ION RUSE

ÎN PORTUL DE PESCARI

ROMAN

ION RUSE

ÎN PORTUL DE PESCARI

★

I O N R U S E

ÎN PORTUL DE PESCARI

ROMAN

★

EDITURA TINERETULUI

Coperta și supracoperta :
NICORESCU TIBERIU

1

Azi-noapte în dreptul Getuzei iar a urlat Dunărea ! Cere cap de om : „Faraooon, măi Faraoon, eu mai vreau un cap de om ! Faraooon, măi Faraoon, ia mai dă-mi un cap de om !"...

Zvonul umblă prin port ca un cîine rătăcit : adulmecă jur împrejurul pescarilor nepăsători, care-şi cătrănesc pe mal lotcile scorojite de soare, se gudură pe la picioarele barcagiilor zurbagii care, cocoţaţi pe balustrada cheiului aproape de găzăria portului, aşteaptă, cu şepcile puse pe-un ochi, rarii pasageri spre Balta.

Numai lui Niculae Ceafalan parcă i s-ar strînge inima ! O mirare de copil îl sîcîie şi băiatul ba îşi plimbă privirea iscoditoare peste întinderea fluviului, ba ascultă încordat, cu urechea aplecată deasupra apei, s-auză ziua-n amiaza-mare chemarea de moarte a tainicului Istru.

Pe la toacă, Niculae e furat de-o întîmplare : şalupa grănicerilor marinari a prins un înecat pe la mijlocul Dunării şi l-a tîrît, după cum e regula, pînă lîngă pontonul mic, unde acostează feribotul statului. Înecatul e îmbrăcat într-o uniformă bleumarin, umflat cu apă în burtă şi albicit la faţă ; un bărbat de vreo treizeci-patruzeci de ani. După acte, e secundul lui „Carol al II-lea", care a trecut de trei zile la deal, spre Hîrşova şi Cerna-voda ; a adormit noaptea, beat, pe covertă, şi s-a rostogolit în Dunăre de la etajul patru al vaporului ; n-a fost simţit de nimeni şi poate n-a ştiut nici să-noate ca lumea.

Acuma, legat de-un picior de babaua mare a pontonului, pluteşte cu faţa spre cerul de vară senin şi

încins, în vreme ce Niculae Ceafalan, Nicu Graur, Dușcă Decu și alți pui mai măricei de pescar s-aruncă cu capul în jos pe sub el și răsuflă mulțumiți în partea dinspre mal. Cum treci o dată pe sub înecat — e vorba bătrînească — cum mai adaugi un an de trăit la viața ta !... și liota de copii se-ndoaie într-una pe sub trupul secundului-comandant, așa cum s-a bălăcit și pe sub înecații dinaintea lui...

Vreo șase țînci, despuiați și netunși, sînt înșirați pe bila dinspre apus a pontonului și, blagoslovind ca popa Gheorghe Colacmare în fața altarului bisericii din mahalaua Colivari, îi cîntă înecatului, în cor și cu vorbe, un fel de slujbă pentru iertarea păcatelor lumești :

„Dumnezeu să-l ierte
cu trei poame fierte ;
o poamă mai moale,
să nu se mai scoale.

Viață, viață
legată cu ață ;
s-a rupt ața,
s-a dus viața !“

Așa e soarta înecaților la Getuza. Fără slujbă, fără nimic, fiecare e băgat în pămînt în afara cimitirelor. Rudele... cînd și cu ce să vie să-l ia ? Și înecatul, golgoluț, învelit doar cu rogojina veche cu care fusese ferit de soare în zilele de anchetă, rămîne îngropat pe mal, în dreptul locului unde a fost prins. O grămadă de pietroaie deasupra gropii îi apasă mormîntul, iar două bețe puse cruce atîrnă înfipte la căpătîiul lui...

Cruce fără nume !

Se nimerește că de cîte ori „urlă Dunărea“, de cîte ori, noaptea, din întunericul undelor, „un glas de diavol cere cap de om“, în raza portului Getuza se prinde un înecat pe apă. Dacă nu vine unul de la deal, atunci, în ziua ce urmează, pescăroaicele sînt mai cu băgare de seamă și stau cu ochii numai după copii, măcar că dintre getuzeni se-neacă rar doar

cîte-un pici care se fereşte de părinţii neînţelegători şi se duce de se scaldă singur, în cine ştie ce parte ascunsă a portului, unde nevăzut de nimeni este furat de anafoare. Altfel, în dreptul Getuzei, în fiecare zi vrea cineva să se-nece ! Mai adineaurea, ca apucată de streche, lumea dădu năvală spre pontonul mic de la fîntînă ; în mal se făcu o îmbulzeală nebună, muierile aflate la spălatul scoarţelor începură să ţipe : „Săriiţi, că să-neacă ! Săriiţi, că să-neacă !" şi toţi o luară, buluc, spre locul cu pricina, îmbrîncindu-se şi înghiontindu-se, dar nici unul din ăştia nu sări în ajutor. Noroc că din spatele mulţimii se ivi Tudor Vetrineanu, alergînd. Pescarul strigă ceva din fugă, despică în două adunarea spăimîntoasă şi glonţ se duse, cu capul în jos, în locul de unde ieşeau bolboroace...

După un timp răsuflă afară cu amărîtul de păr, înotînd cu el spre mal, şi-l trase pe uscat. Îl prinse de picioare ca pe un miel la tăiere şi-l învîrti în jurul lui pînă i se scurse pe gură toată apa pe care-o-nghiţise, pe urmă îl aşeză binişor pe nisipul fierbinte şi-i dete două palme grele peste ochii holbaţi. Văzînd că mişcă, se depărtă de lume, parcă scîrbit, ascunzîndu-se după magaziile de la fîntînă, să-şi stoarcă şi să-şi usuce pantalonii peticiţi.

Într-un ceas se strînsese la ponton toată copilărimea portului şi se-nghesuia care mai de care să treacă pe sub secundul-comandant. Îi venise rîndul lui Niculae Ceafalan, şi sta aplecat, cu mîinile întinse deasupra capului, gata să sară, cînd Duşcă Decu, un băiat cu bube dulci pe obraji, ciufulit şi holbat ca un broscoi, îl trase de mînă, ţipînd ca apucat :

— Bă Niculae, bă ! Unde e Nicu al lui Graur ? S-a-necat Nicu al lui Graur, bă ! Uite-i ţoalele pe mal ! Duşcă arăta cu mîna, pe mal, o pereche de izmene vărgate, înfipte într-un par. Să ştii, bă, că s-a-necat Nicu al lui Graur.

Niculae Ceafalan simţi un nod în gît ; picioarele i se-nmuiară cîrpă şi trupul îi fu zgîlţîit de nişte friguri necunoscute pînă atunci. Dîrdîia fără să vrea,

și cum zărea pe uscat vreun băiat în pielea goală mai sfrijit și mai cocîrjat, cum tresărea gata să strige : „Uite-l, bă, colo ! Nu s-a-necat !“

Băieții, speriați și ei de soarta celui mai bun înotător din mahalaua Colivari, începură să-l caute pe Graur în liniște și-n mare grabă. Dar vestea rea se împrăștie ca fulgerul, și oamenii din partea de răsărit a portului se opriră înmărmuriți de țipetele și răcnetele mamei lui Nicu Graur care venea în goană spre Dunăre. În fugă, femeii i se desfăcuse cocul și alerga despletită. Răcnea răgușită, se-mpiedica în fuste, cădea, se ridica, și iar o lua la fugă, zbierînd. Cum ajunse la mal, intră îmbrăcată, valvîrtej, în Dunăre, întinse mîinile în toate părțile ca o stafie, căută cu ochii rătăciți peste apele netede și pustii și, dintr-o dată, scoțînd un răget ca de fiară rănită, ieși pe uscat și s-aruncă la pămînt, zbătîndu-se și tăvălindu-se ca un cîine otrăvit. Își zgîria în dușmănie pieptul mare, cu unghiile, da din picioare, dezvelindu-și pulpele albe, fără să mai știe de rușine, țîșnea în sus, împleticindu-se ca o beată, cădea cu fața la pămînt răpusă de durere și iar sărea în sus, în picioare, răcnind ca din gură de șarpe :

— Niculeeee ! Nicule, măăă ! Băiatu' mamii, măăă ! Băiețelu' mamii, mă ! Unde ești tu, măăă, copilașu' mamiiii ? Unde ești tu, mă, băiatu' mamiiii ? Unde ești tu, băiețelu' meu ? Unde ești tu, băiatu' meu ăla frumosuuu' ! ? Aoleooo, ia-mă, doamne, să nu mai știu ! Ia-mă ! Ia-mă ! Ia-mă ! N-auzi, doamne ? Ia-măăăă...

Alerga desfigurată pe mal, rătăcea cu ochii pe deasupra apelor mute și pustii și se prăbușea mereu la pămînt, rostogolindu-se și strigînd în durerea ei cumplită vorbe neînțelese și fără șir.

Atras de țipetele ei, Tudor Vetrineanu se ivise pe ponton cu o cange lungă în mîini și tot măsura apa de-a lungul vasului, în vreme ce Niculae Ceafalan, Dușcă Decu și încă vreo trei băieți se afundau pe rînd jur împrejurul cängii, bîjbîind și pipăind pe fundul de pietriș al Dunării. Cîțiva pescari împinseseră la repezeală lotcile pe apă și tîrau în toate

părţile, mai la adînc, nişte carmace vechi, cătrănite şi cîteva perechi de „cotoaie" mari, făcute din cîrlige ascuţite ca gheara pisicii.

— Măi Tudore, mă — s-auzi un glas gros de pe mal — ce dracu' cauţi acolo, măi băiete!? Dă-te, mă, cu cangea mai la vale! Sau bagă-te tu pe lîngă ceamniţa pontonului, pe lanţ! Ce te laşi în nădejdea copiilor!?

— Da' de unde ştii matale unde s-a scăldat? strigă Tudor Vetrineanu de pe ponton la moşul firăscos.

— Păi uite c-aşa spune lumea care l-a văzut scăldîndu-se, măi băiete! arătă moşul martorii pe mal, un grup de muieri tinere, rămase cu colţurile ciumberelor în gură şi clătinînd speriate din cap.

Tudor Vetrineanu îşi scoase repede flanelul marinăresc şi se lăsă pe lanţul pontonului, făcînd semn cu mîna copiilor să se dea la o parte. De pe chei se scurgea o mulţime de oameni să vadă cum îl găseşte pe Graur. Cei mai mulţi se ţineau, ca la prohod, după o pită mare care plutea pe apă, cu un muc de lumînare aprins înfipt în mijlocul ei. Pita o pusese baba Stanca a lui Graur, ca să-şi găsească nepotul. Lumea aştepta să se oprească pîinea într-un loc, să rămîie nemişcată ca o geamandură şi să dovedească astfel că înecatul n-a murit încă şi se află acolo, la fund. În dreptul morilor de apă ancorate cam pe la sfertul Dunării, pita se opri lîngă o ceamniţă veche, de care se ţinea o fetiţă bîţîind din picioare să-nveţe înotul, iar înăuntru cîţiva plozi despuiaţi se bălăceau în apa caldă dintre crivacele verzi şi putrede. Ca prin minune, la capul ceamniţei, descîntecul începu să se-nvîrtească pe negîndite şi pieri de sub ochii mulţimii, care încremeni cu răsuflarea tăiată. Cîţiva flăcăi s-aruncară numaidecît în urma descîntecului, pescarii veniră iar cu lotcile, tîrşind carmacele şi cotoaiele în fel şi chipuri, lumea se-mbulzi şi mai curioasă, dar pe Graur tot nu-l găsiră. Atunci mă-sa-mare a înecatului, baba Stanca a lui Graur, neînduplecată şi răbdătoare — şi îndemnată pesemne de gîndul că lumînarea fusese stinsă de cîteva ori de suflul unei

adieri ce începuse să-ncreţească apa Dunării prevestind o Coşavă de noapte — se-nchină cu cruci mari şi mătănii pînă la pămînt, şopti pe deasupra apei nişte vorbe meşteşugite şi puse pe Dunăre altă pită, mai mare, în care înfipse o lumînare lungă, din ceară mai curată. Dar vremea trecea şi o tristeţe ascunsă cuprinse sufletele tuturor, o jale nemărturisită se vedea în ochii şi-n tăcerea întregii lumi de pe mal. De-acuma-ncolo nu putea să-l mai găsească pe băiat decît mort, de-acuma-ncolo nu putea să-l mai scoată decît ţeapăn şi cu pîntecul rotund, umflat, plin cu apă...

Abia după o jumătate de ceas — cînd mama lui Graur, sluţită şi sleită de puteri, tot mai hohotea cu faţa îngropată în pietriş, înconjurată de lume — veni de la vale, dinspre abator, Nelu Pîsatu, un băieţel bălan şi bucălat din mahalaua Colivari, şi-i strigă în vîrful limbii :

— Bre, ţaţă Zamfiro, Nicu al matale este colo, mai la vale, între nişte lotci ! Arată la nişte copii cît de mult rabdă el la fund ! I-am spus să vie aicişea, că-l caută mă-sa ! Uite-l că vine ! Pîsatu arătă cu mînuţa grăsună spre abatorul portului.

Dintr-acolo, Nicu al lui Graur, numai în costumul lui Adam, s-apropia cu mare sfială, mirat şi ruşinat de atîta lume pe care o vedea strînsă în jurul ţaţei Zamfira. Cu amîndouă mîinile îşi ascundea măruntaiele, iar cu mintea se chinuia să-nţeleagă ce-are mă-sa de se tăvăleşte aşa pe jos ! ?

Mă-sa, ţaţa Zamfira a lui Graur, cînd l-a zărit şi l-a recunoscut, a rămas o vreme mută şi cu gura căscată, zgîindu-se la el parcă saşiu şi clătinîndu-şi capul cînd în stînga, cînd în dreapta, de parcă o altoise cineva cu un toroipan în moalele capului. Pe urmă, tot mută, se sculă încet, luă de mînă „înecatul", aşa gol cum era, şi-l smuci după ea spre casă, lăsînd în urma ei mulţimea de gură-cască, prostită. Cînd ajunse în dreptul barăcii [1] din capul cheiului, unde s-adună pescarii să stea de vorbă, Zamfira a lui Graur auzi glasul gîjîit al lui moş Tună Caraghios :

[1] Gheretă pentru santinelă, pentru grănicer.

— Ce, păi așa este ! Ce să mai vorbim !? Nu vezi ce-ți face copilu' lăsat de capu' lui ? Să te înnebunească, și mai multe nu ! He, he, ia să-l bați — fir-ar al dracu' el să fie de copil — să-l omori în bătaie, să vezi atuncea cum ascultă el de părinte și nu te face să mai pați rușini după urma lui ! Păi așa... Uite dacă nu știi să-l stăpînești !

„Să mă aia io în gura ta de boșorog și de fleoș — îl ferici Zamfira în gînd și-și grăbi pasul spre casă, frămîntîndu-și fără nici o ispită cele două rînduri de șolduri grăsulii — că toată ziulica șezi ca un tartor bătrîn acolo și te-atîrni de lume ca un cîine, vedea-te-aș la Mărcuța-n deal să te văz de trîntor, că nu mai mori !"

— Păi ! Așa e copilu' fără nici un căpătîi ! răspunseră pescarii trăgînd cu coada ochiului spre Zamfira, care cu cît s-apropia de casă, cu atît îl tîra mai greu pe Graur după ea. În urma lor venea Niculae Ceafalan, cu izmenele prietenului în mînă. Trăgea nădejde că pînă la urmă Graur, poreclit și Zgîrci, tot o să scape din mîinile mă-si ; dar țața Zamfira îi trînti poarta în frunte și Niculae, supărat, aruncă izmenele peste gard și se-ntoarse la baracă lîngă pescari.

— Să-l mai trimeți să-ți cumpere tutun ! îi spunea lui moș Tună Caraghios, Vasile Cîrnu, un pescar înalt cît un catarg, slab, vînos și cu o spuzeală de pistrui între ochii însprîncenați. I-ai pus o vorbă bună și matale ! Să vezi ce mi-l frige și mi-l rupe în bătaie malaca de Zamfira ! Să vezi ce mi-l jupoaie, nebuna, pînă vine nea Stelian de la Balta ! Abia i-ai pus paie pe foc ! Vasile Cîrnu, poreclit și „muiercea", le făcea cu ochiul pescarilor, arătînd spre Niculae Ceafalan.

Niculae se-ntristă și mai mult. „Îl frige ! Îl jupoaie ! Și ce matahală este și țața Zamfira asta !... măcar că tot neamul lor mănîncă numai mămăligă de cînd se știe ! Da' bine că nu e nea Stelian acasă, c-ar fi fost balamucul și mai mare !" Niculae de multe ori fusese de față cînd Stelian Graur își dădea copiii în jijeu ca pe niște cîini și-i alerga prin casă cu ce apuca în mînă. Îi alerga așa, din chiar doamne ! Da' acuma

ce-ar mai fi fost ? La rînd îi atinge Stelian Graur cînd îi abate arţagul ! În afară de Sande, care e plecat la armată, şi de Ivanca — o codană pieptoasă şi frumoasă, în vorbă cu Culae Torlac, cel mai dibaci flăcău în bătăile cu cuţite de la horă — copiii lui Graur sînt toţi între cinci şi doisprezece ani. Mulţi la număr şi atît de hărtăniţi şi despuiaţi, încît Stelian Graur nici nu-i lasă să se joace cu alţi copii pe cheiul portului. Cînd trece cu pasageri la vale spre Balta şi-i vede zbenguindu-se pe mal, dă drumul numaidecît bobăicilor, pune palmele pîlnie la gură şi, umflîndu-se cît îl ajută bojocii, strigă de răsună tot portul :

— Coleo ! Afino ! Mitică ! Mihai ! Ghiţă ! Nicule ! Leano ! ceara mamii voastre a dracu' ! Acasă, n-auziţi ?

Copiii se opresc din joc, ţepeni. Stelian Graur mai strigă o dată. Copiii aşteaptă. Atunci Stelian Graur cîrmeşte barca spre mal, gata să iasă la ei. Copiii o zbughesc grămadă pe caldarîm şi intră toţi o dată în curtea casei, rîzînd. Aşteaptă acolo cu capetele scoase pe poartă pînă trece Stelian de mori, şi pe urmă, înghiontindu-se veseli, iar aleargă la baracă.

Tot portul cunoaşte înjurătura lui Stelian Graur şi toţi băieţii mai mari îl iau în rîs pe Zgîrci, strigînd după el în batjocură :

„— Coleo ! Afino ! Mitică ! Mihai ! Ghiţă ! Nicule ! Leano ! ceara mamii voastre a dracu' ! Acasă, n-auziţi ? !"

Niculae Ceafalan simţi o mînă aspră pe creştetul capului şi auzi din spatele lui glasul gîjîit al lui moş Tună Caraghios :

— Ce faci, mă Niculae ? Ce !? Tu nu te mai scalzi astăzi ? Văz că ţi s-a uscat păru' ! Ia uite, vine „Mărăşti" de la Balta numai cu un bac ! Tu nu-i ieşi înainte ? Te laşi tu la äia ?

Niculae privi în sus la moş Caraghios, silindu-se să vadă, îl ia în rîs sau vorbeşte serios ? Dar moşul, în picioare şi cu mîna streaşină la ochi, privea nepăsător la vale, spre morile de apă, ale căror zbaturi verzi şi putrede se învîrteau şi acuma în faţa ochilor

lui bătrîni, așa cum le pomenise de copil. Cînd moș Caraghios se întoarse către Niculae, îl văzu fugind spre debarcader, bîțîind ciudat din picioare ca să-i iasă pantalonii din fugă și, cum ajunse la Dunăre, s-aruncă cu capul în jos în apă și-ncepu să-noate o dată cu copiii mahalalei, în întîmpinarea lui „Mărăști"...

E sfîrșitul verii dogoritoare a anului 1941, războiul a început, dar „Mărăști" trage prin fața lor un bac mare încărcat cu mașini negre, albastre, verzi, un bac plin cu boieri din București, aflați în drum spre Constanța, Eforie și Mamaia, spre băi. Îi trece „Mărăști" la Balta, de-acolo mînă singuri pe șoseaua națională spre Tulcea și pe urmă spre Constanța, pe lîngă țărmul mării. Boierii sînt numai în pantalonași scurți, cu cozondraci, și umflați în pîntec ca secundul lui „Carol al II-lea" de sub ponton. Ele, cucoanele, sînt băcănite pe ochi și îmbrăcate în rochii scurte pînă sus de genunchi, cu spinările goale și cu sînii mari jumătate afară. Și ele și ei cască ochii cît cepele la plozii care s-apropie zbierînd, stropind și plescăind, de bacul lor ; unii dintre plozi s-atîrnă de remorcă, gata-gata să scape sub bac, alții, îngrămădiți pe-o parîmă, se feresc cu dibăcie de loviturile cu care marinarul încearcă să-i pălească peste cap, iar alții, care navighează în copăile de spălat de-acasă, s-apropie chiuind și răcnind, se răstoarnă în fel și chipuri în fața boierilor și, știindu-se priviți, își ridică dinadins fundul gol afară din apă, plesnindu-se cu palma peste el, în semn de oferire...

2

Spre seară, se mai împuținară copiii la scăldat. De la vale, pe lîngă malul Getuzei, sălta sprintenă peste valurile mărunte și crețe o lotcă de pescar ; bătea din

bobăici rar, liniştită şi aluneca pe deasupra apei, ca o rîndunică cu aripile întinse, stîrnind în drumul ei uşor ultimele clipociri din port, la sfîrşitul zilei de zăpuşeală. Înotînd spre lotcă, Niculae Ceafalan întinse mîna s-apuce capul restigii, dar zărind numărul de pe cioc se sperie şi se-ntoarse repede, înotînd din răsputeri spre uscat. Ieşi afară pe mal şi, cu pantalonii aproape în vine, începu s-alerge la deal.

Omul din lotcă nu-l băga în seamă. Îşi plimba trunchiul uriaş dinainte-îndărăt şi trăgea la bobăici încet, aplecat, opintit cu picioarele răşchirate în propteaua de lemn tare sprijinită de crivace ; privea îngîndurat, parcă nepăsător, zarea tremurătoare din faţa lui şi cîrdurile de norişori negricioşi care pluteau pe deasupra portului ostenit, apăsîndu-l cu întunericul umbrelor dintîi. Aproape de locul unde-l aştepta Niculae, omul coti lotca spre malul de nisip albicios, păşi afară şi legă restiga de-un par pitic, cu măciuca răsfrîntă în afară, ca o floare crescută din nisipul fierbinte.

— E-acasă mă-ta, Niculae ?

— E-acasă, tăticule ! Te-aşteaptă cu albia pusă !

Ceafalan aruncă băiatului ispolul şi edecul şi porni la deal cu bobăicile pe umăr.

În urma lui, Niculae era cuprins de-o bucurie care-l îndemna să chiuie. Mergea pe urmele tălpilor goale, lăbărţate şi adînci, pe care tatăl le lăsa pe pămîntul moale şi lipicios, şi privea uimit la ghemotoacele de muşchi tari ce se iveau de sub cracii pantalonilor sumeşi pînă sub genunchi, se uita cu teamă la mijlocul subţire, strîns într-un brîu roşu, în care sta înfipt un cuţit cu mîner de os. În timpul mersului rar şi legănat, tatălui i se vedeau mai bine spetele de-un stînjen şi umerii lăţiţi şi traşi în jos ca de-o apăsare.

Ceafalan lăsă bobăicile în maza [1] şi se-ndreptă spre o căsuţă pe talpă, aflată în primul rînd de case din marginea Dunării. Aici vieţuiau bătrînii lui. Se opri în prag şi privi îndelung asfinţitul trist şi însîngerat,

[1] Magazie.

ale cărui raze groase ca de reflector se lungiseră pe deasupra Dunării, creind unde de aur pe care se părea că întregul port plutește. O sirenă vestea din depărtare intrarea unui remorcher în port și, pe nesimțite, se lăsa o liniște a înserării tulburată doar de-un huruit de roți ce s-apropia dinspre centrul portului. Dintr-acolo, un măgar șchiop, mînat de-un bătrîn slab care sta pe capră drept ca la paradă, abia rostogolea spre mahalaua Colivari o căruță hodorogită, cu roțile bete și împleticite.

— E taica ! șopti Ceafalan și pătrunse în sălița bătrînilor. Îl auzi pe Niculae strigînd cu bucurie la geamul odăii :

— Două mameee ! Două mameee ! (așa-i ziceau nepoții babei Atina Ceafalan din pricina celor 140 de oca pe care putea să le cumpănească singurică la cîntar). Două mameee ! Vine tata-mare de la vie ! E-n dreptul găzăriei ! Mă duc să-i ies înainte...

— Da' ce năbădăi l-o fi apucat !? s-auzi rățoindu-se baba Atina din spatele casei unde se punea în poiană. Ce ? A-nnebunit de lasă via nepăzită taman acuma cînd dădură strugurii în pîrg ? Ce pocinog o mai fi făcut ? Că numai de d-astea e bun de la un timp !

Pînă să se ridice baba din poiană, căruța ajunse în fața casei.

Niculae deshămă măgarul, iar Ceafalan, ieșind din odaie înaintea tatălui, păli. Bătrînul plîngea ca un copil și, cum își văzu feciorul, începu să plîngă și mai tare :

— Radule ! Radule ! Ce să vezi, taică ! Hoțu' care de trei zile ne fură strugurii cei mai copți l-am văzut cu ochii mei și d-aia m-am întors acasă, taică. Este Mitcu ! L-am recunoscut adineauri, haimanaua, cînd sărea gardu' viei, îndărăt, cu coșurile pline cu strugurașii noștri, Radule ! Era înhăitat cu încă trei marinari, sicherim nineni mascara genabet (... pe mă-ta de ticălos).

Bătrînul tremura din tot trupul deșirat și ciolănos, se îneca în sughițuri și întindea brațele spre fecior să-l dea jos de pe capra căruței. Ceafalan rămăsese

nemișcat și-și ațintise privirile tulburi spre grupul de monitoare ancorate în fața portului ; clătina amenințător din cap și vedea aievea chipul buhăit al lui Mitcu, frate-său mai mic, un bețiv și-un bătăuș de mîna întîi, care-și făcea armata pe unul din monitoarele marinii fluviale romîne. Luîndu-și tatăl de subsuori, Ceafalan se făcuse alb ca varul și avea o uitătură care te băga în pămînt ; îl susținea cu grijă pe bătrîn și-l îmbărbăta cu glas răgușit, străin :

— Pui eu, taică, laba pă el, n-avea grijă. Nu rămîne ea, treaba, așa ! Nu vine el mîine dimineață în permisie ? Îmi cade el mie în labă și-l vindec eu dă hoție...

Dar tatăl plîngea cu sughițuri, ștergîndu-și într-una cu podul palmei nasul umed și ascuțit, suspina și lăcrima ca un copil. Ceafalan nu mai putu să-i rabde lacrimile de bătrîn și-l lăsă în seama babei Atina. Urcă cu pași mari scara de piatră care ducea la el acasă, pătrunse în odaie lovind ușa cu piciorul și, aruncîndu-și brîul și cămașa pe rogojină, își vîrî capul în albie.

Miţica, săpunindu-l cu grijă, oftă încetișor, gîndindu-se ca și altădată : „Iar e-n draci baba Atina“ (își asemăna bărbatul la mînie cu soacra). „Iar e vesel ! A dat o raită pe la ei, pesemne !“

Peste un ceas, familia Ceafalan s-așează la masă, în liniște, fiecare la locul lui : Ceafalan în capul mesei, Miţica în dreapta lui, după ea Gheorghe, băiatul mai mare, contabil la Cooperativa pescărească „Cecopava“, pe urmă cele două fete, Florica și Didina, și băieții Tudor, Niculae și Ionică, unul lîngă altul, după vîrstă.

Ceafalan înghițea în silă cocoloașele de mămăligă înmuiate în saramura de biban și privea jur împrejurul mesei, ca și cînd vedea pentru întîia oară chipurile copiilor, care mestecau în tăcere. Se ridică de la masă flămînd.

— Așterne !

Se lungi pe pat cu fața în sus și rămase așa, cu ochii deschiși în tavanul galben și curat, pînă ce sfîrșiră și copiii masa. Auzi cum fetele împreună cu

Gheorghe trecură în vîrful picioarelor în odaia din fund, iar băieţii, Tudor, Niculae şi Ionică, se rînduiră pe jos, pe rogojină, ca la puşcărie. Gata să aţipească, fu trezit de nişte rîsete înfundate. Ca-ntotdeauna cînd trebuia să păstreze o linişte sfîntă în urma supărărilor din casă, pe copii îi apucase rîsul şi se hihiau fără ruşine sub duşec. Miţica le tot făcea semne să tacă, dar văzînd că mai rău îi întărîtă, ieşi afară în curte şi-i lăsă singuri. Curînd, de frică să nu se-ntîmple cine ştie ce, se-ntoarse grăbită în odaie şi începu să tuşească dinadins ca să mai astupe rîsul copiilor de pe rogojină. Cum se opri din tuse, Ceafalan se răsti la ea :

— N-o să tacă ăia, fă ? Ai dracu' ce să mai rînchează ! Sînt sătui şi hodiniţi ? Le arde dă zbeg ! Acuma i-arunc afară ! Se întoarse cu faţa la perete mormăind cu scîrbă : Viermii dracu'.

Viermii înlemniră ; înghiţiră noduri şi sughiţară, tuşiră şi strănutară, se zvîrcoliră şi se chinuiră cumplit să-şi stăpînească rîsul copilăresc, pînă cînd, într-un tîrziu, adormiră îmbrăţişaţi şi zîmbitori ca nişte prunci.

Miţica aşteptă să adoarmă bărbatul şi se vîrî şi ea binişor lîngă el, fără să-l atingă. Ostenită din timpul zilei, abia puse capul pe căpătîi şi adormi cu gîndul la copii : „Doamne, parcă se hodineşte şi pămîntu' o dată cu ei !“ Noaptea de vară învălui odaia în întunecimi tainice, în care răsuflarea uşoară a copiilor s-auzea ca o sfiiciune faţă de sforăitul gros, de gogoroi, al lui Ceafalan. Doar Miţica, pierdută în adîncurile de nepătruns ale somnului, nu s-auzea nicăieri ; trecerea ei prin lumea viselor era, ca şi în ceasurile de veghe, o datorie făcută în linişte, pînă la sacrificiu, pentru viaţa celor adormiţi în preajma ei.

La al treilea cîntat al cocoşilor, Ceafalan se trezi. Se ridică încet într-un cot şi rămase aşa, privind îndelung partea de răsărit a odăii unde ştia că se află fereastra. O fîşie albă de lumină trecea prin mijlocul odăii, pe deasupra copiilor, iar cîteva umbre plutitoare, tulburi, de-afară, se topeau într-o pînză fumu-

rie ce se limpezea văzînd cu ochii. „Începe să se lumineze de ziuă", şopti omul şi se-ntoarse încetişor spre muiere, atingînd-o cu pumnul în coaste :

— Miţo ! Miţo ! Fă, n-auzi ? Scoală, fă, că e ziuă !

Miţica scoase mai întîi un scîncet, de parcă ar fi mîngîiat-o bărbatul, apoi sări întrebătoare :

— Ai ? Ce ?

— E ziuă !

Femeia se ridică şi ea într-un cot, privi buimacă la şuviţa de lumină ce străbătea odaia, apoi se lăsă pe spate, vorbind în şoaptă :

— Aş ! Nu e ziuă, Radule ! E taman bine !

Se mai întinse o dată în aşternut, lipindu-şi o clipă trupul fierbinte de Ceafalan, pe urmă, sprijinindu-se cu mîinile pe pieptul lui păros, se ridică în capul oaselor, oftînd :

— Ei, doamne-doamne ! Ce-o mai fi şi-asta ! Te culci — te scoli, te culci — te scoli ! Nu mai are sfîrşenie ! Hm ! Pesemne aşa o fi lăsat Dumnezeu ! Da' parcă ţi se urăşte cîteodată !

Simţindu-l pe Ceafalan că se mişcă în spatele ei, coborî repede din pat şi-şi puse fustele pe-ntuneric. Scăpără un chibrit şi aprinse lampa atîrnată deasupra sobei, îi puse sticla, ridică mucul, şi lumina slabă, roşiatică-fîlfîitoare, se linişti. Miţica se strecură tiptil pe uşă, dar se-ntoarse curînd cu un braţ de viţă uscată, pe care-l aşeză dinaintea sobei ; îndesă frînturi-frînturi mărunte de viţă, turnă gaz şi soba începu să duduie.

Tuşind înfundat, Ceafalan coborî greoi din pat, în vreme ce copiii, sătui de somn, începură şi ei să mişte în aşternut. Ca şi-altădată crăpară cîte-un ochi după umbra uriaşă a tatălui şi-l ascultară liniştiţi cum pufăie deasupra ligheanului de lîngă uşă, cum se-mbracă şi cum iese afară după opinci. Abia se-nchise uşa în urma lui, şi în casă răsună un miorlăit somnoros :

— Fă mamăăă, ia uite la Niculae cum mă ciupeşte, ceee ! ?

— Şşşt, ţîcniţilor, că v-aude tat-to ! şopti Miţica de la gura sobei. Staţi acolo cuminţi pînă pleacă măcar !

— Ia uite, fă, la ăsta, tu n-auzi ? se miorlăi şi mai tare Ionică. Fir-ar al dracu' el să fie de gălbeajă că m-a ciupit iar, schilodu', ăăă...

Ceafalan intră în casă aducînd cu el un val de aer rece, proaspăt şi îmbătător. Se uită la copii pe rogojină, deschise gura să le zică ceva, dar se răzgîndi repede şi, ţinîndu-se de brăcinar, se îndreptă grăbit spre colţul patului, unde ştia că-i pune Miţica primenelile. Se îmbrăcă în grabă, ascultînd în silă glasul blînd al Miţicăi :

— Ia tăceţi voi, maică, ia tăceţi voi, că eu vă fac papară cu brînză, sau lipie cu ardei roşu, dacă sînteţi cuminţi ; şi la douăşpe, scovergi, dacă face tat-to rost d-o bucăţică de brînză...

Ceafalan ieşi mormăind :

— Sînt devale, la taica.

— Măăă, găsi-i-ar, cum nu se mai astîmpără ei, mă ! o-ntoarse Miţica după ce ieşi Ceafalan. Abia făcură ochi, mă, şi gata cu năzbîtiile ! Aaa ! Ăştia o să mă oftice pe mine, oameni buni ! Sau o să mă bage în balamuc, fir-ar a dracu' să fie aia care se vaietă că n-are copii, că cum nu-i dă Dumnezeu măcar unu' şi-o să vază ea pe dracu-mpielităt cum îi scoate păr alb !

Băieţii abia acuma se încăieraseră sub duşec. Se rostogoleau unii peste alţii rîzînd, se încleştau cu toţii, gemînd, răbufnind şi zdupăind pe rogojină.

Miţica nu mai ştiu ce să le facă şi se repezi spre uşă :

— Aaa, păi staţi că v-arăt eu vouă araiman[1] ! Puse mîna pe mătură şi-ncepu să dea cu cotorul în grămadă. Şi dădu, dădu, dădu, pînă osteni. Se opri să mai răsufle, ridică iar mătura în sus, dar simţi că nu mai poate de mîini şi începu să strige gîfîind : Haidi ! Sculaţi-vă, trîntorilor, sculaţi-vă, urşiţilor, că pui mîna acuşica pe vătrai şi vă fac c... băşici, găsi-v-ar să vă găsească o moarte de la capul meu, ca să scap de voi...

[1] Scandal, balamuc, gălăgie.

— Şi cu ce mai rămîi ? Copiii e mare bogăţie la casa omului ! Aşa zice tăticu' !

— Să fiţi amărturisiţi de la capul meu de coraşlii, că nimilica nu vă-ntrece de gură ! Aaa ! Vă duc doru' ! Cum e întărîtat, odată se repede la voi, şi nici dracu' nu vă mai scoate din mîinile lui...

În vremea asta, Ceafalan străbătea săliţa întunecoasă, rece şi cu miros de igrasie, a moşilor, a casei părinteşti. Aplecîndu-se mult înainte, ca să nu dea cu capul de pervazul uşii, pătrunse într-o odăiţă pătrată, pitică, împodobită cu muşcate roşii la ferestre şi cu fel de fel de icoane vechi pe pereţi. Un pat cu perne mari şi un dulap de nuc, deasupra căruia atîrna o etajeră cu salbe din mosoare roşii, era tot ce se mai vedea în odăiţă. Bătu palma cu Iusein, grăjdarul inspectorului Banu de la „Danubiana", vecin cu Ceafalan, şi se aşeză încetişor pe marginea patului. Moş Petrache nu era acolo. De mulţi ani nu mai mergea la baltă şi avea grijă numai de bucata de vie. Astăzi, ca-n orice zi de sărbătoare cînd se-ntîmpla să fie acasă, moşmonea în mazaua întunecoasă din fundul săliţei ; ţinea în mîini o troacă ce aducea a ploscă gîtuită şi tot şontîcăia de colo pînă colo prin maza, ca un om care are o groază de treburi şi nu ştie de ce să s-apuce mai întîi. Şchiopătă o vreme în jurul butoiului, mai ciocăni de cîteva ori doaga, dar pînă la urmă vîrî dintr-o dată coada troacei pe cepul de deasupra. Supse din răsputeri pe gaura troacei, apoi, şoptind cu sfinţenie ceva neînţeles, deşertă vinul, cu mîinile tremurînde, într-o cană albastră, brobonoasă, pe care zburau o mulţime de îngeraşi în straie lungi-albastre, iar în mijlocul lor, în mantie de aur, plutea „Maica Domnului cu Domnul nostru Isus în braţe..." Se întoarse în odaie şi începură să jupoaie cu toţii un crap uscat, adus şi pus dinaintea lor de o femeie trupeşe, cu trăsături bărbăteşti, Titilina, nevasta lui Mitcu-marinarul, feciorul cel mai mic al lui moş Petrache Ceafalan.

Ceafalan — îmbrăcat într-o cămaşă subţire de borangic şi în pantaloni albaştri de postav, încins cu

un brîu roşu, lat, în care sta înfipt un cuţit cu prăsele de sidef — rămăsese de la început pe marginea patului, privind ursuz afară şi ţinîndu-şi picioarele larg răşchirate, a odihnă. Turcul, Iusein-grăjdarul, gătit şi el cu şalvari roşii, curaţi, asculta, aşezat pe-un scaun pitic, vorbele rare ale moşului despre hoţia lui Mitcu. Cînd şi cînd luau paharele în mîini, le înălţau la lumina ferestrei, plescăiau din limbă şi le dădeau pe gît. Baba Atina plecase la biserică, iar Titilina, noră în casă, s-apucase să robotească prin săliţă. Niculae se ivi în odaie, zicînd „bună-dimineaţa" ca la şcoală, şi se îndreptă liniştit spre fereastra cu muşcate. S-aşează pe dulap şi începu să privească cuminte afară, pe chei. Dinspre găzăria portului s-apropia cu mers legănat un marinar mătăhălos, cu bereta dată pe ceafă şi cu carabina aruncată pe umăr. Venea drept spre căsuţa bătrînilor.

Fără să zică o vorbă, Niculae ţîşni afară din odaie, ajunse într-un suflet sus, în curte, şi începu să ţipe la Miţica :

— Mamăăă, hai repede devale, că vine unchiu' Mitcu de pe monitor şi tăticu' este jos la tata-mareee ! Vino repede că...

Şi-o rupse la fugă îndărăt.

La gura cuptorului din curtea casei, Miţica scăpă o strachină din mîini, îngălbeni, şi-abia îngăimă :

— Aoleo, găsi-l-ar ! Cine-l mai aduse acuşica ! ?

Dar se dezmetici repede şi-o luă la goană după Niculae, legîndu-şi ciumberul din fugă, la întîmplare.

O găsi pe Titilina în drum, rugîndu-se de Mitcu ca de Dumnezeu să nu intre în casă. Titilina îşi lua bărbatul cu binişorul şi-l tot împingea spre port, şoptindu-i la ureche :

— Te-a văzut tăticu' în vie, Mitcule ! Ieri, cu marinarii ! Du-te, du-te, că e şi nea Radu acasă ! Du-te, Mitcule, zău ! Te rog eu pe tine, zău...

În odaie, moş Petrache şi Iusein nu simţiseră nimic ; Ceafalan însă se ridică liniştit de pe pat şi-şi puse palmele pe pîntec potrivindu-şi brîul ca pentru o treabă deosebită pe care o avea de făcut ; ochii în-

cepură să i se albească, leit ca ai lui moș Petrache la mînie, și pe chipul lui întunecat întotdeauna se ivi o plăcere neobișnuită, zîmbetul ciudat al omului care poate în sfîrșit să-și verse necazul și ura, poate să-și dezlănțuie puterea stăpînită în chinuri nespuse pînă atunci. Dădu ușa de perete cu piciorul și, cu pași mari, cam sprinteni pentru un om gros ca dînsul, porni spre Mitcu, mișcîndu-și brațele în lungul trupului și ținîndu-și ceafa țeapănă, dreaptă, ca un luptător. Niculae rămăsese rezemat de peretele casei, holbîndu-se la tat-său și dîrdîind din toate încheieturile. Titilina simți cum cineva, din spate, îl smucește pe Mitcu de la pămînt, îl ține nițel săltat în sus, și zări un pumn de-al lui Ceafalan abătîndu-se asupra bărbatului, prăbușindu-l în drum. Scoase un țipăt deznădăjduit și, atîrnîndu-se cu toate puterile de gîtul cumnatului, începu să-i șoptească rugător și gîfîit, zbătîndu-se la pieptul lui :

— Neică Radule ! Neică Radule ! Ce faci, neică Radule ! Nu vă omorîți, că sînteți frați, neică Radule... sînteți frați, neică Radule... Îl scăpă de gît, dar i se atîrnă de brîu și-ncepu să răcnească : Săriiți ! Săriiiți, oameni buni ! Săriiiți că se omoară ! Săriiiți...

Mitcu-marinarul, om în putere și răbdător ca un taur, zăpăcit de la început de lovitura lui Ceafalan, sări din praful drumului ca un cal între hulube ; mîrîi întărîtat și, țintindu-și fratele mai mare cu niște ochi sălbatici, smulse carabina de la umăr și-i rupse piedica trăgaciului. Cu picioarele crăcănate, oprit în mijlocul drumului, tremurînd, galben ca un mort, îl îndemnă pe Ceafalan, care venea la el a doua oară :

— Neică Radule, mai vino o dată și mai dă, că eu te omor !

Îi dăduse sîngele pe nas.

— Mă omori ! ? șuieră Ceafalan și păși înainte să-i arate ce prostii vorbește el acolo.

— Auliuuu ! Auliuuu ! dădu chiote Titilina scăpîndu-l pe Ceafalan de brîu și, fugind îngrozită înainte, s-aruncă în pieptul bărbatului, împingîndu-l în-

dărăt, îmbrăţişîndu-l şi răcnind înnebunită : Mitcule, măăă, Mitcule, măăă, ce vrei să faci, măăă !? Nu ţi-e milă ţie de viaţa mea, măăă ? Gîndeşte-te şi la noi, mă Mitculeee ! Săriiiţi, oameni buuuni ! Săriiiţi, că se omoarăăă...

— Dă-te, fă'-ncolo ! o îmbrînci Mitcu. Lasă-l să vie, că-l împuşc ! Ce crede el ? Dă în mine ? Mi-a dat el mie să mănînc ?

— Săriiiţi ! răcnea Titilina într-una, atîrnîndu-se la disperare de bărbat, împingîndu-i şi smucindu-i ţeava carabinei în toate părţile.

Miţica se ţinea de gîtul lui Ceafalan, să-l apere de glonţ cu trupul ei. Omul însă se scutură o dată şi-o aruncă la pămînt. Nu i se întunecase mintea, dar i se părea că un glonţ nu poate să-l oprească de la răzbunarea lacrimilor bătrîneşti ale tatălui. Îmbrîncindu-şi a doua oară muierea dinaintea lui, Ceafalan s-apropie de Mitcu, vorbind mai mult pentru el.

— Mă şi omori, ai ? Furi d-acasă, îţi baţi joc de taica, şi mai omori şi oameni, nu ! ? Ţi-arăt eu ţie hoţie şi omor ! Şi, ca un vapor cu şlepuri încărcate, tîra după el, icnind, o grămadă de pescari veniţi în fugă de la baracă să-i despartă. Repezi un pumn înainte, şi carabina din mîinile lui Mitcu sări cît colo. Oamenii se năpustiră asupra lui. La învălmăşeală, Miţica îi smulse cuţitul de la brîu şi rămase atîrnată de gîtul lui, tremurînd din toată fiinţa ei firavă. Cînd Ceafalan se opri smucindu-se să scape de ea şi de încleştarea înăbuşitoare a oamenilor, auzi lîngă el un glas parcă cunoscut, îndemnîndu-l prietenos :

— Lasă, mă nea Radule, că şi-aşa n-aveţi ce să-mpărţiţi ! Ce dracu-aveţi de-mpărţit ? Matale eşti om întreg. Ce te pui cu stricatu' ăsta de frat-to ? Nu-l vezi că e-n stare să te-mpuşte ?

— Ce-mi vii mie, mă, cu d-astea !? Ţii parte hoţilor ? mormăi Ceafalan şi porni înainte cu oamenii tîrîş.

Dar cel care vorbise, Tudor Vetrineanu, un pescar înalt şi negru ca un arap, îl strînse pe Ceafalan şi mai cu putere în braţe şi, proptindu-se bine pe picioarele zdravene, îi făcu repede cu ochiul lui Culae

Torlac să-l ție cu nădejde de grumaz. Alți vreo patru pescari îl ferecară pe Ceafalan din spate în felurite chipuri, în vreme ce glasul lui Vetrineanu se tot auzea dojenitor și icnit :

— Eu zic să-l mai lași, altă dată... mă nea Radule ! Ui... Uite, a venit și poliția !? Vă faceți de rîs !

Ce e drept, venise și Motrună, sergentul de la gărăria portului, dar se făcea că nu poate s-ajungă la bătăuși din cauza mulțimii și-și tot bălăbănea degeaba zgîrbaciul negru pe la spatele muierilor, care pînă și ele se vîrîseră mai la grămadă.

Împins de alt grup de pescari și de Titilina, Mitcu se depărtă spre port, înjurînd și tot pipăindu-și gîtul vînos, umflat și țeapăn din pumnul lui frate-său.

Ceafalan dădu și el la o parte oamenii din jurul lui și intră în casă, la bătrîni. Mițica se-ntoarse la cuptor prostită, tot încercînd cu mîinile tremurînde să-și lege ciumberul :

— Doamne, ce mai fu și-asta !? Fetele, Florica și Didina, alergară din casă la ea, iar Mițica, văzîndu-le, își aruncă brațele în părți, minunîndu-se cu glas răgușit : Faaa, da' ce dragoste mare are de ei, faa ! El n-are casă, el n-are copii ! El cum vine de la treabă, el acolo șade vîrît ! Nu mai poate de ei ! Aaa, să țineți minte de la mine, fetițelor, că ăștia, ăștia așa o să se mănînce pînă o muri ; așa o să ne amărască nouă zilele, pînă o crăpa unul din ei, să știți. Și dușmănia asta nu-i bună, fetițelor ! Cobi ! Da-da, cobi nu alta ! Că să fie niște copii să-i frigi în bătaie, găsi-i-ar de rătuți la cap ce sînt ! Mițica își smulse iar ciumberul de pe cap și-și făcu o cruce mare : Da' mai are lumea părinți, copiliților, da' nu șade toată ziulica așa, cu nasul vîrît în fundul lor, de parcă ar face miere ! Doamne iartă-mă, că lumea se duce la biserică în zi de sfîntă duminică, și eu nu mai răzbat, eu nu mă mai ajung din urmă, eu șez între nebuni, ca un geandar, să nu se omoare !

Trecu la plita cuptorului și începu să-l blesteme cu glas tare pe Mitcu-hoțul și să se mire de dragostea nemărginită a bărbatului pentru părinți.

Pescarii se-ntoarseră și ei la baracă, tăcuți, și se

așezară pe bila groasă din capul cheiului. Domnul căpitan al feribotului din Getuza — un bărbat pirpiriu în uniformă bleumarin — aflat în drum spre ponton, întrebă în treacăt, zîmbind voios :

— De ce se bat ca chiorii alde Ceafalan, cu noaptea în cap, Vetrineanule ?

Pescarii se uitară la gradat chiorîș.

— De neavere ! răspunse Tudor Vetrineanu fără chef și scuipă zgomotos pe jos, între picioare. Da' de ce-i faci chiori, dom'le căpitan ? Sau vrei să-ți iei beleaua ! Dacă te-aude Mitcu ? Ăla nu prea știe multe ! Și are și carabina cu el...

Căpitanul feribotului, Schiau, zîmbi în silă, își încetini mersul și întrebă tot el :

— Zici că de neavere ? Dar la horă, la baltă, în toate cîrciumile, și mai ales la cherhanea, voi ăștilalți de ce vă bateți și vă înjunghiați, Vetrineanule ?

— Tot de neavere ! Tot de sărăcie ! se strîmbă pescarul.

— Păi cum, Tudore ?! Căpitanul se opri din mers, îndulcindu-și dinadins glasul de femeie : Vă bateți voi între voi „de neavere", cum zici dumneata ?!

Tudor Vetrineanu zîmbi strîmb :

— Mde ! Dracu' mai știe, dom'le căpitan !? Eu zic că s-o fi bătînd oamenii pentru avere, da' garantat că se-ncaieră și de neavere ! Acuma, dacă vrei să te lămurești mai bine, află că atunci cînd ne batem la horă, cîștigă Chirpiz-cîrciumarul ; cînd ne batem la baltă, cîștigă Prunteanca, proprietăreasa bălții ; ...și cînd ne batem la cherhanea, cîștigă negustorii de la Brăila ! Vino și dumneata la cherhanea să vezi !

Căpitanul o luă la picior. Vetrineanu îl lăsă nițel să se depărteze și, făcînd un semn cu mîna, ca și cînd și-ar fi adus aminte de ceva, strigă în urma căpitanului :

— Da'... dumneavoastră nu știți, dom'le căpitan, ce-a avut la anchetă secundul lui „Carol al II-lea", pe care l-a prins ieri șalupa grănicerilor, pe Dunăre ?

— Aa ! Ce să aibă !? se miră căpitanul, ca și cînd toată lumea știa ce-a fost și cum a fost. Ce să aibă, Vetrineanule !? O lovitură la tîmplă ! O lovitură lîngă

ochiul stîng ! A căzut de la etajul de comandă ! Are şi semnul la locul respectiv ! O vînătaie mare şi moale, la tîmplă !

— Aha ! Da-da-da ! rînji Vetrineanu. Numai că să ştiţi de la mine, dom'le căpitan, că şi pumnul de marinar lasă vînătăi mari şi moi, tot cam pe la locul „respectiv", tot cam pe la tîmple... Aşa că nu ne batem numai noi între noi...

Căpitanul se opri din mers parcă pălmuit. Se întoarse şi zîmbi în silă către pescari, îşi mai înghiţi o dată nodul din gît, plimbîndu-şi omuşorul în sus şi-n jos, şi plecă stînjenit spre ponton, strigînd peste umăr un şir de vorbe din care Vetrineanu înţelesese numai cuvîntul „Geatal !". Sirena groasă a feribotului astupase glasul isteţului comandant, chemîndu-l să dea plecarea în cursa pentru Balta.

3

Cu gîndul la spusele căpitanului, Vetrineanu veni după-masă la Geatal, cu un ceas mai devreme, şi s-aşeză în faţa cîrciumii lui Chirpiz, la o masă cu Gheorghe Zotea, scafandrul portului. Că în fiecare zi de sărbătoare, o armonică, un ţambal şi-o cobză începură să bîzîie într-un ceardac înalt, în vreme ce pescăroaice tinere, cu ciumbere albe legate în colţ, femei şi fete trupeşe, cu salbe de aur petrecute după gît, flăcăi cu piepturile umflate, înfăşuraţi în brîie roşii peste cămăşile albe, garnisite cu flori de arnici, încinseră hora în mijlocul drumului. Vetrineanu, cu ochii la muzicanţii din ceardac, îl tot înghioldea pe Zotea-scafandrul :

— Aşa e Gheorghe, cum zic eu, ce să mai vorbim ! Nu-i dai jos din ceardac pe muzicanţi pînă deseară... să-i pici cu ceară ! Şi la urma urmei, ce să facă ? E mai bună fereala ! Nu ştii că zarva începe pe ne-

gîndite şi se mută de colo-colo ? Bătaia se-ncinge în toiul horii, răbufneşte te miri unde şi se sfîrşeşte noaptea, la vreo fată mare, în faţa porţii. Auzi a doua zi că Nache-lunganul l-a înjunghiat pe Culae Torlac, sau pe dracu' ştie cine ! Azi-dimineaţă, căpitanul feribotului rîdea de noi, zicea că ne batem degeaba, noi între noi, cuţitarii cu colivarii !

Zotea-scafandrul, cu ochii sîngerii şi umflaţi, privea drept înainte, sprijinindu-şi fălcile mari în palmele zbîrcite şi albe. Nu era scump la vorbă, dar vieţuia de ani de zile mai mult pe fundul Dunării şi-şi pierduse deprinderea vorbirii. La Getuza, pe unde se răstoarnă vreo şalupă sau vreun bac, pe unde scapă în apă vreo maşină sau vreo căruţă, Zotea se bagă la fund şi face legăturile, să le tragă afară. De fiecare dată cînd intră Zotea la fund, ţi se urăşte aşteptîndu-l, ţi se pare că nu mai iese. Cînd se iveşte cîteodată duminica, să se scalde în Dunăre, s-adună copiii în urma lui ca după omul cu picioroange de la circ. Zotea s-aruncă în apă de pe pontonul feribotului. iar lumea de-afară începe să numere rar şi cu glas tare : „Una... două... trei... patru..." Se opreşte cîte-un om străin de port, întreabă şi nu crede că lumea adunată acolo aşteaptă să iasă din fundul Dunării un om viu. Pe deasupra apei alunecă lotci, bărci cu pasageri, şalupe cu bacuri încărcate, ceamnite pline cu saci, Zotea nicăieri. Abia cam pe la o sută cincizeci, scafandrul fără costum răbufneşte în dreptul morilor, roşu şi mătăhălos ca o dihanie, şi începe s-arunce din braţele-i puternice, depărtîndu-se spre ostrov, pînă i se pierde urma. E cu un cap mai nedeşirat decît Vetrineanu, dar cu un piept gogonat pe care numai Radu Ceafalan îl mai are în port. Sare greu la bătaie şi se bucură nespus dacă într-o duminică se-ntîmplă să petreacă şi el pe uscat.

Ţinîndu-şi mereu mîna albicită pe pahar, uitîndu-se într-una în gol, Zotea-scafandrul ridica nedumerit din umeri. Într-un tîrziu, îl privi pe Vetrineanu în ochi şi-i răspunse gînditor :

— Ce poţi să faci, mă nea Tudore ? Eu credeam că se taie între ei pentru fete ! Da' nu e aşa ! Ăia

însurații de ce s-amestecă !? E cum zici ! S-a pornit o ură mare din două părți, colivarii în contra cuțitarilor și cuțitarii în contra colivarilor ! Acuma, matale zici că știi cine-i întărîtă și de ce, da' ce poți să le faci un om singur !?

Zotea tuși fără să vrea, înecîndu-se ; își astupă nările, pe rînd, cu degetele mari de la mîini, și suflă nasul scurt, făcîndu-l să sune ca o goarnă ; se mai netezi cu podul palmei pe sub nări, apoi ochii lui roșii-sîngerii se luară după un cîrd de sergenți care făceau de pază la horă printre pescari. Sergenții treceau plesnindu-și zgîrbaciurile negre de carîmbii cizmelor și se umflau în gulere ca niște curcani necăjiți.

— Nu te uita la ăștia, Gheorghe ! zîmbi Vetrineanu și-l atinse cu cotul peste masă. Ăștia sînt străini de port, măi băiete ! Sînt veniți din alte părți și le e o frică nebună de cuțit. Se înfoaie ei acuma, da' cum se lasă întunericul, nu mai vezi picior de sergent p-aici. Poliția nu trimite niciodată la horă sergenți de-ai noștri, getuzeni, care să sară între flăcăi și să-i despartă. Nu, nu trimite ! N-are interes ! Și-ai noștri s-aruncă în voie unii la alții cu cuțitele în mîini. Vetrineanu se răsuci jumătate spre ușa cîrciumii și strigă cu glas poruncitor : Ia mai dă-ne o jumate, măi nea Chirpiz, că numai cu două jumătăți nu mai luăm noi Ardealul îndărăt !

— Acușica, Tudore ! Acușica ! s-auzi dinăuntrul cîrciumii un glas respectuos de bărbat.

— Nu joci în horă, nea Tudore ?

Tudor Vetrineanu își scutură părul negru-tuciuriu, făcut inele din naștere, și-și răsturnă dintr-o dată capul pe spate. Dădu de ochii mari și albaștri ai lui Ivanca Graur. Fata ședea în fața lui și aștepta stînjenită, frămîntîndu-și mîinile în neștire, nespus de rușinată de privirea prea cercetătoare a bărbatului. Mijindu-și ochii de țigan, Vetrineanu o măsură din creștet pînă-n tălpi și abia tîrziu, oprindu-se asupra mijlocului subțire al fetei, clătină din cap, în semn de înțelegere a unei nepotriviri :

— Eee ! Ești prea tînără, Ivanco, și eu sînt un flăcău tomnatic ! Pe urmă, mai e și alta ; dacă pui

mîna pe mijlocul tău, mă taie Culae ! Uite-l că vine la horă !

Fata se înroşi ca focul şi, întorcîndu-şi faţa spre uliţa lui Chirpiz, văzu apropiindu-se de Geatal o ceată de flăcăi din mahalaua Colivari, în frunte cu Culae Torlac şi Nise Miu. Păşeau cu toţii sprinteni, frămîntîndu-şi în părţi umerii osoşi şi aruncînd în jurul lor priviri cînd aprinse şi străpungătoare, cînd pierdute şi nepăsătoare.

Înroşindu-se şi mai mult, Ivanca abia şopti :

— Fă cum crezi, nea Tudore ! Eu mă duc să joc... Şi fîstîcită de tot, în loc să intre în horă, fugi uşoară într-un cîrd de fete, sub ceardacul muzicanţilor. Vetrineanu se întoarse cu faţa la masă şi multă vreme privi întristat în izvoarele albastre ale Ivancăi, multă vreme îi mai ascultă ca-ntr-un vis vorbele şoptite ce-i mîngîiau sufletul ca un cîntec frumos. O încleştare ciudată şi dureroasă îi chinuia lui Vetrineanu fiinţa, o dogoare necunoscută îi ardea pieptul şi-i usca gura ca niciodată...

Hora începu. Cobza zbîrnîia o sîrbă măruntă, smucită şi răsucită, după care flăcăii, fetele şi nevestele mîncau pămîntul, căzînd pe vine în chiote asurzitoare ; copiii se repezeau pe sub braţele jucătorilor şi, după obicei, ciupeau din fugă fetele de ţîţe şi de pulpe, făcîndu-le să ţipe de ruşine şi durere. Pe margini şedeau muierile mai în etate, clătinîndu-şi copiii în braţe şi, în locurile mai ferite, muierile cu cîrteală pe limbă.

— Văzuşi, fa Titilino ? se spovedea Dobra a lui moş Tună Caraghios nevestei lui Mitcu Ceafalan. Văzuşi lîngă cine se prinse Ivanca a lui Graur dacă Vetrineanu nu vruse să joace cu ea ? Afurisita ! Sărăcia ! Cum se potriveşte ! Rîmneşte la Culae ! Ea nu vede că n-are nici un pol în salbă şi nici pe dracu' în scrin !?...

— Da, da' e frumoasă şi vrednică !...

— Eee, iac-aşa ! „Frumoasă şi vrednică" ! Vorba e c-abia s-a prins în horă şi se leagă numai de fruntea flăcăilor, cînd sînt atîtea fete ajunse de măritat !

Titilina se strîmbă :

— Nu te speria, ţaţă Dobriţo, că n-o ia Culae Torlac pe ea ; e o haimana şi-un teleleu... Nu e om de casă...

— E ! Se linişteşte el, Titilino, dacă se-nsoară ; doar nu e tocmit vier, sau buhai, găsi-l-ar de muieratic, că de andăvară pînă acuma cică a încîntat trei fetici ! I-o fi dăstul ! Şi ce mîndreţe de fete ! Mă mir cum îl mai rabdă Dumnezeu !

— Dacă proastele se lasă ca nişte găini să le calce, ce e el de vină ? De ce nu face şi-al lui Gaman aşa !? Ia uite-l, parcă e bătut cu maiu-n cap !

— Ee, Titilino, da' ce-ai cu el, săracul !? Ce e de vină el că e pîdîc şi dosădit ? Asta i se trage de la tat-so ! Tu nu-l ştii pe tat-so ? Aa, era un ăla înalt şi voinic de te uitai în sus la el ! Da' ce folos !? Că i-a căşunat pe-o bondoacă şi-o boccie ! Pe-o bufniţă, Titilino ! Ce Dumnezeu o fi găsit la ea, dracu' ştie, că l-a-mbrobodit toată viaţa ! Auzi tu, om falnic şi frumos să-şi amărască zilele c-o ciumă, c-o pocită ! Şi uite, i-a mai stricat şi neamu' cu copii piperniciţi ! Proşti mai sînt unii, dăiculiţă, să-i alegi de sămînţă nu alta !

Dobra a lui moş Tună Caraghios îşi şterse nasul cu poala fustei, se uită cu mirare la flăcăul lui Gaman care nu semăna de loc cu tat-său şi, părîndu-i-se că Titilina n-ascultă vorbele ei, o înghionti cu cotul :

— Auzi, Titilino ? Pînă la urmă şi-a dat el, tat-so, seama de prostia pe care-o făcuse, da' uite că s-a deşteptat tîrziu ; într-o dimineaţă s-a suit în lotcă şi i-a spus slutii că el o lasă sănătoasă şi că pleacă în lume. S-a dus, şi dus a fost ! Tu l-ai mai văzut ? Că eu nu l-am mai văzut ! Da, da... aşa e, daică : de muiere urîtă bărbatu' s-ascunde şi-n gaură de şarpe, îşi ia lumea-n cap !

Titilina, supărată de scandalul de dimineaţă, se uită chiorîş la Dobra a lui Caraghios şi-o încontră cu glas gros, bărbătesc :

— Da' alea urîtele ce să facă acuma, după matale, ţaţă Dobriţo ? Să se omoare ? Să nu-şi mai arate obrazu' în lume ?

— Nu, fetico — îşi îndulci Dobra vorba — să nu se omoare, da' să se ducă la călugărie, că d-aia e călugărie, sau să-nveţe carte să iasă doftoriţe, ca a lui Borea-primarul, sau ca a lui Calomfir cu moara, că a lui Calomfir cică mai are un an şi iese fonţionară ; şi să trăiască pe spezele lor, nu să le strice inima şi cheful de viaţă bărbaţilor !

Titilina zîmbi cu scîrbă şi iar se strîmbă :

— Ha ! parcă alea frumoasele nu le strică bărbaţilor inima şi cheful de viaţă ! Nici alea nu sînt mai breze, ţaţă Dobriţo, că ce se mai tîrnuie cu alţii... Ce-şi mai aleargă caii... pînă nu se mai poate, şi bărbaţii de inimă rea îşi caută de petrecanie...

— Ei, Titilino şi tu ! Ce-mi vorbeşti tu mie de coconetul de la Bucureşti, fato !? Alea aşa sînt învăţate, daică, să umble cu trămăndăii tîrîş după ele ! Noi vorbim de-ale noastre !

— Lasă că nici cu ale noastre nu mi-e ruşine, că unde vezi cîte una mai frumoasă, ţine cîte cinci-şase pînă s-astîmpără şi-i trece strechea. Nu te supăra de Ivanca a lui Graur — că ţi-e nepoată — da' şi la ea văz tot astfel de purtări, măcar c-abia s-a ridicat ! Ce te mai miri !?

— Bîh ! făcu Dobra a lui Caraghios cu mîna în jos şi se-ntoarse spre Titilina s-o înfrunte mai cu inimă.

Lîngă ele, o femeie oacheşă, frumuşică, îşi înghionti tovarăşa :

— Auzi, ţaţă Vasilo, cum o mai tachinează Titilina p-a lui Caraghios ?

— Dă-o dracului de sărăcie lucie ; să n-o mai văz în ochii mei...

— Tot nu vorbiţi ?

— Dracu' să-i vorbească, nu eu ! E o curviştină !

Din spatele lor se piţigăi altă muiere :

— E-n poziţie, fa, ce mai, e-n poziţie de la Sîmpetru şi naşte de Cîşlegi ! D-aia vrea s-o ia mai degrabă de nevastă... ca să nu nască-nainte de nuntă...

— Ia dă-o-ncolo, Miţo... — se răsti alta la ea — poate să nască şi-acuma. Stai să-ţi spui, lasă-mă să-mi termin vorba. Aşa ! Vine la mine acu' o săp-

tămînă şi-ncepe să zbiere că i-am luat eu pirostriile ! Zic : „Fa Mario, tu nu eşti în toate minţile ? Cum era să pui eu mîna pe pirostriile tăle ? Ce, eu n-am pirostrii ?“ Nu că să i le dau p-ale mele, că taman alea sînt ale ei ! Ce să mă pui cu nebuna ? I le-am dat ! I le-am dat ca să scap de ea ! Şi-acuşica ce crezi ? Peste tot îmi merge vestea de hoaţă ! Cică i-am furat eu pirostriile ! Doamne fereşte d-aşa oameni care s-atîrnă scai de tine, fără să ai nici o vină ! Şi, farfaraua dracului, i-a spus şi la al meu ! Să-mi facă netrai în casă ! Nu putea să tacă din gură !? Ieri, vine iar la mine cu una-n cer şi alta-n pămînt că i-a căzut băiatu' de sus, după gardu' meu, şi c-a rămas ţapăn, moare ! Zic : „Păi dracu' l-a suit acolo ? Altă joacă n-a găsit ? Lasă-l să moară, să crape, să plesnească ! A murit el împăratu' Rusiei, da' un nebun de copil neastîmpărat !“ Astăzi mi-a aruncat un ţucal spart, peste gard, în curte ! Nu zic eu că e smintită ?

Un ţipăt de copil mic s-auzi de jos, de lîngă ele, dintr-o copaie, şi muierea se rugă de vecină :

— Ia mai dă şi matale cu picioru-n ăla, lele Păuno, că mă doare capu' de el ! Toată noaptea a ţipat ! Nu-ş ce-are ! Nici nu suge, nici nu tace ! Se-nţearcă singur, pesemne !

Spre locul ăsta de petrecere, spre hora de la Geatal, venea şi Ceafalan. Păşea nepăsător înaintea Miţicăi, iar Miţica, bombănind şi drăcuind, se chinuia să vie în urma lui cu Ionică-smiocăitu', cînd în braţe vrînd pe jos, cînd pe jos cerînd în braţe. Frămîntîndu-şi umerii pe mijlocul uliţei, Ceafalan se uita cercetător prin gospodăriile oamenilor, da bineţe babelor aşezate pe vine la porţi, răspundea „noroc“ pescarilor care se iveau de prin curţi, gătiţi pentru horă. Urmărea visător mersul de raţă al bărbaţilor şi străduinţele muierilor care, cu copii sau fără copii, se sileau din răsputeri să vină în urma pescarilor. Ceafalan îşi încetini mersul în dreptul cîrciumii lui Buniţă, unde băiatul lui Graur, „Zgîrci“, ţinea o că-

ciulă plină cu nuci în braţe şi striga cît îl ţinea gura către băieţii de la groapă :

— Şuruie, şuruie, moara Herdan face reclamă, ciobanu' de la Maglavit care a văzut pe Dumnezeu, trăiască regele în paie şi noroi, de ţară iubitor, şi-apărător de muşte ; aicea, aicea, la bandea Carcalete, la neica, la galantonu', care şi-a pierdut paltonu' şi-a rămas doar cu bastonu', lume, lume, trap-trap-trap...

Dinspre baracă s-apropie tropăind copilul căpitanului de feribot. Se opri gîfîind în faţa lui Graur, rămase o vreme cu limbuţa scoasă ca un căţel şi, după ce-şi mai veni în fire, vorbi abia răsuflînd :

— Bă-bă-bă-iatule, te strigă mă-mă-mămică ta. M-a trimis pe mine să te-te-te chem...

— Bi-bi-bi-bine, co-co-copilule, spune-i lui mămă-mămica mea că nu-nu-nu viu. Sînt în cîş-cîş-cîştig !

— Dar te cheamă ! se miră copilul căpitanului

— Dar nu vreau să viu ! se poci Zgîrci.

— Ce-ce-ce să-i spun ?

— Ai sictiri, mă, d-aici şi nu-mi face ghinioane, că te umplu de borş ! se răsti dintr-o dată Zgîrci la copilul căpitanului. Hai, aruncă, Marine ! Şuruie, şuruie, moara Herdan face reclamă, ciobanu' de la Maglavit care a văzut pe Dumnezeu, trăiască regele în paie şi noroi, de ţară iubitor şi-apărător de muşte ! Aicea, aicea, la bandea Carcalete, la neica, la galantonu', care şi-a pierdut paltonu' şi-a rămas doar cu bastonu', lume, lume... trap-trap-trap... Niculae ! Niculae ! — îl înghionti Zgîrci pe Niculae Ceafalan — tat-to, bă, tat-to, zis şi Negru Vodă şi-a lui ceată,

toţi voinici cu fruntea lată
şi pe spate cu lungi plete
şi cu ghioage groase, drepte.
Hai, aruncă, Gîgîlici,
ca să nu mai faci limbrici...

Șuruie, uruie... hai c-avem și muzică... moara Herdan face reclamă... a dat drumu' nea Zbîrcea la patifon... ciobanu' de la Maglavit care a văzut pe Dumnezeu...

„E bun de adfocat, al dracu' ! Așa-i merge gura !" gîndi Ceafalan depărtîndu-se de colțul lui Buniță. Niculae ieși de după stîlpul unde s-ascunsese și privi îndelung în urma tatălui, care, parcă înotînd, cotea spre Geatal, cu Mițica și Ionică după el.

Așa cum zbierase Zgîrci, din cîrciuma lui Buniță începuse să răsune pînă afară glasul răgușit al lui Zbîrcea-bețivul. Încerca, cînd gros, cînd subțire, cîntecul lui cunoscut de toată lumea, cîntec fără vorbe și fără întorsături, cîntec făcut din două îngînări ușoare și gîlgîite : învă, învă, învă, învă...

Dar, după cum îi era năravul, Zbîrcea se oprea des din cîntare și striga răgușit :

— Băăă, eu am fost subofițer în marina fluvială romînă ; subofițer, șefu' curierilor, decorat în front, auziți voi ? Și am un băiat, pe cinste, hî-hî, ce mai băiat... nu mă credeți ? E cu mine ! E cu mine, da' nu vrea să intre înăuntru, că e econom și se sfiește de voi... Învă, învă, învă, învă...

Afară, legat de stîlpul felinarului, „băiatul" se apăra de muște cu o coadă ciungă și năpîrlită, privind trist și tăcut în pămînt. Era învățat s-aștepte zile întregi fără să miște, fără să strige, fără să mănînce, și părea ca-ntotdeauna îngîndurat de soarta stăpînului bețiv. Nimeni nu se băga pe el ; nici oamenii mari, nici copiii. Știa toată lumea că Zbîrcea face moarte de om pentru el. Mai deunăzi, Zbîrcea crestase ceafa unui marinar cherchelit care-i dăduse măgarului, în trecere, un picior în burtă, iar cu două luni în urmă, pe sergentul Mitea de la gărărie — care nu-i lăsase „băiatul" legat în fața cîrciumii din centrul portului și-l lovise cu zgîrbaciul peste urechi — îl băgase în spital dintr-o bătaie soră cu moartea. Zbîrcea fu ținut la arest la poliție două săptămîni, fu judecat, amendat și pînă la urmă achitat, scriindu-i-se în dosar „Stare de ebrietate permanentă". Ca măsură de prevedere însă, comisarul Vlădeasa, bun cunoscător al năravurilor din port, îl mută pe Mitea

sergentul în postul de la marginea portului, în mahalaua turcească, ca să nu-l mai întîlnească Zbîrcea beţivul, care se jurase că-l despică pe Mitea cu cuţitul pe burtă ca pe-un ciortan, la prima întîlnire.

— Măi Grigore — s-auzi în cîrciumă glasul gîngav al lui Zbîrcea — eu sînt hamal în portul Getuza de cinşpe ani, mă, da' nimeni n-a trecut pîn-acuma p-aici cu un glas mai frumos ca al meu. Cînd eram în navigaţie pe monitoare m-a auzit o dată comandoru' cîntînd. Nu şi nu, că să mă trimeaţă la Bucureşti, la Marele Stat-Major, să mi-asculte amiralu' glasu'. Acuma, să spui drept, mi s-a mai stricat ţîvloaia, da' şi-acuma cînt destul de frumos, cînd îmi vine ! Cîteodată te adorm, Grigore, nu alta...

Lauda lui Zbîrcea stîrni o nespusă scîrbă tovarăşului de masă, numit Grigore, un vlăjgan osos şi ciupit de vărsat, care întinse dintr-o dată mîna lungă şi neagră peste masă şi-şi înfipse degetele groase în gîtul lui Zbîrcea :

— Cînţi frumos ? Fonfăi, nu cînţi, beţivule ! Cîntă, nu fonfăi !

— Hă-hă ! rîse Zbîrcea dezvelindu-şi dinţii albi. frumos rînduiţi. Cînt, mă Grigore, cum să nu cînt, da' stai, nu aşa ! Îşi desprinse cu uşurinţă gîtul din strînsoarea vlăjganului şi vorbi parcă mai limpede : Ce mă strîngi, mă, de gît cu gheara şi mă-ndemni să cînt ? Ce glas mai e ăla, strîns de gîtlej ? Ce fel de cîntat şi ce fel de glas mai e ăla, strîns de beregată ? Hai ? Aşa făceam numai eu cu Dioniţa mea, în tinereţe ! O bănuiam că e-ncurcată cu Vasile Cîrnu şi ce crezi că făceam ? Îi înfigeam gheara în gît şi-o-ntrebam dacă i-e drag de mine ! Hă-hă-hă ! Şi ea zicea : „Mi-este, Zbîrceo, uscaţi-s-ar pînă-n cot să ţi se usuce, ca să nu mai poţi să-ţi duci cinzeaca la gură". Ha-ha, auzi ce blestemu' dracului : „Să nu mai poţi să-ţi duci cinzeaca la gură !"... A dracului muiere, ce să-i dea-n gînd !

Grigore, vlăjganul ciupit de vărsat, se făcuse stacojiu. Ţîşni în sus şi-i apucă beregata lui Zbîrcea mai cu putere :

— Cînţi sau nu cînţi ? Că te-ating !

Zbîrcea se-ntunecă la chip şi repezi pe negîndite un pumn înainte, aşezîndu-l pe ciupit drept pe scaun :

— Păi eu ce-ţi spusei, măi tîmpule ? De ce nu mă laşi să cînt ? Sau vrei să ne stricăm la ceafă ! Dacă vrei să stricăm calimera, o stricăm !

Grigore se-nmuie de tot.

— Na că te las beţivule ! Nu ştiu ce fel de prieten îmi eşti dacă nu-mi cînţi ! Cîntă, na, te las !

— Aha, acuma mă laşi ! ? Întîi sugrumi omu' pînă se holbează şi pe urmă îl laşi !? Mă strîngi de gît şi zici că-mi eşti prieten, nu ? Şi vrei să-ţi şi cînt, slutule, nu ! ? Mare noroc ai tu că ţiu la tine, că altfel, după purtările tăle, de mult trebuia să-mi spăl cuţitu'-n tine ! Da' eu tot îţi cînt pe degeaba, prăpăditule... învă, învă, învă, învă...

— Du-te dracu' de smucit ! mîrîi cu scîrbă Grigore ridicînd din umerii osoşi, dar ascultîndu-i cu plăcere gîngăvelile ştiute. Nu-l cunoştea pe Zbîrcea de ieri de azi, ci făcea hamalîc cu el din '925. Zbîrcea şi nevastă-sa, Dioniţa, erau cunoscuţi în port pentru purtările lor, şi oamenii care-i ştiau ce le poate capul nu prea se băgau pe ei, îi lăsau în legea lor. Nişte femei din mahalaua Colivari povestiseră că într-o duminică dimineaţă, venind la tămîiat mai tîrzior, o văzuseră pe Dioniţa lui Zbîrcea beţivul ieşind valvîrtej din cimitir, blestemînd în gura mare şi aruncînd cana cu tămîie cît colo, în şanţ. O nevastă mai tinerică n-avu de lucru şi-o-ntrebă creştineşte :

— Ce e, fă ţaţă Dioniţo ? De ce-arunci cana cu tămîie ?! Mai mare păcatu', zău ! Ce făcuşi de te supăraşi aşa ?

— Pe dracu' făcui ! se răsti Dioniţa. Nu văzuşi ce făcui ? Venii şi eu la băiat, de dimineaţă, ca o mamă ; dau s-aprinz lumînarea, şi fîşt, fîşt, fîşt, îmi stinse vîntul toate trele beţele ! Alte nu mai avusei, şi de la altcineva cum s-aprinz ?! Măcar atîta să fie de la mine, focu', că-ncolo... colaci de unde ? Aia e, daică : dacă n-ai tidaric, dacă n-ai tot dichisu', să te c... în el de tămîiat... Şi Dioniţa ieşi din cimitir drăcuind şi blestemînd, pînă n-o mai văzură şi auziră nevestele.

Vorbele ei se răspîndiră repede în pescărime, şi le auzeai în fiecare zi în gospodăriile oamenilor...

Altă dată, ajunsă prin Bucureşti, la o nepoată, s-a dus la „cinemaua" din Bariera Vergului. Cînd văzu Dioniţa, în pauză, artistele aşa goale, şi cînd auzi ce vorbe fără ruşine le spuneau artiştii acolo de faţă cu toată lumea, s-a pus pe-un rîs ca la Getuza, şi rîzi, şi rîzi, şi rîzi, pînă cînd, ostenită, îşi aruncă braţele în părţi, minunîndu-se :

— Doamne-Doamne, ce mascarlîcu' dracului e p-aici !

Atunci, de lîngă ea, răsună un ţipăt de femeie în toată „cinemaua". Dioniţa se-ntoarse repede să vadă ce altă comedie mai e şi aia şi, cu mare stînjeneală, recunoscu că, mirîndu-se şi cu mîinile de ce văzuse şi-auzise pe scenă, îşi vîrîse degetele în ochii unei doamne aşezată pe scaunul vecin. Dioniţa însă, femeie umblată prin case boiereşti, îşi ceru iertare, cu glas scăzut :

— Aoleooo, te picai, cocoană ! Zău dac-am vrut ! Nu văzuşi ce mascarlîcu' dracului e p-aici ? Nu poţi să te ţii de rîs ! La care doamna, smiorcăindu-se cu faţa în batistă, răspunse sughiţînd :

— Nu face nimic, dar eşti mojică ! Şi-a plecat cu un domn de lîngă ea la spital sau pesemne acasă.

Altfel, Dioniţa umblă toată ziua prin port, pe la familiile înstărite, şi spală, deretică, are grijă de copii, face tîrguieli de la prăvălii, plimbă copiii cu căruciorul şi abia pe la amiază vine în malul Dunării şi se reazimă de chei, în dreptul şlepului la care încarcă Zbîrcea. Cu ciumberul tras mai pe frunte, ca să-şi ferească ochii de soare, se uită cum aleargă hamalii pe două şcondruri subţiri, într-un du-te-vino care-o ameţeşte ; pîraie lungi de sudoare li se preling pe tîmple şi pe obraji, pe feţele supte şi pe ochii tulburi, pe trupurile osoase care lucesc arămii în soare. Aflat între hamali, Zbîrcea cară pe ceafă saci de-o sută de oca, clătinîndu-se între apă şi cer pe balansul şcondrului strîmt, împins într-una de şirul de oameni care-l urmează din spate în miile de drumuri fără sfîrşit. Cîte-un turc mai tînăr, neînvăţat

cu hamalîcul şi răpus de dogoarea soarelui, se prăbuşeşte în apă cu sac cu tot. Fără gălăgie, s-aruncă după el vreun getuzean şi-l scoate la mal, burduf de apă ; căpitanul şlepului se iveşte şi el în ceamniţă şi trage cu „cotoiul" sacul afară, deşertîndu-l cu mare grijă pe-o prelată, la soare. Zbîrcea nu s-amestecă nici atunci. Abia în repaus vine să-şi ia pacheţelul cu mîncare din poala Dioniţii, care, parcă mai uşurată la suflet, pleacă repede la treaba ei. Zbîrcea munceşte ursuz şi mut în fiecare început de săptămînă — zile în care Dioniţa îl aşteaptă răbdătoare cu pacheţelul de mîncare căpătată de pe unde umblă — iar în restul zilelor ia la rînd toate cîrciumile portului, trăgînd după el „băiatul" de căpăstru. N-are nici un venit de la „băiat" şi nici măcar nu-l încalecă ; îl ţine mai mult ca un tovarăş de beţie, tăcut şi credincios, care nu bea nimic şi mănîncă rar, dar care este în stare să-i asculte pînă la moarte cîntecul ce răsună şi-acuma din cîrciuma lui Buniţă : învă, învă, învă, învă...

— Auziţi la Zbîrcea cum mai petrece ? De-alaltăieri o ţine tot într-o beţie ! deschise vorba moş Tună Caraghios, aflat între pescarii de la baracă, în capul cheiului.

— Mi se pare că de cînd a scăpat de la poliţie bea ! îi răspunse Vasile Cîrnu, trăgînd tacticos dintr-un muc de ţigară şi privind cu atenţie pe ulita lui Buniţă.

— Da' ce, iar a fost închis ? se-ntoarse Ştefan Torlac spre Cîrnu, izbindu-l în faţă cu răsuflarea-i grea de om bolnav.

Cîrnu îl arătă pe moş Tună Caraghios :

— Sigur c-a fost închis iar ! Să vă povestească nea Tună, că el ştie mai bine !

— Ee, ştiu pe dracu', mai bine ! se apără moş Caraghios răsucindu-şi vîrfurile mustăţilor în jurul degetelor arătătoare şi mulţumindu-i în gînd lui Cîrnu că-l pune pe el să vorbească. Scuipă în palme şi se făcu că începe în silă :

— Păi, ce mai, ştiţi şi voi că pe Zbîrcea poliţia îl caută după măgar ! Zbîrcea e în cîrciuma unde stă

legat măgarul afară. Numai că azi-săptămîna se nimeri altfel. După trei zile de băutură și iar băutură, Zbîrcea își uită ca niciodată măgarul în deal, la bai Anghel Lefteru ; și vardistul — chior și-ăla al dracului — a scăpat din ochi stăpînul și-a păzit numai măgarul pînă seara... Acuma, ce să vedeți ? Cum scobora Zbîrcea așa cherchelit la vale spre biserica Colivarilor, în fața Școlii nr. 2 de băieți începură să i se-nmoaie balamalele și dădu să se sprijine de gardul școlii. Corcitura învățătorului, dulăul lup — ăla care latră și nu lasă mahalaua să doarmă toată noaptea și-i mănîncă toți puii — dușmănos al dracului, se tot rînjea la om prin gard, să-l răpună. Zbîrcea al nostru, zor-nevoie să-l plesnească cu șapca peste bot, printre stinghii. Cum se făcu că tot rînjind unul la altul, dulăul scăpă capul pe-o stinghie desfăcută și-i apucă șapca cu colții. Apăi să te ții : Zbîrcea beat-beat, da' ca un vultur înfipse gheara în ceafa lupului și-i prinse botul lunguieț în palmă. Își puse șapca terfelită pe creștet, scoase cuțitul de la brîu și încet-încet, cu dichis, începu să-i cresteze dulăului botul jur-împrejur, ca la purcei de Crăciun. Îl judeca și-l dăscălea ca pe-un om mare : „Mămițica ta afurisită, de sătul, nici tu nu mă iubești pe lumea asta, nu ? Hai ? Nici ție nu-ți place mirosu' de secară, ai ? Stăi atunci să te operez eu de răutate cîinească !" Da' hop, pesemne îi slăbise strînsoarea, că dulăul scăpă din mîinile lui și, schelălăind, strănutînd și pufnind, fugi cu coada-ntre picioare în bălăriile din fundul curții. Curtea nepăzită ! Școala pustie ! Ce-i veni lui Zbîrcea, că scoase o stinghie a gardului și, ca pe valuri, gata-gata să se răstoarne, se duse în mijlocu' curții. Se sprijini cu pieptu' de raia, de prăjina aia înaltă care are în vîrf baiaracu' — sau cum dracu-i zice — drapelu', așa, drapelu' premilitarilor din port, se căută ce se căută în pantaloni, bolborosind, pînă cînd — a văzut cu ochii ei preoteasa lui Colacmare și i-a spus comisarului Vlădeasa — se ușură la rădăcina drapelului. Ieși din curtea școlii parcă mai vesel și-o luă la vale spre cîrciuma lui Buniță, cîntînd ca și-acuma „învă"-ul lui. D-acolo l-a luat var-

distu', plocon ; de la Buniță. Acuma ce credeți c-a răspuns la anchetă ? Că e al dracu' de nu-l udă apa ! Cică : „În 1916, l-am udat la rădăcină cu sînge, ca să se-nalțe sus de tot ; acuma, după 25 de ani în cap, nu mai am chef să-l ud decît cu sărătură de bețiv. Să-mi vie și ordin și tot nu mă duc pe front ! Gata ! De la noi din Getuza dăstui cîți își lasă osu' în Rusia !" Auzi, tîlharul, ce să-i dea-n gînd !?

Lui Vasile Cîrnu i se păru că moș Tună Caraghios pune de la el și mormăi răgușit :

— Eu, unu', nu crez, nea Tună ! Nu-i mai da lui drumu' de la poliție dacă zicea vorbele-astea !

— Păi ce să facă cu el, mă Vasile ? Ce s-aleagă de la un om beat ! Cine-l mai înțelege ce spune !? Că el în 1916 nici măcar n-a fost în foc, bată-l să-l bată ! El a fost curier ! Nu se laudă toată ziua c-a fost subofițer în marina fluvială ? Șefu' curierilor ? După trei zile, cînd s-a trezit, l-a lăsat să plece ; că el treaz nu vorbește !

— N-o s-ajungă el departe cu băutura asta, neică Tună ! abia șopti, gîfîind, Ștefan Torlac. O să-i arză mațele și lui. Se duce după al lui Troacă... ca și frat-so mai mare... Lor li se trage beția din părinți.

— Cine, Ștefane ? Zbîrcea ? se gîjîi moș Tună Caraghios potrivindu-și bastoanele între genunchi. Poate nu știi, Ștefane, ce mațe are Zbîrcea !? Țevi are, nu mațe ! Păi astă-toamnă cînd umbla cu bocancii ăia noii, furați din biserica turcească, nu știi ce păți ? Se duse la Balta cu Zotea-scafandrul, ca să scoată un șlep înecat, și dădură peste niște lipoveni în port. Prietenos cum e, s-apucă la băutură cu ei. Spirt, numai spirt, cu pahare de apă. Zotea ședea mai la o parte, cu ochii la muierea de la tejghea, că el nu prea e băutor, da' Zbîrcea bea ce bea și ieșea afară la gard. Abia în toiul chefului îl trage Zotea deoparte, lîngă ușă, și-i arată bocancii. Să-nnebunească Zbîrcea, nu alta ! Bocancii din piele de box, noi-nouți, arși la vîrfuri, plesniți și jupuiți ! Lipovenii rînchezau ai dracului de detunau pereții cîrciumii, că ei aveau cizmele unse cu seu din timp. Zbîrcea atunci s-a uitat ce s-a uitat la bocanci și-a răcnit la lipoveni :

„Daţi-vă dracu' cu spirtu' vostru, că mi-am ars bocancii ! Nu mai beau !" Noroc că sări de la locul lui un lipovean mai tînăr, îi unse bocanii cu seu proaspăt, şi-l îndemnă respectuos la băutură ; că altfel se strica cheful. Zbîrcea atuncea s-a mai înmuiat şi s-a aşezat iar la masă ; da' acuma de cîte ori îi venea să iasă afară, scotea întîi şi-ntîi bocancii, îi punea sub masă, şi pe urmă se ducea la gard. Făcu aşa pînă cînd uită şi de bocanci şi se lăsă în voia chefului numa-n ciorapi. Ăsta e Zbîrcea, Ştefane ! Ce-mi vorbeşti tu mie ? Are ţevi, tuburi de oţel, nu maţe !

— Banguri ! zise un pescar mai din margine.

— Tot din beţie o să i se tragă moartea, n-aveţi nici o grijă ! şopti Ştefan Torlac.

— Măi Ştefane — sări moş Caraghios — sînt oameni care toată viaţa băură şi iar băură, şi se ţinură bine, da' Zbîrcea care aruncă pe ceafă, în scîrbă, un sac d-o sută ? ! Zbîrcea nici nu pregustă, ce să mai vorbim...

— Ia mai lasă-l pe Zbîrcea, măi nea Tună ! îl înghionti Cîrnu pe moş Caraghios. Uitaţi-vă mai bine colo, c-o să muriţi şi cu băutură şi fără băutură, da' aşa ceva n-o să mai vedeţi !

La îndemnul lui Cîrnu, moş Tună Caraghios, Ştefan Torlac, Miu-cocoşatu, Tudor Vetrineanu şi alţi colivari înşiraţi pe bila de la baracă întoarseră ochii spre caldarîm.

— Fuiii — fluieră Miu-cocoşatu — am dat-o dracului, oameni buni ! Uitaţi-vă şi voi ce ixistă pe lume pentru alţii !

— Ahî, aha — făcu moş Caraghios — ţin-te, Cîrnule, c-acuma e-acuma ! Şi ochii lăcrimoşi ai bătrînului se căscară largi spre tînăra nevastă a căpitanului de feribot care, subţirică, înaltă şi fîşneaţă, se-ndrepta fîţîindu-se spre debarcader, susţinută de subsuoară de bărbatul legitim. Arunca nişte paşi iuţi, mărunţei şi zvîcniţi, făcînd să i se zbată cu neastîmpăr pieptul plin, sub bluza subţire şi albă ca spuma.

— Mă-mă-mă, ce muiere ! se miră moş Caraghios. Creşte inima-n tine ! Te bagă în iad asta, bat-o s-o bată de zvîrlugă ! Ia uitaţi-vă ce mijloc are, măi

oameni buni ! Cît să-l cuprinzi în palme ca p-o oală cu vin ! Aaaa ! Cu şerpoaica asta ţi s-a-nfundat, Vasile ! Şi mi se pare mie c-a simţit ceva şi căpitanu', d-o ia la Balta în plimbare ! Ce i-a căşunat aşa dintr-o dată plimbarea asta ! ? Că pîn-acuma n-o lua cu el în fiecare duminică la Balta ! Ia uite-o, ia uite-o acuşica, Vasile, cum şi-aruncă ochii la tine ca un drac ! Ptiu, răscoaptă muiere ! Să ştii, Vasile, că vede şi ea că vă potriviţi ! Ce mai ! Vă potriviţi ! Căpitanul e ca un ţîr pe lîngă ea ! Şi-a lăsat el chelie, da' tot degeaba, că nu-i şade ! Şi pe urmă nu vezi că n-are nici fund în pantaloni de slut ce e ! ?

Vasile Cîrnu nu răspunse. Mulţumit de albeaţa curată şi de supleţea fină a femeii, rămăsese cu privirea ţintă asupra făpturii ei subţiri şi delicate şi-şi măsura singur ispitele nevinovate care creşteau în el ca o beţie, sugrumîndu-l. O mîngîia cu stîngăcie şi duioşie pe unguroaică în gînd, înghiţea în sec şi-şi pipăia vinele capului, simţind cum i se zbat ca nişte inimi singure şi zăpăcite.

Întors cu faţa spre debarcader, o petrecu pe femeiuşcă cu ochii pînă ce ajunse pe coverta feribotului şi se-auzi ţiuitul gros al sirenei. De sus, de la comandă, femeia încerca să privească nepăsătoare spre malul împănat cu lume gătită de sărbătoare, dar era nespus de tulburată de zîmbetul obraznic al pescarului înalt şi spătos care, întors cu faţa spre Dunăre, o privea drept în ochi, făcîndu-i nişte semne neînţelese.

— Ehe... Cu uitatu' rămîi, Vasile ! îl rîcîi moş Caraghios.

— O să vedem noi, nea Tună ! zise Cîrnu răguşit. Se mai uită o dată pe covertă la căpităneasă, apoi strigă vesel la Ştefan Torlac, care gemea lîngă el :

— Hai, nea Ştefane, cu mine ! Hai să luăm cîte una la Secăraşu ! Fac eu cinste ! Hai, că mîinepoimîine îmi pică ordinu' şi n-o să mă mai vedeţi în ochi ! Mergi ? Sau vrei să te mai rog !

Ştefan Torlac începu să gîfîie şi vorbi cu nespusă părere de rău :

— N-am voie, neică ! N-am voie ! Ce să luăm cîte una ! ? C-a spus doftoru' că şi din băutură mi se trage asta, apindicita, sau ce dracu' e !

— Hă ! rîse Cîrnu ridicîndu-se în picioare. N-ai voie ! ? Da' ce ai voie matale să faci ? Să mori ai voie ?

Ştefan Torlac îşi îndreptă spre Vasile Cîrnu nişte ochi stinşi şi gălbui şi, ridicîndu-se gemînd, se luă cît putu de repede după pescar.

— Că bine zici, Vasile neică, mama lor de pungaşi ! Eu ce-i spui toată ziulica proastii ăia de muieri ? Aşa, să m-aleg şi eu cu ceva ! C-a-nceput să curgă, măi băiete, puroiu... ca dintr-un buboi ! Îl trage foaia de patlagină în fiecare zi şi nu se mai sfîrşeşte ! Se strînge altu' la loc de parc-ar fi izvor ! Bine zici ! Hai să luăm cîte una, că nu se ştie dacă mai apuc ziua de mîine ! S-a dus al meu, s-a dus al meu, Cîrnule neică !

4

Se vede treaba însă că Ştefan Torlac mai avea de făcut multă vreme umbră pămîntului. A doua zi, în zori, cînd colivarii începură să-mpingă lotcile pe apă, gata de plecare la orie [1], bătrînul Torlac se certă cu fecioru-său de ridică mahalaua în picioare. Ca să capete două părţi de cîştig, Ştefan Torlac vrea cu tot dinadinsul să plece cu băiatul la orie, în locul lui Nise Miu, tovarăşul obişnuit al lui Culae.

Culae numai că nu-l înjură, dar pînă la urmă, mai mult de gura oamenilor, îl luă cu el. Soarele încă nu răsărise cînd lotcile orieşilor începură să urce pe lîngă mal, către forturile de la Cotul Mare. Dunărea curgea tulbure, neagră şi noroioasă, iar

[1] Plasă, unealtă de pescuit, de lungimea lotcii. Are ochiuri mari ; cu ea se prinde numai somn de zeci de kilograme.

ostrovul din faţa portului abia se întrezărea printr-o ceaţă albicioasă, subţire, care se destrămă văzînd cu ochii. Tăcerea dimprejur era rar întreruptă de cîte-o vorbă neclară, groasă, ce-ţi venea din lotcile dinainte sau din cele dindărăt, de vreo tuse seacă ce răsuna hăuind peste apele întinse şi reci. Şirul lung al oriesilor străpungea nemişcarea aparentă, ca un cîrd de păsări negre zburînd sub cerul senin şi încremenit ; oamenii, somnoroşi, nu-şi dezlegaseră încă limbile şi priveau, pe jumătate adormiţi, pe mal, la vreo femeie grăbită care-şi legăna şoldurile spre Dunăre, cu cobiliţa pe umăr, la vreun barcagiu bătrîn, venit cu noaptea-n cap să-şi slieaască barca lăsată la fund peste noapte, să se umfle. Una după alta, în şir, ca nişte gîşte negre, lotcile trecură de hale, şi lăsară mult în urmă geamia turcească ; acuma flăcăii se opintiră mai cu nădejde în proptelele de la picioare şi, trăgîndu-şi trupurile spre spate, repeziră lotcile înainte. Se depărtau de marginea de apus a portului, îndreptîndu-se spre insulele din dreptul „Cotului Mare" pe care Dunărea îl făcea la intrare în Getuza. Ştefan Torlac, ţeapăn la cîrma lotcii, se uită urît la dîrele de sînge uscat ce se prelingeau de sub urechea lui Culae şi, mînios că fecioru-său, împreună cu Miu-cocoşatu, pornise iar aseară la cîrciuma lui Chirpiz un scandal cu cuţitarii, îl luă la refec :

— Numai şi numai de prostii te ţii ! Ceva ca oamenii tu nu ştii să faci ! Aaaa ! N-o s-ajungi tu departe cu purtările astea ! Ascultă ce-ţi spui eu, că sînt om bătrîn...

— Iar n-ai loc de mine, nu ! ? Iar te-atîrni de mine, nu ? se miră Culae aruncîndu-i o privire chiorîşă. Ce-oi avea tu cu mine mereu, zău dacă ştiu ! Te bagi într-una aşa peste om !

— Eşti stricat, mă, asta am ! se-nţepeni bătrînul la cîrmă, apăsîndu-şi cu palmele pe sub brîu rana oblojită de dimineaţă cu nişte ierburi noi. Gemu şi, arătînd cu mîna spre chipul flăcăului, se strîmbă : Eu mă bag, ai ? Tot eu ? ! Nu ţi-ai vîrît tu botu' unde nu-ţi fierbe oala, aseară ? Crezi că eu sînt

chior ? Eu nu văz că iar te crestară cuţitarii ? O să-ţi scoată şi ţie odată şi-odată maţele ; nu scapi tu teafăr din mîinile lor !

— O să ! îl îngînă Culae petrecîndu-şi limba peste buzele uscate. Dacă nu ştii, mai bine taci, că altfel mă dau jos şi te las singur la orie...

— Şi cine pierde dacă te dai jos, mă ! ? zbieră Ştefan Torlac.

Flăcăul nu-i mai răspunse şi-şi pironi ochii în gol, peste capul bătrînului, urmîndu-şi gîndul lui dinainte. De două duminici pusese ochii pe Ivanca a lui Graur. De cînd se ridicase ca fată, codana asta, mlădioasă ca o nuia de alun, îl ochea cu nişte ochi pe care Culae îi înţelegea abia acuma. Ieri, la horă, Ivanca juca lîngă Tudor Vetrineanu şi păstra iuţeala paşilor, dar rămăsese întoarsă spre Culae şi-l sorbea într-una din priviri, fără să mai bage de seamă cum îşi dădeau coate fetele. Flăcăii din horă se înfierbîntaseră, fetele se încinseseră, iar Ivanca, cu ochii ţintă la mijlocul subţire al flăcăului, era aiurită de iuţeala cu care Culae îşi răsucea trupul după o sîrbă îndrăcită. Uitase de lumea din jurul ei şi-l urmărea pierdută cum se lasă pe vine o dată cu flăcăii, cum ţîşneşte în sus sîsîind şi chiuind, cum se frămîntă şi se-ndoaie în toate chipurile ca un şarpe rănit. În focul sîrbei, Culae îi întîlni privirea aprinsă şi se domoli fără să vrea. Ivanca se trezi din vis şi se supuse jocului mai cu patimă, rîzînd la el stînjenită şi înroşindu-se pînă-n vîrful urechilor. Culae se încruntase, cuprinzîndu-i într-o ochire jocul pieptului înalt şi legănarea şoldurilor împlinite. Atuncea muzica tăcu, iar Ivanca, abia răsuflînd, se repezi în cîrdul de fete strînse sub ceardacul muzicanţilor. N-o mai văzu jucînd. Abia seara, coborînd caldarîmul lui Buniţă spre cîrciuma lui Secăraşu, o zărise în poarta casei, în întuneric. Trecuse de ea, dar se răsuci pe negîndite :

— Ce faci, Vanco ?

— Bine, Culeo ! Şez la poartă !

— Păi, singurică ? Unde e Maricica, prietena ?

— Singurică ! S-a-s acasă !

Îl privea curajoasă, drept în ochi, nu sfioasă şi pe furiş ca la horă. Culae veni spre ea, o prinse de-o mînă şi, încolăcindu-i mijlocul subţire, o apropie de el încet, cu dragoste. Fata începu să răsufle mai des şi trupul pîrguit îi fu cuprins de-un tremur nestăpînit. Culae o slăbi din strînsoare, iar ea se uită în ochii lui trist, cu căldură, fără să zică nimic. O înlănţui din nou, se lipi strîns de pîntecul ei şi începu hoţeşte, să-i strîngă şi să-i mîngîie sînii tari ca piatra, făcînd-o să scîncească înăbuşit. Gura caldă şi-o plimba pe gîtul fierbinte al fetei, care tremura, răsuflînd greu, îngînîndu-se parcă să plîngă. Dintr-o dată, pe negîndite, Ivanca tresări scuturîndu-se şi-i cuprinse drăgăstoasă gîtul cu braţele, îl sărută pe gură cu patimă, nesfîrşit de lung, şi, smucindu-se cu toată puterea din strînsoarea flăcăului ameţit, se repezi ca o nebună pe poartă, în curte, rîzînd. Culae rămase cu mîinile întinse, în vînt :

— Ce ţipar !

— Ce, mă ? mormăi Ştefan Torlac de la cîrmă, neînţelegînd răspunsul lui Culae atît de întîrziat.

Flăcăul se uită urît la tat-său şi răspunse răguşit :

— Măximă ! Nimic !

Aţîţat de rîsul chemător al Ivancăi, Culae fugi după ea în curte şi-o prinse abia sub prispă, la întuneric. Fata se smuci în toate părţile sperioasă şi neştiutoare, vru să scape în casă, dar el, întărîtat, o doborî la pămînt înăbuşind-o în sărutări sălbatice la care Ivanca răspundea gemînd. Simţindu-se însă dezvelită, fata începu să se zvîrcolească disperată. Se zbătu, se zbătu, dovedind o putere de neînvins, pînă cînd, fără să-şi potolească zvîcnirile, începu să se roage în şoaptă de el, să fie cu grijă, încolăcindu-i gîtul cu braţele, pierdută. Abia atinsă însă de fierbinţeala lui, sări cutremurîndu-se, încercînd iar să scape. Atunci, deasupra lor fu trîntită uşa casei şi Ivanca încremeni cu unghiile înfipte în grumazul lui Culae. Glasul mă-si, glasul aspru al Zamfirii a lui Graur, răsună în tăcerea nopţii, singur, răstit, întrebător :

— Ivanco ! Ivanco ! Da' unde dracu' pierişi, că erai în poartă ! ? Aaa, vii tu îndărăt, ţi-arăt eu ţie haimanalîc !

Prispa scîrţîi sub greutatea Zamfirii şi uşa casei fu trîntită din nou. Sub prispă, chemările înăbuşite ale Ivancăi se-necară într-o beţie neştiută, iar şoaptele ei calde îl făcură curînd pe Culae să se piardă în dăruirea ei dintîi. Abia tîrziu, crezînd-o leşinată, îi şopti numele la ureche, iar ea, fremătînd, zîmbi prin întuneric şi-şi înfipse dinţii ascuţiţi în buzele lui. Ţîşni ca o şopîrlă de sub el şi fugi pe prispă, rîzînd înfundat şi făcîndu-i semne cu mîna să iasă, să iasă repede din curte.

— Ce muiere !

— Ce, mă ? s-amestecă iar Ştefan Torlac în gîndurile băiatului, luîndu-i din nou mirarea cu glas tare drept un răspuns întîrziat sau drept o întrebare.

— Lasă-mă dracu', mă, în pace, şi nu mă mai bîzîi ! se rugă cu o căldură neobişnuită în glas Culae ; iar bătrînul, simţindu-se parcă ruşinat, făcu o strîmbătură şi tăcu vinovat, zgîrcindu-şi lîngă cîrmă făptura bărboasă şi slabă ca de sfînt. Boala îndelungată şi grea a lui Ştefan Torlac făcuse din el un om aşezat şi blînd, trist şi tăcut, un om care simţea în fiecare zi cum s-apropie de moarte, cum se sfîrşeşte, un om pentru care viaţa de mult nu mai era viaţă. Culae rămase posomorît.

Un flăcău dintr-o lotcă din frunte începu să cînte, cu glas tremurător, ruga unei fete dunărene către maica ce-o întîmpinase la uşa mănăstirii :

„Aş vrea să intru-n mănăstire,
Aş vrea să mă călugăreşti.
Spune, măicuţa mea cea bună,
Spune de vrei să mă primeşti.

Aş vrea să uit c-am fost mireasă,
Aş vrea să uit c-am suferit.
Numai blestemul să-l ajungă
Pe-acela care m-a iubit.

A căutat să mă înşele
Şi el cu alta s-a luat.
Mi-a stins viaţa, fericirea,
Şi-apoi s-a dus, s-a-ndepărtat.“

Un flăcău dintr-o lotcă apropiată începu să cînte, cu glas mai dulce şi mai subţire, răspunsul pe care măicuţa îl dete fetei deznădăjduite de la uşa mănăstirii :

„Nu blestema, măicuţă dragă,
Nu blestema căci este greu !
Blestemul tău e lung şi mare
Şi mînie pe Dumnezeu.

Eu îţi mai dau doi ani de zile,
Doi ani ca să te mai gîndeşti
Şi-abia apoi, copilă bună,
Să vii să te călugăreşti.“

Din lotcile rămase mai în urmă s-auzea un cîntec care aducea tot a blestem :

„Marine, la nunta ta
Toate fetele juca' ;
Numai una nu juca,
Sta deoparte şi ofta ;
Sta deoparte şi ofta
Şi din gură blestema :
Marine, să te usuci
Ca pîinea care-o mănînci
Şi ca florile de tei,
C-ai minţit c-o să mă iei !“

Spre răsărit, zarea limpede şi albastră se aprinse şi se înecă într-o mare de văpăi tremurătoare ; coroanele de flăcări dăinuiră o vreme, plutind în înălţimi, apoi, topindu-se încet-încet dincolo de tărîmul vederii, lăsară în locul lor să se ivească deasupra pămîntului discul de foc al lumii. Atunci Dunărea porni să-şi plutească undele argintate în primele lui

raze, călduțe și mîngîietoare, înălțînd deasupra portului grămezi de aburi vineți-alburii, groși și zburători ca norii, și durînd din ei o cetate uriașă, cu ziduri mișcătoare și cenușii, purtînd în loc de turn vîrful geamiei turcești. Un aer răcoros și curat venea din largul strălucitor al apelor, iar liniștea zorilor era plăcut susținută doar de duduitul monoton și îndepărtat al șalupei „Mărăști", care urca prin fața portului, de-a lungul ostrovului verde și încremenit.

Ceafalan, oprit în malul apei, cu bobăicile pe umăr, privea visător la orieșii care ocoleau insulele de la „Cotul Mare", urcînd spre forturi, cîntînd. În partea de răsărit a portului, cuțitarii împingeau și ei lotcile pe apă, făcînd ocolul obișnuit împotriva curentului și lăsîndu-se să plutească, cu muierile și copiii pe fundul lotcilor, la vale, către viile de la „Calea Caprii" și Dusui. Erau „lunile oprite", și pescarii mai vîrstnici care nu primiseră încă ordine de chemare, întorși acasă de la baltă, căutau să-și îngrijească de gospodării și de bucățile de vie, de vîrșii și de năvoade. Ceafalan hotărîse de cu seară să se repeadă pînă la Tîrlogi, la moara lui Zane, după niște mălai. Îl trezise din somn și pe Niculae, dar băiatul nu s-arăta.

Ceafalan păși în lotcă greoi ; își simțea trupul moleșit, capul greu, gura arsă și pieptul apăsat. Dormise rău. Se dezbrăcă în grabă și se lăsă binișor în apa călduță a dimineții. Aruncă brațele spre larg, dădu aerul afară din plămîni și se făcu nevăzut. Trupul căzu moale în adînc, atinse pămîntul și rămase nemișcat, lungit deasupra pietrișului rece. Curgerea liniștită a apei îl cuprinse cu țiuitul ei odihnitor, învăluindu-i ființa într-o tăcere pe care începu s-o asculte ca pe-o destăinuire tainică. Se mișcă, și răcoarea înviorătoare îi strecură noi fiori. Pipăi pietrișul mărunt : „Ce lume liniștită și cuminte ! Ce frămîntare curată și răcoroasă !" Își aduse aminte de cînd era flăcău. În fiecare dimineață se lăsa pe fundul Dunării să asculte murmurul adînc și țiuitul

cunoscut. Seara apa era şi mai călduţă, dar te mîncau ţînţarii afară ; dimineaţa însă era o minune să-ţi laşi trupul pe fundul Dunării şi să te zgîrceşti în toate chipurile, gustînd noi şi noi înfiorări odihnitoare. Ceafalan se lăsă în voia curentului, rostogolindu-se la vale, pe la fund, ca un buştean verde şi greu care călătoreşte numai prin răsturnări nevăzute. Se opri şi ascultă zgomotele pierdute, de-afară. Stînd aşa, ascuns în lumea apelor, căuta întotdeauna să-şi lămurească un gînd legat de lumea de dincolo, de deasupra. Şi ochii ! Trebuia să-şi deschidă ochii ca să-şi limpezească mai bine gîndul. Aşa, era orb ! Simţea şi auzea ; încolo, numai întunecimi cenuşii şi vinete, fîşii roşii şi violete ce alergau prin faţa pleoapelor strînse, depărtîndu-se şi apropiindu-se într-un joc întunecos şi orb. Deschise ochii. Fu inundat de roşeaţa alburie-gălbuie a apei şi izbit de usturimea arzătoare a globului, de tulburea schimbare în care orbecăia chiar cu ochii deschişi. Nu ! Tot afară se află şi lumina ochilor, ca şi lumina gîndului ! Simţi o turtire a pieptului, capul începu să-i vîjîie, sîngele i se-ngrămădi zvîcnind spre tîmple ; gîtul înghiţea în sec, înecîndu-se. Se îndreptă şi împinse cu picioarele pămîntul, pornind în sus cu mare forţă. Răbufni afară, lacom după aer şi lumină...

Se îmbrăcă în grabă.

— Noroc, nea Radule ! Nu te-ai dus la orie ?

Întorcîndu-se, Ceafalan îl văzu în spatele lui pe Tudor Vetrineanu, care îşi dezlega alene restiga lotcii şi privea pieziş spre gura Geşului.

— Noroc, Tudore ! Nu m-am dus ! Dau o fugă pînă la Tîrlogi. Caut mai pe urmă vîrşile din ostrov. Crez că o să viu şi eu o dată cu orieşii la cherhanea. Da' tu ?

— Nu m-am dus nici eu la orie. Ce, nu e dăstulă ciortănică la gura Geşului ? Cîte-o strachină scoţi odată, cu tărbocu' ! Caut şi eu mai încolo vîrşiile. Ne-ntîlnim la cherhanea ?

— Pă-i ! Aşa ziceam şi eu.

Vetrineanu împinse lotca pe apă și rămase cu trupul afară, sprijinit în mîini, spălîndu-și picioarele unul de altul în apa călduță a Dunării. Tîrziu, se răsuci la lotcă, puse bobăicile și strigă către mal :

— Ce facem, nene Radule ? Plecăm ?

— Unde, mă ?

— Dincolo, unde ! La Balta ! Sau la mama dracului ! Unde vrem ! Evacuăm portul pentru nemți ! Se face bază militară ! Ce, te faci că nu știi ? !

— Fugi, mă, cu prostiile tăle !

— Hă, hă ! Vedem noi, nea Radule ! Stăm tarimari și mi se pare mie că n-o să știm pe unde să scoatem cămașa mai repede ! N-ai văzut comisia de ofițeri ? N-ai citit ordonanța ? E limpede ca bună ziua ! Sau crezi că dacă știi nemțește te lasă-n pace ! Nu mai sînt nemții nici ca ăia pe care-i cunoști matale din prizonierat, nea Radule, să știi... Sînt mai cîinoși...

Ceafalan îl lăsă pe Niculae la bobăici și puse mîna pe vîslă, pe cîrmă. Își făcea socoteala că Vetrineanu, după cum ține ciocul lotcii, o să iasă drept la gura Geșului. Se luă după el, mormăind :

— Ăsta iar s-a făcut al dracului ! Nu se lasă cu una cu două ! O să puie mîna gardianu' pe el ! Ce tot caută el în ostrov ? Ce are el de vorbă cu grănicerii ăia ?

Cînd intră însă cu lotca pe gura Geșului, spre balta Tîrlogilor, Vetrineanu nu se mai zărea nicăieri. Dunărea, venită mare, tulbure și vijelioasă ca niciodată, înecase ostrovul și spărsese digurile bălții în vreo patru părți. Apa ieșea afară din baltă șuruind în cascade și nu era chip să intri cu lotca prin spărturi.

— Unde te duci cu flăcăul, nea Radule ? Noroc ! îl întîmpină Marin-lunganul, gardianul cooperativei pescărești din Getuza. Se afla într-o lotcă nouă-nouță, fără număr, pe care scria doar „Cecopava".

— Noroc, Marine ! Pînă la Tîrlogi !

— Aaa ! Păi nu poți să intri, nea Radule, în baltă ! Te răstoarnă !

— Vedem noi ce-om face ! Nu e el cu mine ? arătă Ceafalan spre Niculae. Dacă nu putem să intrăm, ne întoarcem îndărăt şi gata !

— Păi sigur, ne-ntoarcem ! Nu ne-ntoarcem noi ! se bosumflă Niculae, la bobăici.

Abia lîngă dig văzu Ceafalan că nu e glumă. Apa năvălea din baltă la galop, se rostogolea pînă-n sălcii numai în vîltori şi, vîjîind, şuierînd şi alergînd aşa în salturi, se prăbuşea urlînd în gropile pe care singură şi le săpase. Niculae, gol-goluţ, intrase pînă la buric în apă şi, dîrdîind ca apucat, îşi înfigea vîrfurile picioarelor în fundul noroios al digului şi asculta îndemnurile lui tat-său de la cîrmă :

— Ţine, ţine, băiete ! Aşa ! Hai, că dacă scăpăm d-aici, pe urmă e uşure...

— Păi sigur, e uşure ! Matale nu vezi că mi-a-nghеţat sufletu' ? bombănea Niculae clănţănindu-şi dinţii.

— Atuncea dă-i drumu' restigii şi sui-te-n lotcă ! Hai să mergem îndărăt ! Uite cu cine am plecat la drum !

— Lasă că nu mergem noi îndărăt ! strîngea Niculae din dinţi şi se opintea înfuriat.

Încleştaţi în mijlocul digului, tatăl şi fiul se încăpăţînară o jumătate de ceas să intre în baltă, înaintînd bucăţică cu bucăţică. Niculae trăgea din răsputeri de restigă şi, cum simţea sub tălpi că-i scapă şi alunecă pămîntul cleios, zgîrcea cît putea degetele înţepenite, găsea un sprijin nou de opinteală şi iar se înhăma la restigă. Pînă la urmă, înfigînd cîrma în pămînt, Ceafalan şopti abia auzit de la cîrmă :

— Sui-te, băiete. Gata. Lasă restiga. Sări la bobăici.

Opintindu-se încă o dată cu putere, Niculae împinse lotca spre Tîrlogi şi se aruncă înăuntru. Puse mîinile pe bobăici şi trase o dată, de două ori şi, a treia oară, la o coteală dibace a tatălui, de la cîrmă, intrară în baltă cu totul, scăpînd de spărtura digului. Dîrdîind, Niculae îşi puse cămaşa pe el şi începu să tragă la bobăici mai cu inimă, să se-ncăl-

zească. Ceafalan cîrmi spre satul îndepărtat, așezat pe-o muchie joasă de deal, unde se vedea clopotnița albă a bisericii și turnul de cărămidă roșie al primăriei. Din ostroavele înecate s-auzea măcăitul rațelor sălbatice, iar pe deasupra bălții trecea în zbor rar, pe jos de tot, cîte-o barză cu picioarele întinse în urmă ca două cîrme. Ceafalan privea drept înaintea lui, își ridica din cînd în cînd a mirare spîncenele stufoase și șoptea fără să vrea niște vorbe neînțelese lui Niculae. Într-un tîrziu, pironindu-și ochii neguroși în golul cenușiu-albastru din zare, izbucni :

— Cum o să gonească, măi oameni buni, lumea de la casele lor ? Ce e aia bază militară ? ! Cum o să te mute de la casa ta, așa pe vrute, pe nevrute, și să lași pe mîna lor tot ce-ai strîns într-o viață de om ? ! Păi care e ăla prostu' să-și lase casa și să plece pe drumuri ? Ce, lumea e nebună, ca să se ia după ei ? E zănatec Vetrineanu ăsta ! Hm ! Păi ce, noi sîntem oi ca să ne schimbe stînele ? ! Păi noi aicea ne-am născut și-am crescut din părinți în părinți ! Noi aicea ne-am pomenit ! Cum o să lăsăm tot baltă, și haida, valea, c-așa a tratat statu' cu nemții ! Cristoșii... de țară hoață, că ți-a mai venit în gînd și pungășia asta ! Auzi ! „Evacuare obligatorie !" Cristoșii... Să știi că aia vorbește Tudor cu soldații, cu grănicerii din ostrov ! Și io ce tîmp ! O fi d-ai noștri !

Niculae privea nevinovat în ochii tatălui și buza de jos începuse să-i tremure.

— Dă-i din dreapta, băiete ! își potoli omul glasul, văzînd că băiatul se uită la el speriat. Hai, că mai avem o palmă de loc și-am ajuns...

Pregătirea și începutul celui de-al doilea război mondial nu prea fuseseră luate în serios de Ceafalan și nici de pescarii celor două mahalale sărăcăcioase din Getuza ; iar acum durerile, suferințele și amărăciunile ce se rostogoleau în valuri peste capul lor li se păreau mai chinuitoare ca niciodată, li se păreau o pacoste și-un blestem de neînchipuit. La 22 iunie 1941, într-o duminică dimineața, Ceafalan

intrase pe poarta casei, dezbrăcîndu-se din mers, şi strigase răguşit la Niculae, care şedea dormitînd pe pragul tinzii :

— Niculae, ia o cazma repede şi vino în fundu' curţii... El intră în casă valvîrtej, iar Niculae, sărind în picioare speriat, îl auzi spunîndu-i Miţicăi: „Gata! Azi-noapte la patru a-nceput războiu' ! A trecut Prutu' ! Unde e Gheorghe ?"

Miţica scoase doar un „ih" de spaimă, apoi fără să mai zică o vorbă, începu să-şi privească bărbatul, cu mîna la gură şi cu ochii măriţi de-o groază nebunească. Ceafalan ieşi numaidecît din tindă, îmbrăcat cu o pereche de pantaloni mai vechi, petic de petic, luă de sub şopron o lopată şi, privind urît la Niculae care aştepta cu cazmaua în mînă în mijlocul curţii, se răsti gros, hîrîit :

— Ce-mi stai de lemn şi te uiţi la mine, mă ? N-ai vrut să-l facem pînă acuma, nu ? Eh, acuma o să-l faci într-un ceas...

Nici nu fusese vorba vreodată de aşa ceva şi Niculae se miră de vina pe care tat-său i-o arunca lui în spinare. El, tat-său, care nu credea în ruptul capului că va începe războiul, el nu vrusese s-asculte ordinele primăriei care obligase demult pe orice cetăţean al portului să-şi facă tranşee în fundul curţii ! Majoritatea getuzenilor însă, cu gospodăriile apropiate de marginea Dunării, se gîndiseră că la o adică au să-şi pitească destul de bine capetele şi sub malul Dunării, sau chiar vor sări în apa călduţă a verii, unde schijele nu mai vîjîie cu forţa de-afară. Aşa se gîndise pesemne şi Ceafalan. Din ziua aceea de duminică, în curtea primăriei comunale s-aduna mulţime de oameni de toate vîrstele, ascultînd funcţionarul care se ivea pe treptele de piatră şi striga literele ce urmau să se prezinte la unităţi, litere ce erau anunţate de altfel şi prin comunicate scrise, prin radio şi prin poşta primăriei. Toţi oamenii, între 20 şi 50 de ani, aveau ordine în buzunare : AT_1, AT_2, AT_3 ; BS_1, BS_2, BS_3, galbene, albastre, verzi, albe cu dungă roşie şi albe fără dungă roşie etc. şi fiecare spera să nu-i mai vie rîndul literei de

pe ordinul pe care-l ținea strîns în buzunar, în mîna groasă și asudată.

Dar rîndul le venise tuturor și, peste cîteva săptămîni, cînd în cimitirul portului din mahalaua Cuțitari se făcea slujbă pentru pomenirea celor căzuți „cu arma în mînă, în loc de lumînare", cum spunea vorbitorul „patriot", femeia care primise înștiințarea de la regiment știa că este vorba și de omul ei, destul de pașnic și potolit, cu trei copii măricei rămași acasă, răpus pe pămîntul scormonit și ars de la Țiganca ; și atunci, cu mintea ei simplă dar bogată în experiență de viață, începea să-și depene, noaptea, la poartă, către vecine, gîndurile și nedumeririle izbitoare, amintindu-și mai ales tristețea și greutatea cu care se urnise bărbatul la oaste și mai ales vorbele lui din urmă : „Ce căutăm noi acolo ! Ce căutăm noi p-acolo !?" Femeia se închina și vorbea tainic : Cum, țață Dobrițo, să nu-i omoare, cum să nu-i piseze dacă sînt pe pămîntu' lor !? Ce caută ai noștri tuma' p-acolo ? Cum dai tu năvală în casa omului, îi omori copiii și-i siluiești nevasta, ba-i dai și foc la casă, și ăla să stea cu mîinile-n sîn !? Cum ? Spune ! Nu, țață Dobrițo, pînă la unu o să ni-i omoare dacă o să ție mult ! Marinari-marinari, noi ziceam c-o să-i ție pe monitoare, pe Dunăre, și ei, auzi că-i varsă la infanterie, ca să ia locu' morților și răniților ! Nu văzuși că al lui Ispas plecă marinar și se-ntoarse soldat și fără dreptu' pînă la genunchi ? Cică și p-al lui Istode l-a vărsat la pifă ! A primit carte țața Tinca de la el ! Of, of, of, ne-a scurs și ne scurge portu' de sămînță bărbătească, țață ! Nici de prăsilă n-o să ne mai rămîie ! În horă numai flăcăiași ! O să petrecem cu boșorogii și cu copiii ! O să rămîie bietele fete nemăritate ! Fete mari ! Te uiți la cîte una c-a-nceput să se vestejească de-a-mpicioarele de dor ! Blestem ! Da, blestem războiu' ăsta ! Blestem de la Dumnezeu, că prea se făcuse lumea rea, daică ! Mai ai f-un ciur de mălai ? Nici matale ? Eu am pus niște linte să fiarbă ! Ni s-a-nnegrit sufletu' de ea și tot de ea ne-atîrnăm ! Bieții copii ! Trecui aseară

pe lîngă gardul lui popa Colacmare ; cînta în şoaptă un cîntec o fată : „Tăticule, cînd trec soldaţi pe stradă, mămica plînge !“ Aş, nu mai plînge nici unu', nici pe acuns ! Ai mei sînt înmărmuriţi ! Fiecare ştie!

Într-adevăr în Getuza şi copiii strigau în jocurile lor despre „Be Se1, Be Se2, Be Se3“, iar oamenii, din ce în ce mai vîrstnici, îşi părăseau lotcile şi gospodăriile, nevestele şi copiii, şi erau duşi în grabă să ia locul tinerilor căzuţi prin părţi străine, unde plînşi de nimeni zăceau îngropaţi la întîmplare, însemnaţi deasupra capului, la faţa pămîntului, doar cu un ţăruş, cu casca atîrnată în vîrf şi cu o stinghie pusă cruce, pe care fusese scris la repezeală numele spălat de prima ploaie. Nu mai era vreme, pesemne, ca morţii de pe front să fie aduşi în ţară, în locurile lor de baştină, cum se-ntîmplase la-nceput, şi nu mai era nici cu putinţă aşa ceva. Prea mulţi flăcăi romîni piereau în flăcările războiului din Răsărit şi prea se iviseră alte multe treburi mai însemnate, ca autorităţile să mai care morţii şi să-i îngroape cu pompa de la început, în ţară. Mulţi, prea mulţi morţi, iar trenurile abia puteau să care muniţiile şi unităţile proaspete ce se îndreptau spre front, abia puteau să aducă în ţară răniţii. În Getuza, începuseră de mult să sosească una după alta înştiinţări scurte de la regiment, prin care mama bătrînă şi tatăl albit aflau că soldatul Tănase Ispas, fiul lor, „a căzut vitejeşte pe cîmpul de luptă, dînd dovadă de bărbăţie şi bravură“,... pentru care a fost citat prin ordin de zi pe regiment şi pe armată. Pescăroaicele care aveau băieţi pe front priveau cu spaimă trecerea poştaşului pe uliţele mahalalelor şi se închinau pînă la pămînt, răsuflînd uşurate cînd omul cu geanta de piele la şold trecea de poarta lor. Dar se obişnuiseră şi cu aceste hîrtii vestitoare de nenorociri, mai ales cînd în port începură să curgă cu nemiluita înştiinţări în care se vorbea mai mult despre dispăruţi. Dispăruţii întrecură repede numărul morţilor, şi curînd getuzenii îşi dădură seama că între rîndurile dispăruţilor s-ascundea şi secera moartea adevărată. Vremea trecea încet, frontul se

rostogolea înainte, turtind sub trupul lui greu, ca un tăvălug uriaș de fier și foc, floarea tineretului romîn, lăsînd în urma lui, pe pămîntul Rusiei, pîrjol și scrum. „Așa război mai zic și eu, spunea Borea-primarul comisarului Vlădeasa, cînd comisarul venea duminica la el la masă, cu nevastă-sa, o țigancă deșelată și boccie, plină pe față de blînde roșii și negi negri cu fire de păr în vîrf. Așa război mai zic și eu ! Nu tu avion pe deasupra noastră, nu tu foamete !“ Și punea radio mai tare, ca să s-auză în uliță cîntece despre frumusețea războiului și vitejia ostașilor romîni.

Într-o duminică dimineața fură chemați copiii la școală, încolonați în grabă, duși pînă la găzărie și înșirați pe marginea drumului strîmt care șerpuia dinspre debarcader. Lume multă, curioasă, speriată, muieri cu copiii de țîță în brațe, bărbați vîrstnici care nu mai erau buni de front, flăcăiași cruzi care nu împliniseră încă vîrsta ordinului de chemare, negustorași ieșiți în ușile prăvăliilor. Un bac mare, tras de șalupa „Mărăști“, se lipi de marginea pontonului și din el urcară uruind spre chei două mașini uriașe, cum nu se mai văzuseră la Getuza, două autobuze pline cu ostași romîni în uniforme verzi, în cămăși, cu chipie și fără chipie, soldați cu bandaje însîngerate în jurul frunții, în jurul gîtului, cu mîinile atîrnate în bandaje petrecute pe după gît, oameni tineri, trași la față, galbeni, cu zîmbete triste și blînde, neputincioase, oameni sleiți, care, cu capetele scoase pe ferestrele deschise, făceau semne copiilor și lumii de-afară să nu mai strige, să nu mai urle, să nu mai facă atîta gălăgie, că-i supără la inimă, le zgîndără nervii zdruncinați și rănile dureroase. Mașinile trecură în grabă prin mulțime și pieriră într-un nor de praf pe drumul spitalului de la marginea portului. Curînd, sosiră în Getuza încă două mașini cu răniți tineri, operați în spitalele de front și trimiși numaidecît în țară să-și facă convalescența și să lase loc puhoiului de mutilați ce se scurgea din linia întîi. Și de-acuma, în fiecare zi, cînd o gospodină cu băiatul căzut pe front avea o

scoveargă la masă, sau cînd făcea colivă pentru pomenirea celui pierdut, o lua încet-încet pe drumul lung al spitalului, se apropia în liniște de gardul înalt și aștepta, aștepta ceasuri întregi, pînă se ivea vreun rănit prin apropiere și-l striga peste gard să-i dea împărțeala. Doar în zilele de sărbătoare sau în alte zile cînd era voie intra gospodina în curtea largă a spitalului, plină cu verdeață și bănci cu oameni livizi, așezați în felurite chipuri, cu mantalele pe umeri, sau fără mantale, în izmene și cămăși, în cîrji și bastoane, și acolo, cu ochii strălucitori de o mîngîiere și credință sfîntă, mama împărțea răniților, pentru sufletul băiatului ei mort sau dispărut departe de vatra părintească. Pentru puțini getuzeni dispăruți au mîncat soldații răniți de la spital coliva degeaba ; puțini dintre getuzenii dispăruți pieriseră în împrejurări necunoscute, căzuseră prizonieri. Mulți dintre răniții de la spital povesteau mamelor că nu mai ține socoteala nimenea acolo care e mort și care e dispărut, care e rănit și care e viu. „E iad, mătușico, s-ar putea ca al matale să fie prizonier !“ Și rănitul ținea palma galbenă și aspră, deschisă, aștepta să răstoarne femeia lingura cu colivă și zicea grăbit bodaproste, desfăcîndu-și cu lăcomie buzele deasupra ghemului cleios și dulce de grîu fiert, cu bomboane mărunte, mărgele roșii și verzi de zahăr vopsit. În vremea asta era nițică lume în port care și petrecea. Negustorașii, funcționărașii, oamenii regimului. Cînd se îmbăta acasă cu comisarul Vlădeasa, Borea îl lua pe după gît și urla bezmetic de s-auzea pînă pe chei : „O tînără vădană“.

Înștiințările cu morți și dispăruți curgeau zilnic, alte mașini cu răniți veniră la spital și alte leaturi mai vîrstnice fură chemate la unități. Portul aproape că rămase fără parte bărbătească, și marginea Dunării era plină de țînci cu undiți în mîini, care de dimineața pînă seara pescuiau cu cîrlige mici, făcute din ace cu gămălie îndoite, cu un firicel de ață neagră sau albă de mosor, cu o pietricică la petilă și cu o bucățică de rîmișoară în vîrful cîrligului

simplu. Scotea țîncul, unul după altul, ghiborți mici și țepoși, zbîrliți și cocoșați ca niște arici, îi înșira prin urechi pe-o ață de-un stînjen, cu bețe de chibrit legate la capete, și-i ținea vii în apă pînă se umplea șirul. Apoi alerga acasă mîndru și mulțumit că-și hrănea familia fără tată, fără frați. Din douăzeci-treizeci de bibani mai mărunței, mama făcea ciorbă de borș, iar restul îi prăjea cu ceapă în tigaie. Răsturna mămăliga pe capacul de lemn și petrecea și ziua de față, închinîndu-se și mulțumind lui Dumnezeu că i-a mai săturat o dată și rugîndu-se să le dea sănătate ca să mai petreacă și mîine, pînă s-o-ntoarce omul de pe front. Umblau echipe pe ulițe, cerșind ajutoare pentru răniți, bani, lucruri, alimente, ce-o fi, numai să umple căruța care se tîra goală în urma lor. Le ieșea femeia din casă înainte, în curte, ștergîndu-și mîinile pe poalele șorțului peticit, răsfrîngîndu-și ciumberul negru pe sub bărbie și cerîndu-și iertare, cu fața pămîntie năpădită de o suferință și-o durere nespusă, cu chipul învăluit în aerul morții ce-i intrase în casă :

— N-am, maică, n-am nimicuț să vă dau ! Intrați, intrați înăuntru ca să căutăm împreună ! Dușumelele și pereții goi, maică, odăile pustii, hambaru' fără un fir de mălai, nici o orătanie în curte, ce să vă dau ? Poate doi-trei baboi, doi-trei bobleți îndulciți în sare, că-i aduse băiatu' adineaurea ; tat-so... l-a luat Dumnezeu de pe front — p-ăștia să vi-i dau, că altceva n-am, și să-l trimeț să prinză pînă deseară alții, că alta ce-o să fac ? N-am ce le pune dinainte, nu vă supărați, că mai am trei mici, sînt duși să caute niște ștevie pe sub gardu' cimitirului... Nu-mi mulțumiți că n-aveți pentru ce ! Mi-e și rușine că n-avusei nimicuț în casă, să vă dau ! La noi așa e de cînd ne-am pomenit ; și cu războiu' ăsta care ne omoară oamenii și flăcăii, chiar că am rămas lipiți pămîntului ca niște cerșetori. Mergeți sănătoși și poate c-o să dea altu' mai mult. Da' de unde mai mult, că urlă copiii mahalalei de foame ca dulăii flămînzi în lanțuri, maică, mergeți sănătoși...

Căruța mergea din casă-n casă și pleca seara spre primărie cu cîte ceva pe fund, căpătat din dărnicia a două mahalale pustiite de sărăcie. Și, ca o ploaie mare care cuprindea pămîntul, războiul întunecase tot cerul la răsărit, îl încărcase cu nori negri și grei care se luptau între ei la orizont, trăsneau și fulgerau luminînd și întunecînd văzduhul cu săgeți de foc frînte și ascuțite, cu tunete și bubuituri ce cutremurau lumea și pămîntul de pretutindeni. La Getuza ajungeau doar marginile întinse și pustii ale norilor cenușii care, rostogolindu-se mereu, revărsau asupra portului o ploaie deasă și așezată, lungă și plină de piatra distrugerii, a durerii și-a așteptării. Frontul era destul de departe, pustiind pămîntul și viața lumii din răsărit, dar ecourile lui răsuflau în fiecare zi în Getuza, pustiind sufletele mamelor și iubitelor, ale bătrînilor și-ale copiilor. Ceafalan își aducea aminte ca acuma. În primele zile ale războiului fu smuls din focul ce mistuia viețile oamenilor acolo căpitanul Pîslaru, un tînăr uriaș din centrul portului, faima neamului său, mort „la datorie" în luptele de la Țiganca. Jalea ce cuprinsese oamenii mai slabi de suflet, care s-adunaseră la înmormîntare, înfioră inimile tuturor mamelor și nevestelor cu flăcăi și bărbați plecați pe front. Pe căpitanul Pîslaru l-a adus întreg, într-un coșciug închis, cu casca de oțel pusă la căpătîi, pe capac. A vorbit la biserică, afară, în curte, unde i se săpase groapa, în cimitirul mic al eroilor, un învățător din marginea de răsărit a portului, un om în vîrstă, care-l învățase carte și care-l sfătuise să meargă la școala militară și să se facă ofițer. Învățătorul aminti cum mare-i fusese mirarea și durerea cînd duminică dimineață văzu oprindu-se în fața porții avocatului o mașină militară din care patru ostași romîni coborîră sicriul sigilat în care zăcea corpul neînsuflețit al căpitanului Pîslaru. Pompă mare, trosnete de arme și fanfară adusă dinadins. Lumea strînsă în curtea largă a bisericii îngenunchease în iarba jilavă și înaltă, plînse în suspine, mai cu fereală, pînă cînd un văr

de-al căpitanului Pîslaru, în clipa cînd coşciugul fu lăsat în mormînt, strigă cu glas neomenesc, înecat şi sugrumat de o nebună durere : „Măi Gheorghiţă, mă, te-ngroapă, mă !“ şi atunci, rude şi străini se porniră să plîngă în hohote şi numai glasul preotului se mai auzea, şi el tremurător şi întrerupt, ca un plînset bărbătesc. Timp de o săptămînă, în port nu se vorbi decît de „moartea eroică“ a falnicului căpitan Pîslaru. A opta zi, şalupa grănicerilor acostă în malul Dunării aducînd, puse de-a curmezişul cabinei, încă trei coşciuge cu căşti de oţel deasupra. A acostat la pontonul de la fîntînă, şi asupra ei năvăli toată mahalaua Colivari. Un marinar înalt, cu beretă neagră cu panglici lungi fluturîndu-i pe gît, îşi făcu loc prin mulţimea mută şi strigă, rugîndu-se din tot sufletul :

— Oameni buni, lăsaţi-mă să anunţ familiile ! Daţi-mi drumu ' !

— Da' spune repede, maică, ai cui sînt ? se rugă o muiere mai bătrînă, apucîndu-l cu braţele de gît şi zgîlţîindu-l din răsputeri. Spune repede, n-auzi ? se pitigăi dintr-o dată bătrîna, văzînd că marinarul păleşte şi nu ştie ce să facă. Aproape călcat în picioare de femeile strînse pe ponton şi speriat că marginea Dunării se umple şi mai mult de-o lume în goană care vrea cu tot dinadinsul s-ajungă la şalupă, marinarul se urcă pe balustrada pontonului şi, fluturînd nişte hîrtii pe deasupra capului, ceru să se facă linişte. Şi în vreme ce atrăgea asupra lui mulţimea îmbulzită, strigînd numele celor trei soldaţi aduşi, şalupa se desprinse de ponton şi fugi în larg, îndreptîndu-se spre căpitănia portului. Marinarul rămase cocoţat pe balustradă şi lămuri că înmormîntarea trebuie făcută cu pompă de către autorităţile portului şi că familiile, rudele n-au voie să-şi vadă morţii. Şi astfel, cei trei pescari getuzeni, morţi în primele săptămîni ale războiului, fură şi ei înmormîntaţi în cimitirul mic al eroilor din faţa bisericii Colivari, lăudaţi de patrioţii vorbitori rămaşi acasă şi plînşi şi-acuma de mamele veşnic nemîngîiate ; nimeni nu le mai văzu chipurile tinere,

nimeni nu le mai văzu trupurile zdravene, şi umbla vorba prin port că-n coşciuge n-ar fi fost decît pămînt şi cîte-o mînă sau cîte-un picior din trupul flăcăului al cărui nume fusese scris pe cruce. Dar vremea încerca să aştearnă vălul uitării peste chipurile dragi ale celor căzuţi, iar vîrstnicii şi flăcăiaşii rămaşi în Getuza se sileau din răsputeri să uite morţii şi să aibă grijă de viaţa celor vii.

Ceafalan încerca şi el mereu să dea ocol gîndurilor negre şi amintirilor triste, dar în fiecare zi firea lui stăruitoare îi deschidea ochii spre faţa adevărată a lucrurilor şi-l purta cu paşi mari spre acel om care-i limpezea în vorbe simple şi nerăstălmăcite simţirile cele mai adînci ale sufletului său chinuit, iar uneori îl şi făcea să-şi iasă din muţenia şi felul său închis.

La Tîrlogi, la moară, nu găsi nici un fir de mălai. S-aşeză la bobăici şi-i făcu semn lui Niculae să treacă la cîrmă. Grăbi ca niciodată să iasă din baltă şi se linişti abia cînd zări lotca lui Vetrineanu legată în locul unde-l bănuia ascuns. Văzîndu-l de departe, Vetrineanu scutură cu putere odată tîrbocul şi-l aşeză binişor în lotcă ; cînd Ceafalan se lipi cu slaiul lotcii de slaiul lotcii lui Vetrineanu, Vetrineanu se căznea să-şi aprindă o ţigară, cu amnarul şi cremenea. Pumnalul mic şi negru de fier oţelit scotea scîntei mici şi albe ce-abia sclipeau în umbra sălciilor pletoase sub care şedeau lotcile lipite. Dar fitilul scurt, cu vîrf negru şi ars, nu lua foc. Mulţumit că găseşte o vorbă cu care să-nceapă, Ceafalan îi întinse un fitil nou-nouţ.

— Ia-l p-ăsta, măi Tudore, nu vezi c-al tău e numai scrum ?

— Bodaproste ! Am mai încercat de trei ori şi n-am putut s-aprinz. Ai găsit mălai ?

— Aş ! Îl dă la Bucureşti cu încă p-atît decît ia d-aici ! Tu ai prins ceva ? Nu credeam că te mai găsesc. Îl văzui adineaurea pe Marin gardianu' ! N-a dat peste tine ?

Vetrineanu zîmbi în felul său deschis :

— Vine el mai încolo ! M-aşteaptă să-mi fac suma, să-mi umplu cuina cu peşte şi să mă ia cald-

căldicel ! Niculae ! Măi Niculae ! strigă Vetrineanu ridicîndu-şi glasul. Ce dormitezi la cîrmă, măi băiete !? Ia sari jos şi dă o fugă pe mal, în partea dinspre Dunăre a ostrovului, la coliba lui moş Cristache, paznicul de la orezărie. Spune-i că te-am trimis să ne dea şi nouă cîteva fire de tutun ! Măcar de cîte-o ţigară ! Hai, că uite nu mai avem de loc ! Nu fugi ?

După ce Niculae pieri printre sălciile ostrovului, Vetrineanu îşi răsfrînse cracii pantalonilor şi-şi vîri picioarele în apă pînă la glezne. Vorbi rar şi mormăit, fără să se uite la Ceafalan :

— Zi, nu crezi, nea Radule, că ne pică şi nouă musafiri ! Hm ! Nu crezi — nu crezi ! Ce să-i faci ?! Începu să se bălăcească cu picioarele în Dunăre, privind cu nepăsare spre balta Tîrlogilor.

În ultima vreme, de cîte ori vorbea cu Ceafalan despre război şi despre front, Vetrineanu băga de seamă că Ceafalan se făcea tot mai posomorît, tot mai necăjit, supărat pesemne pe el singur că multe lucruri pe care nu le crezuse la timpul lor, acuma se adevereau pe faţă ; ba mai rău, la două, la trei zile cînd se-ntîlnea cu Vetrineanu şi şedea de vorbă, afla cîte-o veste care-l scotea din muţenia de altădată şi-l trezea din pacea şi nepăsarea lui, de pomină la tot neamul Ceafalanilor, pescari din bunici şi străbunici. Vetrineanu însă simţea şi cît se legase Ceafalan de el, şi măcar că-l lua pe ocolite, îi arunca întotdeauna în faţă, dintr-o dată, pe scurt, tot ce trebuia să afle la timp Ceafalan, tot ce trebuia să afle de la el pescarii getuzeni care aveau o încredere de neclintit în acest pescar vîrstnic şi greoi. Aşa că şi de data asta, Vetrineanu se feri de uitătura grea a lui Ceafalan şi, frecîndu-şi în apă tălpile una de alta, vorbi tărăgănat, privindu-şi picioarele lungi atîrnate peste marginea lotcii :

— Noutăţi ?... Noutăţi ca la-nceput, nea Radule ! Îi mînă p-ai noştri nemţii din urmă cu tunuri şi cu mitraliere. Cînd se împuţinează, Antonescu le trimite alţii. Povestea cu „victorie uşoară prin război fulger" moare. Jefuie, omoară, siluie femei, da' o să

plătească cu „sînge pentru sînge", cu „moarte pentru moarte". Ceafalan s-apucă să-şi răsucească o ţigară, privind posomorît foiţa subţire şi galbenă aşezată jgheab între degetele-i groase şi negre. Îşi tot potrivea cu pricepere în foiţa îndoită ghemul lunguieţ de tutun : Aşa cum îţi spusei, nea Radule — vorbea Vetrineanu aproape în şoaptă — planul de cotropire a Uniunii Sovietice, printr-un război fulger de cinci-şase săptămîni, s-a dovedit un basm. Pierderile nemţilor sînt mari, le-a slăbit cureaua. Pînă şi-acolo unde le-a călcat picioru' îi pisează ; îi pisează partizanii. Află că s-adună un front, aşa-i zice, un front în toată lumea care luptă să-i cureţe de pe faţa pămîntului pe cotropitori. Vetrineanu tuşi înfundat şi se aplecă peste slaiul lotcii, apropiindu-se de Ceafalan : Muncitorimea din toată lumea face întruniri şi manifestaţii. În Belgia, Norvegia şi Polonia muncitorii nu mai lucrează, sînt în grevă...

Vorbiră îndelung, iar peste un sfert de ceas, cînd se ivi Niculae gîfîind printre sălcii, îi găsi fumînd şi la mare taifas. Văzîndu-l pe tat-său încruntat şi privindu-l pe sub sprîncenele-i stufoase şi lungi cu o uitătură nemulţumită, Niculae sări în lotcă şi spuse vinovat, abia răsuflînd :

— Nu l-am găsit pe moş Cristache la colibă, nea Tudore ! O fi plecat să-şi caute şirele ! Are nişte şire cu broască la Cot ! L-am văzut ieri cînd le-a pus !

Ceafalan îi făcu băiatului semn cu capul să treacă la bobăici, iar el se împinse cu putere de lotca lui Vetrineanu, depărtîndu-se dintr-o dată cîţiva stînjeni :

— Aşa rămîne atuncea, Tudore ! Vii la cherhanea la cîntar, cum vorbirăm, da' după ce cauţi vîrşiile ! Noroc !

— Noroc, nea Radule ! Umblă sănătos !

Ceafalan coti lotca spre larg, către balta Tîrlogilor. Privea în sus cerul senin şi înalt, căutînd parcă ceva pe deasupra bältii, jur împrejurul capului său de uriaş. Vorbi aşa, răsturnat cu faţa în sus şi cu ochii rătăcind în văzduhul curat :

— Oi fi ostenit ! Niculae ! Ia treci colea la cîrmă ! Tu ce-ai alergat ca un ogar !? Ce !? Muream fără tutun !? Mai găsisem noi pentru o ţigară pe fundu' buzunarului !

Niculae tresări. Se bucură nespus de glasul înţelegător al tatălui şi rămase la bobăici, grăbindu-se să strige :

— Nu ! Nu ! N-am ostenit, tăticule ! Lasă că trag eu pînă la vîrşii ! Dac-ar fi valuri, aş mai zice ! Da' aşa ?

Împănată din mal în mal, Dunărea poartă la vale, pe braţele-i mîngîietoare şi moi, lotcile orieşilor din Getuza. Răspîndite de-a curmezişul apei, la cîţiva stînjeni una de alta, lotcile tîrîie în adîncuri oriile umflate, gata să-nghită în sînii uriaşi de plasă somnii aflaţi în goană spre apus. Nu s-aude nici o vorbă. Fiecare om ţine în stînga vîsla legată de slai şi trage din ea numai cît trebuie să potrivească circurile lotcii spre maluri ; în dreapta strînge funia oriei, simţind cum pe fundul Dunării ghiuleaua se tîrăşte smucind ca un peşte, iar cînd şi cînd s-atîrnă de ceva, întinzînd oria s-o rupă ; ca prin minune însă, ghiuleaua scapă, slăbind o dată cu funia şi încordarea omului ridicat grijuliu în picioare. Fundul Dunării e plin cu buşteni înţepeniţi în locuri ştiute, dar în fiecare noapte alţi buşteni, neştiuţi şi tainici, îşi sfîrşesc drumul te miri unde.

Lotca lui Ştefan Torlac nimerise pe mijlocul Dunării şi bătrînul nu contenea cu gemetele-i din răstimpuri. Pescarii pluteau liniştiţi, avînd închipuirea în adîncuri şi aşteptînd smucitura norocoasă de pe fund. În dreptul portului, Culae scuipă în apă şi mormăi cu necaz :

— Dacă dă un baboi mare, să te văz cum te-arunci cu bura !

Bătrînul nu-i răspunse. Văzîndu-l că face pe surdul, Culae vorbi ceva mai tare :

— Te faci că n-auzi !? Am nimerit pe canal şi dacă nu săltăm baboiu', o să ne-njure toţi oamenii şi-o să ne blesteme tot muieretu'. Te-ai calicit la

două părți și n-o să ai nici o parte ! Nemulțumitului i se ia daru' ! Nu mai ești bun de nimic...

— Da' tu ce paști aicea, mă ? sări mînios bătrînul, holbîndu-se. Tu dormi ? Tu o să stai cu mîinile-n sîn ? Măcar să dea somnu', că-l săltăm noi în lotcă !

— O să !

— Ce o să ?

— Nu-l săltăm, că ești șubrezit. Aicea trebuie să tragi ca la giunghiș [1], și tu abia mai dai din vîslă !

— Măcar să dea somnu' !

— Sigur c-o să dea ; nu vezi că e apa ca braga ? Da' numai să nu dea la noi !

— Fricosule ! se strîmbă bătrînul dispreţuitor.

— O ! Uite viteazul unde fuse ! Abia-și tîrăște... și rîde de alții !

— Și tu crezi că n-o s-ajungi ca mine !? Tu crezi c-o să rămîi tot așa în putere ? Păi eu cînd eram ca tine, țineam malul, mă, în spinare, să nu se dărîme, și tu te vaieți de-un pește !?

— Somnu' nu e mal să-l ții în spinare ! Somnu' înoată...

— Ce dracu' aveți iar, mă Torlac, de vă ciondăniți ? strigă Miu-cocoșatu din apropiere... Să știți că nu ne merge bine !

— Păi cu așa tovarăș cum o să ne meargă ? rînji Culae. Vai de catarama noastră...

Ștefan Torlac, văzînd că fecioru-său caută ceartă, tăcu. Închidea în sine acea durere nespusă ce-l cuprindea de cîte ori își amintea întîmplarea tristă care credea el că-i schimbase băiatul, flăcăiaș atît de blînd, tăcut și supus altădată... Cu trei ani în urmă, Culae se dusese cu soră-sa Zvetlana, fată de 16 ani, la o nuntă turcească. Acolo, după obicei, fiecare bărbat alegea o fată care trebuia să joace singură în fața lui, numai pentru el. Printre meseni se afla și un turc, Mehmet, negustor înstărit, cu prăvălie de încălțăminte în mahalaua turcească ; era tînăr, neînsurat, și pusese ochii de mult pe Zvetlana, prietena de școală a miresei. Zvetlana îl rugă pe Culae să rămîie cu ea,

[1] Luptă în aer între doi zmei de hîrtie.

că i-e frică de Mehmet, dar Culae îi spuse să n-aibă nici o grijă — şi plecă la o clacă. În toiul nunţii, cînd bărbaţii, strînşi deoparte, alegeau fetele care jucau în faţa lor, Mehmet o arătă cu mîna pe Zvetlana, ţintind-o cu nişte ochi de foc şi măsurîndu-i nesăţios pulpele lungi, pieptul strîns şi ascuns de fată, chipul rumen şi aprins de fierbinţeala nunţii. Fata se întoarse cu silă, fugi speriată şi se amestecă între cadîne, căutînd-o pe mireasă. O găsi lîngă socri şi-o trase deoparte, şoptindu-i cu căldură :

— Nadi, ştii, n-am vrut să joc pentru el — şi-l arătă pe Mehmet rămas ţeapăn şi palid în faţa celorlalţi bărbaţi — eu nu ştiu să joc, nu sînt turcoaică... şi nici... cum să-ţi spui... mi-e silă şi frică de el... să nu crează că răspunz patimii lui...

Nadi îi cuprinse cu dragoste şi gingăşie mijlocul subţire şi-o conduse pe Zvetlana spre grupul de turci unde se afla Mehmet, încremenit. Turcul, văzîndu-le că se apropie, se făcu nevăzut.

— A plecat, zîmbi Nadi, nu se mai întoarce. N-are nimic, Zvetlana, măcar că... el numai pentru tine venise. Păcat ! Poate l-aş fi făcut să-nţeleagă că tu niciodată n-ai să-l... da' lasă, Zvetlano, vino, vino... şi Nadi, fericită în seara nunţii ei, o trase pe fată spre un grup de nuntaşi, uitînd cu totul întîmplarea.

Pe la miezul nopţii, Zvetlana veni înspre mahalaua Colivari împreună cu cîteva fete, rîzînd şi spunînd ; se despărţi de ele în poarta casei părinteşti şi intră veselă în curte. Trase zăvorul de lemn şi rămase ca împietrită, cu răsuflarea tăiată, cu inima oprită. Trupul ţeapăn, drept, îi fu cuprins mai întîi de-o răceală de gheaţă, apoi, încet-încet, de-o căldură moleşitoare care-i sfîşie sufletul şi-o prăbuşi la pămînt. Cînd veni peste un ceas Culae acasă, o găsi în dosul porţii, căzută cu faţa în sus, albă ca varul, cu buzele uşor întredeschise şi cu un zîmbet chinuit pe chipu-i de fecioară. În jurul ei numai sînge. O răsuci încet şi-i găsi iataganul turcesc înfipt adînc în inimă, pe la spate. Culae o luă cu grijă de jos şi străbătu curtea cu ea în braţe. Pătrunse în vîrful picioarelor în magazia întunecoasă a casei şi-şi întinse sora pe pămîntul

umed și rece. Printre butoaie erau aruncate cîteva mucuri de lumînări din care Culae făcu una singură și o așeză între degetele subțiri și albe ale Zvetlanei. Aprinse lumînarea și plecă afară. La ziuă, cînd bătrînii și vecinii o scăldară pe fată, o gătiră și-o așezară pe masă în mijlocul casei, Culae se-ntoarse din port, liniștit, dar străin și năuc. Spuse unde și cum o găsise pe Zvetlana și, privindu-i abia acum chipul senin, îi cuprinse capul în palme și-ncepu să plîngă cu hohote. Toată lumea adunată se-nfioră și dădu drumul lacrimilor ce-o biruiau. Unii oameni susțineau că-n noaptea crimei, Culae îl găsise pe Mehmet și-i făcuse de petrecanie — pentru că de numele turcului nu s-a mai auzit și nici de urmele lui nu s-a mai dat. Culae declarase la poliție că nu dăduse de el...

„Poate a făcut moarte de om și d-aia s-a schimbat băiatu", își spunea Ștefan Torlac de cîte ori se certa mai rău cu flăcăul — și-i răbda parcă mai cu înțelegere certurile. „Ce, al lui Gaman, bătrînul, nu s-a schimbat la minte cînd și-a văzut nevasta sub roțile trenului ? ! Da' să faci moarte de om !"

— Trage, nea Ghiță, că-l scăpăm ! s-auzi glasul lui Vasile Cîrnu dintr-o lotcă apropiată.

Pescarii întoarseră capetele. Ghiță Ispas, socrul lui Vasile Cîrnu, sărise în picioare, cu chipul schimonosit, și trăgea oria la suprafață cu o iuțeală nemaivăzută. Cîrnu însă, cu mîinile lui lungi, sfîrși mai degrabă funia și s-aruncă pe burtă afară din lotcă, cu bura într-o mînă, și bîțîindu-și în lotcă, ca un spînzurat, numai picioarele goale și lungi.

— Lasă slab, Vasile — zbieră socru-său — lasă slab de tot, că sparge, măi băiete... Lasă, mă, slab, n-auzi, că sparge !

— Uite-i capu' ! gîfîi Cîrnu aruncîndu-se a doua oară peste slaiul lotcii, și bura din mîna lui nimeri în plin. Cîrnu fu smucit afară și se cutremură zgîrcindu-se și întinzîndu-se ca o armonică ; apa se făcu roșie ca sîngele, se tulbură, se-nroși din nou și iar se tulbură, înroșindu-se.

— I-am rupt urechea, mi se pare, socrule ! Ne ducem la deal ! Aha ! Aha ! I-am luat și p-alde Torlac după noi ! Culae — răcni Cîrnu către lotca lui Torlac — întoarce, măi băiete, că ne răstoarnă și-l scăpăm !

Răsucindu-se în plasă, somnul petrecuse oria lui Vasile Cîrnu pe după oria lui Culae Torlac. Culae sări în picioare și, trăgînd oria la suprafață, răcni la tat-său, răgușit :

— Ce te uiți la mine, mă tăticule, 'tui... ? Leagă funia de slai și-ntoarce lotca după Cîrnu, c-acuma te-aruncă jos !

Țipa degeaba, pentru că bătrînul Torlac dăduse de mult drumul vîslei și, sfîrșind nodul pe sub slai, cîrmi în așa fel, că amîndouă lotcile, întoarse cu ciocurile la deal, porniră împotriva curentului pe mijlocul Dunării, tîrîte de somnul ce înota în adînc.

— Băi să fie al dracu' ! Ne-a luat la remorcă ! se miră Cîrnu. Să știți că ne duce așa pînă la „Cotul Mare" și intră cu noi în sălciile de la insule ! Și-atuncea s-a zis cu somnu' ! Ne spălăm pe bot de el !

Culae, dintr-un salt, fu în lotca lui Cîrnu :

— Dă-ncoace bura, mă nea Vasile, și pune mîna pe orie ! Trage și matale, nea Ghiță ! Hai că sparge ! Trăgeți... încet... așa... trăgeți. Lăsați nițel slab ; acuma trăgeți... așa... așa... uite-l !

Culae s-aruncă pe burtă afară din lotcă, icnind cu toată puterea la suprafața Dunării. Se făcu o învălmășeală în care lotcile se despărțiră și s-apropiară, Cîrnu îl prinse de picioare pe Culae trăgîndu-l îndărăt în lotcă, iar socru-său, în mînă cu altă bură, s-aruncă asupra somnului, nimerindu-l în spinare ; Culae îl nimerise în cap și, la un „hei rup" la care lotca se umplu pe sfert cu apă, săltară înăuntru un somn uriaș, cu ceafa galbenă-vînătă, cu capul mare și turtit ca la un cîine mops și cu o coadă lungă ca-n povești. Cîrnu puse mîna pe propteaua de la picioare și-i altoi trei sănătoase, iar somnul se-ntinse ca un pisoi mîngîiat și-ncepu să-și caște gura rotundă, cu gingii albicioase, și să-și miște mustățile lungi și vi-

nete, dinainte-îndărăt, parc-ar fi tras la bobăici. Cîrnu se îndreptă din şale şi oftă uşurat :

— Mare peşte, mă ! Are peste o sută de oca ! E mai mare decît ăla d-acu un an !

— Este. Dacă nu-l atingeai de prima dată, nu-l mai săltam în lotcă, zise Culae, arătîndu-i lui Cîrnu ochiul scos şi însîngerat al somnului. Aici l-ai caftit întîi şi-ntîi !

— Ptiu, măi băieţi — se miră socrul lui Cîrnu — a spart oria în două locuri, mă, năzdrăvanu' ! Încă niţeluş şi-l scăpam !

Culae trecu la bobăici şi în vreme ce lotcile orieşilor curgeau la vale mai departe, către Dusui, ei o luară spre cherhanaua portului, trăgînd şi lotca lui Ştefan Torlac după ei.

La cîrma lotcii din urmă, Ştefan Torlac privea cu tristeţe portul zgomotos în care-şi trăise viaţa scurtă şi fără bucurii. I se păru că din dealul Cerchez căsuţele getuzenilor alunecă una după alta spre apele Dunării, ca un şir de cărămizi albe alergînd pe-un jgheab uriaş, proptit cu capătul de jos în malul apei. Curate şi micuţe ca nişte căsuţe de copii, aşezările pescăreşti erau ocolite din toate părţile de uliţe ce şerpuiau ascuns, scoţîndu-şi fiecare capul albicios în şoseaua mare, naţională. Primele rînduri de case, aşezate pe chei cu faţa spre fluviu, parcă priveau, prin ferestrele mici, la vapoarele uşoare ce se grăbeau în sus şi-n jos pe Dunăre scoţînd fumul negru-albicios din coşurile înalte, parcă se uitau la hamalii aplecaţi şi despuiaţi gonind pe şcondrurile şlepurilor pîntecoase, parcă priveau încremenite la lotcile răzleţe ale pescarilor plutind pe deasupra curgerii nesfîrşite a Dunării ; şi, ciudat, cu ferestrele mai mici din părţi, parcă ascultau nepăsătoare zbieretele barcagiilor care invitau pasagerii în bărci, fluieratul sirenelor şi duduitul şalupelor, ţipetele copiilor şi claxoanele maşinilor.

Ştefan Torlac fu trezit de strigătele copiilor care-i întîmpinară la mal :

— Ia uitaţi-vă, bă, e lung cît un balaur !

— Are ceafa galbenă şi mustăţi de-un metru, bă !

— Şi cap de taur !
— E bătrîn !
— Are o sută de ani !
— Ia cărăbăniţi-vă, mă, d-aici ! îi goni Cîrnu făcînd un pas pe uscat. Vîrî un cui de lemn tare în gaura restigii, îl apucă cu amîndouă mîinile săltînd lotca de cioc şi, nici una, nici două, plecă de-a-ndăratelea pe mal. Cînd se opri şi-i dădu drumul, jumătate din lotcă era pe uscat.
— De ce n-aştepţi tu, mă băiete ? îl dojeni socrusău. O să-ţi cază greu la burtă şi ce te faci tu pe urmă, om tînăr, cu beteşug !? Aşa păţi moş Caraghios la baltă, la Slom !
— Păi dacă umblaţi ca nişte mirese ! Nu vedeţi că e soarele sus şi se termină prima licitaţie ?
Cîrnu şi Culae încovrigară somnul într-un coş adus de Marin-lunganul, gardianul cooperativei, şi după ce strecurară pe mînerele coşului un par sănătos, se lăsară întîi pe vine, apoi se ridicară amîndoi odată, gemînd.
— Are mai mult de-o sută, Culae ! Abia-l ridică doi oameni !
Culae nu-i răspunse. Se uita spre baracă, sus, pe chei, unde o zărise pe Ivanca a lui Graur, oprită cu cobiliţa cu găleţi pe umăr, lîngă fîntînă. Se priviră în ochi lung-lung, de departe, pînă cînd Culae fîstîcîi într-o groapă şi-l smuci şi pe Cîrnu după el.
— Unde dracu' te uiţi, mă ? Că mi-ai jupuit pielea ! mormăi Cîrnu de după coş. Ce, eşti chior, dai în gropi ? !
Cînd ajunseră pe chei, Culae n-o mai văzu pe Ivanca nicăieri.
Licitaţia era pe sfîrşite.
— O sută douăzeci brutto ! vesti cu glas de cîntăreţ Gheorghe Ceafalan potrivindu-şi ramele ochelarilor după urechi. Se vinde o bucată de somn de 112 kilograme la preţul de 50 de bani kilogramul...
— Un leu ! răspunse de lîngă el un negustor ciupit de vărsat şi saşiu, cel mai cioflingar dintre negustorii care cumpărau peşte de la Getuza.
— Un leu o dată !

— Unu cincizeci !

— Unu cincizeci o dată ! Unu cincizeci de două ori...

— Doi lei ! se pițigăi cineva din fundul cherhanalei.

— Doi lei o dată !

— Trei ! se amestecă în licitație inginerul cooperativei.

— Trei lei o dată...

Cînd ajunse la patru lei, Gheorghe Ceafalan se aplecă la urechea inginerului și-i spuse ceva. Inginerul dădu din cap, iar Gheorghe Ceafalan se grăbi :

— Cinci cincizeci, cinci cincizeci o dată, cinci cincizeci de două ori... Nu dă nimeni mai mult ? Cinci cincizeci de trei ori. S-a vîndut cooperativei „Cecopava" una bucată somn, 112 kilograme a cinci cincizeci kilogramul.

Socrul lui Cîrnu, Ghiță Buloi, se ridică în vîrful picioarelor, la urechea lui Cîrnu, și șopti :

— Dacă n-ar fi băiatu' ăsta, cîinii ne-ar mînca !

Cîrnu se uită chiorîș la socru-său și duse mîna la brîu ; făcu un semn la Culae și amîndoi, cu cuțitele în mîini, începură să spintece somnul mai întîi pe burtă, apoi pe spinare, pe ceafă, pe urmă în fel și chipuri, prefăcîndu-l felii-felii, albe și curate, pe care le așezară cu dichis în trei izoterme mari de tablă zincată, gata pentru transportul de București. Inginerul și Gheorghe Ceafalan s-apropiară de ei vorbind tare.

— Capul somnului nu-l pune la socoteală, spuse inginerul.

— Cum ? albi ochii la el Culae, ridicîndu-se cu cuțitul în mînă.

— Capul nu-l pune la socoteală ! repetă inginerul nepăsător.

Culae își plimbă ochii de la inginer la Gheorghe Ceafalan, neștiind ce să zică. Mutra nevinovată, figura de copil a inginerului nu se potrivea cu nedreptatea de care vorbea...

— Și cu cap și fără cap tot nu ne pricopsim ! s-auzi glasul lui Cîrnu, de jos.

— Ei, lasă că punem și capul la socoteală ! zîmbi Gheorghe Ceafalan bătîndu-l pe Culae cu palma pe spinare. Cine-a prins somnul ? Voi amîndoi ?

— Nu. Cîrnu și cu socru-său.

— Păi văd că ești și tu ud pînă la piele !

— Le-am dat o mînă de ajutor ; se-ncurcase oria.

— Bineee... — zise inginerul depărtîndu-se cu Gheorghe Ceafalan — cînd sînteți gata, veniți sus să luați banii.

— Venim după a doua licitație, că trebuie să cătăm și vîrșiile de la Cot ! răspunse Cîrnu potrivind o bucată de somn într-o izotermă.

— Domnu' inginer ! strigă Culae parcă mai înviorat. Inginerul și Gheorghe Ceafalan se opriră în ușa cherhanalei să-l asculte : Noi sîntem în tovărășie o sută de oameni ; cît impozit ne puneți ?

— Mai mic, că s-a vîndut cooperativei, și cooperativa îl dă statului ! răspunse inginerul ieșind pe ușă.

— Tot un drac e ! mormăi Cîrnu. Ce mi-e la prova, ce mi-e la pupa, dacă tot ne scufundăm ! ?

— Ce, mă nea Vasile ! Tot nu ești mulțumit ?

— Eu sînt, mă Culae, cum să nu fiu ! Da' tu ce crezi ? Oamenii o să fie mulțumiți ?

— De ce să nu fie ?

— Păi fă și tu socoteala : împărțește la 100 de inși 600 de lei, și mulțumește-i !

Culae lăsă capul în jos :

— Și ce, prinde în fiecare zi un somn ca ăsta ? Din ce dracu' o fi trăind oamenii ăștia, mă nea Vasile ? !

— Pînă acuma din mămăligă și răbdări prăjite. D-acuma încolo din „evacuare", că sîntem „punct strategic". Tu știi ce e aia „punct strategic !"

— Nu. Cum se mănîncă ?

— Uite cum : noi lăsăm aicea casele, viile, tot ce nu putem să punem în lotci, și plecăm în altă parte, unde ne-o vedea ochii. În locul nostru o să aducă trupe și armament. S-aude că-ntr-o lună de zile intră armată nemțească și în Getuza; face din port bază militară. Noi trebuie să plecăm, că n-are încredere în noi. Lasă numai familiile de nemți ; zece, douăzeci,

cîte sînt dacă sînt. Află că într-o lună de zile intră nemții în Getuza. Noi... valencea... la vale, că la deal e mai greu de tras la bobăici.

— Păi cine-i lasă să intre ! ?

— Statu' !

— Da' ce, Getuza nu este a noastră ?

— A fost, da' acuma o-mprumutăm nemților. Nu e toată țara plină de ei ? Ce, noi sîntem mai scurți de coadă ?

— Măi nea Vasile, și tu ce crezi ? O să poată nemții să intre în Getuza ?

— Sigur c-o să poată ; dacă noi îi lăsăm !

— Păi cine-i lasă, mă ? se răsti Culae.

— Nu țipa la mine că mă sperii ! Noi îi lăsăm, care plecăm !

— Păi cine pleacă, mă nea Vasile ? zbieră iar Culae.

— Lasă-mă dracu', mă, în pace, și nu mă mai sîcîi ! Așa vorbește lumea ! Ce vină am eu ? ! Cică într-o lună de zile intră armata germană în Getuza. Noi trebuie să plecăm mai înainte ! Nu ne lasă pe loc. Ca la noi la nimilica !

— Cocă îi facem.

— Hm !

— Ce ?

— Pute !

— Cum dracu' să pută, c-adineauri l-am prins !

— Nu somnu' ! Lauda de sine pute. Cîrnu se îndreptă din șale. Cine să-i facă cocă, Culae ?

— Noi, cine ! Știi matale cîți oameni are pescărimea ? Cuțitarii și colivarii ? Orice armată ar trimete nemții, uite-așa o facem cu cuțitele ! Culae arătă somnul din izoterme prefăcut în felii.

— Fugi d-aici că ești lăudăros. Vă aveți și bine între voi ! Toată ziua vă tăiați !

— O să vezi dacă nu murim cu ei de gît !

— Bine, o să trăim și-o să vedem. Pune mîna pe ladă. Nu ! Nu d-acolo că se rupe și-o plătim ca popa ! De toartă ! Așa ! Dacă vrei să știi mai bine, întreabă-l pe Tudor Vetrineanu, că el este cu politica. După cum miroase treaba, cică s-a iscălit de mult un tratat

între Hitler şi Antonescu ! Antonescu i-a lăsat pe nemţi să treacă pe la noi, ne-a luat de tovarăşi şi i-am atacat pe ruşi d-aici, din Romînia, şi-acuma şi-a ales şi portu' nostru, unde să-şi îngrămădească armamentu' şi muniţia... Stai, unde pleci ? Nu ziceai că mergi la Cot să căutăm vîrşiile ?

— Nu mai merg. De unde brînză, dacă oi nu sînt ! ? N-am pus nici o vîrşie ! Mîine o să pui nişte şire cu broască ale domnului Banu. Deseară treci pe la Secăraşu ?

— Mai e vorbă !

De pe chei s-auzi glasul lui Ghiţă Buloi, socrul lui Cîrnu :

— Hai, mă Vasile, ce dracu' mai faci acolo ! ? Hai, că ne-apucă noaptea ! Moare peştele-n vîrşii !

Cîrnu ieşi din cherhana şi se luă după socru-său. Sări cheiul şi, îndreptîndu-se cu paşi mari spre lotcă, zbieră de răsună malul Dunării :

— D-aia nu ne pricopsim noi, socrule, că prea dăm năvală la treabă ! Ia să şezi, colo, degeaba, ca Borea-primarul, să vezi cum îţi vine de-a gata !

— Nea Vasile ! Nea Vasile ! Stai, mă nea Vasile, că merg şi eu să v-ajut ! Cîrnu se întoarse spre chei ; Culae îi făcea semne cu mîna să-l aştepte şi pe el.

Pînă la Dusui, în oriile getuzenilor nu mai nimeri nici un somn. Pescarii se răspîndiră prin ostroave, îşi căutară vîrşiile, şi peste trei ceasuri cîte-o lotcă-cîte două începură să urce pe sub malul înalt de la marginea portului, spre pescăria cooperativei. Primii ajunseră la cherhana colivarii. Cărară la cîntar cinci coşuri mari de crăpcean viu şi, ca-ntotdeauna, în vreme ce cuţitarii abia-şi descărcau lotcile în malul Dunării, licitaţia începu repede. Negustorii suiră preţul crăpceanului de la un leu la doi lei, de la doi lei la trei lei, de la trei la cinci şi, dintr-o dată, de la cinci la şapte lei. Inginerul cooperativei îl călcă pe Gheorghe Ceafalan pe vîrful pantofului şi-i şopti mulţumit :

— Le crapă măseaua după marfă ! Plînge piaţa după peşte ! Arde-i acuma !

Gheorghe Ceafalan se amestecă numaidecît în licitaţie, ca din partea cooperativei, şi ridică preţul de la şapte lei la opt lei kilogramul. Strigă „opt lei o dată", strigă „opt lei de două ori", şi cînd bagă de seamă că negustorilor le-a pierit graiul, strigă în silă „opt lei de trei ori", înghiţind astfel iar găluşca pe care le-o fierbeau de multe ori negustorii, lăsînd în seama cooperativei nişte peşte pe care cooperativa n-avea de gînd să-l cumpere, ci doar să-i ridice preţul. Tudor Vetrineanu şi Radu Ceafalan, aflaţi în mijlocul cherhanalei, începură să deşerte crăpceanul din coşuri în izoterme şi să facă loc la cîntar cuţitarilor. Vetrineanu îi şopti ceva lui Ceafalan, arătînd cu ochii spre negustorii din faţa coşurilor cu crăpceanul cuţitarilor. Licitaţia pentru peştele cuţitarilor începu de la cincizeci de bani şi înaintă tot aşa din cincizeci în cincizeci de bani, silindu-l pe contabil să strige de cîte două ori fiecare creştere neînsemnată. Cînd ajunse la doi lei, Gheorghe Ceafalan iar se izbi de muţenia negustorilor şi trebui să strige „doi lei de trei ori !", vînzînd astfel numai cu doi lei crăpceanul pescarilor din mahalaua Cuţitari ; îl cumpărase negustorul cioflingar şi ciupit de vărsat. Cuţitarii din cherhana îşi albiră ochii unii la alţii şi nici una, nici două puseră mîna pe cuţite.

— Cum ? ! Colivarilor le daţi opt lei pe chil şi nouă doi lei ? răcni Marin Buloi, căpetenia cuţitarilor, detunînd pereţii umezi ai pescăriei cu glasul lui gîlgîit şi răguşit.

— Păi cine face dreptate aicea ? N-o face băiatul lui Ceafalan ? se zborşi Nache-lunganul vîrîndu-se sub nasul inginerului. Doar n-o să ne dea nouă opt lei pe chil şi colivarilor doi lei !

Din fundul cherhanalei, de lîngă bazin, un cuţitar mai bătrîn porni spre coşurile cu crăpcean :

— Nu ! Nu ! Luăm peştele îndărăt şi gata ! Îl aruncăm în Dunăre ! Îl îndulcim mai bine în sare şi-l dăm pe mălai ! Dumnezeii mamii voastre de colivari pungaşi ! Pungaşi ! Da, da ! Pungaşi şi hoţi !

Dar pînă să-şi termine cuţitarii înjurăturile, inginerul cooperativei şi Gheorghe Ceafalan se făcură

nevăzuți pe scările care duceau la birouri, iar hamalii săltară coșurile cu pește și ieșiră după negustori. În cherhana începu o zăpăceală din care se înțelegeau doar răcnetele lui Marin Buloi, cuțitarul, care se plimba de colo-colo ridicîndu-și într-una pumnii în sus :

— De ani de zile ne înșelați și la preț, și la cîntar, mamele voastre de colivari hoți ! De colivari pungași ! De pomanagii ! Pă ei, băieți !

Dintr-o dată în cherhana oamenii se împărțiră în două și scoaseră cuțitele de la brîu. În mijlocul lor, în fața izotermelor, rămaseră doar Vetrineanu și Ceafalan, care apăsa într-o izotermă o bucată mare de crap. Vetrineanu se căznea să închidă capacul izotermei, iar Ceafalan încerca să-și tragă mîna la timp ; crăpceanul însă se înălța în afară și repezea mereu capacul izotermei în sus. Marin Buloi, aflat în grupul de cuțitari din fundul cherhanalei, se repezi la Vasile Cîrnu, care se nimerise să fie în fruntea grupului de colivari de lîngă ușă. Cîrnu, cît era de lung și osos, se făcu ghem și Buloi zbură pe deasupra lui, icnind furios. Cuțitul lui Buloi fulgeră pe dinaintea ochilor lui Cîrnu, și o căldură îi amorți în junghiuri dreapta, sus de cot. Buloi simți și el între coaste o arsură adîncă și-o greață nespusă îl ținu o vreme pe cimentul cherhanalei. Cîrnu îl înțepase pe dedesubt. Schimonosindu-și chipul, Buloi sări repede în picioare și se repezi înainte. Cîrnu apucă un drug de fier de lîngă cîntar, îl ridică deasupra capului și-l păli pe Buloi între gît și umăr, dintr-o parte, aruncîndu-l peste cuțitarii din fundul pescăriei. Atunci cuțitarii își aleseră oamenii și se năpustiră toți odată înainte. Ceafalan se îndreptă dintr-o dată din șale și se pomeni față-n față cu Marin Buloi, căpetenia cuțitarilor. De mult, din tinerețe, nu mai apucase Buloi să stea față-n față cu acest bărbat nepăsător și aproape mut, de mult încerca Buloi să-l scoată din ale lui pe-acest bărbat pe care-l socotea capul răutăților. Buloi văzu că Ceafalan duce mîna la brîu, dar că în loc să-și tragă cuțitul din teacă și-l apăsa mai bine în brîu, cu grijă parcă, să nu-l piardă. Pe negîndite,

Buloi, tot atît de înalt şi de voinic, porni asupra lui Ceafalan, strîngînd mînerul cuţitului în mîna stîngă, aşa cum făcea fără să vrea, rar, cînd se afla în faţa unui pericol adevărat. Atunci se dovedea că e stîngaci. Cuţitul lui fulgeră prin faţa ochilor lui Ceafalan, înfigîndu-se de sus în jos, în spate, între umăr şi ceafă, în gol. Aplecarea lui Ceafalan repezise pumnul lui Buloi prea îndărăt. Buloi simţi şi auzi cum îi trosneşte braţul întins peste umărul lui Ceafalan şi se aruncă după braţ, înainte, rostogolindu-şi trupul greu pe duşumea şi zdupăind pe spate. Se scutură strofăind, îşi scoase al doilea cuţit de la brîu şi sări în picioare căutînd cu ochii împrejur. Ceafalan nu se mai zărea nicăieri. Buloi fu împresurat de încleştarea mută a pescarilor, rămase amestecat în hărmălaia din pescărie.

Lîngă el, Culae Torlac şi Nache se rostogoleau unul peste altul spre bazinul cherhanalei, încercînd fiecare să-l împingă pe altul în golul bazinului. Alte perechi nu mai recunoscu Buloi în învălmăşeala ce se încinsese. Şepcile zburau pe jos şi erau călcate în picioare, cuţitele străluceau pe sus, pe deasupra capetelor, şi se făceau nevăzute în mijlocul trupurilor încleştate. Scîrbit că nu-i mai şade nimeni înainte, Buloi ieşi cu paşi mari din cherhana, păstrîndu-şi cuţitul în mînă şi aşteptînd să sară la el cineva de-afară. Pe chei, îi zări pe Borea-primarul şi pe comisarul Vlădeasa, cu vreo cinci sergenţi, aşteptînd cu toţii rezemaţi de balustradă, cu ochii ţintă spre pescărie. Mai la o parte, Tudor Vetrineanu şi Radu Ceafalan şedeau şi ei rezemaţi de balustradă şi priveau liniştiţi la uşa cherhanalei. Buloi îşi vîrî cuţitul în teacă, îşi apăsă palmele mari pe pîntec, potrivindu-şi brîul, şi-o luă mormăind spre Dunăre, la lotcă. După ce trecu drumul, mai întoarse o dată ochii în urma lui, dar nu zări nici o mişcare la oamenii de pe chei. Primarul Borea, comisarul Vlădeasa, sergenţii, Ceafalan şi Vetrineanu, toţi şedeau ca mai înainte, cu ochii ţintă la uşa cherhanalei, şi-atît. Buloi împinse lotca pe apă, se aşeză la bobăici şi, cît pluti la vale, spre mahalaua Cuţitari, privi îndelung pe cheiul por-

tului, la ușa cherhanalei pe care nu se mai zărea nici un pescar ieșind. În capul lui Buloi se năștea o bănuială care dacă se dovedea adevărată, însemna că el, toți cuțitarii și toți colivarii, în afară de Vetrineanu și de Ceafalan, sînt mai proști decît se credeau ei pînă atunci.

— Adică — mormăi Buloi dînd drumul bobăicilor și apăsîndu-și cu un șomoiog de cîlți înțepătura de cuțit făcută de Cîrnu — adică ăștia ne întărîtă dinadins ? ! Adică ăștia încurcă mereu iței ca să ne ia peștele cu japca și ca să ne luăm noi la bătaie, noi între noi ? Ptiu ! scuipă Buloi spre cherhana. Că dacă e vorba de bătaie, se știe că nu sîntem unii mai slabi decît alții ! Da' uite că Ceafalan nu vrea să se bată ! Și Vetrineanu... mai de loc ! Se uită !

Cînd trase lotca la mal, Buloi își mai aruncă o dată ochii pe chei și de data asta zări ivindu-se pe ușa cherhanalei încă un pescar. Se apropia cu pași mari de Vetrineanu și de Ceafalan și, după mers și înălțime, Buloi îl recunoscu pe Vasile Cîrnu. Cîrnu își tot repezea o mînă în sus, vorbea aprins către oamenii de pe chei și se apropia de grupul primarului. Avea ochi buni Buloi. Cînd Cîrnu băgase de seamă că Ceafalan și Vetrineanu nu mai sînt înăuntru, năvălise pe ușa cherhanalei, crezînd că e bătaie mare afară. Dar rămase zăpăcit găsindu-i pe Vetrineanu și pe Ceafalan rezemați de balustrada cheiului, uitîndu-se nepăsători la clădirea pescăriei. Apropiindu-se de ei, Cîrnu îl auzi pe Ceafalan vorbind batjocoritor și arătînd spre el cu capul :

— Ce te faci, dom'le primar, că ai mai pierdut un mușteriu ?

Borea făcea pe prostul și nu răspundea nimic, dar Cîrnu înțelese unde bate Ceafalan și se apropie de primar, aruncîndu-și un braț în sus, așa cum făcea de cîte ori se mira de ceva :

— Cum adică dom'le Borea, matale ai venit aicea cu poliția ca să ne păzești de-afară să ne batem în voie ? Borea îi întoarse spatele și scăpă o înjurătură. Da' matale, dom'le comisar Vlădeasa — se înfipse

Cîrnu şi în comisar — nici matale nu eşti curios să vezi ce e în pescărie ?

— Vezi-ţi de treabă, măi omule, se răsti la el un sergent, aşezîndu-i-se în faţă şi împingîndu-l de lîngă comisar. După ce provoci scandaluri, mai faci şi gălăgie ? ! Du-te şi vezi-ţi de treaba dumitale !

Cîrnu înghiţi în sec, gata să-l plesnească pe sergent. Se stăpîni din răsputeri şi şuieră printre dinţi :

— Păi eu îmi văz de treaba mea, mă, nea cutare, da' uite că sînt alţii, ca tine, care nu mă lasă ! Matale de ce eşti plătit poliţist, sergent, ca să stai aici, pe chei, cînd înăuntru e moarte de om ?

— Ce-mi dai tu mie ordine ? se răsti sergentul, ducînd o mînă la spate, la revolver.

— Da' cine-ţi dă ordine ? Domnul Borea, nu ? Domnul Vlădeasa, nu ? Şi ordinul pe care ţi-l dădură e să stai aici şi să-i laşi pe ăia înăuntru să se taie, nu ? Măi, da' deştepţi sînteţi voi toţi şi proşti ai dracului sîntem noi ăştia ! E, staţi atunci c-o să vă stric circu' !

Cîrnu se întoarse cu spatele la sergent şi porni cu paşi neobişnuit de mari spre pescărie. Intră valvîrtej înăuntru şi în curînd pe uşa cherhanalei începu să ţîşnească în uliţă, fie de-a-ndăratelea, fie clătinîndu-se pe picioare, fie pe brînci, fie de-a buşilea, cînd un cuţitar, cînd un colivar. Ajunşi afară, oamenii se holbau nedumeriţi la primar şi la garda lui de pe chei, îşi suflau nasurile cu zgomot, scuipau pe jos, îşi netezeau cu palmele feţele însîngerate şi plecau încet spre Dunăre, la lotci. Cînd rămaseră mai puţini în cherhana, îşi dădură singuri seama că se-ntîmplase ceva şi se grăbiră, cîte doi, cîte doi, pe uşă, îndreptîndu-se spre lotci. Cei de pe urmă rămaseră şi mai nedumeriţi ; ei nu mai găsiră pe chei nici poliţia şi nici primarul. Pe chei se aflau doar Vetrineanu şi Ceafalan, întorşi cu spatele la pescărie, privind nepăsători curgerea liniştită a Dunării. În mal, cuţitarii se urcau în lotci, se aşezau la bobăici şi se lăsau la vale spre mahalaua lor. Colivarii rămîneau pe chei, unii se îndreptau spre lotci, dar cei mai mulţi intrau gălăgioşi în cîrciuma lui Secăraşu.

Ceafalan și Vetrineanu șezură îndelung pe chei și tîrziu de tot Vetrineanu rupse tăcerea stînjenitoare :

— Află matale c-am făcut rău c-am stat și că mai stăm unu' lîngă altu' aici. Sîntem în ochii lor. Borea-primarul a băgat de seamă tot. El pe noi a vrut să ne ridice ca bătăuși. De ăilalți n-are nevoie. Și taman noi am stat deoparte. Cinci sergenți ! Cît să ridice doi oameni ! Ai văzut tactica ? A aranjat cu negustorii să ridice licitația la peștele colivarilor, ca să-i lăcomească pe oameni la bani, și pe urmă a lăsat-o în seama contabilului, ca să păgubească cooperativa și să-i facă pe cuțitari să creadă că inginerul și contabilul ridică prețul numai la peștele colivarilor ! Cînd a mai ajuns crapul la opt lei ?

Ceafalan se întoarse cu fața spre cherhana și-i întinse mîna, dînd să plece :

— Dacă inginerul și contabilul sînt tîmpi ! De mîine licităm împreună.

— Cum împreună ! ? se miră Vetrineanu.

— Peștele colivarilor și peștele cuțitarilor la un loc ! Peștele nu se ceartă !

— Crezi c-o să vrea cuțitarii ?

— Păi ce, e după ei ? Vorbesc eu cu inginerul și cu Gheorghe. Șalăul la un loc ! Crapul la un loc ! Doar n-o s-amestecăm morun cu mreană ! Cînd o să aibă fiecare alt pește, atunci n-o să fie nici o supărare ! O să-l dea tot pe degeaba, ca și pînă-acuma... Noroc !

5

A doua zi, la baracă, Niculae Ceafalan îi șoptea lui Tudor Vetrineanu la ureche :

— ...și nu știu ce-avea cu matale, nea Tudore ! Zicea că de unde ai mai scos-o și p-asta : „evacuare obligatorie“ ! Te-a înjurat de Cristoși !

— Nu m-a înjurat pe mine, mă băiete, zîmbi Vetrineanu trist ; pe altcineva a-njurat ! Ia spune-i şi lui nea Tună ce zicea tat-to ieri, cînd v-aţi dus la Tîrlogi.

— Spune-i matale, nea Tudore, se rugă Niculae, spune-i matale, că eu dau o fugă pîn-acasă după un codru de mămăligă. Plec la şirele lui domnu' Banu, cu nea Culae. Mergem, nea Culae ?

— Mergem, tizule, da' întoarce-te repede, că e seară ! strigă Culae Torlac, aşezat pe-o bilă între moş Tună Caraghios şi Tudor Vetrineanu.

Cum plecă Niculae Ceafalan, Culae se răsuci şi se uită la Vetrineanu. De-un ceas, Tudor Vetrineanu tot cioplea un cui de lemn tare pentru lotcă, îngrămădind între picioare aşchii albe, lungi, groase, subţiri, drepte şi încovrigate. Simţind privirile oamenilor aţintite asupra lui, Vetrineanu se-ntunecă şi mai mult la faţă şi-şi făcu înainte de treabă. Ieri după-masă, ascuns cu tîrbocul între sălciile de la gura Geşului, umpluse în două ceasuri o cuină de ciortănică „contra legii". Cînd să dezlege lotca şi să treacă dincoace la Getuza, pusese mîna pe el Marin-lunganu, gardianul Cecopavei. În biroul inginerului, Vetrineanu se făcu că nu-nţelege rostul lunilor oprite şi-o ţinu într-una că el n-are bani de tutun. Atunci, Gheorghe Ceafalan, scos din sărite de răspunsurile lui în doi peri, se repezi la el şi-n loc de o sută de lei amendă, îi plesni două palme de-ale lui, albe şi cu manechiură. Inginerul, băiat retras şi străin de port, puse capul în pămînt, înroşindu-se ca o fată mare, iar Vetrineanu, ascunzîndu-şi pumnii grei în buzunarele pantalonilor, ieşi năvală afară să-l caute pe Ceafalan. Nu-l găsi, „si mai bine, că cine ştie ce mai ieşea şi din asta", îi şoptise Miţica. Ceafalan — pescarul şi-aşa nu s-avea bine cu Ceafalan-contabilul.

— Măi Tudore — îl strigă pe Vetrineanu moş Tună Caraghios — ce făcuşi, mă, ieri, la birou ? Te-a amendat iar ?

Vetrineanu se făcu că n-aude.

— Spune, mă, te-a amendat ?

— Nu.

— Cum nu ? Parcă te-a dus Marin gardianu' la birou !

Vetrineanu aruncă moşului o privire seacă ; îşi scutură talaşul mărunt din poală şi, luînd de jos o bucăţică de geam, începu să lustruiască cuiul cu şi mai mare migală.

— Am auzit că ţi-a dat două palme nea Gheorghiţă — contabilu' ! s-amestecă Culae în vorbă. Eu în locu' tău băgam cuţitu' în el ! Ce-ţi dă el să mănînci, ca să dea în tine ?

Se făcu tăcere. Oamenii se simţiră stînjeniţi de vorbele lui Culae.

— E băiatu' lui nea Radu, mă Culae ! spuse încet Vetrineanu şi, mirîndu-se singur c-abia acuma, încolţit de oameni, găsise un răspuns mai potrivit pentru purtarea lui din biroul cooperativei, ridică ochii la pescari. Nici unul nu zicea nimic, dar se vedea că un gînd trist trece prin mintea fiecăruia.

— Apăi dac-am ajuns să dea şi băiatu' lui Radu în noi, am pus-o de mămăligă... spuse tîrziu cineva, iar Culae oftă :

— Ehe, eşti moale, nea Tudore ! Eu în locu' tău tot i-aş fi scos maţele !

— Bine, păi tu eşti dat dracului ! Tu eşti rău, dai cu barda-n Dumnezeu şi cu nasu-n c... meu ! i-o reteză moş Caraghios.

Moşul recunoscuse că întrebarea lui prostească scormonise inima lui Tudor Vetrineanu şi încerca s-o dreagă. Puse patru degete pe limbă, dezlipi o foiţă dintr-un pachetel galben şi privi la Culae pe sub sprîncenele-i albe şi stufoase :

— O să te prinză şi pe tine Marin, şi-o să vedem ce-i faci ?

— Cui ? Lui Marin ?

— Nu, contabilului, lui Gheorghe, cînd te-o duce Marin la birou !

— Aaa — rînji Culae — eu îi dau lui nea Marin un pachet de tutun şi gata !

— Păi nu zic eu că tu eşti al dracului de cînd te-a fătat mă-ta ? rîse mulţumit de răspuns moş Caraghios. Da' să vedem de unde iei pachetu' ! ?

Vetrineanu se mai învioră. S-aplecă la urechea lui Culae şi-i şopti ceva. Culae izbucni în hohote :

— Hă-hă-hă ! Cînd ? La sfîntu' aşteaptă ?

— O să trăim şi-o să vedem. Şi la urma urmei, ce e el de vină ? !

— Păi cine e de vină, mă nea Tudore ? Mutu ? Dă în tine şi nu e el de vină, nu ? Ha ! se strîmbă Culae ridicîndu-se în picioare. Îşi vîrî mîinile în buzunarele pantalonilor şi porni pe chei grăbit şi fluierînd.

Zamfira a lui Graur cobora pe caldarîm, cu cobiliţa pe umăr, şi nu-l slăbea din ochi. Văzu că-i iese băiatul lui Ceafalan înainte, pe chei, strigînd :

— Nea Culae ! Merge şi Iusein cu noi ! I-a spus domnu' Banu să ne-ajute la brotăcei şi să ia parte din cîştig pentru domnu' Banu ! Adapă caii şi vine...

— Ha-ha ! Auziţi ? strigă Culae la pescari. Domnu' Banu îl face pe Iusein şi pescar ! Bine, tizule, hai să mergem.

Culae îl luă de gît pe băiat şi-şi aruncă o privire trecătoare îndărăt. Zamfira a lui Graur lăsă cobiliţa jos, puse mîinile în şolduri şi-ncepu să ţipe în urma lui :

— Ce te uiţi îndărăt, hai ? Ce te uiţi ? Te ştii pătat, hai ? Te ştii pătat, găsi-te-ar de curvar să te găsească astăzi şi mîine ! Şi fugi ! ? Să vii să-ţi vezi isprava pe cuptor, nu fugi ! Să vii s-o iei şi să ţi-o bagi în ochi, că ea nu mai are ce căuta în casa mea, auzi ? Da, da, să vii să ţi-o iei, că stă ca o mireasă, şi eu nu ţiu tîrîturi la casa mea, fir-ai al dracu' să fii de stricat că mi-ai pîngărit fetica şi-acuma nici usturoi n-ai mîncat, nici gura nu-ţi pute ! Aaa, păi tu crezi că p-aşa merge ? Păi nu vine el, Sande, de la armată ? După front ? Ţi-arată el ţie, hăndrălăule, să-ţi mai baţi joc de fetele oamenilor şi p-ormă să dai bir cu fugiţii... ardite-ar focu' de tîlhar, că oamenii buni crapă pe front şi tu-ţi faci poftele cu fetele şi surorile lor, vedea-te-aş mort să te văz cu lumînarea între deşte...

Culae se depărta păşind agale, fără să privească îndărăt. Zamfira îşi puse cobiliţa pe urmă şi porni spre fîntînă, blestemîndu-l cu glas tare :

— N-ai mai avea parte de fericire, cum îţi baţi tu joc de fetele oamenilor şi...

— Ce e, fă Zamfiro ? Ce-a făcut ? o întrebă cu glas dulceag moş Tună Caraghios.

— E ! „Ce-a făcut" ! Nu pricepuşi ! se răsti Zamfira la bătrîn. Trebuie să mă spovedesc şi la tine acuşica ! P-asta n-o ştiai !

— Păi să vedem şi noi, fă proasto, despre ce e vorba, poate că-l sfătuim pe flăcău cum să-i dea de cap !

— A ştiut el singur cum să-i dea de cap, găsi-l-ar să-l găsească de haimana, că parcă i-a făcut farmece ! Stă fata toată ziulica pe cuptor, cu faţa-n sus, şi cască ochii în tavan ca o nebună !

— Eee, lasă, Zamfiro, c-o să-i treacă ! N-a murit nimeni din asta ! mormăi moş Tună Caraghios în urma ei, şi pescarii pufniră în rîs.

Zamfira îl auzi şi ea şi se opri din drum :

— Păi ce te doare pe tine, boşorogule ! Ce-i eşti tu părinte ? Auzi : „O să-i treacă" ! Să dea Dumnezeu, Caraghiosule, că mai ai şi tu de măritat o pocită pe care n-o miroase nimilica, să dea Dumnezeu să dai şi tu în patarama mea, şi să zici şi-atunci tot aşa, că „O să-i treacă" !

— Hă-hă ! rîse Vasile Cîrnu plesnindu-şi palmele de genunchi.

— Lasă, lasă — se apără moş Tună Caraghios încolţit — lasă, Zamfiro, că ce-a făcut Culae nu poate să dea Dumnezeu, că e prea bătrîn ! Ce-a făcut Culae e mai sfînt, taică, zău că e mai sfînt.

— Aşa cum ţi-am spus eu, fleoşule : să dai în patarama mea şi lasă să-ţi fie bine, cînta-ţi-ar şi ţie popa Colacmare la căpătîi să-ţi cînte de şontorog, că lumea arde-n foc şi ţie nu-ţi mai tace fleanca, pînă nu ţi-o astupa-o într-o zi pămîntu'...

Şi Zamfira, cătrănită, îşi clătină trupul greu spre fîntînă, blestemîndu-l pe moş Tună Caraghios şi pe Culae. Pescarii rămaseră multă vreme tăcuţi, recunoscînd necazul femeii.

— Mai bine nu te băgai, nea Tună ! Nu vezi ce-i iese din gură ?

— Că bine zici, Vasile, cu mahalagioaica asta n-o scoți la cap ! Norocul lui Culae, să-și verse Grauroaica focul pe mine !

— N-avea grijă, că ăsta a fost primul perdaf ! Stai să vezi ce bairam o să facă acasă, la Torlac ! Nici nu știe Culae cu cine și-a băgat în cîrd !

— D-aia nu mai poate Torlac ! Nu-l vezi că parcă nici nu e vorba de el ? N-are ce să-i facă, mă Vasile. Culae e un flăcău și jumătate, și Ivanca moare după el ; d-aia se uită în tavan ; nu că-i pare rău de ce-a făcut, sau că vrea s-o ia de nevastă. Nu ! Astea sînt de-ale Zamfirii ! Ce crezi tu, că nu s-ar găsi flăcăi care s-o ia și-așa ! ? S-ar găsi ! E frumoasă, voinică, ce mai vrei de la o pescăroaică ? Avere ? Arată-mi una cu avere și-o pui la icoană...

— Stai că-ți arăt, zise Cîrnu apucîndu-l pe bătrîn de mîneca zăbunului peticit. Fata lui Borea-primarul ! Fata lui Calomfir-morarul din Cuțitari ! Este ? Și mai sînt !

— Păi ce, alea sînt pescăroaice, mă ? !

— Hai să lăsăm vorbele muierești, se strîmbă Cîrnu. Hai mai bine să mergem pînă la găzărie, să vedem ce se mai aude cu evacuarea. Mergi, Vetrineanule ?

Se ridicară toți trei în picioare, Vetrineanu, Cîrnu și moș Caraghios, și porniră pe chei, scuturîndu-și cu palmele mari turul pantalonilor. Vetrineanu, în loc să meargă cu ei, coti spre ulița lui Buniță, fără să zică nimic.

— Ce faci, mă Tudore, nu mergi încoa' ?

— Nu. Mă duc în deal. Am treabă. Noroc ! vorbi liniștit Vetrineanu și se depărtă.

— Da' ce-ți veni, mă ? se miră Cîrnu punînd mîna pe ceafa lui moș Caraghios și mîngîindu-l ca pe-un copil. Moșul se uită drept în sus la Cîrnu și se plesni cu palma peste ochi :

— Iar i-am făcut-o ! Să fie al dracului care a vrut, Vasile ! Am uitat ca tîmpu ! Am avut mîncărime la limbă. M-atîrnai de Zamfira, și-abia acuma mă dumirii că Tudor are ceva cu Ivanca...

— Și Ivanca cu el...

— Măi, afurisită iubeață ! sări moș Caraghios. Cum, cu doi odată ?

— Hă-hă-hă ! răsună pe chei rîsul gros al lui Cîrnu. Matale parcă te pricepeai mai bine la muieri, măi nea Tună. Matale nu vezi că-i place Culae pentru că e înfipt și pune mîna pe ea ca un bărbat adevărat, și-i place Tudor Vetrineanu pentru că o privește ca pe-o cadră și-o face să viseze cai verzi pe pereți ? Ea crede că Culae n-are ce are Tudor și că Tudor n-are ce-a găsit la Culae ! Da' e o proastă, că fiecare are și una și alta. Acuma să vezi ! Tudor e muncit de alte gînduri și d-aia nu se-ncurcă cu ea. Mai așteaptă. Culae... mă uit la el că, oricît se ferește, i-a cam căzut fata la inimă ! Să vedem ce-o să iasă !

— Stai, mă Vasile, că nu e așa ! Tudor Vetrineanu e nașu' lui Ivanca !

— E ! Naș pe dracu' ! E naș de-al doilea ! Andăvară, cînd se-ntorcea într-o seară cu bacul de lemne de la deal, pe Ivanca cică a apucat-o spălatul pe ochi. S-a aplecat peste marginea bacului și s-a dus glonț în Dunăre, cu capul în jos. Vetrineanu a văzut-o de la cîrmă și s-a aruncat după ea. A ținut-o plută de păr un sfert de ceas, pînă a făcut „Mărăști" ocol, și i-a luat.

— Da' ce, Ivanca nu știe să-noate ! ? se miră moș Caraghios.

— Ba știe, da' se rostogolise după ea și o blană de salcie ; o picase drept în creștet și-o zăpăcise. D-aia-i zice „nașule" ! C-a scăpat-o de la moarte, de la înec !

— Și ce dac-a scăpat-o ? Acuma trebuie să-i plătească ? Să umble cu doi odată ? Tu dacă erai, tot așa făceai ! Hă-hă ! Ia uite la ăștia, Vasile, cît a încărcat-o pe „Tanți" cu căruțe ! Fuiii ! fluieră moș Caraghios subțirel. Să știi că dacă începe o furtună — și pesemne o să-nceapă — pe toți i-aruncă în apă în mijlocul Dunării, Vasile ! N-are balustrade, și ce dracu' să ție proptelele, penele de la roți ?

— Nu e mare pagubă dacă-i aruncă ! Un bac mai puțin de negustori de cherestea ! făcu socoteala Cîrnu încetinindu-și mersul ca să fie în rînd cu moș Caraghios. Da' ce zici de Culae, c-a plecat dincolo, la

ostrov, pentru domnu' Banu, la șire cu broască ! ? O să doarmă în pădure la noapte... dacă n-o trece încoace, nebunu'...

În vremea asta, Culae, Iusein și Niculae umblau de-a bușilea pe marginea ostrovului, după brotăcei verzi. Plouase în timpul nopții și iarba, încă jilavă, rece și ciufulită, aluneca și strălucea ca gheața, iar pe-alocuri, pe unde se strînseseră ochiuri de apă, pămîntul smorcăia și făcea să țîșnească, printre degetele picioarelor, clisă moale, lipicioasă. Iusein, cu un ghiozdan de cîrpă după gît, îngenunchease pe iarbă, cu șalvarii uzi și plini de noroi, și se cufundase într-o plăcută și emoționantă îndeletnicire ; rămînea o vreme în genunchi, nemișcat, și ochea cîte-o broască oprită din țopăit ; o privea întîi neclintit cum stă așezată în coadă ca un cățeluș, răsuflînd cu gura căscată și cu ochii bulbucați, umflîndu-și și desumflîndu-și burta pestriță, apoi, pe furiș, turcul întindea brațul, ca un scamator, și țop, acoperea broasca dintr-o dată, cu palma făcută căuș. O simțea cum se zbate în palmă și dă din picioare orăcăind, o simțea moale, rece, lipicioasă, și rîdea către Culae :

— Culai, broască gîdila la palma !

— Lasă, mă, „gîdila", că vine furtuna de la deal și rămînem aici ! Dă-i zor ! Cîte ai prins ?

— Aproapi doizeci, Culai, și mai prinzi !

— Vezi să fie mai mici, că n-avem ce face cu broscoii. Nu-i înghite somnu'. Nu prindem nimic și zice boieru' că i-am furat peștele ! Mici de tot, auzi ?

— Mici, Culai, pui mici, da, fugi tare, pezevenghi, și țopește !

După un sfert de ceas începu o ploaie cu piatră cît boaba de porumb. Trăsnea și fulgera deasupra capului, se întunecau și se luminau înălțimile, șuruiau picăturile tari și grele peste fața netedă a Dunării, ciuruind-o. Cei trei vînători, înghesuiți unul într-altul sub lotca întoarsă cu fundul în sus, ascultau răpăiala deasă din pădure, tropotul repezit de deasupra lor și moțăiau toți trei, amorțiți și somnoroși, ca niște găini ascunse sub grămada de lemne din fundul

curții. Spre seară se potoli și ploaia și vîntul, iar ostrovul, verde și curat, se liniști, odihnindu-se scăldat și primenit ca un prunc. Culae privi o vreme curcubeul ce lega malurile Dunării, ca o toartă uriașă marginea unei găleți de asemeni uriașă, apoi se-ntoarse spre miazăzi de unde se simțea bătaia vîntului ; o geană portocalie de cer, luminată de razele scurte și roșii ale apusului, era acoperită de nori negri și groși, încărcați de ploaie și furtună. Flăcăul căscă de cîteva ori frîngîndu-și oasele, se mai trezi din amorțeală și-l înghionti prietenos pe Iusein :

— Gata, frăție ! Scoală-te ! Hai să punem șirele, c-am pierdut ziua degeaba ! N-am făcut nici o treabă !

Iusein, învățat să adoarmă în grajdul cailor la prima răpăială de ploaie, mai scoase cîteva sforăituri și sări buimac :

— Nea besim, ba ? Ce vrei, mă ?

— Hai c-a stat. Punem șirele.

— Mergi, Culai. Da' repidi, că eu ai treabă la Getuz...

— Sforăi de două ceasuri, și-acuma te-a găsit treaba ! Pune mîna să-ntoarcem lotca. Hai că vine furtuna, și aici rămînem ! Ia uite ce vine ! arătă Culae grămezile de nori negri ce se rostogoleau spre ei dinspre miazăzi și răsărit.

Iusein oftă. Își apăsă fesul pe creștet, bătu o mătanie spre pămînt și se dezlipi greu de culcușul unde se adăpostise.

Împinseră lotca pe apă și-ncepură să atîrne de cîrlige momeala vie, verzuie și zvîcnitoare, broaște tinere, pestrițe, brotăcei verzi și cîntători. Culae zorea și se tot mira urmărind cu ochii cîrdurile de rațe sălbatice ce zburau deasupra Dunării, îndreptîndu-se în unghiuri lungi, fîlfîitoare, spre apusul mai senin și luminos.

— Să vedeți ce furtună vine de la vale ! Aici rămînem !

Iusein și Niculae se uitau și ei în sus, cu gurile căscate : vîrfuri de săgeți negre, zburătoare, se-ndreptau măcăind spre apusul roșiatic, de unde în

amurgurile zilelor trecute se lăsaseră să plutească pe mijlocul fluviului, pînă în ostroavele din dreptul Ulmilor şi Dusuiului.

— Boala lor este — lămuri Culae — să curgă pe apă, la vale ! Şi-acuma le vedeţi cum o luară la fugă la deal ! Vine furtună mare ! hotărî el înfigînd cîrligul ascuţit în pulpa de pieliţă subţire a unui brotăcel.

— Repidi, Culai, repidi ! îl îndemna Iusein căutînd în ghiozdanul de cîrpă de după gît şi întinzîndu-i altă broască orăcăind. Niculae îi ţinea la bobăici şi urmărea cu plăcere înotul brotăceilor ce se făceau nevăzuţi în adînc, atîrnaţi de cîrlige, zbătîndu-se în lumea nouă a apelor.

Întinseră şirele sub malul înalt, în dreptul „Cotului Mare", unde două şlepuri mari, înecate, împotmolite de ani de zile, făceau anafoare şi vîltori frumoase în care se jucau somnii noaptea. Cînd ultimul cîrlig căzu în apă, furtuna izbucnise şi valurile tulburi, negre-vineţii, începură s-alerge dinspre răsărit spre apus, ajungîndu-se unul pe altul şi sfîrşindu-şi fiecare drumul, înghiţit de năvala celui din urmă. În larg, mică şi afumată, şalupa „Mărăşti" se zbătea din răsputeri între valuri, silindu-se să ajungă la Getuza, dar rămînea cocoţată pe fiecare creastă de val, elicea i se-nvîrtea în aer, iar înaintarea ei spre port era mai mult o părere. Cîteva lotci pescăreşti despicau valurile, apropiindu-se în salturi de mal. Culae îi făcu semn lui Niculae să treacă la cîrmă, în vreme ce Iusein se lăsa singur, binişor, pe fundul lotcii, încleştîndu-şi mîinile de slai şi rugîndu-se sfios de Culae :

— Să mai stai, Culai, la ostrov, pînă potoleşti furtună ! Cine ne goneşti d-aici !? Să mai stai, Culai !

— Adineaura ziceai că te-aşteaptă boierul, şi-acuma vrei să mai stăm ? se miră Culae uitîndu-se urît la Iusein.

— Valuri mari, Culai ! Eu nu ştii să-noţi... şopti turcul, speriat de furtuna ce răbufnea pe deasupra

Dunării, înălțînd valuri negre și uriașe care se umflau și secau, creșteau și descreșteau, scufundînd și cocoțînd lotca mititică și ușoară ca p-un fulg.

— Atunci rămîi la noapte în ostrov, singur ! Cum vrei ! Eu întorc ! Da' mai bine ține-te ca lumea de slai ! îl sfătui Culae văzînd că turcul se codește să rămîie singur în ostrov. Ține-te bine, că dacă ne răsturnăm, să știu unde te găsesc cu fierea plesnită...

Iusein amuți. Era omul de la caii lui Banu, inspectorul de la fabrica de zahăr „Danubiana", vecin cu Ceafalan. De trei ani Iusein îngrijea cu patimă iepele negre, înalte și bine legate ale inspectorului și de trei ani, în fiecare seară, era văzut venind de la scăldat, călărind pe deșălate și chiuind sălbatic. Năvălea din malul Dunării într-un galop turbat și băga groaza în femeile din uliță, care fugeau în părți, o dată cu găinile, închinîndu-se și blestemîndu-l pe „diavolu' cu fes, călare pe tălpile iadului". Turcul se oprea de fiecare dată tocmai în grajd și zîmbea mulțumit de spaima pe care le-o trăgea muierilor. Era vestit în tot portul pentru vitejia lui la cai și nimeni nu-l întrecuse în cursele de călărie fără șa. Acuma, așezat pe fundul lotcii, se-ncleștase cu amîndouă mîinile de slai și privea holbat drept înainte, pocindu-și chipul și strîmbîndu-și trupul cînd spre dreapta, dacă lotca s-apleca spre stînga, cînd spre stînga, dacă lotca se lăsa pe dreapta. Culae, cu capul întors la baș, trăgea la bobăici, rar și opintit, tăind valurile cu ciocul lotcii, drept pe mijloc. Niculae, la cîrmă, își făcea socoteala că dacă se răstoarnă, înoată nițel printre valuri și încalecă pe lotcă. „Da' ce facem cu Iusein ? Îl scapă nea Culae ?"

Iusein, mut și înțepenit, se strîmbă în felul lui, pînă ajunseră în mijlocul Dunării unde valurile, înalte cît casa, începură să plesnească lotca din față, sfîșiindu-se în două pînze spumoase care se pierdeau în urmă, vîjîind. Lotca aci dădea în bot ca un cal împiedicat de picioarele dinainte, aci se-nălța de cioc ca un cal în spaimă ridicat în două picioare. Ametit de înălțările și prăbușirile lotcii, ud pînă la piele și dîrdîind de frig și de groază, Iusein începu să urle ;

— Aman, Culai, îneci la noi, îneci la noi, Culai! Alah, Alah, mergi îndărăt la ostrov, Culai! Alah, Culai, Alah să-neci, să-neci, Culai!... Eu n-ai murit la război şi se mori la apă!? Culai, Alah, Culai...

Culae nu-l băga în seamă. Ţinea trupul întors spre malul Getuzei şi se-ndrepta, rar, cînd întărea cu podul palmei cuiele bobăicilor sau cînd făcea semne lui Niculae să se zbată sau să se tragă de la cîrmă. Cînd lotca urca pe muchiile valurilor înspumate, Niculae zărea casele portului aşezate una peste alta ca nişte jucării de copii, iar jos de tot, în faţa lor, vapoarele şi şlepurile din port, clătinîndu-se şi balansîndu-se, izbite de avalanşe. Aşa înălţat pe creste, Niculae se simţea mare, puternic şi sfidător, pînă cînd o dată se prăbuşea între pereţii negri, frămîntaţi şi moi ai valurilor, şi atunci Niculae, zgîrcindu-se la cîrmă, simţea o răcoare la burtă ca-n scrînciobul de la bîlci şi i se părea că Dunărea se despică în două ca să-i îngroape de vii în străfundurile ei negre şi adînci. Dincolo de mijlocul Dunării, valurile se făcură mai înalte, mai dese, pericolul era mai mare, dar Iusein nu mai mişca, ci rămăsese cu ochii căscaţi şi roşii, cu gura strîmbă, încremenit într-o spaimă cumplită. Mîinile îi rămăseseră înţepenite pe marginea lotcii şi turcul nu ştia dacă scăpase cu viaţă sau abia acuma începe pericolul de moarte, de înec. Privindu-l, Culae se jură în gînd că n-auzise în viaţa lui o rugăciune mai cinstită ca a grăjdarului, numai că numele lui Alah se cam încurcase cu numele lui, al lui Culae. Coşava, vînt puternic de răsărit, îşi îndoi puterile risipind o ploaie rece ca gheaţa şi, fluierînd peste apele Dunării ca o vijelie, era gata-gata să-i răstorne tocmai în mal. Culae sări pe uscat apucînd restiga lotcii, iar Niculae, cu cîrma în mîini, se repezi afară, îmbrîncindu-l şi pe Iusein. Valul îl plesni pe turc din spate, acoperindu-l şi aruncîndu-l pe burtă, pe fundul lotcii. Al doilea val îl dezmetici de-a binelea, făcîndu-l să se scuture şi să strofăie ca un cal ieşit din apă. Se descleştă cu greu de lotcă, se ridică gemînd şi păşi cu amîndouă picioarele pe pămînt, tremurînd şi bîţîind. Căzu repede în genunchi pe mal

şi bătu cîteva mătănii, apoi, căutîndu-l cu privirea rătăcită pe Culae, hotărî în romîneşte :

— Aaaa, nea Culai... astă vară eu nu mai mergi pe Duneri, la ostrov, la broasca ! La mine nu mai trebui în tot viaţă... şi boier se zici şi nu mai mergi...

— Prost şi-al dracului să fie ăla care te-o mai lua şi-ăla care te-a trimis la peşte, mă ! se strîmbă Culae, scîrbit. Du-te, ţesală-te şi usucă-te, cal fricos !

Iusein se ridică cu mare greutate din marginea Dunării şi porni la deal împleticindu-se. Cum ajunse în grajdul cailor, se lungi într-o iesle cu fîn, începu să geamă sfîrşit şi curînd nu mai ştiu de el.

Ceafalanii rîseră de păţania lui Iusein şi-l lăsară să zacă în pace ; singurică Miţica îl luă pe seară din ieslea grajdului, în odaia lor, îl doftorici cu cărămizi încinse, la tălpi şi pe piept, cu ceaiuri fierbinţi şi buline, iar pe la miezul nopţii o chemă şi pe baba Stanca a lui Graur ca să-i descînte turcului de frică şi să-l oblojească cu nişte ierburi de leac pe la tîmple. Dar Iusein bolea de moarte, cu trupul fierbinte şi zguduit de spasme, lac de sudori şi bolborosind, aiurit de friguri, cuvinte fără şir, mai mult rugăciuni către Alah.

A doua zi de dimineaţă, domnul Banu îşi aduse alt turc la cai, unul Regep.

Abia după ce-şi făcu boala tainul, într-o sîmbătă, Iusein, tras la faţă şi supt la trup, se ridică în capul oaselor şi începu să bîjbîie cu mîinile pe lîngă ieslele grajdului şi să pipăie cu mare neîncredere pămîntul de sub picioare, să vadă dacă-l mai ţine. În trei săptămîni însă puse din nou carne pe el şi-ncepu să cînte seara, în grajd, cîntece de luptă, care aduceau mai mult cu rugăciunile hogii din geamie.

Înlocuitorul lui, Regep, un turc aproape mut şi visător — care dormea de-a călare şi nemulţumise stăpînul prin nepăsarea şi tăcerea lui în faţa lumii amăgitoare ce-l înconjura — cum îl văzu pe Iusein vesel şi sănătos, îşi puse boccelua cu lucruri în băţ, bătu palma cu grăjdarul şi plecă la vechea lui meserie — pîndar la via lui Borea-borţosul, primarul portului.

6

Duminică după-masă, Ceafalan se pomeni cu Culae Torlac în curtea casei. Flăcăul era stînjenit şi nu ştia cum să-nceapă vorba.

— Ce e, Culae ?

— Nea Radule... te-am sculat din somn, ştii că azi e ziua apei, şi... oamenii de la baracă cică să ne ţii şi nouă cîrma, după-masă... adică mai pe seară...

Oftă şi se uită rugător la Ceafalan, care se freca cu mîinile la ochi, căscînd.

— Fugi încolo, măi băiete ! Coşcogeamite oamenii vă ţineţi de prostii ! Vă omorîţi oasele degeaba ! Ceafalan văzu cum chipul flăcăului se întunecă : Şi pe urmă, vouă vă trebuie un om uşure, nu unul ca mine ! Se-ngroapă lotca prea mult ! Am aproape 90 !

Culae vorbi cu tristeţe în glas :

— Lasă, nea Radule, că dacă am avea nevoie de unul uşure, n-am lua de loc ! N-avem nevoie de cîrmaci ! Sîntem trei p-o parte, trei p-o parte ! Sau l-am lua pe Niculae al matale ! Da' nouă ne trebuie un om în putere care să dea din vîslă şi să ne-ndemne...

Culae se opri ; văzînd însă că Ceafalan îl ascultă se mai însufleţi :

— Nea Radule, noi sîntem aşa : Nise, Spirea, Zotea, Agiu, Ispas şi eu. Sînt şapte lotci : două de sportivi de la Bucureşti, una a barcagiilor, una a marinarilor de pe monitorul ancorat la forturi şi noi, cuţitarii şi colivarii, cu cîte-o lotcă...

Ceafalan zîmbi dispreţuitor şi Culae iar se-ntristă. dar sări cu gura :

— Şi nu e vorba de ăia de la Bucureşti, nea Radule, e vorba de cuţitari ! Toată mahalaua se laudă că ne-ntrece la sigur anu-ăsta ; cică e plecat Sande al lui Graur pe front şi d-aia.

— Măi Culae, voi în loc să staţi colo, pe chei, liniştiţi şi să vă uitaţi la siir, la comedia lor, voi vă băgaţi între ei !? V-a sucit capul cu premiul lor !

— Nu e vorba de premiu și de bani, nea Radule ! Parcă matale nu știi ?! E vorba de ambiție și de altceva ! Lotca cuțitarilor este ca și cînd ar fi lotca lui Borea ! A primăriei ! A negustorilor ! Toată lumea vorbește că anu-ăsta nu mai putem s-o luăm înainte ! Le-a dat bani Borea, dinainte, cuțitarilor ! P-ăia de la București cică i-a ținut trei luni de zile numai pe mîncare, hodină și antrenament. Căpitănia portului nici n-a vrut să ne-nscrie ; zicea că o lotcă — aia a cuțitarilor — e dăstul din partea pescarilor. Eu le-am spus că cuțitarii sînt cuțitari și noi sîntem noi ; le-am spus că la urma urmei le dăm și-n scris că n-avem nici o pretenție la premiu dacă ieșim primii...

Ceafalan se uită în ochii lui Culae :

— Atunci nu merg. Văz că zici „dacă ieșim" !

— Așa le-am zis lor, nea Radule, da' matale știi că-i întrecem la sigur. Poate... eu știu... să plesnească ceva în noi, ca să nu-i întrecem...

Ceafalan tuși gros de cîteva ori și vorbi rar :

— Măi băiete, uite ce e : ca să nu ies din vorba oamenilor, merg. Da' pomenișI adineaura de Zotea-scafandrul ; să știi că pe Zotea l-am văzut la Cot, cu draga ; scotea un șlep înecat...

— Vine și el pe la toacă. Am vorbit eu cu el, de ieri ! Și Culae, mulțumit că Ceafalan primise să le ție cîrma, și de frică să nu se răzgîndească, dădu să plece mai repede : Noroc, nea Radule !

— Ia stai, îl opri Ceafalan. Flăcăul rămase pe loc îngrijorat. Făceți-vă rost de proptele țapene la picioare și de ujbe noi la bobăici, unse bine. A cui lotcă luați ?

— A lui Spirea. A scos-o săptămîna trecută din atelier. E nouă-nouță ! Ca un fulg. De trei zile o ținem la fund, să se umfle. I-am băgat cîlți și bumbac și-n urechi !

Ceafalan se întoarse să intre în casă :

— Să fiți toți numai în izmene, fără cămăși. Cine ține cîrma cuțitarilor ?

— Marin Buloi.

— Ei vezi ? Om în putere ! Mai tînăr ! Ce mă luați voi pe mine, om trecut ! Da' la opăcini ?

— Păi... e Nache-lunganul... Chirea... Năstase Plînge, Iordache Cîrnu, Dore Joacălesne și... Tache Saregard.

Ceafalan ridică din sprîncene :

— Unu' și-unu' ! Numai oameni voinici ! La caz că nu vine Zotea, îl iei pe Tudor Vetrineanu. Îi spui c-am zis și eu, dacă se lasă greu. Da' o să pierdem ziua degeaba ! Ați dat în mintea copiilor ! Și eu nu mă iau după voi ! Numai pînă la forturi facem un ceas !

— Ne trage „Mărăști" la deal, nea Radule ! A aranjat căpitănia ! Facem și-un somn pînă-acolo ! Mă duc după Vetrineanu. La toacă noi sîntem devale, să știi !

Culae o luă pe scări, încet, clătinîndu-se ca o raţă. Ceafalan se uita în urma lui și iar îl strigă :

— Ia stai niţeluș, Culae ! Flăcăul se opri bănuitor. Știi ce vreau să-ți mai spui ? Te faci că nu știi ? Bine ! Uite, eu îți spui : dacă miroase unul a secară, să știi că nu mă sui în lotcă...

— Mai e vorbă, nea Radule ? Ce, ne jucăm de-a întrecerea ?! Atîta ne trebuie !

— Să nu zici că nu ți-am spus ! De unde ai aflat că Borea i-a plătit pe cuțitari ?

— De la Vetrineanu. Nu știu cine i-o fi suflat !

Cheiul portului e plin cu lumea curioasă, înghesuită să vază sosirea concurenţilor. Pe pontonul mai mare, unde acostează vapoarele de pasageri, stau numai autoritățile portului. Cu ochii la deal, spre apus, fiecare vrea să zărească lotca din frunte, fiecare privește în zarea învăpăiată, căutînd punctele mișcătoare de la orizont. Dunărea însă e pustie, fără urmă de vapor, fără urmă de șlep sau de lotcă ; soarele e dogorîtor, le cade drept în ochi și-i orbește. Moș Petrache Ceafalan, înalt și uscat, în baston, se uită peste capetele tuturor și înjură că nu vede nimic. Lîngă el, Niculae se frămîntă, ridicîndu-se pe vîrfurile picioarelor, împingîndu-se în mulţime și lărgindu-și ochii pe deasupra Dunării, spre „Cotul Mare".

— Ce dracu', mă băiatule — se miră moş Petrache Ceafalan — nu zăreşti tu nimicuţ ?! Că doar ai ochi tineri, nu ca ai mei ! Ce vezi ? Spune, ce vezi ?

— Nu văz nimic, tata-mare ! Zău nu văz nimic ! Mă uit prea mult şi apa străluceşte ; îmi joacă dinaintea ochilor săgeţi şi ameţesc !

— Ce fel dracu' de pescar eşti tu, mă, dacă ameţeşti cînd te uiţi la apă ? Pe mijloc uită-te, drept pe mijloc, p-acolo vine tat-to. Da' dacă nu vezi două rînduri de plesnituri de opacină, însemnează că plecăm acasă, însemnează c-am păţit ruşinea...

— Uite-i, tata-mare ! sări Niculae dintr-o dată. Aoleooo ! Una, două, trei, patru ; patru rînduri de plesnituri de opacină, tata-mare !

Lumea de pe chei începu să se frămînte. Moş Petre Ceafalan se sperie :

— Cum patru rînduri, mă ?

— Patru, tata-mare ! Zău patru ! Uite şi matale pe canal, pe mijlocul Dunării, îi vezi ? Una, două, trei, patru ! Patru rînduri de plesnituri de opăcini !

— Ptiu ! scuipă moş Petrache Ceafalan furios. Să ştii că sînt luaţi cuţitarii după ei ! Ştiam eu c-o să iasă aşa ! Sînt ai dracului cuţitarii ! Mare minune dacă nu ne-o lua-o şi-nainte ! I-a plătit gras !

— Ce e, moş Petrache ? De ce eşti supărat ? Care sînt înainte ? se vîrî în vorbă un orăşan care-l cunoştea de la piaţă.

Moşul albi ochii la el şi se înfurie de-a binelea :

— 'neata nu vezi ? Colivarii ! Care să fie !

— De unde ştii matale ? Că nu se vede nimic !

— După ceas ! se răsti moş Petrache, arătîndu-şi cu degetul lung şi noduros inima. Dar puse repede palma uscată pe creştetul lui Niculae, ca să nu bage de seamă orăşeanul că-i tremură : Cîte rînduri de opăcini vezi, Niculae ?

— Patru, tata-mare ! S-apropie grămadă !

— Tot patru, mă ? Ptiu ! scuipă moşul a doua oară. Ai să mergem, că ne-am făcut de rîs ! Ce vorbeşti tu ? Graur nu e ! Zotea nu e ! Cu cine dracu' ?

Încă de la plecare, cuțitarii și colivarii o luară înaintea tuturor. O vreme, colivarii rămaseră în urmă, căutînd firul cel mai iute al apei. Se așezară pe canal, pe mijlocul Dunării, și flăcăii, din cîteva opinteli, îi lăsară pe cuțitari de căruță. Ceafalan îi liniști :

— 'ncet ! 'ncet, nu vă sforțați ! E timp !

Flăcăii se potoliră. Cuțitarii trecură pe lîngă ei vîjîind, depășindu-i c-o lungime de lotcă, și chiar trecură în fața lor, pe firul apei ales de Ceafalan. Culae, care trăgea ultimul, lîngă cîrmaci, întoarse capul spre cuțitari, apoi se uită adînc în ochii lui Ceafalan. Ceafalan, liniștit, își cîntărea fiecare om în parte. După Culae trăgea Spirea, după Spirea, Miu, pe urmă Nise, Ispas și Vetrineanu. Vetrineanu i se păru cam voinic pentru baș, pentru ciocul dinainte al lotcii. Să-l fi pus să tragă mai în urmă, lîngă Culae.

Soarele își lăsa căldura dogorîtoare cu prisosință, arzînd fețele flăcăilor încinși, apa plescăia sub sînii lotcii și se sfîșia în două părți, fugind în valuri spre malurile îndepărtate. După cîțiva kilometri nădușiseră cu toții, pîraie lungi de sudoare li se scurgeau pînă în capul bărbiei, pe gît, pe piept și pe spinările goale. Curînd, cuțitarii începură să se depărteze icnind la fiecare opacină și, îndemnați de Marin Buloi care, ridicat în picioare, dădea vîrtos din vîslă o dată cu flăcăii, repeziră lotca înainte, ca o săgeată. La „Cotul Mare", colivarii îi ajunseră din urmă și-i întrecură cu vreo treizeci de stînjeni. Culae, înfierbîntat, roșu-vînăt, rînji spre lotca din urmă :

— Hai, mă, că vă luăm la remorcă !

— Șșt, făcu Ceafalan.

Totuși, vorbele lui Culae îi întărîtară pe cuțitari și, supărați, trecură pe lîngă ei, chiuind. Colivarii se luară după ei. Se cam înfierbîntaseră și unii și alții, băgau opăcinile mai adînc, întorceau capetele spre portul ce s-apropia și se urmăreau unii pe alții ca să nu scape înainte. La un kilometru de sosire, Ceafalan le făcu semn că gata, acuma, mai cu forță, iar flăcăii scuipară în palmele tăbăcite, se proptiră

cu picioarele mai bine, se opintiră pe tăcute și lotca zbură înainte, o dată cu a cuțitarilor care prinseseră mișcarea. Ceafalan făcu al doilea semn și lotca sări iar înaintea cuțitarilor.

Marin Buloi, în picioare la cîrmă, răcni răguşit :

— Opacina mai adînc, Nache ! Și el însuși începu să dea iar din vîslă, în ritmul flăcăilor încleștați pe budurile opăcinilor.

Lotca țîșni ca o pasăre neagră cu aripile întinse și Ceafalan, ridicîndu-se încet în picioare, crăcănat, înfipse vîsla în apă, repezindu-se după cuțitari. Treceau în frunte cînd unii, cînd alții, fără să se vadă că unii sînt mai tari decît alții. Abia la trei sute de stînjeni de ponton, cuțitarii o luară înainte, iar Ceafalan se schimbă la față. Pălise și, privind urît la flăcăi, zise liniștit, parcă scîrbit :

— Hai, mă ! Ce dracu' ! Ne-o ia nouă ăștia înainte ? D-aia m-ați luat cu voi ?

Așa vorbe ieșite din gura lui Ceafalan îi înfiorară pe flăcăi. Se-ncruntară furioși, strînseră din dinți și-i ajunseră pe cuțitari din cîteva icnituri. Acuma se vedea bine, la fiecare mînă, cît rămînea în urmă o lotcă sau alta, cît o lua înainte lotca cuțitarilor sau lotca colivarilor. Pontonul era aproape, și lumea, încîntată de zborul uluitor al celor două lotci de pescari, începu să urle de pe chei, înnebunită. Marin Buloi se înroși la chip, iar flăcăii de la bobăici turbară. Ceafalan răcni un „vira" care-i sperie și pe colivari și pe cuțitari și se ridică în picioare, înfigînd vîsla adînc. Abia acuma își puseră cu toții forța la-ncercare, abia acuma luară lotcile aproape pe sus. Din șase brațe, colivarii o luară înainte cu doi stînjeni, din alte șase brațe, cu încă doi stînjeni, și se vedea bine, chiar de pe chei, că o lotcă rămîne în urmă ; dar un răcnet mînios și sălbatic ieșit din pieptul lui Marin Buloi aduse lotca din urmă lîngă cealaltă și-o întrecu. Pe chei lumea se zăpăci, scandînd răscolitor : „Colivarii", „Cuțitarii", „Colivarii", „Cuțitarii", și în larma ce ameți se mulțimea, la una din icnelile frînte ale flăcăilor, s-auzi și-o izbitură care cutremură lotca colivarilor ; în bașul ei se văzură doi craci de izmene,

răsturnați ca pe frînghia de rufe, care căzură curînd în jos, iar în locul lor se ivi Vetrineanu, pipăindu-și cu palma creștetul capului, schimonosindu-se de durere și neputință.

— Sări, Tudore ! urlă Ceafalan la el neomenește, și Tudor Vetrineanu se duse glonț cu capul în jos, în Dunăre, repezind cu picioarele lotca înainte.

Colivarii goniră ultimii cincizeci de stînjeni numai în cinci oameni, într-o turbare și încleștare în care ziceai că spinările, brațele, opăcinile, proptelele, ujbele, o inimă, ceva trebuia să plesnească în fiecare clipă. Glasul lui Ceafalan s-auzi pînă sus, pe chei, cînd răcni : „Vira de trei ori, Culae !“ și colivarii, cu chipurile învinețite și umflate, cu dinții scîrțiind, se înțepeniră o dată, de două ori, și a treia oară aruncară bașul lotcii cu două palme înaintea cuțitarilor, rupînd firul de ață întins între cele două ceamnițe ancorate în fața portului.

Un om venea în urma lor înotînd rar, cu brațele pe afară, și colivarii întoarseră lotca spre el să-l ia. Vetrineanu frînsese o opacină nouă-nouță, din frasin.

Seara, la horă, Ceafalan îl auzi pe Culae zicîndu-i lui Nache-cuțitarul, din mers :

— V-am întrecut, Nache !

— Cu o palmă !

— Cu o palmă ! Putea să fie și c-un deșt ! Vorba e, v-am întrecut ? Și unde pui, ni s-a rupt și-o opacină !

— Ați avut noroc cu Ceafalan.

— Noi cu el, el cu noi ! Da' v-am întrecut, Nache ?

— Cu o palmă !

— Cu o palmă, Nache, da' v-am întrecut ! V-a luat Borea banii îndărăt ? Vi i-a luat ! De ! V-am stricat negustoria ! Amărîților !

— Pă cine faci tu amărît, mă ?

— Pă tine.

— Pă cine, mă !?

— Pă tine.

— Na atunci !

— Na și ție !

— Auliuuu ! Săriţi că se taie ! dete chiote o fată de lîngă ei şi hora se sparse.

Însă ca-ntotdeauna, în zarva bătăii de la horă nu se văzu limpede care pe care. Abia la culesul viilor le veni sorocul cuţitarilor să-nceroe din nou să-şi spele ruşinea pe care o păţiseră de ziua apei. Şi toate viile colivarilor se aflau pe dealurile de la „Calea Caprei" şi toate drumurile spre viile de la „Calea Caprei" treceau prin mahalaua Cuţitari...

7

Cu o zi înainte de cules, Ceafalan veni la Vetrineanu să-l cheme la culesul viei lui moş Petrache. Vorbiră îndelung despre front, despre război, despre treburile din ţară, iar cînd ajunseră din nou la apropiata venire a nemţilor în Getuza, cînd ajunseră din nou la povestea cu „baza militară", Ceafalan mormăi dintr-o dată printre dinţi, scoţîndu-şi cu mare greutate din gură ameninţarea ce mocnea în sufletul pescărimii din port :

— Ştii ce-o să fie şi ce-o să iasă d-aici ? Îi tăiem ! Asta o să fie ! Nu poţi să-i opreşti pe oameni ! Ştii prea bine ce le poate capu' !

Vetrîneanu îşi scoase repede tutunul din buzunar şi zîmbi cu tristeţe.

— Hm ! Îi tăiem ! Uşor de zis ! Nu ţi-am spus cum cîntă comunicatele lui Antonescu ? Cincizeci de patrioţi romîni pentru fiecare cîine fascist german omorît şi douăzeci şi cinci de patrioţi romîni după fiecare act de sabotaj ! Mai taie-i ! Poftim !

Ceafalan îi întinse mîna şi porni spre poartă cu paşi neobişnuit de mari. Vetrineanu se luă după el, strigîndu-i răguşit :

— Stai ! Ce ? Te-ai speriat dintr-atît ?

— Io ? Ceafalan se opri pe negîndite şi-şi ridică spre Vetrineanu pleoapele grele, umflate, dezvelin-

du-şi ochii albaştri şi trişti. Io m-am speriat, mă ?! Încercă să zîmbească şi vorbi nepăsător ca-ntotdeauna : Hm ! Nu se sperie Stan de caii boierului, măi Tudore ! Nu zici că lagărele şi închisorile bubuie de oameni şi ăştia d-afară tot nu se lasă ? Nu zici că ţi se pare că nemţii uitară prea curînd de Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz ? Că uitară cînd le-am ieşit înainte în izmene ? Că uitară pe unde le putreziră oasele în '916 ? Ee, lasă că nici acuma n-o să ne facem de rîs ! Cu mic, cu mare, cu muieri, cu copii şi tot o să ne punem de-a curmezişul lor. Baza e că ştim la timp ce-avem de făcut. Că ne-ncontrăm. În glasul lui Ceafalan se frînse dintr-o dată parcă ceva. Tuşi gros, în silă : Zici că vii la cules, nu ? Ee, vino mai de noapte, mai de dimineaţă, că vrem să sfîrşim treaba într-o zi.

Plecă îngîndurat pe mijlocul uliţei, păşind rar, cu palmele mari şi grele atîrnîndu-i pînă la genunchi şi cu umerii largi, lăsaţi în jos, clătinîndu-i în părţi ca o raţă. Acasă s-apucă de treburi gospodăreşti, depănîndu-şi în minte veştile şi vorbele lui Vetrineanu. Îl trezi din gînduri, pe seară, baba Atina Ceafalan, care după ce-şi cără pe scară cele 140 de oca, gîfîind, începu să se văicărească de la uşă :

— Radule, Radule, ce mă fac, Radule, că s-a izmenit de tot Petrache al meu ! Ce ? Tu nu ştii ? A tîrguit iar un afurisit de măgar ! Abia scăparăm de unu' şi du-te şi tu în coşar de vezi, a adus altu' !

Baba se lăsă pe marginea patului, sfîrşită, aşteptînd de la Radu un ajutor.

Ceafalan, aşezat turceşte pe rogojină, cîrpea tacticos o vîrşie atîrnată de capul patului. Se opri din împletit şi împunse cu igliţa spre mă-sa, fără să ridice ochii :

— Lasă-l în pace că-i trebuie mîine la cules ! Cine vrei să tragă căruţa ? Eu ? O s-o tragă măgaru' !

— Da' nu e măgar, mă Radule, maică ! E măgăriţă ! Şi are şi pui în burtă ! Nu se cunoaşte încă, da' i-a spus turcu' ; cică are şi pui în burtă, plesnir-ar să plesnească pînă mîine cu puiu' ei cu tot !

— Ce-are a face puiu' ! Tot are el boală la măgari ! O să facă herghelie !

— Să fiţi afurisiţi de la capul meu cu herghelia voastră, că eu nu mai poci, eu m-am săturat de zbieretele lor. Şi el ? El, ascultă la vorba mea, Radule, el o să rămîie beteag şi de al doilea picior ! Rîzi tu acuma, da' o să vezi !

— Cine rîde !? Spune-i lui, ce-mi spui mie ! mormăi Ceafalan nepăsător, văzîndu-şi înainte de treabă.

Baba Atina plecă făcută foc că nici Radu nu-i înţelege păsul şi nu-i ţine parte. Nu putea să mai sufere zbieretele măgarului de sub şopron, şi pace ; simţea c-o să-nnebunească din cauza lor. De ani de zile sărea din somnul dulce de dimineaţă, zăpăcită de acele zbierete, ce e drept, cînd mai subţiri, cînd mai groase, dar tot de măgar. În şase toamne, moş Petrache Ceafalan avusese în proprietate şapte asini. Cumpăraţi chilipir din mahalaua turcească, şchiopi, chiori şi slabi, măgarii se dovedeau atît de bătrîni şi de îndărătnici la viaţă, încît fiecare îl părăsea după un an, un an şi jumătate, lăsîndu-l pe moş Petrache numai cu căruţa. Cînd măgarul care era la rînd dădea semne de sfîrşeală şi cinci-şase zile la rînd abia mai tîra căruţa hodorogită prin port, moş Petrache făcea o cruce mare, şoptind smerit „Doamne, iartă-mă", lăsa animalul despiedicat în vii — „slobod şi în plata Domnului" după cum spunea el — şi bătrînul cu crucea pe spinare se făcea nevăzut, dovedind într-un fel şi ce spunea lumea : că-l mănîncă lupii şi că nimeni n-a văzut pîn-acuma un măgar mort.

După fiecare jertfă, moş Petrache Ceafalan, îndoliat, lung şi amărît, şchiopăta săptămîni întregi prin mahalaua turcească, ca să-şi dibuiască alt urecheat pentru căruţă. Rămăsese şchiop la bătrîneţe din călcătura primului măgar.

Copiii lui Ceafalan săriră în sus de bucurie auzind a doua zi, în zori, zbieretele de sub şopron. Căruţa trecu prin mahalaua Cuţitari, spre via lui moş Petrache de la „Calea Caprei", ducînd în ea o bună

parte din clăcași, mai ales muieri : Marghioala, fata cea mai mare a lui moș Petrache, cu cele două fiice nebunatice ale ei, Mara și Fița ; Titilina, noră în casă, veselă că venise Mitcu marinarul în permisie ; Ivanca Graur, Dionița lui Zbîrcea-bețivul, Mițica, Florica și Didina. Erau cam multe, și măcar că ședeau pitite pe vine, li se vedeau destul de bine capetele din căruță.

În dreptul abatorului, un pui de cuțitar, sculat de dimineață, strigă vesel :

— Hă-hăăă, ia uitați-vă, lume, cîte măgărițe trage un măgaaar !

Moș Petrache își înghiți omușorul, prefăcîndu-se că n-aude, dar Mitcu, țeapăn pe capră, în uniformă curată, marinărească, vorbi cu glas scăzut și rar :

— Mă, fir-ar măicuța ta afurisită, acuma săr jos la tine...

— Hî-hî, cum o să sări !? se rînji cuțitarul. Ce, vrei să facă măgarul spaimă și să răstoarne măgărițele ?

Mitcu puse mîna pe loitra căruții, gata să sară, dar băiatul o luă la sănătoasa pe uliță, strigînd cît îl ținea gura :

— Uitați-vă, lume, cîte măgărițe trage un măgaar !

— Al dracului — vru să-l înfrunte Titilina pe împielițat — nu văzu că e tot măgăriță !?

Moș Petrache albi ochii îndărăt la ea :

— Te-arunc jos dacă mai clănțănești.

— Degeaba ! șopti Ivanca Graur la urechea Titilinii. Acuma tot ne-a zis-o !

Ședea pe vine în căruță și nici nu simțea hurducăielile. Era mulțumită că o zi întreagă o să fie cum nu mai fusese niciodată. Aseară o chemase la cules Niculae Ceafalan, din partea mă-si. După ce-i spusese ce-avea de spus, băiatul se cam fîstîci ; o privi în ochi ciudat și-abia putu să-i șoptească, suspinînd :

— Vi-vi-vine și nea Culae...

Ivanca, mirată, își deschise ochii mai mari și-l mîngîie pe băiat cu duioșie :

— Da' de ce-ţi vine să plîngi, Nicuşor ?

Băiatul prinse niţeluş curaj :

— Păi, păi, pentru că... pentru că... nea Culae i-a spus mamii... cînd... l-a-ntrebat ce face cu matale... i-a spus... că el nu te ia de nevastă... că... că n-ai cămaşă pe matale...

— Aşaa ! se miră Ivanca înroşindu-se. Şi ţaţa Miţica ce i-a răspuns, Nicuşor ?

— Că... nici el n-are izmene în fund.

— Ha-ha ! Bine i-a zis, Nicuşor. Lasă că la urma urmei nici eu nu vreau să-l iau de bărbat pe nen-to Culae ; mă iubeşte cineva mai mult...

— Cine ? sări băiatul.

— Nu ştii ?

— Nu !

— Cum nu ştii ? Tu care eşti prieten cu el !?

— Cine ? Nea Tudor Vetrineanu ?

— Nu el, nu — zîmbi Ivanca înroşindu-se din nou — altu' ; spune-i ţaţii Miţichii că merg la cules, auzi ?

— Altu' ? se miră Niculae. Altu' este tot nea Culae ! Eu n-am alt prieten atît de mare !

Din curte s-auzi glasul Zamfirii zbierînd :

— Ivanco ! Ivanco ! Hai de mestecă mămăliga, că dă dracu'-n vorba ta !

— Spune-i că viu, auzi ? şopti Ivanca împingîndu-l pe Niculae pe poartă.

— Cui ? Lui nea Culae ?

— Cui vrei tu, la toţi ! strigă Ivanca alergînd îmbujorată spre cuptor, susţinîndu-şi pieptul plin în palme, cuprinsă de nişte friguri necunoscute.

Căruţa luase toate femeile chemate la cules, iar cu lotca curgea spre „Calea Caprei" restul clăcaşilor, numai bărbaţi : Ceafalan la cîrmă, posomorît că Mitcu venise în permisie şi moş Petrache se făcuse că uită hoţia cu strugurii, Tudor Vetrineanu, tolănit pe fundul lotcii, cu faţa la cerul fără fir de nor, Mitică al Marghioalei, vorbăreţ şi spurcat la gură, Niculae şi Zgîrci, aşezaţi pe fundul lotcii lîngă Vetrineanu, şi Culae Torlac, care trăgea la bobăici.

Acasă rămăsese numai baba Atina, să vadă de Ionică şi să pregătească fiertura pentru seara. Nici nu răsărise soarele şi culesul începu.

— Hai, maică, hai, daţi-i zor acuma, pînă e răcoare — îi îndemna Miţica pe tineri — că pe urmă dă căldura şi ne coleşim ! O luase, împreună cu Dioniţa lui Zbircea-beţivul, înaintea celorlalţi, şi se silea dinadins, ca să-i grăbească şi pe copii. Şi zici că fuseşi la Bucureşti, la nepoată, Dioniţo ? N-aflaşi nimic despre plecarea noastră şi venirea nemţilor ? Că p-aici a-nnebunit lumea, Dioniţo ! Numai despre asta vorbeşte !

— Ce să afli, ţaţă Miţico ? Habar n-are nimilica de noi ! Marioara cică nici n-a auzit d-aşa ceva ! Mormolocul ăla de bărbată-so tot aşa ! Le-am spălat, le-am scuturat, le-am făcut casa ca o cutie ; pe urmă, ce e drept, m-a dus şi pe mine să văz ; pe unde nu m-a purtat, pe unde nu m-a plimbat, de ziceam că mă pierz, da' degeaba ; mai bine mă lipseam de data asta decît să păţesc aşa belea...

— Ce belea ? se miră Miţica uitîndu-se curioasă la Dioniţa.

— Beleaua dracului, ţaţă Miţico, de mi-e ruşine să-ţi spui !

— Ee, iac-aşa, ţi-e ruşine ! Parc-ai vorbi cu străini ! Spune, că doar n-o să mă duc să bat toba !

— Păi... mă lăsai niţeluş la vale cu o lotcă ca şi-altădată ! Da' să vezi semnul dracului, ţaţă Miţico ! Cum pusei piciorul în trenul de Bucureşti, începu să mi se bată ochiul stîng ! Se zbătea, se zbătea, ca un fluture cînd zboară ! Intrai la idii : „Să ştii, zic, c-o fi păţit copiii ceva". Ajung la Bucureşti şi glonţ în Bariera Vergului, pe Căţel. Aş ! Sănătoşi şi ţapeni. Ea, niţeluş cam trasă la faţă, da' aşa e după măritiş ; pînă se-nvaţă ; se-mplineşte ea mai încolo. Eee, ne plimbăm noi — cum îţi spusei adineaura, ţaţă Miţico — şi pe urmă plec la gară să viu la treaba mea. Cum să mă sui în tren, iar începu ochiul stîng să mi să zbată ! Zic : „Să ştii că tot e ceva !" Mergeam încoace şi cu gîndul tot îndărăt la

copii : „Să știi, zic, c-o fi pățit vreun pocinog la sirvici", că l-auzeam că se certase la atelier. Cui să-i dea în gînd, țață Mițico, că beleaua o să cază pe capul meu ! Dionița se șterse la nas cu poala fustei de dedesubt și se lăsă pe vine la rădăcina viței la care culegea. Drumu' lung al dracu', lume multă, înghesuială, și cum goneam noi încoace, așa, pe șine, intră la noi un afurisit d-ăsta... care înțeapă biletele... cum dracu-i zice, că nu se mai satură ai dracu' de bani ! Unde te duci, unde te-ntorci, bani și iar bani ! Zice : „Biletul, vă rog !" Dăzleg nodul la batistă, și nu găsesc biletu' ! Mă scol în picioare și caut în zimbil, nu e ! Întorc buzunarele la fustă pe dos, ca să caut, și... numai ce-mi vine să strănut. Pesemne mă trăsese corentu'. Întorc capu' spre geam, ca să nu stropesc lumea, și strănut o dată, strănut de două ori, strănut de trei ori, și ce crezi, țață Mițico, cînd strănut a patra oară, îmi sare placa cu dinți din gură, afară, pe geam ! Aoleo, parcă am înnebunit ! Încep să țip : „Dinții ! Dinții ! Dinții !" Dă-ncolo, fugi încolo, ce să mă fac ? Zbiară, vaită-te ! Pînă să oprească ăia trenu', ne-am depărtat de locu' unde-mi sărise placa, ohoo, ca d-aicea la vila lui Borea. Că și lumea dimprejur, a dracului, țață Mițico, în loc să sară-n ajutor să oprească trenu', se rîncheza a dracu', de parcă văzuse pe măsa-n pielea goală !

Dionița se ridică în picioare gemînd, își șterse cu dosul palmei nădușeala de pe frunte și privi la culegătorii din urma ei. Mițica o iscodi :

— Și ?

— Pînă la urmă a oprit trenu' și mi-a ajutat o grămadă de pasageri să caut pe lîngă șine. Da' degeaba, pesemne că placa înnemerise în vreo băltoacă, că era după ploaie și cîmpu' plin cu ochiuri de apă. Mai mult cu sila m-a suit ăia în tren ca să viu încoace. Și rămăsei fără dinți, țață Mițico ! Acușica, șez mai mult în gingii ! Zbîrcea nici nu știe, că dac-ar ști m-ar înjura de m-ar spurca ; și-așa din putoare și căscăundă nu mă scoate !

Mițica zîmbi îngăduitoare :

— Zău, Dioniţo, cum îţi mai arde de şotii ?! Ce, eu sînt chioară ? Eu nu văz că ai placa în gură ?

— Păi de ce nu mă laşi să-mi termin vorba, ţaţă Miţico ?! Mi-am cumpărat alta cu bani strînşi de la pasageri ! Ce, crezi că mă suiam altfel în tren ? Eee, da' să fie ei ai dracului, ţaţă Miţico, că o jumătate de ceas tot trenu' a fleşcăit prin băltoace după plăcile mele. Văzuşi ? Vorbă-vorbă şi terminarăm rîndu' înaintea lor ! Hai să mergem niţeluş la umbra salcîmilor, să mai răsuflăm, că-mi ia foc spinarea, nu alta !

— Mult eşti zodiaşă, Dioniţo ! zise Miţica mergînd pe urma Dioniţii. Cum ştii tu să le spui, şi verzi şi uscate !

— Ce să mai fac şi eu, ţaţă Miţico ! Omul ăsta al meu m-a făcut aşa. Că altfel sînt sătulă, pînă-n gît sînt sătulă ; da' n-am ce-mi face capului. Cîteodată îmi vine aşa să-mi iau dramu' şi să măăă duc, să nu mai auziţi de numele meu şi să nu mai daţi de urma mea. Da' parcă e un făcut al dracului ! Atunci se-mbunează, de parcă ştie : unde mă cocoloşeşte, unde mă răsfaţă, unde se-nvîrteşte în jurul meu de nici nu zici că e ăla de ieri care te-alerga cu căpăstru de la măgar în mînă... Aşa, ce să fac ?! Fac şi eu ca a lui Opincă : o bate bărbat-so noaptea de-o omoară — abia o scoate al meu din mîinile lui — şi dimineaţa cîntă cît o ţine gura ca să ne-arate nouă că e fericită şi are-nţelegere în casă !... Aşa şi eu ! Nu vezi că mi s-a subţiat gîtul ca la un pui de găină de bine ce-o duc ? Ieri îi cer lui Borea un pol să-mi iau ceapă, c-a venit toamna. Zice : „Ce-ţi închipui tu, Dioniţo, că eu sînt bancher ? E război ! Criză ! Am şi eu o leafă ca şi tine ! Dă-ncolo, dă-ncolo, ia pe dracu', ia pe lacu', se duce ! Nu e izvor !"

Zic : „A dracului leafă am eu, domnule Borea ! Doi lei bacşiş pe săptămînă şi ce rămîne pe masă de la voi ! Matale omori puricele pe burtă, abia grohăi de gras cînd vorbeşti şi ţi-a rămas ochii la mine ! Sîntem la fel !"

Zice : „Atîta lume, pe cine să-mpaci mai întîi, Dioniţo ? Tu însă ai bărbat beţiv, d-aia nu v-ajungeţi".

Zic : „Dar-ar Dumnezeu, domnule Borea, atît să mănînci şi să bei matale pe zi cît bea al meu într-o lună. Da' lasă c-o să-ţi sară perna de sub fund şi matale acuşica, cu nemţii, cu evacuarea, cu baza aia...

Zice : „Păi nu ştiu eu că eşti obraznică ? Zici că să fie omu' prietenos cu voi ! Dacă vrei să ştii, eu sînt neamţ de neamu' meu ! Aşa că n-o să-mi sară perna, cum zici tu !"

„Dă-mi măcar zece lei, domnule Borea !" Aş, s-a făcut că n-aude, ţaţă Miţico, şi s-a pus în trăsura primăriei ! Acuma, cu evacuarea, e în fierbere ; nu ştie ce s-adune mai întîi şi să trimeaţă la Bucureşti, la fată. Cică e neamţ, da' duce tot la fii-sa, la adăpost.

După un timp, culegătorii din urmă ieşiră şi ei în capul rîndurilor ; se făcură roată în jurul unui ştergar înflorat, luară în grabă cîte ceva în gură şi se-ndreptară în cîrd spre capul viei, să-şi aleagă rînduri noi. Soarele dogorea pămîntul ca un cuptor şi roiuri-roiuri de musculiţe ţipătoare bîzîiau pe la capul fiecăruia. Se simţea o apăsare grea şi o osteneală silnică în aşteptarea trecerii timpului. Ivanca, cu chipul rumen şi încins de dogoarea soarelui, rămăsese de cîtăva vreme în loc şi privea peste valea viilor şerpuitul leneş al Dunării, privea ostroavele verzi, plutitoare şi statornice şi simţea în spatele ei cum Culae, lungit la umbra salcîmilor din capul viei, îi măsoară şi înţelege fiecare tresărire a trupului şi a sufletului. Ca să scape de tulburarea ce-o stăpînea, îndepărtă cu palma roiul de musculiţe de deasupra capului şi, clipind şiret din ochii aprinşi, spuse tamnesam către fetele strînse sub umbra salcîmilor :

— Voi ce credeţi, fetelor ? Poate cineva să ridice în spinare măgaru' lui nea Petrache ?

— Ei, na ! se miră Florica, făcînd semne Didinii şi Fiţii să se-apropie. Poate... eu ştiu..., nea Mitcu ! Da' nu crez să poată nici el !

— Eu, fă ? se arătă Mitcu marinarul cu mîna spre piept. Nu ridic eu un măgar, fă ?

— Noi ştim ?! Nu te-am văzut niciodată ! zise Didina neîncrezătoare. N-ai încercat şi-acu' un an şi l-ai ridicat de la pămînt numai de trei picioare ?

— Hă-hăă ! rîseră fetele.

— Lăsaţi-l în pace, fa ! sau sînteţi într-o ureche ! le luă la rost Miţica. Ce vreţi să s-apuce să chinuie măgaru' acuma ? Să şi-l puie în cap pe tat-to-mare ? Şi aşa e dăstul de pătat de cînd cu strugurii !

— Aaa, păi anul trecut — lămuri Mitică al Marghioalei — n-a putut să-l ridice, pentru că măgaru' d-acu' un an era mai bătrîn, mai greu. Da' p-ăsta-l ridic şi eu, că e uşure...

— Ridici pe dracu' să te ia, sări soră-sa Fiţa. Aici nu e vorba de greutate ; ăsta e mai tînăr şi dă mai tare din picioare ; nu se lasă ridicat în sus. N-are decît să-ncerce şi să vedeţi dacă-l saltă ! Nea Radu zicea de dimineaţă că nici el nu poate să-l ridice, afară dacă nu-i sucşte întîi şi-ntîi gîtu' ! Da' ce să ne mai certăm de pomană ?! Eu pui prinsoare p-un pol că nimeni d-aici, de faţă, nu poate să-l ridice !

Cînd auzi de pol, Mitcu începu s-o măsoare pe Fiţa de sus pînă jos, neîncrezător. Fiţa era o fată plină şi sănătoasă, durdulie, cu un piept mare, strîns în rochia lipită pe trup, cu nişte ochi de drac. Un păr negru, lins pe cap şi făcut coc la spate îi dădea înfăţişare de ţigancă focoasă. Devenise femeie la 14 ani şi-i mergea vestea cu nişte plutonieri majori de la poliţie. Nu semăna de loc cu soră-sa, Mara, care era ca o pepenoaică trecută : moale, fleşcăită şi trezită. Mitcu ştia că Fiţa face croitorie şi că are bani cîteodată, dar tot o întrebă, serios :

— Zău, fă Fiţo, pui tu un pol la bătaie ?

— Păi ce, vorbesc ca să mă aflu în vorbă ?

Mitcu puse ochii pe măgar. Trînti de pămînt bereta albă cu panglici negre, îşi scoase flanelul marinăresc, dezgolind un trup păros, ştampilat cu ancore şi femei goale cu cozi de peşte în loc de picioare, trase aer adînc în piept şi se vîrî sub burta măgarului. Cu mîna stîngă îi prinse strîns picioarele dinainte, iar cu mîna dreaptă încercă să-i apuce picioarele dindărăt. Măgarul, simţind că n-o să mai aibă cumpăneală pe acest pămînt şi c-o să fie săltat ca un balot, începu să se zbată la disperare şi ajunse cu toate picioarele pe pămînt, tremurînd, sforăind şi azvîr-

lind din copite. Mitcu se supără ; îl înjură de parastas şi-l trase iar la locul potrivit, vîrîndu-se dedesubt. Cînd îi prindea picioarele dinainte, le scăpa pe cele dindărăt, cînd le prindea pe cele dindărăt, le scăpa pe cele dinainte. Privitorii şopteau între ei destul de tare :

— Nu, n-o să poată ! Ce vorbiţi voi ! E greu şi e şi tînăr !

— Ba nu ! Îl ridică ! Îl ridică, să ştiţi ! Ce mai, uite ! Mi se pare că l-a şi săltat niţel !

La a patra încercare se ivi în capul răzorului moş Petrache Ceafalan. Se holbă ca un nebun la el, fără să-şi creadă ochilor ce vede, dar, cînd se dumeri, pufni ca un leu şi făcu spume la gură. Prinse bastonul de cotor, se înţepeni ca un flăcău şi-l aruncă vîjîind în Mitcu. Nu-l nimeri şi, furios, se luă şchiopătînd după fecior, înjurîndu-l numai şi numai de mamă. Mitcu, auzind cum se laudă moş Petrache că-i face babei Atina nişte lucruri pe care nu putea să i le mai facă de-atîta amar de vreme, dădu drumul măgarului şi-o luă rara-rara prin vie, depărtîndu-se vinovat. Fetele se răspîndiră şi ele ca potîrnichile, apucîndu-se de cules şi ştergîndu-şi lacrimile pe furiş, cu colţurile basmalelor.

— Sicherim nineni, mascară genabet ! îi tămîia moş Petrache pe toţi în turceşte, agitînd după răzor bastonul noduros la ei.

La amiază, se lungiră cu toţii sub salcîmii de la marginea drumului. Florica nu mai putea să rabde rochia lipită de trup şi se ţinea scai de Culae, bîrîindu-l ca un copil :

— Hai, nea Culae, să mergem şi noi la Dunăre să ne scăldăm niţeluţ ! Hai, zău, că venim repede îndărăt ! Uite, tătucu' a plecat cu nea Tudor Vetrineanu cu prima căruţă de struguri, şi pînă vine...

— Fugiţi, fa, încolo cu scăldatul vostru ! se supără ţaţa Marghioala. Nu ştiu, zău, ce-o să vă faceţi voi cînd v-oţi mărita, că nu prea daţi năvală la treabă ! Voi nu vedeţi că trebuie să culegem încă douăzeci de rînduri pînă se-ntoarce Radu ? Ce fel de scăldat e ăla cînd avem atîta treabă !?

— Şi dacă venim repede? Venim repede, tuşă Marghioalo!

Miţicăi i se făcu milă:

— Du-le, mă Culae, că s-a-ncins untura pe ele, bată-le să le bată!

— Hă-hă! strigară fetele bucuroase. Mamă, ne scăldăm cu rochii cu tot, că se usucă pe noi pe urmă!

— Bine, scăldaţi-vă cu rochiile! se-nvoi Miţica şi se-ntoarse spre Ivanca. Da' tu nu vrei să te duci cu ele, Ivanco?

Ivanca se-nroşi, inima începu să-i bată speriată şi-abia şopti:

— Eu ştiu, ţaţă Miţico!? Să nu zăbovim prea mult, să ne certe nea Radu!

— Ee, o să zăboviţi! Vă-nmuiaţi şi voi o dată şi, gata, fugiţi încoace!

— Hai, ţaţă Ivanco! săriră fetele smucind-o pe Ivanca de sub salcîmi, şi-o luară toate trele la goană spre Dunăre, înaintea lui Culae. Parcă le trecuse lenea, parcă le trecuse căldura şi alergau ca nişte smintite una după alta, cotind pe răzoarele viilor, rîzînd, chiuind şi chiţăind. Cînd ajunse Culae în marginea Dunării, le găsi în apă, stropindu-se, ţipînd de plăcere şi plescăind vesele. Dar apa era caldă, cleioasă şi ca să te răcoreşti cît de cît trebuia să ieşi într-una în fierbinţeala de-afară, să simţi mereu dogoarea înăbuşitoare a soarelui care frigea şi pe urmă să te afunzi mereu şi mereu în apele încălzite ale verii. Culae se duse niţel mai la deal şi, scoţîndu-şi repede pantalonii, se aruncă în Dunăre dintr-o dată, chiuind. Fetele rămaseră nemişcate şi întoarse cu spatele, mirîndu-se cum de nu-i este ruşine flăcăului să-l ştie ele gol în apă.

Cînd s-apropie, Florica zise în glumă:

— Nea Culae! Ce-ar fi să trecem dincolo, la insulă, să mîncăm nişte mure?

— Hai! strigară Didina şi Ivanca.

Culae o luă înaintea lor, înotînd cu braţele pe-afară, bărbăteşte, iar fetele după el, trăgînd cu mîinile pe sub apă, cîineşte, şi stropind din picioare.

Cu cît ieşeau mai în larg, la adînc, cu atît apa se făcea mai rece, mai limpede şi mai curată, iar orizontul se apropia o dată cu pădurea ostrovului de plopi şi sălcii pletoase din faţa lor.

Pe la sfertul drumului, Florica rămase mai în urmă şi se răzgîndi :

— Eu mă-ntorc la mal, să ştiţi.

— Ăăă, a ostenit ! rîse Culae.

— Nu, n-am ostenit, da' ne-aşteaptă mama...

— Şi eu mă-ntorc ! zise Didina, dîndu-şi pe spate părul din ochi.

— Treaba voastră, da' aşteptaţi-ne şi pe noi ! strigă Culae, privindu-le cum se depărtează spre malul viilor. Tu mai poţi, Vanco ?

— Cum să nu !? Nici nu m-ajungi pînă la insulă !

— Pînă la insulă tot te-ajung ! şopti flăcăul şi-ncepu să plesnească dinadins din palme, arătîndu-i că înoată din răsputeri s-o ajungă.

Pufăielile lui o înfiorară pe Ivanca. Dădea cît putea din picioare, cuprinsă de spaimă că acuşi-acuşi pune mîna pe ea din spate. Simţea că trupul i se înmoaie, că i se taie răsuflarea şi se-neacă. Se încordă speriată, se zbătu, dar simţi iar că nu mai poate ; îi venea să rîdă, înghiţea apă şi înainta sleită de puteri. Cu chiu, cu vai ajunse la apa la brîu şi, întorcîndu-se, îl zări pe Culae la trei braţe în urma ei, gata s-o prindă. Scăpă un ţipăt de spaimă şi-o luă la fugă drept în pădure, ca o nebună. Culae după ea. Cotiră unul după altul prin tufişurile ţepoase şi înalte, pe după sălciile cu trunchiuri uriaşe, se alergară ca nebunii, pătrunzînd tot mai adînc în miezul ostrovului, fără să se ajungă, fără să se atingă. Ivanca nu se oprea de loc şi Culae în urma ei se-nfierbînta mai tare şi simţea cum creşte mai mult în el dorinţa nestăpînită, copleşitoare, s-o ajungă, s-o cuprindă în braţe, s-o înlănţuie. La o cotitură, o pierdu din ochi şi se opri. Îi auzi rîsul prin apropiere şi se uită jur împrejur înfrigurat. Nimic ! Rîsul înfundat s-auzea mai pe-aproape. Dădu în lături crengile unei sălcii căzute la pămînt şi se pomeni faţă în faţă cu Ivanca, palidă, ostenită, cu ochii larg

deschişi şi cu pieptul tresăltînd ; rămăsese rezemată de tulpina prăbuşită a sălciei, privindu-l gîfîind şi speriată. Cînd îl văzu că vine la ea, aşa despuiat, scoase un ţipăt neasemuit şi rămase cu ochii ţintă la el, măsurîndu-l, abia răsuflînd şi tremurînd ca varga. Culae o lipi binişor de el, înfiorîndu-se de fierbinţeala fetei care, supusă şi doritoare, îi încolăci gîtul cu braţele, nemaiştiind de ea. Pădurea tresări la atingerea unei adieri fierbinţi ; plopii îşi fluturară arginţii mişcători, sclipind şi strălucind în soare ; sălciile din jur îşi scuturară mîţişorii, spulberînd puful gălbui deasupra îndrăgostiţilor ascunşi ; o pasăre fîlfîi deasupra, pe aproape, speriată de tînguirile de dragoste nespus de fermecătoare ale Ivancăi. Murmura frunzişul, pornit să arunce în sus săgeţile roşii ale soarelui, fremăta pădurea, parcă înălţînd o cîntare celor îmbrăţişaţi pe pămîntul cald, primitor, ce-i legăna ca un părinte fericit, lăsîndu-i uitaţi acolo ca de cînd lumea...

— Te-am prins, Vanco !... îi şopti într-un tîrziu şi-o cuprinse din nou.

Simţind că leşină în braţele lui, se smuci nebuneşte să scape ; dar tot ea, speriată, se-ntoarse, prinzîndu-i mîna :

— Culae, te-am zgîriat cu unghiile !

Lui Culae îi mustea la încheietura mîinii o pată roşie de sînge. O pieliţă subţire atîrna într-o parte şi el o rupse zîmbind. Ea se repezi cu buzele pe rană, sărută de nenumărate ori locul şi se opri cu gura moale pe locul rănit, să-l vindece, să-i aline durerea, sau să simtă gustul sîngelui drag. Culae îi prinse cu dinţii urechea, iar ea, simţindu-i răsuflarea caldă, se strînse lîngă el, sărutîndu-i locul însîngerat şi şoptind îngrijorată :

— Te ustură ?

— Nu.

— Nu te doare ?

— Nu.

Scînci răsfăţată, alintîndu-se la pieptul lui :

— Ştii, Culae... că eu aş putea să nu mai trăiesc zilele în care nu te văz ! Ba nu, am spus o prostie,

că ș-atunci tot cu tine sînt ! Te port în mine ca pe-un copil !

— Mulți copii ai făcut ca să știi !

Culae îi dădu drumul și se posomorî :

— Ne-a luat lumea la ochi !

— Da. Și ți-e rușine cu mine, nu ?

— Nu mi-e rușine. Da' nu-mi convine să ne-arate cu deștu'.

— Să ne-arate ? se miră ea lipindu-se de el. Pentru ce ? Ne-am întîlnit de cîteva ori !

— E destul... Vorbea și cînd nu ne-ntîlnisem niciodată ! Cine-i intră-n voie lumii !?

O cuprinse dintr-o dată în brațe, înăbușind-o într-un sărut drăgăstos, răscolind-o și speriind-o. Ea se zbătu să scape și se rugă de el cu căldură și grijă :

— Hai să fugim, Culae, repede, la Dunăre, să nu treacă cineva ! și sări sprintenă în picioare.

Culae o prinse de mînă și, smulgînd rochia aruncată pe jos, o luară amîndoi la goană spre malul apei.

— Țață Ivancooo ! Nea Culaeee ! s-auzeau strigătele Floricăi și Didinei de dincolo, de pe mal. Haide, măăă, că ne-așteaptă mama și ne ceartă, măăă...

— Uite-i, sări Didina bucuroasă. Văleuuu, sînt amîndoi dezbrăcați, Floricooo, uite-i colo, s-au băgat în apă ! I-ai văzut ? I-ai văzut ?

Florica, cu ochii mari, cu gura căscată spre ostrov, se încruntă, puse ochii în pămînt și vorbi cu glas schimbat :

— Ești nebună, fă ? Sau ai vedenii ?

— Zău, Florico, să n-apuc să mă mișc d-aici dacă nu erau amîndoi de mînă și dezbrăcați ! O fi înnebunit țața Ivanca ?

Florica se uită urît la soră-sa :

— Ai înnebunit tu, că vezi dublu ! Numai nea Culae era dezbrăcat ! hotărî ea.

— L-ai văzut tu acuma ?

— Sigur că l-am văzut, că doar nu sînt chioară !

— Atunci cum de n-ai văzut-o, Florico, și pe țața Ivanca, că și ea era tot așa ? se miră Didina clipind

din ochi, în chip nevinovat și întrebător, spre soră-sa mai mare.

— Da' ce, fă — se supără Florica — ce, eu mă uitam la ea ? Taci din gură, proasto ! Să nu-i întrebi nimic, că te faci de rîs !

Ivanca își îmbrăcase rochia în apă și înota lîngă Culae, spre malul înalt al viilor. Îl privea dintr-o parte cum înaintează cu ochii țintă spre dealuri, cu capul ținut drept deasupra apei, cu brațele întinse și palmele făcute căuș pocnind suprafața liniștită a Dunării, și i se părea că mai are de înotat ca de-aici pînă la cer, ca de-aici pînă în zarea nesfîrșită a lumii. Se simțea atît de ușoară, atît de fericită, că-i venea să nu mai înoate, ci să se lase moale în voia Dunării, s-o ducă așa, plută, unde-o vrea ea...

Ieși prima din apă și începu să-și stoarcă poalele rochiei :

— Aoleo, fetelor, o să ne certe țața Mițica ! Hai la deal, c-am zăbovit prea mult !

Didina s-apropie de ea, o prinse de mînă și-i șopti tainic :

— Da' de ce-ați rămas atîta în pădure, țață Ivanco ?

Ivanca o privi în ochi blînd, ostenită, și-ntoarse capul spre Culae, care ieșise pe mal mai încolo și-și trăgea pantalonii în grabă. Răspunse în șoaptă și ea :

— Am mîncat mure, Didino ! Hai repede la culeș, c-a trecut un ceas de cînd am plecat ! Și porni grăbită înaintea tuturor.

Cînd ajunseră în capul viei, Mițica le ieși înainte, supărată :

— Ce dracu', mă Culae ! Credeam că v-ați înecat ! Era să trimitem după voi !

— Am mîncat și noi niște mure, mamă ! strigă Didina.

— Du-te-ncolo, fă, cu murele tăle ! Ori ești într-o ureche ? o repezi Mițica pe fată.

— Da, mamă ! De la ostrov ! De la insulă ! Zău !

— Cine, fă ? Ați putut voi să treceți dincolo înot ?

— Nu ! Nu noi ! Nea Culae și cu țața Ivanca, se spovedi Didina. Noi i-am așteptat pe mal !

— Vooorbeşti aiurea-n tramvai, guraliva dracului ! se răsti Miţica dumerindu-se şi făcîndu-i-se ruşine că s-apucase s-o descoasă pe copilă în auzul tuturor. Hai, gata, luaţi-vă cîte-un rînd şi treceţi la treabă ! Lăsaţi prostiile !

Toţi tăcură o vreme, făcîndu-se că-l ascultă pe Iusein, grăjdarul, care, suit într-un cireş uscat din mijlocul viei, cînta în neştire „Oglan-Oglan", cunoscutul cîntec turcesc de prin părţile Dunării. Mai toată ziua, turcul se ţinuse de alte corvezi, numai de cules nu. Acuma aduna nişte clei de cireş şi urla de te-apuca jalea.

— Bine, fa daică — începu s-o judece Miţica seara, în drum spre casă, pe Ivanca — s-ajungi tu în gura lumii ! Fată frumoasă şi cuminte ce erai tu ! Mai mare ruşinea, zău !

Ivancăi îi dădură lacrimile, suspină şi se apără ca un copil :

— El m-a alergat, ţaţă Miţico ! Să n-apuc ziua de mîine dacă nu e aşa !

— Cum, fa Ivanco, ce vorbă este asta : „el m-a alergat" ? Ce, tu mai eşti o fetică, să nu mai ştii la deal, la vale ? Ei, drăcia dracului ! Sau vrei să intru în gura mă-ti, că v-am luat la cules ca să vă fac trampa !

— Da' matale de ce m-ai trimis cu ei la Dunăre ? se plînse Ivanca ştergîndu-şi obrajii uzi cu palmele.

— Aoleo — se-nchină Miţica — zău dacă voi nu sînteţi nebuni ! Acuma eu sînt de vină că s-a luat dulăul după tine în pădure, nu ? Ivanco — coborî Miţica glasul — ia aminte la ce-ţi spui eu, fato : tu să ştii de la mine că dragostea, dragostea e ca scabia, daică, din cît o scarpini, ea tot mai mult te mănîncă, şi nu s-a găsit încă leşie care s-o lecuiască ! Ştiu şi eu că ţi-e sufletul topit după el, da' uite c-aţi ajuns de rîsu' lumii ! Şi el... mai bine uită-l, că tot învăţul are şi dezvăţ... Uite om potrivit pentru tine, colo la cîrma lotcii, Vetrineanu ! Ăla e om aşezat, de casă, nu de-alde vîntură-lume ca smintitu' tău !

Ivanca începu să tremure, să tresară din tot trupul, şi nu putu să mai zică nimic.

„Ţi-e mai mare mila de ea, gîndi Miţica necăjită. Bună fata, inimoasă, vrednică, da' poţi să te-nţelegi cu nebunu' ? Nici nu vrea s-auză de-nsurătoare ! El parcă o să rămîie cît lumea tot aşa, tînăr ! Nici nu ştie c-o s-ajungă la bătrîneţe şi n-o să aibă cine să-i facă crăpelniţă, găsi-l-ar de muieratic şi de trămîndău !"

Se opintiră amîndouă în edec, smucind înainte lotca încărcată cu femei, fete, copii, cu toţi care veniseră de dimineaţă la cules, în afară de moş Petrache, de Ceafalan, de Culae, de Mitcu, Iusein, Niculae şi Zgîrci, rămaşi mai în urmă, pe deal, cu căruţa. La cîrmă, Tudor Vetrineanu fuma visător, aşteptîndu-şi rîndul la edec.

Se lăsase întunericul şi pe răzoare ieşeau la drum, din vii, cîrduri-cîrduri de culegători, apucînd drumul spre casă. Niculae şi Zgîrci, aşezaţi în fundul codirlei, spărgeau seminţe de floarea-soarelui şi scuipau cojile spre grupurile de oameni pe care-i întrecea căruţa. Moş Petrache sta ţeapăn şi drept pe capră, cu hăţurile în mîini, iar Ceafalan, Culae, Mitcu şi Iusein mergeau răspîndiţi pe lîngă căruţă, căutînd să străpungă cu ochii întunericul gros din jurul lor.

Nu trecură bine de cimitirul de la marginea portului, că Graur ţipă din codirlă, răguşit :

— Uiliuuu ! Sări, nea Radule, că tăbară cuţitarii pe noi ! Fereşte !

— Hîc ! făcu Ceafalan, pălit pe spinare cu un toroipan. Măi să fie al dracului, şopti omul şi se-ntoarse ca o sfîrlează, apucînd din zbor parul care-i vîjîia drept deasupra capului.

Se pomeni faţă-n faţă cu Nache-lunganul, flăcăul deşirat şi ciolănos din mahalaua Cuţitari, un fel de căpetenie a flăcăilor din Cuţitari. Rămas fără par de la început, Nache trase cuţitul de la brîu şi pornit pe moarte de om se năpusti asupra lui Ceafalan, aruncîndu-şi braţul de sus în jos, năprasnic. Ceafalan, uimit de curajul flăcăului, se feri de cuţit cu o sprinteneală neobişnuită la un om greu ca dînsul şi cînd flăcăul, nimerind în gol, trecu năvală înainte, îl înşfăcă c-o mînă de brîu, smucindu-l îndărăt ca pe

nimic ; îl ridică de la pămînt ca pe-un copil, îl zgîlţîi numai o dată şi-l aruncă peste mogîldeţele negre care se tîrşeau pe lîngă gard tiptil, înghesuite şi mute. Se-auziră gemete, înjurături, şi umbrele se traseră mai îndărăt, în mare neorînduială, hîrşîindu-se de scîndurile gardurilor, pe la-ntuneric.

— Culae, treci în dreapta, porunci Ceafalan. Iusein, ia măgarul de căpăstru şi mînă !

Simţi o arsură la ureche şi, răsucindu-se, nimeri cu mîna în gîtul unui cuţitar. Îi frînse în jos braţul în care-i strălucea cuţitul şi, ridicîndu-l de mijloc, l-aruncă după Nache-lunganul, la marginea drumului, în şanţ. Măgarul porni. Din partea dreaptă a căruţei, apărată de Culae şi Mitcu, se-auzeau icneli, izbituri înfundate şi îndemnurile apărătorilor lipiţi de căruţă : „Ferea ! Ţine ! Hîc !". „ O să facă ei faţă", îşi zise Ceafalan, uitîndu-se jur împrejur la momîile care se-apropiau prin întuneric, tîrîndu-se pe lîngă căruţă. Se lăsă o linişte de pîndă, tulburată doar de şoapte nelămurite, fluierături, semnale, trosnituri. De-o parte şi de alta a căruţei, strîngînd mereu cercul, cuţitarii se căzneau să găsească un vad mai bun de bătaie. Din curţi săreau muierile aruncînd cu găleţi de lături, păstrate la îndemînă pentru asemenea ocazii, de pe garduri copiii azvîrleau cu ciomege, pietroaie, cioburi de străchini, cu ce le venea la mînă. Colivarii înaintau cu mare greutate. Moş Petrache se lungise pe burtă peste struguri, în căruţă, Iusein trăgea măgarul de căpăstru, înjurînd şi şchiopătînd, iar Graur, călare pe măgar, învîrtea deasupra capului bastonul lui moş Petrache. În dreapta căruţei păşeau cu cuţitele în mîini Culae şi Mitcu, ajutaţi din spate de Niculae, proţăpit în codirlă, cu o jordie în mîini, împungîndu-i de departe pe cuţitari. Ceafalan, singur pe aripa stîngă.

La marginea mahalalei Cuţitari, cînd cotiră spre uliţa colivarilor, Iusein se poticni de-un buştean aşezat de-a curmezişul drumului şi, după turc, căzu în genunchi şi măgarul, aruncîndu-l pe moş Petrache cît colo din căruţă. S-auzi un fluierat ascuţit.

Cuțitarii năvăliră din toate părțile și-ncepură să care pe-nfundate.

— Neică Radule — s-auzi glasul înfundat al lui Mitcu din partea dreaptă a căruței — nu dăm căruța nici morți, neică Radule !

— Murim cu ei de gît, gemu lîngă el Culae, proptind un picior în burta unui cuțitar, care prea se vîrîse în sufletul lui.

— Cum s-o dăm, mă !? mormăi Ceafalan repezind un pumn înainte și făcînd loc gol în jurul lui.

Așa cum bănuise el de la început, cuțitarii nu săriseră de data asta numai la bătaie ; aveau de gînd să le ia și căruța cu struguri. Ceafalan prinse în brațe un cuțitar și dădu cu el în grămada care se-nghesuia spre căruță ; trecu înainte, rostogoli dintr-o smucitură bușteanul în șanț și luîndu-l pe moș Petrache din drum îl aruncă deasupra strugurilor. Moșul se zbătea și scîncea printre sughițuri :

— Pune mîna p-o loitră, Radule ! Scoate o loitră de la căruță, Radule, mama lor de pungași...

Ceafalan, parcă mai înfierbîntat, trase prima loitră de la căruță, sări sprinten lîngă moș Petrache și-ncepu să-nvîrtească în jurul căruței coșcogeamite scînduroiul, retezînd capetele cuțitarilor care se-ngrămădeau cu disperare asupra lui. S-auziră zdupăituri și gemete. Culae și Mitcu fugiră, aplecîndu-se înaintea căruței, iar Niculae și Zgîrci, pitiți în codîrlă, ascultau înfricoșați zborul loitrei care le vîjîia pe deasupra capetelor, ascultau îndemnul șoptit al lui Ceafalan :

— Hai ! Veniți să vă miruiesc ! Cristoșii voștri de neputincioși ! De neisprăviți !... Nu e dăstul frontu' ! Vreți și-aici moarte de om !

Cuțitarii, cîte cinci, cîte șase, răbufniră cu vitejie spre căruță, aruncînd cu măciuci și scurtături, cu scînduri scoase atunci din garduri, cu cuțite mai vechi, petrecîndu-i așa pe colivari pînă la abator, bariera dintre mahalale. Lîngă felinarul de la abator își opriră înaintarea.

Nache-lunganul, crăcănat în mijlocul uliței, rupt și sfîșiat, cu chipul plin de sînge, veni mai aproape de

căruță și, ridicînd mîna în care-i strălucea cuțitul, răcni :

— Mamele voastre de colivari, la anu' tot o să vă căsăpim noi pe voi !

— O să ! se strîmbă Culae rămas mai în urmă. Vorba e, v-am belit și de data asta ? V-am belit ! La anu' vă facem iar stivă ca și-acuma, cuțitarilor !

Mitcu îl trase de mînă :

— Lasă-i, mă, că le e necaz că i-ați întrecut de ziua apei, și le-a luat Borea banii îndărăt ! Nu vezi c-a venit tot neamu' și tot n-a făcut nici o brînză ? La mănăstire cu ei ! Hai, hai, Culae, să mergem ! îl trăgea Mitcu ștergîndu-și nasul cu mîneca năclăită de sînge. Ptiu ! scuipă marinarul simțind lichidul lipicios pe buze. Mi-am făcut flanelu' ca dracu' ! Și bereta unde-o fi ? Să știi că mi-a rămas bereta la ei, Culae, se plînse Mitcu, venind împleticit în urma căruței.

Cînd opriră în fața căsuței lui moș Petrache, din codirla căruței sări Zgîrci cu bereta lui Mitcu pe cap, urmat de Niculae, care se repezi pe scări, acasă :

— Mamă ! Mamă ! Ne-am bătut cu cuțitarii ca acu' un an ! Au vrut să ne ia căruța cu struguri ! I-a fărîmat în bătaie tăticu', cu loitra !

— Aoleo — îngheță Mițica — unde e tat-to ?

— E devale, descarcă ! răspunse Niculae, nemulțumit că nu-l întreabă mai mult.

Mițica îl găsi pe Ceafalan în odaia moșilor, aplecat deasupra bătrînului care gemea, se văieta, înjura și se răsucea pe pat, fără să-și găsească locul. Își scrîntise și piciorul bun. Baba Atina și Titilina nu se-arătau pe nicăieri. Mițica s-apucă să pună apă pe plită, la încălzit, și fără să vrea scoase un „ih" de mirare, căscă ochii și rămase cu mîna la gură, speriată. Lui Ceafalan îi lipsea sfîrcul urechii drepte. Omul se-ntoarse spre ea să vadă ce-a apucat-o, dar Mițica, înfricoșată de chipul lui, își mută ochii în altă parte, prefăcîndu-se că s-a fript la plita mașinii. Privi pe furiș la bărbat și se-nchină murmurîndu-și uimirea : „Doamne ! Dacă-l nimerea la tîmplă ! ? Mă miram eu să-i lase în pace și să nu se-ncaiere iar !"

Apoi, către moș Petrache : „Și ăsta ! După ce era Dancio [1] !“ Își opri gîndul, auzind din maza un plînset înfundat de femeie. Se duse repede acolo, dar Titilina îi făcu semne disperate să plece, să se ducă, s-o lase. Era aplecată deasupra lui Mitcu, care se perpelea cu fața-n sus, gemînd pe pămîntul umed al mazalei. Oblojindu-l în locul foarte nepotrivit unde fusese crestat de cuțitari, Titilina bocea mai mult de necaz că n-are să se bucure de permisia bărbatului, decît de grija pentru rana ușoară ce-i da omului usturimi grozave, dar trecătoare.

Singur Culae n-avea nimic. Dezbrăcat pînă la brîu în malul Dunării, se spălase de sînge și se simțea mai înviorat și mai vesel ca oricînd. Strigă către o arătare neagră care se oprise lîngă el, gîfîind, și pusese jos o căldare :

— Du-te, fă lele Atino, du-te mai repede la deal, că ți-a venit moșu' rănit și plin de decorații ! Să știi că și de data asta tot noi am bătut ; tot ai noștri ca brazii și cu mucii pe piept...

— Du-te dracului, mă, stricatule ! Ce, și de alea bătrînele te-atîrni ? !

Baba puse mîna pe toarta căldării, se-ndreptă din șale gemînd și, bănuind dintr-o dată ceva, țipă la flăcău :

— Da' ce vorbă e asta, mă ? Ce, ești capiu ? și-o luă la deal fără să mai aștepte răspunsul. Păi dacă se-ntovărășește la treabă cu de-alde tine, ce-o să iasă altceva decît scandaluri, dar-ar dracu' în năravu' vostru, că sînteți în stare să vă bateți pînă oți rămîne toți lați pe jos ; și pe urmă să vedem cine-o să vă crească copiii ? Amărîtele de noi ?... Și Radu ! Ce să ia Radu după tine ! ? Că tu-l tai și pe tat-to ! Tu n-ai stăpîn pe lumea asta ! Și Petrache ! Ce dracu' o mai fi pățit, că doar îi spusei să șază acasă ! Nu, el să fie moț, în frunte ! În toate ca măraru' ! Lasă, să se sature, că eu îi zic și el...

Culae n-o mai auzi. Zîmbi : „Cu asta n-aș muri de foame în lume ! Da' de ce-o fi zis că nici ea nu vrea

[1] Nume care desemnează un om amărît, neputincios.

să mă ia de bărbat și c-o iubește altu' mai mult? Ce, crede că eu nu poci să hrănesc o muiere? Mă vede așa jerpelit și nu-i vine să se-ncurce cu mine!? Sau așa o fi ea, prefăcută?" Urcă spre casă, înfășurîndu-și brîul din mers.

— Noroc, mă Culae! Ce, nu mai vezi? îl întîmpină moș Tună Caraghios din întunericul de la baracă.

— Ba văz, nea Tună! Noroc! Da' mă gîndeam și eu! Culae se opri; să-ntrebe sau să nu-ntrebe? Zîmbi dinainte: Matale... nu știi, nea Tună... cum e muierea... cînd e vorba de măritiș?

— Ha, ha! — rîse moș Caraghios, pus pe vorbă ca-ntotdeauna — muierea e orătania dracului, mă Culae! Trage foloase după urma ta cît poate și te lasă cînd îi vine ei mai bine, dacă-ncepi să te jegărești. Pe urmă, dacă vede că te-ai încotoșmănit și ai din nou cu ce-o hrăni, iar se zgîiește la tine și te suge ca o lipitoare. Pînă ș-alea pocitili se poartă așa! Te lasă cînd ți-e lumea mai dragă! Eu aveam una la baltă, la Slom, care mă jumulea...

— Noroc! zise Culae pornind agale spre casă.

— Da' ce-ți veni cu-nsurătoare, Culae? strigă moșul în urma lui. Tu nu vezi că lumea se pregătește de alta? De plecare? De evacuare? Sau ai intrat în săptămîna oarbă?

Culae nu-i răspunse și se pierdu în întunericul cheiului. Fluiera, privind cu ochii larg deschiși portul neobișnuit de tăcut și de plin de farmec pentru el în seara aceea. Se opri din fluierat și gîndi cu glas tare: „Vorbește de pomană moșul; parcă el nu știe că-mi arde de-nsurătoare tot atîta cît se pregătește și lumea de plecare? Adică de loc!" Și îngînă mai departe sîrba pe care-o-ncepuse.

Acasă, țața Ștefana, cum îl văzu culcat, începu să-și facă de treabă prin odaie, deschizînd vorba cu grijă și pe ocolite:

— Culae, mi-e și rușine să-ți spui, maică! Fusei la fîntînă și ce-mi auziră urechile, maică!? Lumea numai de tine și de Ivanca vorbește! Cică ai început să te faci că nici nu știi despre ce e vorba și că fata

se usucă după tine ! Vezi, tu nu te uita că nu se află, Culae ! Că Dumnezeu e mare și vede tot !...

— Nu vede el mai bine ca Zamfira a lui Graur...

— Așa e, Culae, așa, maică, taman asta vreau să-ți spui și eu. Zamfira a lui Graur a aflat tot și a venit la mine să-mi spuie că ți-ai făcut poftele cu fata și-acuma faci pe niznaiu'. Eu ce să-i spui ? Mi-a plesnit obrazu' de rușine. Că vezi, și eu sînt mamă, da' băiatu' e băiat, și fata e fată. Fata dacă și-a pierdut cinstea și se face de rîsu' lumii, cine se mai uită la ea ? Și pe urmă, Culiță maică, Ivanca nu e o fată de lepădat. E săracă, da' vezi, maică, ce inimă darnică la ea, ți-a dat dintr-o dată tot ce-a avut și ea : cinstea și sufletu' ei de fată curată. Și tu ? Tu ce faci acuși ? Îi întorci spatele ca la o străină ! ? Nu e drept, Culae. E păcat de Dumnezeu și, de, știu eu ?... să nu-ți bage vină și poliția ! Și pe urmă, Culiță maică, șez cîteodată, noaptea, și mă gîndesc : frumoasă fetică și de treabă e Ivanca asta. Nu-i da cu picioru', maică, să nu te căiești pe urmă. Lumea vorbește că Vetrineanu face zîmble după ea, că atîta așteaptă, s-o lași tu în plata Domnului și s-o ia el de nevastă. Și ce băiat de treabă e și Vetrineanu ăsta ! Nu găsești doi ca el în port. Dac-o ia Vetrineanu ?

Culae simți un fior străbătîndu-i tot trupul și vorbi răgușit, prefăcîndu-se nepăsător :

— Din partea mea n-are decît să se ducă și-acuma la el. Cine-o ține ? I-am spus eu ceva ? I-am spus eu s-aștepte ?

— Da' ea nu, Culae, fata nu ! Ea cu tine vrea să trăiască pe lumea asta ; așa cică-i spune mă-si, așa cică o ține-ntr-una : că ea cu tine vrea să trăiască pe lumea asta și că ea să fi murit și tot nu s-ar fi lăsat la altu'... Și să nu-i fie de deochi, Culae, o știi ea ce-o știi, și parc-aș zice și eu ca ea, că vă potriviți la haracter și la toate. Tat-to zice că nu vă potriviți, că tu ești...

— Știu eu ce zice el că sînt, pînă mi-oi lua lumea-n cap într-o zi și v-oi lăsa singuri. Îl hrănesc, îi dau de tutun, de secară, și tot eu sînt rău, nu ? I-arăt eu lui odată...

— Aoleo, Culăiță, cum poți să mînii pe Dumnezeu pînă-ntr-atît, că doar nu ești păgîn, maică ? Ce să-i arăți ? ! Ce vorbă e asta ? Cum să dai tu în părintele tău care te-a făcut ? Hai, culcă-te colea, binișor, și mai gîndește-te și tu cum e bine să facem ca să nu ne vorbească lumea de rău și să nu ne facem dușmani, că ăla nu mai e trai în dușmănie, maică. Eu sînt bătrînă și d-aia ziceam că poate te-nvoiești să...

— Mamă, dacă zici că ești bătrînă, atunci lasă-mă, lasă-mă că asta e mai mult treaba mea...

— Bine, maică, a ta să fie treaba, că tu o să trăiești cu ea, da' fă cum e mai bine, că șade rușine, și e păcat de fetică. O văzui aseară la fîntînă ; mult e arătoasă, și curată, și vrednică, de ți-e mai mare mîndrețea să te uiți la ea ! Da' s-o ai colea-n casă ! Îți schimbă traiu', ai și tu pentru ce munci și aduna, că inima omului...

— Mai ai ? Că mă scol și mă duc în pod să mă culc...

— Șezi acolo, Culăiță, șezi liniștit și dormi că nu mai zic nimicuț, îmi pui lacăt la gură, na. Numai să nu-ți bați joc de fată și să facă vreo prostie, că să știi tu că și-un suflet cald și iubitor ca al Ivancăi își pierde dogorea dacă se lovește mereu d-o inimă rece. Da, da, să știi, Culăiță, că și dragostea ei fierbinte piere, piere ca o rază de soare p-un sloi de gheață dacă tu ești nepăsător. Și-atunci ce-i mai rămîne omului, Culăiță maică ? Numai lacrimi, suferință și durere ; o viață goală și tristă, neîmplinită. O să-ți muști mîinile și-o să fie prea tîrziu. Eu de cînd tot zic : să-și găsească și el o creștină ca oamenii și să... că mîine poimîine îți vine ordin...

— Nu taci, nu ? Culae se ridică într-un cot, dînd să-și scoată picioarele afară din așternut. Țața Ștefana îl împinse cu palma în frunte, cu o voioșie de femeie tînără, rîzînd :

— De ! De și culcă-te ! Nu fi ambițios și nu te mînia pe mama ta care-ți vrea binele ! Tu ai suflet bun, ți-l știu eu, degeaba te ascunzi ! Și-l înveli la loc, apăsîndu-l cu sila să stea acolo.

Culae se supuse, zîmbind cu fața sub cuvertură : „Mare dar și la muiere pe lumea asta ! Aci te rîcîie, aci te unge pe suflet ! Și diplomată ! Parc-ar citi din carte, așa le potrivește ! Am dat de dracu' ! Am intrat pe mîna muierilor ! De', capu-ți face, capu-ți trage !"

8

Mițica și baba Stanca a lui Graur fugiră prin curte și se adăpostiră sub șopron.

Ploaia veni galopînd spre ele ca o herghelie de cai în spaimă, se apropie tropăind, le ajunse din urmă și le întrecu, depărtîndu-se într-o răpăială de picături grele care loveau pămîntul însetat, cotropindu-l. Încetini dintr-o dată, și din toată larma rămase doar un țîrîit ușor și rătăcit. Părea că se oprește, cînd un fulger de flăcări, un trăsnet frînt ce se sparse în înălțimi vesti că deasupra cerului abia acuma începe lupta. Și din nou pămîntul fu ciuruit de-o ploaie dreaptă, cu gloanțe lungi ce-și turteau plumbii moi și lichizi de tăria pămîntului pietros, din nou văzduhul fu răscolit de tunete îndepărtate și de rostogolirea tulbure a norilor întunecoși care, bogați și grei, revărsau umezeala binefăcătoare ce pătrundea pînă în inima fierbinte a pămîntului. Apoi se opri.

Mițica și baba Stanca a lui Graur ieșiră de sub șopron :

— Ee ! Parcă se mai curăți aeru' !

— Mai stinse nițeluș prafu', că nu se mai putea !

— Mare e puterea lui Dumnezeu !

— Da' să fi ținut măcar pînă mîine dimineață !

— Taci că fu și-atît !

— Păi ! Ne îmbîcsisem de tot !

— Iar începe !

Pe pragul casei, așezați unul lîngă altul cu trupurile la adăpost și picioarele în ploaie, Vetrineanu și Ceafalan se uită posomorîți la pomii din fundul curții, răvășiți de furtuna de azi-noapte. Picături mici, călduțe, le udă picioarele negre și crăpate, stropindu-i pînă la genunchi. De aici, din prag, lui Ceafalan i se pare că frunzele au început să ruginească și să se usuce jur împrejur. Ca mîine trece și toamna, ca și vara. A fost vara și ce folos ? Cum vine așa pleacă ! Nici nu simți ! Din ce să simți dacă nu tu pămînt, nu tu vie, nu tu cîștig ! ? Ceafalan înghiți în sec, cu ochii la cerul noros, și întinse pentru a treia oară piciorul înainte, strecurîndu-și mîna noduroasă în buzunarul pantalonilor. Nimic. Întinse și-al doilea picior și se căută în buzunar. Tot nimic. Se zgîrci, simțind un junghi în coșul pieptului, junghiul pe care-l simțea totdeauna la supărare : „Măi să fie al dracu' ! N-ai tu parte în viața asta de nimicuț ? ! Da' de nimicuț, mă ?" Ptiu ! scuipă omul și, răsuflînd adînc, se sforță să se liniștească. Se rezemă de pervazul ușii, își scoase mai bine jumătate din trup afară, în ploaie, și rămase așa, țeapăn, cu fața spre răsărit, înjurînd cu glas rău, rar, și numai de sfinți. Lîngă el, Vetrineanu tăcea și tăcea, căutînd să-i respecte starea sufletească.

— Ce zice Radu, Mițico ? Ia vezi că parcă vrea ceva ! strigă baba Stanca la Mițica, sub șopron.

— Șșșt ! Taci din gură, lele Stanco — se sperie Mițica ducînd mîna la gură — taci să nu te-auză, că cine știe ce-ți zice ! Nu vezi că veni omu' ăla la noi, Vetrineanu, șade lîngă el de-un ceas și el nu scoate o vorbă ! ? Lasă-l, că e întărîtat cu evacuarea asta și n-are nici tutun ! Nu-l vezi ? Șade în ploaie de necaz și-i răsare din orice ! Lasă-l să mai rabde nițeluș, că poate trece cineva pe uliță și-i dă fo țigare...

— Ei, bată-l să-l bată ! strigă baba Stanca mai tare. Zi, așa e treaba ! D-aia nu-mi răspunse el la bineț adineaura ! Zic : O fi surzit săracu' ! Da' el de unde, bată-l norocu' să-l bată, el cu gîndu' la tutun ! Mare blestem și cu otrava asta, Mițico ! Da' ce să-i

faci ! Dacă a apucat de tînăr să-i tragă, acuma i-o fi greu să se lase, vezi bine ! Al meu tot așa...

— Aoleo, și matale, lele Stanco ! O să te-auză și-o să te-njure de n-o să știi pe unde să fugi ! Matale n-auzi că el e supărat că n-are ce trage ? ! Nu că vrea să se lase !

— Așa, așa, Mițico ! Așa e cînd dai într-o patimă, daică, nu poți să mai scapi de ea nici în groapă ! Nu știi c-al meu muri cu ea-n gură ?

O jumătate de ceas ploaia răpăi din nou pe acoperișuri. Cei doi pescari ședeau tot pe pragul casei. Ceafalan deslușea cu greu niște slove mărunte și dese, răzuite parcă cu cuțitul, înșirate pe-o fîșie de hîrtie îngustă, galbenă și scorțoasă, unde gîndurile se ascundeau în vorbe cam grele și cam rar folosite în limba getuzenilor : „Războiul tîlhăresc al bandiților fasciști, dezlănțuit împotriva Uniunii Sovietice, nu este numai războiul drept al poporului sovietic pentru libertatea și existența sa. Este vorba despre libertatea sau sclavia tuturor popoarelor din Europa și lumea întreagă. Este în joc și viața sau moartea poporului romîn, cotropit de banda sîngeroasă fascistă din Germania și aruncat în acest măcel nimicitor." Ceafalan se opri, privi îndelung cu ochii întredeschiși firele lungi și rare de ploaie care legau pămîntul pietros al curții cu cerul cenușiu, lipit de acoperișul de tablă al șopronului, și își însemnă în minte mai mult ultimul rînd. Oftă adînc, își lăsă privirea pe alte rînduri care i se părură mai clare și începu să-și miște buzele, să-și lase și să-și ridice sprîncenele late și stufoase. Vîntul deschise poarta larg și începu s-o hîțîne încoace și-ncolo, pînă o repezi iar la loc, închizînd-o cu putere. Ceafalan citea înainte. Vreme de un sfert de ceas se adînci într-o muncă grea și neobișnuită, care-i aduse pe frunte broboane mari de sudoare, mari ca picăturile de ploaie, care-l stropeau pe picioarele goale ce-i atîrnau în afara streașinei. Citi rînduri după rînduri, de cîteva ori, căutînd mereu lucrul care-l interesa mai mult și pe care nu-l găsea de loc în hîrtiile lui Vetrineanu. În schimb se întîlnea mereu cu aceleași și aceleași gînduri de în-

demn către oricare patriot : „Să lupți umăr la umăr cu comuniștii, pentru unirea și ridicarea întregului popor romîn la lupta de dezrobire națională și patriotică, împotriva Germaniei hitleriste și a bandei trădătorilor de țară în frunte cu generalul Antonescu".

Ceafalan îi întinse lui Vetrineanu hîrtiile citite, oprindu-și numai una în care se arăta ca pe degete, în rînduri scurte, începute de la cap, ce trebuie făcut.

Rămase multă vreme pe gînduri, cu hîrtia în mînă, privind ploaia deasă din golul curții, în vreme ce Vetrineanu plescăia cu tălpile în băltoaca neagră ce i se strînsese la picioare. Într-un tîrziu, încheindu-se cu grijă la nasturii cămășii subțiri de borangic unde-și vîrîse hîrtiile, Vetrineanu șopti :

— Mă duc.

— Stai nițel !

Vetrineanu se ridică în picioare, ieșind în ploaie și potrivindu-și cu palmele brîul și cuțitul. Ceafalan se uită la el chiorîș și mormăi ursuz, ridicîndu-se de pe prag și făcîndu-i semn cu palma să vie după el :

— Hai s-o mai citim p-aia în care e vorba de sabotaje și de luptă de partizani ! Se duse pînă la poartă și strigă la Niculae care ședea jos, pe scările de piatră, în fața porții : Rămîi acolo pînă ți-oi spune eu să pleci ! Apoi urcă înaintea lui Vetrineanu pe scara podului, pierind unul după altul pe gaura largă și neagră.

Lîngă cuptor, Mițica și baba Stanca strigau una la alta, neînțelegîndu-se pesemne prea bine. S-auzi însă un dangăt gros și prelung de clopot, care stărui multă vreme deasupra portului și le opri o vreme pe cele două femei din vorbă.

— Da' cine muri, lele Stanco ? întrebă Mițica, scormonind în focul de la cuptor.

— Ee, cine ! Nu știi ? Vecinu' meu ! Grigore al lui Miu ! Măi, măi, măi — oftă baba Stanca lăsîndu-se pe vine și strîngîndu-și mîinile în poală — nimic nu e de omu' nostru, Mițico ! Azi rîde, spune, cîntă, și mîine se duce ! Uite, bietu' Grigore, Dumnezeu să-l ierte : aseară s-o răpună în bătaie pe sărmana de

Ghiţa că n-a legat cîinele şi-a mîncat cuibarele ! Şi uite astăzi! Îi bate toaca! O să putrezească în groapă! Zău că mă gîndesc cîteodată la ce dracu' mai vii pe pămîntu' ăsta ? Ca să rabzi ? Ca să suferi ? Să te uiţi la alţii cum bea şi mănîncă şi tu să rabzi ca un cîine ? Ee, nu, Miţico, să ştii că cine a făcut lumea asta n-a făcut-o bine. A greşit-o. Se vede cît de colo c-a greşit-o. Să fi dat, colo, de la început omului ce-i trebuie : o casă — să aibă unde pune capu' să se odihnească, un petic de vie, o vacă cu lăptişor pentru copii — că nu strică la casa omului, nişte ţoale — că uite, nu mai avem ce pune pe noi, şi ce mai aveam nevoie pe urmă, o-ncropeam noi ! Păi aşa... te zbaţi tu o viaţă-ntreagă, pînă nu mai poţi, şi cu ce te-alegi ? Nici pe dracu' nu rămîne în urma ta ! După atîta suferinţă, nu vezi răsplata ? Te duce la cimitir şi te vîră în pămînt să te mănînce viermii ! Acuşa şi mai şi ! Cică să plecăm de la casele noastre! Altă scormoneală ! Ne omoară copiii în război şi-acuma să ne dea afară şi din culcuşul nostru ! Al dracului mai rostuieşte cine rostuieşte pe pămîntu' ăsta! Noroc că te-ntorci şi zici : da' ce, alţii au parte de mai mult ? Aşi ! Unde te uiţi, foame ! Cu cine vorbeşti, se plînge ! Aoleo, Miţico, să nu fi dat în foc fasolea mea, să nu fi dat pe răscoare că mă omoară Zamfira ! Mă luai cu vorba ca o nebună şi treaba-mi şade ! Mă duc, mă duc acasă c-a stat ploaia. Rămîi sănătoasă ! Rămîi sănătos, Radule ! Rămîi sănătos, Tudore ! Hait ! Unde pieriră ? Şi tu mai zici de tutun, Miţico ! Aşi ! La alta e gîndul lor. Toată ziua se şoşoteşte unu' cu altu' amîndoi. Lumea cică Tudor Vetrineanu şi-a pus în gînd să-i oprească pe nemţi să intre în Getuza şi-l trage şi p-al tău de tovarăş. Rămîi sănătoasă ! Aşa intră unii în foc, doamne apără-ne.

— Mergi sănătoasă, lele Stanco, zise Miţica răsuflînd uşurată şi petrecînd-o pînă la poartă. Se-ntoarse la cuptorul din curte, mai puse un lemn pe foc, pe urmă intră în odaie şi s-aşează la fereastră cu lucrul în poală. Oftă îndelung şi începu să petreacă cu privirea coşul tuciuriu al vaporaşului negru care

trecea pe Dunăre în jos, spre Galaţi. Vaporaşul mergea încet, la vale, şi lăsa în urma lui dîre de fum, lungi, negre-cenuşii, dîre ce pluteau o vreme de-asupra Dunării, tulburînd şi înnegrind cerul noros, apoi, pe nesimţite, se topeau în văzduhul necuprins, dezvelind din nou marea vînătă din înălţimi. De două săptămîni de zile, vaporaşul cu coşul tuciuriu face curse la vale, pe Dunăre, tîrşind după el două şlepuri mari, încărcate ochi cu refugiaţi din centrul Getuzei ; de două săptămîni de zile maşini, care, căruţe, vite şi oameni se înghesuie la debarcaderele portului şi se-ndeasă pe apucate în şlepurile pline pe care le tîrăşte remorcherul. Şiruri de grăniceri romîni cu baionetele la arme îi îndreaptă spre apă şi păstrează ordinea. Bacurile şi şlepurile nici nu prididesc să care mulţimea de la debarcadere, şi coloanele nesfîrşite tot se mai lungesc în fiecare ceas, cozile fără coadă tot îşi mai pierd lungimea pe drumul de la marginea de răsărit a portului. „Curge într-una şi nu se mai sfîrşeşte, creştino ! se vaietă Miţica înmărmurită, cu ochii mereu pe geam la refugiaţii tixiţi pe punţi. Unde să-ncapă atîta lume şi cînd să se-ncarce, oameni buni ! ? Că s-aude că peste două săptămîni ne pică nemţii !“

Întorşi de la peşte şi strînşi pîlcuri-pîlcuri pe chei, pescarii se uită cu duşmănie la înghesuiala din port şi măsoară din ochi coloanele de refugiaţi care aşteaptă rîndul la debarcadere ; rezemaţi de balustrada cheiului, pescarii fumează tăcuţi, îşi plimbă privirile încruntate peste apa tulbure a Dunării şi fiecare îşi ascunde în sufletul lui nenorocirea ce-l paşte în această toamnă prea timpurie şi rece, fiecare se încăpăţînează să creadă că poate cineva să-i tîrască fără voia lor în necunoscut şi pribegie. Totul îi întristează. Uliţele şi străzile lipsite de forfota de altădată, dangătul clopotului bisericii din mahalaua Colivari, muţenia oamenilor care se-ncrucişează pe chei ca nişte umbre, întregul port ajuns aproape mort şi pustiu. Doar sirena feribotului mai fluieră din cînd în cînd, prelung ca o cobe, semnalînd plecarea vasului cu refugiaţi în josul fluviului, spre Galaţi. Tristă

şi neagră, Dunărea cară la vale buştenii smulşi din ostroavele înecate şi, umflată din ploile mari şi timpurii de la deal, roade la rădăcina malurilor de la Dusui. Rupe bucăţi mari de pămînt galben şi le-nghite lacomă, pe nemestecate, muşcă bucăţi mai mici de clisă şi le rumegă cu plescăituri de vită înfometată. De la abator şi pînă la hale, lotcile pescarilor stau rînduite pe mal ca nişte jucării, aşteptînd cuminţi : unele din ele, trase pe uscat şi cătrănite de curînd, se zvîntă răsturnate la soarele slăbuţ şi fără putere, altele se leagănă între pari, săltîndu-şi trupurile uşoare şi smucind restiga la fiecare val, ca nişte cîini negri legaţi în lanţ. Ceafalan, cînd nu e cu Vetrineanu, umblă singur prin portul răvăşit, se uită cu ochii tulburi la graba nebună a refugiaţilor şi-i înjură în gînd. Pe-acasă se duce numai la masă şi-i e scîrbă să se ducă şi-atunci. Începe cicăleala : că rostul lor de-acuma încolo nu mai e la Getuza dacă războiul o să ţie mult şi nemţii o să se aciuască acolo ; că n-o să mai fie cîştig dacă Dunărea şi Getuza intră în zona interzisă ; că toată lumea se pregăteşte să plece mai la vale, în Deltă, sau să treacă drept dincolo la Balta, tot în Tulcea, să-şi caute un rost ; şi multe de-astea pe care le ştie şi el.

Omul mestecă fără poftă dumicaţii de mămăligă înmuiaţi în saramura de biban, rabdă ce rabdă vorbele Miţicăi şi-ale lui Gheorghe, pînă cînd s-amestecă vreun copil să-i sprijine pe cei doi „adfocaţi". Atunci îndreaptă o uitătură scîrbită către toţi ai mesei şi-i opreşte, răstindu-se la ei răguşit :

— Ia mai tăceţi dracu', mă, că mi-aţi împuiat capu' ! Ee, ai dracului ce sînteţi ! Ce ştiţi voi ? Voi ştiţi „dă-mi" şi „fă-mi", da' să vedem cu ce vă hrănesc în altă parte ? Voi ştiţi să ziceţi „hai", da' unde să plec cu cinci copii pe drumuri şi să las aicea casa, apa, tot ce-am strîns cu palmele într-o viaţă de om !? Hai ?

Arată cu mîna spre Balta, peste Dunăre, spre ţărmul dobrogean şi-şi îngroaşe glasul :

— Care din voi vrea să plece, n-are decît să plece ! Da' ascultați la vorba mea : cîinii o să vă mănînce ! Cristosu' care v-a făcut ! Auzi ce firăscoși ! Uite cine a ajuns să mă-nveţe pe mine ce să fac ! Hă ! O să vedeți voi pe dracu' cînd o să răbdați, colo, de foame, pe la uși străine, cînd n-o să mai găsiți nici codru de mămăligă uscată d-aici !

Se ridică flămînd de la masă și-o trage pe Miţica deoparte :

— Dacă strîngi un lucru din casă, dacă găsesc cînd mă-ntorc un lucruşor mișcat de la locul lui, mai bine să te duci ! Te rup în bătaie !

Miţica, sărmana, se-nvîrteşte şi ea prin casă şi nu ştie ce să mai zică şi ce să mai facă ! Toți copiii, nu şi nu, să meargă la vale, în Deltă ; toți, nu şi nu, să plece, că ei nu se lasă sub nemți ! Auzi ! Toată ţara e sub nemți și ei nu se lasă sub ei ! Se plimbă singurică prin odăi, cu ochii rătăciți peste pereţii spoiți de curînd, și plînge neputincioasă, bolborosind în colțul ciumberului frînturi de gînduri și simțiri :

— Unde să pleci ? Unde să te duci ? Că Radu pă d-o parte are și el dreptate, săracu' ; să lași tu căsuța ta și să pleci după cai verzi pe pereți ! Of, of, of, dacă n-ar fi fost copiii ăștia, noi am fi rămas la locușoru' nostru, că nu s-ar fi băgat nimilica pe noi ! Ar fi fost ușure ! Da' ce te faci cu copiii ! ? Ce-o mai fi și blestemul ăsta pe noi, Doamne ! ? Auzi ! ? Să goneşti tu oamenii de la casele lor ! Să faci tu bază militară peste gospodăriile oamenilor ! N-ar mai avea parte de bucurie în viaţa lui cine-a mai scornit-o şi p-asta ! Tu, Hitlere !

O apucă slăbiciunea și parcă simte că pînă la urmă tot o să plece. Lacrimile-i curg pe obrajii pămîntii, și tremurînd înfiorată îngenunchează în fața sobei, scormonind jarul ca să-și facă de treabă. Își usucă pe furiș ochii și obrajii umeziți, vorbind singură ceasuri întregi, rugîndu-se la icoane și la Dumnezeu. Pe urmă parcă se mai înviorează :

— Da' poate că dă Dumnezeu mare și se schimbă ordinu' ! Poate că e numai așa un zvon, și lumea, cum e nebună, a luat-o razna ! Da' ce fel de zvon

să fie ăsta, oameni buni, cînd de două săptămîni de zile curge puhoi de lume încărcată cu trențe-mrențe, cu ce-a adunat fiecare și se duce Dumnezeu știe unde ? !

Noaptea, după un somn de două-trei ceasuri, se trezește și iar o iau gîndurile. Lîngă ea, Ceafalan pufăie aerul pe sub mustăți, răsturnat cu fața-n sus ca un mort ; doar că are palmele sub ceafă. Mițica ține gîtul strîmb, cu capul ferit într-o parte, ca să nu-l stînjenească din somnul adînc. Rar e supărată de cotul lui Ceafalan, ba chiar îi place să-l lase în largul lui, iar ea să pună binișor capul pe un colț de pernă și să-și întindă trupul ostenit la margine, pe muchia patului. Cînd o simte tocmai acolo, Radu singur întinde mîna și, crezînd-o adormită, o trage ușurel mai lîngă el. Dar în noaptea asta, tot întorcîndu-se cînd pe-o parte cînd pe alta, tot zvîrcolindu-se și răsucindu-se, Mițica intră cu ochiul în cotul lui Ceafalan, trează :

— De, mă ! Ce dracu' ! Că mi-ai scos ochiu' ! Te-ai întins cît malu' ! Parc-ai fi singur în pat ! N-ai loc mai încolo ?

Ceafalan se opri din pufăit, răsuflă adînc și se așează liniștit pe locul unde se afla, cu coatele și mai răschirate.

— Eeee ! Iac-așa ! Te-așezași ! Vorbește dacă ai cu cine !

— Încet, nebuno, că scoli copiii din somn ! Oamenii sînt în cîmp și tu faci nazuri aici !

Mițica își potoli glasul :

— Eee ! Sînt oamenii în cîmp ! Vorba e că nu mai are omu' unde să puie capu' de tine !

Ceafalan se-ntoarse, întinse brațul și-o trase spre el.

— Ce ! ? Asta e acuma ! se-nfioră Mițica, împingîndu-l cu mîinile în piept. Uite ce-i trebuie chelului ! Tichie de mărgăritar ! N-ai destui rînduiți pe jos !

— Ho, smochino, ce-ți faci spaimă degeaba ? Vreau să vorbesc și eu cu tine ! Că uite, lumea încarcă și pleacă ! Ieri a plecat la vale Boscu și

Tănase. Aseară Stelian Graur spunea, la găzărie, c-a-nceput să strîngă din casă !...

— Să strîngă ? ! Ce dracu' să strîngă ? !

— E ! Ce să găsească şi la el ! Vorba e că strînge !

— Nu mă iau eu după alde Graur. De ce nu pleacă Chirpiz, că are casă frumoasă şi vie mare ? ! De ce nu pleacă Borea ? ! De ce nu pleacă Buniţă şi Secăraşu, cu cîrciumile !

Ceafalan o slăbi din strînsoare :

— N-auzi, fă, că ăştia sînt învîrtiţi cu nemţii şi cu statu' ? Are încredere în ei ! Îi lasă pe loc ! Ce-i încurci ? !

— Învîrtiţi-neînvîrtiţi, de ce nu pleacă ? vorbi Miţica numai ca să vorbească.

— Eee — oftă Ceafalan — proastă s-a născut muierea pe lumea asta şi proastă a rămas ! Mi-am închis lumea cu tine, şi-o să-mi amărăsc şi d-acuma încolo zilele tot cu tine !

— Păi sigur ! Cu Vetrineanu te-nţelegi tu bine ! Păcat că n-aveţi clase de liceu ! Miţica se răsuci în aşternut. Dac-aţi fi fost nişte deştepţi, vă pricopseaţi şi voi pîn-acuma !

Ceafalan îi întoarse spatele :

— Nu vezi ce pricopsit este al lui Zamfir dacă are clase de liceu şi-l laudă toată lumea că ştie carte ? N-are după ce bea apă ! Rabdă mai abitir decît alţii !

— O potrivişi ! Tot tu deasupra, ca untdelemnu' ! Mi-ai pus cinci plozi în braţe şi vrei să fiu şi deşteaptă ! Dacă am fost proastă, de ce nu m-ai luminat tu ?

— Asta-mi lipsea. Să mi te sui în cap pe urmă. Şi-aşa cînd ţi se porneşte clanţa, nu ţi se mai opreşte !

Miţica îl apucă de cot pe sub aşternut şi-l zgîlţîi mai mult de necaz că stă cu spatele la ea :

— Radule, tu crezi că aşa proaste cum ne credeţi voi, n-avem şi noi suflet de om şi nu vedem şi noi ce se petrece pe lumea asta ? Crezi tu că noi sîntem chioare ? Că nu ne-a-nvăţat şi pe noi necazu' să

pricepem ce se petrece în juru' nostru ? Nu ştiu eu că mă-ntrebi de pomană ? Că tu eşti întovărăşit cu Vetrineanu şi nebunii ăia de cuţitari şi vreţi să ne vîrîţi în foc ? Cum o să vă-ncontraţi armatii ? ! Hm ! Vedem şi noi, muierile, să nu credeţi voi că sîntem chioare. Ne-a-nvăţat şi pe noi nevoia !

— V-a-nvăţat pe dracu' ! mormăi Ceafalan în perete, smucindu-şi braţul, să-i dea drumul. Tu nu ştii să te porţi cu mine, da' să ştii ce e pe lume ! Moş Caraghios a zis o vorbă mare azi la baracă. Cică : „Muierea cum o pui, aşa să şază, dacă vrea să nu iasă copiii strîmbi, pociţi !"

— Găsi-l-ar dracii de spurcat să ţi-l găsească cu vorbele lui ! Ce învăţat mare a ieşit el ! Cum v-a-n-nebunit el pe toţi ! Cum vă uitaţi voi în gura lui de parcă ar fi ministru ! „Cum o pui aşa să şază !" D-aia a rămas fii-sa, asta după urmă, nemăritată pîn-acuma, c-a făcut-o el după tipar, după jurnal ! D-aia a ieşit aşa strîmbă, de n-o miroase nici un flăcău, c-a ştiut Caraghios s-o conducă pe nevastă-sa !

— Păi nu zic eu că nici dracu' nu te-ntrece de gură ? Nu sînt eu prost că mă-ntinz la vorbă cu tine ?

— Păi aşa, fi-v-ar Caraghios al dracu' să vă fie, că nu mai puteţi de el ! Toţi îi căutaţi, şi d-aia a scos coarne ! Dacă ştie atît de multe, sfătuieşte-te cu el ! Ce-ţi răsare noaptea pe mine ! ?

— Eu cu tine am vrut să mă sfătuiesc, da' înţelege-te dacă ai cu cine ! Văz că tot tîmpă şi coţofană ai rămas ! Şi Ceafalan se întoarse cu tot spatele la femeie. Se mai suci de cîteva ori, se mai mişcă pe loc şi mormăi în perete cu înţelegere să audă şi femeia : O să vedem noi pînă la urmă ce-o să iasă ! Ce-or face oamenii, o să facem şi noi ! Cu cuţitele în mîini parcă iar nu putem să le ieşim înainte, c-avem copii !

Pînă la ziua albă însă nu mai avu linişte. Se făcea că era la baltă, la Slom. Pusese vîrşiile, de cu seară, într-un vad bun, şi în zori, numai în vîslă, alunecînd cu lotca pe faţa lucie a apei, se

ducea să le caute. De departe, printre sălciile pletoase, zări cum parii vîrşiilor se clatină, se zbat, se culcă în toate părţile, ca şi cînd în vîrşii ar fi dat nişte peşti mari de tot. Apropiindu-se în grabă, Ceafalan se bucura nespus că nimerise o ciovrîntie bună şi c-o să ducă peşte frumos la punct. Săltă în lotcă prima vîrşie şi se zburli scuturîndu-se. În ea găsi orăcăind, ca nişte broaşte, vreo şapte copii mici, abia născuţi, cu ochii lipiţi şi gingiile roşii, cu căpăţîni mari, rotunde, acoperite cu păr rar şi negricios. Se încolăceau mieunînd unii peste alţii, ca nişte pui de pisică, se-ncîrligau între ei în fel şi chipuri, de ţi-era mai mare sila. Ceafalan, strîmbîndu-se şi scuipînd îngreţoşat, aruncă vîrşia îndărăt în apă şi s-apropie de altă vîrşie. Cu asta răsturnă în lotcă vreo cinci copii mai măricei, rînduiţi unul lîngă altul, dolofani şi frumoşi, dar înecaţi. Îl cuprinse o milă nespusă pentru ei şi, scoţîndu-i din vîrşie, îi înveli cu grijă în boiul lui de oaie şi-i duse la mal, într-un ostrovel. Cerul, pînă atunci limpede, se-ntunecase pe negîndite şi-o ploaie cu trăsnete şi fulgere ce luminau ostrovul ca ziua începu să ciuruie din înălţimi. Ud pînă la piele, Ceafalan săpă cu cuţitul o groapă adîncă, între două sălcii bătrîne, şi îngropă micuţii cu o grijă sfîntă. Pe deasupra păduricii se auziră atunci cîntări de preoţi ca la înmormîntările din cimitirul Getuzei ; un glas gros, adînc, răspundea de undeva, de sus, un aleluia pătrunzător, iar din cer şuruiau fire de lichid, albe şi reci, răzbindu-l pînă la oase şi cutremurîndu-l din toate încheieturile. Cînd înfipse crucea la căpătîiul copiilor, Ceafalan citi pe ea cu glas gros de bas : „Petrache Ceafalan, 15 septembrie 1941, etate 85 ani." Crucea se clătină din rădăcină, sălciile se depărtară intrînd din ce în ce în pămînt, ţîrîitul ploii nu se mai auzi, şi sub Ceafalan scîrţîi ceva, o dată cu geamătul prelung pe care şi-l recunoscu. Se trezi lac de năduşeală şi singur în odaie :

— Să ştii c-a murit taica ! strigă omul şi se năpusti afară din casă în goană.

De la gura cuptorului, Miţica îl zări cum aleargă prin curte ciufulit şi numai în izmene, dar crezu că se grăbeşte în altă parte şi zise ca pentru ea : „Ce dracu' ! A-nceput să-i slăbească şi lui balamalele ? Nu poate să se mai ţie ? Seamănă cu tat-so ! Aşa le-o fi neamu' !"

Ceafalan alergă pînă în uliţă şi dădu buzna în odaia bătrînilor. Moş Petrache, întins pe pat, drept, cu faţa la perete, rămăsese înţepenit, cu mîna stîngă în sus, cu palma făcută căuş, rezemată de perete. Era într-o nemişcare de sfînt, într-o aşteptare încremenită. Cînd trînti Ceafalan uşa, mîna moşului căzu de-a lungul peretelui şi se strînse într-un gest cunoscut. Bătrînul se-ntoarse liniştit pe cealaltă parte, zîmbi mulţumit şi-ncepu să deschidă încetîncet, în faţa lui Ceafalan, pumnul uscat, tremurător, cu vine umflate, albăstrui :

— Ha-ha ! Am prins-o, fir-ar a dracului ea să fie cu Noe împreună, c-a luat-o în corabie !

Şi dădu drumu din pumn pe rogojină la ceva mic, negru, o muscă storcită, bîţîind din picioare şi zbătîndu-se din aripi. Moş Petrache ridică ochii spre Ceafalan şi, văzîndu-l numai în izmene şi umflat la faţă de nesomn, se ridică într-un cot :

— Da' ce, Radule ? Te iordăneşti de Bobotează, taică ? De ce n-ai pus pantalonii pe tine ? Ceafalan făcu un pas îndărăt spre uşă, dar bătrînul nu-l slăbi : Ce te-ai izmenit tu aşa, mă băiatule, de la o vreme ? Ce ? O să-mpărăţeşti tu pe pămîntu' ăsta ? Lasă că de foame nu murim noi oriunde ne-am duce, oriunde ne-ar goni ! Cefe să fie, că juguri sînt dăstule !

Ceafalan ieşi din odaie, chinuit, mormăind totuşi cu îngăduinţă :

— Ai dat şi tu în mintea copiilor ! Nu mai ai nici o grijă !

Ajuns în curte, îl întîmpină Miţica, la gura cuptorului :

— Aoleo ! Da' de unde vii aşa gătit ? Doamne fereşte ! făcu o cruce mare Miţica, zău dacă nu s-a rătutit omu' ăsta al meu ! Nu mai are astîmpăr locului ! Umblă de parc-ar fi un strigoi !

Ceafalan trecu pe lîngă ea, stăpînindu-se din răsputeri :

— Du-te, fă cloanţo, să nu te pomeneşi de dimineaţă cu fo labă.

— Păi de altceva mai sînteţi buni ? bombăni Miţica în urma lui. „Labă" ! „Cuţit" ! Atît ştiţi ! Să săriţi la bătaie ! D-aia a venit blestemu' peste noi !

Îl văzu că iese grăbit din odaie, mototolind în mînă o hîrtie, şi tăcu.

De cîtva timp, Ceafalan intra pe ascuns în odaia lui fiu-său, Gheorghe-contabilul, şi alegea cîte-o carte din raftul plin. Ţinea cartea ascunsă sub pernă, şi în fiecare zi, mototolind în mînă cîte două-trei foi, se-ndrepta agale şi nepăsător spre fundul curţii. Miţica îl observa, numai că nu ştia cum să-i zică. Se uita din cînd în cînd la cartea de sub pernă cum se subţiază pe zi ce trece şi se mai liniştea dacă vedea că e cu poze. Credea că Ceafalan alege cărţi mai vechi, cu hîrtie mai galbenă şi pesemne fără prea mare trebuinţă. De cîteva zile însă, Ceafalan adusese sub pernă o carte nouă-nouţă, şi Miţica, pornită împotriva lui, îl aşteptă răbdătoare pînă se întoarse din fundul curţii şi făcîndu-şi de treabă prin odaie îl luă din scurt, prevăzătoare, cu glas potolit :

— Radule ! Tu cu ce te ştergi ? Că văz că raftu' băiatului scade-scade !

Ceafalan dădu să iasă afară. Miţica însă îl opri cu curaj aşezîndu-i-se înainte :

— Hai, mă ? Ce te faci că n-auzi ? Că dă dracu' în obiceiurile tăle ! Băiatul le-a strîns, a dat bani pe ele, le-a pus acolo la păstrare, şi tu ? Le găsişi locu', dar-ar dracu' să dea în năravurile tăle, că de la un timp parcă eşti pus numai pe rău ! Îi spui eu băiatului, n-avea tu grijă ! De cumpărat n-ai cumpărat de cînd eşti o carte, da' de rupt ştii să rupi !

— Taci, fă, tu vorbeşti ? ! Tu care nu ştii să deslueşti o slovă ! ?

— Şi tu dacă ştii, te-a văzut cineva fo dată să citeşti în ele ?

— Nici n-o să mă vază ! Știu eu ce basme sînt în ele și fără să citesc. Tu vezi de blidele tăle, nu te băga în politică...

— A dracului politică — se minună Mițica — să strici cărțile băiatului !

— Astea îi vîră gărgăuni în cap, de nu poți să te mai înțelegi cu el ! Ce știi tu ? Tu știi să dai drumu' la clanță să trăncănească și-atît ! Hai, cară-te ! și-o dădu la o parte dinaintea lui.

— Bine că știi tu mai mult ! bombăni Mițica fără să creadă că Ceafalan rupe cărțile dinadins. Era convinsă că din lipsă de hîrtie le rupe, dar că bărbatsău întoarce întotdeauna discuția în așa fel ca să-i arate ei că ce face el face cu cap și că ea să nu s-amestece în lucrurile pe care nu le pricepe. Mițica nu se lăsă. Cînd veni Gheorghe acasă, pîndi un moment potrivit și-l pîrî pe Ceafalan. Spre mirarea ei, văzu că Gheorghe zîmbește trist, o privește blînd și cercetător, apoi întoarce capul spre geam, rămînînd pe gînduri, absent, călătorind parcă undeva departe, străin și nepăsător la orice crimă care s-ar fi înfăptuit în jurul lui. Mițica rămase încurcată, descumpănită, crezînd că într-adevăr Radu știa ceva. Gheorghe, mai tîrziu, cînd se duse în odaie, confruntă raftul de cărți cu titlurile trecute alfabetic într-un caiet și găsi puse la întîmplare mai multe lucrări din care lipseau mai ales file cu text ; rămăseseră numai paginile cu schițe, desene, hărți, ceea ce socotise Ceafalan c-ar mai putea să fie de trebuință. Căutînd criteriile după care-i epura tatăl biblioteca, Gheorghe observă că Ceafalan operează după calitatea hîrtiei (epurase lucrările apărute în foiță moale), după domenii (nu s-atingea de cărțile tehnice), după limbă (pe cele cîteva în limbi străine le scosese, gîndindu-se pesemne că n-are cine să le citească), după gen (lipseau două volume de poezii) etc.

Gheorghe puse pe seama plecării purtarea lui Ceafalan și începu să se ferească de dușmănia pe care tatăl i-o arăta pe față de cînd îi mărturisise că el pleacă la Balta, chiar dacă familia rămîne mai

departe la Getuza. Se închise în casă toată ziua, ferindu-se de vremea tristă şi întunecoasă de-afară, simţind cum cerul apăsător şi vîntul rece de toamnă îi stîrneau gînduri şi sentimente negre, de deznădejde. Nimic nu-l chema afară, nimic nu-l atrăgea în forfota nebună de dincolo de el, ci, dimpotrivă, totul îl făcea să se-nchidă înăuntru, să se ascundă în el, să se chircească înăuntrul sufletului gol şi deprimat. Nu simţea nici un entuziasm, nici o chemare, nici o plăcere, nici o bucurie... ca de obicei. Şi poate tocmai pentru felul ăsta de a fi nu-şi suferea Ceafalan băiatul şi se mira mereu către Miţica :

— Cu cine dracu' seamănă ăsta, fă, de şade toată ziua ascuns în casă ca un pustnic ? Ce vrea el ? Ce crede el ? Că d-acolo o să îndrepte lumea ? ! Nu vede că ce spune el nu se loveşte şi nu se brodeşte de loc cu ce vrem noi ? Ăştia d-afară ? !

— Ei, Radule — îi lua apărarea lui Gheorghe Miţica — îţi şade-n coastă ! Iar te-atîrni de el ! Ce-ţi cere ţie de mîncare ? Băiatul are serviciul lui ! Are leafa lui ! Ce-ai cu el ? Mîine îi vine ordin şi-atunci... Sau ţi-e necaz că nu merge cu tine la peşte ! N-ai zis să-nveţe carte ? Uite ce face cartea cu unii ! Parcă nici nu mai este al nostru !

— Parcă ? ! ridică glasul Ceafalan, uitîndu-se urît la Miţica. Nu mai este în toată legea ! Să-l auzi ce spune despre „războiul sfînt al nemţilor împotriva bolşevismului" şi dacă nu-ţi vine să bagi cuţitu-n el !

— Aoleo ! Tu eşti nebun, Radule ! Cum să-njunghii băiatu', că orice-ai face tu, el este tot de-al nostru !

— De-al nostru ? ! L-am crescut ca să dea palme oamenilor ? ! Să mă facă de rîs la bătrîneţe ? ! Să plece de pe pămîntu' unde s-a născut şi-a crescut ca să-i lase pe nemţi să-şi facă aici de cap ? Să sară d-aici la oameni ? I-arăt eu lui într-o zi, că de mult i-o coc... „De-al nostru" ! De-al nostru e ăla cu care te-nţelegi şi care ţi-e apropiat, nu îndelicaţi d-ăştia cu suflet de cîine...

— Fugi încolo şi taci din gură, că v-a-nnebunit pe toţi evacuarea asta ! Baza asta militară sau cum

dracu-i zice ! În loc să zici bodaproste că-i ia şi pe bătrîni cu el... tu-l ponegreşti ! O să te-auză şi-o să plece băiatu' supărat !

— Păi aia e grija ta ! Să nu plece el supărat ! Noi rămînem aici veseli !

Coborî la bătrîni în odaie. Abia s-aşeză pe scaun şi intră moş Tună Caraghios cu Tudor Vetrineanu. Moş Caraghios începu de la uşă :

— He-he ! Bună ziua, neică Petre, bună ziua ! Tot tare, tot ?

Ceafalan se sculă şi ieşi în uliţă ca să-i lase pe bătrîni singuri.

— Mulţumim dumitale, mulţumim dumitale ! strigă moş Petrache, ridicîndu-se în capul oaselor de pe pat. Da' cine eşti, că parcă te-aş cunoaşte după glas ?

— Sînt Caraghios ! Caraghios ! Băiatu' lui Marin Caraghios ! Nepotu' lui Vintilă ! Venii la matale cu Tudor Vetrineanu să mai şedem de vorbă !

— Aa ! Tună Caraghios ? Tu eşti, măi băiete ? Bată-te să te bată ! Şedeţi ! Şedeţi pe scaune, ce rămaseraţi în picioare ? Şi Tudor ! Tu ce mai faci, măi Tudore, de nu mai calci pe la noi ? Da' tu, parc-ai mai descrescut, mă Caraghiosule ! Te-ai mai cocîrjat! Trece vremea, trece ! Ia spune, ai fost azi la baracă ? Ce s-aude-n lume ? Să bate ? Să bate ?

— Aaa, e bătaie mare, neică Petre ! Nici nu ştiu dacă mai are cineva coraj să intre între ei să-i despartă, că e bătaie mare !

— Ce vorbeşti, mă Tună ! Şi unde se bate ?

— Peste tot, neică Petrache, da' mai mult în Rusia, acolo e focu' mai mare acuma !

— Ia şezi, şezi şi spune tot, spune tot, că Radu nu prea vrea să mă deslueşască, cică să dorm liniştit şi să-mi văz de bătrîneţele mele ! Ne trimite cu Gheorghe, la vale ! Ia spune, povesteşte cum e treaba ?

— E vînzare mare, neică Petre. Să ceartă între ei care să ne stoarcă mai mult. Cică la-nceput neamţu' a vrut să le ia americanilor şi englezilor găzăriile, telefoanele şi băncile din Romînia. Da' nu prea s-a-nţeles cu ai noştri şi d-aia i-a tot schimbat mereu

de la guvern. Fuse Miron Cristea, fuse unu' Arman Călinescu, Tătărescu, care dracu' mai fuse... Giugurtu parcă ! Da' treaba era încurcată, că avea şi Carol bani băgaţi în afacerile lor ! Întreabă-l pe Vetrineanu dacă nu mă crezi, că e colea.

— Aşa ? Spune, Tună, mai spune ! îl îmbie moş Petrache căscînd gura la moş Caraghios. Da' lasă ce-a fost, spune ce e acuşa !

Moş Caraghios se scărpină cu bastonul pe spinare, se uită la Vetrineanu, care mirosea o muşcată din fereastră, şi începu rar :

— Păi acuma să vezi tactica dracului ce iese la iveală, neica Petrache ; unii îl asmuţă pe neamţ în contra rusului. D-aia l-a lăsat pe Hitler să-şi facă de cap în Evropa. Pe Dunăre numai vapoare nemţeşti ! Încarcă de la noi şi cară la deal ! Cu Dictatu' ăla de la... Viena, d-acu' un an, nu ne luă şi jumate din Ardeal ? Nu s-a dus un milion de romîni şi nu ne-am lins pe bot de fo patruzeci şi patru de mii şi jumătate de kilometri pătraţi de pămînt ? La Braşov, la Cluj şi pe la Timişoara strigară comuniştii pe uliţe că nu e bine ce se face şi că e trădare mare, da' pînă la urmă tot ne luară pămîntu' ! Acuma, neamţu' s-a-ngrămădit la noi şi-a tăbărît pe rus. Da' să vedem ce-o să iasă, că şi rusu' e ţapăn ; nu se lasă, ca alţii, pe vine, dacă ridici paru' la el ! Ne pisează flăcăii ca-n piuă !

Moş Petrache se lăsă cu picioarele pe marginea patului şi-şi albi ochii :

— Le-nfloreşti, Tună, le-nfloreşti de nici dracu' nu mai te crede !

— Io le-nfloresc, nea Petrache ? ! Să spuie Tudor, că e de faţă ! Matale nu vezi că neamţu' e peste noi grămadă ? Fă singur socoteala şi matale ! Acu' un an, în septembrie, Polonia, în aprilie Norveghia şi... încă una, în mai, Belgia şi Olandia, pe urmă Franţia ; şi s-a dat şi italianu' de partea lui. Neamţu' a luat-o cică fulger ; luna şi ţara, luna şi ţara ! Şi aşa a făcut ! Ungaria, Bulgaria, Romînia ! şi acuma la urmă — cum îţi spusei adineaora — s-apucară cu ruşii. Dac-ar

fi fost rușii atacați primii, mai știi, poate i-ar fi scăpat și p-ăștilanți de ocupanție...

Vetrineanu se întoarse cu spatele la bătrîni și începu să privească pe fereastra odăii. Îl știa pe moș Caraghios bun de gură, dar o asemenea ținere de minte, la vîrsta lui, nu mai întîlnise.

— Da-da ! striga gîjîit moș Caraghios a doua oară. Dacă i-ar fi atacat întîi și-ntîi pe ruși, poate i-ar fi scăpat și p-ăștilanți de ocupanție, că...

— I-ar fi scăpat mai mult de-o groază ! se strîmbă moș Petrache mutîndu-și locul tot pe marginea patului. Tu n-auzi că neamțu' îi face harcea-parcea pe toți ? Cică-n pas de defilare trece peste ei !

— Eee, neică Petrache, așa e la-nceput, da' matale nu știi că urma alege ? Rusu' are 77 de gubernii ! Puhoi mare ! Și să bate și bine ! Nu știi, cînd cu turcii, că trăgea de sub burta calului în goană ? Ce te pui ?

— Ce mai faci acuma cu caii, mă Caraghiosule ? N-auzi că ăla trece călare pă tanc ? Intră în zidurile casei ca-n baligă și iese pă dincolo ! Cu ce dai în el ? Cu pușca ?

— Nu e vorba de tanc, nea Petrache, că e leac și pentru asta, e vorba că nu s-a-ncontrat nimilica și că sînt în înțelegere cu ăi de sus. La noi, i-a chemat Antonescu, ce mai ! I-a chemat, și oamenii cum să nu dea fuga la pomană fără lumînare ? Antonescu a trecut țara de partea neamțului și a tăbărît pă ruși...

Moș Petrache se ridică în picioare, ținîndu-se cu mîinile de capul patului :

— Ce tot dracu' îi dai zor cu rușii, mă Caraghiosule ? Ce-avem noi cu rușii ? Hai ?

— Noi nu știu ce-avem-ce n-avem, nea Petrache, da' știu că le șade-n coastă nemților. Cică rușii sînt bolșevici și nemților nu le-ajunge ăsta... cum dracu-i zice... cum îi zice, mă Tudore ?... că spuneai ieri la baracă ! Tudor Vetrineanu se răsuci spre ei, însă moș Caraghios ridică repede bastonul și-i făcu semn să tacă. Aa... așa... nu le-ajunge spațiu' vital. Da, așa, neică Petrache, neamțu' cică n-are spațiu vital !

— Ce n-are, mă ? se răsti moș Petrache, lăsîndu-se iar pe marginea patului.

— Spațiu vital, neică Petrache. N-are unde să-și crească pe semne vitele și s-a-ntins la alții, în toată Evropa, la noi, și-acuma la ruși.

— Fugi, mă, cu prostiile tăle ! Ce, ei omoară oamenii ca să aibă unde să-și pască vitele ?

Tudor Vetrineanu pufni în rîs la fereastră, dar se-ntoarse repede cu fața la bătrîni și-și șterse nasul cu podul palmei, schimonosindu-și dinadins chipul să nu-i bage de seamă moșii urmele rîsului.

— Așa o fi, neică Petrache ! striga moș Caraghios. N-auzi că te-mpușcă fără să te-ntrebe nimicuț ?! Ai noștri sînt speriați ! Nu-l dădură jos pă Carol și rămăserăm cu mucosu' de Mihai ? P-ăsta-l întoarce cum vrea Antonescu și ciracii lui. Nu vezi că lasă pe mîna nemților Getuza fără să ne-ntrebe măcar ? Ne vinde cu mîinile legate ! Toată țara ne-a vîndut-o !

— Și noi ? se zborși moș Petrache. Noi ce dracu' stăm cu mîinile-n sîn, mă ! ?

— Păi dacă n-avem cu cine, neică Petre ! Nu vezi ce oameni fricoși ? Ăi din centru se lasă împinși de grăniceri din urmă, ca oile ! Nu ! Noi, pescarii, ne-nțepenim aici. D-aia venii la matale, zic să facem și noi o ceată și să sărim pă neamț cînd o veni încoace peste noi să ne gonească din port...

— Da' cine dracu' scoate capu' din casă pă frigu' ăsta, mă, Tună ? Tu nu vezi ce vreme e-afară ? Nu vezi ce toamna dracului friguroasă ? Parcă e iarnă !

— E, cine ? Eu, matale ! Să găsește !

— Pă dracu' să găsește ! Tu știi că eu în iarna ce-a trecut am ieșit afară numai o dată ? În ajun de Bobotează ! Încolo, baba mi-a rînit ! Ea mi-a dus țucalu' ! Ca la un copil mic ! Noroc c-am nimerit-o pă ea vînoasă, mai țapănă, că altfel, din partea mea, făceam odaia cocină pînă-n primăvară. Da' și-așa... mai bine lipsă... că ce vorbe mi-am auzit ! D-aia nici nu ieșeam în fiecare zi ! Ieșeam la trei zile o dată, de gura ei ! Și tot mă blestema și mă bește lea ! Cică ori să crăp, ori să mă-nzdrăvenesc și să merg singur sub șopron ! Auzi a dracului cucuvea ! Dunărea înghețată

tun pînă-n fund, de-şi trecuse Calomfir batoza, cu motor cu tot, la Balta, şi eu să ies sub şopron ! Pesemne că vrea să mă găsească ţapăn acolo, să scape de mine ! Asta vrea ea. Şi zici că să mai facem ceată ! Nu mai sînt bun de nimic, Caraghiosule. O dată am ieşit din casă iarna trecută, în ajun de Bobotează ! Da' ce să zic... poate la primăvară ! Pînă-atuncea o să mă canonesc cu nebuna ! Alta ce să fac ?

— Eee, asta e buba noastră, nea Petrache, asta e, că nu putem să ne strîngem la un loc ! Ee, da' de strîns, tot o să ne strîngem noi ! Da' nu ca străjerii ! Ce mai poezii şi ce mai cîntece ! Ţi se zbîrlea părul' ! Îl ţii minte p-ăla :

„Noi sîntem străjerii ţării,
Ţara ne vom apăra,
Din moşia strămoşească
Nici o brazdă nu vom da...“.

Şi-o dădură pe toată ! Mă duc. Mă duc la moş Gaman, să vedem, el ce face, merge ? Intră în ceată în contra nemţilor ?

Moş Petrache se dădu jos din pat să-şi petreacă musafirii. Se opri, lung şi drept, în mijlocul odăii şi se holbă la moş Caraghios :

— Tudor Gaman ? Păi n-a murit, mă ? Parc-a murit ! Aşa-mi zicea nebuna mea ieri, cică : „Ducea-te-ai să te duci după Tudor Gaman, ca să scap odată de tine, că m-am săturat să-ţi mai rînesc !“ Zi, n-a murit Tudor, ai ?

Moş Caraghios se ridică de pe scaun :

— Ba a murit moş Tudor, da' eu ziceam de vărusău, ăla mai tînăr, de la Geatal ! Eee, mă duc. Noroc şi sănătate, neică Petrache ! Mai trec eu p-aici ! Poate te răzgîndeşti ! Hai Tudore, c-am şezut destul ! Rămîi sănătos şi noroc, neică Petrache !

— Noroc, Caraghiosule ! Noroc ! Vezi cum calci pe scări să n-aluneci şi să-ţi rupi ceva, doamne fereşte ! Multă sănătate ! Şi mai lasă-te de prostii, fii şi tu mai serios, mă Caraghiosule, că-ţi şade mai bine.

Mă mir cum umblă Vetrineanu cu tine că prea le scorneşti ! Ce te-a apucat cu ceata acuma ? !

Moş Caraghios străbătu săliţa întunecoasă, pipăi scările cu bastonul şi ieşi în uliţă. Afară, cînd îl auzi pe Tudor Vetrineanu izbucnind în hohote de rîs, mormăi cu necaz :

— Rîzi ? E tare de tot moşu', nu ? Simte tot şi face pe niznaiu' ! A mirosit cît de colo tot ! Şi are şi ţinere de minte ! Ştie c-a murit moş Tudor Gaman ! Băutura-l ţine. Asta e. Numai băutura te mai ţine, că altfel ori ţi se subţiază sîngele de-ţi rămîne în vine ca o apă, ori ţi se îngroaşă ca magiunu', de abia ţi se mai scurge prin vine ! Da, ea, băutura, ce te mai însforţează şi te mai înfierbîntă, că încolo... Şi-o luă drept asupra cîrciumii lui Secăraşu, împingîndu-l pe Vetrineanu înainte.

9

Aici, la Secăraşu, moş Caraghios se simte mai în largul lui, dar tot aici se simte mai bine şi neliniştea ce stăpîneşte toată pescărimea portului. Aici se-mbată pescarii zilnic cu secară şi urlă de zornăie paharele din rafturile cîrciumarului, urlă că spintecă pe burtă pînă la unul orice armată germană care ar pune piciorul în Getuza. Cîte-un pescar mai bătrîn, cu războiul făcut, îşi ia inima-n dinţi şi se sileşte să le-arate că nu e chibzuit să-i întîmpinăm cu duşmănie pe nemţi, dar tinerii zbiară cu cinzecile în faţă : „Ori noi, ori ei, altfel o să ne rîză şi curcile ! Uite-aşa, uite-aşa, cu cuţitele, de sub buric, pe burtă, în sus, pînă-n coşu' pieptului !" pînă la urmă se-ndreaptă cete-cete spre abator şi se-ncaieră între mahalale, cuţitarii cu colivarii.

Numai Vasile Cîrnu nu se bagă în ciorba lor. Chinul şi neliniştea din suflet Vasile Cîrnu încearcă să şi

le uite în felul lui. Cîrnu bea cu pescarii ziua, şi cum se face seară îl vezi că se prelinge uşurel în casa arătoasă de lîngă Secăraşu, unde-l aşteaptă tînăra căpitănească, curată ca o lebădă şi parfumată ca un trandafir. Lumea ştie de amorul lor şi zvonul ajunse repede pînă la urechile căpitanului. Numai că pirpiriul soţ n-avu ce să vorbească cu frumoasa-i nevastă şi nici cu namila de amant, ci se hotărî să-i prindă pe-amîndoi în casă şi să-i împuşte ca pe nişte cîini neruşinaţi. Căpitanul veni din cursă cu un ceas mai devreme, acostă feribotul la ponton şi se strecură nevăzut pe gangul casei, tremurînd din tot trupul şi strîngînd în mîna asudată mînerul revolverului cu piedica trasă. În uşa geamlîcului se opri să asculte şi carnea începu să tremure pe el :

— Nuu, nuu, nuu vreau ! s-auzea dinăuntru un glas înăbuşit de femeie. Nu, nu mai vreau, nu, bestie, vai, ajutor, lasă-mă, ah, lasă-mă, criminalule, vai, nu mai pot, nu mai pot, ce-mi faci, ce-mi faci, vai, nu mai pot...

Căpitanul se năpusti înainte prin geamlîc, trînti uşa camerei de perete şi întinse revolverul. Rămase încremenit. Nevastă-sa, răsturnată pe pat, numai în chiloţei, îl privea liniştită, ţintindu-l cu nişte ochi în care se ghicea o ură şi-o batjocură nespusă. În mînă ţinea o carte cu coperţi roşii, o carte veche pe care-o lăsă repede să cadă într-o parte, pe cuvertură. Încetîncet, chipul ei se limpezi şi deveni dispreţuitor, vesel. Spicherul de la radio anunţă : „Am transmis din studio actul III din piesa „Amorul şi moartea" de Thomas Esban. Adaptare radiofonică de Scarlat Ţonescu. Distribuţia a fost următoarea : Contele — Teo Lăescu, Marta — Ludmila Ionescu, contesa — Caterin Nasta..." etc. etc. Ungurqaica se răsuci pe pat ca o zvîrlugă şi ridică în faţa ochilor mîna albă în care ţinea cartea roşie, făcută ferfeniţă. Zîmbi, ridicîndu-şi arcul sprîncenelor, şi glăsui cu veselie :

— Ai venit, Scheau ? Dar ce faci cu pistol ? Vrei se mă impuşti ! Degeaba, că tot n-am fecut nimic demîncare astă-seară ! Astă-seară citesc, aici, frumos despre tine...

— Sărut mîna, Ilona ! Nu-i nimic ! se bîlbîi căpitanul strecurîndu-şi ruşinat pistolul în buzunar şi ştergîndu-şi broboanele de sudoare de pe frunte. Nu mi-e foame astă-seară !

— Atunci taci şi ascultă ! Şi Ilona începu să citească cu glas neobişnuit de dulce, de cald şi de batjocoritor : „Orice berbat gelos are coarne înainte de a le avea, dacă este gelos. Orice femeie înşală pe berbatul gelos din curiozitatea de a şti de ce n-o lase să vadă cum este alt berbat ! Îi este frică oare că-l va părăsi pe el ? Un berbat gelos dovedeşte nesiguranţe, nu dragoste. El mai repede poate fi înşelat decît alt berbat care este indiferent, dar atent cu soţia sa". Trage sertar de la bufet, ia bani şi du-te cumpără un vin bun de la Chirpiz ! Vreau se beau astă-seară, aşa goală, cu autor la această carte. Eşti gelos, căpitanu' Scheau ? Dacă eşti gelos nu mai beau cu autor la această carte, dar me duc mîine se mă plimb cu barca, cu pescar acela înalt şi obraznic pe care ai vrut se inpuşti. Alege...

— Mă duc după vin, Ilona ! strigă Scheau repezindu-se pe uşă.

Unguroaica rîse în urma lui subţirel ca o păsărică şi, rostogolindu-se pe marginea patului, intră cu picioruşele în pantofii de casă, roşii, cu tocuri înalte ; se duse şi privi pe fereastră, rîse din nou în triluri, apoi, clătinîndu-şi şoldurile strîmte, veni şi s-aruncă pe pat deasupra cuverturii :

— Ieşi afare, Chirnu ! A fugit Scheau ! A fugit după vin, tocmai la Chirpiz ! Hai, Chirnu, ieşi !

De sub pat se ivi o cizmă uriaşă de cauciuc, urmată de altă cizmă şi de un trup lung, spătos, înaintînd de-a-ndăratelea pe covorul păros. Cîrnu se ridică în picioare, mormăind, scuturîndu-şi cu palmele mari pantalonii prăfuiţi şi netezindu-şi cămaşa smolită. Se apropie încet de pat, îşi înfipse mîna în părul unguroaicei şi începu s-o tîrnuie parcă prefăcut :

— Obraznic, ai ? Ăla înalt şi obraznic, nu ? Ai început să vorbeşti despre mine ca despre al tău, ăăă ?

— Nu, nu Vasile drag ! Am vrut să zic simpatíc şi-am zis obrazníc ! La mine chind vorbesc despre

tine, orice cuvînt reu înseamnă simpatic ! Nu chinui degeaba pe Ilona ! Nevasta ta a pîrît ! Şi vezi că timpit a vrut se ne inpuşte ! ? Şi inpuşca pe noi, cu siguranţe, dacă nu intindeam fir de lînă pe gang !

— Plec, se hotărî Cîrnu. Mîine mergem cu lotca la insule. Vezi să nu uiţi sticla cu vin de la Chirpiz. Bună seara, Ilona !

Şi Vasile Cîrnu o învălui pe Ilona într-o privire ciudată ; ochii îi străluciră, muşchii fălcilor îi tresăltară şi pe negîndite o smulse pe unguroaică de deasupra cuverturii, o lipi de el şi începu s-o sărute pe umeri, pe gît, pe ochi...

— Ioi ! Ioi ! Tu me innebuneşti pe mine, Vasile drag ! se zbătea Ilona, încolăcindu-i gîtul cu braţele şi tremurînd.

Cîrnu o depărtă, ţinîndu-i capul în palme, şi privi lung în ochii dulci ai femeii care arăta chiar ca o nebună.

— Plec.

— Mai stai, Chirnule !

— Ce să mai stau, c-am stat dăstul ! Ce e mult nu e bun. Sau vrei să te saturi şi de mine ca de-al tău !

— De tine n-am se mă satur niciodate, Vasile ! Tu eşti altfel de berbat !

— Oi fi, da' m-aşteaptă nevasta şi-mi face muzică. Mîine, după cursa de patru, eu sînt cu lotca lîngă ponton, să ştii. Noapte bună !

— Noapte bună, Vasile drag ! îi ură Ilona conducîndu-l cu braţele pe după gît pînă la uşă. Mîine vin cu tine, dar se nu bei rachiu mult, că mi-e frică de tine cînd eşti cu beutură !

— Bine, şopti Cîrnu şi pieri în întunericul curţii din dos.

În urma lui s-auzi un ţipăt înăbuşit şi uşa de la casa căpitanului fu trîntită ; unguroaica făcu numai cîţiva paşi şi se aruncă pe pat, apăsîndu-şi cu amîndouă mîinile pieptul, locul de unde o ciupise Cîrnu. O ardea şi-o cutremura, plîngea şi rîdea strigîndu-l pe nume...

Cîrnu intră drept la Secărașu, înecîndu-se în urletele, înjurăturile și fumăraia cîrciumii. Bău mult de tot cu Zbîrcea-beţivul, se certă cu Vetrineanu, îl înjură pe Secărașu, iar pe la miezul nopții, sîcîit de cîntecul cunoscut al lui Zbîrcea și de vorbăria pescarilor despre venirea apropiată a nemților, plecă bîjbîind prin întunericul uliţelor pustii, lătrat de cîinii mahalalei și proptit de gardurile șubrede. La poarta casei, dulăul lățos și bătrîn al curții îl simți că e afumat, dar făcu o încercare ; se gudură sfios pe lîngă stăpîn, scînci prietenos și dădu să intre în tindă după vreun codru de mămăligă. Cîrnu îi dete un picior în coaste și dulăul, schelălăind și strănutînd, fugi în fundul curții, vîrîndu-se sub un butoi, de unde începu să urle răguşit. În casă, Făniţa se ridică pe jumătate din așternut și se răţoi la bărbat somnoroasă :

— Ce-ai, mă, cu el ? Sau nu ţi-a ajuns de băutură și-ţi verși necazu' pă el !

Cîrnu umbla prin odaie, pipăind lucrurile și sprijinindu-se de pereți ; se-mpiedică de sobă, scăpără un chibrit, îl scăpă pe jos și, dezbrăcîndu-se, își aduse aminte :

—Băutură ? Băutură, hai ? Atîta știi, putoare ! Băutură ! C-o să te gonească cu puradeii la plimbare, p-aia n-o știi, nu ? N-o știi ?

Și nici una, nici două, puse mîna în ciuful Făniţii și-ncepu s-o plimbe prin odaie din colţ în colţ, buşind-o pe-nfundate. Văzu că nu ţipă și-o lăsă din mînă ; își aduse însă aminte dintr-o dată de-un anumit lucru și de pistolul căpitanului și-o luă din nou la refec. Dar Făniţa, parcă în necaz, răbdă palmele mari și grele fără să crîcnească, și toată noaptea rămase cu ochii deschiși în tavan, gîndindu-se cît de adevărate trebuie să fie ce spunea lumea despre venirea nemților, dacă și bărbatul ei, atît de batjocoritor și nepăsător în fața primejdiilor vieții, fusese scos din ţîţîni.

Seara următoare, Făniţa pîndi ascunsă după chei și-l văzu pe Vasile intrînd iar la căpitănească. Noaptea, tîrziu, Vasile se-ntoarse acasă și mai băut. O

zgîlţîi din somn şi, tam-nesam, îi trase o pereche de palme.

— De ce, fă, te-ai plîns la nea Radu Ceafalan că te bat ? Ca să-l puie pe deşteptu' ăla de Vetrineanu să mă bestelească cum ştie el în faţa oamenilor, la Secărăşu ! D-aia ?

Făniţa se scutură buimacă de somn şi pînă să-şi facă vînt să răspundă, Cîrnu îi mai dete două palme grele.

— Tu să-mi spui de ce te-ai plîns, nu că de ce dau în tine, auzi ? De ce te-ai plîns, fă ? Şi de ce-ai trăncănit, fă, c-aş fi spus eu că „n-are decît să intre nemţii, c-o să beau rom atunci !" Ciripeşte, n-auzi ? Ciripeşte, Cristoşii... că d-aia te-am cîrpit şi-aseară ! Vorbeşte !

Făniţa îşi drese glasul gata să grăiască, dar Cîrnu îi mai fripse obrajii bucălaţi şi aprinşi cu încă două palme. Şi tot aşa vorbiră îndelung pînă spre ziuă, cînd abia apucă rînd şi Făniţa. Ameţită şi frîntă în bătaie, muierea îşi adună cele din urmă puteri şi se repezi asupra bărbatului ca o gaie. Răcnetul lui Cîrnu cutremură casa, alungînd copiii afară îngroziţi, iar horcăielile ca de porc înjungheat s-auziră tot mai pierdute, pînă cînd se lăsă o linişte nemaipomenită la ei. Şapte ceasuri Cîrnu stătu nemişcat ca un mort, fără să zică o vorbă. Abia pe la nămezi se rostogoli o dată pe stînga, o dată pe dreapta, şi-i făcu semn din ochi Făniţii să-l sprijine, că vrea să umble. Făniţa nici nu s-apropie de el ; fugi speriată în curte, de parc-ar fi gonit-o lupul din urmă. N-ajunse bine la cuptor, cînd uşa tinzii sări din ţîţîni, şi-n mijlocul ei, drept şi înalt, se ivi Vasile. Înaintă spre ea cu paşi sprinteni, dar cam stînjeniţi, şi cînd puse mîna pe gîtul ei, Făniţa se gîndi cu părere de rău că nu trecuse de cu seară pe la mă-sa să-şi ia rămas bun. Cîrnu îi cuprinse obrajii în palme, o mîngîie ca şi-altădată şi pînă să-şi revie Făniţa din ale ei, bărbatul o purtă pe braţe în casă şi-o răsturnă pe pat cu poalele-n cap. Mai pe la urmă, cînd Făniţa suspina şi se ţinea cu braţele de grumazul bărbatului, Cîrnu îi şopti la ureche ca o ultimă mîngîiere :

— Proasto ! Eu arunc o vorbă și tu mă spui la nea Radu că-i aștept pe nemți ? Te rup în bucăți dacă mai sufli prostii d-astea ! Mă faci de rîsu' oamenilor? Ce vorbim și ce facem noi în casă, aici rămîne ! Muierea nu trebuie să scoată vorbele afară din casă ! Se dădu jos din pat și, aducîndu-și aminte de încercarea disperată a muierii, rînji mulțumit : După cum văzuși, sînt teafăr, da' dacă mă-nbolnăvesc, să știi de la mine că de mîna mea mori. Și ieși în curte strîngîndu-și brăcinarul nădragilor și crucindu-se : Uite, mă, cu cine stai în casă ! Uite ce să-i dea în gînd ! Să mă nenorocească pe viață ! Cine-o fi învățat-o, potaia ! Aa, păi ți-arăt eu ție jugăneală, nu scapi tu numai cu atîta...

Se întoarse mai potolit peste un ceas și începu să se gătească. Fănița se învîrtea în jurul lui :

— Iar pleci după... Mă Vasile, mă, o să se găsească unul mai al dracu' să vîre cuțitu-n tine și să-ți lase copilașii pe drumuri, mă... Astîmpără-te, mă, că te-a văzut a lui Spirea alaltăieri cu nebunu' de Torlac de gît cu niște... la marginea portului, la cîrciuma lui Tase ; și cică ceee petrecere era pe voi și ce zaiafet mare, de se oprise lumea să se uite la voi ca la urs ! Și de unde luați bani, mă Vasile, că încolo vă văietați că n-aveți de tutun ? Și de băutură cum dracu' găsiți ? Și Dobra a lui Caraghios a povestit femeilor la fîntînă că te-a văzut într-o noapte sub gardu' ei, cu o străină în rochie albă. Vă rîdeați și vă giugiuleați ! De unde dracu' le găsești, mă Vasile, că omu' pune ochii p-o femeie și cu aia trăiește toată viața ! Păi tu ? Ce e asta la tine ? Tu parc-ai fi turc ! Tu sultan trebuia să fii !

— Cînd o să plec pe front n-o să mai mă vază nimilica. A primit ordin al lui Plînge, din leatul meu. Dă-mi o cămașă curată, că am treabă.

— Iar ai treabă ? Săracu' ! Abia te văzui și iar pleci ! Iar ai treabă ! Te-așteaptă tovarășu', Culae, cuțitașu' ! Te-așteaptă să plecați în crailîc ! A isprăvit cu Ivanca ! Acuma altele ! Eee, o să vi se-nfunde vouă odată și-odată, n-aveți voi grijă, și să vedem

atuncea cine o să v-aducă mîncare cu suvertaşu' la puşcărie ? Gagicile ? Sau noi, amărîtele ?

— Dă-mi un leu că ţi-l dau mîine îndărăt.

— Aşa ? ! Acuma mîine ne vedem ? ! Făniţa se scormoni în buzunarul şorţului şi-i trînti leul în palmă : Na, dar-ar dracu' să dea în treaba ta, că nu te mai pocăieşti odată ! Ţi-a dat păr alb şi minte la cap tot nu ţi-a venit !

Merse după el în tindă şi-l văzu trăgînd de sub streaşină un şir de sabiţă uscată.

— Aaa ! Îţi iei şi mizilic ? S-aveţi după ce bea ? Săracii ! Ce viaţă grea duceţi ! Şi-i smulse şirul de sabiţă din mînă.

Cîrnu se încruntă :

— Ia vezi ! Ce, vrei să stau lîngă tine ca să-ţi ţiu de urît ? Sau eşti proastă ! şi-i luă şirul de sabiţă îndărăt. Ieşi din curte fără să mai asculte sporovăiala Făniţii :

— Să vedem ce-o să le mai pui pe masă copiilor dacă tu începi să cari peştele ! În loc să aduci, tu scoţi din casă, nebunu' dracului ! Doamne, ce bunătate de om mi-ai dat ! Tu-i zici de la obraz şi el tot ce ştie face ! Ca un duşman ! Golan şi curvar ! Asta mi-a trebuit ! Făniţa oftă din tot sufletul : De, l-am ştiut că e aşa, şi tot mi-a plăcut ! Rabdă acuma !

Pe seară pică Dobra a lui Caraghios şi începu să se vaiete de la poartă :

— Auliuuuu, auliuuu, ce ne facem, Făniţo daicăă... auzi că ne goneşte, vrem nu vrem ! Cum să trăim noi în altă parte, Făniţo daică ? Cum să trăieşti cu sufletu' rămas aici pe mal şi să teee gîndeşti în fiecare zi, numai cu gîndu', la căsuţa în care ai venit pe lume ? Cum să-ţi laşi sufletu' aici şi tu să umbli fără el, ca un cîine cu inima scoasă care nu mai simte nici mîngîierea stăpînului, Făniţo ? Ei, zi şi tu dacă ăla mai e trai ! Zi şi tu, Făniţo, dacă aia mai e viaţă ! Aicea mai găseşti cîte un ciur de mălai, te mai păsuieşte ba una, ba alta ; că d-aia ziceam adineaurea : „Unde să ceri, unde să te-mprumuţi, dacă nu la ve-

cini de-ai tăi !", că gura cere, nu ştie de ruşine, pînă ce-o astupa-o pămîntu' şi-o sătura-o odată !

Făniţa îi făcu un sêmn s-aştepte, şi pieri în întunericul mazalii, ascultînd-o de-acolo pe Dobra a lui Caraghios :

— Azi-noapte mă visai pe dealu' Temeţ, Făniţo ! Şi unde crezi ? La Valuri, la coline ! Se făcea că eram fete, eu, tu şi... curviştina aia de Vasila a lui Cocoşatu — c-aşa o să-i zic ; de unde şi pînă unde noi tovarăşe cu ea la fetie, la horă ! Da' ce fel de vis, Făniţo, că parcă pluteam, parcă zburam pe sus cînd jucam în horă ; şi ne bătea aşa ca un vîntuleţ pe sub fuste, şi ne lua pe toate trele pe sus, pe deasupra Getuzii, aşa îmbrăcate în fuste şi bluze înflorate, cu salbe la gît, ce mai, gătite cum eram noi ca fete...

Făniţa veni din fundul mazalii cu un ciur de mălai în mînă şi n-o lăsă pe Dobra a lui Caraghios să-şi mai lungească visul :

— Uite, ţaţă Dobriţo, o jumătate de ciur de mălai. Mai îmi rămase şi mie de-o mămăligă pentru deseară. Mîine... vedem ce-om face, că ăsta al meu... ştii că-i place să sugă şi nu prea aduce. Eu ce mă mai zbat ; spăl la Borea, pe la Calomfir... Să-l mîncaţi cu poftă şi mergi sănătoasă !

— Bodaproste Făniţo, bodaproste, să-ţi dea Dumnezeu sănătate şi să-ţi fie copilaşii sănătoşi, că vorba aia, de unde dai, dă şi Dumnezeu ! Mă duc să pui de mămăligă, că s-o-ntoarce ăla şi n-am ce-i pune pe masă şi iar mă ia la-njurături. Auzi ce i-a căşunat, ţicnitu' ? Cică „alte muieri cum cîştigă, cum le dă să mănînce bărbaţilor ? Munceşte şi tu ca ele şi adu în casă, n-aştepta numai la mine !" Auzi, Făniţo, al dracului ce s-a făcut, cică să mă duc la treabă că nu mai am la ce sta acasă, că nu mai am copii mici ! Auzi, puturosu', după ce-am crescut şase copii, de m-am uscat ca o scîndură, acuma să intru şi la stăpîn, la bătrîneţe, păcatele mele ! Şi el ? El să stea acasă să mănînce şi să doarmă ca un doban ! Aa, păi n-apucă el ziua cînd să mă vază pe mine ca p-a lui Stamate Chiorul, în pantaloni, de parc-ar fi dracu' pe uscat ! Rămîi sănătoasă Făniţo ! Mă duc ! Mă

duc să nu fi venit ţicnitu', că-i abate ; cică umblu toată ziua din vecin în vecin şi pe unde mă duc acolo rămîi ! Ai dracului oameni, ei toată ziua plecaţi, şi tu, cum te dezlipeşti de casă, ca de cînd venii eu la tine, gata, s-a scufundat pămîntu' ! N-are cine să le toarne să se spele — de parcă ei ar avea mîinile frînte — n-are cine să-i descalţe, să-i primenească, să-i scuture, să-i spele, să le deretice, să le dea de mîncare, să le aştearnă... — şi cică ăsta nu e sirvici — plesnir-ar fierea să plesnească în ăla care nu ne crede şi nouă ; că-i răzgîiem toată ziua ca nişte proaste şi d-aia a-nceput să scoată coarne şi să facă mofturi, fasoane ; se răsfaţă ca nişte copii mici, ai dracului puturoşi ! Mă duc, Făniţo, mă duc c-o fi venit ăla bătrînu' şi iar îi răsare ! Rămîi sănătoasă !

— Mergi sănătoasă, ţaţă Dobriţo ! Vezi să nu dai în sîrma din curte, că zvîntai azi-dim'neaţă nişte rufe la vînt şi rămase întinsă. Da' bine că mi-aduseşi aminte s-o strîng !

Făniţa străbătu curtea din faţa casei, lipăind în papuci. La poartă se ridică în vîrful picioarelor, privi pe uliţa pustie şi, simţind un junghi între spete, se răzgîndi. Lipăi iar prin curte şi se făcu nevăzută în întunericul tinzii. După un timp, înăuntru flutură o flacără mică de chibrit care, mărindu-se, se linişti şi rămase atîrnată de peretele odăii. Prin vecini începură să se aprindă, răzleţe, şi alte luminiţe.

În noaptea care urmă, Vasile Cîrnu veni beat chior şi o bătu pe Făniţa măr. Răcni pînă spre ziuă :

— Eu îi vreau pe nemţi, nu ? Na atunci ! Eu îi vreau pe nemţi, nu ? Na atunci ! Du-te acuma la Vetrineanu şi la nea Radu şi spune-mă că-i aştept pă nemţi să-mi dea rom ! Du-te !

A doua zi, la fîntînă, nedormită şi cu vînătăi la ochi, Făniţa ascultă mai cu luare-aminte vorbele muierilor care se văietau că nu mai e chip de-nţeles cu bărbaţii, că sînt puşi pe arţag şi pe bătaie, că lipsesc cu zilele de-acasă clătinîndu-se năuci cu mîinile în buzunare pe cheiul portului şi că le lasă pe ele singure în gospodării să se zbată în lipsuri.

Într-una din aceste zile, într-o marți dimineață, inspectorul financiar poreclit „catîrul" nimeri în curte la Ceafalan taman după o ceartă pe care omul o avusese cu nevasta. Ceafalan găsise cazanul de rufe dat jos din pod și i se păruse că Mițica strînge pentru plecare. Acuma era în curte, așezat pe vine sub șopron, și curăța pe capacul de lemn tare un ciortan proaspăt, de vreo jumătate de kil. Lungea parcă dinadins treaba.

— Radu Ceafalan ! strigă inspectorul de la poartă fără să dea bună-ziua.

Mițica, aflată în tindă, dădu perdeaua la o parte să vadă ce e, dar o lăsă repede la loc și se depărtă de fereastră tremurînd. Ceafalan întoarse ciortanul pe spate și-ncepu să-i răzuie burta. „Catîrul" își drese glasul și strigă mai tare :

— Ceafalan Radu ! Dumneata ești Ceafalan Radu ? Rol 9194, de profesie pescar, strada Șomoiogu nr. 80 !

Nici un răspuns.

— Cine stă aici, domnule ? Sînt inspectorul Toma Grigoriu de la Secția Gărzii Financiare. Vreau să ridic impozitul pe clădiri, anii 38, 39, 40 și 41, de la numitul Ceafalan Radu !

Ceafalan nu se-ntoarse ; tăiase ciortanul pe burtă și-i scotea mațele cu grijă, trăgîndu-i fierea afară cu mîna. După un timp, privi în spate ca din întîmplare și zărindu-l pe inspector fierbînd de mînie tuși, lăsă baboiul și cuțitul pe capacul de lemn, se ridică încet de pe vine, ștergîndu-și palmele de pantaloni, și mormăi ridicînd mîna stîngă spre tîmplă, în semn de „noroc" :

— Eu șez.

— Aaa ! Dumneata ? Te-ai hotărît să răspunzi ? M-ai lăsat să vorbesc cu pereții pînă-acum, nu ? Va să zică dumneata ești ăla care nu știi să-ți îndeplinești datoriile de cetățean al țării în care trăiești ! Dumneata ești ăla care nu știi că trebuie să plătești, sau mai bine zis nu vrei să plătești impozitele pe clădiri, nu ? Catîrul ridică glasul : Dumneata de ce nu te prezinți, domnule, la citațiile percepției și ale secției financiare și-ți înveți pe deasupra și nevasta să fie

obraznică cu organele financiare de încasare ? Crezi dumneata că percepţia nu-şi dă seama că dumneata şi beţivanii şi bătăuşii ăilalţi nu vreţi să plătiţi dinadins ? C-abia v-aţi întors de la peşte, c-aveţi bani strînşi, da-i beţi ? Ei, află că-ţi scot eu acuma tot afară din casă, la licitaţie, ca să te-nvăţ minte o dată pentru totdeauna ce-nseamnă dări către statul romîn...

Ceafalan îl asculta cu atenţia cuvenită, fără măcar să clipească. Făcu un pas înainte, întorcînd urechea dreaptă spre inspector, parcă vrînd să-l auză mai bine. Pe la jumătatea discursului însă simţi cum i se întunecă vederea şi pieptul începu să i se umfle ca un burduf. Puse ochii pe inspector să vadă cam cîte parale face : se uită la pîntecul rotund de belfer, la guşa roşie cu etaje, la obrajii bucălaţi şi unsuroşi, şi cînd ajunse la ochii-i neruşinaţi, îi veni să-l înhaţe pe inspector de turul pantalonilor, cu o mînă, să-l zgîlţîie deasupra capului numai o dată şi să-l trîntească de pămînt, în aşa fel, să plesnească în bucăţi ca un butoi cu doagele slabe. Cum se făcu, că inspectorul simţi ce plăcere îi venise omului gros din faţa lui şi, cu ochii holbaţi la vinele lui Ceafalan, care se umflaseră ca nişte ţevi, zvîcnind şi împingînd sîngele spre tîmple, ţipă ca apucat :

— Sergent ! Sergent ! Opreşte-l ! Eşti martor ! Îl dau în judecată pentru lovire ! Arestează-l !

— Da, da, să trăiţi ! Am înţeles, să trăiţi ! Îl chem şi pe sergentul din post ! strigă sergentul şi, făcînd stînga-mprejur, o luă la goană spre poartă.

— Stai ! Stai ! Unde fugi, cretinule ! zbieră Catîrul alergînd după el. Stai că-i arăt eu lui să mă lovească în exerciţiul funcţiunii ! Să nu-şi închipuie el că poate să-şi facă de cap în ţara romînească !

— Radule ! Radule ! s-auzi glasul Miţicăi din tindă. Vino-ncoace, Radule, şi lasă-i dracu' în pace ! Nu te pune cu ei ! Sau vrei să le rupi fo mînă şi să dai de belea ! ? Asta ne mai lipseşte acuma !

Ceafalan se duse spre poartă şi vorbi liniştit musafirilor care se luaseră la întrecere pe scări, spre uliţă :

— Se vede treaba că-mneata n-ai venit după impozit şi d-aia fugi ca un nebun ! Ai venit numai să-mi înjuri nevasta şi să-mi ceri socoteala de ce n-o-nvăţ să facă sluj în faţa „organelor financiare“ !

Se-ntoarse şi intră sub şopron desfăcîndu-şi brîul lung, roşu. Abia acum îl luară căldurile : „Mîine iar îmi bate toba la poartă. Hm ! Da' nu mă luai niţel după el, poate se ducea de-a bostornaca pe scări şi nu mai colinda astăzi pe la alţii !“ Se lăsă pe vine şi puse mîna pe cuţit să termine de curăţat ciortanul. Pe poartă intră un tînăr negricios care străbătu curtea spre odaia lui Gheorghe, strigînd din mers :

— Bună ziua, domnule Ceafalan ! Ce mai faci ?

Ceafalan rămase cu spatele. Termină treaba, se ridică şi intră în odaie, făcîndu-i semn Miţicăi să vie la el :

— Ce e atîta musafirlîc cu ăsta ?

— Care e ăla ? făcu Miţica pe proasta. A ! O fi ăla de la poştă care venea la Gheorghiţă !

— Şi-acuma ce mai caută ?

— Păi, nu i-o fi spus că pleacă ! Ee, şi doar nu le mănîncă !

— Nu-mi place mie să-mi vie în casă, la fete, toţi nepricopsiţii, auzi ? Dracu-l ştie cine e, de unde e şi din ce neam se trage ?

— Ee, şi tu ! „Neam“ ! O fi şi el om ca toţi oamenii ! Noi cine sîntem ?

— Să nu-l mai văz p-aici.

— Da' cum să-i spui omului în faţă, Radule, să nu mai vie !?

— Tu s-asculţi ce zic eu — rări Ceafalan vorbele — eu n-am fete la care să le dea tîrcoale toţi mamelucii, ai înţeles ?

— O să le măriţi cu vodă !

— Păi nu le ţii în casă toată ziua ca pe nişte cadîne ? De dormit sforăie pînă la namiezi ! A-nvăţat patru clase ! Gîndul la mode ! Trage a coconie ! O să dea ele de dracu' cînd n-o să ştie, colo, să facă mămăligă bărbatului !

— Ei, Radule, şi tu ! căută Miţica să-l îmbuneze. Ce-ţi căşună pe ele acuma ? Ce vină au fetele ? Tu

nu știi ? Bărbatu' e bărbat : dă și el cu botu', pe unde poate, să vază cum și ce fel ! Oamenii abia așteaptă să le vie în casă băieți, la fete, și noi îi gonim de parc-am fi cine știe cine !

— Aseară, la Buniță, era beat mort. Nici nu m-a cunoscut să-mi dea bună-seara !

— Am auzit și eu că bea ! Da' care nu bea !? Nu vezi ce vremuri ? Că nu știe omu' ce să mai facă, să mai uite !

— Beția îți aduce aminte, nu te face să uiți ! E golan și să nu-l mai văz p-aici. Nu de d-astea ne arde nouă acuma ! N-avem ce-alege de la un bețiv...

— Hm ! Mă mir ! Cu Zbîrcea cum șezi la taifas ?

— Ăla e altfel de bețiv. Nu calcă jigodia asta pe urmele lui Zbîrcea !

— Păi se putea să nu-i ții parte ? Sînteți prieteni ! Prietenie la toartă ! Faci politică cu bețivu', dar-ar dracii să dea în politica voastră, că d-aia n-aveți cămăși pe voi și nu v-ajungeți, că vă rînjiți la toți și numai voi sînteți buni ! Ăilalți sînt cheleși și hoți ! O să dați voi de dracu' cînd v-o duce, colo, din spate, cu baionetele. Atunci să vă văz eu pe voi ! Că alții nici nu pregustă că trăiesc pe pămînt, parcă le pică din cer, găsi-i-ar, și nouă, nouă parcă e un făcut, numai în contra ne merge ! „Altfel de bețiv !", găsi-ți-l-ar de nesățios, că să fiu un polițai l-aș lua dracu' și l-aș închide de la capu' femeii ăștia amărîte !

La masă, Ceafalan abia înghiți primul dumicat și trînti lingura în castron :

— Dumnezeii... și de masă și de tot ! Mă, și-i spui de-o mie de ori s-o dea jos din timp, și nu ! Nuuuu ! Ea tot p-a ei o ține !

— De, mă omule, că de-o jumătate de ceas am răsturnat-o și-am tăiat-o ! Ce te mînii degeaba pe Dumnezeu ! Și pe urmă mai stăi și tu nițeluș, că nu te ia nimeni la goană ! Ia uite ! se miră Mițica făcînd în palmă un cocoloș de mămăligă și aruncîndu-l în gură. E călduță ! Ce spui tu !

Începură să mănînce dintr-un castron mare cu ciorbă, pus în mijlocul mesei. Sorbind în grabă, Ni-

culae întîlni în drum spre castron mîna lui Ionică şi-i dădu un cot, aruncîndu-i lingura de lemn cît colo. S-aplecă tot el s-o ridice. Cînd îi fu la îndemînă, Ceafalan îl plesni pe negîndite cu vîrfurile degetelor peste ceafă. Niculae sughiţă, căzu sub masă şi nu mai ieşi de-acolo. Plîngea pe-nfundate.

— De, mă — se supără Miţica aruncînd o privire aspră bărbatului — coşcogeamite omu' te pui la mintea copiilor? Atingi băiatu' după ceafă? În altă parte nu poţi să-i dai? Şi la masă te-ai găsit!?

— D-aia au scos coarne, că-i răsfeţi ca pe nişte feciori de bani gata!

— Păi! Nu vezi ce răsfăţ! Îi baţi şi-n timpul mesei!

Niculae se ivi de sub masă, îmbufnat, şi dădu să iasă afară.

— Şezi acolo şi ia de mănîncă! Unde te duci? se răsti Miţica la el ca şi cînd, gata, se terminase cu scandalul.

— Nu mai mănînc, ce! se-ncăpăţînă Niculae.

Lui Ceafalan i se tăie pofta de mîncare. Sub privirile triste ale Miţicăi, se trase binişor în pat, făcîndu-şi socoteala că pînă vine timpul să caute şirele, poate să facă şi-un somn. Pagubă mare nu era nici dacă le uita în apă; şi-aşa nu prindea mai nimic. Dunărea se făcuse tulbure, noroioasă, iar ciortanul, cam slab la vedere, trecea la deal fără să zărească cocoloaşele de mămăligă din cîrlige. Marginea Dunării însă era împănată cu şirele pescarilor, rămaşi pe-acasă de teamă să nu se-ntîmple ceva în lipsa lor. Pe deasupra, de vreo două zile se stricase şi vremea. O ploaie deasă şi rece ţine lumea mai mult în casă, la adăpost, şi pe-afară vezi numai cînd şi cînd pe cîte cineva dînd fuga pe sub streşini după tîrguieli mărunte şi de mare nevoie; o sticlă cu gaz, dacă nu mai are ce pune în lampă, un kilogram de sare pentru mămăligă, vreun pachet de fidea s-arunce în fiertură.

Gata să aţipească, lui Ceafalan îi veni în minte chipul Dioniţii lui Zbîrcea. Pe ploaia de-aseară, Ceafalan, coborînd caldarîmul lui Buniţă, trecu pe la

Vasile Cîrnu să-i ceară tesla împrumut. Prinsese pe apă o ladă şi vrea să-i scoată cuiele. Cîrnu era plecat de-acasă, şi-n vreme ce Făniţa îi căuta tesla printre nişte troace aruncate după un butoi din tindă, Ceafalan auzi sporovăielile muierilor aflate în odaie, la clacă :

— Voi ştiţi, fa creştinelor, de ce plînge Borţea ? Borea borţosu ? Primaru' ? întreba Dioniţa frecînd de zor doi coceni de porumb deasupra coşului de nuiele pus în mijlocul casei.

Muierile ridicară ochii spre ea şi Ceafalan se trase după uşă să nu-l zărească.

— Nu, fa ! De ce să plîngă !? se miră una. N-are băieţi pe front ! El nu pleacă ! Dă-l la dracu', ce-i lipseşte ? Toată lumea e a lui : bea şi mănîncă !

— Plînge, fa, plînge şi el, săracu' ! se văietă Dioniţa. Ce, nu-l văz eu în fiecare zi ? Ce se mai boceşte sărmanul, de ţi se rupe inima cînd îl auzi cum se perpeleşte !

— Da' de ce, fă ţaţă Dioniţo ? se-nfipse una mai ţîfnoasă, care după glas lui Ceafalan i se păru că e Vasila lui Miu-cocoşatu. De ce să plîngă ?

— Ee ! că nu şi-o... fa Vasilo ! o lămuri Dioniţa aruncîndu-i vechea şi deşucheata vorbă despre oamenii cu burtă, şi-ncepu să frece cocenii mai cu poftă deasupra coşului.

— Ee, găsi-l-ar, se ruşină Vasila văzîndu-se păcălită. Nu plînge el din asta...

Muierile chicoteau între ele, şoptindu-şi anumite lucruri la ureche.

Ceafalan ieşise în mare grabă de la Vasile Cîrnu, şoptind :

— Ale dracului muieri, de ce le arde !

Ştia şi el că plînge Borea, da' nu din cauza burţii ; din alta plînge. De cînd e primar, Borea şi-a ridicat pe dealul viilor de la „Calea Caprei" o vilă cu trei caturi pe care, măcar că nu seamănă cu nevastă-sa, Geta-bondoaca, şi nici cu fii-sa de la Bucureşti — Geta-pocita, a botezat-o „Vila Geta". E o clădire frumoasă, înconjurată cu pogoane de viţă de vie Hamburg şi Afus-Ali, iar înăuntru îm-

podobită numai cu candelabre ca-n biserică, cu uşi cu mînere aurite şi scări de marmură, ca un palat adevărat. Pentru vilă plînge Borea. Ieri a încărcat din ea cinci camioane cu mobile, covoare, tablouri, oglinzi, şi fel de fel de scumpeturi. „Are bani la chimir şi trimite tot la fată, la Bucureşti ! Ce-i pasă lui de-alde noi !“ mormăi Ceafalan răsucindu-se în pat şi pipăind cu palma sub pernă pachetul de tutun. Un ţipăt ascuţit răsună în toată casa şi Ceafalan se ridică să privească. Tudor, copil liniştit şi blînd, se juca pe rogojină cu un mosor roşu. În mijlocul odăii, Niculae şi Ionică rămăseseră încăieraţi, în nemişcare, şi se uitau ţintă în ochii tatălui. Ceafalan îşi lăsă capul pe pernă :

— Vreţi să v-arunc în ploaie, nu ? Acuma mă scol la voi !

Afară plouă. Plouă cu băşici. Picături mari, grele, găuresc faţa liniştită a Dunării, canalele şuruie tîrînd la vale gunoaiele adunate de pe uliţe. Pădurea ostrovului, ameţită de furtuna de azi-noapte, abia se mai ţine pe picioare şi rămîne spălată, curată şi pieptănată după fiecare răpăială de ploaie. Cu lotca legată de ponton, Stelian Graur, cu un sac în cap, dă la tîrboc, ţinîndu-şi picioarele goale atîrnate în apa caldă a Dunării. Cînd şi cînd răstoarnă cîte-un boblete strălucitor în apa rece şi limpede, strînsă din ploaie între crivacele lotcii şi vîră iar tîrbocul în adînc, petrecîndu-l cu privirea cum intră încetîncet şi se duce la vale, o dată cu curgerea liniştită şi băşicată a Dunării. De la geamul odăii, unde împleteşte la ciorap, baba Atina Ceafalan se chinuie de-un ceas să-l recunoască pe nebunul care dă la tîrboc pe-aşa ploaie. Se uită pe fereastră şi-i merge gura ca şi mîinile.

— Voi nu ştiţi cînd îi vîrî p-ai noştri în Dunăre ! Era malul împănat numai cu soldaţi morţi şi înecaţi ! Unde întorceai ochii, unde te uitai, se holba cîte unu la tine ! Parcă-i văz : ajunsese o ceată aproape de mal, dezbrăcaţi şi încălecaţi numai în izmene şi cămăşi, p-o bilă rotundă. Unul dintre ei se clătină de bucurie şi nerăbdare, şi nici n-apucară

să ajungă la parii vîrșiilor, și bila se răsuci și-i rostogoli pe toți în apă ! Cum se mai zbăteau și se zvîrcoleau săracii ! Cum mai zbierau ! Da' cine să le sară în ajutor !? Ai noștri, plecați toți în război ! Noi, femei tinere, nu puteam să ne-arătăm ! Și cine să iasă, fetițelor, că bătea tunu' de ziceam că acușiacuși cade și se sparge și-n capu' nostru o ghiulea, și gata, am scăpat de toate grijile ! Și mai bine cădea, că d-atunci tot îndărăt ne merge, tot în necazuri o ținem : Ghiță pieri la Plevna, Niță muri rănit în spital, Gheorghiță rămase fără o mînă, Tase s-a-ntors cam țicnit, Radu ursuz și închis ; și parcă a fost un făcut că tot p-ăia bunii îi luă Dumnezeu, și rămaserăm cu smintitu' ăsta de Mitcu să ne amărască și să ne frigă zilele ca un dușman...

Lîngă ea, Florica și Didina lucrează la gherghef și ascultă mai mult la chilomanul din cîrciuma lui Secărașu decît la vorbele babei. Moș Petrache doarme dus de trei ceasuri, pufăindu-și mustățile albe și lungi, cu vîrfurile răsucite în sus ca la surugii. Peste toată zarva de la Secărașu se-nalță glasul tunător al lui Vasile Cîrnu :

„Păi colea-n vale la Argeș,
Lenuța spală cămăși,
Leano, mîndruțo, fa...
Și-i bate vîntul poalele,
I se văd picioarele,
Leano, mîndruța mea...“

Cîrnu își schimbă repede cîntecul și zbieră cu glas mai întins :

„Adu vin și adu berea,
Mi-au furat hoții muierea,
Măi, măi...

Adu vin și adu țuica,
Că mi-au furat hoții puica,
Măi, măi...

Ce-o să facă ea la noapte,
Măi, măi... ?
Singurică între șapte,
Măi, măi...“

Uraaa... trăiască Marina Militară Romînă. Uraaa... Aducîndu-și aminte pesemne de anii de marinărie, Cîrnu începu alt cîntec mai cunoscut și mai trist :

„Grănicerii și geandarii,
Grănicerii și geandarii
Și cu frații marinarii
Fac armata la trei anii,
Leanooo...

Marinarii-n patrulare,
Marinarii-n patrulare,
Grănicerii de-a călare,
Și geandarii-găinarii,
Leano...“

Uraa, trăiască Marina Militară Romînă, uraaa...

O vreme s-auziră zbierete înfundate și rîsete de oameni băuți, apoi glasul lui Cîrnu iar răzbătu pînă-n casele oamenilor :

„Colo-n drum pe o cărare
Mă-ntîlnii c-o fată mare.
Suflecată pîn' la brîu,
Ducea, ducea rufele la rîu.

O-ntrebai cu ce le spală,
Cu săpun și cu scrobeală.
Suflecată pîn' la brîu,
Ducea, ducea rufele la rîu.“

Cîrnu nu știu vorbele mai departe și izbucni dintr-o dată cu of :

„Păi lasă-te, Ghițo, de mine,
Că și eu mă las de tine...
Sau lasă-te la mîna mea...
Și ți-oi da eu tot ce-oi vrea...“

— Vasile ! Mă Vasile ! îl trăgea de mînecă Zbîrcea-beţivul. Mai taci, mă, că vreau să mai cînt şi eu !

— Ce să mai cînţi, mă nea Zbîrceo ! Ai după ce ? Nu vezi că eu zbier ?

— Păi dacă eşti bleg ! D-aia zbieri !

— Eu bleg ? De ce sînt eu bleg, mă nea Zbîrceo ? Că vrei matale ? Spune, de ce ?

— Aşa.

— Cum aşa ?

— Uite cum ! Te uiţi la mine ?

— Mă uit.

— E, eu am patruzeci şi nouă de ani ; cîţi ani crezi tu că mi-ar trebui mie de-acuma încolo ca s-ajung să-mi socotească alţii etatea şi faptele ? Hai ?

Cîrnu se uită la Zbîrcea nedumerit.

— Mă Vasile — zbieră Zbîrcea şi-l zgîlţîi cu putere de umăr — mă, eu de mirosit miros ca un copoi, de văzut văz ca un scafandru ; pe urmă pipăi, gust, auz... şi judec, judec singur şi drept, pe faţă, ce e-n jurul meu. Da' spune-mi ce folos trag din asta ? Ce ştiu eu pînă acuma despre lume ? Spune-mi şi tu !

Cîrnu văzu că ochii lui Zbîrcea se umplu cu o apă tulbure şi groasă care începe să i se prelingă pe obraji. Zbîrcea îşi înmuie glasul :

— Tu ştii, mă Vasile, cîte lucruri frumoase sînt de-nvăţat pe lumea asta ? Şi eu ce fac ? Eu stau aici ca un cîine ostenit ; eu stau şi aştept să treacă timpu' ăsta neomenos care-mi spînzură viaţa şi mi-o terfeleşte ca pe-o zdreanţă de frecat duşumeaua ! Este ? Asta fac eu ! Tu nu vezi, mă Vasile, că eu mă sfîrşesc ca ziua care trece ? Că mă topesc ca orice suflet care moare ? Şi ştii tu ce este asta ? Ştii ori nu ştii ?

Vasile Cîrnu s-apropie cu scaunul şi-şi aprinse ţigara de la vorbitor. Zbîrcea strigă răguşit :

— Nu ştii, nu ? Păi de unde să ştii ? Şi mai zici că nu eşti bleg ! Este oful că treci prin lume fără să laşi urme care să strălucească, mă Vasile, este oful omului care n-a făcut faptele mari la care s-a gîndit toată viaţa lui, şi-acuma îl aruncă şi d-aici ! Da, da, şi d-aici ! Ai auzit că tot ne goneşte din

port ? Ne goneşte ! Asta este ! Zbîrcea se ridică în picioare şi glasul lui începu să tremure : Crezi tu că se interesează cineva de viaţa noastră, mă ? Că noi o să mai apucăm să ne dregem viaţa, mă ? Mai vine în mintea ta seacă un gînd ca ăsta ? E, na ! Să zicem că vine ! Da' cînd vine, mă Vasile ? Şi în ce fel, mă băiatule ? Tu nu vezi ? Îţi vine la beţie şi la etatea cînd trebuia să fi fost împlinit, înfăptuit gîndul ăsta mare şi frumos pentru care am vrut să ne sacrificăm viaţa noastră, cinstea şi puterea noastră ! Este ? Zbîrcea se opri. I se păru că pescarul bătrîn de la masa vecină, care vorbea singur în faţa cinzecii, trage cu urechea la ei. Îl arătă cu degetul şi zbieră mai tare : Uite-l ! Un om care se uită la mutrele noastre vesele şi crede că ne bucurăm de ce-auzim şi vedem fără să vrem — şi nu de ce-avem noi înăuntrul sufletului, nu de ce-avem noi sfînt şi cinstit ! Uite-l, e bătrîn, veştejit şi vrea să moară cu capul pe pernă : sătul şi deştept ca oaia. Din partea lui n-are decît să intre în Getuza şi ăia din Patagonia, auzi ? Şi te-nvaţă şi pe tine să faci la fel ca el ! Să stai cu mîinile-n sîn ! Şi d-aia, Vasile neică, el nu poate să mai îndrepte inimile tinere şi pline de sînge fierbinte ! Pricepuşi ? Şi-atunci te-ntreb eu pe tine, Vasile : Dacă stăm aşa degeaba, el este ca tine ? Tu eşti ca el ?

Vasile Cîrnu ridică paharul spre Zbîrcea, rînjind :

— Măi nea Zbîrcea, el nu este ca tine !

— Ar trebui să fie ! răcni Zbîrcea. Se clătină, s-aşeză pe scaun, dar sări iar în picioare : Da' el este prost, adică nu prost, este laş, el este un rob laş. El trebuie să moară pentru dreptatea lui, pentru pămîntu' lui peste care dă altu' năvală, neamţu', şi el nu vrea să moară. Asta e : el nu vrea să moară ! Degeaba vă dăscăleşte Vetrineanu, degeaba e-n stare să moară pentru voi nea Radu Ceafalan, că voi zăceţi, aşteptaţi să vă-ncalice. Sau vă prefaceţi ! Dracu' vă ştie ! Că v-aţi făcut secreţi !

Cîrnu ciuli mai mult urechile şi se trase cu scaunul şi mai aproape de Zbîrcea.

— Prea te-ntinzi ca o peltea, mă nea Zbîrcea! Zi-i mai drept!

Zbîrcea își potrivi cinzeaca dinainte.

— Mai drept? Nu e destul de drept? Păi cînd îți spui eu că ești bleg! Ție îți luară mintea muierile! Uite, mă Vasile, mai drept: trecu și ziua de azi ca aia de ieri? Trecu? Trecu! Mîine iar o luăm de la cap! E, așa trece vremea noastră, așa am clocit aici ca tîmpii, n-am agonisit nimic și ăia au înaintat peste noi! Păi spune tu, mă Vasile — urlă dintr-o dată Zbîrcea ridicînd brațele spre tavanul cîrciumii — spune tu, nu e mare zevzec ăla care nu face altceva decît ce ne lasă statul și majestatea-sa să facem? Și ce ne lasă majestatea-sa să facem? Ce ne-nvață majestatea-sa și Antonescu? Să ne încărcăm boarfele și să plecăm d-aici, nu? Să-i lăsăm pe musafirii noștri să-și facă bază la Getuza, nu? E, află că e mare tîmp, mă Vasile, ăla care crede c-o să iasă povestea asta așa! Eu știu mai bine ca voi ce ne-așteaptă.

Zbîrcea dădu o dușcă pe gît și fața i se lumină. Vru să-i zică înainte, dar Cîrnu îi acoperi gura cu palma, arătîndu-i că e rîndul lui să vorbească:

— Mă mir de unde dracu' le mai scoți, mă nea Zbîrceo! Se cunoaște că ai făcut școală! Da' și te-a cam izmenit! Matale prea îți faci inimă rea din toate și nu tragi nici un folos! Ascultă-mă și pe mine. Uite: să zicem că vezi colo una înălțuță, subțire, se-ndoaie, se clatină, de zici c-acuși-acuși se frînge. Are pieptul plin. Te furnică tot trupu' și simți o răcoare la burtă. Ea, nici nu te zărește! Vezi cît de colo că nu e făcută pentru tine și te-apucă așa o supărare, nea Zbîrceo, de ți se pare că degeaba mai trăiești pe pămîntu' ăsta. O ține de mînă cîte-un schilod! Da' lasă, că nici ea nu știe ce e aia măduvă! Moare neștiutoare! Asta, căpităneasa, văz că-i miroase a așa ceva! Da'... știi... că acuma șade singurică la Balta? S-a refugiat! Cică să mă mut și eu acolo. Ce zici? Să mă mut?

Zbîrcea oftă din tot sufletul și se răsuci pe scaun, cu spatele la Cîrnu:

— Fi-ți-ar căpităneasa a dracu' să-ți fie ! Credeam c-o să spui și tu o vorbă ca lumea !

Cîrnu se-ntoarse spre geamul cîrciumii și arătă pumnul unui băiețel negricios, care-i făcea semne de-afară :

— Du-te, mă, că ies la tine ! Pe urmă se întoarse către Zbîrcea : Măi, nu te lasă muierile astea să-ți uzi sufletu' ! Toată ziua trimite copiii după tine ! Ia uite ce e afară !

Lui Zbîrcea îi pieri cheful de vorbă. Se răsuci din nou spre Cîrnu și-i puse mîna prietenos pe spinarea lată :

— Vasile ! Mă Vasile ! Vreau să te rog și eu ceva. Eu plec mîine în zori la Balta, cu Zotea, să descărcăm un șlep înecat, plin cu piatră de pavat. Dac-o fi ceva cu evacuarea, vrei să ai tu grijă și de Dionița mea ? S-o iei cu tine în lotcă ?

— O iau, nea Zbîrceo, cum să n-o iau ! Mai e vorbă ! Da' n-o să fie nimic...

— Lasă, mă, că știe mandea !

Zbîrcea simți pe ceafă o mînă aspră care-l zgîlțîi cu putere. Moș Tună Caraghios s-așeză pe-un scaun lîngă el și se gîjîi :

— Ce dracu', mă Zbîrceo ! De-o lună de zile te caut să mă împrumuți cu un leu, și tu, ia-l de unde nu e ! Am cheltuit o groază de parale căutîndu-te, și nici în gînd să-mi dea că tu ești acilea, la Secărașu, la doi pași ! Îmi dai datoria aia ? Leu' d-atunci ?

Zbîrcea zîmbi îngăduitor :

— Iar ceri sume mici, ca să nu le mai dai îndărăt, nea Tună ?

— E, vezi, Zbîrceo ! Vezi cum vorbești ! Dacă n-ar fi de față Cîrnu și încă fo zece inși din cîrciumă, aș putea să zic că nu sînt dator nici un franc la nimilica !

Zbîrcea îi făcu cu ochiul :

— Cum să-ți spui, nea Tună, foaie verde de dai n-ai, unde pui nu mai găsești ! Îți dau doi lei, da' să-mi spui o noutate !

— Ce fel de noutate, Zbîrceo, neică ! Ce noutate ? Tu nu ştii că eu nu fac politică ? Politica, băiete, se face la Bucureşti ! Ăia d-acolo taie şi spînzură ! Ăia se luptă de cînd mă ştiu, cum să ne jupoaie mai bine ! Da' nici ăia nu să-mpacă, nu sînt uniţi ! E o duşmănia dracului şi-ntre ei ! Ca cîinii se mănîncă ! Nu mai ştii care cu cine ţine ! Acu' fo patru ani mă luă şi pe mine alde Ispas la Bucureşti, ca să m-arate la un doctor cunoscut, rudă d-a lor. Că de cînd eram flăcău mi-nţepeneşte mijlocul, şi zic poate mă-nzdrăvenesc la bătrîneţe, să intru în groapă sănătos ! La fudulii ce să le mai facă doctoru' !? Că sînt rămase ca de taur de cînd cu lada aia de trei sute pe care o ridicai la Slom ! Mă duc eu cu al lui Ispas şi cum ajung în Bucureşti, m-apucă burta. Dau fuga, şi hop la o privată cu bani. Nici nu intru bine acolo, sub pămînt, şi-mi iese înainte una oacheşă. Zice : „Dumneavoastră ?" Zic : „Ca omu', m-apucă burta şi pe mine, ce să fac, viu taman de la Getuza !" „Poftim !" zice ea şi-mi întinde un petic de hîrtie. „A doua pe dreapta", strigă iar ea pe urma mea cînd mă văzu că mă-ncovrig. Eu năvală, gata să-mi dau drumu' ! Cum intru, prăpăd mare ! Se clătina cazemata din ţîţîni. Mă mai uşurez niţeluş şi-mi arunc ochii pe peretele din dreapta. Citesc : „Jos guvernu" scria unu', şi jur împrejur numai deşte, şi mai mici şi mai mari, după cum apucase fiecare, că pesemne ăştia din partidu' lui nu ştiau carte şi puseseră deştu' ! Mă gîndeam venind încoace, acasă, zic bine că-mi dădu aia hîrtie şi scăpai de belea, că eu n-am făcut politică în viaţa mea şi nici n-o să m-apuc la bătrîneţe să-mi las iscălitura şi amprintele digitale pe toţi pereţii Bucureştiului. Cum să m-amestec eu, om cu carte, cu ăştia, Zbîrceo ? Ce dracu', să fi făcut eu între fricoşii ăştia de liberali, ţărănişti, averescani şi dracu' mai ştie ce !? Politica deştului ?

— Aşa, aşa, nea Tună — rîdea Zbîrcea cu poftă întinzîndu-i doi lei — m-ai atins unde mă doare, nea Tună ; ai pus deştu' matale curat pe rana mea

vie. Ești deștept. Șezi colea lîngă mine că dau cîte-un rînd...

— Nu mai șez, Zbîrceo, mă duc. Doi lei, dăstul! Mă duc să văz dacă a stat ploaia și dacă nu cumva s-arată nemții, ca să le ies înainte cu bucuriile mele...

Zbîrcea rămase o vreme cu brațele căzute de-a lungul coapselor și cu capul sprijinit în piept. Curînd îl scutură un tremur și, trezit din amorțeală, ridică cu grabă cinzeaca, scurgînd-o îndelung în gura larg deschisă. O trînti pe masă, făcu un semn lui Cîrnu să bea și alt semn spre tejghea, cîrciumarului, să mai aducă un rînd; apoi rămase cu ochii pe geamul cîrciumii, simțind cum prin toate vinele începe să-i umble acea căldură cunoscută care-l apropia și-l îndepărta de el și de lume, care-l ducea în ghearele viciului nesalvator și tîmp. În fundul cîrciumii, singur la o masă, Tudor Vetrineanu asculta dus pe gînduri glasurile groase ale pescarilor, rîsetele răgușite și vorbele răstite; își depăna a mia oară în minte viața măruntă și împrăștiată din ultima vreme a oamenilor, neliniștea dar și neîncrederea lor în pericolul care s-apropia. Cunoștea ca-n palmă viața și felul pescarilor din Getuza și recunoștea că nici amenințarea sub care trăia portul nu putuse să-i scoată din ale lor: Ceafalan era încă neîncrezător și îndărătnic, Cîrnu se ținea de beții, de muieri, și-o chinuia pe Fănița, Culae se tăia cu peștii bordelului de la marginea portului, Marin Buloi, cuțitarul, stăpînea mahalaua cu cuțitul; muierile își plîngeau flăcăii căzuți pe front, așteptau vești de la bărbații plecați, sau se adunau la clăci, unde pălăvrăgeau pînă la miezul nopții despre întîmplări deșucheate, Dionița lui Zbîrcea fiind în fruntea tuturor vorbelor nerușinate și a poveștilor de rușine. De o lună de zile Vetrineanu asculta în cîrciuma lui Secărașu filozofia lui Zbîrcea-bețivul și glumele lui moș Tună Caraghios, de-o lună de zile răbda ca și-acuma cîntecele lui Vasile Cîrnu, care detuna pereții cîrciumii cu glasul lui gros și dogit de bău-

tură. Moș Caraghios veni la masa lui și-l împunse cu bastonul în piept.

— Măi Tudore, ce dormitezi, mă, aicea, singur? Iar dai din buze? Lasă, măi Tudore, că noi nu murim dacă nu dăm năvală peste nimilica!

— Dădură alții peste țară, nea Tună. Și-acuma o să dea mai abitir peste noi, peste Getuza.

Moș Caraghios plescăi din limbă:

— Măi Tudore, cum să-ți spui eu ție, măi băiete, care o caută cu lumînarea, o s-o găsească! Ca și alții dinaintea lor! Tu ai auzit de Mircea cel Bătrîn? Că ești om cu carte! Ai auzit, nu? E, ăsta e unu'. Da' de Mihai Viteazu' și de Ștefan cel Mare, de ăștia ai auzit? Dai din cap c-ai auzit? Păi atunci ce te mai sfiești atîta, măi băiete? Ce crezi tu, că nu mai se naște pîntre noi d-ăștia? Păi ia uite tu mai bine, măi băiete, la Radu Ceafalan și să-mi spui tu mie, nu zici că e leit Decebal? Atît că e nițel mai voinic! Încolo... Ba nu! Zisei cu Decebal? Nu, mai repede aduce cu Dragoș Vodă! Sau cu Negru Vodă! Hai? Da, cu Negru Vodă! Așa cum îl porecliră copiii! Da' eu zic că tot cu Dragoș seamănă mai bine. Cu ăla cu zimbru! Atîta că nu poartă buzdugan și poartă cuțit, încolo seamănă cum semăn eu cu taica, Dumnezeu să-l ierte! Și tu? Tu ce-ai înțepenit aicea și nu ieși la aer? Hai? Ieși, c-a stat ploaia! Eu mă duc!

Ploaia stătuse. Copiii de sub streașina cîrciumii lui Secărașu dădură năvală pe chei, încingîndu-se în două hore egale și strigînd unii la alții:

— Noi avem castel frumos,
Madam Tirorirora.
— Ba al nostru-i mai frumos,
Madam Tirorirora.
— Noi avem să vi-l stricăm,
Madam Tirorirora.
— Și pe cine îl doriți?
Madam Tirorirora.
— Pe Fănel al lui popa,
Madam Tirorirora.

— Á-a-a-a ! chiuiră toţi o dată, amestecîndu-se.

Moş Tună Caraghios ieşi de la Secărăşu şi strigă din uşă la copiii prinşi în horă :

— Băgaţi-l, mă, şi pe Graur în joc ! Ce ! Castelu' lor nu e frumos ?

— Nu, că e murdar pe mîini de unsoare ! răspunse Fănel al lui popa Colacmare, aruncîndu-şi ochii saşii spre Nicu Graur.

Moş Caraghios se hlizi :

— Ce vorbeşti, mă ? Murdar pe mîini de unsoare ? E prost că vă lasă să jucaţi !

Moşul s-aşează pe-o bilă peste drum şi-ncepu să privească la copii.

Graur, rezemat de balustrada cheiului, se uita chiorîş la băiatul popii, gata să-l înhaţe. Era însă ostenit. Ajutase toată ziua mecanicului de feribot să demonteze şi să monteze ceva la un motor, şi n-avea chef de nimic. Pe urmă, Graur se simţea şi prea mare pentru madam-tiroraua copiilor. Nu-l răbda însă nici inima să tacă şi se apropie de băiatul popii :

— Mă chiorule, tu ce te bagi unde nu-ţi fierbe oala ? Comanzi tu aicea la baracă ? Ai uitat că plecaţi cu maşina la Bucureşti ? Cară-te la mă-ta acasă şi comandă, că-ţi dau borşu' şi-ţi rup dinţii acuma...

Graur îl apucă şi-l smuci de guler în scîrbă, jucîndu-se cu el. Fănel holba ochii încrucişaţi, simţindu-se ba tras, ba împins, pînă cînd un genunchi în spate îl porni la deal pe caldarîm. Se poticni, dădu în nas, dar se ţinu bine pe picioare şi-o luă la fugă, pipăindu-şi cu grijă gulerul cămăşii, morfolit de mîna lui Graur. Abia în dreptul casei părinteşti strigă cu glas subţirel :

— Zgîrci ! Zgîrci ! Zgîrci ! Fir-ai tu să fii de Zgîrci, te spun eu lui tata !

Graur se repezi după el şi se opri tropăind pe loc ; chiorul, ca ars, intră pe poarta popii fără să mai privească îndărăt.

— He-he-he ! Fricosu' ! rîseră copiii.

— Ia căraţi-vă şi voi cu madam-tiroraua voastră ! se răsti Graur şi la ei. Aici nu sîntem la grădiniţă !

În loc să-nvăţaţi, colo, nişte mecanică, vă prostiţi cu madam-tiroraua ! Acasă !

Îi şoptise mecanicul feribotului că dacă-nvaţă meseria lui, face armata pe submarinul „Delfinul". La acest gînd, Graur îşi ridică sprîncenele spălăcite şi privi dispreţuitor la copiii care se răspîndeau temători.

— Zgîrci ! Zgîrci ! strigară cîţiva ajunşi mai departe, iar unul, cocoţat pe gardul casei, se piţigăi în batjocură : Coleo ! Afino ! Mitică ! Mihai ! Ghiţă ! Nicule ! Leano ! ceara mamei voastre a dracu', acasă, n-auziţi ?

— Pui eu mîna pă tine — i-arătă Graur pumnii negri de unsoare — te deşurupez...

Se rezemă de balustrada cheiului şi începu să-şi asculte chiorăitul maţelor. Moş Caraghios îl văzu că n-are nici un rost şi-l chemă mai aproape :

— Măi Nicule, te căuta mă-ta adineaura ; zicea că să te duci pînă la Roda, să cumperi nişte brînză !

— Dă-mi, bre nea Tună, şi mie un leu să-mi cumpăr un sfert de pîine !

— De unde leu', mă Graure ! ? se posomorî moşul. Eu de şapte ani n-am cîştigat un leu ! Mai mult cîştigă tat-to cu barcagialîcu' acuma ! Trebuie să fi strîns o groază de parale cu refugierea asta !

— Păi atunci de ce zici de brînză, dacă n-ai nici un leu în buzunar ! ? se strîmbă Graur şi-o rupse la fugă pe uliţă.

Aproape de casă se opri şi intră încet de tot pe poartă. Ţaţa Zamfira era în curte, cu mînecile bolcii suflecate pînă la coate, şi năduşită ; sufla ca o purcică alergată din urmă şi mesteca o mămăligă mare care fierbea într-un ceaun cît clopotul bisericii Colivari. Cînd îl zări pe Zgîrci intrînd pe poartă, lăsă făcăleţul din mînă, apucă vătraiul de pe cuptor şi-i ieşi înainte :

— Ce e, jupuitule ? Ce cauţi acasă ? Nu ţi-a dat nimic pe unde ai colindat ?

Graur se trase-ndărăt spre poartă şi rămase, ascultînd, cu capul în curte şi cu trupul afară.

— Ziua cît un an și el n-a dat p-acasă, golanu' ! Și-acuma vine la crăpelniță ! Să-ți dea ăla cui i-ai ținut tira toată ziua, năpîrlitule, că-n casa mea nu e pomană și nici restorant ! Și pe negîndite Zamfira repezi cu vătraiul după Zgîrci.

— Hi-hi-hi ! chicotiră Afina, Leana, Ghiță și Mihai pe prispă, văzîndu-l pe Zgîrci cum o ia la sănătoasa pe uliță.

— Și voi ? Voi ce vă rînjiți ? se-ntoarse Zamfira și spre ei. Ce ? Voi sînteți mai breji ? Că acuma veniră și voi din haimanalîc, fir-ați ai dracu' să fiți cu toții de la casa mea, că nu știu unde să mă duc ca să mai scap de voi, să mai răsuflu ! La ei, găsi-i-ar, mîncarea nu e d-o dată, nu e de două ori ! La ei, într-una, de parc-ar fi sparți !

Zamfira îndreptă ceaunul pe pirostrii și apucă iar făcălețul cu amîndouă mîinile, minunîndu-se :

— O mai fi avînd lumea copii, da' ai dracu' mîncăcioși și calici ca voi nu crez că s-a mai pomenit ! O să mă mîncați de vie !

— Ești prea grasă și ni s-apleacă cu mămăligă ! zise Zgîrci vîrînd capul pe poartă.

— Hi-hi-hi ! rîseră de sus, de pe prispă, Afina, Leana, Ghiță și Mihai.

— Se vede că nu e flămînd, pocitu' ! se miră Zamfira. Îi arde de glume ! E îmbuibat pe la cîte uși umblă și vine ș-aici să facă pagubă !

Zgîrci intră pe poartă și s-apropie cu teamă de maică-sa, jurîndu-se :

— Să moară mă-sa dacă am luat firimitură în gură, afară d-o bucățică de pîine albă cu salam, pe care mi-a dat-o nea Ghiță-mecanicul, la douășpe...

— Aoleo ! sări Zamfira. Auzi, găsi-l-ar, pîine albă cu salam ! Și mai vine și pe capul meu ! Du-te, bungină-te în țol și să nu-ți mai auz gura, că noi ne mințirăm cu niște codri reci de mămăligă la douășpe și-abia acușica aduse Ivanca un chil de mălai !

— Nici nu mi-e foame, minți Zgîrci, mulțumit că-l primește acasă ; și se strecură pe lîngă Zamfira, spre prispă, făcînd niște semne fraților și surorilor mai mici.

— Haiti ! Ia stai ! îl apucă Zamfira de gît cînd trecu pe lîngă ea. Ce e pe mîinile tăle ! ?

Zgîrci o sfecli :

— Mă fac mecanic !

Zamfira se strîmbă, se schimonosi, făcu mari sforţări să nu-l plesnească peste ochi şi-i vorbi gros de tot, ca un bărbat :

— Du-te, ia o cărămidă şi freacă-ţi ghearele, c-aşa nu intri în aşternut, ţi le frîng !

— Bine, mi le frec ! se-nvoi Zgîrci şi ieşi pe poartă fără gînd de întoarcere. Destul că dăduse cu nasul p-acasă şi le făcuse pe furiş semne lui Afina, Leana, Petre şi Mihai să fugă după masă devale, pe chei, să se joace de-a hoţii şi vardiştii cu haita mahalalei.

Şi copiii lui Stelian Graur înghiţiră cocoloaşele de mămăligă pe nemestecate, se vîrîră sub ţol liniştiţi, sforăiră o vreme, apoi, pe ascuns, se strecurară afară în întunericul portului, fără să ştie că în noaptea neagră ce învăluia lumea ei se jucau pentru ultima oară împreună...

10

A doua zi de dimineaţă, Vetrineanu plecă cu lotca la vale, să dea la tîrboc în marginea ostrovului de la gura Geşului. Pescui acolo în umbra sălciilor cîteva ceasuri şi plecă spre casă abia pe la nămiezi, îngrijorat şi trăgînd alene pe lîngă malul curat şi singuratic al Dunării. Cînd ajunse aproape de Getuza, măcar că urca cu lotca după regulă, pe marginea Dunării, pe lîngă abator, îi ieşiră înainte pe uscat doi grăniceri cu armele scoase de pe umăr, făcîndu-i semne să-şi urmeze drumul în sus, spre debarcadere. Nici n-apucă să se apropie bine de gura canalului mare de sub clădirea dărăpănată a abatorului şi alt

grănicer îi făcu semne să se depărteze mai mult de mal. Vetrineanu înțelese că grănicerii își luaseră măsuri de siguranță pentru pichetul lor. Trăgînd mai departe la bobăici, auzi în spatele lui niște drăcuieli obișnuite și un glas de femeie necăjită țipînd pe mal. Se răsuci pe cațană. O gospodină, în malul Dunării, arunca nepricepută cu pietre după un cîrd de bobocei de rață, gălbiori, care înotau măcăind spre larg, speriați și gălăgioși, înghesuiți unul într-altul. Mama lor, cloșca, o găină moțată și înaltă, cu aripile umflate în părți, se învîrtea și se-nfoia încolo și-ncoace pe marginea Dunării, pe uscat, cloncănea și încerca să-și adune de pe apă puii pociți, neasemuiți cu neamul ei găinesc. Gospodina îi vîrîse ouă de rață sub pîntece și acuma biata mamă, care nu știa și nici n-avea să știe vreodată să-noate, se-nvîrtea de colo-colo, chinuită și înspăimîntată de soarta copiilor care se bălăceau cu plăcere în apa călduță și curată a fluviului și, neastîmpărați ca toți rățoii și copiii, se avîntaseră gălăgioși spre largul Dunării. Gospodina arunca cu pietre în partea dinspre ostrov, ca să-i întoarcă din drumul lor nebunesc, dar boboceii se depărtau înotînd speriați, toți laolaltă, spre larg. Vetrineanu, ca să nu-i sperie și mai rău, nu mai trăgea la bobăici, ci aștepta răbdător să-i treacă pe dinainte, spre mal, cîrdul galben și măcăitor.

Cei trei grăniceri din malul Dunării rîdeau cu poftă și puneau și ei mîna pe cîte-o piatră de pe jos și aruncau după bobocei. Din marginea grupului de salcîmi, unde se afla clădirea pitică a pichetului grăniceresc, se ivi atunci încă un soldat-grănicer, numai în izmene și cămașă, cu o găleată în mînă, care, făcîndu-i un semn cu mîna lui Vetrineanu, strigă venind alene spre Dunăre :

— De ce nu-i ocolești dumneata cu lotca ! I-ai prin partea dinspre larg și mînă-i încoace !

— Aș, îi sperie mai rău ! strigă femeia, aruncînd într-una cu pietre spre boboci. Lasă-i, Tudore, lasă-i, că-i întorc eu cu pietre ! Nu te osteni !

— Aruncă cu bolovani mai mari, ce-arunci cu pietricele ! zise soldatul în cămaşă şi izmene, umplîndu-şi găleata cu apă din marginea Dunării. Sau ţi-e frică să nu-i omori ?

— Ce cu bolovani mai mari ! Nu-i vezi că tot încolo, tot la apă mare, înoată ? ! se plînse femeia, căutînd totuşi în jurul ei pietre mai mari.

Bobocii o cotiră dintr-o dată la vale. Soldatul din mal puse şi el găleata jos, adună în mîini cîteva pietre lucioase mai măricele şi, apropiindu-se mult de marginea apei, strigă către Vetrineanu :

— Ţine-i dumneata, pescarule, din partea aia, de la vale ! Da' vezi să nu te-ating cu vreun pietroi ! Şi soldatul începu să arunce cu îndemînare pietrele tocmai dincolo de boboci, spre larg.

Vetrineanu se uita la chipul zîmbitor al grănicerului, la mîna lui dreaptă care descria un arc de cerc pe deasupra capului, apoi la piatra care plescăia în apa netedă şi adîncă. După a patra aruncare, Vetrineanu zări plutind aproape de locul unde căzuseră pietrele aruncate de soldat o sticluţă cu dop negru, pe jumătate afundată, dar cu gîtul în sus, ca un periscop de submarin. Coti încet lotca spre larg, se apropie şi luă sticluţa, apoi strigă către mal :

— Nu mai da, camarade ! Nu mai da, femeie ! Nu vedeţi că i-aţi speriat mai rău ! ? Lăsaţi că vi-i mîn eu la mal ! Hai că pierz vremea p-aici şi am treabă şi eu ! Ocolind bobocii cu lotca pe departe, Vetrineanu se ridică în picioare şi începu să-i gonească, plesnind din palme : Şu ! Şu ! Cîş ! Sau cum dracu' se zice la raţe ? Uuuu !

Pînă să ajungă în port, Vetrineanu învăţă pe dinafară cuvintele puţine de pe hîrtiuţa scoasă din sticluţa soldatului : „Z. Am venit iar. Deseară intră. Sînt o companie. Atît. Rămîneţi pe loc. Rezistaţi. Vezi-ţi de treburi. Te găsesc eu singur. Cînd tragi la lopeţi, poartă mîneca stîngă suflecată pînă la cot. Are să-ţi vie ordin de chemare, dar se aranjează pînă la urmă. Autorităţile romîneşti nu se mai bagă. Ele au evacuat ce-au putut. Acuma o s-aveţi de-a face direct cu nemţii". Apoi Vetrineanu rupse hîr-

tiuța în bucăți mici, mici, pe care le vîrî în sticluță, umplu sticluța cu apă, îi puse dopul și o aruncă în Dunăre. Locul în care căzu la fund se sparse, apa plesni în părți, stropind cu fîșii subțiri fața lucioasă a fluviului, apoi se netezi singură, izgonind valurile pieritoare cît mai departe.

O companie germană, călare, pătrunse în zona declarată „punct strategic", pe șoseaua națională dinspre Buzău și, după trei ceasuri, pe la sfîrșitul soarelui, tropăia înșirată pe aleea de plopi de la răsăritul portului Getuza. Urcă la pas dealul din fața fostului spital „Regina Maria" și trase de dîrlogi la intrarea în mahalaua turcească. Ofițerii, călări, începură s-alerge de-a lungul coloanei, așezîndu-și ținuta și strigînd comenzi scurte, soldații descălecară, strînseră chingile slăbite de drum ale cailor, își scuturară vestoanele îmbîcsite de praf și la comanda ruptă a ofițerului din fruntea coloanei compania încălecă și se puse din nou în mișcare. În față de tot, în pas domol, săltau două rînduri de muzicanți tineri, țanțoși, care în dreptul primelor clădiri ale portului, la înălțarea bastonului negru al plutonierului-dirijor, începură să sufle în alămuri : „Holaria-holala..."

Aflat în mahalaua turcească după niște ujbe pentru bobăici, Ceafalan recunoscu marșul muzicii militare și o luă grăbit pe ulița pustie, lipăind în picioarele goale spre strada mare a prăvăliilor. „Care va să zică intrară ! șopti el de cîteva ori, silindu-se să facă pașii mai mari. Care va să zică intrară nemții !" Capul începu să-i vîjîie și simți un cuțit fierbinte înfigîndu-i-se în coșul pieptului. Ceva încins îl frigea sub sînul stîng, tăindu-i răsuflarea ; gîfîia, și ochii i se împăienjeniseră. Nu știa dacă merge sau stă pe loc ! Încet-încet însă vederea i se limpezi și Ceafalan începu să simtă răceala nădușelii pe spinare, pe pîntec, pe picioare, începu să simtă pantalonii și cămașa dezlipindu-i-se de trup.

Cînd ajunse în strada mare a prăvăliilor și se opri sub o streașină, chipul lui arăta o tulburare stăpînită,

rece, iar ochii căutau liniştiţi spre plutoanele sălătăreţe de călăreţi care tropăiau pe mijlocul drumului. În fruntea tuturor, la treizeci de stînjeni de fanfară, se frămînta în şa un colonel mustăcios, întunecat la faţă, călare pe-un armăsar alb, arţăgos, cu gîtul arcat, trupul lucios şi gleznele subţiri de gonaci. Un grup de negustori getuzeni, care se făcuseră la comandă nemţi, ieşiră cu pîine şi sare pe tavă înaintea comandantului, ploconindu-se şi urîndu-i bun venit. Colonelul strînse frîul armăsarului, s-aplecă din mers ca un uliu şi smulse, spre mirarea tuturor, pita întreagă de pe tavă ; o cîntări de cîteva ori în palmă, ca pe-un pepene la piaţă, şi-o aruncă ofiţerului aghiotant. Delegaţia rămase cu gura căscată şi se feri într-o parte, înfricoşată, să facă loc primilor muzicanţi călări.

Lîngă Ceafalan, pe marginea drumului, cîteva cadîne bătrîne, îmbrăcate în şalvari de stambă pestriţă, ocheau, cu feţele ascunse în şalurile roşii, coloana de călăreţi în trecere spre centrul portului. Ultimele rînduri de soldaţi se scurseră în trap grăbit, ca să-i ajungă pe înaintaşi. Ceafalan porni pe urma lor, adus din spate, cu ochii în pămînt ca după mort şi tot încetinindu-şi mersul, cînd gheara ascuţită dinăuntru îi zgîria inima cu unghiile mîniei. Văzu de departe cum marşul muzicii militare ce răsuna pe deasupra Dunării trezea portul din amorţeală, văzu cum din mal se repeziră copiii ţipînd şi strigîndu-se unii pe alţii, din case femeile, speriate, cu şorţurile atîrnate dinainte şi ştergîndu-se pe mîini din mers, iar din cîrciumi pescarii neîncrezători şi duşmănoşi.

Pînă s-ajungă în faţa primăriei comunale unde aştepta delegaţia oficială şi mulţimea curioasă, compania mai zăbovi o vreme în faţa geamiei turceşti ; aici muzicanţii, schimonosindu-şi chipurile, scuipară pe jos cocleala alămurilor, traseră cu lăcomie aer în piept şi, aliniindu-se cu grijă, porniră cu acelaşi cîntec, ţinîndu-se în şei mai ţepeni şi cu capul drept înainte în semn de onor : „Holaria, holala..."

Ceafalan găsi un loc pe balustradă, lîngă Vasile Cîrnu, în clipa în care colonelul mustăcios trase sabia din teacă, zornăind, şi-o izbi de umăr, umflîndu-şi pieptul şi guşa roşie, ca un cocoş ţîfnos. Ajuns aproape de primărie, colonelul răsuci calul sperios cu spatele la delegaţia oficială aflată în aşteptare cu pîinea şi cu sarea pe tavă, înălţă sabia ca la atac şi, şuierînd cu ea prin aer spre coloana înghesuită, dădu semnalul de trecere în revistă a companiei.

Călăreţii din primul pluton tropăiră aliniaţi, ţinîndu-şi capetele întoarse spre dreapta şi ochii ţintă către comandant. Începu să ţopăie în faţa podişcii al doilea pluton, cînd, de pe balconul primăriei, pe lîngă faţada clădirii, se prăbuşi fîlfîind pînă la picioarele colonelului tabloul Führerului Adolf Hitler. Rama plesni şi geamul se făcu ţăndări, hîrtia se sfîşie dinspre urechea stîngă, pe sub nas, pînă lîngă umărul drept, şi din chipul negricios al marelui Führer rămase doar bărbia şi gura subţire acoperită de-o mustaţă neagră, stufoasă şi bătută. Un fel de bust cu o jumătate de cap. Armăsarul colonelului se ridică în două picioare şi necheză subţire ; căzu peste portret cu copitele dinainte şi, simţind hîrtia foşnitoare sub el, năvăli în salturi smucite peste coloana de soldaţi. Un călăreţ mai vîrstnic, se vede om priceput la cai, se înălţă în scări şi dădu să-l apuce de frîu, dar animalul se ridică pe picioarele dindărăt, sforăind, făcu spumă la zăbală şi, tremurînd din tot trupul, căzu iar peste portretul Führerului ; atunci, îngrozit din nou de fîşiala hîrtiei, se puse s-azvîrle bezmetic cu copitele dindărăt, gonind în curtea primăriei toată mulţimea de pe podişcă, fără alegere.

Pe balustrada cheiului — unde şedeau cocoţaţi cu mîinile în buzunare şi ţigările în gură — pescarii lungiră gîturile să vadă mai bine întîmplarea.

— E-te-te, mă, al dracului ghinion ! îl auzi Ceafalan pe Cîrnu mirîndu-se. Să nu-l atîrne şi ei mai bine în cui ! Să cază omu' de la balcon ! Dacă-şi rupea ceva ? Hm ! Semn rău ! Semn rău ! Să ştiţi că nu le merge bine ! Asta e treaba lui Vetrineanu !

D-aia nu se vede el pe nicăieri ! Noroc că se ţinu colonelu' în şa, c-ar fi ieşit scandal mare din asta... Şi ce cai ! De unde i-o fi furgăsit, nea Radule ? Se laudă cu motorizate şi intră călare pe cai schilozi. Da' oricum, de plecat o să plece tot pe jos şi cu coada-ntre picioare !

Ceafalan se uită la colonelul înfoiat şi îngîmfat care se-ntorsese în faţa podişcii, cu calul mai stăpînit, şi saluta liniştit rîndurile înghesuite ce tropăiau în faţa lui. Prin strungăreaţa lui Ceafalan ţîşni un fir cleios, alb şi subţirel în direcţia ultimelor două plutoane care se înfăţişau cam amărîte ; cu caii slabi, pitici şi cu urechile pleoştite, cu călăreţi cam la fel ; mulţi cu ochelari.

În dreptul cîrciumii lui Secărăşu capul coloanei făcu ocol, îndreptîndu-se spre clădirea mare şi neterminată a căpităniei portului, a vamei, unde nemţii aveau de gînd pesemne să-şi instaleze garnizoana. Abia atunci colonelul descălecă şi, însoţit de trei ofiţeri cu săbii lungi la cingătoare, intră în curtea primăriei să ia legătura cu autorităţile romîneşti. Mulţimea, gara-gara, ca după defilare, începu să se-mprăştie care-ncotro.

Vasile Cîrnu sări sprinten de pe balustradă :

— Hai, nea Radule, să mergem acasă, hai, că dac-o fi ceva, asta o să fie mîine dimineaţă. Astă-seară, oricum, nu mai e vreme să ne împingă pe apă ! Dunărea e fluviu internaţional, nu s-apropie nimeni de maluri, noaptea. Ne-mpuşcă grănicerii de departe ! Hm ! Asta ne lipseşte ! Să ne ia de spioni acuma !

Ceafalan se uită în jurul lui şi vorbi gros şi răguşit :

— Taman asta e, măi băiete ; trebuie să-i băgăm şi mîine în noapte, dacă vrem să rămînem la locul nostru. Nu ţi-a spus Vetrineanu ?

— Ăhă !

— Cu oamenii şi cu Marin Buloi ai vorbit ?

— Ăhă !

— Păi atunci ce mai faci pe prostu' ? ! se miră Ceafalan, rămînînd fără să vrea mai în urma lui

Cîrnu. Își grăbi pasul și pentru prima oară băgă de seamă că, privit din spate, Cîrnu parcă era ceva-ceva mai înalt decît el. Îl ajunse din urmă și merseră tăcuți pînă la baracă, amestecîndu-se între oamenii care așteptau nerăbdători, cu ochii spre port.

După un sfert de ceas, îl văzură pe Gane-toboșarul ieșind în goană pe poarta primăriei comunale, oprindu-se la fiecare colț de uliță și țipînd cu glasul lui pițigăiat o înștiințare. Oamenii, femeile și copiii se-nghesuiau în jurul lui, sorbindu-i vorbele repezite și cerîndu-i fel de fel de lămuriri, la care Gane-toboșarul răspundea numai într-un fel; își dregea glasul subțirel, tușea după obicei și lua fără rușine înștiințarea de la cap: „Noi șeful garnizoanei germane aducem la cunoștință cetățenilor de origine etnică romînă rămași în portul Getuza ca mîine 24 octombrie 1941 să se prezinte la primăria comunală pentru a-și ridica formele de evacuare din zona germană. Contravenienții vor suferi rigorile legii..."

Cînd ajunse cu hîrtia la baracă, Vasile Cîrnu ieși dintre oameni și-l trase pe toboșar de mînecă:

— Da' colea ce scrie, mă nea Gane? De ce nu citești tot? Hai? Ia citește și-aici! Uite-aici! îi arătă Cîrnu cu degetul lung și galben de tutun partea de jos a hîrtiei.

Gane începu să citească:

— „Noi șeful garnizoanei germane aducem la cunoștință cetățenilor de origine etnică romînă rămași în portul Getuza ca mîine 24 octombrie 1941..."

— Măi nea Gane — îl opri Cîrnu din citit — măi nea Gane, nu ne prosti, mă, în față! Citește, mă, rîndurile astea de jos! Citește oamenilor toată tărășenia, ca să nu le faci fo festă! Ce, matale te joci cu țara-n gioale!? Cum „forme de evacuare din zona germană"!? Unde sîntem noi aici? În Germania?! Zi, matale așa crezi, că de cînd tot stăm acilea pe loc, am ajuns în Germania, ăă?!

Gane-toboșarul se smuci din strînsoarea lui Cîrnu și se depărtă spre colțul lui Buniță, zbierînd mai pițigăiat ca la-nceput, dar fără să mai privească hîrtia. Zbiera fără să mai privească hîrtia, pentru

că întîi şi-ntîi se lăsase întunericul şi nu se mai vedea nimic, şi-al doilea, Gane-toboşarul nici nu ştia să citească ; el învăţa ca pe apă înştiinţările primăriei şi pe urmă, scăpat ca din puşcă, începea să ţipe pe la colţurile uliţelor.

În port se întunecase şi glasul lui piţigăiat tot mai răsuna prin noapte, rar şi cobitor ca o cucuvaie care zboară şi cîntă din casă în casă, depărtîndu-se şi apropiindu-se de locul unde o ascultă un om necăjit. Cerul, curat şi limpede, ca un diamant imens, fu presărat cu o puzderie de rubine sclipitoare ce licăreau pe bolta lumii, altfel pentru fiecare şi poate niciodată pentru unii. Oamenii de la baracă începură să se tragă pe la casele lor, tăcuţi, liniştiţi şi parcă împăcaţi că noua putere numai atîta avusese să le spună. Glasul lui Ceafalan se auzea din întuneric, îndărătnic şi ameninţător :

— Ce ! Voi credeţi că noi o să ne luăm după toba lui Gane ? Să ne lăsăm casele şi să plecăm pe drumuri ? Înţelegerea lor este să ocupe zona ! Să facă din ea bază militară ! Au ocupat-o ? Au ocupat-o ! Acuma ce-o să mai aibă cu noi ? Rămînem unde ne-am născut şi-am crescut din părinţi. Cu forţa n-o să ne gonească ei d-aici ! Cu sila nu ne dă ei afară din case !

— Numai să fie aşa, măi Radule ! zise un pescar bătrîn oftînd cu năduf.

— Ce să mai vorbim, că treaba e ştiută ! îi răspunse Tudor Vetrineanu moşului. Nu plecăm de la casele noastre. Rămînem aici şi ne ţinem cu dinţii de ei.

— Să ştii c-aşa e, măi Tudore — mormăi moş Caraghios din întuneric — adică vrei să zici coraj găină că te tai, nu ? La urma urmei să ştiţi că nu e încă pericol dacă-l trimiseră ei, izmene pe călător, numai pe Gane-toboşarul cu înştiinţarea !

Se răspîndiră pe la casele lor şi toată noaptea se perpeliră, făcîndu-şi fel de fel de gînduri şi fel de fel de planuri : cum să se poarte cu nemţii ca să-i lase să-şi vadă de gospodării şi de pescuit, cum să-şi lucreze viile de la „Calea Caprei“ şi Dusui, cînd

să-şi însoare flăcăii şi cînd să-şi mărite fetele. Nici gînd să treacă a doua zi pe la primărie. Nici unul nu-nchise ochii de bucurie că e tot acasă, că nu se-ntîmplase aşa cum se zvonise şi că nemţii le trimiseseră doar pe Gane-toboşarul să le citească o înştiinţare nesăbuită. Şi încă o măsură : cîţiva pescari, care coborîseră de cu seară în mal, să dea la tîrboc, fuseseră goniţi acasă de santinelele nemţeşti. Noaptea rece de toamnă acoperi portul adormit, învăluind în tăcerea ei neliniştea din sufletele oamenilor şi şoaptele bătrînelor îngenuncheate sub icoane, rugîndu-se lui Dumnezeu atotputernic să-i îmbuneze pe nemţi şi să-i lase pe getuzeni să trăiască şi de-acu' încolo în sărăcia lor...

Degeaba ! Cum se făcu ziuă, patrule de soldaţi începură să meargă din casă-n casă, după liste, să vadă dacă oamenii şi-au strîns lucrurile şi dacă sînt pregătiţi de plecare. Nici un pescar nu era acasă. Soldaţii bătură cu paturile armelor în porţi, repeziră cu cizmele în garduri, întărîtară dulăii care se năpustiră asupra lor rînjind, zbierară din răsputeri în curţi... Nimic. În gospodării, linişte. Nemţii se-nrăiră şi, sub loviturile lor năprasnice, gardurile şi porţile începură să trosnească din rădăcini, iar cîinii, îngroziţi şi turbaţi, să-şi amestece urletele cu înjurăturile şi răcnetele gradaţilor de afară. Dinăuntru, din case, nici o mişcare.

La amiază, nemţii întoarseră foaia. Sparseră porţile, sparseră uşile şi ferestrele caselor şi se năpustiră înăuntru, peste oameni.

Acuma nu e uliţă pe care să nu vezi tîrnuită spre Dunăre vreo văduvă singură şi fără sprijin, vreun flăcău vînos, încleştat între soldaţi, vreun pescar bătrîn dus tîrîş fără să-i cruţe anii de viaţă, mulţi şi cinstiţi ; nu e uliţă pe care să nu vezi vreun om în putere înghiontit de departe cu baionetele, de teama pumnilor şi cuţitului de la brîu, nu e caldarîm pe care să nu vezi vreun copil înspăimîntat de disperarea şi împotrivirea părinţilor, vreo fată trupeşă abia urnită spre Dunăre de cîte trei-patru soldaţi. Cu mic, cu mare trag îndărăt, proptindu-şi

picioarele goale de fiecare piatră a ulițelor, cu mic, cu mare icnesc și gîfîie înjurînd, suflă și zbiară împotrivindu-se din răsputeri.

De unde însă atîția soldați pentru așa treabă!?

Care dintre localnici nu sînt mînați din spate abia se mișcă spre Dunăre. Mai mult opriți în drum, cu boccelele lîngă ei, ca și cînd s-ar odihni. Fiecare a luat din odăi ce i s-a părut mai bun, a încuiat, a pus cheia sub streașină și-a ieșit în uliță să arate bunăvoință de plecare. Încărcatul cere timp! Cere mai mult decît o zi! Cere două zile! Trei! O mie! O viață, dacă ar fi după sufletul getuzenilor! Mulți dintre ei cară fel de fel de troace și te miri cu ce-i vezi în mînă, abia coborînd caldarîmurile. Alții, opriți jos de chei, cu lucrurile lîngă ei, ascultă la Dionița lui Zbîrcea-bețivul, care de la douăsprezece șade în mal, lîngă ponton, cu două bocceluțe roșii sub ea. O ține de vorbă pe Tinca a lui Gherasim Zotea, mama lui Zotea-scafandrul. Zbîrcea și Zotea sînt plecați de ieri la Balta, să descarce șlepul cu piatră de pavat, și muierile așteaptă că dac-o fi și-o fi ceva, să le ia și pe ele Vasile Cîrnu în lotcă. Un neamț tînăr le tot dă tîrcoale, dar Dionița se face că nu-l vede și-i dă cu vorba înainte:

— ...Și cum îți spuneam, țață Tinco, într-un rînd ne năpădiseră păduchii de lemn. Roiuri-roiuri, țață! Cu pumnu' îi scoteam de la colțurile patului! Salteaua mea și dușecurile mele, numai pete din sîngele nostru! Ce omoram dimineața se făcea la loc seara! Noroc c-al meu nu simțea. Ia uite la ăsta, al dracului, unde s-așează moț! arătă Dionița spre neamțul tînăr, care se mutase pe-un pietroi mai aproape de ele. Ne-a supt așa, țață Tinco, cum îți spui, toată vara; cît a ținut căldura n-am putut să-nchiz ochii de ei. Cu ce n-am dat, cu ce n-am pompat! Degeaba! Pereții casei de lemn! Ce dracu' să le faci? Ee, da' cînd a dat frigu' apăi să te ții? Îi găsise dracii! Se-nghesuia care mai de care în crăpături, în pervazuri, în pereți, ca să scape, să ierneze! Stați acum, zic eu, că pîn-aici v-a fost! Și scoț într-o di-

mineață tot calabalîcu' din casă și pune-te pe ei : i-am scormonit și i-am pisat, țață, din toate părțile, cu mare poftă și scîrbă, de n-a scăpat unu' ! Ba ! Minț ! A scăpat unu' ! Cel mai mare ! A scăpat pe sub ușa tinzii, în curte, la alde Gaman. Pesemne împăratu' lor, că prea era mare și lucios ! N-am putut să-l ajung din urmă, și cu Gămănoaia știi că sîntem certați !

— Dioniță ! Fa Dioniță ! o strigă o femeie bătrînă, vecină cu ea, apropiindu-se. Ține, fa, și tu, că poate ți-o fi foame de azi-dim'neață ! Îi întindea o bucățică de mămăligă cu ceapă.

— Nu vreau, lele Mario, bodaproste, da' nu mi-e foame ! Nu știi că dacă ești bolnav îți șade degeaba simitu' la căpătîi ? Toți te roagă, și tu nici nu guști ! Dă-i lui pocitu' ăsta — arătă Dionița spre neamțul de lîngă ele — că-l tocmirăm pîndar, nu vezi, și i-o fi foame, prăpăditu' !

Femeile din apropiere se-ntoarseră cu spatele, iar neamțul se ridică în picioare, parcă simțind că e vorba de el.

— Taci, fa — îi șopti una — că te pomenești că-nțelege tot și ne luăm beleaua !

— Da' să se ducă dracului încolo, fă ! țipă dintr-o dată Dionița. Ce mi s-a pus aici în cap ? Ce ? Cu mine se războiește el ? C-acuma îi scot ochii sau îi sparg capu' cu un pietroi, cum îi făcură copiii lui Graur ofițerului adineaura !

Dionița se răsuci spre caldarîm și-ncepu să zbiere:

— Nise ! Mă Nise ! Dă-le, mă, cîte una, găsi-i-ar să-i găsească de venetici ! Ce vă lăsați voi, mă, așa moi astăzi ? Aoleo, doamne, cum nu mă făcuși pe mine un băiat, că dracii îi găsea p-ăștia, astăzi... Tu n-auzi, mă Nise ? Bagă, mă, cuțitu-n ei !

Nise, flăcăul pe care-l asmuțea Dionița, se smucea tăcut între patru soldați, pășea încet și legănat cum îi era mersul, iar nemții îl tot împungeau din spate ca pe-un dezertor. Tat-său, Miu-cocoșatu, venea în urmă, între alți soldați, cu capul în piept, beat mort sau lovit în țeastă de moarte, pentru că după el, muier-sa, țața Vasila, și ea între doi nemți, îl striga pe

nume, scotea zbierete disperate de durere și dădea cu picioarele, smucindu-se din răsputeri să-și ajungă bărbatul din urmă. Cînd văzu că Nise doboară cu pumnul unul dintre soldați, iar ceilalți se năpustesc asupra lui, țața Vasila începu să răcnească înnebunită.

Întins pe pat, cu palmele sub ceafă și ochii tulburi pironiți în tavan, Ceafalan ascultă de patru ceasuri răbufnirile de-afară, țipetele bătrînelor și plînsetele copilașilor, înjurăturile bărbaților și chiotele batjocoritoare ale flăcăilor, blestemele fetelor și zbieretele neputincioase ale femeilor. Închide ochii, vede aievea tot ce se petrece afară, și carnea tremură pe el. Uită ce-a hotărît de cu seară cu Vetrineanu și cu oamenii, anume să-i bage pe nemți în noapte, se scoală, dă să iasă din casă, și-aduce aminte c-ar strica tot și iar se lungește tușind dinadins, ca să-și ascundă gemetele în fața Miticăi și-a copiilor care așteaptă culcați pe rogojină, cu lucrurile strînse, încuiați pe dinăuntru și păziți la poartă de-o santinelă.

În tulburarea ce-l chinuie, Ceafalan macină în minte a nu știu cîta oară vorbele lui fiu-său, Gheorghe-contabilul :

— Tăticule, eu plec ! De plecat, tot o să plecați și voi, însă... iartă-mă că-ndrăznesc să-ți dau sfaturi, bagă de seamă, că ăștia sînt obișnuiți să facă o prostie cu toții și pe urmă să dea vina pe unul singur, pe-ăla pe care tot ei l-au ales în frunte, să-i conducă!

— Da, da ! Am mai auzit-o p-asta ! „Ăștia" ! Și voi ăștia deștepții, care-mpuiați urechile oamenilor, voi cum sînteți obișnuiți ? Să-i lăsați să facă singuri ce-ați țipat pînă-acuma că trebuie să facă, și dacă iese bine să vă dați drept capete și să trageți foloasele, nu ? Dacă nu, să-i scoateți tot pe ei vinovați, nu ?

— Treaba dumitale, te iei după Vetrineanu, dar să nu te căiești !

— Ce căți tu despre Vetrineanu ? Nu-l băga pe Vetrineanu aici ! Ține-ți fleanca și nu-mi purta tu mie de grijă, că ție n-are cine !

— Nemții sînt puternici și statul romîn a hotărît...
— Pieri din ochii mei, mă trădătoru' dracului !...

Ceafalan oftă îndelung, recunoscînd că spusele băiatului cu privire la plecare se adevereau. În șase ceasuri, toți pescarii fură scoși din case, tîrîți la Dunăre, suiți cu sila-n lotci și împinși pe apă. Tot timpul ăsta el nu s-arătă pe-afară. Așteptă să se-nnopteze și abia spre seară, cînd văzu pe geam că marginea Dunării e împănată cu pescărime gata de plecare, ieși în curte, îndreptîndu-se spre maza. Santinela de la poartă, un băiat crud și spîn, tresări și, tremurînd, galben ca ceara, întinse baioneta răcnind :

— Stai ! Stai că trag ! Am ordin să nu pleci ! Mergi la comandament !

Ceafalan dădu încet, cu palma deschisă, baioneta într-o parte și-i arătă liniștit ostașului, în urmă, pe Mițica cu Ionică în brațe. Vorbi nemțește :

— O să merg și-acolo, dacă așa e ordinu'. Da' tu nu vezi că e copilu' bolnav ? Abia se mai învioră ! Sau vrei să ți-l las ție ? Și, urmat de Mițica cu fetele și băieții după ea, se-ndreptară spre Dunăre, purtînd fiecare cîte o bocceluță în mînă.

Santinela alergă ce alergă pe chei, întîlni ofițerul voinic și mustăcios care răspundea de îmbarcare și-i raportă gîfîind și arătîndu-l cu mîna pe Ceafalan, care se-ndrepta spre malul apei cu Mițica și cu copiii după el. Ofițerul făcu un semn disperat către Ceafalan, dădu un ordin și se-ntoarse, urlînd mai departe, la plutonierul-major, rămas în fața lui în poziție de drepți. Oamenii ăștia greoi, care de la nămiezi se tot așteptau unii pe alții și se tot iveau într-una de prin curți, lumea asta amărîtă care se lăsa atît de greu împinsă din spate, tînjind îndărătnic după vreo minune care să-i amîne nenorocirea, îl înnebunise pe gradat.

Coborînd spre chei, Ceafalan auzi niște țipete în casa lui Torlac și se-ndreptă într-acolo. De departe văzu cum mai mulți nemți îl îmbrînciră pe Culae de două ori afară din casă, iar Culae tot de două ori intră îndărăt pe geam. A treia oară, cînd Culae puse mîna pe pervazul ferestrei să-și facă vînt înăuntru,

Ceafalan zări ivindu-se drept în pieptul flăcăului o baionetă strălucitoare. Ceafalan se repezi înainte. Miţica şi fetele deteră chiote şi cu toţii, dintr-o dată, fură împresuraţi de soldaţi. Pe deasupra capetelor, Ceafalan îl văzu pe Culae sărind într-o parte, smulgînd arma neamţului din mîini şi pierind pe fereastră în odaie. Înăuntru, Culae înfipse mîinile în gîtul neamţului care vrusese să-l împungă cu baioneta şi-l buşi cu capul de perete ; îl buşi cu poftă, pînă simţi în beregată nişte gheare puternice care-i tăiau răsuflarea. Se lăsă pe vine, răsucindu-se pe negîndite, şi se repezi cu capul în burta neamţului din spate. Pe urmă se trase îndărăt, apucă cu amîndouă mîinile o scîndură de pe patul gol şi-l plesni drept în creştet. Se-ntoarse repede cu faţa la perete şi izbi iar, din toate puterile :

— Na şi ţie !

Neamţul de la perete însă ridică mîna să se apere şi-şi vîrî capul între umeri. Culae nimeri cu scîndura în zidul coptoroşit al casei, dărîmînd tencuiala galbenă peste casca de oţel. Ridică scîndura a doua oară şi de data asta neamţul se cocîrjă sub pălitura care-i căzu pe lat, pe spinare, deşelîndu-l. Se lăsă încetişor pe vine, încercă să se îndrepte încet-încet, ca un reumatic înţepenit din şale şi, deodată, ţîşnind turbat se repezi pe urma flăcăului care sărise pe fereastră.

Nea Ştefan şi ţaţa Ştefana se opriseră cu bocceluţele în mîini în capul cheiului şi se uitau îndărăt, să vadă dacă vine Culae. Fără el nu le venea să s-amestece în încăierarea din malul Dunării. Cu ochii tot îndărăt la casă, bătrînii zăriră de departe cum se rostogoleşte de sus, de pe prispa casei, o namilă de neamţ, iar altul, cu arma în mînă, sare pe fereastră după Culae. Flăcăul tocmai încuia uşa casei, cînd neamţul ridică patul armei ca să-l lovească. Culae se-ntorsese şi lovitura îl nimeri în umărul stîng, frîngîndu-l parcă într-o parte. Ţaţa Ştefana dădu un chiot ascuţit, se atîrnă de zăbunul bărbatului şi începu să zbiere îngrozită :

— Aoleo, Ştefane, a scos băiatu' cuţituuu' !

De departe, ţaţa Ştefana băgase de seamă strălucirea cuţitului din mîna lui Culae. Unul din nemţi o rupse la fugă pe uliţă, iar al doilea, întinzînd arma cu baioneta înainte, se retrăgea de-a-ndăratelea din faţa tînărului cu ochii roşii de mînie. În spatele neamţului se iviră, ca din pămînt, încă trei soldaţi cu baionetele la armă, sărind asupra lui Culae. Ţaţa Ştefana mai dădu un ţipăt şi-o rupse la fugă într-acolo, ridicîndu-şi mîinile în aer şi împiedicîndu-se în fustele lungi. De la deal se ivi atunci Tudor Vetrineanu, alergat din urmă de trei nemţi care pesemne se căzniseră să-l dea afară din casă. Vetrineanu avea în mînă o vîslă nouă, necătrănită, pe care o purta în cumpănire şi alerga cu paşi rari, legănîndu-se în părţi. Văzîndu-l pe Culae încolţit, prăbuşi vîsla din fugă, cu o iuţeală de fulger, retezînd de sus în jos baionetele întinse spre Culae. Se opri, mai ridică o dată vîsla şi-l plesni peste ceafă pe soldatul mai apropiat. Culae îşi aruncă cuţitul înainte şi-i crestă falca neamţului care-l izbise cu patul armei în umăr. O dîră roşie înflori numaidecît pe obrazul spîn de sub cască ; Culae mai crestă pe unul în obraz şi, pînă să se dezmeticească nemţii, cei doi pescari se amestecară în gloata muierilor care ţipau în malul Dunării. Cordonul de soldaţi, format în jurul mulţimii, îi cuprinse şi pe ei, înghesuindu-i şi împingîndu-i spre apă. Pe chei nu se mai zărea decît Vasile Cîrnu, în capul gol, alergînd din urmă un neamţ gras, fără armă. Cîrnu fugea cu paşi rari, lungi ca de bărzoi, şi-şi agita cuţitul deasupra capului, ca un turbat. Se ghicea că vrea să ajungă pînă-n dreptul casei lui Ceafalan, unde se făcuse un cordon de vreo treizeci de soldaţi cu baionete la arme. Cînd se apropie Cîrnu cu cuţitul în mînă, nemţii se-ntoarseră cu baionetele spre el, pîndind să vadă la care dintre ei se repede, ca să-l întîmpine. Atunci se ivi din mijlocul cordonului Ceafalan cu Miţica şi copiii. Cu ochii la Cîrnu şi lăsîndu-şi nădejdea unul pe altul, nemţii nu-l mai opriră pe omul care venea din faţa lor. Ceafalan trecu printre ei fără să-i bage în seamă, făcîndu-şi loc cu coatele şi tot îndemnîndu-şi muierea şi copiii ;

— Hai Miţo ! Florico ! Didino ! Veniţi încoace ! Ce vă zgîiţi ?

Fetele, albe ca varul, se strecurară şi ele prin spărtura făcută de Ceafalan şi o urmară pe Miţica cît mai de aproape. Cîrnu se rînjea batjocoritor la nemţi, făcea spume la gură şi împungea aerul cu cuţitul. Dintr-o dată, cordonul din mal se rupse şi nemţii se amestecară printre muieri şi copii. Mulţimea năvăli la deal, spre cheiul părăsit, şi se împrăştie care încotro, zăpăcindu-i pe nemţi şi zăpăcindu-se ea însăşi. Comenzile, răcnetele ofiţerilor nu se mai auziră, pentru că ţipetele şi zbieretele muierilor astupară totul. Din toată larma, Ceafalan desluşi un singur strigăt ascuţit de copil, în care recunoscu glasul lui Niculae.

— Sări, tăticule ! Sări în Cuţitari, că-l omoară cu baionetele pe nea Marin Buloi ! A tăiat un neamţ şi-acuma i-a-nconjurat casa cu soldaţi gata să tragă ! Săăări !

În Cuţitari se vedea lume multă alergînd spre lotci, se zărea strălucirea baionetelor îndreptate cînd în sus, cînd spre Dunăre. Forfota pescarilor şi pescăroaicelor, cu boccelele în spinare, se revărsa ca un val negru, rostogolindu-se cu furie pe marginea apei, înainte şi îndărăt. Lumea care scăpă din cordonul rupt în Colivari o luă la fugă spre Cuţitari, tropăind într-o goană gîfîindă şi mută ; iar cînd cuţitarii zăriră mulţimea colivarilor alergînd spre ei, răbufniră în afară şi sparseră şi ei cordonul, îmbrîncind şi călcînd în picioare soldaţii de pe margini. Amîndouă mahalalele se întîlniră drept în faţa casei lui Marin Buloi, pe care o înconjurară din toate părţile, zăpăcindu-i pe soldaţii de pază care se trăgeau îndărăt, speriaţi de răcnetele bărbaţilor cu cuţitele în mîini, de zbieretele şi de ţipetele muierilor şi copiilor. Ceafalan, rămas mai pe urma colivarilor, iuţi paşii, privind de departe cu încordare năvala nebună a pescărimii. Din spate, Tudor Vetrineanu îl apucă de mîneca flanelei, vorbindu-i gros şi privind încruntat spre casa lui Buloi :

— Stai niţel, nea Radule, mai stai niţel !

Ceafalan își smuci brațul din strînsoarea lui Vetrineanu și porni întins spre lumea îngrămădită jur împrejurul casei lui Buloi. Marin Buloi, cu o opacină în mîini, răcnea ceva la lumea înghesuită și-și făcea loc la vale, spre Dunăre. Oamenii se dădeau în lături, dar se strîngeau numaidecît, în mare învălmășeală, după trecerea lui. Nemții se împingeau de pe margini, încercînd să se strecoare printre muierile guralive, dar grămada de lume mergea spre Dunăre, o dată cu Buloi, apărîndu-l cu trupul ei mare cu sute de capete. Buloi se zbătea să iasă din gloată ca să-i întîlnească pe nemți, iar gloata îl înconjura de pretutindeni, oprindu-i pe nemți să ajungă la Buloi și împiedicîndu-l pe Buloi să iasă la nemți. Ceafalan înțelese jocul protector al muierilor, dar se temea să nu scape Buloi din încleștarea flăcăilor și muierilor care abia-l stăpîneau. Cu mare greutate, Buloi răzbătu pînă la mal, încleștat de cinci cuțitari care-l suiră în lotcă și-l împinseră cu sila pe apă. Nemții se folosiră de jocul mulțimii care-l apărase pe Buloi și refăcură cordonul, prinzîndu-i pe toți, și pe cuțitari, și pe colivari, în malul apei. Se așezară în două lanțuri de trăgători, cu armele și cu pistoalele automate întinse spre pescărime, își clănțăniră încărcătoarele și, apropiindu-se de mulțime, începură s-o înghesuie spre Dunăre. Cuțitarii se urcară în lotcile lor, iar colivarii se strecurară pe lîngă mal, către lotcile lăsate mai la deal. Marin Buloi se ridicase în picioare și încerca cu un arac lung să-și împingă lotca spre uscat. Cîteva lotci de cuțitari îi tăiară drumul, iar nevasta și copiii se atîrnară de picioarele lui, plîngînd și smucindu-l să se potolească. Buloi, cu pumnul ridicat în sus, spinteca aerul cu cuțitul, răcnind la cordonul de nemți :

— Pînă la unu' vă tai, Cristoșii mamelor voastre de ochelariști !

— Șezi și pune mîna pe bobăici, mă Marine — plîngea nevastă-sa, trăgînd de el — tu nu vezi că mai vine armată de la deal, mă omule ! ? Auliu, șezi, Marine, și nu te mai încontra, că ăștia sînt puși pe moarte de om !

Buloi se uita însă cu încordare pe deasupra lotcilor înspre Colivari, unde Ceafalan, împins de soldaţi, ajunsese la lotcă, iar în marginea Dunării, Culae Torlac şi Vasile Cîrnu înghesuiseră sub chei vreo patru nemţi speriaţi de cuţite. Dar de la deal veniră două grupe de soldaţi în pas alergător şi-i înconjurară pe Culae şi pe Cîrnu. Atunci Buloi îl văzu pe Vetrineanu cum sare din lotcă cu o bobaică în mîini şi se repede într-acolo şi pe Ceafalan cum pune mîna pe propteaua de la picioare şi se ia după Vetrineanu. Sub chei, în faţa mulţimii de soldaţi, Cîrnu învîrtea pe deasupra capului o vîslă cătrănită din care picura apă, iar Culae, rămas lipit de marginea cheiului, rînjea cu cuţitul în mînă la nemţii care se apropiau. Ceafalan îl păli din spate cu propteaua pe soldatul mai apropiat de Culae şi cu un pumn între ochi îl lungi la pămînt pe unul care se repezise la el. Vetrineanu dădea cu bobaica în stînga şi-n dreapta, pătrunzînd spre locul unde se afla încolţit Culae.

— Ieşi d-acolo, Culae ! strigă Vetrineanu înghioldind cu bobaica în pîntec un soldat înalt, care vroia s-ajungă la flăcău.

Dar grupele de nemţi se făcură roată în jurul colivarilor şi-i încleştară cu spatele de chei. Muierile colivarilor începură să ţipe în lotci, arătînd cu mîinile întinse spre Vetrineanu, Ceafalan, Culae şi Cîrnu, prinşi sub chei. Din mal s-auzi atunci răcnetul lui Marin Buloi şi toată lumea se opri din gălăgie, speriată, privind într-acolo. Buloi sărise din lotcă, rupsese cordonul şi, călcîndu-şi în picioare nevasta atîrnată de brîul lui, venea în fruntea cuţitarilor care se luaseră după el, gonea în ajutorul colivarilor înghesuiţi sub zidul cheiului. Nemţii din jurul colivarilor încercuiţi doar se-ntoarseră spre Buloi şi fu destul ca să fie străpunşi de colivarii din mijlocul lor. Cuţitarii, în frunte cu Buloi, se amestecară cu colivarii, împingîndu-i spre Dunăre pe soldaţii prinşi în mijloc. Dar n-apucară să-i bage în Dunăre, că de la deal alergară alte grupe de nemţi, care se uniră cu cordonul dinspre cuţitari şi începură să-mpingă mul-

ţimea către Dunăre, adunînd-o în faţa lotcilor, într-un semicerc de baionete. Muierile deteră ţipete asurzitore şi se repeziră în lotci. Bărbaţii se traseră de-a-ndăratelea, apărîndu-şi muierile şi copiii. În spatele cordoanelor se iviră alte grupe de soldaţi, care dublară primele cordoane, împingînd cu baionetele, din urmă, rîndurile din faţa lor. Pe mal rămînea tot mai puţină lume, şi mulţi getuzeni intrară în apă pînă la brîu, căutîndu-şi de acolo lotca şi familia. Cîte cinci, cîte şase într-o lotcă, pescarii se rupseră de malul portului şi începură să plutească pe-aproape de uscat, agitînd cuţitele în mîini, răcnind sălbatic şi aruncînd cu ce le venea la mînă în cordoanele de nemţi, gata să tragă. Cuţitarii tot nu se urcaseră cu toţii în lotci, iar colivarii se mai frămîntau într-un grup lîngă ponton, unde Cîrnu, după ce-şi urcase copiii în lotcă, împungea cu o bobaică cordonul de soldaţi şi nu vroia să părăsească pămîntul. Făniţa plîngea şi-l striga, îmbrăţişîndu-şi copiii, iar Dioniţa şi mama lui Zotea-scafandrul zbierau şi ele cît puteau, rugîndu-se de Cîrnu să fugă din faţa nemţilor, lîngă ele. Mai încolo, Vetrineanu, împins din spate de baionete, striga ceva la Ceafalan, care se-ndrepta de-a-ndaratelea spre lotcă. Cînd ajunse Ceafalan în mal, îi ieşi înainte Culae Torlac. Flăcăul văzuse că Ceafalan se urnise cel mai la urmă din casă şi vorbi, parcă vinovat :

— Fără matale tot nu plecam noi, nea Radule !

— Sigur ! Eu nu văz ! Aţi venit devale, cu boarfele, numai aşa de florile mărului, nu ! ? şi-i arătă cu capul lotcile împinse pe apă, încărcate cu boccele.

— Ce vrei să faci, mă nea Radule ? Nu vezi că ne împinseră ? Ce poţi să faci un om singur ? Sînt înţepat tot de baionete ! Mare noroc la ei cu armele astea lungi, că le-arătam eu lor cum se-nţeapă...

Culae tăcu şi Ceafalan se uită lung la el. Era hărtănit, învineţit şi însîngerat şi se juca în mîini cu propteaua de la picioare — o scurtătură de lemn tare, noduroasă, cojită de curînd. Culae veni în dreptul lotcii lui Ceafalan şi privi mirat la copiii îngrămă-

diţi în jurul Miţicăi, ca nişte pui mici pe lîngă cloşcă. Din spatele lui, vreo şase nemţi se apropiară cu baionetele întinse, iar de sus, de pe chei, ofiţerul voinic şi mustăcios care răspundea de evacuare răcnea turbat la soldaţii care veneau spre Culae şi Ceafalan. Ceafalan îi înţelese ultimele vorbe :

— Dreger ! Dreger ! Aduceţi-i pe amîndoi la mine! Executarea !

Un neamţ înalt şi spătos, cu trei dungi albe pe mîneca stîngă, se grăbi spre Ceafalan şi spre Culae, punîndu-le dinainte ţeava unui revolver mare, automat, atîrnat de gît. Ceafalan îl privi pe neamţ în ochi şi-i întoarse spatele încet. Îi aruncă lui Culae din mers :

— Sui-te-n lotcă, măi băiete ! Pe cine mai vezi tu pe mal ?

Culae se şterse pe lîngă soldaţi, cîntărind propteaua noduroasă pe sub nasul lui Dreger ; împinse pe apă lotca în care-l aşteptau bătrînii speriaţi şi rămase, şezînd pe slai, cu picioarele atîrnate în apă, frecîndu-le unul de altul după obicei. Ceafalan făcu la fel, şi amîndoi începură să-şi plimbe ochii de-a lungul malului, de la găzărie pînă la abator, încredinţîndu-se cu adevărat că pe pămîntul portului nu mai rămăsese picior de pescar. O tăcere dureroasă se aşternu pretutindeni, ca şi cînd cu toţii priveau cum este lăsată în mormînt o mamă, o soră sau o rudă apropiată, o fiinţă scumpă şi dragă. Asfinţitul însîngerat trecea neobservat şi apa Dunării se încreţea, înfiorată de-o Coşavă de noapte. Cerul se-noură şi o pîclă deasă, vînătă-ceţoasă, apropia şi înlocuia orizontul cu o pînză tremurătoare, din care ţîşneau, pe jos de tot, pe deasupra capetelor, cîrduri-cîrduri de gîşte sălbatice, gîgîind spre apus. Se stricase vremea. Oamenii însă tot mai întîrziau în apropierea malului părăsit, privind la lotcile lui Vetrineanu, Ceafalan şi Culae Torlac, care pluteau pe lîngă ţărm. Din mijlocul mulţimii mute răsună atunci glasul batjocoritor al lui Vasile Cîrnu :

— Ce făcurăm, mă Culae ? Cocă îi făcurăm, hai ? Ia uite-i cum o rupseră la fugă de frica noastră, săracii ! Ca potîrnichile ! Puneți mîna pe ei, măăă ! Ha, ha, ha ! Stați pe loc, unde fugiți ! Stați pe loc, dac-aveți coraj, fasciștilor ! Unde fugiți ? Ha, ha, ha !

— Nea Radule, nea Tudore, eu zic să ne-ntoarcem toți odată pe ei ! zbieră Culae către Ceafalan și Vetrineanu, înecîndu-se de necaz și săltîndu-se în picioare de la bobăici.

Vetrineanu și Ceafalan își apropiară lotcile unul de altul și nu răspunseră nimic.

— Ha, ha, ha ! rîdea Cîrnu. Ia uite, mă Culae ! I-ai luat-o înainte pînă și lui moș Tună Caraghios ! El tot nu vrea să plece ! Ia uite-l ! E de pomină cu moș Caraghios ăsta ! Uitați-vă și voi ce-i poate capu'! Nu vrea el să plece, și gata !

Oamenii priviră neîncrezători spre mal. Pe după ceamnița veche de la fîntînă mai rămăsese o lotcă cu bobăicile puse, gata de plecare. Pe fundul ei, pitite, o fată și-o bătrînă, vîrîte una-ntr-alta, se uitau îngrozite la trei nemți înalți, care se-ndreptau spre marginea Dunării, purtînd pe brațe un omuleț ciufulit, cu barba albă, slab și cocîrjat, care se zbătea din răsputeri, înjura din tot sufletul și-i atingea cum putea :

— Mamele voastre de spurcați ! Lighioanele dracului ! Așa vă purtați voi cu bătrînii ?! V-arătați vitejia cu mine, hai ? Voi sînteți aliați, hai ? Și, hîchîc, smucindu-se, cărînd cu pumnii și cu capul, ca berbecii, bîțîind ca un copil dus în brațe cu sila, moș Caraghios icnea și da din mîini și din picioare cu mare năduf. Nemții însă îl trăgeau tîrîș-grăpiș spre apă, înghiontindu-l și strîngîndu-l cu putere în brațe, izbindu-l și tîrîndu-l fără milă.

Trîntit cu sila în lotcă, moșul rămase o vreme aplecat deasupra cuinii, apoi se ridică pe negîndite cu un pietroi gogonat în mîini și, proptindu-se bine pe picioare, gemu din răsputeri și-l aruncă în soldații de pe mal.

Pietroiul căzu în marginea apei, împroșcîndu-i pe nemți de sus pînă jos cu apă murdară, neagră, noro-

ioasă. Răsună o detunătură de armă și glonțul trecu pe deasupra moșului, piuind. Alte focuri de armă răsunară ca la comandă, sărind în ajutorul celei dintîi. Gloanțele vîjîiră pe deasupra Dunării, hăuind pînă în ostrov. Atunci lotcile care se aflau mai aproape de mal se urniră cu greu în larg, iar cele mai din larg începură să iasă încet-încet spre mijlocul fluviului, depărtîndu-se de pămîntul portului, ca un stol de păsări negre, cu aripile frînte, gonite de focul puternic ce le petrecea din urmă, spulberîndu-le speranțele de pînă acum. Grupul cuțitarilor, aflat mai la vale, începu să tragă mai mult spre apus, împotriva curentului, iar grupul colivarilor, plutind mai la deal, se lăsă ușor să curgă spre răsărit, în întîmpinarea cuțitarilor. Aproape de sfertul Dunării se întîlniră și porniră laolaltă, drept dincolo, către malul Baltei, către țărmul dobrogean.

— Oameni buni ! Unde ne ducem, oameni buni ? începu să țipe baba Dobra a lui moș Caraghios, văzînd abia acuma că nu e glumă. O să vă blesteme copiii, maicăăăă, toată viața... că-i lăsați fără adăpost și fără firimituraăăă ! Aoleooo, arde-v-ar focu' și dogoarea să vă arză de venetici, cum ne goniți voi pe noi de la culcușu' nostru ! Că noi nu ceream de la nimeni nimicuț ! Ședeam liniștiți și ne vedeam de păsurile noastre ! Și-acuma ! Acuma ! ? Ia uite ce-am ajuns ! Cu boccelele în lotcă ! Ca țiganii cu cortu' ! Doamne-Dumnezeule, dă-le după cum se poartă, doamneee ! Dă-le, că tu ești sus și le vezi pe toate, doamne ! Să aibă parte numai de ce știu eu, și să n-aibă hodină pe căpătîi... Aoleooo, n-ați mai apuca să stăpîniți și n-ați mai avea...

— Taci, fă, din gură ! se gîjîi moș Caraghios la ea amenințător. Pe cine dracu' mai auzi tu văicărindu-se, de te miorlăi așa ?

— Păi tu nu vezi, mă Tună, măăă, că plecăm d-adevărat ? Eu credeam că e numai așa o vorbă și, doamneee, ce făcuși cu noi, ce...

— Taci, dacă vrei să mori de moarte bună ! răcni moșul dintr-o dată, și oamenii văzură o bobaică neagră și lucioasă ridicată deasupra babei.

Bătrîna căzu în genunchi, zgîriindu-şi cu unghiile ochii şi dîndu-şi cu pumnii în cap. Nehrănită şi neputincioasă, se prăbuşi însă repede pe fundul lotcii, în braţele fetei, înăbuşindu-se într-un plîns sfîşietor şi pomenind, printre hohote şi bocete, numele copiilor lăsaţi în cimitirul portului. Curînd amuţi, ostenită, intrînd şi ea în tăcerea lumii dimprejur.

Ca prin vis, lui Ceafalan îi ajungeau la urechi şoapte dureroase şi rugătoare, înecate în suspine, venite de-aproape, de pe fundul lotcii, din făptura sugrumată de deznădejde a Miţicăi, care se apropiase de-a buşilea de picioarele lui, strîngîndu-l cu putere, privindu-l înlăcrimată şi tremurînd din tot trupul ei uscăţiv :

— Radule ! Radule ! Unde ne duci, Radule ? Cum te rabdă sufletu' pe tine să laşi tot pe mîna străinilor, Radule ? Mîine-poimîine o să-nchidem ochii şi n-o s-apucăm să ne vedem şi noi copiii aşezaţi pe la casele lor, Radule ! Degeaba am trăit şi-am strîns pe pămîntu' ăsta, Radule, că n-am tras nici un folos de pe urma muncii ! Nu ne-am ales cu nimicuţ !

Miţica îi mîngîia picioarele cu obrajii, se îneca în suspine, îi strîngea la piept genunchii, înăbuşindu-se:

— Radule ! Răducule ! Ziceam că s-ajungă copiii mari şi să le dăm şi noi cîte ceva ! Şi-acuma ? Ce le mai lăsăm, Radule ? Miţica se lungi moale pe fundul lotcii şi, întinzînd braţele tremurătoare spre pămîntul portului, privea cu ochii rătăciţi pereţii albi ai căsuţei care abia se mai zărea prin perdeaua de ceaţă alburie a serii. Ia uite cum mă-njunghie inima ! Ia uite cum mă doare sufletu' ! Ce mai rămîne din noi, Radule ? Tu nu vezi ? Plecăm de la casa noastră! Lăsăm noi căsuţa noastră ! Uite-o cum se vede, mică, mititică, din ce în ce mai mititică, şi n-o s-o mai vedem poate niciodată ! Poate c-o s-o bombardeze ! Doamneee, ce năpastă ! Lacrimile îi curgeau pe obraji, pe bărbie, pe gîtu-i vînos de muncă. Măi, ce blestem veni peste noi ! Măi, ce pedeapsă căzu pe capu' nostru ! Oare cu ce greşirăm noi, Radule, de ne pedepseşte aşa ? Cu ce ? Spune tu, cu ce ? Că noi n-am furat, noi n-am omorît, noi n-am prăduit !

Noi am ştiut o muncă şi-o cinste ! Şi-acuma ? Acuma unde ne ducem, Radule, în lume ? Unde plecăm noi, Radule, cu copilaşii ?

— Taci, Miţo ! porunci Ceafalan stăpînit, simţind cum i se preling pe obraji, pînă pe buze, picături mari, sărate. Taci tu măcar din gură !

Miţica amuţi, iar trosniturile de pe mal se-nteţiră, o dată cu revărsarea întunericului de pretutindeni. Măcar că trecuseră de mijlocul Dunării şi se apropiau de malul Baltei, împuşcăturile erau tot mai dese, şuieratul gloanţelor tot mai aproape, încrucişîndu-se piuind pe deasupra capetelor. La trei sute de stînjeni de malul Baltei, un cuţitar mai bătrîn, aflat în lotca din frunte, răcni îngrozit în urmă :

— Îndărăăt, oameni buni, îndărăăăt, că trage şi de dincolo ! Nu ne lasă s-acostăm ! E noapte ! Îndărăt, că trage drept în noi ! Îndărăt, oameni buni...

— Îndărăăăt, oameni buni ! se mutară răcnetele din om în om.

— Îndărăt ! Îndărăăăt, îndărăăăt, oameni buni !

Vîntul răbufni înecîndu-le vorbele disperate. Urmară clipe de uimire şi nehotărîre, de tăcere chinuitoare şi ură sălbatică, neputincioasă. Din ostrovul Baltei ţîşneau guri de flăcări aşezate în linie, urmate de bubuituri îndepărtate de armă. Din cauza apei, ecoul bubuiturilor ajungea tîrziu la urechile getuzenilor, aşa că ei nu-şi putură da seama decît de la trei sute de stînjeni de mal că flăcările din ostrov şi trosnetele atît de apropiate sînt îndreptate tot împotriva lor, sînt tragerile repetate ale grănicerilor romîni, aşezaţi în linie de-a lungul pădurii de sălcii. Cîţiva pescari din frunte lăsară bobăicile din mînă, se răsuciră spre pădure şi se ridicară în picioare. Prin întuneric nu se desluşeau decît coroanele lunguiețe ale plopilor şi coroanele aplecate, cocoşate peste apă, ale sălciilor pletoase. Dintr-o dată, focurile din ostrov se întăriră şi, pe lîngă lotci, începură să sfîrîie şi să şfichiuiască apa gloanţele grănicerilor, speriaţi de apropierea grupului mare de lotci negre, pline cu umbre mişcătoare. Lui Marin Buloi, căpetenia cuţitarilor, aflat în lotca cea mai din frunte, îi piuiră

două gloanțe pe la ureche. Omul se lăsă fără să vrea pe cațană și puse palmele pe budurile bobăicilor : „Măi, ai dracului ! Ăștia cine mai sînt ?“ Și fără multă osteneală, în capul lui Buloi se făcu repede lumină : „Grănicerii ! Păi sigur ! Ce mai mă mir ! Grănicerii ! Patrula ! Sau o fi tot pichetu' ! Nu vezi cum sînt rînduiți ? Hopa ! Asta ne mai lipsea !“ Din pădurea de sălcii, dinspre Cotul Mare, începu să țăcăne o armă automată, urmată de alta cu glas mai subțirel, care bătea drept din mijlocul pădurii. Măcăitul repetat al armelor automate s-auzea acuma limpede și se vedea clar și de unde vine. Lotcile se adunară ciucure, înghesuindu-se unele într-altele mutește, getuzenii se strînseră unii într-alții, ca o herghelie de cai care simte apropierea haitei de lupi. Din dunga neagră a ostrovului țîșneau mereu tot mai multe săgeți roșii, iar pe deasupra getuzenilor zburau gloanțele cu fluierul lor scurt, frînt și salvator : „Dacă-l auzi, însemnează că nu te mai atinge !“ își spunea fiecare, pitindu-se cît putea mai bine pe după boccelele cu lucruri îngrămădite în lotci.

— Și voi ne iubiți, fraților ? răcni Marin Buloi pe deasupra Dunării. Și voi ne primiți cu brațele deschise ? Măi, măi, măi, ce dragoste mare ! Ce primire frumoasă ! Ia uite cum ne mai primește ! Ia uite cum ne mai petrece ! Cristoșii mamelor voastre de slugi cinstite ! De jigodii fricoase și de boi deștepți și supuși ce sînteți ! Ia uite-i ce silitori sînt !

Era de mirare. În fața getuzenilor, grănicerii din ostrov făcuseră un adevărat front, o adevărată linia-ntîi care primea atacul unor umbre de lotci cu oameni neștiutori, nedumeriți, neputincioși, neînarmați. Coșava se repezea dinspre răsărit în răbufniri scurte și dese, clătinînd apele în toate părțile, în neorînduială, valurile se plesneau unele de altele, lotcile se răreau de voie-de nevoie.

— Cum, mă — răcni Marin Buloi — adică să nu ne lase nici ăștia la mal ? ! În ostrov ? ! În pădure ? ! Păi

atunci ce ne mai rămîne nouă acuma, mă ? Apa ? Dunărea ! Nu mai sîntem buni la nimic ! ? Nu mai are nimilica nevoie de noi ? Dacă n-am ascultat ordonanţele nătîngi şi ordinele străinilor, acuşica trebuie să pierim ? Aşa ? Aşa, mă ? E, uite că n-o să iasă aşa !

Buloi se opinti în propteaua de la picioare şi-şi porni lotca spre pădure, spre mal, în faţa împuşcăturilor. Cînd fu la cincizeci de stînjeni de grupul mare al getuzenilor, îl ajunse din urmă altă lotcă. Ceafalan lăsă bobaica în lungul slaiului, se vîrî aproape de Buloi şi-l trase de mîneca flanelei :

— Marine ! Măi Marine ! Ia-o, mă neică, îndărăt, că n-ajungem la nici o socoteală aşa ! Tu singur n-o să faci nici o brînză ! Sau numai noi doi n-o să schimbăm lumea ! Ia-te-ndărăt, după mine, că uite, începură să tragă ăia şi mai pe jos ! Îţi găureşte lotca, şi-atuncea chiar c-am plesnit-o !

În viaţa lui nu vorbise Buloi cu Ceafalan. Se tăiaseră în tinereţe de cîteva ori, dar de cînd aveau neveste şi copii, se fereau unul de altul, recunoscîndu-şi mutează forţa şi vîrsta cînd oamenii sînt mai aşezaţi şi le şade urît să se-ncaiere. Buloi nu-i vorbise niciodată lui Ceafalan şi nu-i răspunse nici acuma. Îi vorbise însă Ceafalan lui, şi această vorbă caldă, acest „Măi Marine, neică" îi îmblînzi inima lui Buloi dintr-o dată şi-l făcu să înţeleagă că ce-o să i se-ntîmple în noaptea asta lui sau la oricare dintre pescari trebuie să li se-ntîmple la toţi, şi că n-are dreptul s-o ia de unul singur spre ostrov şi să ducă lumea, ca prostul, în gloanţele grănicerilor.

Ceafalan ajunsese de mult în grupul mare al lotcilor, cînd Buloi îşi întoarse încet-încet lotca spre Getuza şi se luă după ceilalţi pescari, mormăind :

— Toţi o apă şi-un pămînt ! ? Ăştia sîntem noi acuma, nu ? Bine ! Vorbim noi de mîine încolo ! Stăi că ne facem şi noi deştepţi ! Stăi că ne facem şi noi ai dracului !

Buloi coti lotca cu başul spre Cotul Mare, tăind drept pe mijloc valurile care creşteau înalte şi negre, ascuţite şi înfăşurate. Stropi mari de apă rece îl ples-

nină în față, udîndu-i fruntea, ochii și scurgîndu-i-se pe obraji și pe gîtul gros.

— Măi, da' bine ne-nghesuiră ! se miră Buloi cu glas tare. Vorba din copilărie : „Sus stele, jos stele, la mijloc niște surcele !" Și noi în ele ! În lotci ! Acuma sîntem între doi dușmani ! Dușmani de-afară, dușmani dinăuntru ! Străinii în Getuza, ai noștri în ostrov ! Ptiu !

Buloi își întoarse lotca spre grosul getuzenilor, strecurîndu-se printre cuțitarii și colivarii care se-nghesuiau și s-amestecau răcnind unii la alții, împrumutîndu-și cîte-o funie, cîte-o bobaică, cîte-o vîslă sau cîte-o ujbă mai nouă. Buloi se strecură pe lîngă lotci și ieși călare pe valuri, în partea cealaltă a pescărimii, în partea dinspre port. Toți pescarii îl zăriseră pe Buloi cînd se repezise printre gloanțe spre malul apărat de grăniceri și toți îl văzuseră pe Radu Ceafalan cînd se apropiase de Buloi și-l întorsese din ploaia de gloanțe ce se-ndreptase asupra lor. Ura veche dintre cuțitari și colivari, cu pricini cunoscute și necunoscute, se topi parcă în înțelegerea și suferința de azi, în împăcarea, în apropierea dintre ei, care era acuma mult mai însemnată decît starea în care se aflau împreună. O altă ură se născu în sufletul getuzenilor, o ură care-i făcea să uite pericolul în care se găseau muierile, bătrînii și copiii, o ură nouă, o încleștare ce nu mai venea de la pericolul în care-și aveau familiile, ci de la adevărul ieșit atît de limpede la iveală : că dușmănia și bătăile dintre ei, aținate de Borea, de negustorii și de administratorii bălților, îi ținuse despărțiți și-i adusese în halul în care se găseau acuma. Ura, dușmănia nouă avea o cauză veche ; nenorocirea în care se aflau avea greșeli îndepărtate, vechi, din timpurile părinților.

Buloi umbla cu lotca în jurul getuzenilor rămași în mijlocul Dunării și striga cu ochii către cer :

— Măi, cum am fost duși de zgardă ca niște cîini ! Măi, cum ne întărîtară stăpînii unii pe alții cum și cînd vruseră ei ! Măi, cîtă dreptate a avut Vetri-

neanu cînd spunea c-o să ne muşcăm mîinile-ntr-o zi, c-o să ne fie ruşine de prostia şi orbirea noastră ! Şi uite cît de aproape a fost ziua ! Şi dacă ar fi ziuă !

— Ce zici, Marine ? Zi mai tare, că n-auz nimic ! zbieră muierea de pe fundul lotcii, de sub rogojină.

— O să ne fie învăţ pentru fiecare ! Asta zic ! răcni Buloi dintr-o dată răguşit. O să fie mai mare rîsu' s-auză lumea de întîmplarea noastră ! O să fie mai mare ruşinea s-auză c-am sărit o viaţă întreagă unii la alţii şi că ne-am trezit acuma cu toţii la aman ! Ptiu ! Ne-am făcut de baftă în ochii lumii ! Auzi, fă ? Şi muierile o să ne rîză dacă n-o dregem ! Buloi privi lotcile care pluteau laolaltă, săltînd pe deasupra valurilor, şi rînji dispreţuitor : Acuma ne băgăm ca oile unii într-alţii ! Cam tîrziu ! Cam tîrziu !

— Hai ? Ce tot zici, mă Marine ? Ori ai înnebunit ?! Ce vorbeşti singur ? Vrei să sperii copiii ?

— Copiii ? răcni Buloi. Da, da, cel puţin ăştia să bage la căpăţînă, să-şi aducă aminte şi să aibă alte purtări ! Da' slabe speranţe şi cu ăştia ! Toţi umblă cu bricege în buzunare şi-şi aruncă uitături de duşmani unii la alţii !

Marin Buloi, cuţitarul, îşi coti lotca cu ciocul dinainte, cu başul, mai spre Coşava, dar un val îl plesni dintr-o parte şi-l stropi tot. Se opinti în propteaua de la picioare, o împinse încet îndărăt pe nevastă-sa, care încerca să iasă de sub rogojină, şi dintr-o dată, strîngînd budurile bobăicilor în palme, zbieră, răguşit şi neomeneşte către cer :

— Bătăuşi şi beţivi, hai ? Aşa ne credeţi ? ! Mai ales bătăuşi, nu ?! E, o să vedeţi voi mîine ! O să v-arătăm noi mîine că bătăuşii ăştia nu sînt ca sclifisiţii, îndelicaţii şi parşivii ăia care ne vîndură ţara !

Marin Buloi auzi pe malul Getuzei nişte urlete prelungi şi trase lotca mai spre mijlocul Dunării, căutînd să nu mai audă acele urlete care-l tulburaseră atît de mult şi la plecare. Dar urletele stăruiau într-una, îngheţînd inimile oamenilor şi înfiorîndu-i

de milă și groază. Dulăii mahalalelor rămăseseră pe mal și-și căutau stăpînii. Dezlegați din lanțuri, dulăii umpleau marginea Dunării, scheunînd și urlînd de durere în urma stăpînilor suiți în lotci. Dădeau în apă înotînd după pescari, se-ntorceau pe uscat repezindu-se și rînjind la cordoanele de soldați care păzeau în mal, urlau prelung cu boturile întinse spre largul Dunării. Dulăii mahalalelor, cu ochii sticlind de credință spre stăpînii care se îndepărtau, sau cu ochii înveninați de ură spre dușmanii străini din marginea Dunării, scheunau jalnic, înnebuniți de durere, se frămîntau încoace și-ncolo scîncind, lătrau și schelălăiau răguși și osteniți. Cîțiva, rămași legați în lanțuri, urlau lugubru, smucindu-se să scape, simțind neliniștea celorlalți și chemîndu-și stăpînii care-și părăsiseră casele. Dulăii liberi alergau pe malul Dunării în sus și-n jos, plîngeau ca niște copii părăsiți de părinți și parcă se rugau fierbinte să-i ia și pe ei. Alergînd de colo-colo pe marginea apei, dulăii din mahalaua Colivari se-ntîlneau cu dulăii din mahalaua Cuțitari, dar nu se mai încăierau ca altădată, ci scheunau toți laolaltă, unul lîngă altul, spre largul apelor, își chemau pe același glas sfîrșit stăpînii de pe valuri, plîngeau neputincioși și speriați de aceeași soartă. Priveau și ei o lume care se depărta cu sila de tot ce avea, se-ngrozeau și ei de singurătatea în care rămîneau, părăsiți de singurii prieteni pe care-i aveau pe lume.

Și scînciră cîinii îndelung, se frămîntară pe mal îndurerați și disperați, pînă cînd, încet-încet, se opriră, se așezară pe nisipul ud și-ncepură să privească cu ochii lăcrimoși lotcile îndepărtate. Cînd și cînd, cîte unul iar se ridica de la locul lui, iar se mai ducea la vale, iar se mai plimba la deal, căutînd mereu un loc, un drum pe care să ajungă la stăpîn. Dar valurile îi furau din ce în ce mirosul cunoscut al stăpînului, vîntul îi purta în văzduh parfumul omului iubit, căruia îi era credincios. Cu botul ridicat în vînt, dulăul își lingea nările, mirosea și căuta pe deasupra apei acel parfum îmbătător al piciorului

negru și păros, al cracului de pantalon cu miros de pește, al palmei aspre și grele care se lăsa adesea pe creștetul lui, mîngîindu-l o clipă, pe care el o aștepta o vecie.

Dulăii părăsiți ai portului scheunară îndelung pe malul Dunării și tîrziu în noapte se întoarseră grăbiți în curțile pustii, încredințați că stăpînii lor trebuie să fi ajuns acasă pe altă cale.

Cel mai fericit dintre ei era dulăul lui Tudor Vetrineanu. Vetrineanu îl urcase în lotcă încă pe la toacă și-l legase de slai, mîngîindu-l și silindu-l să se așeze pe fundul lotcii. Luă și el parte la spaima dulăilor de pe mal, lătrînd din toate puterile și arătîndu-și împotrivirea, dar strigat de Vetrineanu se potoli mai repede, așezîndu-se la picioarele stăpînului și lingîndu-i vinovat gleznele. Mai lătră o dată cînd Vetrineanu se apropie de altă lotcă și strigă cu glas aspru :

— Măi nea Steliane, dă-mi, mă, și mie cîțiva copii, că sînteți prea mulți !

— Care vrei, mă, să te duci la nen-to Tudor în lotcă ? strigase din cealaltă lotcă Stelian Graur, dar nici unul dintre copii nu-i răspunse bătrînului și se-nghesuiră cu toții sub rogojina de pe fundul lotcii, în brațele țaței Zamfira și ale Ivancăi.

Dulăul lui Vetrineanu lătră spre acel glas aspru și răstit, dar tăcu repede și se lungi din nou la picioarele stăpînului, pe care-l simțea nespus de supărat Stăpînul lui se perpelea pe cațana lotcii, căutînd cu ochii în toate părțile, măsurînd ura din sufletele oamenilor aruncați de la casele lor. Stăpînul lui văzuse că izbucnirile singuratice ale pescarilor, ajutorul dat de colivari cuțitarilor și de cuțitari colivarilor, salvîndu-se unii pe alții dintre baionetele nemților, erau întîrziate și neputincioase în fața forței armate străine. Dacă ar fi fost uniți dinainte și tot n-ar fi putut să oprească intrarea în port a unității germane, tot n-ar fi putut să împiedice intrarea nemților, cu care statul romîn era în alianță. De oprit să intre în port, ei singuri n-ar fi putut să-i

oprească, de dat afară din port n-ar fi putut să-i dea, dar ce-ar fi putut ei să facă dacă ar fi fost uniți de la început era să fi rămas în port cu prețul vieții și-al morții. Vetrineanu băgase de seamă că unirea pescărimii în momentele ciocnirii cu nemții deschisese sufletul și mintea pescarilor și că dușmănia atîțată ani de-a rîndul de negustorii de pește, de primar și de poliție se năruise într-un sfert de ceas. Graba cu care Ceafalan și gloata colivarilor se repezise în ajutorul cuțitarilor, precum și răcnetele lui Buloi, care sărise în ajutorul colivarilor împreună cu cuțitarii, îi arătau lui Vetrineanu că Ceafalan greșise cînd se rugase de el să nu le mai umple oamenilor capul, ci să-i lase să se dea singuri cu el de pereți. „Nu mai face tu pe dascălul și pe prorocul cu ei ! Nu știi că fiecare dintre ei se crede unul d-ăsta ? Stai să-și dea seama singuri că nu sînt și că dac-o ia de capul lor, o s-ajungă la pepeni, și pe urmă o să faci treabă cu ei !"

Tudor Vetrineanu cercetă cu atenție cerul întunecat și lucios ca un fund de lotcă abia cătrănită și deodată simți un fior trecîndu-i prin inimă.

..O să ne coste prea mult învățătura asta de minte pe pielea oamenilor ! Asta e furtună care o vezi o dată la trei ani ! Mi-e să nu ne răsturnăm cu toții și să n-avem parte de ce-am pus în gînd ! Na ! Uite ! Vîrtej la sfertul Dunării ! Mai rar așa ceva ! Și picături mari de ploaie cît boaba de fasole ! Rare și mari ! Parc-ar începe un foc de artilerie !"

Văzduhul fu cutremurat de tunete apropiate, care detunară drept deasupra pescarilor dintre valuri.

„Da ! S-aude ca bubuitul tunurilor grele !" Vetrineanu rămase o vreme pe gînduri și dintr-o dată avu o pornire veche, cunoscută din anii tinereții dintîi, o izbucnire asemănătoare pornirii lui Marin Buloi și a tuturor pescarilor din Getuza, o nevoie să apuce un par în mîini și să rupă, să frîngă șira spinării cuiva. Răsufla greu, căutînd să-și înăbușe această năvală a sîngelui, dar simțea cum se-neacă, auzea cum scrîșnește din dinți, simțea cum îi vine să urle.

Scrîşni neputincios : „Măcar ea să fi venit, cu unu' sau cu doi din ăia micii ! Nici n-a răspuns o vorbă ! Tace, tace şi se uită la tine de nici dracu' nu ştie ce e în mintea şi-n sufletul ei ! Oftă zîmbind trist şi gîndindu-se cu ciudă : Ăla se uită la ea cu spatele şi ea moare după el ! Ce fel de dragoste e aia dacă numai ea iubeşte ? ! Şi ce fel de dragoste e asta, dacă numai eu iubesc ? ! E bună la inimă şi d-aia se uită la mine ! Se uită cu recunoştinţă, nu cu gînduri de dragoste ! În toamna asta s-a făcut mai frumoasă ! De cînd se întîlneşte cu el ! Dracu' ştie ! S-o fi simţind şi ea iubită ? ! Altfel de unde frumuseţea asta ? ! De unde înflorirea asta ? Nu-i pasă de lume, nu-i pasă de mine, nici de părinţi, de nimeni ! Viaţa şi moartea pentru ea înseamnă Culae ! Şi eu mai sper în înţelegerea ei ! Mai sper că într-o zi o să vază în ochii mei dragostea adevărată de care are ea nevoie ! Nu, i-a căzut el cu tronc, i-a căşunat pe el, şi nu vrea să mai ştie de nimic ! Poate, cine ştie, într-o zi o să se trezească, dar poate prea tîrziu. Mă consum în mine, singur şi neputincios..."

Vetrineanu fu trezit din gînduri de trosnetele apropiate ale împuşcăturilor din ostrov. Grănicerii trăgeau cu nădejde, silindu-i pe pescari să plece tot mai departe de zona militară.

„Dacă n-ar fi lupta oamenilor ăştia nefericiţi — şopti Vetrineanu înseninîndu-şi sufletul — cine ştie ce prostie aş fi făcut pînă acum ! Da' ce prostie !"

Îşi aduse aminte cum alaltăieri îl văzuse Culae stînd de vorbă cu ea lîngă ponton. Zîmbise strîmb la amîndoi şi aruncase o vorbă în doi peri : „Iubiţi-vă, iubiţi-vă cît sînteţi tineri, că pe urmă..." Ea înmărmurise ; întîi i-a pierit sîngele din obraz, pe urmă s-a făcut roşie ca focul. Nici nu mai ştia ce vorbea cu el, cu Vetrineanu. Ochii îi sticleau spre Culae, care se depărta nepăsător pe malul Dunării. ..E şi asta o dibăcie la femei. Să ştii să te faci că nu-ţi pasă taman de lucrurile de care-ţi pasă cel mai mult ! se gîndi Vetrineanu. Da' oricum, o are în mînă şi e pierdută ! El ! El mai mult din ambiţie se

ţine de ea, ca s-arate lumii că o fată pe care-o iubesc eu nici nu se uită la mine şi se ţine după el ! Da, din ambiţie ! Da' prea se lungeşte ambiţia asta ! Prea se leagă fata de el şi-o să iasă rău ! Mai ales dac-o ia şi de nevastă, tot din ambiţie, numai ca să nu mi-o lase mie, s-a zis cu fata ! Acuma înfloreşte ea, da' pe urmă o să se usuce lîngă el, lîngă nepăsarea lui. Alaltăieri..."

Din marginea pădurii de sălcii a ostrovului răsunară împuşcături mai dese şi Vetrineanu se trezi din gînduri. De dincolo, de la Getuza, nemţii răspunseră cu răpăituri de arme automate şi cu trosnituri în salve, de arme singure, de război. Gloanţele fluierară, piuiră şi şfichiuiră crestele înalte ale valurilor, încrucişîndu-şi drumurile pe deasupra pescarilor de la bobăici.

Lotcile se-ntoarseră fără grabă spre Getuza şi Ceafalan, rămas în urma tuturor, văzu că pescarii nu mai trăgeau la bobăici, ci pluteau la-ntîmplare, puşi în faţa unui adevăr de netăgăduit : Dunărea avea numai două maluri şi de pe amîndouă malurile scăpărau flăcările împuşcăturilor, din amîndouă părţile erau goniţi cu gloanţe. Cerul se-nvineţise şi vîntul începu să-şi fluiere gonacii, aducînd întunecimi ameţitoare şi zguduiri ale văzduhului. Coşava, oarbă şi străină, îşi adună dinspre răsărit puterile şi se năpusti asupra fluviului, scormonindu-i cu furie adîncurile şi arătîndu-se şi ea de partea celor de pe maluri. Vuietul Coşavei înăbuşea chemările nedesluşite ale pescarilor, astupa răcnetele răguşite şi îndemnurile de pregătire pentru furtună. Valurile se măreau văzînd cu ochii, iar inimile copiilor şi ale femeilor se strîngeau, se zgîrceau adăpostindu-se în făpturile de sub rogojini. Lotcile, răzleţe, se depărtară unele de altele, întorcîndu-şi ciocurile împotriva furtunii şi apucînd fiecare un loc pe mijlocul Dunării, unde valurile erau mai mari, mai puternice, dar mai rare şi mai regulate. De sus, de deasupra crestelor spumoase ale valurilor, se mai zăreau încă luminile slabe şi roşii ale felinarelor din port şi încă două-trei

luminițe licărind la căsuțele de pe dealul Temet. Bolta lumii coborîse aproape de pămînt și grămezi de nori negri, goniți de furtună, se rostogoleau pe deasupra capetelor, fără să-și descarce poverile de ploaie. Trăsnea și fulgera cu săgeți frînte care aprindeau și spintecau văzduhul, bubuiau și duduiau înălțimile cutremurînd cu tunete adînci lumea de dedesubt. Ceafalan, la bobăici, rotea priviri cercetătoare, cîntărind semnele unei furtuni care își prevestea puterea.

— Uite, mă, ce țară hoață ! Să se-nțeleagă cu nemții și să te gonească de unde te-ai născut și-ai crescut ! Să te prăduiască de tot ce-ai încropit și tu într-o viață de om și să te-arunce aici ! He, he ! Măi călăilor care trăgeți, o să v-ajungă pe voi blestemu', ura și răzbunarea lumii ăștia, mă ! Prafu' o să s-aleagă de voi ! Vă bateți joc de viața oamenilor ? Eee, n-ajungeți voi departe cu pungășiile astea... Vedeți voi de mîine încolo...

Ca un răspuns, furtuna răbufni cu putere, împingînd din urmă valuri cît casa și spulberînd peste lotci creste înălțătoare de spumă. Pe maluri, nemții și grănicerii din ostrov își întăriră focul, iar pe apă pescarii își luară gîndul de la acostare. Ceafalan străpungea cu ochii plini de ură noaptea neagră ca moartea, recunoscînd că de la nimeni în lume n-așteaptă vreun ajutor. Sufletul lui chinuit se-neca într-o durere mută, revolta neputincioasă îi sugruma orice gînd. Ud pînă la piele, asculta urletul năvălitor al Dunării și trăgea la bobăici încordîndu-și trupul la fiecare izbitură de val. Tîmplele îi zvîcneau ca două inimi bolnave, valuri de căldură înăbușitoare îi cuprindeau întreaga ființă. Gemu ascuns, cutremurîndu-se ca trezit dintr-un vis urît ; trase cu lăcomie aerul rece în piept și, strîngînd palmele pe budurile bobăicilor, strigă răgușit la urechea femeii :

— Miță ! Miță ! Învelește copiii și șezi între ei. Niculae să rămîie la cîrmă ! Hai, că facem noi la un fel în zori ! Nu e sfîrșitu' pămîntului !

Un val plesni lotca din coastă și Ceafalan nu mai auzi răspunsul femeii.

Dintre ape se desluși însă atunci un glas cunoscut și tînăr, un glas legănat și nepăsător care cînta pe deasupra valurilor :

„Ședeam pe malul mării,
Priveam pe mal în jos
Cum valurile-albastre
Se legănau frumos.

Din depărtări, c-o barcă,
Trei marinari veneau,
Veneau golind pahare,
Cu vin se-nveseleau.

Pe mal e o copilă ;
De amor fu cuprins
Și-acela dintre dînșii
Paharul i l-a-ntins.

Iubite marinare,
Paharul de cristal
Nu-l iau, că lumea-mi spune
Că ești un criminal".

Cîntecul străbătea din lotca din dreapta, în care, încocîrjată lîngă bărbat, ţaţa Ștefana Torlac se ruga cu sufletul la gură de băiat :

— Mai taci, mă Culae, maică, din gură ! Tat-to trage să moară și tu cînţi ?! Ce fel de cîntat e ăsta, mă maică, p-așa vreme ? Tu nu vezi în ce foc a căzut lumea ? Doamne, iartă-l, doamne, că parcă s-a schimbat la minte !

Lîngă ea, sub rogojină, nea Ștefan Torlac geme sfîrșit, zgîrcindu-și trupul ca o omidă. Fiecare smucitură îi seacă sufletul și-i aduce dureri neînchipuite, fiecare salt pe deasupra întunericului nevăzut îi soarbe din adîncurile inimii ultimele rămășiţe de vlagă. Îl stoarce de puteri și vuietul de-afară, îl suge și-l leșină și plutirea în gol, îi chircesc fiinţa și legănările ușoare, îl izbesc în pîntec și închipuirile minţii. Se zbate ca o zvîrlugă întorcîndu-se și pe

spate, şi pe faţă, şi pe vine, şi-n genunchi ; s-atîrnă cu mîinile de slaiul lotcii, să sară afară, dar se trezeşte în braţele ţaţei Ştefana, care, disperată şi rătăcită, încearcă să-l liniştească cu şoapte neauzite şi rugăminţi neputincioase. Bolii lui Ştefan Torlac atîta îi trebuise : o noapte de zdruncinături şi hurducăieli, o noapte de frig şi de nesomn. Omul întindea mîinile în nesfîrşit, căutînd un ajutor în haosul dimprejur, se strîngea ghem şi cerşea o potolire de-o clipă, chemînd într-ajutor un Dumnezeu uitat. Într-un timp, căzu cu fruntea în jos, în hohote de plîns fără lacrimi : „De ce dracu' nu mă omori, doamne ? Ce mai vrei de la mine ? M-ai dat gata şi m-ai băgat în groapă d-acu' nouă ani ! De ce n-arunci şi pămînt pă mine ? Ce mai ai cu mine ?!" Sfîrşi într-un muget de vită înjunghiată şi rămase ţeapăn, întins, drept ca o lumînare. Din adîncuri văzu venind, îndreptîndu-se spre el, fata, Zvetlana ; îi zîmbea trist şi întindea spre el braţele, îl mîngîia cu mîinile ei albe pe frunte şi-l întreba cum de-a lăsat-o pe mama singură şi fără sprijin ? Ea credea că n-are s-o lase singură pe lume niciodată, niciodată... Fata pieri ca o arătare, la o smucitură din temelii a lumii. Ştefan Torlac se trezi din nou în braţele ţaţei Ştefana, care-l striga pe nume şi-l zgîlţîia plîngînd. Omul deschise ochii mari şi se întinse dintr-o dată liniştit, drept, nemişcat. Strîngîndu-l în braţe, ţaţa Ştefana se lipi repede de el, sub rogojină şi, căutîndu-i cu palma inima, rămase şi ea nemişcată, cu urechea pe pieptul bărbatului, ascultînd...

Culae cînta. Cînta cu simţire, cu mlădieri triste şi întorsături domoale ; cînta ca pe uscat, fără întrerupere. Îşi alesese tonul cel mai înalt şi cîntecul cel mai trist. Credea cu tot dinadinsul că lumea îl asculta şi la acest gînd sufletul lui se mîngîia singur, inima lui se asculta singură, iar închipuirea îi gonea pe urmele unei codane cu ochii mari, albaştri, luminoşi şi veseli. O ţinea în braţe şi-i cînta, privind-o cu duioşie, ca niciodată, îi zîmbea înţelegîndu-i pentru prima dată iubirea de faţă. Pa-

tima trupului slăbise ca prin farmec şi alături de ea venise o simţire nouă, curată şi caldă, frumoasă şi limpede, o simţire liniştită ca o boare primăvăratică de vînt ce le mîngîia obrajii aprinşi, ca o undă lină şi răcoroasă ce le înviora trupurile în verile cu zăduf. Era o chemare neînţeleasă şi necunoscută pentru Culae, o căldură sufletească scumpă care-i aduse în minte întîlnirea de duminică seara, din marginea Dunării. El lega restiga lotcii de parul de pe mal, iar ea venise la apă, cu căldările, lîngă ponton. Îl prinse pe la spate de ochi, cu palmele, pe furiş :

— Ghici ? Nu spusese vorba.

— Mama ! strigă el, iar ea, izbucnind în rîs, se dădu de gol. Se opri repede, îl privi drept în ochi şi şopti tristă :

— Auzi, Culae ? Mi-a spus nea Vasile Cîrnu că... aţi petrecut aseară la restaurantul lui Tase, la margine, cu nişte...

Tăcu şi lăsă ochii în pămînt.

— Şi ce ? N-am voie să beau şi să petrec cu cine vreau ? Mă opreşti tu ? îi sări lui ţandăra.

— Nu te opresc să bei, da' dacă... dacă te duci, Culeo, cu altă femeie, pe mine nu mă mai vezi în ochi. Toată lumea spune că n-o să mă iei de nevastă, şi nici eu nu te silesc, da'... dacă... dacă aflu că te-ai dus numai o dată cu altă femeie, n-ai la ce mai veni la mine...

— Zău, Vanco ? Aşa eşti tu ? se înfioră flăcăul.

— Da, şopti ea, tremurînd ca varga de cît suflet pusese în vorbe. S-aplecă repede şi-i sărută mîna, ca un semn de iertare, şi fugi trăncănind căldările spre vadul de unde luau femeile apă.

„Să ştii că asta vrea să facă om din mine !" gîndi Culae zîmbind. Se scutură cu putere, crezînd că adormise şi lăsase lotca în voia valurilor. Se opinti trăgînd mai mult din dreapta, după cum cerea goana Dunării, şi privi cu băgare de seamă pe deasupra plutirii nestatornice ; vedea numai ciocuri de lotci cu vîrful în sus, numai ţîşniri negre şi îndoite ; nici o lotcă întreagă, nici o umbră clară ; numai ciocul

dinainte, bașul, sau numai ciocul dindărăt, cîciul ; toate îndreptate în sus, spre forfota lumii mute dimprejur, spre dunele mișcătoare de ape, spre biutele legănate de vînt. O îngrijorare grăbită îi încolți în suflet o clipă, apoi șopti liniștindu-se singur : „Chiar dacă se răstoarnă, ea tot iese la mal ! Apoi iar îngrijorat : E apa cam rece ! M-o auzi ?“ Și-ncepu să cînte din răsputeri cîntecul știut de toți oamenii pentru care cînta, cîntecul cunoscut de toți oamenii pe care-i știa în jurul lui :

„Atuncea marinarul
Își scoase un inel
Și-l dete iute fetei,
Să-l aibă de la el.

Iubite marinare,
Inelul nu-l primesc,
Căci mie soarta-mi spune
Să mă călugăresc.

Decît o viață tristă
Și-un trai nefericit,
Mai bine-un glonț în frunte
Și moartă la pămînt...“

Ceafalan asculta cu nesaț cîntecul cunoscut din tinerețe și întreaga ființă îi era fermecată de acest semn omenesc. Șoptea încetișor, sorbind legănările cîntării : „E glasul lui Culae ! Ce mai ! E glasul lui !“ Dar cîntecul fu înghițit dintr-o dată de-o răbufnire care zdruncină lumea din temelii, furîndu-i și această chemare la viață, și această cîntare a vieții celor care trăiesc pe furtuni. Dunărea, în cele mai năprasnice furii, începu să-și tăvălească apele cătrănite, zvîrcolindu-se între maluri ca un balaur negru cu limbile de spumă. Se arunca peste Ceafalan, încercînd parcă să-l înghită dintr-o dată ca să nu-i mai vadă ochii cum se zbătea în noaptea blestemată o lume atît de pribegită ce se lupta

din răsputeri cu moartea și cu viața-i chinuită. „Cînd o să ies la mal, îl frîng eu p-ăla care crede că din vaiete, din urlete și din teamă ne-am înțeles noi puterea. Nu-nu ! Cu ea, cu Dunărea, noi sîntem una ! Ea acuma e întărîtată pe sufletul hain care ne-a-ngropat de vii în matca ei ! O. Dunăre, bătrînc ! Ce ? Tu nu vezi că fiecare plesnitură ți-o dai tot ție pe ochi ? Nu vezi că furia ta izbește tot în simțirea ta ? Așa e ! Și pe urmă, dacă ne pierzi pe noi, cine o să te mai mîngîie cu vîsla și bobaica, cine o să te mai mîngîie cu oria și cu lotca, cu ochii și cu durerea !? Ne strîngi în brațe cu ură ? Trînteşti de trupu' tău copiii tăi ? Copiii născuți din trupu' tău ? Ce-o fi judecata asta proastă azi la tine !? Ce, crezi că ești tu în putere să te omori ? Aș ! De unde ! Se crapă-acu' de ziuă și-o să se scoale pruncii să povestească visul ăsta urît !“

Dunărea însă mugește și își încordează valul ; ia lotca sus pe o creastă, o cocoțează numai, pe urmă o prăbușește drept într-un gol. „Tu ne încerci răbdarea, ca să ne-auzi blestemul ? Nu ! N-o să ne-auzi tu gura ; nici chiot de muiere n-o s-auzi, nici țipăt de copil ! Uite la pescărime ! Nu te uiți la ea cum tace ? Uite la ea cum știe tot ce-a văzut la tine și tot ce ai învățat-o ! Un trosnet, alte trosnete, o lotcă se frînge în bucăți. Să fie alde Miu ? Să fie al lui Ispas ? Că ăla are lotcă mai veche, cu slaiul șubrezit și cu carina bătrînă... Ce alde Miu ? Ăia de mult s-au despicat, poate de-acuma un ceas cînd bătea toaca de miezul nopții ! D-atunci și pînă-acuma abia lotcile zdravene și noi mai rabdă la furtună !“

Un huruit și-o prăvălire fură din văzduh o clipă de răgaz. „Ia ? Ce s-aude ? Cîntă ? Iar cîntă Culae ? Hiii ! Ce flăcău de ispravă ! Ce cruce de voinic Culae ăsta ! Ivanca știe ea ce om și-a ales ! Alde Graur ? Săracii ! Crez că s-au răsturnat de mult, cu baba lor de lotcă, cu bai Stelian, slab și prăpădit !“

În întuneric lumea se zbuciumă din nou. „Vorbesc cu mine singur ? Mițica parcă a-nlemnit ! Copiii nu mai mișcă ? Le-a pierit cheful de zbenguială ? Doar Niculae mișcă ! Și ține bine cîrma ! O ține ! O să

răcească băiatu', da' e vînjos, se ţine el ! Nu vezi cum mă cîrmeşte, cum se trage şi se zbate ? Leit la panair, la circ !"

Un huruit din văzduhuri se prăbuşi greu, însă glasul lui Culae se auzi din nou, trist şi dureros, dar tainic, puternic, şi mereu :

„Şedeam pe malul mării,
Priveam pe mal în jos
Cum valurile-albastre
Se legănau frumos.

Din depărtări, c-o barcă,
Trei marinari veneau,
Veneau golind pahare,
Cu vin se-nveseleau".

11

Şi, prinsă între valuri, lotca încărcată cu copii se prăvăleşte în funduri de prăpăstii clocotite, alunecă în negre străfunduri suitoare care devin într-o clipă creste spulberate de furtună ; de-aici, scoica neagră, plină cu fiinţe omeneşti, iar se prăbuşeşte în întunericul adăpostit de ziduri de apă, iar se aruncă în vîrtejul nesfîrşit, numai şi numai ca să se-nalţe din nou în învălmăşeala suprafeţei zbuciumate şi să nu-şi găsească nici în adîncuri şi nici în înălţimi o statornicie a plutirii drăceşti, o linişte de-o clipă, în gura largă a Dunării în furii.

Înghesuiţi sub ţoluri şi rogojini, copiii se rostogolesc unii peste alţii, scîncesc la fiecare izbitură năprasnică de val, întind mînuţele şi şoptesc : „Mamă, mamă, mămică, mămică !", iar mama, rătăcită şi neputincioasă, s-aruncă deasupra lor cu braţele desfăcute, îl cuprinde pe fiecare, liniştindu-l, îi îmbră-

țișează pe toți odată, îmbărbătîndu-i chinuită : „Taci cu mama, dragul mamei ! Tăceți cu mama, puilor ! Dormiți ! Tăceți cu mămica voastră ! Hai că mai avem nițeluș și-ajungem la mal ! Ne duce tăticu' nostru la mal ! Ia uite, gataaaa, am ajuns !"

Amețiți de jocul nesfîrșit al plutirii, copiii abia încearcă să-și liniștească inimile și huruituri grozave aleargă pe deasupra lor, prăbușind din ceruri bubuituri ce-i asurzesc, zguduituri teribile și înăbușitoare. Trosnind din încheieturi, dintr-o răsucire lotca se întoarce cu fundul în sus și se frînge în bucăți ; țipetele de groază sînt acoperite de vijelie, răcnetele morții sînt înecate în urgia care sugrumă totul în clocotul ei de iad. Ființele fragede, încleștate unele de altele, încolăcite, îmbrățișate, sînt înghițite pe negîndite de năvala lacomă, fărturile crude cad în neființă, în liniștea străfundurilor neștiute și reci...

Dar iată că unul bărbos și neînțelegător răsuflă la suprafață mînios. Începe să-noate jur împrejur. Se bagă la fund, căutînd, întinde brațele și urlă răgușit un nume. Alt nume. Mai multe nume. Nici un răspuns. Vede o mînuță albă. Se repede într-acolo. Ajunge. Nu mai este. Se vîră după ea la fund. Înoată în adînc, se zbate în toate părțile. Bîjbîie cu mîinile întinse. Caută cu palmele gata să strîngă, gata s-apuce. Îi plesnesc creierii. Îi țiuie urechile. I se usucă plămînii. Dar l-a prins. Îl ține de păr. Îl trage în sus, la suprafață. Merge vîjîind, oricît. Merge în sus. Se opintește gemînd. Dă din picioare furios. Strînge gura care-ncearcă să se deschidă. Și iată-l, răbufnește afară. Acuma încotro ? Vede o lotcă nerăsturnată. S-apropie. I se întind brațe. Se rostogolește înăuntru cu copilul în nesimțire. Îl ia de picioare și-l întoarce cu capul în jos. Îi dă palme. Băiețelul își revine. Numai el ! Numai unul din cinci ! Dar ea ? Nevasta ? Ea știa să-noate bine ! Era despletită și cu micuții în brațe ! S-a dus în fundul Dunării ! S-a-necat cu ei în brațe ! Și-aici sîntem prea mulți ! Mă duc la cîrmă ! Se tîrăște. Ajunge. Face ochii roată ; totul în jur mugește. Nu-și crede ochilor ! Unii înoată spre port. Se ridică în

genunchi. Urlă la ei. Îi cheamă. Nimeni nu-l aude. Nici nu mai sînt. Şi nici nu mai vezi nimic. I-a astupat nebunia. S-a-ntunecat lumea ! În jur numai prăpăstii ! Din cer numai potop ! Se clatină podeaua lumii ! Ca un ocean de uragan !

Tudor Vetrineanu ţinea bașul lotcii îndreptat în contra vîntului şi trăgea la bobăici rar, opintit, din răsputeri, căutînd să recunoască, printre scoicile negre ce-i jucau în faţa ochilor, lotca lui Graur. Trecea pe lîngă fiecare lotcă, pe-aproape, îl striga pe nea Stelian, o striga pe Ivanca, o chema pe ţaţa Zamfira, pe Zgîrci, răcnea cît putea pe deasupra valurilor, dar mugetul adînc al Dunării îi îneca glasul răguşit şi-l înăbuşea în ploaia deasă ce şuruia cu fire groase şi reci. Lotca sălta sprintenă peste înălţimile coborîtoare de apă, se înfunda în cîte-o groapă adîncă, apoi ţîşnea dintr-o dată afară, cu iuţeală şi plutire de fulg. Vetrineanu era singur în lotcă. Se rugase de cu seară de Stelian Graur să-şi treacă doi-trei copii în lotca lui, dar copiii nu se dezlipiseră de lîngă bătrîn. Acuma, Vetrineanu colinda mijlocu' Dunării în căutarea familiei Graur ; întorcea lotca spre port, cercetînd pe deasupra frămîntării apelor umbrele înalte ale malului, cotea către ostrovul îndepărtat de unde se zăreau doar nişte pete întinse, vineţii şi nişte fîşii mişcătoare, negricioase, se lăsa la vale, urmărind vreo lotcă ce i se părea a lui Graur ; urca la deal după altă lotcă, înfruntînd vîntul puternic din spate, şi iar o pornea împotriva Coşavei, ţinîndu-se tot pe-aproape, pe lîngă grupul mare al getuzenilor. Îl izbea de pretutindeni o apă neagră ca de catran. Spumă nu se mai vedea pe nicăieri, valurile îşi pierduseră rotunjimea şi se rostogoleau ascuţite şi lungi ca nişte dihănii neostenite. Simţi că-i îngheaţă spatele. Se îndreptă puţin din şale şi gemu. Trupul înfierbîntat începuse să-şi piardă din căldură ; o amorţeală îi încleştă braţele şi picioarele, o răceală de gheaţă i se aşezase deasupra pieptului. Din aripa stîngă i se păru un cioc de lotcă apropiindu-se în salturi. Ciocul se îngropă într-un gol nevă-

zut și dintr-o dată răsări pe o creastă, repezindu-se în slaiul lotcii lui Vetrineanu.

— Un'te bagi, bă ?! răcni Vetrineanu, prăbușindu-se între frînturile lotcii. Îl acoperi o năvală rece care-l împingea cu sila înăuntru, în adîncuri, apăsîndu-l. Își reveni din ameţeală și zdruncinare, porni în sus, înotînd din răsputeri, și țîșni afară, scuturîndu-se. În jurul lui, nimic. Spre Getuza, dungile late de întuneric ale portului, cu cele două lumini șterse pe care le zărise adineauri, se pierdeau în necuprins. Se lăsă la fund și-și scoase cizma stîngă ; dreapta, mai largă, mai plină cu apă, nu ieșea. Trase cuțitul de la brîu și-i tăie carîmbul în lung, cît ține fluierul piciorului. Se dezbrăcă și porni grămadă spre port, scuipînd cu greață cocleala ce-i rămînea în gură la fiecare val și săltînd capul să caute cu ochii mari luminile tulburi și îndepărtate ale Getuzei. Curînd, brațele îi înghețau în aer. Începuse să fie mai cald înăuntru decît afară...

Alde Graur, unsprezece inși înghesuiți în lotca veche cu care Stelian Graur făcea barcagilîc de douăzeci de ani, pluteau fără țintă pe drumul nesfîrșit de ape, săltau la întîmplare pe drumuri cu hopuri moi și adînci, tîrșindu-se încet-încet, ca o căruță împiedicată, mînată și trasă din toate părțile. Lotca trosnea din încheieturi, scîrțîia din slaiurile putrede, se clătina bătută de vînt și pierea acolo unde se cocoța mereu. O bură deasă și rece îi răcorea fața lui Stelian Graur, dar fără să-l trezească din ameţeala ce-l cuprindea. Trupul uscat și slăbit i se înmuiase de tot, capul îi era detunat la fiecare clătinare, mîinile bătrîne, încleștate pe budurile bobăicilor, rămîneau mai mult întinse și, silnic, abia se îndoiau aducînd trunchiul cocoșat înainte, să mai tragă o dată. Bobăicile stăteau mai mult înfipte în apa cleioasă și neagră și ieșeau afară rar, clătinîndu-se și bălăbănindu-se în mîinile neputincioase ; tîrziu, cădeau stropind și fără putere. Copiii de sub rogojină se împingeau unii într-alții, muți și neștiutori, se zgîrceau pe fundul lotcii, îmbrățișîndu-se la

întîmplare. Zamfira îi strîngea aproape de ea şi, închinîndu-se la fiecare zdruncinare mai zdravănă a lumii dimprejur, şoptea rugi fierbinţi şi bolborosea frînturi de gînduri dureroase. Îşi lipea obrajii de obrajii fierbinţi ai Ivancăi, îi strîngea capul în poală şi se apleca asupra ei şi a copiilor. Într-un tîrziu, zdrobită şi sleită de puteri, ţaţa Zamfira îi zbieră fetei în ureche, zgîlţîind-o :

— Ivanco, treci tu la bobăici ! Treci tu, fato, că tat-to... tat-to... să mai stea la cîrmă, c-o fi-nghеţat băiatu-ăla !

Ivanca n-auzi nimic şi-şi lipi mai bine urechea de gura rece a mamei. Ţaţa Zamfira ţipă a doua oară cuvintele de îndemn şi Ivanca se săltă în genunchi sub rogojină, pornind de-a buşilea pe fundul lotcii, spre caţană. O clipă întoarse capul către cîrmă. Zgîrci se zbătea din răsputeri şi ţipa ceva la ea. Ivanca se-ntoarse spre tat-său şi-l văzu că trage numai dintr-o bobaică. Un junghi îi strînse inima şi se repezi la bătrîn. Lotca s-aplecă atunci pe-o coastă, un val uriaş o plesni în burtă şi-i deşertă încărcătura în clocotul de-afară...

Fu o viermuială de capete şi mîini, se atîrnară unii de alţii cum putură, scăpară unul de altul luptîndu-se orbeşte, orbecăiră în fierberea nevăzută, pînă cînd se cufundară, învălmăşiţi, spre adînc, cîte unul, cîte doi, pierzîndu-şi urma...

Ducîndu-se la fund a treia oară, Zamfira ducea cu ea un gînd încîlcit ; un gînd care era şi nu era adevărat : „Ne-necăm cu toţii ! Mai mare păcatu' de copiii ăştia nevinovaţi ! Ce ne mai facem noi fără lotcă ? Cu ce mai pleacă Stelian la treabă ?“ Şi încă o frîntură de gînd : „Ea, Ivanca, într-un fel, şi-a făcut de cap...“

Apoi cădea, cădea şi strîngea la piept pe unul dintre copii ; se zvîrcoleau amîndoi, mamă şi copil, se îmbrăţişau, se încolăceau, pînă cînd, cu puterile din urmă, îşi încleştară ghearele morţii unul de altul, în neştire. Zbătîndu-se încă o dată, Zamfira se gîndi cu grijă că în urma lor ceilalţi veneau spre fundul Dunării, singuri, fără sprijin, alunecînd în necu-

noscutul negru, atraşi de legea nefiinţei ce-i înghiţea în sorbitura adîncurilor. Durerea, gîndul ei se îndreptă spre chipul şi sufletul fiecăruia şi se opri fără să vrea la el, la Stelian, care atins în ceafă de slaiul lotcii în răsucire murise înainte de a se-neca, murise înainte de a şti ce se petrece cu-adevărat. De mult îşi dorise Stelian Graur o moarte de care să nu ştie, de mult se gîndise la un sfîrşit pe care să nu-l simtă; nu mai voise să-l chinuie şi clipele morţii, căci îi fuseseră destule chinurile vieţii. Şi Zamfira nu mai ştiu că Stelian Graur avusese într-adevăr parte de o moarte precum o dorise, inconştientă, aleasă pesemne anume aşa, ca să nu se bucure nici de ea...

Deasupra ei, deasupra Zamfirei, la suprafaţa Dunării în frămîntare rămaseră doar două capete. S-apropiară unul de altul, se recunoscură, nu se atinseră, dar porniră împreună spre miazănoapte, spre nişte luminiţe bănuite, stinse şi aprinse, fixe şi mobile, îndepărtate şi apropiate, spre nişte luminiţe mai mult închipuite, ale portului, spre care se îndreptaseră şi alţii...

Dar nu putură să meargă prea mult.

După un sfert de ceas Ivanca, întinsă ca o broască, rămase în nemişcare, cu picioarele îngheţate, cu braţele ţepene, abia zvîcnind. Cu gura lacomă, înghite hoţeşte aerul de deasupra fiecărui val, cu ochii ţintă şi mari s-apropie de lumina slabă de pe mal, urmărind-o cum se clatină, cum se stinge, cum s-aprinde. Băiatul, înaintea ei, se opreşte, întoarce capul spre soră-sa, nu zice nimic, o momeşte ca pe-un căţel, o aşteaptă din cînd în cînd şi iar începe să-noate, iar dă din braţele-i subţiri, lungi, abia săltîndu-le, abia întinzîndu-le deasupra apei înspumate. Venind în urma lui, Ivanca simte cum i se lipeşte rochia de trup, simte cum nu mai poate să-noate. Se mira de ce ostenise ! Se lasă repede la fund, caută cu degetele îngheţate poalele rochiei lipite de pulpe, le prinde cu nădejde şi le saltă pînă la brîu. Se iveşte la suprafaţă. Zgîrci, lîngă ea, o strigă pe nume, o cheamă, fără să se-apropie, fără s-o atingă. Ivanca

se face iar nevăzută. Băiatul se repede, gata s-o-nhațe de păr. Fata se-arată. A scăpat de rochie. Începe să-noate bărbățește, cu brațele pe-afară, goale, albe, puternice...

Le clănțăne dinții în gură la amîndoi, portul cu luminițele slabe, pălind, este departe, iar Dunărea îi aleargă din urmă, îi plesnește în ceafă, îi amețește și-i zăpăcește. O dată cu un val se ivește între ei, din urmă, încă o arătare omenească : e zbîrlită și pufăie aerul pe gură, se ascunde în Dunăre și dintr-o dată sare afară, suflînd și strofăind ca un cal, înoată cu niște brațe groase pe care le trîntește în apă cu dușmănie, despică cu trupul gros fluviul răscolit și s-arată a fi o făptură grăbită, chemată, împinsă înainte de o forță nevăzută. Taie fiecare val cu capul, împunge ca un berbec, scoate într-o parte o gură strîmbă, înghite aerul dintr-o îmbucătură și aruncă peste cap un ochi sticlos spre punctul luminos și salvator de pe malul Getuzei. Îi întrecuse cu doi stînjeni cînd, închizînd ochiul și intrînd cu capul în val, omul vede ca prin vis pe unii rămași în urma lui. Își scutură ciufu, sforăie pe nas și pe gură, se oprește. Privește întîi la băiat cum scoate rar cîte o jumătate de braț, înotînd pe o parte, pe o ureche, apoi la Ivanca, rămasă plută pe loc, cu fața spre uscat, izbită de valuri, întinsă și purtată ca o scîndură. Se apropie și-și vîră umerii lați sub brațele fetei. Ea întîlnește sprijinul sub palme și, aninîndu-și mîinile întinse de umerii bărbatului, începe să dea din picioare fetește, ca-n primele încercări de înot, și încet-încet se potrivește cu mișcările lui stînjenite, pînă cînd, simțind în ea puteri noi, pornesc împreună spre țărmul îndepărtat. Băiatul, pe o parte, pe ureche, pe lîngă ei, așteaptă și el să-i vină rîndul să se atîrne de grumazul lui Vetrineanu...

Vasile Cîrnu ridicase deasupra lotcii un coviltir de rogojină și începuse să-i întărească țărușii în slaiuri. Ajutîndu-i, Fănița se minuna cu glas tare :

— Ce dracu' faci, mă Vasile, cu coviltiru' ? O să ne ia vîntu' pe sus. Ca la noi la nimilica !

Vasile întâri al patrulea țăruș și-o rugă pe Dionița lui Zbîrcea :

— Țață Dionițo, atîrnă-te cu toată puterea de țărușu' ăsta. Tu, țață Dobro, să te-atîrni de țărușu' din stînga. Să știți că domniți sub coviltir dacă-l țineți bine deasupra voastră. E pitic și nu-l ia vîntu'...

Trecu la bobăici și strigă de-acolo :

— Să n-auz f-un țipăt că v-arunc jos...

Copiii dormiră liniștiți în primele ceasuri din noapte, păziți la căpătîi de Fănița, care-i învelea din cînd în cînd cu grijă, și vegheați de Dionița lui Zbîrcea și de Dobra a lui Gherasim Zotea, mama lui Zotea-scafandrul. Muierile ședeau întinse pe fundul lotcii, înțepenite între crivace și cu mîinile atîrnate de țărușii coviltirului, așa cum le învățase Cîrnu. Și rogojina opri cît de cît urgia de afară pînă spre miezul nopții cînd, la o plesnitură de val, lotca trosni din toate încheieturile, iar copiii lui Cîrnu săriră din somn speriați și începură să țipe. Atunci femeile se repeziră și luară fiecare cîte unul în brațe, uitînd să mai țină de coviltir. Urletele furtunii hăuiră și răbufniră de pretutindeni, lotca lui Cîrnu începu să joace și mai drăcește deasupra valurilor. Înăuntru, muierile se sprijineau mutește una de alta, se depărtau rostogolindu-se fără să vrea, se repezeau una-ntr-alta scîncind de durere, izbite cap în cap ca niște păpuși de cîrpă de la bîlci. Plîngeau amețite, neputincioase, umerii parcă le erau frînți, picioarele răschirate, încurcate și țepene, brațele moi, leșinate. N-aveau curaj să le dea drumul copiilor din brațe de frica lui Cîrnu care răcnea din cînd în cînd de la bobăici, spre gura coviltirului :

— Să nu scăpați copiii din brațe că vă omor ! Făniță, ai grijă de Dușcă !

De Dușcă îi era lui Cîrnu, de cel mai mare dintre copii, un băiețel de vreo patru anișori care-i semăna leit. Pe Dușcă, Vasile Cîrnu îl iubea în chip deosebit și-l purta duminica după gît, prin port, arătîndu-l pescarilor cît de mult îi seamănă. Copilul era neobișnuit de lung și vînjos, cu ochii mari, căprui

ca ai tatălui, şi aproape fără nas ; se apropia cel mai mult de strămbunii lui Cîrnu, care-şi căpătaseră numele din poreclă, după nas, „cîrnu". Pentru Duşcă, Cîrnu începuse să-şi schimbe purtarea şi faţă de Făniţa. Femeia, cînd nu mai putea să-i rabde bătaia, îl lua pe Duşcă în braţe, îl ciupea şi-l făcea să plîngă. Cîrnu atunci, oricît ar fi fost de beat, o slăbea din bătaie, numai să tacă Duşcă. Cu timpul, începuse să simtă şi Duşcă cum stă treaba între părinţi, şi de cîte ori se-ntorcea Cîrnu acasă beat şi-ncepea să răcnească la nevastă, băieţelul fugea în braţele mă-si, ţipînd ca apucat. „E dăştept ! Simte ca un om mare ! O apără !" se gîndea Cîrnu mulţumit şi-şi lăsa muierea în pace.

Într-o zi, Vasile Cîrnu vorbi îndelung cu Făniţa despre ghiduşiile lui Duşcă, dar la urmă tot îi zîmbi obraznic :

— Cu ăsta ai nimerit-o ! Te pomeneşti că ăilalţi nu sînt ai mei !

Făniţa se înroşi toată bolborosind stînjenită :

— Ce vorbe scoţi din gură, Vasile ! Atît mi-ar lipsi, ca să mă omori de tot !

— Aaa, care va să zică de frica mea nu te-ncurci cu alţii !

Făniţa se dezmetici :

— Aşa ceva nici prin gînd nu mi-a trecut f-odată, Vasile ! Dacă rabd atîtea de la tine, crezi că rabd pentru că mă gîndesc la alţii ?

Cîrnu iar zîmbi obraznic :

— Te crez. Da' să ştii că norocu' tău tot Duşcă e ! Că altfel, vă ştiu eu ce poame sînteţi, toate...

În noaptea asta, poate pentru prima oară în viaţa lui, Cîrnu nu băuse nimic. Privea cu ochii larg deschişi spre Getuza şi căuta să ghicească cam pe unde vine cîrciuma lui Secărăşu. Ploaia deasă însă îi întuneca vederea, vîntul năprasnic îl împingea din faţă şi-i oprea trupul din drum la fiecare aplecare spre bobăici. Cîrnu aştepta să mai slăbească furtuna, să vină ziua şi să răzbată îndărăt, spre Getuza, după cum rămăsese vorba cu Vetrineanu. Îşi răşchiră mai

bine picioarele lungi de propteaua de lemn tare și mormăi :

— Om adînc și Vetrineanu ăsta ! Știe cum să le-ntoarcă ! Dacă plecam ieri sau azi, ziua, la Balta sau la vale, aliluia, acolo rămîneam ! Acuma s-a zis cu plecarea ! La Getuza, acolo e locu' nostru ! Se vede că nu s-a născut ăla care să ne gonească pe noi din Getuza ! Le-arătăm noi lor mîine bază militară și evacuare...

Crăcănat la bobăici, cu trupul lung sprijinit ca un păianjen în plasă, Cîrnu strîngea cît putea pleoapele și închidea ochii dinadins, ca să-i mai odihnească, apoi îi deschidea dintr-o dată rotunzi, mari, cercetînd cu lăcomie împrejurimile. Pe toți pescarii începuse să-i arunce curentul către Cotul Mare, către insulele de la marginea de apus a portului. Dacă ar fi bătut vîntul de la deal, Gorneacul, acuma ar fi fost cu toții la mulți kilometri de Getuza, la vale. Coșava însă îi împingea mereu în susul apei, spre Cotul Mare, și getuzenii, așezați cu ciocurile lotcilor în contra vîntului, pluteau cu încăpățînare în fața portului. Răbufniri adînci le chemau sufletele în orice clipă, moartea îi dădea ocol fiecăruia, iar mulți, nevăzuți și neștiuți, se zvîrcoleau în ghearele ei...

Două valuri gemene ridicară lotca lui Cîrnu în sus, în plină furtună, și-o cocoțară în văzduhul gol, lăsînd-o o vreme acolo, singură, cocoțată. Un urlet care venea rostogolit dinspre răsărit răsuci lotca de baș ca pe nimic. Cîrnu scoase o înjurătură și rînji, opintindu-se în bobaica stîngă :

— Ee, acuma dacă nu era coviltiru', mă-ntorcea de tot ? Mă-ntorcea, la sigur ! Grozavă Coșavă ! A-nlemnit muierile ! Nu mai guiță nici „miau" ! Să vezi beleaua dracului dacă le zboară coviltiru' de deasupra ! Hm ! Da' mîine ! Să vezi mîine bucurie pe nemți cînd s-o pomeni cu noi îndărăt ! Să vezi pupături !...

Cîrnu își scutură umerii, sughiță și-l apucă tusea ; o troană veche și înecăcioasă de tutun. Tuși îndelung, cu capul înfipt în piept, și începu să tragă adînc aer în plămîni, înghițindu-și omușorul în gol,

pînă se liniști. Din înaltul lumii se porni atunci o ploaie cu găleata, iar dinspre soare-răsare o năvală în fierbere. Cîrnu coti din bobăici cu putere și străpunse valurile rostogolite cu ciocul ascuțit al lotcii. Apele se sfîșiară în două pînze vinete și porniră întinse în urmă, într-un negru nevăzut...

În urma lui Cîrnu, prin apropiere, în amestecătura de lotci, moș Tună Caraghios își spunea a zecea oară gîndul bătrînesc :

— Toate ca toate, da' numai să nu mă tamponez cu f-unu, că praf ne facem amîndoi ! Hm ! Nu prea deslușesc bine ce e înaintea ochilor ! Mi-a slăbit vederea ! Îi zisei eu tîmpii să-mi iau ochelarii, ea nu, să-i las la păstrare după icoană ! Căscăunda dracu' ; acuma dacă dă un nebun peste noi, se-neacă șcrabia ca o pisică !

Moșul vedea în fața ochilor cînd o pînză neagră-fumurie, cînd o perdea parcă galbenă, spălăcită, sau roșie-vineție...

— Nu, nu ! Nu mai văz bine cu ochii ! Moș Caraghios se răsuci pe cațană și i se păru că vede departe, departe de tot, o licărire slabă, mică, palidă, ca o stea îndepărtată de lume, abia zărită de ochiul omenesc. Stea ? Ce stea ?! se miră moșul. De unde dracu' stea pe vremea asta ? Nu ! Trebuie să fie felinaru' din dreptul lui Secărașu, că prea se clatină ! Bătu cu podul palmei cuiul bobăicii din stînga și oftă cu părere de rău. Ee, să fiu eu mai tînăr ar fi ușure ! Mi s-ar atîrna fata de spinare, și-ntr-o jumate de ceas, în port acostez ! Ce într-o jumate de ceas ! Într-un sfert de ceas ! Pe babă aș lăsa-o dracu' aici ; abia aș scăpa de ea ! Păi acuma ce fac ? Aștept să mă răstoarne furtuna ? Sau să dea f-un chior peste mine ?

I se păru că aude trosnituri de armă automată și pîrîituri înfundate, venite parcă de sub pămînt.

— Mă, ai dracu' ! Ăștia într-una o s-o ție cu pușt ile ? Pesemne încearcă cineva să iasă la mal ! Aaa, păi dăm noi ochii cu ei mîine dimineața, să vezi bairam ce-o să iasă...

Lotca se întoarse cu slaiul în val și furtuna răbufni, aruncîndu-l pe moș Caraghios după cațană, într-o parte. Moșul se înțepeni cu picioarele goale în crivace, strînse budurile bobăicilor și întoarse ciocul lotcii în vijelie, mormăind :

— S-a schimbat vîntu' ! Bate și Cîblea ! M-aruncă în ostrov dacă tembelesc !

Măcar că nu-și mai simțea trupul înghețat, moș Caraghios se aplecă gemînd și-și potrivi propteaua de la picioare. Cînd se îndreptă din șale, zări în apropiere o lotcă și se chiorî la ea, bucurîndu-se :

— Aha ! Uite unu' ! Să mă țiu p-aici ! Să nu mă pierz de el ! Bine că găsii un tovarăș ! Cînd eram la Slom, tot așa, p-o furtună ca asta, mă dusesem să caut vîrșiile oamenilor. Umplusem un sfert de lotcă cu pește furat și, la întoarcere, mai-mai să mă răstoarne furtuna. Noroc că văzui o lotcă și mă luai după ea pînă în sat. Pe dracu' noroc ! Era gardianu' bălții și m-a dus drept la punct ! Mai mare beleaua ! Să mă sfîșie oamenii, nu alta ! Asta e : fără vedere bună, nu faci nimic !

Moșul mai ascultă o vreme vuietul din jurul lui, întări cuiele bobăicilor și, zgîlțîit de lovitura unui val care plesni bașul lotcii, sughiță de trei ori la rînd, smucindu-și trupul înțepenit și slab. Încercă să-și ție singur de urît :

— Într-un rînd tot așa ! Patachina mea cică : „Du-te, mă Tună, de mai adu și tu o mîncare de pește, că mi s-a urît tot linte-linte, mi s-a-nnegrit sufletu'. Vezi și tu pe la Cotu Mare, că e plin cu șire, și n-o curge sînge dacă pui și tu mîna p-un baboi !" Mă iau după tîrîtură și mă duc. N-apuc să scoț un șir și hop ! pune mîna pe mine Spiriche-șchiopu' din Cuțitari. Mă trage în pădure și pun-te cu bătuta pe mine. Am zăcut două săptămîni în cap, gata să-mi dau sufletu'. Da ! Numai pocinoage mi-a adus schiloada asta ! Și-acuma ! Uite a dracu' cum șade sub rogojină ca o putoare și eu mă spetesc la bobăici ! Aseară, tot ea, zăltata, s-a suit prima în lotcă, că despre mine nu mai mă găsea neamțu' nici la pește, în cealar, sub butoi, unde mă pitisem. Ea

trebuie să le fi spus nemților unde sînt, jigodia. Nu prea ține la casă, tîrfa ! Aa, i-arăt io mîine dimineață plimbare p-așa vreme ! Noi scăpăm, da' ea nu scapă din mîna mea ! Ții cu nemții, ăă ? Opărito ! se holbă moșul spre fundul lotcii unde bănuia mai mult două mogîldețe, baba și fie-sa. Și ce noaptea dracului lungă ! Parc-am fi în America, sau unde dracu' zicea Cîrnu că e noaptea încă o dată cît la noi ? Cît să fie ceasurile ? După vînt, trebuie să se lumineze...

Un val mare, negru și rotund, îl împinse spre ostrov și moșul îndreptă mai bine ciocul lotcii către vînt. Se ținu așa singur de vorbă, cu glas tare, pînă îi îngheță și gura. Atunci începu numai să gîndească și să tragă cu nădejde la bobăici, dîrdîind și sughițînd :

— Măi, să nu mor dracu' de frig ! Mai mare rușinea să mă găsească oamenii țapăn la ziuă ! Și mai mare bucuria pentru babă ! Ia s-o cotesc eu nițeluș mai spre Coșavă și să trag numai în contra ei, că pînă mă-ncălzesc se face ziuă. Da' unde-o fi lotca d-adinauri, că n-o mai văz ?...

Ceafalan, cuprins de-o liniște înțeleasă, își aținti privirile cercetătoare spre miazănoapte, așteptînd ca timpul să aducă ceva știut de el dinainte. Acolo, spre miazănoapte, orizontul, neîndurător și dușmănos ieri, era acum înfășurat într-un brîu lat de întuneric și sprijinea pe creștet o mare de flăcări cerești, deasupra căreia alergau tremurători, albi, argintii, norișori cu înfățișări de-o clipă. Printre norișori se iveau ochiuri de lumină ce dezveleau cerul albastru-alburiu, curat, limpede, dar ciuruit și zdrențăros. „Aici s-a spart puterea !" își spuse Ceafalan, răsucindu-se pe cațană. Dinspre răsărit însă se înălțau încă munți peste munți de zăpadă strălucitoare și păduri întunecoase unde se deslușeau fel de fel de drumuri și cărări tainice, nestrăbătute, vîrfuri gigantice, atinse doar cu privirea, și poate, cine știe, izvoare necunoscute, ascunse, și vieți tainice, acoperite de această lume pe atît de nestatornică și frămîntată, pe cît de liniștită și neclintită ; răsăritul

i s-arătă lui Ceafalan ca o împărăție îndepărtată și plutitoare, cu acoperămînt transparent și de-o măreție de necuprins...

Curînd, acolo cerul se limpezi cu totul și Ceafalan, orbit de strălucirea razelor fierbinți, își plecă fruntea înainte, sorbind prin porii ființei sale ostenite căldura vitală ce-l învăluia de pretutindeni. Inima îi tresări, parcă se mai învioră, ieșind în întîmpinarea voioșiei și dărniciei de afară ; chipul îi radie dorințe noi și chemări în afară, sufletul i se lumină o clipă de bucuria luminii și căldurii din înălțimi.

Trecură pe nesimțite zorii, furtuna se potoli și valurile mărunte, mai mărunte, se legănau leneșe, triste, sclipindu-și crestele în acest soare straniu de strălucitor. Vîntul trăgea și el să moară, dîndu-și ultima suflare pe care o mai păstra din puterea întunericului nopții. Lotcile, răzlețe pînă acuma, s-adunară ciucure și începură să se apropie de mal, de portul care părea pustiu și tăcut ca după o mare bătălie ce se sfîrșise ; în afară de un soldat neamț, rezemat de ghereta de la hale, privind nepăsător peste întinderea Dunării, pe mal nu se mai zărea nici o urmă de om.

„Să nu ne fi văzut ?“ se-ntreba Ceafalan plimbîndu-și ochii sîngerii și umflați de nesomn pe deasupra lotcilor săltărețe, care începuseră să-și încetinească mersul. Opintindu-se în propteaua de la picioare, Ceafalan abia-și recunoscu glasul cînd vorbi :

— Ține-o drept acasă, Niculae ! Drept acasă !

Băiatul, înțepenit la cîrmă, se trezi din moțăială și trase vîsla după el, potrivind ciocul dinainte al lotcii drept în oblonul din mijlocul casei părintești. După Ceafalan, primul se luă Culae Torlac, singur la bobăici și fără cîrmaci ; pe fundul lotcii, sub rogojină, bătrînii adormiseră spre ziuă, sleiți și amețiți de plesniturile valurilor. Celelalte lotci se-nghesuiră unele într-altele, pe tăcute, și oamenii, cu chipurile trase, căzute, așteptau încordați primele salve de armă care să-i oprească din înaintare. Ceafalan și Torlac însă, cu mare grabă, o luară mult înaintea tuturor, se duceau întinși la Getuza. Cîrnu

ieşi de sub coviltirul de rogojină al lotcii, unde se dusese să-l vadă pe Duşcă, se urcă în picioare pe caţană, şi punîndu-şi palmele pîlnie la gură, urlă pe deasupra Dunării :

— Haide, măăă, mai repede, după ei, la mal ! Ce dracu' vă mai moşmoniţi !? Trăgeţi la mal ! Nu vedeţi că ne cheamă şi ne primeşte îndărăt ? Ce vă codiţi ? Asta a fost o încercare ! Cică ni s-ar fi dus vestea că pîn-acuma am păscut oile la munte ! Crezură că ne-necăm ca şobolanii şi că scapă de noi ! Săracii ! Hai la mal acuma, să ne-ntrebe de sănătate...

La îndemnul batjocoritor al lui Cîrnu, getuzenii ne-ndreptară toţi odată spre mal, urmîndu-l îndeaproape pe Ceafalan. Pescăroaicele şi copiii săriră în picioare de sub rogojini, privind cu încordare la grupurile de ofiţeri şi soldaţi germani care se iviseră pe chei. Un ofiţer mai bătrîn, cu mustăţile lungi, lăsate în jos ca la somotei, ţipa la gradaţi, arătînd cu mîna înmănuşată spre apă, jos de chei, în faţa lui. Era colonelul. Cîţiva ofiţeri salutară grăbiţi, se strecurară pe sub balustradele cheiului, împiedicîndu-se în săbii, şi se înşirară pe marginea Dunării, neliniştiţi, în aşteptarea acostării lotcilor. Strigau comenzi frînte santinelelor de sus, din gherete, şi tot priveau îndărăt pe chei, aşteptînd parcă ceva.

Ceafalan ajunse primul la mal şi păşi greoi pe pămînt. Apucă restiga cu amîndouă mîinile şi plecă de-andaratelea, tîrînd după el pe uscat aproape un sfert din lotcă :

— Gata ! Jos ! Niculae, du bobăicile în maza ! Miţo, pune-l jos, că d-aia are picioare ! Cărăm calabalîcul la deal ! Haide ! Mişcaţi-vă !

Miţica, cu Ionică în braţe, făcu doi paşi să iasă din lotcă, dar pe chei trosni o detunătură de armă şi încă trei detunături rare, urmate de altele mai dese. O ţăcăneală de mitralieră începu de undeva, de deasupra, de pe un acoperiş, şi Miţica, dînd un ţipăt ascuţit şi scurt, se prăbuşi cu faţa-n jos peste boccelele cu lucruri. Scăpat din braţe, Ionică începu să zbiere cît îl ţinea gura. Ceafalan sări spre Miţica s-o

apuce, dar se simți încleștat pe la spate de mai multe brațe vînjoase. Cineva îl izbi peste ceafă cu putere și-i petrecu o mînă pe sub beregată să-l sugrume. Aplecat așa, zări pe sub umeri mîneci de tunici ofițerești cu nasturi auriți. Fără să se grăbească, strînse cît putu de tare coatele spre trup și cînd se răsuci o dată, poverile zdupăiră la pămînt, urlînd. Erau vreo patru nemți voinici. Al cincilea, unul înalt și pieptos ca un armăsar de rasă, se căznea din răsputeri, cu nepricepere, să împingă lotca cu Mițica și copiii pe apă. Ceafalan făcu un pas spre el și-l întoarse nițel cu fața. Pumnul greu îi căzu între gît și umăr și neamțul se lăsă ușurel pe vine pomenind în șoaptă, dar din toată inima numele lui Dumnezeu în limba lui : „Mein Gott ! Mein Gott !" și se prăvăli ca un buștean. Ceilalți nemți, văzîndu-l pe Ceafalan că scoate cuțitul de la brîu, se tîrîră puțin de-a bușilea, apoi o luară încet îndărăt spre chei. La zece stînjeni de Ceafalan, Culae Torlac se-ncăierase cu alt grup de nemți, și flăcăul, roșu la chip de mînie, înainta, cu cuțitul într-o mînă și propteaua de la picioare într-alta, spre trei gradați eleganți care-aveau de gînd să-l străpungă cu săbiile de la distanță. Lotcile se apropiară de mal cu mare alai, și Vasile Cîrnu, cu o bobaică în mîini, sări în ajutorul lui Culae, împungîndu-i îndărăt pe atacanți.

— Ia te uită, mă, ce de viteji ! Parc-am fi la defilare, așa se rînduiră pe mal ! Zărind însă pe chei apropiindu-se în pas alergător grupe de nemți, Cîrnu se-ntoarse și urlă spre mal : Săriți, fraților ! Săriți, că vrea să ne prindă pe noi și să ne-mpingă muierile și copiii pe apă !...

Mulțimea de pescari se prăvăli afară din lotci.

— Pă ei, măăă ! s-auzi din marginea Dunării răcnetul lui Marin Buloi, care năvălea în fruntea unei cete de cuțitari tineri, cu cuțitele în mîini. În urma lor gonea Nache-lunganul în fruntea altei cete de flăcăi și vîrstnici, înarmați cu bobăici și proptele, și cu toții se aruncară asupra grupelor de soldați care, răspîndiți în lanțuri de trăgători, își țăcăneau închizătoarele armelor îndreptate spre pescari. Din malul

Dunării însă se revărsa un val viu și neobișnuit de mut și gîfîit care se rostogolea asupra uscatului, fără gînd de întoarcere, fără mlădieri și rotunjimi pieritoare care să lase în urmă doar spumă topită și netezimi de nisip ; nu, din malul Dunării se rostogoleau cete-cete de cuțitari și colivari, gata să-și ușureze sufletele înrăite de viața neîmplinită și de batjocura stăpînirii ; alergau sute de bărbați neînfricați, femei și copii, să-și răzbune soarta dictată de alții, soartă pe care n-o recunoșteau ca fiind a lor.

Văzîndu-i pe getuzeni năpustindu-se asupra lor, mulți nemți începură să tragă în neștire și s-o ia la goană. Cîțiva soldați, păliți pe spinare din urmă de proptelele pescarilor, se lăsară pe pămîntul jilav, mulțumindu-se că scapă cu atîta ; alții, trăgînd într-una în sus, o luară îndărăt spre baracă, fără să mai privească în urmă ; dar unii, mai dibaci în ale milităriei, cotiră repede sub zidul de beton al cheiului ; se speriaseră pesemne și de focul mitralierei de pe acoperișul lui Secărașu, care secera pe deasupra capetelor tuturor. Culae mai ajunse din urmă un neamț și-l atinse cu scurtătura în creștetul căștii de oțel. Omul se clătină împleticit, ridică brațele ca niște aripi frînte și se lăsă pe vine, liniștit.

— Arde-i, nea Cîrnule ! strigă Culae la Cîrnu care alerga lîngă el, cu bobaica ridicată deasupra capului, prăbușind-o cînd și cînd din înălțimi, ca un blestem.

Pe nemții scăpați de sub parii lor îi opreau Ceafalan și Marin Buloi în capul cheiului, unde s-așezaseră cu cîte o balustradă de fier, druguri groase și lungi, scoase dintr-un stîlp de beton prăbușit lîngă baracă. Nu dădeau cu balustradele de sus în jos, ci le vîjîiau de colo-colo, la înălțimea capului, oprind patrulele care se retrăgeau îngrozite de apropierea getuzenilor. Ajungîndu-i pe nemți din urmă, înghesuindu-i sub chei, cuțitarii și colivarii se puseră pe bătaie în lege. Nache-lunganul tăia cu cuțitarii lui în aripa stîngă, răcnind întretăiat, la răstimpuri :

— Așa-așa ! Pă ei, fraților ! Pă ei, nea Ceafalane, să nu crează c-am ostenit ! Trebuie să vedem limpede care pă care !

Moș Tună Caraghios alerga în jurul bătăii, căuta un loc mai gol, mai potrivit, și intra repede în încăierare, să nu-l găsească baba Dobrița. Baba însă l-ajungea din urmă și-l trăgea cît putea îndărăt, de brîu :

— Fugi, dracu', mă, și nu te vîrî între ei, să nu te pice f-unu' !

— Nu sînt tari, fă, nu sînt tari ! Fugi la dracu-n-colo ! o împingea moș Caraghios și se făcea iar nevăzut în grămadă.

Atunci, din spatele magaziei de la fîntînă începu să răpăie încă o armă automată, secerînd pe deasupra tuturor. Getuzenii se opriră o clipă să privească și pe urmă se năpustiră iar înainte. Din marginea Dunării, Dionița lui Zbîrcea-bețivul țipă la muierile care rămăseseră în lotci cu copiii :

— Puneți mîna și voi pe cîte ceva, faaa, și tăbărîți pă ei ! Tăbărîîîți, faaa, că ăștia ne omoară oameniii...

Dezmeticite, muierile aruncară copiii din brațe, puseră mîna pe cîte-o bobaică și se porniră țipînd în ajutorul bărbaților. Multe însă, cînd auziră încă un țăcănit de armă automată dinspre fîntînă, se-ntoarseră cît putură de repede la copii. Ceafalan se uită într-acolo, spre fîntînă. Din gura largă a canalului se iveau pe rînd, cîte unul, cîte doi, băieții mai mărunței ai getuzenilor ; aruncau cu pietroaie în capul nemților și piereau numaidecît în canal. Îl zări pe Niculae apropiindu-se tiptil de neamțul lungit pe-aproape, cu pușca mitralieră, și trîntindu-i un pietroi în creștet. Pîrîitul armei automate încetă. Un cuțitar s-aruncă la pămînt și se tîrî pînă la pușca mitralieră, întorcîndu-i cu pricepere țeava la deal.

Ceafalan lăsă din mîini bara de fier, scoase cuțitul și răcni răgușit :

— Acuma pă ei, oameni buni ! Încoace, Marine !

Marin Buloi, cuțitarul, aruncă și el bara de fier din mîini și, scoțîndu-și cuțitul de la brîu, se repezi după Ceafalan, amestecîndu-se în gloata mare a pescarilor, care, strîngîndu-i pe nemți la mijloc, începură să-i cresteze la disperare. Nemții fugeau dintr-o parte într-alta, nimerind mereu în brațele cuți-

tarilor şi colivarilor, care nu-i slăbeau de loc din încleştare. Scăpară cu greu din învălmăşeală, dar getuzenii, în frunte cu Ceafalan, se luară după ei la deal. Mitraliera şi celelalte arme automate tăcură abia cînd soldaţii, alergaţi din urmă de pescari, fură înghesuiţi cu spatele de zidul cheiului. Două detunături scurte şi seci îl opriră pe Ceafalan în loc. Omul se scutură, îşi aţinti privirea în gura revolverului fumegînd din mîna colonelului de pe chei, duse palma la umăr, pipăindu-şi arsura, şi făcu un semn oamenilor să se oprească. Culae Torlac, dintr-un salt peste soldaţii încremeniţi, se-atîrnă de balustradă, gata să ajungă la colonel. Ceafalan îl înşfăcă de un picior şi-l trase îndărăt :

— Stăi, Culae ! Mai stăi niţeluş !

Culae se smuci înainte, gata să-nfigă cuţitul în colonel, dar Ceafalan îl prinse de brîu şi-l aruncă într-o parte mormăind :

— Stăi, mă, niţeluş, cînd îţi spui !

Colonelul, galben ca ceara, strigă ofiţerilor care-l înconjuraseră să-i lase pe cei doi din frunte să se-apropie. Culae, cu picioarele crăcănate şi mîinile în şolduri, rămase parcă descumpănit, dar Ceafalan păşi înainte. Colonelul îl fulgeră cu priviri sălbatice şi răcni cu turbare :

— Eşti din Getuza ?

Ceafalan îl privi în ochi fără să răspundă.

— Răspunde repede, că te-mpuşc pe loc ! Eşti din Getuza ?

Ceafalan îl măsură de sus pînă jos şi răspunse nemţeşte, aproape în şoaptă, scuipînd vorbele :

— Împuşcă-mă, dacă vrei să-ţi rămîie osu' la Getuza ! Ce-ntrebare e asta ? „Eşti din Getuza ?“ Nu ne-aţi gonit aseară d-aici ?

Colonelul, abia răsuflînd, şuieră printre dinţi :

— Eşti nebun ?! Îţi dai seama ce faci ?

— Eu îmi dau seama, da' dumneata îţi dai ? D-aseară tragi în noi !

Colonelul, palid ca un mort, tremurînd, înghiţi în sec. Privi la soldaţii înghesuiţi sub chei şi la ofiţerii

îngroziți de apropierea flăcăilor cu cuțitele în mîini și-o întoarse pe diplomație, răcnind la Ceafalan :

— Cîte bărci sînteți ?

— Am fost patru sute nouăzeci și cinci de lotci.

— Cîți sînteți, am întrebat ! zbieră colonelul scos din sărite de calmul omului din fața lui.

— Am fost patru sute nouăzeci și cinci de lotci — repetă Ceafalan neclintit — și nu știu cîte am rămas ; nu le-am numărat.

— De ce n-ați plecat la timp ? Ceilalți cum au plecat ?

— Care ? Cine ? Pescari ? Pescari nici unul. Alții s-au cărăbănit, care avură cu ce pleca...

— Cum ? Voi n-ați avut șlepuri la dispoziție ?

Ceafalan se strîmbă :

— Nu prea ne-nțelegem ! Am avut șlepuri, da' n-am avut ce pune în ele. Casa și via, morții nu se-ncarcă în șlepuri. Cine-a plecat a avut parale la chimir, a încărcat camioane cu lucruri și a lăsat pereții goi ; noi avem nevoie de pereții goi, de adăpost. P-atîta sîntem stăpîni. Pe sărăcia asta...

Colonelul, nemulțumit că-l ascultase atît, țipă repezit :

— Vorbești mult ! Unde sînt celelalte bărci ? Au trecut dincolo ?

— Nu. S-au răsturnat.

— Cum dovedești ?

Ceafalan se clătină pe picioare simțind junghiul cunoscut în coșul pieptului. Încleștîndu-și fălcile masive, se frămîntă pe loc, vrînd parcă să rupă niște lanțuri din jurul umerilor. Se chinui gemînd ascuns, și tăcerea lui îi aduse pe oameni mai aproape. Culae strîngea mînerul cuțitului în pumn, scrîșnind și scîrțîind din dinți : „Acuma-ți arăt eu ție, colonele, revolver !“ Ceafalan răsuflă adînc, gemu lung și întorcîndu-se într-o parte arătă cu capul spre un grup de oameni aproape despuiați, păziți lîngă chei de soldați cu baionete la arme.

— Cum dovedesc ? Uite-i ! Din fiecare lotcă cîte doi-trei !

— Şi ceilalţi unde sînt ? răcni colonelul.

— Ăilalţi ? Ceafalan tresări ca lovit în spinare de-un toroipan. Puse capul în pămînt şi şopti în romîneşte către pescarii din urma lui : Uitaţi-vă şi voi, măi oameni buni, cum îşi caută omu' singur moartea ! Ce-o crede el, că eu am răbdare de animal !? Şi făcu doi paşi înainte, înfigîndu-se în faţa colonelului, care, speriat, întinse revolverul spre pieptul pescarului. Ceafalan însă mai făcu un pas, vîrîndu-şi pieptul în ţeava revolverului, iar colonelul se trase îndărăt, holbîndu-se la Ceafalan şi la oamenii porniţi să strîngă cercul în jurul lui. Aruncîndu-şi privirea spre grupul de deţinuţi, Ceafalan citi îndemnul din ochii lui Vetrineanu şi răcni răguşit : Ăilalţi, ăă ? Ăilalţi sînt în fundul Dunării ! Le-ai mîncat capul, dom'le colonel ! Bărbaţi şi femei în etate ! Şi copii ! De unde putere să iasă la mal ? S-au prăpădit ! Trupul îi tremura şi, de teamă că nu s-ar mai putea stăpîni, se întoarse să plece.

— Eşti sigur că ăştia sînt localnici ? urlă colonelul, arătînd spre grupul de deţinuţi din capul cheiului.

„Mă chinuie şi vrea să mă scoată din sărite, ca să-mi strice toate socotelile", gîndi Ceafalan şi răspunse cu glas întretăiat :

— Altfel n-ar fi ieşit azi-noapte pe malul ăsta ! Doar nu i-ai scos din colivie ! Porni îndărăt spre oameni.

— Stai ! ţipă colonelul ascuţit. Se ridică în vîrful picioarelor şi şopti ceva la urechea unui ofiţer înalt ca un cocostîrc. Ofiţerul scoase din buzunarul tunicii un carneţel albăstrui şi-şi salută superiorul în semn că e gata, la ordin.

— Cum îi cheamă ? se-ntoarse colonelul către Ceafalan, care privea acum dintr-o parte, scîrbit şi dispreţuitor.

Ceafalan păşi greoi spre grupul de deţinuţi şi începu să-i numească pe rînd, trecîndu-i deoparte şi împingîndu-i încet spre pescarii din spatele lui :

Vasile Buloi
Stănică Buloi
Ivanca Graur
Niculae Graur
Gheorghe Saregard
Tănase Ispas
Ghiță Ispas
Vasile Istode
Niculae Istode
Tudor Vetrineanu.

Numiții se răspîndiră în mulțime, păşind încet, fiind întîmpinați din toate părțile de plînsete femeieşti ce amuțiră dintr-o dată la răcnetul turbat al colonelului, care se repezise la Ceafalan :

— Ascultă ! Vă faceți vinovați de trecere cu forța, frauduloasă, în zona interzisă...

— N-am trecut nicăieri, că n-am avut de unde ! Dincolo nu ne-a primit azi-noapte ! răspunse peste umăr Ceafalan, pornind spre lotcă, urmat de pescari.

— Să ştii că ordinul e ordin ! Noi nu putem să vă tolerăm aici...

— Nici noi pe voi dacă nu ne lăsați la treaba noastră ! îi aruncă Ceafalan. Vasile ! Mă Vasile ! îl strigă Ceafalan pe Cîrnu, care se-ndrepta spre lotca lui. Cîrnu se apropie cu paşi sprinteni. Vasile ! Spune, măi băiete, oamenilor să descarce mai repede !

— Le spui, nea Radule, le spui ! Şi Cîrnu îşi lungi paşii în urma pescarilor care se răspîndeau tăcuți spre lotci. După cîțiva stînjeni, Cîrnu se-ntoarse din drum şi s-apropie în grabă de Ceafalan : Ia stai niţeluş, nea Radule, să te-ntreb ceva... Ce făceam noi dacă domnu' colonel al nostru comanda foc, drept asupra noastră ? Aă ?

Ceafalan nu se opri. Oftă lung şi adînc, umflîndu-şi obrajii şi tremurîndu-şi buzele :

— Tu n-ai văzut ce făceam ?

— Eu te-ntreb dacă ar fi tras într-una ? o ţinu Cîrnu înainte pe-a lui.

— Păi nu traseră într-una, mă ? Nu traseră pînă nu mai putură ? Nu traseră pînă înlemni colonelul de frică şi nu mai avu cine să comande ? Daaa ! Tu n-ai băgat de seamă că armata trage numai la comandă ? Şi cîteodată nici la comandă ? Or noi... noi ne-am luat după ei să-i căsăpim, aşa, fără comandă... Şi dacă ar fi tras, chiar că i-am fi căsăpit...

— Da' de ce nu le-am făcut aşa de la-nceput, mă nea Radule ? De ce n-am rămas în Getuza de la-nceput ?

— De brînză ! mormăi Ceafalan şi-i întoarse spatele. De uniţi ce-am fost !

Cîrnu rămase parcă încurcat. Coti spre lotca lui şi, din trei paşi, îl ajunse iar din urmă pe Ceafalan :

— Uitai, nea Radule, să te-ntreb : ţaţa Miţica ce-are ? Clipi vioi din ochii cenuşii şi obraznici.

— Nimic ! Ce să aibă ? A leşinat ! Muiere !

— Aaaa, ce „muiere", nea Radule, că ea a dat semnalu' desantului ! N-am auzit-o eu ? Da' uite că s-a cam speriat, săraca ! Ce să-i faci ! De la fiecare muiere după puterile ei ! Doar n-o să iasă toate la mal, înot, din mijlocu' Dunării, ca dracu' de Ivanca pe furtuna de azi-noapte !

— Du-te, mă, şi descarcă ! îl îndemnă Ceafalan, împingîndu-l de umăr prietenește, şi se depărtă pe marginea Dunării.

Cu sufletele cuprinse de-o uşurare dureroasă şi crîncenă, oamenii începură să-şi care lucrurile la deal. Acuma, după ce-şi dovediseră puterea adevărată, simţeau în făpturile lor o forţă întreită. S-auzeau glasuri groase strigîndu-se cu asprime, înjurături năprasnice care le arătau soldaţilor de pe mal nemulţumiri şi crime de care se făceau vinovaţi şi pentru care nu vor fi iertaţi niciodată. Din grupul celor scăpaţi de sub paza nemţilor Ceafalan văzu pe Ivanca şi pe Nicu Graur rătăcind pe malul Dunării, de mînă, rupţi şi străini, singuri şi chinuiţi, neştiind

încotro s-o apuce. Fata, cu inima zdrobită, se apropie cu sfială de lotca lui, cu gîndul pesemne să-i ajute la descărcat. Atunci pe lîngă ei trecură spre casă, unul după altul, Ştefan Torlac, abia păşind şi gemînd, Culae Torlac, cu un duşec subsuoară şi capul în pămînt, şi ţaţa Ştefana Torlac, gîfîind cu cîte o bocceluţă în fiecare mînă. Bătrînica, cu faţa galbenă şi ochii osteniţi, îmbrobodită cu ciumberul ei negru, doliu veşnic după fata mare ce-i fusese înjungheată de demult, se opri din mers, suspină adînc, o privi pe Ivanca c-o nesfîrşită durere şi-i spuse blînd, duios, dar destul de tare, s-auză şi-ai ei dinainte :

— Ivanco, fetico, mînca-te-ar maica, hai la noi, fetica maichii ! Hai la noi, că acuma... şi se opri stînjenită.

Culae, parcă împuns în coaste, se întoarse fulgerînd cu ochii spre amîndouă. Ivanca înlemni în faţa privirilor lui tulburi, şi-l prinse pe frăţior de mînă, simţind în inimă o durere cumplită şi necunoscută pînă atunci. Pentru prima oară văzu în Culae un străin. Întoarse ochii încercănaţi spre Dunăre şi pieptul înalt îi sălta în suspine, cuprinsă toată de friguri şi tremur. Fără să ştie nimic, Zgîrci o tot trăgea înainte, silind-o să-l urmeze. Cînd văzu că Ivanca, chinuită şi nehotărîtă, începe să se lase trasă după el, Culae se răsuci, făcu doi paşi către casă, se opri s-o aştepte niţel, apoi greoi, cu capul în pămînt, porni iar la deal ca mai-nainte.

— Mare ţi-e minunea ta, doamne ! se-nchină Miţica în lotcă, abia trezită din leşin. Parc-ar fi duşmani, dăiculiţăă ! Ce fel de iubă o mai fi şi-asta, eu nu ştiu, zău !

— Multe nu ştii tu — mormăi Ceafalan de pe uscat — da' ştii să te-amesteci în treburile oamenilor ! Pune mîna mai cu inimă pe boccele, că ne-apucă noaptea ! Unde dracu-ţi pieriră fetele-alea ? Le-a apucat burta, nu ? Se putea ! Niculae, slieşte lotca şi adu bobăicile în maza !

El însuşi aruncă două baloturi în spinarea-i de uriaş şi porni la deal, spre casă...

12

A doua zi dimineaţă, patru flăcăi din Getuza primiră ordine de încorporare în Marina Fluvială Romînă, iar alţi vreo şapte pescari, mai vîrstnici, primiră ordine de concentrare pe monitoarele şi vedetele rapide ale Marinei Fluviale Romîne. Pe la toacă, toţi concentraţii, precum şi recruţii, pe nume Culae Torlac, Gheorghe Zotea, Nache-lunganul şi Nise Miu, coborîră chiuind în marginea Dunării, petrecuţi de neveste şi de neamuri, cu plînsete şi îmbrăţişări, plecînd cu lotcile la pasagerul ce trecea la vale, spre Galaţi şi Sulina. De sus, de pe cheiul portului, Tudor Vetrineanu, privind la jalea mamelor şi nevestelor, se miră către Vasile Cîrnu, care se cocoţase pe balustrada de fier şi le făcea flăcăilor cu mîna :

— Ce dracu' o să facă acuma cu ei, mă Vasile ? Monitoarele trebuie să intre la iernat peste o lună-două ! Poate că îngheaţă Dunărea în astea două luni ! Poţi să ştii ? !

Cîrnu îl bătu pe spinare cu palma mare şi neagră şi, cum deschise gura, Vetrineanu înţelese că se cinstise cu recruţii :

— Crezi c-o să rămîie f-unu din ei pe monitoare, Tudore ? Cotu' ! Îi varsă în regimente de infanterie marină sau d-a-dreptu' la pifă, la infanterie, băiete, pe front ! Îi toacă, frăţie, în Rusia, de zici ce e asta ! De înaintat înaintează, da' îi culcă şi-i seceră ca pe nimic ! O să zici că nu sînt instruiţi ăştia tinerii ? Stai să vezi ! Acuma îi vîră niţel pe monitoare pe recruţi şi-i trimite p-ăia instruiţii, p-ăia în etate, pe front ! Adicăte pe noi ! Dacă într-o săptămînă-două nu ne pică şi nouă ordine, să mă scuipi între ochi !

A doua zi, a treia zi şi-n săptămînile care urmară, portul începu să se golească de ultimii oameni tineri şi vîrstnici, buni pentru armată, şi tot aşa, zi după zi, săptămîni după săptămîni, mamele îşi petrecură

în malul Dunării feciorii chemați mai devreme la armată, muierile își petrecură bărbații vîrstnici chemați la concentrare, fetele frații, iubiții și părinții. Malul Dunării era mereu împănat cu lotcile pescarilor mai în etate care primeau ordine de chemare și plecau cu lotcile la pasagerul de Sulina, marginea Dunării mereu fierbea și răsuna de chiotele flăcăiașilor băuți care se despărțeau de port răcnind în neștire. În fiecare zi, Vasile Cîrnu, aflat pe cheiul plin cu rudele recruților și concentraților, îl înghiontea în coaste pe Tudor Vetrineanu :

— Ee, ce zici, Tudore ? Spune-mi și tu mie unde să încapă atîta lume pe monitoare, măi flăcăule ? Este că-i bagă la pifă pe toți ? Este că-i suge frontu' ? În linia-ntîi, băiete, în Rusia ! Este ? Hai că le știi tu mai bine ca mine, da' mereu o faci pă niznaiu ! Hai mai repede la Secărașu să luăm cîte una, că mă arde și la inimă și pă gît !

Tudor Vetrineanu și Vasile Cîrnu, amîndoi un leat, cu armata făcută pe monitorul „Bucovina", primiră ordine de concentrare mai la urmă, dar tot primiră. În malul Dunării, luîndu-și rămas bun de la Ceafalan, Tudor Vetrineanu zîmbi în silă :

— Nea Radule, rămîi sănătos că... eu mă duc să apăr fericirea d-aici... Purici să știi că n-o să fac p-acolo ! Mîine mă vezi îndărăt ! Așa că rămîi pînă una-alta sănătos și ai grijă de-ai noștri din vamă ! Trebuie să-nceapă să depoziteze armament ! Vetrineanu parcă se îngîna să plîngă și se răsti tamnesam la Vasile Cîrnu : Hai, mă Cîrnule, dă-i drumu', că ne dă dezertori...

Despre cele ce urmară, Vetrineanu nu-și mai aducea aminte decît ca despre un vis lung, urît și neadevărat...

Ajunși cu lotca la pontonul mare unde acosta „Avram Iancu", nu mai luase pasagerul spre Deltă ca altădată, ci se urcase împreună cu Cîrnu de-a dreptul într-un remorcher vechi, îndoit ca un pește, mic și tuciuriu, care pleca peste un ceas spre Galați și Sulina, cu două șlepuri goale. A doua zi, pe la douăsprezece, se înființară în dreptul monitorului

„Bucovina", ancorat după un ostrovel de plopi înalți și desfrunziți, cam pe la sfertul Dunării. Se pornise un vînțuleț rece. O barcă mare și borțoasă, a monitorului, trasă de zece marinari tineri, acostă la mal și-i luă pe cei cîțiva concentrați care așteptau pe marginea Dunării, în dreptul monitorului. În drum spre vas, Vetrineanu îl iscodi pe marinarul tînăr de la cîrmă :

— Sînt mulți concentrați pe monitor, domnule caporal ?

Marinarul se uită la el bănuitor și-și frămîntă umerii groși :

— Nici unu' !

— Aa ! Nu se poate ! De la noi, din Getuza, sînt plecați toți pescarii ! De mult !

Cîrmaciul zîmbi știutor :

— I-am văzut ! Nu trecură p-aici, prin comisie ? Nu i-am cărat eu ?

— Trecură ? o făcu Vetrineanu înainte pe prostul. Și unde sînt acuma ?

Caporalul oftă adînc înălțîndu-și și coborîndu-și pieptul gogonat și strigă dintr-o dată marinarilor de la vîsle :

— Vîsla sus ! Vîsla sus !

Lipi cu dibăcie marginea bărcii de monitor și nu-i mai răspunse lui Vetrineanu. Din basul bărcii se ridică în picioare un marinar mititel, care aruncă o parîmă sus, pe puntea monitorului, de unde căzu spre apă o scară scurtă, noduroasă, din frînghie. Concentrații, cîte unul, cîte unul, începură să s-atîrne în grabă de scara moale și să sară pe punte. Cu o strîngere ciudată de inimă, Vetrineanu se urcă cel din urmă pe vasul vînăt și lat ca o broască, plin cu tunuri și catarge care nu prea străluceau în bătaia slabă a soarelui de decembrie. Pășind pe „Bucovina", Vasile Cîrnu își aduse pesemne aminte de nebuniile marinărești din tinerețe, de corvezile și de bătăile la cataramă pe care le mîncase ca recrut, pentru că începu să se învîrtească singur în jurul lui, privind cu lăcomie puntea vasului curat și lustruit ca un pantof. „Bucovina" însă era neschimbată și neschim-

baţi erau şi comandanţii ei. Cînd le veni rîndul pescarilor şi intrară în sala mare a monitorului în faţa comisiei despre care pomenise în treacăt cîrmaciul bărcii, Vetrineanu se încruntă fără să vrea, recunoscînd în mijlocul gradaţilor înşiraţi la masa lungă — plină cu hîrtii şi dosare — pe unul din comandanţii vechi ai „Bucovinei", pe care n-ar fi vrut să-l întîlnească acuma. Maiorul de marină Scarlat, un bărbat cam chiomb şi zbîrcit, îl recunoscu şi el de la uşă pe Vetrineanu şi-i strigă, ridicîndu-se în picioare :

— Vetrineanule ! Ai primit şi tu ordin ! Mare greşeală a făcut cine ţi l-a trimis ! Eu însă n-am nici o vină, să ştii ! Eu mă ocup numai cu repartizările ! Îndreptîndu-şi apoi privirea saşie spre Vasile Cîrnu, maiorul tresări : Da' ăsta lungu' cine e ? Nu e curvaru' ăla de trăgător de la tunul de 200 ? Stai, cum îl chema ?

— Cîrnu ! Vasile Cîrnu ! răspunse grăbit Vetrineanu, mulţumit că maiorul Scarlat trecuse repede peste ce începuse.

— Aşa e ! Cîrnu ! Ee, Cîrnule, acuma o să te trimitem la rusoaice ! Sînt blonde şi pofticioase la bărbaţi ca tine ! Mare noroc a dat peste tine ! Da' să ştii un lucru, Cîrnule : ca să ajungi acolo, la ele, trebuie să-ţi arăţi întîi şi-ntîi vitejia, băiatule, trebuie să lupţi, să lupţi pe rupte ! Deşi sînt mulţi alţii care şi-au vărsat sîngele pînă-acum pentru tine ! Trupele aliate înaintează fulger. Trupele noastre, şi ele înaintează tot aşa. Într-o lună, Cîrnule, înfigem steagul tricolor deasupra Kremlinului. Poate că o să ai tu bafta să faci isprava asta !

— Da' ce... dom'le maior, ce căutăm noi ?... strigă Vasile Cîrnu nedumerit. Simţind însă cotul lui Vetrineanu în coastă, îşi şterse repede nasul cu podul palmei şi se strîmbă într-o parte ca de ceva care-i făcea greaţă : De ce, dom'le maior, ne daţi la infanterie ? Ce să căutăm noi pe uscat ? Ne ştiţi pe noi că putem să-notăm pe uscat ? Din Getuza plecară toţi oamenii şi nu văz nici un picior de getuzean p-aici, pe monitor ! Vetrineanu iar îl înghionti, iar

Cîrnu îşi îndulci glasul şi sfîrşi mai domol : Zău, nu sîntem buni pe uscat, dom'le maior ! Ne uscăm şi murim ca broaştele, ca peştele fără apă !

Maiorul îi privi chiorîş pe-amîndoi şi răspunse zîmbind :

— Lasă, Cîrnule, că sînteţi buni şi pe uscat. Cunoaştem noi marfa. Ştim noi ce marinari avem. Şi pe urmă, nu e la alegere ! Nu e pe tocmeală ! Ordinul e ordin ! Duceţi-vă la plutonier să vă dea efecte de război şi arme.

Din ziua aceea, o săptămînă întreagă, ziua şi noaptea, Tudor Vetrineanu şi Vasile Cîrnu dormitară în trenul militar care-i înfunda mereu spre răsărit, hîţînîndu-i pe un drum care nu mai avea sfîrşit, hurducăindu-i spre o lume neştiută. Noaptea zăceau înghesuiţi pe paiele întinse în vagonul de vite, iar ziua se uitau prin crăpăturile scîndurilor rare, la pămîntul străin şi necunoscut, ars şi pîrjolit, pustiu şi scormonit. Un vînt rece, care-ţi îngheţa oasele, se simţea din partea încotro mergea trenul, o aşteptare grea le fura orice gînd şi-i clătina într-o amorţeală rece, fără somn şi fără trezire. A opta zi, ajunseră din urmă unitatea de infanterie la care fuseseră repartizaţi şi se prezentară comandantului de regiment aflat din întîmplare la marginea pădurii în care era îngropat regimentul.

— Ce mi-i aduci mie, mă ? ţipă colonelul Straja la santinela zgribulită care-i oprise pe Vetrineanu şi pe Cîrnu la marginea pădurii. Du-i căpitanului Suru, că mai are treizeci de oameni în companie ! Şi du-i repede, ce te caşti la mine ? Du-i repede, că aşteptăm dintr-o clipă într-alta semnalul de atac ! Colonelul Straja, un bărbat înalt, subţire şi osos, mutat disciplinar, de ani de zile, comandant al unui regiment de infanterie prost văzut, întoarse spatele noilor veniţi şi porni prin pădure, mormăind şi înjurînd singur : Rezerve ! Întăriri ! Toată ziua mi se vorbeşte de rezerve, de întăriri şi ei îmi trimit cîte doi oameni pe zi ! Eu pierd cincizeci, o sută, şi ei îmi trimit doi !

Coborî, înjurînd, într-un bordei strîmt şi pitic, sub pămînt, la marginea de apus a pădurii. Se lăsase o noapte nespus de neagră, cu ceaţă deasă şi vînt aspru care fluiera cobitor. În tranşeele săpate cu cîteva ceasuri înainte în marginea de răsărit a pădurii, ostaşii şedeau pe vine, aşteptînd ordinul de înaintare. Tudor Vetrineanu şi Vasile Cîrnu se pitiră şi ei în tranşee, lîngă cei treizeci de oameni din compania a 2-a a regimentului, rînduiţi unul lîngă altul, muţi şi parcă înţepeniţi. Vetrineanu se uita în toate părţile, neştiind rostul lucrurilor şi nici măcar poziţia frontului. Îl întrebă în şoaptă pe-un ostaş mărunţel, care şedea pe vine, cu arma între genunchi şi casca pe ochi, şi trăgea din cînd în cînd, pe ascuns, dintr-un muc de ţigară vîrît în mîneca largă a mantalei :

— E departe frontul ?

Ostaşul se întoarse jumătate spre Vetrineanu şi răspunse binevoitor :

— Colea ! La cinci sute de stînjeni ! Noi sîntem linia a doua. Da'... în noaptea asta trecem într-a-ntîi ! A dumicat iar compania lui Ghibescu. Ostaşul se uită apoi mai cu atenţie la Vetrineanu şi se aplecă niţel să-l vadă şi pe Cîrnu. Aţi venit acuma ? Vetrineanu dădu din cap. Zău ? Cîţi ?

— Doi.

— Doi ? Păi ne-a spus... soldatul se opri din vorbă şi ascunse ţigara mai bine sub mîneca mantalei. Făcu loc unui om care trecea de-a lungul tranşeei, spre capătul pădurii, şi după ce omul se depărtă, trase iar din mucul de ţigară. Tîrziu, se apropie cu gura îngheţată de urechea lui Vetrineanu şi-i şopti, oftînd din tot sufletul : Ne bumbăciră, măi frate, încă o dată ieri noapte !... Cînd trece, într-o zi, în linia întîi compania lui Ghibescu, rămînem noi mai mulţi ; cînd trecem noi o zi în linia întîi, rămîne compania căpitanului Ghibescu mai mare ! Din batalionul nostru de trei sute şaizeci de oameni, nici cît un pluton nu mai sîntem ! Nu vezi ? Cică noi sîntem companie ! Ce s-aude în ţară ? Acasă ?

— C-aţi trecut de Odesa şi Crimeea şi că sînteţi aproape de Moscova !

Soldatul trase din ţigară şi de data asta oftă întretăiat, lung şi adînc.

— Aşa o fi, măi frate, da' ştii cum ne curăţă ? Ştii cum ne toacă ? Cică am lăsat acolo aproape trei sute de mii de morţi, de răniţi şi de prizonieri. Cum să nu te toace ! Dai tu năvală peste oameni paşnici ! Le arzi şi le pustieşti mîndreţe de ţară ! N-o să ajungă departe neamţu' cu treaba asta ! Şi noi... noi, uite cum le ţinem tira...

— Vezi bine că le-o ţinem ! şopti Vetrineanu. Ţara e plină cu ei, ne calcă în picioare, şi noi, în loc să-i dăm afară, ne-am lăsat împinşi aici de boieri, de Antonescu... Am dat năvală peste muncitori ca noi, peste ţărani şi pîrjolim un pămînt al lor pe care n-avem ce căuta. D-aia ne pisează şi-o să ne piseze! D-aia ne toacă !

Ostaşul asculta cu încordare, apropiindu-şi din ce în ce mai mult urechea de gura lui Vetrineanu. Oftă într-un tîrziu şi vorbi gîjîit :

— Zi, aşa s-aude în ţară ? C-am luat Odesa şi Crimeea ? Hm ! Noi doar am trecut p-acolo, măi nene, noi nu le-am luat şi n-o să le luăm niciodată ! Ştii cine ia ? Vetrineanu văzu prin întuneric că soldatul încearcă să-i zîmbească, însă chipul i se urîţeşte, i se strîmbă. Ăia de la Special, măi frate ! Ăia cară ! Ăia de la capturi şi colectări de trofee sau cum dracu' le zice !... Cară în ţară tot, măi frate ! Tot cară ! Tot ce e de mîncare ! De ţoale şi de alte cîte nici nu mai vorbesc. Ăia pradă şi-i despoaie pe civili ! Hopa ! Uite racheta ! Uite semnalul ! Gata ! Înaintăm ! Ţineţi-vă după mine, dacă nu ştiţi încotro mergem...

Vetrineanu şi Cîrnu ieşiră şi ei din tranşee şi începură să se tîrască în urma companiei I a căpitanului Suru. Aşa orbecăiră în prima noapte, tîrîndu-se pe burtă sau alergînd în neştire în coada companiei de treizeci şi doi de oameni, iar spre ziuă îi ajunseră din urmă întăriri masive, de tot felul ; şi de atunci încolo, zile şi nopţi la rînd înaintară într-o încleştare

nebună, o dată cu unităţile de tancuri, o dată cu motorizatele şi aviaţia, înaintară greu, din ce în ce mai greu, pînă se împotmoliră de-a binelea în faţa adevăratei poziţii de apărare dinainte întărită, un zid de foc de netrecut. Se zvonea că sînt numai la cîţiva kilometri de Moscova. Toate unităţile venite din spate se rînduiră în părţi, desfăşurîndu-se pe un front de zeci de kilometri, iar din urma lor se iveau mereu alte şi alte unităţi romîneşti, înghesuindu-se toate într-o fîşie lungă de pămînt, pregătind, pesemne, atacul hotărîtor. Gradaţii spuneau că nemţii sînt înaintea, în stînga şi în dreapta lor ; ostaşii însă şopteau că sînt îndărăt, în coadă. În noaptea a treia a pregătirilor, începu un viscol năprasnic, şi de atunci, o dată cu vîntul şi zăpada ce se porniră de-a valma, plesnind din faţă flancurile, un foc de moarte mistuia într-una unităţile împinse la atac. Regimentele se întorceau înjumătăţite după fiecare încercare. Nu puteau să răzbească nici măcar cincizeci de stînjeni înainte. Din urmă se îngrămădeau trupe şi unităţi motorizate noi, izbind într-una din toate părţile, ca să ocupe poziţii mai avansate şi să strîngă semicercul pentru atacul general.

Vetrineanu se afla în sectorul cel mai înaintat, ca puşcaş în compania nouă ce se formase din rămăşiţele a patru regimente de infanterie măcinate pînă atunci.

Într-una din nopţile lui ianuarie, cînd se mai potoli viscolul, se dezlănţui atacul general, atac care multă vreme lui Vetrineanu i se păru că seamănă cu Dunărea în timp de furtună, cu Dunărea în cele mai năprasnice clipe, cînd ea, năpustindu-se cu valurile asupra cheiurilor şi malurilor, peste care nu poate să treacă niciodată, se repede neputincioasă, val după val, plesneşte într-una zidirea pămîntească, dar pînă la urmă piere fără suflare în zbuciumul apelor din urmă, care se macină, se clatină, se revarsă asupra uscatului şi-abia tîrziu, după zile şi săptămîni de frămîntare, chin şi suferinţă, se liniştesc ostenite, se aştern netede şi parcă fără viaţă. Într-unul din aceste atacuri căzu grav rănit Vasile Cîrnu. Vetri-

neanu, aflat mereu în coada lanțului de trăgători pe care-l forma plutonul din mijloc al companiei de rămășițe, se repezea și el înainte la atac, dar nu trăgea nici un foc, sau dacă trăgea, trăgea în sus. După fiecare luptă, cînd compania rămînea îngropată în șanțurile de zăpadă, Vetrineanu începea să tușească și să verse peste așternutul alb de pe pămînt sînge negru și închegat. Nu-l băgă de seamă nimeni, pînă cînd, înaintea unui atac, îl văzu comandantul de pluton. Grăbit și speriat, tînărul sublocotenent îl bătu pe spinare, îmbărbătîndu-l :

— Lasă, n-ai nimic, din cauza frigului. Din cauza tremuratului !

Cînd se ridică plutonul din șanț și porni iar înainte, un glonț îl nimeri pe Vetrineanu drept în frunte, pe sub casca de oțel, repezindu-i capul îndărăt, pe spate. Pescarul se opri din goană, privi cu ochii împăienjeniți marea albă de zăpadă din jurul lui, se răsuci într-un picior ca la joc și se prăbuși, strigînd cu ultimele puteri :

— Moarte fasciștilor !

În spital, rana de la frunte se vindecă destul de repede, dar îi venea mereu greață, și aproape în fiecare zi vărsa sînge închegat pe podelele salonului și pe cearșafurile murdare ale spitalului. Răniții din paturi se întorceau cu fețele schimonosite în altă parte, sora îi ținea dinainte o scuipătoare albă și își strîmba și ea capul cît putea, scuturîndu-se și înfiorîndu-se din tot trupul. Vetrineanu își ducea mîinile la gură și rareori putea să-și astupe jetul de sînge aproape negru și închegat care-i țîșnea ca o fîntînă din gură, făcînd lacuri pe dușumele. Spre primăvară, cînd rana de la frunte se vindecă de-a binelea, Tudor Vetrineanu începu să verse și mai mult sînge. Șeful salonului îl chemă într-o zi la consultație și-l vîrî a zecea oară, dezbrăcat pînă la brîu, într-o odaie întunecoasă, unde îl lipi cu pieptul de un aparat luminos, de înălțimea omului. Îl puse iar să răsufle adînc, să tușească, să stea nemișcat, și-ntr-un tîrziu îl trase într-o parte, vorbindu-i grav, privindu-l drept în ochi, prin întunericul odăii :

— Da. Asta e ! În spital nu poţi să mai rămîi. Ţi s-a vindecat rana. Te trimit acasă definitiv. Treci mîine prin faţa comisiei de reformă. Predai hîrtia asta şi nu zici nimic ; nu zici nimic, orice te-ar întreba. Sîngele pe care-l verşi l-am analizat. E vechi şi nu e din grupa dumitale. Îl iei în gură pe-ascuns şi-l scuipi în văzul tuturor. Asta merge pentru profani, dar noi avem alte mijloace... înţelegi... ăl de ieri, dat pentru analiză, era de-al dumitale. Pesemne ţi s-a terminat provizia şi ţi-ai supt de undeva !

Vetrineanu lăsă capul în jos :

— Domnule doctor, trebuie să mă...

— Ştiu, ştiu ! Mi s-a vorbit despre dumneata şi ieri. Eşti mai folositor în spate decît acolo unde ai fost. Trebuie să ştii însă c-ai fost auzit strigînd „Moarte fasciştilor !" cînd ai căzut rănit.

— Credeam că mor...

— Noi am socotit-o drept o criză, un rezultat al izbirii în frunte. Poftim certificatul. Rana de la cap îţi dă ameţeli şi crize de nebunie, să ştii ! Boala de piept a rămas boală de piept... Parcă îi făcu şmechereşte cu ochiul.

Vetrineanu strînse cu putere mîna doctorului şi plecă spre salonul cu răniţi. În dimineaţa următoare trecu prin faţa comisiei medicale, îşi luă actele şi părăsi spitalul, urcîndu-se într-un tren cu răniţi, care se îndrepta spre ţară. Călători pînă la Bucureşti deasupra răniţilor, într-o plasă de sîrmă pentru bagaje, fără să-l bage nimeni în seamă. Abia cînd ajunse, cu alt tren, la Cernavoda şi de-acolo cu vaporul la Balta, vizavi de Getuza, cîţiva oameni din Balta îl recunoscură şi se uitară la el ca la urs, pipăindu-i cicatricea din frunte şi chiorîndu-se la mîna îndoită, atîrnată de gît.

Cînd ajunse în port şi zări Getuza, Vetrineanu uită de plămîni şi de răni, de război şi de certificate şi-o rupse la fugă spre debarcadere, sorbind din ochi cu lăcomie malurile şi apele limpezi şi liniştite ale Dunării şi simţind cum i se scurg pe obraji, pînă pe buze, boabe mari cu gust sărat şi dulce. Pe bacul de scînduri care-l trecea la Getuza, întîlni un bătrîn din

Cuțitari, care venise la Balta după mălai și care se întorcea înjurînd, cu traista goală :

— N-am găsit un fir de mălai, măi Tudore ! Murim, măi băiete, de foame ! Așa criza dracului n-am pomenit nici în '916 ! Strînge neamțu' tot ce e de mîncare și duce la ai lor ! Auz că l-a-nțepenit în iarna asta pe loc ; auz că nu mai dă el dosa așa cum dădea la-nceput. Cică a degerat toată iarna la ușa Moscovei și nu l-a lăsat rusu' să intre înăuntru să se-ncălzească de loc ! Hai ? Ziseși ceva ?

— Cam așa e...

— Da' tu unde fuseși ? Că nu s-a mai auzit de numele tău decît acu' fo lună, cînd veni Vasile Cîrnu beteag. A venit, măi băiete, cu un picior mai scurt. Ce băiat voinic și să-l vezi cum se scălîmbăie, de zici că e damblagiu ! Cică o să meargă din ce în ce mai drept ! Da' bine că-ncepurăți să mai vă-ntoarceți cîte unul, măi băiete, că toată iarna și primăvara primirăm numai cărți poștale și telegrame cu morți, ca-n vara trecută, ca la-nceputu' războiului ! În fiecare zi ne sculăm cu cîte doi-trei morți în port, măi Tudore. Îți vine să-ți iei cîmpii de zbieretele muierilor... Hai ? Spuseși ceva ?

— Mai sînt nemți în Getuza ?

— Berechet, Tudore ! Cît a fost iarnă, frig, și Dunărea cu sante mari, cu sloiuri pe ea, nu prea se vînturară. Morți ! Acușa iar începură mișcarea ! Cară armamentu' din vamă în șlepuri, din șlepuri în vamă, dracu-i înțelege ! S-aude că acuma iar o să-l înghesuie pe rus în ofensivă, că s-a-ncălzit timpu' ! Tu... Tudore... Moșul își răsuci mustățile lungi și se uită la Vetrineanu bănuitor. Adicăte, vreau să zic, Tudore, tu ai afcte în regulă ? Că Vasile Cîrnu nu vrea să le-arate la nimilica ! Cică nu i se vede picioru' ? Ce mai vrem ? Măcar că... e o poveste și cu picioru' lui, măi băiete ! Nu-l prea crede lumea c-a fost rănit d-adevărat ! S-a scornit că s-a uns cu pămînt și s-a-mpușcat singur ! Hai ? Ziseși ceva ?

Vetrineanu zîmbi îngăduitor spre moșul vorbăreț:

— L-am văzut cu ochii mei cînd l-a dat peste cap un proiectil de aruncător, la un atac, astă-iarnă.

Nu e împușcătură la el. E atins de schije în fluierul piciorului.

— Așa ? Zău ? Zi așa, bietu' băiat ! Așa e, Tudore : cînd îți iese nume rău, poți să fii erou d-adevărat și tot nu te crede nimilica, tot nu te slăbește lumea din cîrteală ! Tu... o să stai mult p-acasă ?

— Pînă mă vindec.

— Hai ? Ziseși ceva ?

— Pînă mă vindec.

— Da' ce-ai ? Că nu văz nici un beteșug afară de mîna atîrnată de gît !

Vetrineanu luă degetul arătător al moșului și-l potrivi în cicatricea largă din frunte. Pe urmă își arătă pieptul cu palma și vorbi șoptit :

— Și pieptul, moș Gaman ! Pieptul ! Cîte un lighean de sînge vărs odată ! O să-mi mîncați coliva curînd-curînd...

Moș Gaman îl mai pipăi o dată în frunte, apoi, ostenit de umblet și vorbă, se lăsă pe vine lîngă balustrada baculuí. Oftă încetișor și-l privi pe Vetrineanu cu niște ochi stinși, albicioși, spălăciți.

— Ee, lasă, Tudore, nu te-ngriji tu d-atîta ! E răceală, măi băiete ! Ești voinic și treci tu și peste asta ! Nu ești ofticos de neam ! E răceală ! Se răscoace, se usucă plămînu' la loc, și gata, se face ca mai-nainte ! Oftica asta de pe front, măi băiete, este ca o igrasie ; dacă dă de soare se zvîntă, se usucă pereții plămînului și trece ! Te-nzdrăvenești ! Da' mai bine te-ar ține mai mult, că ăștia adună tot ce merge în două picioare, Tudore ! Te-nhață dacă te vede mai înviorat ! Hai ? Ziseși ceva ? Nu ? Acuma, ca să-ți spui drept, a ajuns de mult vestea că ești rănit și bolnav în spital, da' nu știa lumea că la piept și la cap ! Acuma, că-mi spuseși mie, e dăstul, nu mai e nevoie să te spovedești la fiecare, îi deslușesc eu pe toți. Hai ? Ziseși ceva ?

— Să ne dăm jos, c-am ajuns, moș Gaman !

— Așa e, să ne dăm jos, zău, că n-o să facem sat pe bacu' omului ! Vetrineanu îl ajutase să se ridice de pe marginea baculuí și-l sprijinise pe bătrîn pînă pe uscat. În malul Dunării, moș Gaman se despăr-

ţise grăbit de Vetrineanu, şoptindu-i tainic : Mergi sănătos, Tudore, că eu o iau pe marginea Dunării : e mai de-a dreptul ! Şi o coti repede spre abator, silindu-se din răsputeri spre Cuţitari, mulţumit că avea ce povesti în mahala. A doua zi dimineaţa, Vetrineanu se lămurise repede că ce storsese moş Gaman de la el, pe bac, era puţin, era nimic pe lîngă ce putuse să scornească şi să-nflorească mahalaua peste noapte...

Trăgînd la bobăici rar şi îndelung, adus din spate asupra budurilor groase şi grele, Vetrineanu îşi trecea prin minte fără să vrea plecarea lui pe frontul din răsărit, rănirea, spitalul, întoarcerea atît de grabnică, ultimele întîmplări din port. Bobăicile se prelingeau încet pe deasupra apei şi lăsau în urma lor un ţîrîit prelung şi des, de picături mici de apă, iar la fiecare aplecare a pescarului, ujba din stînga scîrţîia încetişor, scîncea ca un copil în somn, înfăşurîndu-se în jurul cuiului lucios şi neted. Abia cînd ajunse cu lotca la mijlocul Dunării, Vetrineanu se trezi din amorţeala ce-l cuprinsese şi se opinti mai cu nădejde în propteaua de la picioare ; îşi trase cu putere trupul pe spate şi repezi lotca uşoară înainte, ca o săgeată. Aproape de mal, îşi încetini din nou mersul şi începu să-şi caute din ochi un loc mai potrivit pentru dat la tîrboc. Lîngă gura Geşului, la vale, unde se potolea vîrtejul anafoarelor, se prăbuşise în malul Dunării o salcie uriaşă, verde încă, plină de un frunziş bogat şi tremurător. Trunchiul salciei intrase pe jumătate în apă, iar crăcile înverzite pluteau, îndoite de curent, pe faţa Dunării. Adăpostul pe care-l făcea salcia prăbuşită era cel mai bun vad pentru pescuit. Vetrineanu legă restiga lungă de funie de o cracă mai groasă, iar cîciul lotcii, ciocul de la spate şi dinspre larg, îl alătură de frunzişul des şi ud, luminat pe jumătate în apa tulbure şi adîncă a Dunării. „Sabiţă ! Sabiţă trebuie să pice p-aici !" se gîndi pescarul şi începu să întindă plasa tîrbocului pe braţele de lemn, îndoite şi albe.

Cînd termină treaba, apucă tîrbocul de coada groasă şi-l cîntări în mîini de cîteva ori, smucindu-l să vadă dacă nu e plasa zbîrcită sau dacă nu se clatină braţele înfipte în tăieturile cozii. La vale de salcie ţîşni în sus un baboi strălucitor, mic şi iute ca un fulger. „Aha ! E vesel că e întuneric şi nu-l vede nimilica !“ Vetrineanu s-aşează în cîciul lotcii şi-şi sumese cracii pantalonilor pînă sub genunchi şi mîneca stîngă pînă la cot. Privi spre pădurea de sălcii şi-şi mai răsfrînse o dată mîneca stîngă de la cămaşă : „Nu crez să fi trecut patrula. E devreme. Cum ne-am găsit altădată ne găsim noi şi-acuma... Da', numai să scape omul de ochii nebunului ăla“. Ultima dată cînd se întîlnise cu Vetrineanu, soldatul din ostrov i se plînsese că nu poate să scape de ochii camaradului de patrulă, că stă numai lîngă el cît patrulează amîndoi spre pichetul vecin.

Vetrineanu apucă tîrbocul şi începu să înfigă încetişor vîrful încovoiat în apa netedă şi aproape stătătoare. Cum atingea apa, plasa îşi schimba culoarea, se uda şi tremura parcă înfiorată de răceala şi negreala apei. Curînd, vîrful tîrbocului se ivi mai la vale, întors şi îndoit în sus, şi Vetrineanu simţi în palme o izbire uşoară, un tremur care venea prin lemnul gros pe care-l strîngea în mîini. Tîrbocul ieşea singur afară, încet-încet, ca un submarin, şi cînd nu mai rămase în el decît un ispol de apă, ţîşni în aer din acel căuş de apă o sabiţă subţire şi strălucitoare, albă şi zvăpăiată ca o codană. Şi sabiţa se zbătu, se zbătu speriată în plasa deasă, pînă cînd Vetrineanu o răsturnă între crivacele negre şi scorojite, dar curate, ale lotcii. Într-un sfert de ceas prinse o strachină de sabiţă.

În malul apei se ivi un grănicer romîn, cu chipiul pe-o sprînceană, cu chipul roşcovan şi cu hainele largi, nesăbuite şi strîmbate din cauza armei care-i atîrna de umărul stîng. Grănicerul îşi potrivi cureaua armei pe umărul strîmbat şi întrebă răstit :

— Eşti din Getuza ?

— Păi ! D-acolo !

— Eu din Bucureşti. Ai prins ceva ?

— Cam o strachină !

— Da' permis ai ?

Vetrineanu se uita mirat la soldatul cu hainele deșălate pe el și oftă, vorbind cu tristețe în glas :

— De unde permis, camarade ? Ți-l dau ție, peștele, dacă-l vrei, să-l frigi la pichet ! Și-așa o să mi-l ia santinela de dincolo, de la abator !

— Zău ? Mi-l dai mie ? se bucură grănicerul. Dă-l încoa' !

Vîrînd tîrbocul în apă și petrecîndu-l cu privirea, Vetrineanu răspunse zîmbind și ridicînd din umeri :

— Păi... vino și ia-l tu, că eu n-am în ce ți-l pune!

Soldatul, fără să-și scoată arma de pe umăr, merse în cumpănire pe trunchiul gros al salciei prăbușite în marginea Dunării, sări sprinten în lotcă, afundînd-o și clătinînd-o, și, călcînd cu bocancii grei din crivac în crivac, veni pînă în cîci, lîngă pescar.

— Sînt Z. Am venit în locul lui... Frumoși sînt ! se miră el tare, uitîndu-se cu plăcere la baboii săltăreți.

Și, lăsîndu-se pe vine, își luă capela de pe cap. Privi la căptușeala soioasă și ruptă a capelei și parcă se răzgîndi. Scoase încetișor din căptușeală o hîrtie curată, împăturită în patru, i-o întinse cu grijă lui Vetrineanu, apoi își puse capela strîmb pe cap și-și desfăcu cu amîndouă mîinile capacele cartușierelor.

— Nu ! Mai bine îl pui în cartușiere ! și zîmbi mulțumit și ușurat de ceva. Sînt de piele și nu se udă ! Nu-i așa ? Șopti : Să știi că după trei zile șlepurile încărcate pleacă și rămîneți cu buza umflată ! Grănicerul aduna peștele dintre crivace, îl punea în cartușiere și vorbea încet și încurcat, ca să nu fie înțeles de pe mal, amestecînd vorbele întîmplătoare despre pește cu gîndurile clare pe care Vetrineanu le urmărea lacom, dînd însă într-una la tîrboc cu nepăsare și pricepere, scărpinîndu-se mereu după ureche de parcă-l ciupea ceva. Își vîrîse hîrtia primită de la soldat într-o tabacheră de nichel, legată cu o ață și, aplecîndu-se spre tîrboc să scuture plasa udă, o atîrnase sub carina lotcii, în apă. Dînd mereu

la tîrboc, pescarul parcă nici n-auzea sporovăiala încurcată a soldatului lăsat pe vine pe fundul lotcii :

— Nu sîntem mulţi în pichet şi nu ne amestecăm în treaba voastră ! Eu fac de patrulă poimîine noapte. Trec cu patrula după miezul nopţii... Bobletele este mai vioi decît sabiţa, spuse el tare. Văz că sabiţa îşi cască gura, ostenită ca o muiere după fugă! Să nu te duci tu în pădure ! Trimite doi oameni. Da' încurcă în aşa fel treaba, ca să nu poată nici dracu' s-o descurce. Adică nici oamenii din port să nu-şi dea seama cum şi ce fel ! Numai aşa o să-şi lungească viaţa şi n-o să aibă ce sufla... la o adică... Data viitoare te găsesc la deal de gura Geşului, că-l fac prăjit ! Treci în fiecare zi p-aici. La nevoie te caut în port la locul ştiut. Dacă mai prinzi o strachină, n-ai decît să pleci. Mie mi-ajunge ăsta. Soldatul se ridică în picioare, apăsă peste bumbii ruginiţi butonierele tăiate în piele ale cartuşierelor şi spuse zîmbind larg, gata să-i întindă mîna lui Vetrineanu : Să trăieşti, bodaproste, să vezi ce-o să se lingă de peşte grănicerii ! Auzi-l cum se zbate în cartuşiere ! Faceţi pe proştii şi pe singurii ca şi pîn-acuma. Habar n-aveţi ce e în ţară. Ce faceţi, faceţi de capul vostru... Altfel, stricăm tot.

Se întoarse dintr-o dată şi plecă din crivac în crivac, prin mijlocul lotcii, spre mal. Peste trunchiul de salcie trecu în fugă, iar cînd ajunse pe uscat, trase prin mîinile mari două crenguţe de salcie, jumulindu-le şi, rămînînd în palme cu două ghemotoace de frunze verzi şi smolite, se şterse cu ele îndelung, strigînd către Vetrineanu :

— Fără permis nu e voie să-i pescuiţi, să ştiţi ! Numai cu permis. Dezleagă lotca şi pleacă de unde ai venit...

Dar Vetrineanu mai dădu la peşte o jumătate de ceas şi răsturnă între crivacele pline cu apă douătrei străchini de sabiţă zvăpăiată, ascuţită şi strălucitoare. Soarele se apropia de vîrfurile plopilor de la Cotul Mare şi îşi lungea razele aurii pe întinderea

tremurătoare a Dunării. Pescarul își dezlegă fără grabă lotca și plecă spre Getuza, trăgînd la bobăici rar și apăsat, ca și la venire.

13

În noaptea liniștită care urmă, nu dormi de loc. Treceau pe drum, prin Getuza, spre front, noi unități romînești motorizate. Ca și Vetrineanu însă, oamenii, măcar că auzeau prin somn huruitul întrerupt de camioane grele care se scurgeau unul după altul cutremurînd pămîntul Getuzei, clătinînd pereții șubrezi ai caselor și zornăind geamurile slab încheiate între cercevele, rămîneau totuși liniștiți în așternuturi. Văzuseră unități motorizate și altă dată, cu aproape un an în urmă, la începutul războiului, cînd ieșiseră grăbiți la porți și priviseră ceasuri întregi mașinile grele cu șase roți groase, trăgînd fiecare cîte un tun pe două roți, cu țeava îndreptată spre cer ca o amenințare, sau lăsată în jos ca o coadă bleagă de cîine. Treceau cu luminile stinse, în mare viteză, cotind spre răsărit în dreptul cîrciumii lui Banovici, unde se așezase în mijlocul drumului un soldat cu un drapel în mînă, arătînd direcția. Sus, în fiecare camion, rînduiți pe bănci ca la școală, înghesuiți cîte cinci, cîte cinci, ședeau soldați romîni, nemișcați, cu căștile verzui pe cap, cu curelele petrecute pe sub bărbie, cu armele între picioare. Obișnuiți cu întunericul nopții, șoferii mînau mașinile nebunește, cu farurile stinse, într-o goană fără opriri, porniți la un drum lung. Șezînd pe băncile de lîngă porți, bătrînii, femeile și copiii priveau în tăcere defilarea huruitoare a unităților motorizate, a unităților de artilerie, a unităților de infanterie motorizată, și numărau uneori mașinile, tunurile, brandurile grele, pînă cînd, tot petrecînd cu ochii fiecare camion,

ameţeau, începeau să caşte de somn şi, amintindu-şi de treburile care-i aşteptau a doua zi, intrau în casă să se culce. Din curiozitate, în primele nopţi, getuzenii ieşeau pe la porţi şi petreceau cu privirea unităţile romîneşti ce se îndreptau în goană spre front, iar unii dintre ei chiar cunoşteau numărul camioanelor care le trecuseră pe dinaintea ochilor. Curînd însă, ca şi-acuma, nu mai ieşiră din aşternuturi, ci simţindu-le prin somn huruind pe şosea se răsuceau pe partea cealaltă şi adormeau cu gîndul ca a doua zi să le spună vecinilor că le-auziseră trecînd. Cei mai curioşi şi fără somn îşi petreceau însă nopţile tot pe la porţi, privind maşinile deschise, încărcate cu soldaţi înţepeniţi pe bănci, muţi şi nemişcaţi, ca nişte cruci în cimitir.

Curînd, frontul avu nevoie de atîtea întăriri, încît unităţile de infanterie motorizată începură să treacă ziua-n amiaza mare, fără să mai ţină seama de spaima populaţiei civile şi fără să mai fie un secret militar că-n ziua de cutare au trecut prin Getuza spre front atîtea sute de camioane de infanterie motorizată sau atîtea tunuri grele. Lumea îşi lăsa baltă treburile şi privea nestingherită şirul nesfîrşit de camioane botoase şi verzui, pline cu cîte cinci rînduri de ostaşi cu armele între picioare şi cu căştile de oţel trase pe ochi, cu cureluşele petrecute pe sub bărbie. Pe vreme de ploaie erau înveliţi în foi de cort cu pătrăţele pămîntii, iar pe vreme bună îmbrăcaţi în vestoane verzi ca iarba, groase, de iarnă.

În plină viteză prin Getuza, camioanele se scurseră timp de două luni, cotind pe drumul răsăritului, dar cînd frontul se depărtă şi unităţile aveau loc să intre în foc de-a dreptul prin Moldova, nemaiavînd nevoie să se răsfire şi să ocolească pînă la Dunăre, pămîntul Getuzei se linişti, îşi opri cutremurările adînci de zi şi noapte, şi portul îşi întoarse privirea la viaţa lui de aşezare pescărească depărtată de lume şi de front, cu viaţa lui zilnică, neobişnuită şi silnică în ultima vreme, nesuferită şi de neînchipuit fără scandaluri şi chilomanuri. O dată cu scurgerea flăcăilor şi a oamenilor mai tineri spre front, Getuza rămăsese

fără tinereţe, rămăsese văduvită şi pustiită. Cînd soarele îşi arăta faţa luminoasă, scăldînd în strălucire apele Dunării, parcă se mai luminau şi feţele mamelor şi ale bătrînilor ; pe uliţele mahalalelor începea să forfotească o lume mai zgomotoasă, mai vie, făcîndu-şi de treabă prin vecini şi pe la prieteni, aducîndu-şi unii altora veşti şi zvonuri îmbucurătoare, născocite sau auzite uneori chiar de la cei cărora le împărtăşeau ; atunci, parcă se mai uita de front şi de moarte şi lumea ieşea cu voioşie în întîmpinarea luminii şi strălucirii de afară; dar cînd cerul se acoperea de nori negri şi ameninţători, cînd văzduhul cobora cenuşiu şi greu aproape de pămînt şi de apele Dunării, cînd se lăsa întunericul asupra Getuzei, învăluind-o într-o manta vînătă, înăbuşind-o şi înconjurînd-o cu un cerc de orizonturi negre şi apropiate pînă la o sută de stînjeni de privitor, atunci lumea se ascundea în case şi asculta cu îngrijorare acele tunete răscolitoare şi prelungi, acele trăsnete cu săgeţi roşii şi frînte ce despicau cerul deasupra Dunării şi a ostrovului, cutremurînd iar din încheieturi pămîntul năpădit de cîte o ploaie cu piatră cît boaba de fasole. Atunci, înfiorînd sufletele slabe şi chinuite ale muierilor cu bărbaţi pe front, aceste ploi ce semănau cu potopul îngrozeau lumea ca niciodată şi, îngenunchind în faţa icoanelor, femeia îşi închipuia focul, şi prăpădul, şi întunericul în care se zbătea şi alerga bărbatul plecat la război, îşi îndrepta faţa înlăcrimată spre icoana aurie sub care ardea o candelă de pămînt şi se ruga cu buzele tremurătoare, în şoptiri de implorare şi neputinţă : „Fereşte-l, doamne, că are copilaşi ! Păzeşte-l că numai tu mai poţi să faci ceva în focu' d-acolo !“ Dar Domnul se dovedea şi el cu puţină putere în războaie şi, cu toate rugile fierbinţi ale mamelor şi nevestelor, le trimitea neîndurător doar ziua şi locul unde căzuse „vitejeşte“ la datorie soldatul Nache Ispas sau caporalul Gheorghe Plînge, dintr-un regiment de infanterie despre care se zvonea că pierise în întregime în faţa Moscovei, scăpînd din el doar

un singur om, locotenentul beţiv Titu Popa din Călăraşi.

Getuza, pe vreme urîtă, cu cerul tulbure căzut aproape de pămînt, parcă era o tingire de aramă acoperită cu un capac negru din tuci greu, în care fierbeau în clocote sufletele oamenilor năpăstuiţi şi îngroziţi de jertfele pe care războiul le cerea în fiecare zi. Şi atunci, în locul slăbiciunii şi al neputinţei de-a fi acolo să-i ferească pe cei dragi, în pieptul pescarilor mai vîrstnici, cu băieţi căzuţi pe front, şi al flăcăiaşilor cu fraţi pieriţi pe cîmpurile de luptă se năştea şi creştea o ură sălbatic de răzbunătoare, o ură care-şi găsea pe aproape uşurarea, o ură care se revărsa asupra comandamentului german, asupra nemţilor care-şi aşezaseră depozitele cu armament în port, asupra acestor străini cu vorbire rece şi răspicată, răstită şi cu ton de comandă, asupra celor care începuseră războiul nebunesc şi atrăseseră în nebunia lor toată floarea tineretului romîn. Cu ochii seci de lacrimi scurse, femeile priveau clădirea înaltă a vămii şi blestemau cu glasuri sugrumate de suspine : „N-o s-aveţi voi trai cu noi aici, n-aveţi voi grijă !" Iar bărbaţii, cu priviri tulburi şi ameninţătoare, cu ochii răi şi duşmănoşi, scormoneau în minţile înfierbîntate cum să-i trăsnească mai bine pe ocupanţi. Calmul, liniştea lui Vetrineanu şi a lui Ceafalan îi scoteau din sărite, căci ei ar fi vrut să treacă prin cuţit într-o noapte tot comandamentul ; şi nu de puţine ori Vetrineanu îl prinsese pe Nacheciungul dînd ocol de departe găzăriei, privind cu uitătura lui cruntă clădirea comandamentului german. Oamenii, plini de ură, erau greu de ţinut în frîu, şi Vetrineanu trebuia să lucreze cu multă iscusinţă şi siguranţă, pentru că ura getuzenilor prea le întuneca minţile şi le înăbuşea sufletele tari, chinuite, prea la înflăcăra inimile strînse în gheara morţii ce le intrase în case, în port, pe pămîntul strămoşesc. Oamenii simţeau că Vetrineanu le coace mereu ceva nemţilor ; pescarii vîrstnici şi flăcăiaşii rămaşi în port îşi dăduseră repede seama că cu Vetrineanu treaba merge mai la sigur şi — amintin-

du-şi în fiecare zi cum reuşiseră să-i întoarcă pe nemţi în noaptea blestemată şi cum răzbiseră peste ei în port — rînjeau satisfăcuţi de deşteptăciunea lor, bucurîndu-se singuri în ascuns şi simţindu-se părtaşi şi cu mintea la planurile lui Vetrineanu — cu sufletul erau dintotdeauna.

Cam astfel de gînduri şi închipuiri îi trecură prin cap lui Vetrineanu în noaptea cînd una din ultimele unităţi motorizate romîneşti care se mai scurseră spre front ocoli prin Getuza. A doua zi, lumea privi deasupra capului un cer senin şi albastru-închis ca scrobeala de rufe. Bătea pe deasupra apelor Dunării un vînt cald de miazăzi, Crblea. Mulţi pescari puseseră pînzele albe la lotci şi, ca-n orice duminică după masă, din marginea Dunării ţîşneau mereu alte şi alte lotci zburătoare din care răsunau armonici triste şi vesele, chiote şi răcnete de flăcăiaşi băuţi, rîsete şi ţipete de fete sperioase. Getuzenii erau în toane bune. Nemţii se uitau de pe chei la goana nebună a lotcilor micuţe şi se mirau de îndrăzneala şi nepăsarea cu care această lume asurzitoare se plimba pe lîngă cele patru şlepuri cu armament, ancorate peste noapte în dreptul halelor. O teamă ascunsă îi aduse pe cîţiva gradaţi pînă la marginea Dunării, ca să privească mai de aproape fuga lotcilor uşoare şi să înţeleagă rostul acestei nebunii şi veselii nemaivăzute. O şalupă militară, plină cu soldaţi înarmaţi pînă-n dinţi, începu să patruleze prin faţa portului, luîndu-se cînd după lotcile care urcau în sus spre Cotul Mare, cînd după cele care treceau peste Dunăre în pădurea de sălcii a ostrovului din faţa Getuzei. Din mal însă îşi luau zborul mereu alte lotci cu pînze, care, săltînd uşor pe deasupra valurilor mărunte, se îndreptau spre largul apelor clătinate de vînt. Pe pontonul mare din centrul portului, Borea-primarul şi doi ofiţeri germani se uitau la lotcile micuţe care zburau pe dinaintea lor şi făceau fel de fel de semne, pe care fiecare pescar se prefăcea că nu le înţelege. Şi lotcile alunecau mai departe, pe lîngă mal, una după alta, îndreptîndu-se spre Cotul Mare sau spre ostrovul de

vizavi, fugeau la deal sau la vale, după voia cîrmaciului şi după bătaia schimbătoare a vîntului. Cînd trecu pe lîngă pontonul mare lotca lui Vasile Cîrnu, nemţii fură atraşi pesemne de frumuseţea Făniţei, pentru că începură să ţipe la Borea, îndemnîndu-l să-l cheme la debarcader pe pescarul cu lume mai puţină în lotca fără pînză, doar cu femeia şi doi copii. Cîrnu s-apropie de ponton şi recunoscu repede într-unul din ofiţerii germani de lîngă Borea pe aghiotantul colonelului mustăcios, pe vlăjganul care răspunsese de îmbarcare în seara de toamnă, cînd îi vîrîseră în Dunăre pe getuzeni.

Borea-primarul strigă de sus, de lîngă cabina pontonierului :

— Cîrnule ! Ia-i, mă, şi pe domnii ofiţeri şi plimbă-i niţeluş ! D-aia te-am chemat ! Văzurăm că sînteţi mai puţini în lotcă ! Îi iei ?

— Să urce ! se strîmbă Cîrnu nepăsător. Doar n-o să-mi cază mîinile !

Sub greutatea nemţilor, lotca se lăsă mult la fund, ridicîndu-şi ciocul de dinainte ca un feribot. Duşcă, băieţelul lui Cîrnu, fugi de lîngă mă-sa şi se ghemui în başul lotcii, în spatele lui Cîrnu. Făniţa, cu fetiţa în braţe, privea îngrozită cînd la obrajii albi şi bărbieriţi ai nemţilor, cînd la figura nepăsătoare a bărbatului, în ochii căruia, ea, care-l cunoştea, vedea sticlind gînduri viclene şi ameninţătoare. Mai multe lotci se apropiară de ei, trecură încoace şi-ncolo, încurcîndu-le dinadins mersul încet, fără pînză, iar cîţiva pescari tineri, flăcăiaşi ameţiţi de secară, umflîndu-şi armonicile şi chiuind, începură să strige în rîs :

— Vă-ncuscrirăţi, vă-nrudirăţi, nea Vasile ! Vă plimbaţi cu neamurile !

— Da-da ! Ia uitaţi-vă cine-i botează d-acuma-ncolo lui nea Vasile ! Aha ! Aşa naşi mai zic şi io !

— Ee, să ştii c-ai scăpat de sărăcie, nea Vasile ! Taman acuma te pricopseşti !

Cîrnu, ca niciodată, tăcea, înghiţea în sec şi se făcea că nu aude.

Lotcile cu erchene albe, umflate în triunghi, se ştergeau ca săgeţile pe lîngă ei, flăcăiaşii chiuiau în neştire, ţinîndu-se mai pe aproape de armonici, şi pe toată întinderea Dunării era o forfotă şi-o plutire de păsări negre, purtate de aripi albe de pînză, umflate de vînt, care se ajungeau unele pe altele, se încrucişau, se alergau, se întreceau, urcau la deal, se lăsau la vale, veneau spre port şi se duceau la ostrov. Muzica şi chiotele îi atraseră pe nemţi spre pădurea de sălcii din faţa Getuzei şi-i făcură semne lui Cîrnu să meargă într-acolo. Trecură Dunărea şi urcară de-a lungul malului, pe dunga ostrovului. Nemţii priveau atenţi în pădure şi vorbeau între ei, arătînd cu mîinile spre fetele care pluteau în leagănele lungi, făcute din funii nesfîrşite, petrecute pe după crăci groase şi înalte de salcie. Le plăcea să privească, le fura ochii jocul tinerilor. În partea de jos a leagănului, sub şezutul fetei, sub policioara de scîndură, atîrna o coadă lungă de funie, de care trăgea flăcăul aşezat dedesubt. Cînd trăgea flăcăul o dată, fata scotea suspine şi ţipete de spaimă şi plăcere şi zbura zece stînjeni deasupra pămîntului, pierzîndu-se în frunzişul sălciilor uriaşe ; cînd trăgea flăcăul a doua oară, fata ieşea din înălţimi, se ştergea ca o pasăre din basme sau ca un uliu pe deasupra pămîntului, chiuind şi rîzînd şi rugîndu-se de flăcău s-o dea mai încet. Şi cu cît se speria fata mai tare, cu atît o azvîrlea flăcăul mai în sus. Însă frica morţii şi gîndul la cel de jos o încleşta cu mîinile de funiile groase, încolăcindu-le şi strîngîndu-le cu cea mai plăcută şi înfiorătoare spaimă. Pe iarbă, mai în malul apei, erau întinse mese la care şedeau pescarii mai vîrstnici, cu mustăţile răsucite în sus, cu şepcile date pe ceafă, cu brîie roşii, late şi cu cuţite cu mînere de sidef, înfipte în stînga. Gustau tăcuţi din ce întinseseră muierile pe iarbă şi priveau chiorîş la lotca lui Cîrnu, care se apropia. Un cuţitar bărbos, aflat mai aproape de marginea Dunării, cînd ajunse Cîrnu în dreptul lui, strigă gîjîit :

— Mai încolo, în altă parte, nu puteai să-i plimbi, mă Vasile ? Sau ai vrut să ne strici şi azi chefu' ?

Cîrnu trase la mal și-i ceru amnarul să-și aprindă țigara. Se întoarse repede la lotcă și strigă :

— Crezi că le arde de plimbare ? Pe dracu' ! Ne spionează !

— Și tu, ce, ești sluga lor să-i duci, să-i porți ? se răsti pescarul. De ce nu se plimbă cu șalupa ?

— Sînt alții cu șalupa ! Umblă după lotcile cu erchene care s-aleargă pe la Cotul Mare ! Mie mi se face semn rău !

Bărbosul din marginea Ostrovului mormăi în barbă :

— Mă mir cum dracu-i rabzi în lotcă !

Nemții cerură să-i urce de-a lungul pădurii, pînă la Cotul Mare, pe urmă arătară cu mîinile spre larg, spre mijlocul Dunării, unde se luaseră la întrecere niște lotci cu erchene. În dreptul halelor țîșneau dintre șlepurile ancorate acolo cîte trei pînze odată, una lîngă alta, în răcnetele de mulțumire ale flăcăilor și-n rîsetele de spaimă ale fetelor. Unii pescari fugeau cu lotcile la deal, pierzîndu-se dintr-o dată spre Cotul Mare, alții piereau în zarea de necuprins a fluviului, iar alții intrau printre lanțurile de ancoră ale șlepurilor cu armament, lăsîndu-se să alunece printre anafoare. Nemții cerură să treacă și ei printre lanțurile din fața șlepurilor, luînd jocul flăcăilor drept cine știe ce manevră dibace. Cîrnu întoarse lotca de-a curmezișul și începu să tragă spre mal, apropiindu-se cu grijă de lanțul primului șlep. Făniții i se păru că nu trage bine, dar tăcu și-și strînse fetița în brațe. Nemții șopteau ceva între ei, cercetau cu atenție puntea șlepurilor și-și potriveau pistoalele la îndemînă. Cînd marginea lotcii se hîrșîi de lanțul primului șlep, Cîrnu se lăsă puțin pe o parte și întoarse capul spre lanțul al doilea ; lotca alunecă între ciocurile șlepurilor și, dintr-o dată, nimerind în golurile anafoarelor, se răsuci ca o copaie. Fănița dete un chiot scurt și pieri în mijlocul anaforului. Nemții, răcnind, pieriră și ei amîndoi odată în apele negre, tulburi și adînci. Cîrnu nu se mai văzu o vreme pe nicăieri. Doar șapca îi plutea pe lîngă lotca răsturnată, care nimerise printre șle-

puri și se prelingea la vale, întoarsă cu fundul în sus. Curînd se ivi și Cîrnu, ținîndu-l într-o mînă, în sus, pe Dușcă, și înotînd spre lotcă. Copilul se strîmba și zbiera înăbușit, scuipa apa din gură și plîngea înecîndu-se. Cîrnu se apropie de lotcă și-l aruncă deasupra, pe rotunjimea lată și lucitoare. De partea cealaltă o văzu pe Făniță înotînd cîinește, apropiindu-se, cu ochii lărgiți de groază și bolborosind ceva. Făniță încălecă repede pe fundul lotcii și începu să răcnească, zbătîndu-se înnebunită :

— Fetițaaa ! Fetițaaa, Vasile, fetițaaa ! Unde e fetița ? Își rotea ochii înspăimîntători în jurul ei, își frîngea mîinile și se răsucea jur împrejur, căutînd pe deasupra apei pustii. Se-neacă fetița, Vasile ! Sări !

Cîrnu se făcu nevăzut în apa neagră și tulbure, bîjbîind cu mîinile întinse în toate părțile și deschizînd ochii lacomi pe fundul întunecos al Dunării. Întîi uită de aer și se pomeni tîrziu de tot afară, răbufnind și strofăind. Se băgă a doua oară la fund, iar Făniță, care aștepta afară, cu ochii măriți de groază, crezu că nu mai iese. Cînd răbufni în sfîrșit la suprafață, Cîrnu ajunsese o dată cu lotca la lărgime, în spatele șlepurilor, în dreptul halelor. Îl scursese apa. Țipetele Făniței atraseră numaidecît multe lotci pescărești, care se apropiară în goană, și douăzeci de flăcăiași săriră dintr-o dată, îmbrăcați, în apă, făcîndu-se nevăzuți între vîrtejurile anafoarelor. Alți flăcăi se aruncară între șlepuri, mai la deal și mai la vale, căutînd și orbecăind în apa adîncă și murdară. Cîrnu se băga într-una la fund, pierea în Dunăre, o dată cu flăcăii din jurul lui, care se afundau în tăcere, răbufneau afară o clipă și iar se făceau nevăzuți. Apa avea cîțiva stînjeni adîncime. Curînd anafoarele rămaseră mult la deal, șlepurile cam departe. Cu siguranță că fetița nimerise pe sub șlepuri. Lotca lui Cîrnu, întoarsă cu fundul în sus, plutea la vale, purtînd-o pe Făniță, care răcnea înnebunită, și pe Dușcă, plîngînd și zbierînd îngrozit. Niște pescari îi luară lui Cîrnu femeia și co-

pilul şi-i purtară la mal. Alţi pescari întoarseră lotca pe faţă şi-o traseră la remorcă spre uscat.

Tîrziu, Cîrnu veni şi el în urma lor, înotînd rar, cu mînecile cămăşii umflate, cu chipul învineţit. Se urcă pe malul plin de lume, se aşeză pe marginea lotcii pline cu apă şi începu să privească năuc în spatele şlepurilor negre şi uriaşe, unde se vedeau învîrtindu-se cele din urmă frămîntări ale anafoarelor. Făniţa ţipa şi alerga în sus şi-n jos pe marginea Dunării, îşi striga fetiţa pe nume, se tăvălea pe nisipul ud, Duşcă plîngea cu sughiţuri în braţele unei femei străine. Abia cînd văzu că doi nemţi îl poartă pe Cîrnu la deal, între baionete, Făniţa se dezmetici, îl smulse pe Duşcă din braţele femeii străine şi alergă în urma bărbatului, zbierînd deznădăjduită, împiedicîndu-se în fusta udă şi lipită pe trup. Miu-cocoşatu o apucă de mînă şi-o trase după el, suind-o cu sila pe chei.

Cîtva timp, lumea se împrăştie pe uliţe, dar curînd, văzînd mai multe lotci căutînd cu carmacele pe la spatele şlepurilor, se îngrămădi din nou în marginea Dunării. Într-un ceas, pescarii nimeriră de două ori peste ofiţerii germani înecaţi, dar le dădură drumul la loc, îndărăt. Pe fetiţă o căutară pînă noaptea tîrizu, fără să dea de ea. Lumea îl blestema pe Cîrnu, îl blestema că-şi scăpase de la înec întîi şi-ntîi băiatul, pentru că ţinea mai mult la el, şi-şi lăsase fetiţa să se înece ; dar oamenii, care fuseseră de faţă, spuneau că Vasile Cîrnu, în vreme ce fusese tîrît la comandament, se smucise în mîinile soldaţilor, alb ca varul ca niciodată, şi strigase pescarilor care se ţineau după el :

— Măi oameni buni, fetiţa era în braţele ei, măi oameni buni ! Credeam c-o s-o ţie ! Şi ea, tîmpa, i-a dat drumul ca să scape ea !

Şi lumea se întoarse repede împotriva Făniţii ; Cîrnu se aflase la bobăici, Duşcă în spatele lui, nemţii în mijlocul lotcii, între el şi Făniţa. Făniţa şezuse tocmai dincolo, în cîci, în ciocul al doilea al lotcii ! Ea, Făniţa, ea era cu fetiţa în braţe ! De ce i-a dat drumul ? Dacă s-ar fi repezit Cîrnu la ele, la fetiţă,

atunci se-neca Duşcă ! Şi asta iar n-ar fi fost omeneşte ! Puţini îl înţeleseră în ascuns pe Cîrnu, puţini îl lăudară că-şi sacrificase fetiţa numai şi numai ca să-i înece pe nemţi.

După o anchetă de şase zile la comandamentul german, Cîrnu fu adus la poliţie, în faţa comisarului Vlădeasa şi a primarului Borea. Era vînăt şi negru la chip, cu ochii căscaţi şi roşii şi cu o răsuflare gîfîită, ca după o fugă nesfîrşită. Se găsi un martor, băcanul Dănilă, care declară că fusese din întîmplare pe chei şi că lui i se păruse că Vasile Cîrnu băgase dinadins lotca sub şlepuri. Şi astfel, chiar în faţa băcăniei lui Dănilă, se ivi peste noapte un stîlp gros şi nou-nouţ, vopsit albastru-verzui, de înălţimea unui om. Oamenii crezură la început că Banovici, cîrciumarul, nu mai vrea să primească în curtea hanului caii muşteriilor şi că le-a pus peste drum un stîlp de care să-i lege. Pe la toacă însă Cîrnu fu adus între baionete, lîngă stîlp, unde aşteptau cinci sergenţi înarmaţi pînă-n dinţi şi comisarul Vlădeasa cu Borea-primarul, care voiau să le arate nemţilor că autorităţile romîneşti nu-l iartă cu una. cu două. După ce-l văzură pe Cîrnu lipit cu spatele de stîlp şi înfăşurat de sus pînă jos cu funii groase, autorităţile plecară. Cîrnu cuprinsese prin spate stîlpul cu braţele, dar rămăsese drept, ţeapăn, mai înalt decît stîlpul. Se strînsese lume multă în uşa băcăniei lui Dănilă şi se-ntreba, pe şoptite, ce-i face la urma urmei pescarului ? Cît îl ţine legat acolo şi ce fel de pedeapsă este asta ? Foarte curînd însă oamenii aflară că este un fel de „stîlp al mişeliei" şi că Vasile Cîrnu are mare noroc că n-a fost legat cu capul în jos. Spre seară, doar copiii se mai apropiau de stîlp, dar fugeau repede, speriaţi de ochii fioroşi ai pescarului.

Noaptea, Cîrnu adormi cu capul în piept, păzit de sergentul de la încrucişarea drumurilor. Tîrziu, pe la miezul nopţii, sergentul se pomeni lîngă el cu Marin Buloi, cuţitarul, care ieşise cam cherchelit din cîrciuma lui Banovici. Buloi îl luă de gît, îi suflă în faţă duhoarea de secară şi-i spuse că de pescărie nu

se mai ține de mult, dar că o mîncare de pește tot îi aduce poimîine, cînd se duce el cu nemții, cu o treabă secretă la Tîrlogi, pe baltă. Lîngă stîlp, Tudor Vetrineanu îi tăie legăturile lui Cîrnu și-l legă în locul lui pe Nache-lunganul din Cuțitari. Nache era nițel mai mărunt, dar destul de înalt ca să nu se bage de seamă pe întuneric schimbul. Buloi îl pupă de cîteva ori pe sergent, își aprinse țigara de la el și plecă spre casă clătinîndu-se ca niciodată și cîntînd cît îl ținea gura. Vetrineanu îl purtă pe Cîrnu pe ulițe întortocheate, ocoliră mahalalele pe departe și ajunseră în malul Dunării, lîngă abator, unde-i aștepta Ceafalan cu lotca. În vreme ce treceau Dunărea spre ostrov, Ceafalan îl lămuri pe scurt pe Vasile Cîrnu ce treabă o să facă împreună și, fără să aștepte răspunsul lui Cîrnu, îl luă la refec :

— Tu, Vasile, mai întreabă-ne și pe noi... dacă zici că ne respecți vorba cît de cît ! N-o lua de unu' singur, măi băiete ! Nici așa, să ne omorîm copiii ! Dacă nu ți se-neca fetița, te punea la zid la sigur ; da' și-acuma... că ți s-a prăpădit, tot nu e mai vesel. Asta o știi tu mai bine ca mine ! Copilul e copil ! Ai tulburat sufletele oamenilor și-ai întărit paza nemților ! Și pentru ce ? Pentru doi inși ?

— Nea Radule, cînd i-am văzut că se caută de pistoale, am zis că e ceva cu ai noștri, pe șlepuri, și m-am pomenit între anafoare dinadins !

Ceafalan tăcu stînjenit. Va să zică, omul ăsta zurbagiu, poreclit „bețivul" și „muiercea", fusese cu gîndul la pericolul ce i-ar fi amenințat pe alții, și nu văzuse pericolul în care-și punea familia ? Cîrnu suspină adînc, dîndu-și seama că Ceafalan, lumea, n-o să-l ierte niciodată. Dar asta nu era nimic față de ce-și închipuise el la comandament, față de ce-și închipuia el încă. Fără să vrea, Cîrnu era mereu cu gîndul pe fundul Dunării, își închipuia în fiecare ceas și în fiecare clipă fetița rostogolindu-se pe pietrișul rece și străin de pe fundul Dunării ; Cîrnu se întreba mereu cum va putea să trăiască o viață întreagă cu acest gînd nenorocit ?! O viață întreagă —

pentru că fetița lui Cîrnu nu mai ieși afară nici după trei zile ; se atîrnase pesemne cu mînuțele de ceva și n-o mai găsiră pescarii cu carmacele, măcar că o căutară și a doua zi pînă seara, și a treia zi pînă la nămiezi. Dangătul clopotelor din mahalaua Colivari îi va aminti toată viața lui Cîrnu chipul fetiței fără mormînt și cruce, fără slujbă și flori. Nea Radu, se gîndea Cîrnu, are tot dreptul, dar cine suferă mai mult după fapta asta ? De Făniță nici nu mai vorbesc, săraca !

Ajunseră în pădure, dincolo de Cotul Mare, și s-apucară de treabă. Două ceasuri întregi și neîntrerupte tăiară trunchiuri mari de salcie verde și le făcură stînjeni-stînjeni, le despicară în blăni mai subțiri, în jumătăți și sferturi cu miezul alb ca zahărul, netede și drepte ca bețele de chibrit. Ceafalan se oprea rar, sorbea aerul rece și privea cu încîntare lumea din jurul lui, de parcă ar fi fost înainte de moarte. Noaptea învăluia ostrovul în întunecimi tainice. Pădurea, vrăjită de mîngîierile unei blînde adieri, foșnea ușor și strecura în urechile tăietorilor un țiuit al liniștii de pretutindeni. Ca o nălucă, luna se furișa pe deasupra sălciilor, trimițînd printre ramuri fîșii de raze aurii ce se răsfirau albe ca de argint pe covorul de frunze uscate. O răcoare îi încerca din spate ; o dulce amorțeală li se strecura în brațele ostenite. „Oare mi-a venit somnul așa de repede ?“ se mira Ceafalan, sprijinindu-se în coada toporului și ascultînd ecoul loviturilor de topor ce răsunau în cuprinsul pădurii bătrîne. La fiecare izbitură de topor, pădurea bubuia ca o tobă. Cîrnu, tovarășul de treabă, nu se oprea de fel. Din contră, loviturile lui de topor erau din ce în ce mai dese, din ce în ce mai îndîrjite. Ceafalan zîmbi : „Ăsta cînd s-apucă, apăi o face pe treabă ! D-aseară nu s-a oprit măcar o dată ! Pînă în zori, legăm salul ! Numai de n-ar începe vreo furtună, c-ar fi păcat de graba noastră !“ Ceafalan își plimbă privirile peste bolta înaltă de deasupra pămîntului. Privi cu uimire lunecarea maiestuoasă a lunii, cerul plin de stele, și rămase așa, cu ochii în sus, ascul-

tînd izbirile îndepărtate ale lui Cîrnu, izbiri rare, adînci, cu icneli de uriaş care cutremură pădurea : „Ăh ! Ăh ! Aăăh ! Aăăh ! Aăăh !“ Înălţimile fluturau vinete-albăstrui, luminile nopţii risipeau deasupra pădurii o pulbere argintie ; printre trunchiurile groase ale copacilor se vedeau scînteind apele liniştite ale Dunării, oglindind farmecul de deasupra al cerului. Toată minunăţia din văzduh se răsfrîngea în oglinda undelor limpezi ale fluviului, înfăţişîndu-se a doua oară în văzul ochilor fermecaţi de măreţie.

Ceafalan îşi coborî privirea : deasupra tufelor se aprindeau şi se stingeau licuricii ; sticleau o clipă în aer, piereau pe negîndite şi se aprindeau din nou, dincolo. Scăpărau ca mii de amnare, zburau în aerul rece, împerechindu-se şi dăinuind numai o clipă de vecie. Se furişau pînă aproape de Ceafalan unele izbiri nedesluşite ale pădurii : un trosnet de cracă uscată, un fîlfîit de pasăre neadormită, un geamăt de trunchi bătrîn, plin de reumatisme din primăverile în care ostroavele stătuseră înecate luni de-a rîndul — se furişau tresăririle Dunării : un plescăit de văduviţă zvăpăiată, o zbatere adîncă de somn furios, pe sub malul înalt, o ţîşnitură de crap căpăţînos şi adormit...

Un hăuit spintecă liniştea nopţii, străbătînd pînă departe în fundul ostrovului şi răsunînd în spatele pădurii. Glasul tunător al lui Cîrnu răzbătu prin valurile de întuneric, ca un răcnet de fiară întărîtată :

— Băi nea Radule, bă ! Ce faci, bă ? Ori te-ai culcat ? Păi d-aia venirăm noi aici ? Ca să dormim ?

Ceafalan apucă toporul cu amîndouă mîinile, îl ridică deasupra capului şi izbi cu putere în trunchiul uriaş de salcie doborît lîngă el, la pămînt. Smuci toporul afară cu greu şi blana scîrţîi. Cînd îl ridică a doua oară, auzi iar strigătele răguşite ale lui Cîrnu :

— Ahaaaa ! Ţi-am adus aminte, vezi ? Dacă veneai singur, rămîneai pînă mîine dimineaţă pe gînduri ! Te ştiu eu ! Dă-i zor, dă-i zor ! Hai, că mîine

dau trei rînduri de amestecată la Secăraşuuu ! Dacă mi-o da drumu' de la stîlp !

— Ştiam eu c-acolo ţi-e gîndul ! mormăi Ceafalan smucind toporul din blana de salcie verde şi udă. „Îl ustură gîtlejul, sărmanul ; d-aia-i dă el aşa zor ; vrea să fim repede în port ! Hm ! Să fi luat cu mine măcar o secară, pentru el !"

Pădurea răsună din nou de loviturile de topor. Ostrovul tresălta cu durere la ropotele rare ale celor doi tăietori. Din piepturile lor ţişneau în aerul rece aburi fierbinţi, topindu-se în întuneric. Răsuflările gîfîite şi smucite s-auzeau pînă departe în străfundurile pădurii şi clătinau parcă din temelii liniştea şi singurătatea ; tăcerile din răstimpuri, izbirile regulate parcă tăiau la rădăcina pămîntului, parcă spintecau dinadins temelia lumii care urma dintr-o clipă într-alta să se despice, să se rupă, să se prăbuşească în două părţi. Un măcăit speriat de raţă sălbatică se amestecă dintr-o dată cu loviturile înfundate ale tăietorilor. Cînd raţa tăcu, Ceafalan auzi, nu departe, paşi de om ; nu erau paşi furişaţi, ci paşi siguri, grei, paşi care se strecurau chiar de-a lungul Dunării, pe lîngă mal. Se lăsă pe vine şi privi printre trunchiurile copacilor. Pe malul Dunării, pe sub sălciile de la marginea ostrovului, treceau patru soldaţi, purtînd pe umeri arme cu baionete lungi, ţuguiate, grănicereşti.

— Hăăă ! dădu glas Cîrnu, care zărise şi el patrula de grăniceri. Hăăă ! Măi oameni buni, mai avem mult pînă la ziuă ?

Dintre copacii deşi se auziră nişte glasuri sfătuindu-se, apoi unul strigînd :

— Mai avem trei ceasuri. Da'... permis de tăiere aveţi ?

Cîrnu păru că se gîndeşte cîteva clipe ; pe urmă răcni fălos :

— Păi fără permis se face ceva în ţara romînească ? Eu, unul, nici la privată nu mă duc pînă n-am la mînă hîrtia cu ştampila stăpînirii !... De nevastă, nici nu mai vorbesc ; nu m-apropii de ea, să mă tai, fără ştampila primăriei...

Se pare că soldaţii nu înţeleseseră cum trebuie spusele lui Cîrnu, căci rîsetele lor răzbătură pînă în cealaltă parte a pădurii, apoi se depărtară vorbind între ei.

„Ce-o fi în sufletul lui... şi uite cum se poartă !" şopti Ceafalan.

După un ceas, cînd patrula schimbată trecu spre pichet fără să-i mai bage în seamă, Cîrnu aşteptă să se depărteze şi strigă la Ceafalan :

— Am făcut şi economie, nea Radule ! Cîte-un pol de căciulă tot trebuia să le dăm !

Ceafalan nu-i răspunse. Îi da zor, gîndindu-se că înaintea zorilor trebuiau să lege salul şi, într-o jumătate de ceas, să ajungă în dreptul Getuzei. Era destul timp ; zorile încă nu se arătau, şi noaptea îşi prelungea farmecele-i misterioase, ca o codană sfioasă şi neştiutoare în ale dragostei ; tainele ei puteau fi pătrunse, gustate şi cunoscute numai aceluia care ştia cum s-o apropie, cum s-o-nţeleagă şi cum s-o iubească cu adevărat. Fîşii de lumină tremurătoare străbăteau pădurea dinspre miazănoapte spre răsărit, luna se aplecase mai către asfinţit, luceferii clipeau mai osteniţi de veghea îndelungată. O boare de vînt călduţ se furişa printre ramuri, vestind o mişcare a liniştii, dincolo de apele Dunării. Totuşi, vîntul nu se porni mai tare, ci, răcorind puţin frunţile tăietorilor şi mîngîind trunchiurile groase ale sălciilor, se pierdu printre copaci, înfundîndu-se în desişul pădurii. Alt val de vînt nu mai răbufni şi totul rămase ca la început. Numai razele lunii erau mai înclinate, mai alungite, aşternute aproape pe pămînt, şi tăiau pădurea de la un cap la altul, retezau trunchiuri şi coroane de arbori, făceau lacuri de lumină în care abureau fiinţe fine şi mărunte, ca aurul şi argintul, sau pluteau picături aprinse de candele cereşti, stelele. Luna era ca o cădelniţă de aur, din care se răspîndeau pînă pe pămînt fumuri nesfîrşite de argint sclipitor, plutind fantastic pe ramurile pletoase ale sălciilor, aşternîndu-se cu dărnicie pe covoarele de frunze arămii ale

pădurii. Ceafalan nu se sătura privind și tot privind înclinarea lunii și schimbările luminii pe pămînt.

Într-un timp, Cîrnu se opri din tăiat. Își aprindea o țigară și privea printre arbori la Ceafalan, care era înecat în baia de lumină a lunii. Cu țigara în colțul gurii, Cîrnu se apucă de lucru mai cu rîvnă, încurajîndu-se singur : „Hai, că acuma se vede în pădure, ca ziua..."

După un sfert de ceas, Ceafalan îl văzu în malul Dunării, încovoiat, frînt de mijloc, abia tîrșîindu-se. Tîra după el două blăni mari de salcie, groase, noduroase, de 5—6 stînjeni. „A-nceput să care ! Pesemne a terminat de despicat ! Păi... bine face ! Mai mult de două ceasuri nu crez să mai fie pînă ce se crapă de ziuă, pînă ce se face lumină ! Mult trei !..." Ceafalan scuipă în palme și se apucă să despice ultimele trunchiuri.

Acuma tăcerea pădurii era străbătută doar de-o rîcîială moale, de-o foșnire pe care o stîrnea Cîrnu de cîte ori apuca o blană și-o tîrșîia spre malul Dunării. Luna dintr-o dată scăpă pe după un norișor negru și oamenii se opriră din treabă. Întunericul nu ținu mult, ci numai cît fumă Cîrnu o țigară și cît își trase Ceafalan la-ndemînă ultimul trunchi de salcie. Apoi, și mai albă, și mai strălucitoare, luna se arătă din nou, cu prisosință, spălînd și limpezind umbrele de pretutindeni. Ca o navă a înălțimilor, începu să plutească mai departe pe oceanul senin al cerului, spintecînd valurile de norișori albicioși ce-i ieșeau în cale, formîndu-i și răsfirîndu-i cu puterea luminii. Dunărea se făcuse albă ca neaua, strălucea din mal pînă-n mal, scînteia în licăriri și tremur de cristal. Lumea de jos, îmbrăcînd straie cu desăvîrșire de argint, tremura învăluită în fiorii reci ai acestei mantii a nopții...

Ceafalan și Cîrnu erau într-un du-te-vino mut ; suflau pe gură aburi calzi, se-ntreceau pe tăcute, tîrau într-una spre malul luminos al Dunării blănile grele de salcie. Înaintea zorilor, cînd somnul oamenilor e mai dulce, Cîrnu și Ceafalan tîrau pe mijlocul Dunării două saluri de lemne, bine închegate,

din blăni verzi și grele, care călcau apa în adînc. Trăgeau la două rînduri de bobăici, Ceafalan la caţană și Cîrnu la baș, smucind funia care-i lega de saluri și grăbind din toate puterile spre Cotul Mare. Amîndoi, lac de năduşeală, priveau un nor negru, uriaș, ce se ridica din zarea apusului, urcînd încet, masiv, spre înălţimi.

— Dacă astupă luna, s-a zis cu treaba noastră, nea Radule !

— Numai să vrei tu ! Poate s-o și astupe !

Sub ochii lor, norul se frînse în mai multe bucăţi, se mai împînzi spre miazănoapte și miazăzi, dar o frîntură mai mare urcă de-a dreptul spre lună. Parcă dinadins, luna îi ieșea în întîmpinare. Se contopiră, și întunericul stinse lumina. Ceafalan puse uşurel bobăicile pe fundul lotcii, trase de funie salurile, desfăcu două noduri și numaidecît cele două saluri se despărţiră. Îi făcu semn lui Cîrnu să tragă la bobăici cu nădejde și, tîrînd astfel o parte a salului după ei, îi dădură drumul, singur, pe-un anume fir al apei. Ceafalan se așeză la bobăici și-i ajută lui Cîrnu să tragă a doua parte a salului, cu 30—40 de stînjeni mai spre larg. Se ridică în picioare, privi spre port și iar îi făcu semn lui Cîrnu să tragă la bobăici din răsputeri. Apoi dezlegă salul.

După drumul pe care-l luă, al doilea sal părea că are să izbească chiar în grupul de șlepuri ancorate în dreptul căsuţelor de la marginea portului, chiar în șlepurile de la hale, unde se înecase fetiţa lui Cîrnu. Ceafalan urmări cu privirea drumul celor două saluri, oftă îndelung și murmură liniștit :

— Măi băiete, eu crez c-o s-ajungă amîndouă odată. Da' și pe rînd e tot aia ! Dă-i la mal !

Trecu la cîrmă, tot privind în urma salurilor care pluteau încet, tainice, mute, îngropate în apă. La mal, Ceafalan și Cîrnu traseră toată lotca pe uscat, ascunseră bobăicile într-o curte ştiută și porniră grăbiţi pe uliţele pustii ale portului. Se despărţiră la hale, strîngîndu-și mîinile.

Cîrnu ocoli pe cele mai întunecoase uliţi, ajunse în mahalaua Cuţitari și se opri lîngă băcănia lui Dă-

nilă, la întuneric, așteptînd. Pe mijlocul uliței se ivi ca din pămînt Marin Buloi, cu un jurnal subsuoară, cîntînd și împleticindu-se mai rău ca de cu seară. Aproape cădea de-a-mpicioarele. Sergentul, zărindu-l, și recunoscîndu-l abia-l pricepu pe Buloi, care se lăuda că făcuse rost de peşte proaspăt de la un vecin întors atunci de la cegarniță. Buloi desfăcu cu greu și cu stîngăcie pachetul și-i trînti sergentului în brațe patru bucăți măricele de cegă proaspătă. La așa chilipir, sergentul se cruci și se convinse că numai un om beat poate să-i facă un astfel de dar și la un astfel de ceas din noapte. Între timp, Vetrineanu îl legă la loc, la stîlp, pe Cîrnu și pieri cu Nache prin curtea lui Chirpiz, pe malul Dunării. După plecarea lui Buloi, sergentul mai dormită o vreme pe banca din fața hanului, se mai uită de cîteva ori la stîlp, încredințîndu-se că Vasile Cîrnu e acolo, și ațipi, rezemat de oblonul cîrciumii, sforăind ușor, cu mîna pe pachețelul cu peşte.

Acasă, Ceafalan se dezbrăcă în liniște și se vîrî binișor lîngă Mițica. Femeia parcă-l simți, dar gemu ușor și se răsuci spre el, cuprinzîndu-l cu brațul moale și cald. Adormi din nou, tun, suflîndu-i omului în ureche, cu gura fierbinte. După puțin însă, simți iar trupul lung al bărbatului lîngă ea și se trezi de-a binelea. „E, pe dracu' — se minună Mițica — da' unde-o fi umblat pîn-acuma de n-a pus pe limbă nimicuț ?! Mare ți-e puterea ta, doamne ! O văzui și p-asta !" Apoi scînci somnoroasă, făcîndu-se că doarme, și se întoarse, ca prin somn, mai spre Ceafalan, apropiindu-și nasul și mai mult de gura lui. Nimic. Ceafalan se făcu și el că doarme, dar urechile îi erau încordate ca la comenzile de manevră de pe monitor. Fără să vrea, Mițica adormi din nou, cu o palmă sub obraz, zîmbind prin întuneric ca un copil. O șuviță de păr auriu îi gîdila lui Ceafalan gîtul. Vru s-o înlăture cu mîna, dar rămase nemișcat.

Casa fu cutremurată din temelii, portul răsună de trăsnete și bubuituri care clătinară și zdruncinară pămîntul din încheieturi. O dată, și încă o dată la

fel. Miţica sări îngrozită din aşternut şi s-atîrnă de gîtul lui Ceafalan. Alte tunete, alte explozii, mai grozave şi mai adînci, o făcură să se lipească de el, tremurînd ca varga. Pămîntul se hîţînă îndelung, se mai auziră cîteva detunături răzleţe, apoi se lăsă o linişte nespusă, se aşternu o tăcere pretutindeni.

Copiii lui Ceafalan nu simţiseră nimic. Doar Niculae bolborosi ceva prin somn. Miţica rămase aşa, strînsă lîngă bărbat, şi şopti :

— Ce-o fi, Radule ?

Ceafalan oftă uşurat :

— O fi luat foc depozitul de armament al nemţilor ! Şlepurile !

— O să-l stingă ? şopti Miţica, mişcîndu-se în aşternut şi trăgîndu-şi cu mîna poalele cămăşii în jos, peste genunchi.

— Ce să mai stingă ? mormăi Ceafalan.

Se dădu jos din pat, puse o treanţă pe el şi coborî numai în cămaşă şi izmene pînă în uliţă. Pe la ferestrele caselor se iviseră capete zbîrlite, pe chei alergau santinele nemţeşti gonind îndărăt oamenii care ieşeau de prin curţi. De Ceafalan se apropie, în cămaşă albă, lungă, de noapte, şi-n papuci, Secăraşu, cîrciumarul.

— Ce-o fi, nea Radule ? Abia trăsei obloanele şi hop cutremurul ! Auzi cum se-nvîrteşte pe deasupra ? De ce n-o trage în el ? Ce-aşteaptă ? Să ne distrugă tot portul ?

Pe deasupra, sus de tot, bîzîia un aeroplan ; nemţii însă nu trăgeau cu antiaeriana. Doar în centru, în clădirea comandamentului german, se aprinseseră toate luminile şi umbre grăbite alergau de colo-colo, înăuntru, pe lîngă ferestre. Ceafalan se uită la Secăraşu cum dîrdîie în cămaşă şi-n papuci şi-l linişti :

— În ce să tragă, şi cine să mai bombardeze ? Nu vezi că s-a dus ? S-a depărtat ! S-a ouat şi-atît !

— Măi ce dibăcie ! se-nchină Secăraşu. Drept în şlepurile cu armament a nimerit. Rusesc a fost, nu ? Cum o fi ajuns p-aici, nea Radule ? Ia uite cum mai arde !

— Păi ce, te joci ! se miră şi Ceafalan şi porni pe scările de piatră, pierzîndu-se în întunericul curţii.

Secăraşu se mai uită o vreme la flăcările uriaşe ce luminau cerul de deasupra Getuzei şi, văzîndu-le micşorîndu-se singure, se-ndreptă lipăind din papuci spre uşa prăvăliei.

Ce văzură getuzenii nu erau decît cabinele de lemn tare ale şlepurilor care, scufundîndu-se încet, mai pîlpîiră cîtva timp, pînă le înghiţi apa cu desăvîrşire. Exploziile adevărate nu le văzuseră decît santinelele germane din posturile de pe malul Dunării, din gherete.

A doua zi fură aduşi la comandamentul german toţi pescarii care se aflau acasă, în afară de Vasile Cîrnu care dormita legat de stîlpul de la întretăierea drumurilor.

Ancheta o făcea un ofiţer înalt, blond, necunoscut, care-i arătă lui Ceafalan un scaun şi-i întinse cu multă politeţe o ţigară. Ceafalan mulţumi şi-i răspunse că nu mai fumează.

— De cînd locuieşti dumneata în port ? îl întrebă ofiţerul, mîngîindu-şi cu un gest firesc mustaţa scurtă şi deasă.

— Din 1887.

— De unde cunoşti limba germană ?

— Am fost prizonier.

Ofiţerul îl privi în ochi :

— Ce ştii despre exploziile de azi-noapte ?

Ceafalan se uită la el şi zîmbi cu înţeles :

— Ce să ştiu eu din pat ?! Am văzut şi eu, ca toţi oamenii, avionul, şi-atît. M-am culcat din nou !

— Avionul era german. Şi nu era de bombardament.

— Aşa ?! se miră Ceafalan foarte nedumerit de această veste. Păi atunci... chiar că nu mai ştiu şi nu mai pricep nimic !

Ofiţerul se ridică de la birou, se plimbă o vreme prin încăpere, apoi veni şi-i puse mîna pe umăr. Ceafalan nici nu se clinti. Tîrziu, Ceafalan se aplecă într-o parte şi ridică ochii spre ofiţerul care încerca să-l străpungă cu privirea.

— Zici că nu ştii nimic ?

— Vezi bine ! ridică omul din umeri.

Ofiţerul zîmbi trist. Îşi scoase pistolul şi-l puse pe masă. Se uită în albul ochilor lui Ceafalan.

— Cunoşti oamenii din port ?

— Cum să nu !

— Ai să-mi serveşti atunci de translator.

Ofiţerul apăsă pe un buton şi pe uşa biroului se ivi un plutonier grăsun, cu ochelari, căruia ofiţerul îi făcu un semn. Plutonierul dispăru şi se-ntoarse repede, împingîndu-l din spate pe Tudor Vetrineanu. În odaie se făcu linişte. Vetrineanu rămase în mijlocul încăperii, căscînd ochii pe pereţi şi oprindu-se din cînd în cînd cu privirea asupra portretului din ramă al lui Adolf Hitler.

— Cine e ? îl întrebă ofiţerul pe Ceafalan.

— Vetrineanu ! Tudor Vetrineanu !

— De ce nu e pe front ?

— De ce nu eşti pe front, Tudore ?

— D-acolo viu ! D-acolo m-am întors ! Sînt rănit în frunte, am crize de nebun şi sînt ofticos, sînt reformat, am acte.

Ceafalan traduse vorbă cu vorbă.

— Unde a fost azi-noapte ?

— Unde-ai fost azi-noapte, Tudore ? vorbi Ceafalan către Vetrineanu, privindu-l nepăsător.

— La cazan ! se strîmbă Vetrineanu, apropiindu-se de masă.

Ceafalan nu găsi cuvîntul potrivit pentru cazan şi-i explică ofiţerului că Tudor Vetrineanu fusese la o fabrică mică unde se face ţuică din boştină de strugure.

— Cît timp şi cu cine ?

Ceafalan traduse întrebarea, apoi răspunsul lui Vetrineanu :

— Toată noaptea ! Spre ziuă, cînd să plec să mă culc, ne-a luat pe toţi cu patrula !

Ceafalan îi explică ofiţerului că martorii lui Vetrineanu sînt afară ; că i-a luat pe toţi odată patrula germană, în zori.

Intrară unul cîte unul vreo treizeci de pescari, mai mult oameni în etate. Ultimul fu împins moş Tună Caraghios. Se holbă la Ceafalan, care şedea nepăsător şi plictisit pe scaun, şi-şi scoase căciula repede cînd dădu cu ochii de ofiţer. La întrebarea obişnuită a lui Ceafalan „Unde-ai fost azi-noapte?" moşul rîse neştiutor :

— Unde să fiu, măi băiete? Lîngă babă! Alt. unde? M-am dezlipit eu de c... ei de cinşpe ani încoace?

Ceafalan îi traduse ofiţerului „acasă". Neamţul însă fu nemulţumit de traducerea lui Ceafalan şi observă sever :

— A vorbit mai mult! A spus mai multe lucruri!

Cînd Ceafalan îi traduse întocmai vorbele moşului, neamţul îl împinse pe bătrîn spre uşa pe care dispăruseră şi ceilalţi arestaţi şi, fără nici o vorbă, deodată schimbat, îi făcu semn şi lui Ceafalan să meargă pe aceeaşi uşă. Cum ieşi pe săliţă, Ceafalan fu condus de un neamţ uriaş, cu pistol automat atîrnat de gît, într-o cameră micuţă, cu ferestruică şi gratii. Prin pereţii celulei străbăteau murmure înfundate, glasuri răguşite şi tusete groase. „Pesemne că în alte odăi încăpură cîte mai mulţi! gîndi Ceafalan. Asta să fie pricina? Sau pe mine, dinadins, m-a închis singur : mă crede mai vinovat?" Îi ajunseră la urechi nişte ciocănituri uşoare, venite din peretele din stînga. Puse urechea şi ascultă numărînd. Întîi numără în gînd douăzeci ciocănituri şi făcu socoteala pe degete : T. A doua oară numără douăzeci şi trei de ciocănituri : V. „E Tudor Vetrineanu". Tîrziu, cu mare greutate, pricepu că-i spune că e singur. Ceafalan îi răspunse scurt, alegînd două cuvinte compuse din litere aflate mai la începutul alfabetului : „La fel".

Un răcnet răguşit de om în putere răsună prin pereţii groşi ai clădirii. Ceafalan ridică ochii spre tavanul celulei şi-şi auzi scrîşnetul măselelor. Îşi descleştă repede fălcile şi trase aer adînc în piept. „Care va să zică, acuma o să ne fărîme oasele!" Un geamăt prelung îi înfioră din nou pe cei închişi. Unii

încă nu știau despre ce e vorba. Curînd însă, cînd nemții începură să-i scoată cîte unul-cîte unul, apoi să-i aducă îndărăt, plini de sînge, în nesimțire, și să-i trîntească printre ceilalți, cărora nu le venise încă rîndul, pescarii se lămuriră cum stă treaba. Cuțite nu mai aveau ; le depuseseră înainte de anchetă. Cîțiva încercară să-ndoaie gratiile de la ferestre, dar nu putură ; erau nou-nouțe, groase, puse de curînd. Pe Marin Buloi, cel mai de temut cuțitar, îl aduse crestat cu bisturiul pe ceafă și pe piept, cu brațele-i păroase și mușchiuloase arse, cu unghiile zdrelite ; din degetele-i noduroase se prelingeau fire groase de sînge, iar chipul îi era zdruncinat și umflat ca la înecați. Se opusese de la început și lovise cu pumnul în falcă un călău. Pe culoare, nemții erau în mare forfotă, alergau de colo-colo, tropăind. Nu se mai auzeau răcnete de durere, ci numai gemete ascunse, înăbușite. „Ee — se întrebă Ceafalan singur, gîndindu-se la ce-l așteaptă — ce-ar putea să-mi facă mie ăștia ca să mă dau de gol ?“

Cînd sună chepengul și se deschise ușa, se pomeni cu două guri de pistoale automate înfipte în pieptul lui.

— Hinaus ! strigară cei doi paznici.

Ceafalan păși pe culoar, simțind în spinare țevile subțiri ale pistoalelor. Îl împingeau cu forța, grăbindu-i mersul greoi și legănat. La un colț se mai iviră încă doi pistolari, care-și proptiră țevile în coastele lui, în stînga și în dreapta.

— O, că nu fug ! mormăi Ceafalan în nemțește.

În fund îl aștepta o ușă larg deschisă, pe care intră fără șovăire, așezîndu-se pe scaunul gol din mijlocul odăii spațioase. Pînă să bage de seamă cine și cîți sînt în jurul lui, își simți mîinile prinse pe la spate, încleștate în niște fiare, iar deasupra grumazului îi căzu un clește de oțel, aplecîndu-i capul înainte. Rămase așa nesfîrșit de mult, așteptînd o durere, o înțepătură, o arsură, o tăietură. Nimic ! Tîrziu, auzi deschizîndu-se o ușă din stînga și recunoscu glasul ofițerului anchetator.

— Dacă nu ne spui cine a aruncat în aer ślepurile cu muniţii, nu mai ieşi viu d-aici !

— O să ies viu că n-am ce spune !

— E ultimul dumitale cuvînt ?

— Nu. Am cinci copii : trei băieţi şi două fete ; dacă mă betegiţi pe mine, e păcat de viaţa lor, o s-ajungă muritori de foame...

Se lăsă o tăcere apăsătoare. Ceafalan îşi încordă trupul, în aşteptare. I se sfîşie cămaşa în spate, dezvelindu-i umerii tatuaţi cu stele, ancore, femei cu cozi de peşte în loc de picioare. Deodată tresări şi trase aer adînc în piept, umflîndu-şi, mărindu-şi trupul. Camera se umplu cu un miros înecăcios şi greu de carne arsă. Umărul stîng îi tresăltă, muşchii începură să-i joace. O nouă apăsare a fierului roşu îl făcu să-şi înţepenească grumazul în laţul de fier. Călăul trecu la umărul drept. Ceafalan se bucură. „Dacă o să fie aşa şi la dreptul, apăi e floare la ureche !" Carnea sfîrîi. Omul trase aer în piept şi, cît timp îl apăsă cu fierul roşu, rămase înţepenit. Cînd mută călăul fierul, Ceafalan răsuflă pe furiş şi, dintr-o dată, înghiţi aer în piept, suferind arsura cu trupul încleştat. I se înroşise faţa. Năduşise. Broboane mari de sudoare îi picurau de pe frunte pe duşumea. Nemţii îşi făcură semne. Nu vorbeau tare, ca să nu-i înţeleagă. Călăul îl întrebă ceva din ochi pe comandant şi comandantul grăi mieros :

— Domnule Ceafalan, unde ai fost azi-noapte ?

— Ştie Secăraşu, cîrciumarul.

— Da ? Şi dumneata ştii de Secăraşu, nu ? Toţi ştiţi unii despre alţii, nu ? V-aţi împerecheat ca porumbeii ! Spune unde ai fost azi-noapte, că altfel e păcat de trupul dumitale !

— E păcat de osteneala dumitale ! Luaţi un ferăstrău şi tăiaţi-mi o mînă, un picior, gîtul, capul pe jumătate sau tot, da' n-am ce să vă spui ! Ce-mi umblaţi mie cu prostii d-astea, cu torturi ?!

O cravaşă îl plesni peste rănile vii. Ceafalan tresări. Văzînd că tresare, ofiţerul începu să-l biciuiască peste arsuri. Ceafalan nu mai răsufla, ci, învineţit la chip, îşi ţinea toată fiinţa încordată, ne-

clintită. Gheme și fîșii de mușchi zvîcneau pe spinarea-i lată, boabe de năduşeală se prelingeau în jos, picurînd pe dușumea. Cînd osteni ofițerul de bătut cu cravașa, Ceafalan, pe nesimțite, își dezumflă trupul ca un arici, strîngîndu-l și făcîndu-l parcă mai mic ; apoi, pe ascuns, începu iar să răsufle încet și adînc. Călăii nu observară jocul omului. Nu băgară de seamă că omul din fața lor, cînd își întărea trupul, poate c-ar fi repezit îndărăt și-un topor care ar fi încercat să-l despice.

Se auziră cîteva bătăi de brici pe curea, ca la frizer, și călăul veni aproape de scaun, așteptînd.

— Cine a aruncat în aer șlepurile ? răcni ofițerul.

Ceafalan nu răspunse. Pe furiș trăgea aer în piept, adînc, mărindu-și pe nesimțite trunchiul. Cînd începu să-l cresteze pe brațe, vinele gîtului i se înroșiră, gata parcă să-i plesnească, și tot sîngele i se urcă la cap. O turbare surdă îl cuprinse și-și înțepeni gîtul în gheara de oțel, făcînd-o să scîrțîie. Rămase totuși încordat, fără geamăt, fără respirație. De trei ori luară nemții de la cap operația batjocorindu-i trupul frumos, de trei ori îl arseră, îl biciuiră peste răni și-l crestară cu bisturiul — degeaba ! Nici un scîncet ! Îi dădură drumul din jugul de oțel și începură să-l bată peste fălci cu un fel de lopată căptușită cu pietriș. Îi repeziră chipul fălcos în stînga și-n dreapta, pînă osteniră, îl băgară din nou în jug și-l crestară pe viu, și tot nimic. Nici o vorbă ! Asistenții și ajutoarele călăului își făcură cruci și căzură osteniți pe scaune, ștergîndu-și năduşeala de pe frunți.

Ofițerul anchetator înjură și fugi într-o odaie alăturată. Borea-primarul și un ofițer german îl priviră întrebători. Ofițerul anchetator își aprinse o țigară, și tot plimbîndu-se prin încăpere, își azvîrli dintr-o dată mîinile în părți :

— Nimic ! Nici o vorbă ! Al tău a spus ceva ?

— Tot nimic ! îi răspunse al doilea ofițer și se întoarse numaidecît către Borea. Ei ? Ce părere ai, domnule primar ?

Borea înghiţea în sec, frămîntîndu-şi mîinile mari şi noduroase deasupra burţii :

— Altcineva n-avea cine să fie, domnule căpitan ! Aştia întorşi de pe front ! Pînă acuma cum n-a sărit în aer nici un şlep ? Şi cum veniră ei îndărăt în port, gata, accident ! Ce mai ! Aştia întorşi de pe front sînt !

— Dovezi ! Dovezi ! Mărturii ! răcni ofiţerul care-l anchetase pe Ceafalan şi ieşi din odaie trîntind cu putere uşa în urma lui.

O luă cu Ceafalan de la cap, şi tot nimic.

Cînd îl dezlegară, Ceafalan rămase o vreme pe scaun, nemişcat, apoi se ridică în picioare, drept, liniştit. Avea în priviri vinişoare sîngerii şi închidea şi deschidea ochii ca trezit din somn, vrînd parcă să se obişnuiască cu lumina dimprejur. Ofiţerul nu se mai vedea pe nicăieri. Trei pistolari îl luară între ei, din spate şi din părţi, şi-l conduseră pe culoar în celulă. Ceafalan păşea rar şi legănat, purtînd capul pe sus ca întotdeauna şi silindu-se din răsputeri să uite durerile care-i încingeau şi-i ardeau trupul.

Cînd se închise uşa în urma lui şi auzi chepengul de afară închizîndu-se, se lăsă pe vine şi se lungi pe burtă, pe duşumea. Căută să-şi întindă pielea cu forţa, se căzni să-şi caşte rănile, ca să nu-i zgîrcească spatele, să nu i se usuce tăieturile strînse şi rămase aşa, cînd întins, cînd în genunchi, cînd încovrigat, cînd aplecat, pînă ce simţi pe toată spinarea o căldură mare, o fierbere nespusă, care-l seca. Înghiţi aer cu lăcomie, oftă îndelung şi întretăiat şi şuieră înfricoşător printre dinţi, zîmbind în gînd : „Eee, care-o face ca voi, ca voi s-o păţească ! Din partea mea, mai vorbim noi, afară." Ciocăni de cîteva ori în peretele lui Tudor Vetrineanu, bătu cu pumnul, dar nu primi nici un răspuns. „O fi el la rînd, acuma ! Da' n-are ce scoate de la el ! Poate sufletul !" Adormi fără să vrea, afundîndu-se într-un somn adînc şi tremurat, cu tresăriri ale trupului, cu cutremurări îndelungi, cu sforăituri de animal rănit ; o lume a somnului, cu vise urîte, îl învălui, chinuindu-l în fel şi chip, pînă cînd, zgîlţîit cu putere, simţi o izbitură în ceafă.

Omul se-ntoarse pe o parte, cam năuc, şi privi în sus. Doi nemţi îi făceau semne să se ridice şi să iasă din celulă...

Cînd se văzu afară din comandament, Ceafalan nu ştiu dacă a dormit un ceas sau trei zile şi se grăbi spre Cuţitari, atras de lumea care se vedea îngrămădindu-se într-acolo. Cînd ajunse aproape de cîrciuma lui Banovici, la încrucişarea drumurilor, văzu în faţa băcăniei lui Dănilă un camion gol, tras de doi cai. Se strînsese lume multă acolo, dar nu se mai uita la Vasile Cîrnu, care moţăia la stîlp, ci se uita cu groază la un balot alb, pe care-l încărcau trei oameni în camion. În balot era trupul băcanului Dănilă, înfăşurat într-un cearşaf alb, cu pete roşii de sînge în partea unde se bănuia capul. Miu-cocoşatu se apropie de Ceafalan şi rînji :

— Văzuşi ? I-a omorît azi-noapte, cu tesla !

Ceafalan îşi lărgi ochii spre camion. După Dănilă, oamenii o scoaseră pe nevastă-sa, tot într-un cearşaf alb, şi-o puseră lîngă trupul bărbatului ; pe urmă încă un trup, mai scurt, într-un cearşaf înăclăit de sînge. Nu plîngea nimeni, pentru că n-avea cine să mai plîngă din familia lui Dănilă. Toată familia, după cum îi spunea Miu-cocoşatu în şoaptă lui Ceafalan, fusese asasinată peste noapte, în prăvălie. Criminalul pătrunsese în timpul nopţii în băcănie, la tejgheaua cu bani. Dănilă l-a simţit prin somn şi a ieşit pe întuneric din casă, repezindu-se într-acolo. În gangul care despărţea casa de prăvălie, s-a pomenit cu o teslă în tîmplă. Lupta a fost lungă, Dănilă fiind un bărbat voinic, de nouăzeci de kilograme. Nevasta a auzit şi i-a sărit în ajutor, aprinzînd lumina. La lumină, hoţul i-a căsăpit pe amîndoi cu lovituri de teslă la cap. Cînd s-a trezit băiatul lui Dănilă din somn şi a venit în ajutorul părinţilor, criminalul l-a sfîrşit şi pe el repede şi s-a făcut nevăzut în noapte. Mai tînăr însă, băiatul s-a tîrît pînă la poartă, rîmînd pămîntul şi făcîndu-şi auzite gemetele morţii, dimineaţa, unui trecător. Legea camuflajului trebuia să-l condamne pe criminal la moarte ; întîmplarea îl condamnase pe băcanul trădător, care-l pîrîse pe Cîrnu,

tot la moarte. Lumea se uita cînd la stîlpul unde atîrna Vasile Cîrnu înfăşurat în funii, cînd la camionul cu familia lui Dănilă, măcelărită cu tesla. Nici Cîrnu nu se gîndise că va privi de la stîlp cadavrul lui Dănilă şi că nu va mai avea norocul să-i scoată maţele băcanului. Hoţul, criminalul, băiatul unui frizer, îşi alesese o noapte proastă pentru hoţie şi crimă, însă o noapte bună pentru a se vedea limpede unde se afla omul la care s-ar fi gîndit întîi şi-ntîi poliţia, adică pescarul Vasile Cîrnu, despre care dăduse băcanul declaraţie la poliţie. Cîrnu, legat la stîlpul de la încrucişarea drumurilor, nu putuse să-l omoare pe trădător, dar nu putuse nici să arunce şlepurile în aer. „Bine s-a gîndit Vetrineanu — recunoscu Ceafalan cu plăcere — are ceva cap ăsta !" Aşa că nevinovăţia lui Cîrnu în aruncarea şlepurilor era mai clară decît nevinovăţia oricărui pescar ; însă fereala pe care Vetrineanu o arăta faţă de Cîrnu şi mai ales faţă de Buloi şi de Nache, care fuseseră folosiţi în chip ascuns şi felurit la aruncarea şlepurilor în aer, nu-l mulţumea pe Ceafalan. Nache şi Buloi crezură că Vasile Cîrnu i-a omorît pe-alde Dănilă, în vreme ce-i dăduseră ei drumul de la stîlp, şi mare le fu mirarea cînd aflară că băiatul frizerului este criminalul. Ceafalan nu-l mai asculta pe Miu-cocoşatu, care lungea dinadins povestea cu Dănilă, ci se întreba mereu, privind nepăsător la camionul cu cadavre : „Adică, dacă Vasile Cîrnu ar fi fost torturat, ar fi spus ? Sau Marin Buloi ! Sau Nache ! Dacă ar fi ştiut ar fi spus ? Nu crez !"

14

După explodarea şlepurilor cu armament, nemţii s-apucară să evacueze jumătate din populaţia pescărească în partea de răsărit a Getuzei. Instalară pi-

chete, posturi de observaţie şi santinele din treizeci în treizeci de stînjeni şi-i siliră pe colivari să se mute peste cuţitari. Încă din prima zi, într-o marţi, lotcile pline cu calabalîc, trase mai mult de muieri cu bărbaţii pe front, se lăsară încet la vale, spre abator, şi astfel, în scurtă vreme, mahalaua Colivari rămase aproape pustie. Colivarii se-nghesuiră prin odăile lipite cu pămînt ale cuţitarilor, prin cealarele întunecoase, pe prispele strîmte, pe sub şoproanele cu miros rînced şi prin curţile pătrate, îngrădite cu garduri de nuiele. Chiar a doua zi se scorni şi-un cîntec trist :

„De la hale la Cetate,
Zece paşi de libertate !
Din vie la găzărie,
Getuza n-o să mai fie.

Din Turci pînă-n Cuţitari
Nu mai găseşti colivari ;
Pleacă, străine, pîrlit,
C-aicea mori de cuţit".

Miercuri dimineaţa, domnul Banu, inspectorul de la Danubiana, care se mutase în centrul portului, lîngă comandamentul german, veni de cinci ori la Ceafalan, îndemnîndu-l să primească postul de paznic şi lucrător la fabrica de ulei pe care o deschidea în mahalaua Cuţitari. Se lăuda că-i dă casă pentru familie, lîngă fabrică, şi leafă potrivită vremurilor. Pe deasupra, Ceafalan putea să se specializeze la curăţitorul modern adus din Germania, o maşină nouă-nouţă, cu site şi elevatoare speciale, care nu se găseau în Romînia.

Ceafalan tăcea şi tăcea. Tîrziu, cu mare silă — gîndindu-se mai mult că la baltă tot n-o să mai plece cîtă vreme vor stăpîni nemţii portul — primi şi s-apucă să-şi strîngă lucrurile din casă.

A doua zi, pe la asfinţitul soarelui, o căruţă opri în faţa clădirii fabricii din mahalaua Cuţitari, o construcţie pe talpă, cu cîteva încăperi largi şi pline cu maşinării şi cu o curte largă în spate, spre Dunăre.

Niculae şi Didina descărcară calabalîcul într-o încăpere mai mică şi mai goală, din faţă, şi rămaseră pe întuneric, printre boccele, ghivece cu flori, putini şi butoaie goale — toate aruncate la întîmplare, după cum le luaseră din căruţă. Întinseră un pat de scînduri lîngă fereastră şi şezură amîndoi multă vreme fără lumină, privind în jurul lor, la pereţii goi, străini şi întunecoşi. Adormiră fără să schimbe o vorbă. Dimineaţa sosiră cu lotca pe Dunăre, cu lemnele şi cu lucruri mai mărunte, Ceafalan, Miţica, Ionică şi Florica. Ceafalan le dădu în mîini lucruşor cu lucruşor şi plecă cu lotca îndărăt, acasă. Miţica se apucă să cureţe noua locuinţă din fundul curţii — două odăi şi-un geamlîc, pline de sus pînă jos cu găinaţi uscaţi. Domnul Banu îşi ţinuse acolo găinile de tăiat şi duşumelele se îngroşaseră cu un strat de găinaţ, gros de o palmă. Miţica şi fetele aprinseră un foc în curte şi puseră apă la fiert pe pirostrii, într-un cazan mare. Aruncară pe duşumele găleţi cu apă fierbinte, frecară cu cîrpele, blestemară şi drăcuiră, dar murdăria împietrită nici vorbă să se-nmoaie. Niculae puse mîna atunci pe o săpăligă şi începu să răzuiască duşumeaua în lungul scîndurii. Curînd se arătă scîndura veche, neagră şi putredă. Miţica se mai lumină la faţă şi, tot aruncînd apă clocotită pe duşumea, îl îndemna pe Niculae cu blîndeţe :

— Aşa, maică, aşa, răzuie binişor ! Cînd osteneşti, mai dă şi fetelor. Găsi-i-ar să-i găsească cu războiu' lor, uite unde am ajuns să trăim ! În coteţe ! Florico, fugi de udă bucăţile de sac, ca să-ncepem să frecăm locurile desfundate ! Hai că ne-apucă seara şi se-ntoarce tat-to !

Florica luă din geamlîc două rupturi de sac şi le trînti cu scîrbă într-un lighean. Intră cu ligheanul în mîini în odaia dinspre fabrică, îl puse pe duşumea şi răsturnă în el, din găleată, apa clocotită din care zburau aburi fierbinţi. Întinse mîinile spre sacul înmuiat, să-nceapă să frece, dar făcu o strîmbătură şi se răzgîndi. Ieşi în curte după soră-sa. Didina era în fundul curţii şi privea la ostrovul verde ce se-ndoia ca o sprînceană, de la abator în sus, pînă spre viile

portului. De la ferma lui Borea-primarul, de lîngă vii, se auzeau cîntecele triste ale femeilor aflate la lucru. Florica se apropie de Didina pe la spate, în vîrful picioarelor, şi-o-mpinse dintr-o dată spre apă, ţinînd-o de umeri.

— Fă !

Didina se sperie şi dădu un ţipăt care răsună pînă departe, pe deasupra Dunării. Un cîrd de vrăbii zburâ de lîngă ele, cu fîlfîit iute, mărunt, iar cîinele vecinului necunoscut începu să latre.

— Auzi, Florico ? vorbi Didina cu glas cald întorcîndu-se spre soră-sa. Ţie-ţi place p-aici ?

— De ce ?

— Aşa ! Te-ntreb !

— Da' ţie ? îi întoarse Florica întrebarea făcîndu-se că nu vede lacrimile din ochii mari, negri ai Didinei.

Didina suspină, se uită în pămînt şi mărturisi, înghiţindu-şi nodurile din gît :

— Mie... Mie îmi vine să plîng, Florico, de cîte ori mă uit în jurul meu. Tu nu vezi ce strîmt e ? Tu nu vezi ce urît şi pustiu e p-aici ? Nici un vapor în faţa ta, nici un şlep, nici un ponton, nici un ţiuit de sirenă ! Nimic ! Şi ia uite ce fel de mal şi ce fel de apă ! Nici nu poţi să intri în ea cu fusta ridicată ! E dintr-o dată adîncă ! Mie îmi vine să-mi iau cîmpii !...

— Lasă, fă, c-o să te-nveţi şi-aici ! căută Florica să-şi încurajeze sora. Să nu zici nimic lîngă mama sau lîngă tăticu', c-abia-i întărîţi ! Şi mie îmi vine să plîng, ca şi ţie ! Acuma văz eu ce-nseamnă să priveşti un vapor, în port, cînd acostează. Azi-noapte m-am visat acasă, pe chei, în port. Era de bîlci : lume multă, bărcile barcagiilor pline cu pasageri, şalupele şi bacurile încărcate-ochi, feribotul ca un ciorchine de strugure...

— Floricooo ! Florico ! s-auzi din curte glasul răstit al Miţicăi. Florico ! Didino ! Ce dracu' faceţi acolo, fă ? Florica şi Didina veniră în fugă spre Miţica. Ce naiba, fa ? Staţi la teferici ? Aveţi şi ce vedea ! Parc-am fi la ţară, la sate ! Haide, veniţi încoace să frecăm duşumelele ! Ce tot vă-mpingeţi una pe alta ?

O să frecați cu rîndul ! Să nu credeți c-o să scape f-una dintre voi ! Sînt găinați pentru toată lumea ! Nu vedeți, al dracu' barosan, cum ne-a dus cu vorba : „Îți dau casă nouă, Radule, îți dau casă nouă : două odăi, sală, curte !“ Na, uite odăi, uite sală, uite curte ! arătă Mițica grămezile de găinați răzuiți și strînși de Niculae.

Niculae se rugă oftînd :

— Didino, ia pune mîna pe lighean și pe șomoiogul ăsta de sac, să vedem cum îți șade ! Hai că pe urmă vedem noi cum îi șade și Florichii...

Didina își strînse poalele fustei între genunchi, se lăsă pe vine și începu să frece dușumeaua. Cum stătea aplecată, i se vedeau sînii înmuguriți, tari și ascuțiți, jucîndu-i sub cămășuța albă, cu dantelă. Mițica arunca apă fierbinte, clocotită, pe dușumeaua odăii din fund. Copiii o auzeau vorbind singură, trîntind căldarea și ușile, oftînd și blestemînd. Într-un tîrziu, Didina se ridică în picioare, se-ndreptă din șale gemînd și, privindu-și mîinile umflate, arătă către lighean :

— Ia-l, Florico, și mai fă-ți și tu manichiura.

Florica se codi :

— Șterge măcar jumate din odaie ; pe urmă șterg și eu jumate.

— Lasă, e mai bine așa, cu schimbul — se-mpotrivi Didina — că mi-am rupt mijlocul !

— Voi vă schimbați, da' pe mine cine mă schimbă ? se miră Niculae, oprindu-se din răzuit.

Florica îl îmbie :

— Lasă, că-nveți și tu o meserie : găinățar. Tot nu-ți place cartea !

Didina pufni în rîs, iar Niculae se uită la Florica zîmbind :

— Un găinățar și două găinățărese !

Rîsul sănătos al Didinei se lipi și de Florica, și de Niculae. Fetele rîdeau cu mare poftă, ținîndu-se cu mîinile de burtă și sughițînd. Niculae se rezemă în săpăligă și ridică un deget în sus :

— La popa în poartă
E-o pisică moartă.
Cine-o zîmbi,
Cine-o vorbi,
S-o mănînce coaptă.

Fetele se opriră dintr-o dată din rîs, uitîndu-se una la alta. Didinei i se umfla chipul ; ochii i se înroşeau de încordare. Florica ţinea gura strînsă şi privea la faţa schimonosită a Didinei. Se ţinură din rîs cu toţii, pînă cînd Niculae scăpă din mînă coada săpăligii, izbindu-se drept în frunte. Atunci fetele se umflară ca două băşici şi plesniră în hohote de rîs gîlgîit.

— Aăă ! — făcu Niculae — amîndouă aţi mîncat-o !

— Ba Florica a rîs întîi ! se apără Didina.

— Ba ea a rîs întîi ! strigă Florica.

Niculae îşi pipăi cucuiul din frunte şi ridică iar arătătorul în sus, făcîndu-le semn că-ncepe din nou jocul :

— La popa în poartă
E-o pisică moartă.
Cine-o zîmbi,
Cine-o vorbi,
S-o mănînce coaptă...

Începu fiecare să urmărească în ochii celuilalt semnele rîsului. Uşa odăii se deschise şi intră Miţica cu găleata cu apă aburindă în mînă. Se uită la ei nedumerită.

— Ce faceţi voi, fă ! Tot n-aţi terminat ? Miţica privi la chipurile serioase ale copiilor şi strigă : Voi n-auziţi, mă ? Ce-aţi ţicnit ? Ce staţi şi vă uitaţi la mine ca nebunii ?

Niculae îi făcu un semn nelămurit Miţicăi, arătînd spre cele două fete, care icneau din tot trupul, sughiţau şi încercau să-şi înghită, să-şi ascundă rîsul în fiinţele lor tinere şi pline de sănătate. Florica îşi ridicase sprîncenele subţiri, luîndu-şi o figură nepăsătoare, neştiutoare, iar Didina tresărea jucîndu-şi ochii

în toate părțile. Cînd o văzu pe Mițica închinîndu-se și ieșind afară parcă speriată, Didina izbucni într-un rîs nebunesc. Se liniști tîrziu, scoase un oftat și-și lăsă brațele să cadă de-a lungul coapselor :

— Of, zău dacă nu era să mor ! Își puse o palmă pe frunte. Mă doare capul și fălcile !

Niculae și Florica rîseră în voie și mulțumiți. Florica se duse în mijlocul odăii și împinse ligheanul cu apă pînă la fereastră :

— Cum să nu te doară capul și fălcile de-atîta friptură !

De-afară răsună glasul gros al lui Ceafalan :

— ...și unde sînt copiii ăia ?

— Freacă dușumelele ! s-auzi răspunsul Mițicăi.

— Să vie Didina devale ! porunci Ceafalan.

În timp ce Florica își strîngea fusta între genunchi și-ngenunchea pe dușumea, Didina ieși în curte și alergă la malul Dunării în întîmpinarea lui Ceafalan, care venea cu două coșnițe pline cu sticle goale, cu pahare, borcane și fel de fel de mărunțișuri. Văzînd-o pe fată alergînd înaintea lui, Ceafalan îi întinse încet coșnițele :

— Fii cu grijă.

— Da.

Ceafalan se întoarse la lotcă și se apucă să așeze troacele pe mal. Didina, numai în fugă, lua cît putea să ducă și alerga cu ele în geamlîc. De cîte ori ajungea în casă, deschidea ușa la odaie și striga la Florica și la Niculae :

— Așa-așa ! Frecați, fraților, ca la vapor ! Ca la șlepuri ! Frecați, că viu în inspecție...

— Du-te dracu', fă cioară ! se făcea Niculae cu săpăliga spre ea.

Didina rîdea, se strîmba la el și țîșnea spre malul Dunării. A patra oară, cînd fugi de Niculae, care o alerga din urmă cu săpăliga, dădu nas în nas cu Mițica :

— Ce e, fă ? A dat strechea-n tine ? Ce te repezi ca o nebună ? Ia vezi, poate spargi ceva, că tu știi...

Florica deschise ușa odăii și se plînse necăjită :

— Rîde de noi, mamă, că frecăm dușumelele !

— Eh ! Parcă ea n-a frecat şi n-o să mai frece ! Didina îşi ridică nasul în vînt şi vorbi de sus :

— S-avem iertare ! Eu nu mai frec. Mi-a spus tăticu că plec cu el acuma, acasă.

Străbătu în grabă geamlîcul, se mai strîmbă o dată din uşă la Florica şi-o rupse la fugă, rîzînd, spre Dunăre. După ultimul drum, se sui în lotcă, la cîrmă, cu mîinile în poală, privind cu plăcere în jurul ei apa, pădurea, soarele, malurile. Ceafalan se uită la ea şi-i făcu semn din cap.

— Fugi şi ia-ţi ceva mai groscior pe tine ! O să fie frig deseară, cînd ne-ntoarcem.

Didina sări pe mal, goni pînă în geamlîc şi smulse un jerseu rupt dintr-un cui ; mai scoase limba o dată la Florica şi la Niculae, le făcu „sîc" cu pumnii şi alergă iute ca o furtună la lotcă. Ceafalan o privi cum calcă sprintenă din crivac în crivac şi-o aşteptă să se aşeze. Cînd împinse lotca pe apă, băgă de seamă că fata ţinea ochii îndreptaţi spre mal şi, cînd şi cînd, scotea limba pe furiş.

— Ce te schimonoseşti, fă ? se răsti omul întorcîndu-şi capul spre mal. De sus, din curte, Florica şi Niculae îi arătau Didinei pumnii. Cînd îl văzură însă pe Ceafalan că-ntoarce capul, fugiră amîndoi în geamlîc.

A treia zi dimineaţă, copiii din mahalaua Cuţitari se strînseră la poarta fabricii de ulei, îmbulzindu-se în jurul lui Ionică şi Niculae, care ieşiseră în uliţă pe picioroange. Cîţiva copii cerură şi ei picioroangele să meargă. Făceau doi-trei paşi şi dădeau în nas. Ruşinaţi, le dădeau celorlalţi să-ncerce. Nu putu nici unul. La sfîrşit, Niculae şi Ionică făcură o întrecere pe picioroange, de la poarta fabricii pînă la puţul cu roată, aflat cam la optzeci de stînjeni depărtare. Ieşise lumea la porţi, se opreau trecătorii să privească la cei doi băieţi care se scălîmbăiau pe picioroange. O femeie aflată la puţ arătă spre ei şi-o întrebă pe nevasta lui Chirpiz-cîrciumarul, care ieşise în uşa prăvăliei :

— Ai cui sînt copiii ăştia, ţaţă Codino, că parcă nu sînt de-ai noştri ?

— Ai paznicului care s-a mutat alaltăieri la fabrică. Sînt colivari ! Băieţii lui Ceafalan !

— Şi ce ! Pă jos ei n-a-nvăţat să meargă ?

— A-nvăţat, dă-i încolo, da' cică se bătură ieri cu ai noştri, şi-ai noştri le spuseră să nu le mai calce picioru' p-afară, în mahala ; şi ei, uite-i acuma, ieşiră pe picioroange !

— Fugi d-acilea şi matale ! Mofturi !

Seara, proprietarul de la care închiriase Banu clădirea, moş Cristache, îl opri pe Ceafalan în poartă şi-i spuse cu multă înţelegere şi respect :

— Domnu' Ceafalan, nu te supăra ! Zău nu te supăra ! Eu am mai văzut copii, da' nu pe casă şi nici prin pod, domnu' Ceafalan ! Nu pe garduri şi nici prin pomi, domnu' Ceafalan ! Se dau în leagăn cu poarta, se bat între ei şi cu alţii ! Înjură ! În două zile a speriat mahalaua ! I-a-nnebunit şi p-ăilalţi ! Toţi copiii din mahala umblă pe picioroange !

— Ce să facă şi ei ! ? E noroi ! Bocanci nu sînt ! îi răspunse în doi peri Ceafalan, cu gîndul în altă parte. Apoi cu răceală : Ce-a spus boieru' azi ? V-am auzit vorbind de curăţitor ! A venit ?

— Săptămîna viitoare îl are în port. Moşul îşi scoase pălăria soioasă, o şterse pe dinăuntru cu o batistă şi vorbi cam nemulţumit : Asta e uşor ! Curăţitorul vine, da' cum îl bagă înăuntru ? Pe unde ?

— Spargem doi metri din peretele din faţă.

— Nu, asta nu se poate !

— Păi ce, e după dumneata ?

— Da' după cine ? Nu sînt eu proprietar ? sări moş Cristache, acoperindu-şi cu pălăria soioasă capul chel şi lunguieţ ca un ou.

Ceafalan împinse poarta cu spatele, tuşi şi scuipă cu înţeles prin strungăreaţă. Vorbi răguşit :

— Nu mai eşti proprietar. Ţi-a cumpărat tot. Şi mă mir ce te mai atîrni de copii !

Moşul rămase descumpănit. Ceafalan intră în curte şi lăsă poarta să se închidă singură. Moş Cristache privea după el cu gura căscată. Înţelese însă destul de repede că prin uimirea şi tăcerea lui îi dezvăluise lui Ceafalan un secret pe care, de fapt, omul şi-l

smulsese singur. Ajuns în fundul curții, în malul abrupt al Dunării, Ceafalan se opri și privi îndelung cheiul pustiu al portului, liniștea nefirească a Getuzei. De acolo, din marginea mahalalei Cuțitari, în port se vedeau doar gheretele santinelelor germane și șlepurile și pontoanele în nemișcare. De-acolo, din spatele fabricii, se zăreau doar capetele întunecoase ale ulițelor din mahalaua Colivari și sus, sus de tot, clopotnița bisericii Colivari, care tot se mai ridica, țuguiată, deasupra căsuțelor pescărești, dar care nu-și mai răspîndea dangătul adînc și răscolitor al clopotului. Ca în fiecare seară, Ceafalan zări pe chei numai grupe de soldați purtînd căști de război strălucitoare, cu semnul morții în frunte, ca în fiecare seară, auzi numai răpăitul pașilor cadențați și opririle scurte din fața posturilor de schimb. Cîteva comenzi scurte și răstite, apoi iar răpăitul pașilor cadențați pornind mai departe, iar tropotul de cizmă străină bătînd cheiul portului trist, străin de inima lor, înjumătățit și călcat în picioare.

Printre santinelele dese, din post în post, ca o umbră rătăcitoare, un singur om se strecura în seara aceea, îndurînd fără să crîcnească luminile lanternelor care i se puneau în față, orbindu-l și zăpăcindu-l, un singur om venea spre mahalaua Cuțitari, răbdînd rușinosul control corporal și verificarea documentelor. Ca un somnambul, înainta pe cheiul pustiu și, cu toate controalele nemțești, cu toate strigătele santinelelor și țăcăniturile armelor, străinul mergea încet, mergea prin Getuza lui de azi, mergea pe ulițele Getuzei, dar se afla încă în lumea din care venea, trăia încă în lumea aceea care-l poseda, care-l chinuise și-l chinuia ziua și noaptea fără scăpare...

...În zori, primise același ordin de atac pe care-l primea de trei zile ; ocuparea mamelonului din fața batalionului II, unde rușii ocupaseră o poziție de apărare nemaipomenit de întărită și de unde cuprindeau cu un foc nimicitor retragerea grosului de trupe românești în dezordine.

Această ridicătură neguroasă asupra căreia ochii ostașilor erau îndreptați de trei zile, această înălțime

păduroasă și tainică de unde țîșneau de trei zile flăcările morții, această bucățică de pămînt devenise visul neîmplinit al comandamentului batalionului. Acolo, brazii mărunți, ceața și întunericul ascundeau moartea care revărsa pe gură focul distrugător, focul răzbunător. Gheorghe Ceafalan își privea ostașii muți și bărboși, cu ochii duși în fundul capului, plini de noroi, uzi și înghețați, și era cuprins de o pornire neputincioasă. De cinci ori debușase la atac cu acești oameni și de cinci ori se-ntorsese îndărăt cu mai puțini din ei. A șasea oară, debușarea se făcu în și mai mare dezordine. Abia ieșiră din șanțuri și fură primiți cu un foc nimicitor de mitraliere și aruncătoare. În cîteva zeci de secunde, din șapte-opt părți se auziră răcnetele și gemetele morții, în cîteva zeci de secunde oamenii căzură din nou cu fața la pămînt și rămaseră încremeniți. O ploaie de gloanțe și proiectile de aruncătoare și o ploaie adevărată, cu picături mari și grele, începu să curgă din înălțimi. Cerul se întunecă și se înnegri ca mătrăguna, un vînt rece, pătrunzător îi răzbea pînă la oase. Cum se opriră gloanțele și proiectilele o clipă, oamenii se ridicară ca niște stafii negre și se năpustiră înainte la atac. Ceafalan alerga în fruntea lor, izbit în față de ploaia rece ca gheața, mînat de tulburarea și nebunia care-l înăbușeau. Oamenii nu mai foloseau terenul, pentru că nici n-aveau ce folosi. Fugeau pe cîmpia netedă ca-n palmă, cu privirile ațintite asupra mamelonului, din care țîșneau într-una limbi de foc, una lîngă alta și una după alta, zdruncinînd văzduhul. Goniră vreo optzeci de stînjeni și se pomeniră într-o vale adîncă, de care nu se vorbise nici în ordinele comandanților, nici în rapoartele cercetașilor. Toți crezuseră că pînă la mamelon sînt două sute de stînjeni, distanță obișnuită de debușare la atac. Cînd căzură însă pe burtă în băltoacele văii, sub focul susținut al rușilor, văzură că pînă la mamelon mai aveau încă de două ori cît alergaseră pînă acuma. Focul viu de mitralieră îi ținea întinși la pămînt, cu fețele în noroi, proiectilele de aruncătoare scormoneau valea, împroșcîndu-i cu schije cînd din

spate, cînd din față. Piuind prin ploaie, gloanțele se înfigeau plescăind în noroi, țîșneau pe lîngă urechi, fluierînd.

Ostașii lui Ceafalan se ridicară de trei ori în picioare, repezindu-se la atac după comandantul lor, și de trei ori fură aruncați la pămînt, mulți dintre ei pentru totdeauna, încremeniți, cu mîinile înghețate pe arme, cu fețele spre cer și cu gîndul din urmă acasă. A patra oară, la răcnetul căpitanului Boldur : „La atac, înainte !", nimeni nu se mai ridică în picioare. Ofițerii comandanți de plutoane se tîrîră pînă la căpitan, invocînd poziția favorabilă a rușilor și starea oamenilor pe care-i împingeau la o moarte sigură.

Căpitanul Boldur, culcat pe burtă în adăpostul lui, se sfătui cu ofițerii. Toți cereau ajutoare și, mai ales, o unitate de artilerie care să facă zob mamelonul ; altfel, nici unul dintre ei nu se mai ridică la atac.

Căpitanul Boldur, laș și fricos, tremura de frig și de groază și răcnea că-i așteaptă pe toți glonțul dacă nu execută ordinul clar pe care-l repeta comandantul superior de trei zile : ocuparea mamelonului. Îl prinse de mînă pe Ceafalan și-i șopti rugător, cu lacrimi în ochi :

— Ceafalane, convinge-i tu, Ceafalane, altfel ne împușcă pe toți, să știi ! Am primit ordin telefonic adineaurea, din nou, că dacă nu ocupăm mamelonul, ne-mpușcă pe toți ca pe niște cîini și trădători...

Ceafalan își smulse cu scîrbă mîna din strînsoarea căpitanului, șoptindu-i printre dinți :

— Mai bine să ne-mpuște pe noi decît să ducem trei sute de oameni la moarte sigură ! Știi cîți oameni mai am în pluton ? Șaptesprezece !

Căpitanul îi arătă pe-un colț de hartă :

— Ceafalane, dar tu nu vezi că regimentul 86 înaintează din stînga ? Uite și în dreapta ! Uite unde a ajuns celălalt regiment, 90 !

— Regimentele astea sînt numai pe hartă, domnule căpitan. De trei săptămîni ne-ajută numai pe hartă. În dreapta și-n stînga noastră nu există nici un ostaș, și noi, noi sîntem măcelăriți în cîmp liber !

Eu mai încerc o dată, deseară, dar fără pregătire de artilerie nu-mi ridic nici eu oamenii în picioare, să fim înțeleși...

Ceafalan se depărtă tîrîndu-se prin noroi, alunecînd pe burtă ca un șarpe, și comunică ofițerilor hotărîrea pe care o luase împreună cu căpitanul Boldur. Cînd mai încetini focul rușilor, căpitanul se tîrî și el pînă la Ceafalan, amintindu-i că peste zece minute începe pregătirea de artilerie, apoi atacul. Se-ntunecase de-a binelea și silueta rotundă, neagră a mamelonului abia se mai întrezărea prin ploaia deasă. Vîntul începuse să bată din spate, aducînd șoaptele tainice ale oamenilor lungiți pe pămînt. Ceafalan fu cuprins deodată de o neliniște ciudată, de o presimțire sau mai mult de un calcul care i se părea atît de limpede și fără greș, încît sări în picioare fără să vrea. Era clar : distanța de la poziția de plecare la atac și pînă la mamelon fiind greșit calculată de la început, fiind socotită mai mică decît văzuseră ei că este în realitate, focul de artilerie care avea să fie îndreptat asupra mamelonului va cădea negreșit chiar asupra lor și nu asupra inamicului. Răsucindu-se, Ceafalan se clătină și căzu. Sări în picioare și, ca un nebun, răcni în stînga și-n dreapta :

— Ridicați-vă ! Înapoi, marș ! Răspund ! Înapoi ! Pe răspunderea mea !

Nedumeriți, ofițerii comandanți de plutoane, speriați, săriră și ei în picioare și comandară retragerea. Ostașii o luară la fugă în cea mai mare dezordine. Gîfîiau și se uitau îngroziți în urmă, fără să zărească nimic. Ceafalan alerga și se uita mereu la ceas, așteptînd catastrofa. Într-adevăr, după treizeci de stînjeni de goană nebună, toți oamenii fură azvîrliți la pămînt, o dată cu detunăturile ce zdruncinară pămîntul din temelii. În urma lor, valea de unde plecaseră cu zece secunde înainte era scormonită și presărată cu trîmbe și ciuperci negre, înalte, ucigătoare. Degeaba răcnea căpitanul Boldur în aparatul telefonic să-și lungească artileria tirul, degeaba încerca să ia legătura cu unitatea de artilerie : proiectilele grele

cădeau cu nemiluita, exploziile se răsfirau în dreapta şi-n stînga, exact pe poziţia ocupată de batalionul fugit cu puţin înainte. Din urmă se apropiau, desfăşurate în întuneric, alte unităţi. Focul de artilerie se lungi ca prin minune, iar căpitanul dădu comanda de atac. Ostaşii porniră prin noroi, fleşcăind, muţi şi orbi, biciuiţi de ploaie şi de vînt, înaintînd pe valea plină cu morţi, cu bucăţi de oameni, cu cadavre care zăceau în felurite chipuri.

Nu apucară să facă cincizeci de stînjeni, şi din întunericul mamelonului ţîşniră iarăşi gurile de flăcări. Ţăcănitul mitralierelor venea din părţi ; din mijloc izbucneau bubuituri înfundate de aruncătoare. Printre bubuiturile aruncătoarelor şi răpăiala mitralierelor, se auzi un vaiet disperat, un răcnet de groază pe care-l recunoscură cu toţii. Căpitanul Boldur căzuse la pămînt şi se zvîrcolea, zbiera şi urla ca o fiară. Ceafalan se apropie de el şi-l văzu bălăcindu-se în noroi, rostogolindu-se şi ţinîndu-se cu amîndouă mîinile de coapse. Căpitanul răcnea ca din gură de şarpe, se văicărea pipăindu-se în neştire, se examina în tăcere, cu grijă, şi iar începea să urle ca un turbat. Se atîrnase de gîtul a doi ostaşi, care începură să-l poarte pe sus, către liniile din urmă. La lumina zorilor, Boldur îl zări pe Ceafalan şi-i strigă, cu o bucurie pe care nu şi-o putu ascunde şi stăpîni :

— Eh, Ceafalane, eu am terminat cu războiul ! Sînt rănit !

Ceafalan porni în goană înaintea lui, după oamenii care-i mai rămăseseră în pluton.

Dincolo se întări focul. Unităţile romîneşti din urmă, tîrîş pe burtă, se răsfirară în faţa mamelonului şi începură să răspundă cu un foc încrucişat de mitraliere. Chiar după primele rafale, sus pe mamelon se observă o înviorare a tragerii, o frămîntare şi o schimbare a situaţiei. Aruncătoarele bubuiră parcă toate odată, iar mitralierele măcăiră neîntrerupt şi mai des. Linia de apărare simţise apropierea unităţilor romîneşti. Dintr-o dată, focul se înteţi şi mai mult, apoi pe muchiile mamelonului se auziră urale.

Ceafalan se tîra în coada plutonului şi auzea acel „ura" neasemuit de puternic, care se rostogolea asupra lor. Un ostaş dinaintea lui strigă răguşit: „Atacă ruşii! Atacă ruşii!" Cînd soldatul răcni a treia oară „Atacă ruşii!", Gheorghe Ceafalan nu-l mai auzi ca la început. Dintr-o altă lume, din adîncimi, răzbătea la urechile lui doar un „ura" ameninţător, scos parcă din inima altei lumi, a altor oameni. Ridicîndu-se în genunchi, Ceafalan credea că zboară, pluteşte deasupra pămîntului, că ceva îl reţează de la pămînt şi, aprinzîndu-i trupul, arzîndu-l din tălpi pînă la mijloc, face cu el un salt în zarea de flăcări a mamelonului. Prăbuşindu-se, simţi cum i se scurge în pîntec o dogoare înăbuşitoare ce-l seacă şi mistuie, o căldură ce-i sleieşte fiinţa şi o mare greutate fierbinte, străină, ce-i umple trupul cu sila, cutremurîndu-l. O greaţă şi-o ameţeală îi răsturnară pămîntul de cîteva ori deasupra capului, îi plimbară trupul ca-ntr-un scrînciob fără osie şi-l înţepeniră într-un spasm de moarte...

15

La fabrică, poştaşul venea la fiecare trei săptămîni şi aducea un plic cu ştampila „Tiraspol". Ceafalan îl punea pe Niculae să citească scrisoarea cu glas tare, în casă, ca să fie ascultată de toţi; pe urmă, după ce era citită cu glas tare, o mai lua fiecare, pe rînd, după vîrstă, şi-o citea din nou. În zilele în care fabrica n-avea prea mare înghesuială, Ceafalan intra în geamlîc, se aşeza pe un scaun şi, punîndu-şi mîinile pe masă, privea gînditor afară, învîrtindu-şi fără să ştie degetele mari de la mîini, unul după altul, ca o morişcă. Ofta adînc şi-o întreba pe Miţica, ca din întîmplare, ca despre un lucru obişnuit care s-ar fi putut pierde!

— Miţo ! Unde e cartea de la băiat ?

Miţica se făcea că nu ştie, deşi în inimă simţea că Radu al ei se află în clipe de adîncă suferinţă părintească.

— Păi vezi şi tu unde-o puseră fetele-alea ! O vedeam la Florica parcă !

— Ee, lasă atunci !

Văzînd că Ceafalan e gata să renunţe la slăbiciunea lui, Miţica se oprea din treburile ei, inima i se înduioşa şi mai mult şi, grăbită, binevoitoare, îşi lăsa papucii în geamlîc şi intra în casă.

— Stăi ! Stăi să văz ! Ţi-o aduc eu ! O găsesc eu !

Toate plicurile de la Gheorghe erau rînduite cu grijă sub faţa de masă, în odaia din faţă, de la drum. Toate erau albastre, dar Miţica le cunoştea după nuanţe, mai deschise sau mai închise, mai spălăcite sau mai întunecate, şi niciodată nu greşea să aducă un plic mai vechi. Dacă-i citeai cîteva vorbe dintr-o scrisoare, Miţica recunoştea cît de veche sau cît de nouă era scrisoarea, în ce lună, săptămînă şi zi o primise, în ce împrejurări şi stări sufleteşti, la ce se gîndea ea atunci, cu cine vorbea, ce treburi făcea sau avea de gînd să facă, cine mai trecuse pe uliţă cînd se ivise poştaşul etc. Scrisorile, deşi vorbeau despre aceleaşi lucruri, erau totuşi deosebite şi scrise cu nespusă îngrijire.

Gheorghe scria mereu că lucrează la un birou, într-o unitate de geniu oprită pentru reparaţii generale şi menţinerea podurilor peste care treceau continuu unităţile spre răsărit, şi spera că cu ajutorul lui Dumnezeu o să se-ntoarcă curînd acasă şi-o să-nceapă o viaţă liniştită. De la o vreme însă Miţica îi aduse lui Ceafalan de trei ori aceeaşi scrisoare ; şi nu din greşeală, ci pentru că şirul lung şi regulat al plicurilor lui Gheorghe se oprise dintr-o dată. Întîi, poştaşul, învăţat şi el să aducă la trei la trei săptămîni plicul albastru, îi zîmbi neştiutor şi binevoitor Miţicăi — femeia se oprise în faţa lui, în drum, cu căldările cu apă în mîini — şi-i spuse, privind-o blînd în ochii iscoditori :

— Mîine, mîine, ţaţă Miţico ! şi trecu mai departe, cu un vraf de cărţi poştale în mîini, cu un creion chimic după ureche şi cu geanta de piele neagră atîrnîndu-i grea pe şold.

A doua zi, la vremea potrivită, Miţica se ivi la poartă şi-l auzi strigînd „Poşta" în curte la Barac, vecinul de peste drum. Poştaşul ieşi din curtea lui Barac şi strigă iar la ea :

— Mîine, mîine, ţaţă Miţico ! Ce vrei ! Mai are omul şi alte treburi ! Nu şade toată ziulica să scrie !

Miţica oftă, clătină din cap şi intră în curte cu inima strînsă, vorbind singură :

— I-o fi pornit înainte ! Doamne, te pomeneşti c-a intrat băiatul în foc !

Lui Ceafalan şi copiilor nu le spuse nimic. Se posomorî şi se făcu tăcută. Nu le mai cicălea nici pe fete şi le lăsa în legea lor. Din cînd în cînd le punea doar să-i citească ultima scrisoare, măcar c-o ştia pe dinafară. Trecură astfel două luni de zile, fără să mai primească nici o veste de la Gheorghe. Apoi mai trecură încă două luni, pe urmă încă una şi încă una, pînă cînd într-o seară, în vreme ce se aflau la masă în geamlîc, auziră paşi greoi pe pietrişul de lîngă peretele casei, un ciocănit uşor la uşă şi se pomeniră înăuntru cu un soldat slab, supt la trup, cu obrajii căzuţi, cam adus din spate, fără raniţă, fără armă, fără nimic în mîini.

Miţica sări de la locul ei şi se aruncă la pieptul ostaşului, văietîndu-se amar, zbătîndu-se şi scoţînd din gîtlej şoapte neînţelese. Ostaşul o ţinea îmbrăţişată, căutînd s-o potolească. Ceafalan se opri din mîncat. Îşi rezemă lingura de castronul cu zeamă de varză aşezat în mijlocul mesei şi se ridică în picioare. Tîrziu, ostaşul se-ndreptă cu mîna întinsă şi spre el :

— Bine te-am găsit, tăticule !

— Bine-ai venit sănătos, măi băiete !

Abia atunci îl recunoscură şi copiii. Fetele deteră chiote şi săriră de gîtul lui, băieţii îl sărutară pe obrajii ţepoşi şi pămîntii, strigîndu-i amîndoi odată :

— Nu mai ai ochelari ?

— Ba mai am, răspunse Gheorghe, desprinzîndu-se încet de ei. Se așează niţel pe un scaun, să mai răsufle, apoi se ridică şi-o rugă pe Didina să-i ajute să-şi scoată mantaua. Mîncaţi ! Ce v-aţi oprit ? îi îndemnă el pe-ai casei.

— Ei, lasă c-o să tot mîncăm ! strigă Miţica de la gura maşinii de gătit. Stai să-ncălzesc niţică apă, să te clăteşti niţeluş şi să mîncăm pe urmă cu toţii !

Ceafalan se uita la faţa slăbită a băiatului, la mişcările lui greoaie de om rebegit, îngheţat, bolnav. Tatăl şi fiul vorbiră îndelung despre nimicuri şi fleacuri de-ale zilei. Gheorghe avea un chip îmbătrînit, suferind, plictisit. După felul cum vorbea şi se mişca, părea un om care nu mai are frică de nimic, care văzuse şi cunoscuse moartea înspăimîntătoare, un om care se uită la tine dar nu te vede, vorbeşte cu tine dar se gîndeşte în altă parte, la altceva, la lumea morţii din care venise şi pe care o vedea mereu înaintea lui.

Miţica puse într-un lighean alb apă călduţă, aşeză săpunul pe colţul mesei şi-şi îndemnă ostaşul :

— Ia şi te spală niţeluş pe mîini şi pe ochi ! Mai vorbiţi pe urmă ! Hai, că după masă îţi pui albia să te-mbăiezi cu totul.

— Nu, nu fac baie generală ! răspunse repede Gheorghe, aplecîndu-se deasupra ligheanului aşezat pe un scăunel. Luă cu mîna stîngă săpunul, îl frămîntă în palmă şi tot cu stînga începu să-şi mîngîie încet mîna dreaptă cu apa călduţă ce-i strecura în tot trupul fiori plăcuţi.

Miţica, cu ochii pe el, avu o tresărire :

— Da' ce-ai ? Ce-ai la dreapta de-o ţii aşa ţapănă ?

— Eh ! zîmbi Gheorghe. Am şi eu o bubă !

— Ce fel de bubă ? strigă cu glas piţigăiat şi sugrumat Miţica. Ori eşti rănit ?

— A, nu, am fost, de mult, mi-a trecut ! se strîmbă Gheorghe frecîndu-şi dinadins faţa cu apă şi săpun, ca să n-o mai privească pe maică-sa în ochi.

Dar Miţica nu se lăsa ; se apropie de el şi-i dădu la o parte cămaşa cazonă, galbenă de soioasă. Tot

pieptul lui Gheorghe era în ghips. Tremurînd din tot trupul, Miţica începu să se vaiete, să-l pipăie în neştire, pînă cînd auzi glasul gros şi răstit al lui Ceafalan, de la masă :

— Fugi, fă, d-acolo ! Lasă-l să se spele !

Miţica se-ntoarse frîngîndu-şi mîinile şi se duse să-şi facă de treabă la plită. Degetele îi bîţîiau şi ce apuca cu ele scăpa jos. Gheorghe, după ce se spălă şi se şterse cu mare greutate, se aşeză la masă şi începu să povestească cum şi unde fusese rănit, cît stătuse în spital, cîte operaţii îi făcuseră şi cît concediu avea. Pe măsură ce vorbea, Ceafalan îşi dădea seama că bănuiala lui se adeverea. Îl lăsă în pace şi abia a doua zi, întîlnindu-l în curte. îl luă deoparte şi-l întrebă, drept :

— Zici că-n noiembrie ai fost rănit aproape de Stalingrad ?

Gheorghe dădu din cap că da. Ceafalan scoase atunci din buzunar un plic albastru şi i-l întinse :

— Da' asta ce e ? Ai fost rănit aproape de Stalingrad şi tot atunci ne-ai scris de la Tiraspol ? Cum vine treaba asta ?

Gheorghe recunoscu o scrisoare de-a lui, trimisă în noiembrie din Tiraspol. Lăsă capul în pămînt, ferindu-se de ochii tatălui, şi făcu o strîmbătură :

— Pentru mama !

Ceafalan răsuflă adînc şi-l sfredeli cu privirea lui grea :

— Nici aşa nu e bine, măi băiete. Te ţine omul la Tiraspol, la adăpost, şi tu ? Tu-ţi pierzi sănătatea şi viaţa în linia întîi ! Cine ţi-a trimis plicurile astea aşa la timp ?

— Un furier care-a rămas în Tiraspol. Le-am scris pe toate odată. Cînd le-a terminat, n-a mai avut ce expedia. Gheorghe începu să răsucească în mînă scrisoarea pe care i-o întinsese Ceafalan. Vorbea întretăiat. De fapt... am fost rănit... cam la două săptămîni... de la data pe care o poartă scrisoarea asta. Înaintam... treceam un pod... ne-a văzut aviaţia inimică... praf ne-a făcut... Mai fusesem rănit de trei ori... a patra oară am fost atins la claviculă... aici —

Gheorghe arătă osul care leagă gîtul de umărul drept. M-a aruncat, aşa rănit... jos, peste frînturile podului, în noroiul din malul rîului peste care trebuia să trecem. Am intrat cu partea rănită în noroi, cu jumătate de trup îngropat, lipit, în mocirla cleioasă. Cînd a venit sanitarul şi a văzut că respir, a tras de mine, de partea stîngă... m-a smucit de braţul stîng. Noroiul însă se-ntărise în jurul meu... el nu ştia unde sînt rănit ! Pînă să mă dezlipească de acolo, tot trăgînd de mine, mi-a distanţat şi mai mult rana. Clavicula era ruptă în patru locuri. De trei ori m-a cusut în spital cu fir de aur, un fir care contribuie la osificare. Pe urmă, săptămîni de zile în şir n-am mişcat mîna, gîtul şi capul. Şi ştii ce-nseamnă să stai în ghips, în spital ?

Văzînd că Ceafalan nu-l ascultă cu prea mare plăcere, Gheorghe se opri. Şi tăcură, tăcură amîndoi, gîndindu-se la vorbele pe care le schimbaseră altădată, la sentimentele şi părerile lor vechi, la marea deosebire dintre credinţele şi purtările lor. Ceafalan porni spre fabrică, întrebîndu-l din mers :

— Cît concediu ai ?

— Mai am două luni.

— Şi pleci iar, acolo ?

— Nu ştiu ! Să vedem ce-o să zică comisia medicală !

Ceafalan se opri, mişcîndu-şi picioarele pe loc :

— Da' tu... nu zici nimic ?

— Ce să zic eu ? Eu îmi fac datoria pînă la capăt !

— Care capăt, măi băiete ? Nu vezi că v-a schilodit pe toţi ?

— Fără sacrificii nu se cîştigă victorii. Germanii au făcut şi mai multe... Crezi dumneata că...

Ceafalan zîmbi trist şi-l opri :

— Germanii ? Stai să vezi tu în iarna asta ! Stai să vezi tu ce fel de victorii şi ce fel de sacrificii ! Ce v-a pisat în faţa Moscovei, a fost nimic ; stai să vezi ce-o să vă piseze în iarna asta ! Şi... pe urmă, mai încoace, la întoarcere ! Ăsta e capătul !

— De unde ştii dumneata soarta războiului ?

— Se vede pe fața ta ! zise Ceafalan fără să-l privească și se făcu nevăzut după colțul casei. I se auziră pașii rari și grei pe pietriș, apoi glasul gros și rar îi răsună mai încolo :

— Ce dracu' faci, mă Vasile ! Pică boierul acuma și te faci de rîs !

— Eu mă fac de rîs, nea Radule ? El se face de rîs, că nu poate să mă plătească ca să beau din banii mei !

— Da, da, nu poate ! s-auzi Ceafalan parcă mai aproape. Să știi că vrea din toată inima, da' nu poate ! Ia dă-o-ncoace să văz și eu...

Cîtva timp, cît pusese pesemne Ceafalan troaca cu vin la gură, se auzi doar huruitul fabricii. Pe urmă iar basul lui Ceafalan :

— Curînd o să vrea și n-o să mai poată, măi Vasile...

— Am auzit și eu, nea Radule, vorba asta. Stai, stai că viu și eu în fabrică ! Bodaproste ! Să trăiești, moșule ! strigă Vasile Cîrnu. Te ține ? Te ține tare, troaca, moșule ?

— Ee, ce să facem și noi, neică !? Nu prea s-a făcut anu' ăsta ! Și ce s-a făcut, l-am dat pe nimic la oraș ! Vezi să-mi apeși și mie mai bine miejii, să-mînța, acolea, la presă...

— Gata, moșule, s-a aranjat ! Ai grijă de troacă, mai trec eu p-aici să vorbim...

Gheorghe intră în geamlîc. Discuția între Ceafalan și Vasile Cîrnu, care lucra și el la presa fabricii de ulei de cînd se mutaseră colivarii în Cuțitari, siguranța cu care vorbea Ceafalan de soarta războiului și de alte schimbări pe care le vedea pe curînd în țară îl descumpăneau și-l cutremurau. Se cercetă în ciobul de oglindă atîrnat pe peretele din geamlîc, își mîngîie bărbia rasă cu îngrijire și se privi în ochi cu atenție, obsedat de vorbele lui Ceafalan. Oare în privirile lui vedea Ceafalan o slăbire, vedea cu adevărat o neputință, o nesiguranță care-i dădea dreptul să arunce vorbe așa mari, să profețească lucruri care însemnau prăbușirea unei lumi pline încă de o forță uriașă ?

Gheorghe se întoarse la fereastra geamlîcului şi, chinuit de gînduri negre, începu să privească în curtea fabricii, unde un flăcău voinic, poreclit „Marin de la coajă", căra mereu în spinare nişte saci uriaşi, plini cu coajă de floarea-soarelui, pe care-i răsturna departe, cît mai în fundul curţii, lîngă malul Dunării. Flăcăul scurgea şi scutura fiecare sac în grămada rotundă, ţuguiată, cu vîrf de piramidă, se mai oprea o vreme să privească apele Dunării, pe urmă o lua încet, abia păşind, spre uşa din dos a clădirii tremurătoare. Fabrica mergea, mergea într-una, zi şi noapte, descojind mii şi mii de kilograme de sămînţă, măcinînd floarea-soarelui a mii şi mii de ţărani bătrîni din jurul Getuzei, şi acest flăcău, Marin, ajunsese să înoate prin valurile de coajă răspîndite pînă lîngă marginea Dunării. Cînd ploua, piramida începea să descrească, să se lase ca o pîine nedospită, şi şobolanii de apă îşi săpau atunci galerii întortocheate în pereţii moi ai grămezii de coajă, construindu-şi aşezări cu hrană şi căldură de-a gata. Ronţăiau resturile de miez din coji şi dormeau liniştiţi în căldura aburoasă a straturilor fierbinţi. În zilele senine, cînd soarele dogorea curtea fabricii, din straturile groase şi lipite, umezite şi mucegăite, se-nălţau aburi calzi, cu miros stătut şi înţepător de jilăveală. Veneau atunci în curtea fabricii copiii, cu beţe lungi, şi începeau să-nţepe coaja în adînc, în găurile şobolanilor. Şobolanii, dolofani, de mărimea unei pisici, ţîşneau din galeriile lor şi se aruncau cu capul în jos, drept în Dunăre. Înotau mai mult pe la fund, se apropiau de mal şi aşteptau acolo răbdători, uzi, lăţoşi, scîrboşi, cu cozi groase şi lungi. Cînd plecau copiii, se tîrau iar în adăposturi. Erau mari, blănoşi, cu mustăţi lungi, de culoare cenuşie, şi pisicile nu se băgau pe ei. Cînd din întîmplare pisica neagră a lui Ceafalan se întîlnea cu vreunul, miorlăia sinistru, bîţîind ameninţător din coadă.

Din cauza scîrbei şi duhoarei ce dospea sub pămîntul curţii, cei cîţiva salcîmi din fund se uscară curînd şi fură tăiaţi de la rădăcină.

Strat cu strat, grămada de coajă se înălţa văzînd cu ochii, îngroşîndu-şi pereţii tari, ridicîndu-se mai mare decît locuinţa lui Ceafalan. Era o cetate şubredă, care în fiecare zi îşi lua altă înfăţişare. Din cînd în cînd, venea căruţa morii lui Calomfir, mare cît un hambar, şi încărca din belşug coaja mai proaspătă şi mai uscată. Restul rămînea fără trebuinţă, răspîndindu-se prin toată curtea, pe tălpile oamenilor şi pe copitele cailor. Găinile vecinilor îşi petreceau toată ziua pe grămadă, rîcîind şi ciugulind, iar deasupra curţii, sute şi mii de ciori pluteau în toate părţile, într-un gărăit ucigător. Gheorghe le privea în fiecare zi cum scormoneau grăbite în valurile de coajă, dar cum la cea mai mică mişcare din curte îşi luau zborul şi se roteau jelindu-se de foame în văzduhul negru.

Cînd dădu zăpada şi Gheorghe Ceafalan plecă îndărăt pe front, cînd crivăţul aspru şi rece trecu dealul viilor de la Calea Caprei şi pătrunse pe uliţele strîmte ale cartierului mărginaş de lîngă abator, numit „Ţigănie", locul ciorilor din curtea fabricii îl luară alte făpturi, mai tîrîtoare, mai pămîntene, cărora în batjocură li se spunea tot ciori, dar care se arătau mai tăcute, mai îngheţate, mai sfioase şi mai miloage, mai jalnice decît ciorile adevărate. Se iveau pe rînd, cîte una, în biroul contabilului, strîngînd la subsuoară un sac peticit sau o scoarţă veche, şi se rugau, lărgindu-şi ochii negri, sticlind de foame şi de frig :

— Don' contabil, să vă dea Dumnezeu sănătate ! Vinde-mi numai o jumate de sac de coajă ! Mi-ngheaţă copiii de frig şi n-am decît cinci lei !

— Douăzeci de lei sacul ! Aşa a hotărît domnu' Banu ! se apăra contabilul cu nevinovăţie. Din partea mea v-aş da-o gratis, că e gunoi ! Da' nu e a mea ! Ştiţi şi voi !

— Dă-mi, don' contabil, măcar o jumate de sac, şi să-ţi fie nevasta sănătoasă, zău...

— N-am nevastă...

— Atunci să-ţi fie copiii sănătoşi, don' contabil...

— Păi dacă n-am nevastă, cum o să am copii ?

— E, să-ți trăiască, ce, parcă numai cu nevasta face omu' copii ?

— Asta poate numai la voi, în țigănie !

— Așa e, don' contabil, numai la noi, numai la noi în țigănie ; uite, eu n-am bărbat, da' am patru copii ! Trei băieței și-o fetiță bolnavă, și n-am cu ce să-i încălzesc, mînca-ți-aș...

— Ee, te rog, fără d-astea ! se supăra contabilul. Marine, du-te repede și dă-i un sfert de sac, c-a-nceput să-și folosească vocabularul...

— Dă-mi o jumate, mînca-ți-aș sufletu', că mi-a murit un frate pă front.

— Afară ! Zi bodaproste că-ți dau și-un sfert ! Pune-i sfertul, Marine, și ad-o la cîntar !

Marin de la coajă îi făcea semn țigăncii să vină după el și țiganca tînără și ochioasă se ducea neștiutoare prin încăperea descojitorului. Lîngă elevator, unde locul era mai strîmt, Marin se oprea și punea mîna pe pieptul tare și ascuțit al țigăncii. O lua în brațe și-o răsturna lîngă descojitorul duduind. Țiganca se zbătea și țipa în vuietul asurzitor al sitei :

— Aoleo, flăcăule, lasă-mă, că m-așteaptă bărbatu' afară...

— N-ai zis că n-ai bărbat ?

— Am, zău că am, și e afară, m-așteaptă ! Aoleo, lasă-mă, flăcăule, că ești prea voinic și mie nu-mi arde...

— Taci, fă, că-ți umplu sacu' ! îi șoptea la ureche Marin, și țiganca, oftînd și gemînd, se îndupleca cu gîndul la sacul de coajă.

În curte, Marin îi umplea în grabă sacul cu coajă mai uscată și-i da drumul țigăncii prin dos, pe marginea Dunării, fără să-i mai ia nici un ban. Contabilul uita cîte țigănci îi da lui Marin pe mînă în fiecare zi, iar Marin, tot folosindu-se de slaba ținere de minte a contabilului, începuse să se împutineze la chip, o dată cu grămada de coajă din curte. Prin ianuarie-februarie se terminase coaja, dar țigăncile tot mai acirau pe la ușile fabricii, tot se mai țigăneau pe la ușa contabilului, rugîndu-se să le lase măcar să scormonească pămîntul, s-adune rămășițele pu-

trede și ude, ninse și plouate, amestecate cu noroi. Marin ședea paznic la ușa contabilului și era sleit de puteri din timpul sezonului. Rar mai lăsa să intre în birou vreo țigancă — doar cîte una tînără de tot, care-l privea cu ochi arzători și pătimași și stîrnea în el ultimele rămășițe ale pornirilor lui nesățioase. Marin îi făcea cu ochiul din ușă și-i da drumul înăuntru, ca să vorbească întîi cu contabilul.

— De ce-ai lăsat-o să intre, Marine ? zbiera contabilul la el.

— Zice c-a vorbit ieri cu boieru' ! mințea Marin. I-a aprobat să-i vindem un sfert de sac...

— Ce sfert ? Ce sfert ? țipa contabilul. De unde sfert ? Știi tu c-avem pe undeva ? Dacă nu merge fabrica, de unde sfert ?

— Din curte, don' contabil — sărea țigăncușa — din curte, că găsesc eu, scormonesc eu, rîm eu ! Mi-a spus boieru' să mă lași ! Uite, știe și dumnealui ! îl arătă țigăncușa pe Marin.

— Hai, lasă-l în pace pe don' contabil — o trăgea Marin de mînă — lasă-l, că are dumnealui destule socoteli, nu-l mai supăra și tu ! Vino-ncoace ! O ducea la locul știut, după descojitor, și-o-ntreba de la început :

— Ești măritată, fă ? Cîți ani ai ?

— Nu sînt. Împlinesc treișpe la primăvară.

— Fugi, fă, că minți ! Ăsta e piept de treișpe ani ?

— Treișpe ani am, nene, neîmpliniți, să-mi sară ochii dacă am mai mulți !

— Ești fată ?

Țigăncușa lăsa capul în jos, iar Marin se supăra.

— Spune, fă, ești fată ori nu ?

— Sînt.

— Păi atunci ce moași-ta vii la coajă ? Ce crezi c-aicea vii la maici ? Ieși afară ! și-i da coaja pe gratis.

— De ce să ies ? se zbîrli odată o țigăncușă de doisprezece ani. Ce dacă sînt fată ? Ce ? Nu ești în stare ?

— Ce, fă ? se zborși Marin, căscînd ochii mari la ea și măsurîndu-i trupul subțire și crud.

— Ce dacă sînt fată ! Ce ? Nu eşti în stare ? repetă ţigăncuşa şi se mişcă graţios, clătinîndu-şi cu ispită şoldurile împlinite.

Marin se uită la ea trăsnit ; o măsură de sus pînă jos, se apropie de ea încet şi-o privi adînc în ochii negri, unsuroşi. Marin era un flăcău chipeş, bine legat, chiar frumos, pentru care domnul Banu obţinuse scutire de armată pe motive de oftică. Ţigăncuşa îl aştepta cu ochii mari, pătrunzători, cu pieptul tresăltînd. Deodată ţigăncuşa simţi două palme grele care-i fripseră obrajii şi o făcură să-i scapere scîntei pe dinainte.

— Pentru un sac de coajă, fă ? răcni la ea Marin. Na ! Îi mai arse obrajii cu două palme. Na ! Na, proasto ! Na, nebuno ! Na, să te saturi !

Cînd îi auzi suspinele şi gemetele de durere, se opri. Lacrimi mari, boabe rotunde şi strălucitoare se prelingeau pe lîngă rădăcina nasului arămiu al ţigăncuşei ; ochii îi licăreau, plini de o apă şi lumină caldă, blîndă. Pesemne că Marin arăta fioros, pentru că ţigăncuşa se repezi la el îngrozită şi-i cuprinse mijlocul cu braţele. Îşi lipi faţa înlăcrimată de pieptul lat al flăcăului şi bolborosi în neştire :

— Nu mai da în mine, nene ! Am înţeles ! Nu mai mă bate, că nici n-am vrut să... Am zis doar aşa, din prostie ! Pentru coajă !

— Din prostie ? Lasă că vă cunosc eu ! Mi-aţi stors toată vlaga în iarna asta, mamele voastre de şcrabii ! Sînteţi în stare să vă culcaţi şi pentru un bob de linte ! Afară ! Du-te, încarcă repede şi şterge-o pe malul Dunării ! N-auzi ? răcni Marin văzînd că ţigăncuşa rămîne locului. Ce ?! De ce stai ? Îţi pare rău că m-ai minţit că eşti fată, nu ? Şi că eu te-am crezut, nu ?

— Nu, nene, nu te-am minţit — şopti ţigăncuşa — da ai dat prea tare în mine şi m-ai ameţit !

Fugi în curtea fabricii şi după ce rîcîi un ceas în pămîntul îngheţat şi acoperit de zăpadă, plecă încocîrjată, cu sacul în spate, strîngîndu-i gura largă cu mîinile roşii şi ţepene de ger.

16

Toată iarna, gerul şi vîntul ţinură lumea ascunsă în casă, lîngă sobă. Cu gemete şi izbiri de fiinţă nesătulă, vîntul se văieta pe cheiul pustiu al portului, spulberînd zăpada în vîrtejuri mari, ce se pierdeau rotindu-se în depărtările albe. Dunărea, îngheţată pînă în fund, era plină de pîrtii pe care oamenii, săniile şi maşinile se aflau într-un du-te-vino necontenit, din zori şi pînă-n clipele înserării. De la abatorul portului, din marginea mahalalei Cuţitari şi pînă la Balta se făcuse peste Dunăre un drum lat, plin cu paie şi balegă, murdar şi bătătorit, pe care oamenii umblau în voie, uitînd cu desăvîrşire că se află pe Dunăre, că traversează un fluviu lat şi adînc, că au sub ei ape pline de anafoare şi gropi. Treceau în goană săniile uşoare, ţărăneşti, lăsînd dîre de paie în urma lor, alergau săniile de oraş, cu zurgălăi, purtînd perechile de îndrăgostiţi ascunşi sub pături, alunecau zi şi noapte dintr-un mal într-altul, în sănii cu încărcături grele, negustorii de la Balta. Luciul gheţii din mijlocul Dunării, ochiurile uriaşe care încremeniseră limpezi în primele nopţi ale gerului rămăseseră netede ca oglinda. Feciorii şi fiicele băltenilor mai înstăriţi veneau joia şi duminica şi patinau pe întinsul de cristal al acestor patinoare naturale. Copiii getuzenilor, aşezaţi şi ei turceşte pe săniuţe pitice, se împingeau cu multă dibăcie, cu două bolduri ascuţite, se roteau în toate părţile printre patinatorii bălteni şi, cînd şi cînd, dinadins, se-mpiedicau de cîte unul, retezîndu-i picioarele şi lungindu-l pe gheaţă. În mal, pescarii tăiau cu topoarele copci lungi şi adînci şi întindeau vîrşii mai vechi, cîrpite, de teamă să nu se mişte gheaţa într-o noapte şi să rămînă fără scule. Căutau locuri mai potrivite, dar gheaţa era groasă peste tot. Oamenii spuneau că mai mult de jumătate din apa Dunării s-a făcut gheaţă, că din cei douăzeci de stînjeni

adîncime, zece-cincisprezece stînjeni sînt de gheață tare ca piatra.

Ceafalan tăiase într-o duminică o copcă drept în mijlocul Dunării, și pipăise cu cangea adîncurile. Aș ! N-are nici doi metri ! Poate în alte părți să fie mai groasă ! Da', oricum, doi metri tot nu e jucărie ! Te pomenești că singură nu mai pleacă Dunărea anu' ăsta ! Trebuie să dea cu bombe, ca acu' cinci ani ! Altfel moare lumea de foame ! S-a rărit și mialțul ! Nu mai are unde înota !

Ce e drept, fundul Dunării mai avea numai un strat subțire de apă, iute și călduță, din care mialțul, pește de iarnă învățat să trăiască numai pe sub gheață, începuse să piară. Ori n-avea apă destulă, ori venise primăvara. De nevoie însă oamenii tot mai puneau vîrșii în marginea Dunării, pe sub gheață, și în fiecare zi mai scoteau un chil-două de mialț pentru casă. Miția făcea doi-trei baboi ciorbă, cu zeamă de varză, iar doi-trei îi prăjea cu ceapă în tigaie. Răsturna pe capacul de lemn o mămăligă mare, galbenă și aburindă, o tăia cu ață albă de mosor și toți ai casei începeau să strîngă în palme cocoloașe fierbinți și să-și înmoaie degetele în tigaia din mijlocul mesei rotunde, pitice.

Într-o noapte, Ceafalan fu trezit din somn de răcnetele lui Vasile Cîrnu.

— Nea Radule ! Nea Radule ! Băi, nea Radule, bää ! Sări, bă, că s-a rupt Dunărea la Cot !

Ceafalan sări din pat, gata să calce peste copiii întinși pe rogojină. Miția îl apucă de mînă :

— Ei și ? Las-o să plece ! Ce zor ai tu ? Ce țipă ca un nebun, să sperie lumea !

— Știe el de ce țipă ! Am trei vîrșii puse în dreptul abatorului. Numai tu n-ai nici o grijă !

Ceafalan își trăsese pantalonii, își pusese opincile, brîul și cojocul și-și căuta căciula.

— Unde dracu' mi-ai vîrît căciula, fă ?

— E ! Ți-am vîrît-o ! Vezi la locul ei, sub mașină ! Am pus-o să se zvînte ! Mîine în zori intrați în fabrică și voi nu mai aveți astîmpăr ! Umblați ca strigoii, noaptea, în loc să vă hodiniți !

— Dormi tu, să-ţi mai crească limba ! Ai uitat că mîine e duminică !

De afară se auzi glasul răguşit al lui Cîrnu :

— Ieşi, mă nea Radule ? Ori dormi ?!

— Ho, mă, că viu ! îl potoli Ceafalan, ieşind pe uşa geamlîcului.

În curte, cu tot aerul rece al iernii, pe Ceafalan îl izbi în nări duhoarea de secară a răsuflării lui Cîrnu. Vasile Cîrnu ţinea în dreapta un topor uriaş, iar în stînga o cange lungă, sprijinită de umăr, cu vîrful în sus. Văzînd că Ceafalan trece pe lîngă el valvîrtej, îndreptîndu-se spre fundul curţii, se luă repede după el şi-abia cînd se ivi Ceafalan din spatele grămezii de lemne, cu toporul şi cangea subsuoară, putu să se alăture de el, vorbindu-i gîfîit :

— Ieşirăm adineaura de la Chirpiz, cu nea Miucocoşatu, şi hop, începe să pîrîie gheaţa ! Pînă să vedem noi unde pîrîie, na că la Cot s-a şi rupt ! Cîrnu arătă cu cangea spre Cotul Mare. Ia uite cît s-a lărgit ochiul de apă ! Ce zici, nea Radule, pleacă Dunărea ? Sau ne-am făcut spaimă degeaba ?

Ceafalan păşea grăbit, scoţînd pe gură gheme de aburi subţiri, care piereau după fiecare răsuflare :

— Eu ştiu, măi băiete ? Aici, în dreptul portului, are lărgime. Crez c-o să plece. Se uită la Cîrnu. Da' tu de unde ai cange şi topor ? Nu zici că ieşiraţi adineaura de la Chirpiz ?

— D-acasă ! Am dat fuga şi le-am luat !

— Ai fo vîrşie pusă ?

— N-am, da' zic să-ţi ajut matale !

— Măăă ! Da' săritor te-ai făcut, mă ! se miră Ceafalan grăbindu-se spre malul Dunării.

— Ee, nea Radule, pentru matale săr şi-n foc !

— Zău, mă ? Numai pentru mine ?

— E, şi pentru alţii, da' nu pentru toţi ! Ce, parcă toţi oamenii sînt ca matale ? Eu de cînd cu salul de lemne şi de cînd cu ancheta nemţilor, de cîte ori mi-aduc aminte...

— Rău faci că ţi-aduci aminte, Vasile ! Aia e o treabă veche ! S-apropie altele ! Ia ascultă ce-a-nceput !

Dunărea începuse să pîrîie, să trosnească. Cîrnu și Ceafalan se opriră să asculte și să privească. La Cotul Mare, sante mari de gheață se încălecau unele peste altele, înălțîndu-se și prăbușindu-se ; din ostrov e auzea scîrțîitul înăbușit al sălciilor bătrîne, gemelele trunchiurilor descleștate de mișcarea gheții. Blocuri uriașe de gheață se înghesuiau scrîșnind, se frîngeau în înălțimi și cădeau în bucăți strălucitoare pe suprafața albă și mișcătoare a Dunării. Cerul era pîclos, gerul te pișca de vîrfurile urechilor, aerul era rece, rece ca gheața. Ceafalan și Cîrnu mai merseră cîțiva stînjeni și se opriră la marginea Dunării.

— Ce mai stăm ?! se miră Cîrnu, pășind înainte spre parii vîrșiilor.

— Stăi, mă ! Unde te bagi orbește ? Tu nu vezi că nu se știe ce-o să iasă ?

Ceafalan simțea că lupta se da mai mult în adîncuri. La suprafață țîșneau doar mici erupții ale vulcanului ce fierbea în craterul rece și uriaș de dedesubt. Un vînt aspru se porni dinspre miazăzi, dinspre țărmul dobrogean, biciuind malul pustiu al Getuzei. Dintr-acolo, o dată cu vîntul se repeziră, schelălăind și urlînd spre port, vreo patru dulăi, care pesemne colindaseră toată noaptea pe Dunăre, scormonind prin gunoaie. Ceafalan îl trase pe Cîrnu îndărăt.

— Văzuși ?

— Ce ?

— A intrat groaza în cîini.

— Și ce ? Acuma trebuie să ne uităm cum pleacă Dunărea cu vîrșiile noastre cu tot ?

— Facem altfel — hotărî Ceafalan — rămîi tu pe uscat și ține-mă de funie. Na ! îi puse lui Cîrnu în mînă un colac de funie. Își petrecu pe deasupra brîului lațul și porni pe gheață, spre locul vîrșiilor. Vîntul se pornise dinspre larg mai tare, mai tăios. Sloiurile mari de gheață de la Cotul Mare scrîșneau și mușcau unele dintr-altele, luptîndu-se să scape din strîmtoare, să-și facă loc pe albia strîmtă a Dunării. Rămas pe mal, Cîrnu se frămînta pe loc, nemulțumit, ascultînd loviturile de topor ce veneau de

la pescarii iviți pe gheață. O vreme își bătu de subsuori palmele înghețate, pe urmă căută ce căută pe mal în jurul lui și găsi un fel de baba frîntă, cu rădăcina țeapănă, de care petrecu capul funiei lui Ceafalan ; scoase de la brîu altă funie, pe care o legă tot de rădăcina babalei și, desfăcînd-o încet-încet, porni pe gheață după Ceafalan. Cînd ajunse la vîrșii, se înfășură strîns pe lîngă brîu cu funia legată de mal și puse mîna pe topor. Ceafalan se opri din tăiat, îl privi, scuipă în palme și zise înțelegător :

— Tot mai bine era să fi stat tu pe mal. Babaua aia, o știu eu, e pitică, și dacă se frînge gheața, două-trei sante, una peste alta, înalță funia, scapă de-acolo și s-a zis cu noi !

— Doar nu ți-o fi gura aurită !... mormăi Cîrnu și se apucă să despice gheața din partea cealaltă, de-a lungul vîrșiei, în întîmpinarea lui Ceafalan.

În copca vîrșiei, gheața era subțire, de un deget, atît cît putuse să-nghețe peste noapte. Grosimea ei adevărată fusese tăiată de Ceafalan mai de mult, cînd pusese vîrșia prima oară. Acuma, de sub tăișul toporului țîșneau în sus bucăți ascuțite de gheață zgrunțuroasă și stropi călduți de apă curată. Din mal se auzeau strigătele răgușite ale pescarilor mai întîrziați, care orbecăiau prin întunericul nopții, înjurînd și alergînd de colo-colo pe marginea Dunării.

Cîrnu tăia gheața cu toporul, dar se oprea des și asculta semnele frămîntării din adîncimi. Trase afară a doua vîrșie de sub gheață și tresări. Cuprinse Dunărea cu privirea în lung și-n lat și zise liniștit :

— Nu e așa că e gata, nea Radule ? S-a zis ! Ce-ar fi să le strigăm oamenilor să iasă pe uscat...

— Strigă-le ! răspunse Ceafalan, vîrîndu-și toporul la cingătoare și pornind cu vîrșiile în spinare spre mal. Cîrnu răcni prin întuneric către umbrele mișcătoare de pe gheață :

— Măi oameni buni, măăă ! Fugiți, măăă, pe uscat, că pleacă Dunărea ! Gataaaa !

Cîrnu simți sub el o clătinare a lumii. Picioarele începură să i se plimbe la stînga și la dreapta, înainte și-ndărăt, și dintr-o dată, cu o iuțeală neașteptă-

tată, gheața i le fură spre dreapta la vale. Căzu într-o rînă, pe cotul drept, împoldindu-se cu muchia toporului în pîntece. Se ridică repede, înjurînd, și porni cu tot dinadinsul spre mal. Dar gheața se plimba sub picioarele lui cînd încoace, cînd încolo, îl lungea pe spate, îl rostogolea și-l întindea cît era de lung, ba pe burtă, ba pe spate, de cîte ori încerca să se ridice în picioare.

Ceafalan ajunse pe uscat și văzîndu-l pe Cîrnu clătinîndu-se, bălăbănindu-se, agitîndu-și brațele lungi prin aer, puse mîna pe funie și-ncepu să-l tragă tîrîș pe gheață. Pînă să se ridice Cîrnu în picioare și să-și potrivească brîul, Dunărea plecase, rupîndu-se chiar în fața portului Getuza, aproape de pîrtia lată pe care merseseră căruțele toată iarna ca pe-un drum de țară. O bucată de vreme, gheața din fața portului urcă spre Cotul Mare, împinsă de cine știe ce vîrtejuri și întorsături ciudate din adîncuri, apoi, cu trosnituri și încălecări fantastice, porni la vale, spre răsărit.

— Hai să ne culcăm, Vasile ! Pînă mîine își face ea loc. Dacă nu s-o opri din nou ! P-așa ger, pleacă greu ea !

Se despărțiră în marginea Dunării, în dreptul fabricii. Cîrnu o luă agale pe ulița lui Chirpiz, iar Ceafalan intră în curte, îndreptîndu-se spre un țarc să-și lase toporul și cangea. În casă, după ce se dezbrăcă și intră în așternutul păstrat cald de Mițica, rămase nemișcat, privind în tavanul odăii. „Eee, măcar să plece ea ! Ni s-ar mai dezlega și nouă mîinile ! Păi așa, nu mai poți tu să faci un pas ! Colo santinelă, dincolo santinelă, colo comandament, dincolo patrulă ! Închisoare ! Alta ce e ?! Să umbli noaptea n-ai voie, să bei ziua, te ia la ochi, să vorbești, ți-e frică ! Nu poți tu să mai faci nici o mișcare ! Aaa, păi asta n-o să ție cît e lumea ! Trebuie să răsufle undeva ! Și-atunci să te ții omor ! Să vezi măcel ce-o să fie ! Acuma și nu s-astîmpără oamenii, da' cînd i-o simți că-i are în mînă !"

— Ce e, mă ? Ce tot bolboroseşti singur ? îl iscodi Miţica, supărată că nu deslușise nici o vorbă din şoaptele bărbatului.

— Nu dormi, hai ? se minună Ceafalan, întorcîndu-i spatele. Parc-ai face de caraulă în fiecare noapte, aşa mă ispiteşti ! Mai rău ca nemţii !

Miţica tăcu. Se prefăcu o vreme că doarme şi ascultă încordată, aşteptînd, poate începe Ceafalan să gîndească din nou cu şoapte. Cînd se convinse însă că nu mai are ce auzi, că Ceafalan a adormit, se răsuci şi ea cu spatele la el şi, oftînd îndelung, zise destul de tare :

— Ehe, s-a schimbat lumea ! Nu poţi tu să mai ştii nici ce-are în cap bărbat-to ! Apoi mai încet : O fi adormit ? Sau se face ? Pe urmă, iar mai tare : Bănui eu cam de ce s-a apucat el, măcar că se ţine el deştept şi închis ! Nu s-a săturat pesemne de rîndul trecut ! Vrea să-mi vie din nou crestat ca un peşte-n saramură !

Ceafalan ştia că muierea îl simte cînd e treaz şi rămase mut, recunoscîndu-i sau respingîndu-i în felul ăsta spusele. Ştia că din grijă pentru viaţa lui şi a copiilor, Miţica ar fi vrut să treacă din lumea bănuielilor în lumea lucrurilor adevărate.

Cînd se trezi a doua zi dimineaţă, duminică, Dunărea curgea liniştită la vale, purtînd pe apele-i parcă mai limpezi, mai curate şi mai repezi, sante mari de gheaţă strălucitoare. Lumea alerga pe uliţe să privească plecarea Dunării, bărbaţi, femei, copiii chiuiau arătînd cu mîinile întinse cîte un cîine rămas pe apă, sărind din sloi în sloi, cîte o cioară călare pe un bulgăre de gheaţă nevăzut, cîte o stăncuţă scormonind într-un gunoi plutitor. Pescarii şedeau pe mal fumînd şi fiecare îşi desfăta ochii în faţa curgerii noi, primăvăratice, aşteptată de atîta timp. Clipeau des din ochi, zîmbeau pe sub mustăţi, trăgeau din ţigări, se uitau unii la alţii făcîndu-şi cu ochiul şi iar îmbrăţişau cu privirea lacomă lunecarea sticloasă a fluviului pînă ieri încremenit. La Cotul Mare nu se mai vedea ochiul uriaş de apă. Dunărea se rupsese în toate părţile, iar santele albe

pluteau cu mare grabă una după alta, rărindu-se, strîngîndu-se, împingîndu-se, încălecîndu-se, dar ducîndu-se oricum la vale, pe vadul larg al albiei. Apele se întrezăreau mai cristaline, mai albastre, mai curate. Din grămada de pescari adunați în malul Dunării, dintr-o dată se desprinse un bărbat înalt, în capul gol, și se repezi spre apă, cu un ispol în mînă ; alunecă de cîteva ori, gata să cadă, se ținu cît putu de bine pe picioare, după datină, și cum ajunse în marginea albiei proaspete a fluviului, înfipse cu lăcomie ispolul în apa limpede. Bău pe săturate, se aplecă și umplu din nou ispolul, apoi o luă la fugă îndărăt spre locul unde-l așteptau oamenii. Se opri gîfîind în fața pescarilor nerăbdători și muți. Se apropie de Ceafalan și-i întinse ispolul, cu sfințenie :

— Să fie cu noroc și cum vrem noi, nea Radule !

Ceafalan, cam stînjenit, primi ispolul de la Vetrineanu, zîmbi și-l puse cu grijă în mîinile lui moș Tună Caraghios, cel mai bătrîn dintre cei de față. Privindu-l pe Vetrineanu, Ceafalan își ceru parcă iertare :

— Lasă, Tudore, că noi o să mai apucăm...

Pescarii părură mulțumiți de purtarea lui Ceafalan. Gustară cu toții din apa sfîntă pentru ei, puțină ca agheasma, și deodată unul răcni vesel :

— Acuma pe săturatelea !

Și-o rupseră la fugă cu toții spre Dunăre, oprindu-se tocmai în marginea apei. Băură cîte un ispol de apă rece și proaspătă și, pe negîndite, fiecare începu să privească în jurul lui, arătîndu-și și îmbrîncindu-și omul pe care-l știa mai nevîrstnic decît el. Se dovedi repede că cel mai tînăr pescar de față este Tudor Vetrineanu. Vetrineanu își dezbrăcă repede zăbunul gros și-l aruncă pe gheață. Scoase cuțitul și-și desfășură brîul roșu, își lepădă opincile, pantalonii, cămașa și izmenele și, alergat din urmă de pescari, sări gol-pușcă cu capul în jos, în apele neîncepute ale Dunării. Pescarii scoteau răcnete de bucurie și făceau glume pe socoteala celui din apă. Tîrziu, Vetrineanu răsuflă afară, pufnind cam de-

parte, între două sănți de gheață uriașe. Se cățără. Pescarii rîseră mulțumiți iar unul zbieră vesel :

— Măi Tudore, dacă nimereai sub sănți, pe sub sloiuri, aliluia !

— Păi am nimerit ! strigă de-acolo Vetrineanu, dîrdîind. De cînd caut un loc să ies afară ! Mi-am spart capul ! rîse Vetrineanu pipăindu-și creștetul capului.

— Atunci e bine, măi Tudore — îi răspunse Vasile Cîrnu — ne merge în plin de la-nceput ! Vino îndărăt ! Ce-ai rămas ca o cioară, acolo ?!

Vetrineanu se aruncă numaidecît cu capul în jos și înotă spre mal. Marin Buloi, care se nimerise să iasă cu boiul pe el, îl înfășură pe Vetrineanu cu grijă și-l cuprinse cu brațele, ridicîndu-l în sus. Începu să-l zgîlțîie, să-l smucească, să-i trosnească oasele și încheieturile, pînă cînd Vetrineanu, înfierbîntat și zdruncinat, înfofolit în blana boiului, începu să zbiere :

— Ajunge, măi nea Marine, că mi-ai rupt oasele ! Gata, m-am încălzit !

Lumea se uita la ei de sus, din ulițe, dar Vetrineanu se îmbrăca fără grabă, ascultînd cu plăcere glasurile oamenilor și vrînd parcă dinadins să prelungească sărbătoarea plecării Dunării. Cineva îi spuse îngrijorat :

— Îmbracă-te mai cu inimă, măi Tudore, să nu răcești !

— Ce mai cu inimă ! se miră altul. Acum, oricum, s-a zis ! Poate s-o dea la boboci ! La vară poate să-și mai revie în fire !

— Ee, la vară ! Dacă mai are trebuință de ea, o pune nițeluș pe plita mașinii, și aia e, își revine !

Iar moș Caraghios se gîjîi tropăind, sprijinit în bastoane :

— Măi Tudore, da' cu oftica ta cum rămîne, mă ?

— Ee ! Oftica lui sînt nemții ! zbieră Vasile Cîrnu.

Pescarii izbucniră în hohote puternice de rîs. Moș Caraghios se lipi de Vetrineanu :

— Și zici, Tudore, că acușica, după ce ți-o făcurăm, zici că dai și tu cîte o lătură la Chirpiz ?

— Dau, nene Caraghios ! Cum să nu dau ! Taman la asta mă gîndeam şi eu, da' mă sfiam că n-o să primiţi !

— Ee, lasă, mă Tudore, nu mai ne lua tu la sigur, că d'ocamdată ăsta e blestemu' nostru ! Să bem din pomana altuia ! Să ne miluiască cînd unu', cînd altu', da' tot dintr-ai noştri ! Tu zici că n-o să fie mereu aşa ? Te crez, da' pînă atuncea hai să ne spălăm niţeluş de păcate şi la Chirpiz... că-n Dunăre ne spălarăm...

Urcară cu toţii, grupuri-grupuri, la cîrciuma lui Chirpiz. Spre abator se vedeau alergîndu-se pe gheaţa din marginea Dunării alte pîlcuri de oameni veseli. Chiotele, rîsetele şi armonicele răsunau pînă în centrul portului. Cuţitarii şi colivarii sărbătoreau plecarea Dunării şi alegeau pesemne pe cel mai tînăr dintre ei, să-l scalde în primele unde ale primăverii.

Vetrineanu se opri o clipă şi privi într-acolo. Altădată i se părea că cuţitarii sînt mai veseli decît colivarii, că rîsul lor e mai sănătos şi mai puternic decît al colivarilor. Crezuse că pescarii din mahalaua Cuţitari sînt mai siguri pe viaţa lor şi mai încrezători în viitor. Îşi aduse aminte însă că odată, aflat în mahalaua Cuţitari, privise de acolo, de la depărtare, petrecerile colivarilor şi i se păruseră mult mai sănătoase şi mai voioase decît ale cuţitarilor. Înseamnă că nu e nici o deosebire între ele, gîndi Vetrineanu, intrînd în fruntea oamenilor la Chirpiz.

Abia se aşezară la masă şi, ca din pămînt, se pomeniră c-o patrulă nemţească. Se uitară la acte, la oameni, la îmbrăcăminte, îi pipăiră dacă au arme, îi întoarseră şi pe faţă, şi pe dos, pînă cînd moş Tună Caraghios sări de la locul lui, piţigăindu-se ca niciodată :

— Ce mai vreţi, mă, mamele voastre de spălăciţi şi de haite, de haidamale ! Ce mai vreţi ? Ce tot ne căutaţi la boaşe, mă ? Ne-aţi mîncat peştele, ne-aţi mîncat păsările, ne-aţi aruncat din casele noastre ! Şi-acuma, ce mamele voastre mai vreţi de la noi ? Hai ? Criştoşii mamelor voastre de prefăcuţi şi de parşivi ! De cheleşi...

Moş Tună Caraghios tremura din tot trupul uscăţiv şi se holba fioros la plutonierul neamţ, şeful patrulei. Plutonierul se apropie încet de bătrîn, îl apucă de gulerul zăbunului şi răcni dintr-o dată la el, zgîlţîindu-l :

— Ce vrei, şontorogule, ce vrei ? Sau ţi s-a urît cu binele ? Hai la comandament să spui ce vrei ! Hai, că te-mpuşc dacă nu-mi spui ce vrei...

Ceafalan se ridică de la locul lui şi veni mai aproape. Se uită drept în ochii plutonierului şi-i vorbi liniştit :

— Zice că i-a murit nevasta şi doi copii, de foame, şi că acuma, după ce s-a rupt gheaţa, să-l lăsaţi să pescuiască pe Dunăre, în faţa portului, că altfel moare şi el...

Plutonierul îl slăbi pe bătrîn din strînsoare, îl îmbrînci şi răspunse scîrbit :

— Asta nu depinde de mine ! Apoi se-ntoarse stînga-mprejur, făcu semn patrulei să-l urmeze şi ieşi din cîrciumă, ţeapăn şi băţos.

Ceafalan veni îndărăt la scaunul lui şi le tălmăci oamenilor întorsătura discuţiei, vorbindu-i însă lui moş Caraghios :

— Auzi, nea Tună ! I-am spus c-ai ţipat să te lase de mîine încolo să dai la peşte în Dunăre ; da' el, plutonierul, cică asta nu depandă de el !

— Dă-l în anafura mă-si ! se zborşi moş Caraghios mînios. Trebuia să-i traduci ce-am zis eu, nu să-l iei cu binişorul ! Ce, crezi că mie mi-e frică de el ? Nu mi-a fost mie frică de...

— E, lasă-l, iartă-l, măi nea Tună ! strigară pescarii zîmbind. Iartă-l, iartă-l acuma şi matale ! Iartă-l, zău !

Iar moş Caraghios, înghiţindu-şi omuşorul, încercînd să se potolească, se holbă la ei :

— Măi, da' ai dracului v-aţi făcut şi voi, mă ! Vă făcuraţi diplomaţi cu toţii !

Oamenii izbucniră în hohote deşănţate de rîs.

— Ee, iartă-l şi matale, mă, nea Tună, c-a greşit ! zbieră Vasile Cîrnu. N-o să vă stricaţi prietenia taman acuma, la plecare !... N-auzi că şi-n iarna asta

dădură o lovitură ca-n iarna trecută ? I-am zăpăcit pe ruşi şi la Stalingrad, cum ne zăpăciră în iarna trecută la Moscova ! Ne mai ciuguliră şi nouă optîşpe divizii ! Ne luară porţia şi ne luară piuitul şi-n campania asta ! O jumătate de milion de romîni zace cu faţa-n sus la Stalingrad şi la Cotu' Donului ! Aşa a spus şi mareşalu', măcar că i-a numărat pe sărite, din doi în doi ! Acuma, să vedem ce facem în vara asta ce vine, a lui '43, că iar trebuie să ne facem viteji ! Vara noi, iarna ei ! Pînă li s-o urî de noi şi ne-o-ntreba odată ce tot căutăm p-acolo, ce tot le ţinem tira nemţilor, şi ne-o lua la goană de-a binelea ! Ia spune-i, Tudore, lui nea Tună Caraghios, cum e cu ruşinea noastră de la Stalingrad ? Spune-i că poate n-a citit în jurnale ca lumea !

Moş Caraghios îşi lărgi spre Cîrnu ochii spălăciţi şi lăcrimoşi şi se gîjîi mai potolit :

— Al dracu' deştept ce te-ai făcut şi tu, mă ! Eu tremur tot cînd îi văz dinaintea ochilor şi tu te rînchezi şi-ţi cauţi de altă vorbă ! Măi Tudore, pune-mi, mă, şi mie un păhărel, că nu mai poci să-mi astîmpăr trupu' ! Parcă am damblagit, aşa tremur !

Tudor Vetrineanu turnă secară într-un păhărel gros, borţos, şi-l dădu moşului în mînă, şoptindu-i la ureche :

— Ia-o şi matale mai încet, că nu mai eşti de douăzeci de ani !

Moşul răsturnă pe gît păhărelul, plescăi din limbă şi, parcă mai înveselit, se vîrî în Vetrineanu.

— Aşa e, Tudore, şi mă mir cum dracu' mai fierbe sîngele în mine ! Să ştii că neamu' nostru nu îmbătrîneşte niciodată ! Aşa spunea bîticu', săracu', Dumnezeu să-l ierte, cică : „Tună, mă Tună, tu să ţii minte de la mine că tu, după cum te văz eu de voinic, tu poate o sută cincizeci n-o s-atingi, ca mine, da' o sută douăzeci poţi să-i baţi ; că mă uit eu la pieptul tău de pelivan şi parcă mă văz pe mine cînd eram în putere ! Da' tu să ştii de la mine, Tună, că asta, viaţa lungă, depandă de cît te-nsforţezi şi te macini în tine, depandă de cît pui la inimă ce e pe lume, taică." Moş Caraghios îşi scurse în gura largă

ce mai rămăsese pe fundul păhărelului şi se îndesă mai aproape de Vetrineanu : Ştii ce-mi spuse coţofana mea, aseară, înainte de culcare ? Cică : „Măi Tună, tu nu vezi că nu mai găseşti în port nici de unele ? Zău că decît să mai răbdăm atîta, hai mai bine să ne culcăm şi să murim !“ „He, he, zic eu aproape adormit, păi dac-ar fi după cum vrea omu', cîţi nu s-ar culca şi-ar muri ! Ce uşure ar fi pentru oameni !“ Şi d-odată mă-ntorc şi-i pui mîna-n gît : „Zi aşa, bufniţă, să ne culcăm să murim şi să-i lăsăm pe nemţi să cînte „Holaria“ în Getuza, hai ? Zi aşa, şcrabie ? Cazania mă-ti de baborniţă şi de tîrîtură ! Te ştiu eu d-acu' doi ani pe tine, de cînd ne vîrîră ei în Dunăre ! D-atuncea te-am băgat eu de seamă că tragi de partea lor, da' te-am lăsat să vedem unde vrei s-ajungi tu, scorpie !“ M-am ridicat, Tudore, în capu' oaselor, am pus mîna pe baston şi i-am ars una d-a-nceput cucuveaua să ţipe şi să fugă prin odaie ca o tută opărită ! Am lăsat-o, că nu ştiu ce dracu' mă-njunghie de la un timp în amîndouă mîinile, parc-ar umbla ţepi prin vine ! O fi bătrîneţea sau altă boală ? Eu zic că sînt nervi, că-l auzeam şi pe Marin Buloi, cît e el de voinic şi-n putere, cică-i tremură corpu cînd vede o patrulă nemţească ; da' dacă o coteşte pe uliţă şi n-o mai vede, parcă i se mai stîmpără dîrdîiala ! Ce zici ? Hai ?

17

O dată cu primăvara, nemţii de la depozite începură să umble prin port mai mult ca altădată şi să dea baluri în fiecare sîmbătă seară, la Chirpiz. Nu făceau însă nici o greşeală care să folosească getuzenilor. Vetrineanu le pîndea fiecare mişcare, le măsura fiecare transport de armament şi se speria singur de încărcătura uriaşă din depozite, care putea

să fie ridicată în fiecare zi. Dar nemții aveau pesemne alte planuri și alte socoteli. Nu mai lăsau nici un pescar să iasă pe Dunăre și nici nu mai țineau șlepurile încărcate.

Vetrineanu urmărea din clopotnița bisericii de la cimitir cum șlepurile care soseau încărcate, ziua namiaza mare, erau descărcate pînă seara pe mal. Paza în jurul depozitelor era făcută de santinele așezate din cinci în cinci stînjeni, de posturi de observație și de pichete, așa că și pe uscat și pe apă Vetrineanu recunoștea că nu putea să mai facă nimic.

Martie și aprilie getuzenii le petrecură înghesuiți, tot într-o singură mahala, hibernînd împreună, flămînzi și neputincioși, plimbîndu-și privirile chiorîșe pe apele iuți ale Dunării. Nu se mai întîmpla nimic în port, în afară de cîte-un bal nemțesc, la care se duceau în silă și de teamă să nu fie luați la ochi.

Borea-primarul îi chema mereu cu toba lui Gane. Cîteva fete din port se-nhăitară cu nemții de la depozite, iar lui Ivanca Graur începu să-i meargă vestea cu un ofițer înalt, cu ochelari, de la comandamentul german instalat în clădirea vămii. Ivanca se mutase de la bătrînul Torlac la o prietenă, drept răspuns la bîrfeala oamenilor care rîdeau de ea aproape pe față că stă împreună cu alde Torlac, fără să aibă cununie cu marinarul, care, de cînd plecase militar, nu-i scrisese nici măcar o vorbă. Ivanca se ducea la toate balurile, dansa în dușmănie pînă nădușea, și noaptea tîrziu, mulți getuzeni o văzură cum o petrece acasă ofițerul înalt și cu ochelari, de la comandament. „Ce-o vorbi cu el, doamne, crucește-te ! Cum s-o înțelege cu el, creștinelor ?“ se văietau muierile, iar una, mai înțepată și cu inimă mai bărbată, o urmărea în fiecare sîmbătă și zicea că vîră mîna-n foc că pînă acuma Ivanca nu făcuse nimic din ce n-ar fi putut să afle toată lumea. Muieretul însă încerca să priceapă cam ce vrea să arate Ivanca la urma urmei prin purtarea ei — mai ales că de la o vreme începu să se-ntîlnească cu ofițerul și ziua, în văzul tuturor, iar drept răsplată, fu lăsată să se mute din Cuțitari în casa părintească din ma-

halaua Colivari. „Haida ! Am dat-o dracu' ! Mai ţin-te şi-acuma după ea, dacă poţi !" se închină neputincioasă muierea care o iscodea. Zgîrci la început nu-i părăsi pe bătrînii Torlac, dar pe urmă se duse şi el după Ivanca. Curînd, comandamentul şi primăria dădură voie şi lui Secărașu cu cîrciuma să se mute în mahalaua Colivari, şi mai pe urmă şi negustorului Roda cu băcănia din dreptul găzăriei.

— Ia uitaţi-vă minune ! Te pomeneşti că ne lasă pe toţi pînă la urmă ! Văzurăţi ce-i poate capu Ivancăi ! ? se strîmbă Vasila a lui Miu-cocoşatu, adunîndu-şi lucrurile de prin gospodăria străină pe unde iernase.

Încet-încet, în două luni, cu bani grei, storşi de Borea şi de comandamentul de la vamă, toţi negustorii se mutară la locul lor în mahalaua Colivari şi, ca să aibă muşterii, făcură ce făcură şi autorităţile dădură voie şi colivarilor să se aciuască pe lîngă gospodăriile pustii. Şi colivarii fură mulţumiţi într-un fel că măcar o să-şi întindă oasele iar în bordeiele lor. Dar venise căldura şi oamenii înnebuneau cu ochii la curgerea sclipitoare a apelor largi, copiii ţipau într-una să se scalde în Dunăre, muierile se ascundeau la răcoare, prin mazale şi pe sub şoproane, pe uliţe şi pe caldarîmuri, blestemîndu-i pe nemţi. Ceafalan îşi mutase jumătate din calabalîc îndărăt, în Colivari, dar lucra şi locuia tot la fabrică, în Cuţitari, ca şi Vasile Cîrnu. Pescarii umblau chiori pe uliţi, sorbind Dunărea din ochi şi căzîndu-le buza după un baboi de peşte. Noroc că ieşise ştevia pe sub garduri, se pîrguiseră prunele, dăduseră în boabe cuiburile de porumb de prin vii, ciorba de aguridă era în floare. Şi tocmai pe criza şi arşiţa asta, într-o după-masă, se opri în faţa cîrciumii lui Banovici, la încrucişarea drumurilor, un camion cu soldaţi slabi, fără arme, nebărbieriţi, cu haine spălăcite, aproape albe de soare, oameni cu feţele supte şi ochii strălucitori, sîngerii. Făceau semne copiilor să se apropie şi arătau spre cumpăna puţului din spatele hanului : „Voda ! Voda ! Voda !". Copiii o rupseră la fugă spre jgheabul puţului, um-

plură cu apă șepcile mici pescărești și alergară spre mașină. Unii trăgeau de găleata cu lanț, răsturnînd-o în jgheabul de lemn, alții cărau spre mașină cu șepcile. Pînă să bage de seamă sergentul de la încrucișarea drumurilor și soldații de pază din spatele mașinii, jumătate din prizonieri băură apă pe săturate. Cîțiva arătară spre prispa lui Banovici, unde se aflau puși la soare niște coceni de porumb. Copiii, care nu îndrăzniseră pînă atunci să sară gardul în curtea negustorului, se porniră cărînd spre mașină porumbii uscați și cruzi. Prizonierii îi înhățau cu lăcomie, îi împărțeau între ei, curățau repede boabele tari, aruncîndu-le cu toată palma în gură, și le făceau semne copiilor să le mai aducă, să mai care. Se strînsese multă lume privind la soldații desfigurați de foame și se închina cîte-o muiere, cu gîndul la flăcăul sau la bărbatul despre care nu mai știa nimic :

— Uite-așa o răbda și-ai noștri pe unde-o fi, maică ! Prizonieri ! Dispăruți ! Toți !

Le arunca fiecare ce avea la-ndemînă : o bucată de mămăligă rece, un porumb copt, un cap de crap uscat, o coajă de pîine veche, boabe de fasole crudă, codri de mămăligă mucegăită. Soldații se uitau cu ochii în patru în toate părțile, prindeau nimicurile din zbor, le duceau la gură și mulțumeau din ochi. Ostașii de pază, romîni, se întreceau cu prizonierii să apuce bunătățile aruncate de lume și rodeau și ei coji de pepene galben, îmbucau gogonele verzi, caise și prune crude, dude, tot ce le cădea în camion.

Pînă atunci nu trecuseră prin Getuza oameni mai săraci și mai nemîncați decît getuzenii, pînă atunci nu se pomenise să se ivească în mijlocul drumului oameni sleiți de foame pînă-ntr-atît. Sărăcia getuzenilor era ascunsă în curți, în case, în sufletele lor închise, foamea lor era statornică și cunoscută ; ea se potolea cu zeamă lungă și mămăligă rece, cu ciorbe nesfîrșite și saramuri de biban ; foamea prizonierilor însă era grozavă ; ea se vedea în sticlirea ochilor, în mestecatul grăbit, în ronțăitul porumbului crud, în rosul cojilor de pepene verde, în tremurul mîinilor

întinse. Camionul pornise şi copiii tot mai alergau în urma lui aruncîndu-le ostaşilor, din mers, ce apucaseră să mai găsească prin împrejurimi : o turtă de floarea-soarelui, un pumn de seminţe de dovleac, o gulie, un ardei gras, un ciorchine de aguridă.

Tîrziu, cînd camionul se pierdu pe drumul drept, lăsînd în urma lui nori groşi şi albi de praf, lumea începu să se împrăştie, dîndu-şi cu părerea :

— Îi duce la Borea, la vie. Sau la orezărie.

— Nu ! La moşie, la Calomfir !

— Mare noroc pe ei dacă-i duce la moşia lui Calomfir ! O să dea de trai ! O să le taie porci !

— Vezi să nu le taie !

— Fugiţi încolo, fă, că-i duce în lagăr, la Dusui ! se răţoi o muiere mai ştiutoare. Nu vedeţi că sînt păziţi de soldaţi ? A fost tras la dig, azi-dimineaţă, un şlep cu piatră de pavat. Îşi făcură treaba cu ei şi-acuma îi cară îndărăt, în lagăr ! Ce tot vorbiţi prostii ?

Lîngă puţul lui Banovici, un copil s-aşeză turceşte pe jos şi începu să desfacă un pacheţel pătrat de hîrtie.

— Mi l-a dat un rus, bă !

Copiii se lăsară şi ei pe vine, turceşte, aşteptînd cu ochii sticlă taina care urma să se dezvelească. Toţi se gîndeau la ceva de mîncare şi rămaseră descumpăniţi cînd ieşi la iveală, din jurnalul murdar, un teanc de plicuri albastre, cu adrese, fără timbre.

— Scrisori, bă ! Hai să le-arătăm sergentului ! strigă cel cu pachetul în mînă.

— Du-te-ncolo, mă prostule ! îl îmbrînci Zgîrci, smulgîndu-i pachetul din mînă. Tu nu vezi că sînt noi-nouţe şi putem să le vindem ?

— Atunci dă-mi-le-ndărăt, ce ! Mie mi le-a dat !

— Na ! se răsti Zgîrci şi puse în palma copilului un briceag nou, în formă de peşte, cu lanţ alb de nichel strălucitor.

Copilul rămase cu gura căscată în faţa dărniciei lui Zgîrci şi strigă în urma lui :

— Aăă ! L-am păcălit !

Graur însă era departe. Zbură într-un suflet pînă la fabrica de ulei şi-l chemă pe Niculae afară. Niculae se arătă din fundul curţii, cu un braţ de lemne făcute stinghii.

Zgîrci îi ieşi înainte :

— Niculae, vreau să-i dau ceva lui tat-to, bă ! Graur veni aproape de Niculae şi-i spuse ceva la ureche. Niculae se uită la Zgîrci nepăsător, în felul tatălui, şi-i spuse neîncrezător, căznindu-se să deschidă uşa geamlîcului cu genunchiul :

— Minţi ! Da' dacă e adevărat, du-te singur. E în fabrică. Eu nu mă bag. E supărat. S-a certat iar, adineaura, cu Banu. Ieri mi-a dat o palmă după ceafă că l-am atins p-al lui Borea. Acuma, peste doi ani mai vorbeşte cu mine...

Graur pieri pe uşa din spate a fabricii şi pătrunse în odaia curăţitorului. Îl zări pe Ceafalan jos, lîngă elevator, învăluit într-un nor de praf care plutea în jurul lui ca aburul dimineţii în jurul lotcii, în zori, pe Dunăre. Mustăţile lui Ceafalan, lungi şi răsucite în sus, erau şi ele albe, ca ale lui moş Tună Caraghios, sprîncenele şi genele groase, tot albe. Doar ochii mijiţi, cu creţuri la colţuri, îi sticleau prin praful care-l înfăşura de pretutindeni. Graur, de frică să nu-l gonească afară, se duse drept la Ceafalan, cu pachetul întins, şi după ce i-l puse în mînă, se trase cuminte într-o parte. Într-un tîrziu, Ceafalan vîrî pachetul în buzunar şi-l căută din ochi pe Zgîrci :

— Mai ştie cineva ?

— Niculae... numai el ştie... Graur lăsă capul în jos şi-şi frecă repede nasul cu podul palmei.

— Se putea ! Ceafalan deschise uşa dinspre cazane şi strigă la Vasile Cîrnu, care bătea cu un baros în plăcile de oţel din cupa presei de ulei : Vasile ! Mă Vasile ! Spune-i mă lui Marin să-i dea două buzunare cu mieji băiatului ăsta !

Cîrnu dădu din cap că înţelege şi potrivi cupa cu sămînţă sub tamponul presei. Cînd se apropie Graur de el, măcar că ştia de ce se plimba Ivanca cu neamţul, îl mînji pe nas cu palma udă de ulei şi-l întrebă, scărpinîndu-se şi el cu mîna uleioasă după ceafă :

— Ce mai face sor-ta, mă? Nu s-a măritat cu neamțu'?

Zgîrci se întunecă, dar se-nmuie repede cu gîndul la sămînța cojită:

— Nu s-a măritat. L-așteaptă pe nea Culae.

— Ce fel?! Cum l-așteaptă? Cu nemții la poartă?

Graur înghiți în sec și se încruntă:

— Îi spui, bre, ori nu-i spui lui nea Marin?

Cîrnu îl mîngîie cu palma lipicioasă pe creștet și-și îmblînzi glasul:

— Ho! Supărăciosule! De ce-ți dă mieji?

Graur se scobi în nas numaidecît, zăpăcit de întrebarea neașteptată a lui Cîrnu. Se dezmetici însă repede și, bosumflîndu-se, răspunse altfel la întrebare, cu o tristețe potrivită în glas:

— Pentru coliva lui mama și a lui tătucu... și a fraților și surorilor!

Cîrnu, cam căscat de felul lui, nu băgă de seamă că băiatul îi spune ce-o să facă cu miejii — nu pentru ce-i dădea Ceafalan — și-i făcu semn să vie după el. Peste un sfert de ceas, Graur ieși pe ușa fabricii de ulei ținîndu-și mîinile în buzunare, apăsîndu-și comoara cu grijă și călcînd încet, ca să nu-i sară afară. La puțul lui Banovici, copiii tot se mai jucau deasupra jgheabului din care dăduseră apă prizonierilor. Graur începu să le împartă cîte o mînă cu mieji la fiecare, iar cînd copiii se îngrămădiră prea mult asupra lui, se opri din împărțit, le întoarse spatele și plecă de lîngă ei, supărat:

— Dacă vă îngrămădiți, nu vă mai dau nici un bob!

— Hai, mă, că nu ne mai îngrămădim! se ținură după el cei care n-apucaseră încă. Zgîrci își goli buzunarele în pumnii întinși ai copiilor, apoi se cocoțară cu toții pe jgheab, cu picioarele atîrnate, și se apucară să rontăie mulțumiți. Dușcă Decu, uitîndu-se la buzunarele lui Zgîrci, se miră:

— Tu nu ți-ai oprit de loc, mă Nicule?

Zgîrci își arătă sînul cămășii plin:

— Niței.

— Oeliuu! se mirară copiii. Mai dă-ne, mă, și nouă!

— Da' ce, ați cărat cu mine la coajă ? Ieri i-am ajutat toată ziua lui nea Marin să care coajă în fundul curții !

— De ce minți, mă ? Ce, ieri n-ai fost cu noi în vii după aguridă ?

— Așa e ! Nu ieri, alaltăieri, sîmbătă. Mă duc și sîmbăta viitoare.

— Mă duc și eu ! se lăudă unul cam sfrijit.

— Vezi să nu te primească ! se poci Zgîrci. Ai tu putere să ridici un sac cu coajă ? Zgîrci sări de pe jgheabul puțului și strigă către toți : Hai, bă, care merge cu mine la ponton îi mai dau mieji ! și ținîndu-și în palme sînul cămășii umflate, o rupse la fugă spre malul Dunării.

Copiii săriră și ei de pe jgheab și se luară la întrecere în urma lui, chiuind. La ponton, printre muierile care spălau scoarțe în marginea Dunării, se afla și Ivanca. Zgîrci le mai dădu copiilor jumătate din mieji, apoi se duse la Ivanca și-și goli sînul cămășii în poala ei. Ivanca avea de gînd să-l întrebe cum i-a căpătat, cînd se pomeni ea întrebată de Zgîrci :

— Te măriți cu neamțu', țață ? Așa m-a-ntrebat nea Vasile Cîrnu !

Ivanca privi în jurul ei să vadă dacă muierile auziseră întrebarea și-i făcu semn lui Zgîrci să aștepte. Răsturnă mieji din poală într-o găleată goală, apucă lopata de lemn cu care bătea scoarțele și veni încet spre Zgîrci, pășind rar, cu capul în pămînt. Cînd îl plesni prima dată cu lopata după ceafă, Zgîrci sughiță și se repezi înainte, proptindu-și palmele în sînii ei tari și repezind-o îndărăt, gata s-o răstoarne. Dar Ivanca îl ajunse din urmă și-l plesni a doua oară drept pe spinare. Îl alerga cu lopata în mîna dreaptă, iar cu stînga își ținea fusta ridicată sus de genunchi, ca să nu se-mpiedice, arătîndu-și pulpele albe și pline. Zgîrci fugea pe mal țipînd și rîzînd, ocolind pe după lotci, cotind în felurite chipuri și mințind-o cum putea mai bine. Cînd o osteni pe soră-sa, se opri și privi trist în urma lui. Ivanca mergea încet spre Dunăre, se tot uita îndărăt la el,

gata să-l alerge din nou. Dar se răzgîndea şi iar îşi vedea de drum. În malul Dunării o luară muierile la rost :

— Da' ce-ai cu el, Ivanco ? Că nu-ţi făcu nimic, săracu' ! Ce-ai cu el ?

— Ştiu eu ce am, găsi-l-ar de belit ! Bine-i zicea mama ! Tot nu i s-a scurtat limba ! A rămas doar cu mine pe lume şi tot al dracului este ! Ivanca se întoarse spre Zgîrci, care se urcase călare pe o lotcă răsturnată, şi strigă la el arătîndu-i pumnul : Să nu mai vii deseară acasă, auzi ? Să nu mai vii...

Zgîrci se hlizi :

— Hă, hă ! Aşa zici acuma ! Parcă eu nu ştiu că ţi-e frică să dormi singură în casă ! ?

— Taci, mă, şi tu, şi nu-i mai răspunde — ţipă o muiere la el — că e mai mare ca tine ! Nu ţi-e ruşine ? Că dacă ne luăm acuma după tine cu lopeţile, te deşelăm !

— Oiliu ! Toate pe unu' !? Da' viteze mai sînteţi, nene ! se strîmbă Zgîrci, descălecînd de pe lotcă şi luînd-o la deal, după copii.

Aşa că vinovată, cum li se părea nepricepuţilor, ori nu, Ivanca ajunsese în gura lumii. Vetrineanu o întîlnea rar, din întîmplare, şi nici nu mai vorbea cu ea ca altădată. Toţi băgaseră de seamă că între ei se stricase căruţa, dar că fiecare încearcă să se poarte în faţa lumii ca mai-nainte. Se părea că nimeni în lume nu poate să-i ceară Ivancăi socoteala ce face şi cu cine umblă, şi că ea îşi pierduse ruşinea. Mai la urma urmei, Ivanca se dăduse cu nemţii tîrziu, după doi ani, dar alţii, Borea, Chirpiz, Banu şi negustorii din centru de cînd stăpîneau nemţii portul se socoteau nemţi adevăraţi, măcar că din moşi-strămoşi mîncau pîine romînească, ciupindu-i pe romîni la cîntar şi smulgîndu-le din buzunar ultimul bănuţ. Lumea se mira de dragostea lor pentru ocupanţi şi, bineînţeles, muierile se minunau cel mai mult :

— Da' de unde dracu' ieşiră ăştia nemţi, fa ? Că nu i-a auzit nimilica f-odată să scoată o vorbă nemţească !

— Ee, ţaţă Codino, o fi vorbit în casă !

— Bine, o fi vorbit atunci, da' acuşa, cînd are cu cine, de ce nu-i auzi, dacă o ştie ?!

— O mai fi uitat-o !

— Fugi că nu ştie unu' boacă ! Borea cică acuma buchiseşte ! L-a văzut Dionița a lui Zbîrcea ! Abia-şi poceşte limba !

— Ee, cîte niţeluş — cîte niţeluş îşi ia el maidanu', valea ! Da' păcat de munca lui, c-o să trebuie să uite tot...

— Cum o să uite ! ? De ce să uite ?

— Păi ce, nemţii o să facă sat, aicea, la noi ? Odată ş-odată tot o să plece ei, nu ? Singuri veniră, singuri o să plece !

— Vezi să nu plece singuri ! Aşa trai, ca aici, n-o să mai găsească ei în altă parte ! N-auzi că acolo, în Germania, bagă în ei numai cartofi ? Şi p-ăia cică-i fabrică din cărbuni ! Cum o să plece de la belşugu' d-aici ! ?

— Pleacă ei, că dacă nu, îi gonim ! se vîrî în vorbă un glas de femeie mai gros, bărbătesc. Nu vedeţi că ne ia pîinea de la gură ? Şi cică sîntem aliaţi !

Se aflau la balul de sîmbătă seară, pe canapeaua din fundul cîrciumii lui Chirpiz. Muierea care vorbise la urmă îşi înghionti vecina şi se miră cu glas mai subţiat :

— Ia uitaţi-vă cum dansează fata lui Borea cu ofiţerul neamţ ! Măi, ale dracului, ce noroc pă unele ! Asta a lui Borea toată ziua ţine un căţel de curea cînd ridică piciorul dindărăt în sus, la gard, şi la a mea o să-i putrezească mîinile d-atîtea rufe ce spală ! De ! Fată de primar ! Şi e ţoapă ! Ia uitaţi-vă ! De cîte ori o ia ăla să joace, ea întîi şi-ntîi îşi ridică brăcinarii chiloţilor şi pe urmă se duce în braţele lui. Te pomeneşti c-o ia de nevastă ofiţeru' !

— Poate s-o şi ia, n-ar fi de mirare ! se vîrî în vorbă Vasila a lui Miu-cocoşatu. Cît stă p-aci, are şi el nevoie ! O s-o călărească ce-o s-o călărească şi... cînd pleacă, îi lasă ei copiii, că el o avea alţii acolo, în Germania ! Ee, creştinelor, eu dac-aş fi o

mamă, nu mi-aș lăsa fata aicea să puie mîna pe mijlocul ei toate neamurile străine !

— Păi ce, e după noi, Vasilo ? se miră una care avea fată în bal. A umblat Gane cu toba din casă-n casă și ne-a adunat. Cică a zis Borea să-i noteze p-ăia care nu s-adună la balul primăriei, p-ăia care s-arată că nu-i are la inimă pe nemți !

— Și-acuma ce crede el, Borea, că toți d-aici se usucă după nemți ? Dacă ar fi după asta, nici dracu' n-ar da p-aici !

— De ! Cine mai înțelege și lumea asta, țață Vasilo ? N-o vezi pe Florica lui Ceafalan cum se mai învîrtește cu borțosu' ăla cu ochelari ? O omoară tat-so acasă !

— Aș ! E și tat-so aici ! S-a dat și el pesemne cu nemții ! Ăsta e omul nostru, țață Codino : șade ce șade d-oparte, se ține curat, și-odată își dă poalele peste cap și se-neacă în politică ! Al meu nu tot așa !? Vine-acasă numai la dormit și la crăpelniță ; încolo umblă după jurnale ca un nebun ! Ce dracu' o găsi în ele, nu știu, că toată ziulica umblă cu ochii în ele ! Nu știu de unde le-aduce diplomatu' ăla de Vetrineanu ! Aa ! Ia uitați-vă ! Ziceați de Florica și nu băgărăți de seamă că Ivanca a rămas lipită de ăla d-aseară încoace ? S-a stricat de tot fata asta ! Nu mai are nici o rușine ! Ehe ! Dacă nu e mama, săraca, s-o ție din scurt !

— Aș ! Nu s-a culcat cu Torlac, cu Culae, cînd trăia mă-sa ?

Peste o jumătate de ceas intră în bal un marinar înalt, în uniformă nouă-nouță, cu bereta albă cu panglici negre dată pe ceafă. Zîmbea în jurul lui și se uita prietenos la toți pescarii din salon. Muierile tresăriră și rămaseră cu gurile căscate. Una își duse mîna la buze și șopti.

— Aoleo, te pomenești că s-arată baba pricea ! Uite-l pe Culae !

— Ce, fa ?

— Culae, fa ! Culae Torlac ! A venit pesemne în conced !

Culae bătu palma cu bărbaţii de pe margini, cu flăcăii, şi se opri de vorbă cu Ceafalan şi Vetrineanu, care şedeau mai într-o parte, lîngă muzică. O văzu pe Ivanca printre fete, o zări dansînd cu neamţul, dar, spre nemulţumirea muierilor, parcă nici n-o vedea. Vorbea într-una cu Ceafalan şi cu Vetrineanu. Cînd se şterse o dată pe lîngă ei, Ivanca îl auzi pe Culae spunînd :

— ...nu ! Mîine, în zori, plec ! Poimîine trebuie să fiu pe monitor !

Două ceasuri întregi Culae bău secară cu Ceafalan şi Vetrineanu, la tejgheaua lui Chirpiz, şi, cu ochii cam împăienjeniţi, o vedea mereu pe Ivanca învîrtindu-se cu neamţul prin mijlocul salonului. Într-o vreme îl auzi ca prin vis pe Vetrineanu spunîndu-i lui Ceafalan :

— Ce tot o ţine ăla în braţe pe Ivanca şi nu-i mai dă drumu', mă nea Radule ? Nu poate să mai scape fata de el şi mi se pare că nici unul d-ai noştri n-are coraj s-o ia din braţele lui ! Fricoşii dracului !

Culae îl văzu pe Vetrineanu îndreptîndu-se spre perechea de care vorbise şi dintr-o dată îi trecu un junghi prin inimă. Se scutură ca trezit dintr-un vis urît şi cînd păşi după Vetrineanu, auzi o muiere piţigăindu-se în urma lui :

— Aoleo, ia taci, Ghiţo, că s-a-ndreptat Vetrineanu spre Ivanca ! Vrea s-o ia din braţele neamţului ! Aoleo, să nu-l împuşte ca p-al lui Ispas !

Muierile duseră colţurile ciumberelor la gură şi începură să le sugă tremurînd. Ochii lor mici se mijiră şi mai mult, feţele galbene li se zbîrciră. Cîteva pescăroaice mai sperioase ajunseră la uşă, aşteptînd acolo, cu sufletele îngheţate, să vadă ce-o să fie. Vetrineanu se înclină în faţa Ivancăi, îi apucă mîna pe care-o ţinea rezemată de umărul neamţului şi-o trase pe fată încet spre el. Ivanca, desprinzîndu-se, alunecă în braţele lui Vetrineanu, lipindu-se de el, tremurînd şi închizînd ochii de spaimă. Aştepta s-o apuce din spate cineva şi s-o tragă cu sila îndărăt, dar nimeni n-o smulse din braţele lui Vetrineanu. Dintr-o dată însă muzica tăcu şi lumea

începu să țipe. Ivanca deschise ochii și privi în urma ei. Ofițerul neamț cu care dansase se afla în mijlocul salonului, iar lîngă el Culae. Lumea fugise pe lîngă pereți, iar muzicanții, cu ochii holbați la revolverul din mîna ofițerului, încremeniseră cu instrumentele în mîini. Neamțul păși cu pistolul îndreptat spre Culae, țipînd ceva în limba lui, și întinse mîna spre Ivanca, pe care Vetrineanu o lăsase singură. Ceafalan își lungi nițel gîtul, dar pe fața lui se vedea liniștea și nepăsarea dintotdeauna. Îl văzu pe Culae repezindu-și piciorul sub mîna ofițerului, auzi o detunătură, un răcnet, și pistolul zbură în tavan, căzînd la picioarele fetelor înghesuite pe lîngă pereți. Ivanca încremenise în mijlocul salonului. Culae o repezi într-o parte și scoase la iveală un cuțit pescăresc. Porni încet spre ofițer, căutîndu-i în ochi vitejia. Lumea dădu chiote. Ceafalan îl ajunse din urmă și-l apucă de umăr. Ținîndu-l așa, se aplecă spre dușumea, după revolverul neamțului, și-l dojeni pe Culae cu glas moale :

— Stăi, măi Culae, că nu e-așa ! și-i făcu cu ochiul șoptindu-i : Sări acuma la el ! Culae se zbătea și zbiera încercînd să treacă peste Ceafalan :

— Păi ce crede el, că mi-e frică de pistolul lui !? Am mai tăiat cinci ca el la Constanța și la Sulina ! Să nu mă facă el pe mine !

Ceafalan îl îmbrînci spre grupul flăcăilor de lîngă muzică și se apropie de ofițer, întinzîndu-i pistolul și vorbindu-i nemțește cu același glas tărăgănat, moale și plin de o mirare firească :

— Dumneata ce te pui cu nebuni d-ăștia, domnule locotenent ? Apoi arătă spre Ivanca : E logodnica lui și crede că i-ai luat frumusețea ! Veni și el acuma de pe front ! Are și el o zi și-și găsește iubita la dumneata în brațe ! E-n stare de orice ! Ceafalan întinse mîna spre grupul de fete de lîngă muzică și zise zîmbind și îndepărtîndu-se : Ia și dumneata alta, că sînt destule !

Muzica începu o sîrbă și fetele, îndemnîndu-se una pe alta, ieșiră în mijlocul salonului și se prinseră în horă. Neamțul își vîrî pistolul în teacă și se-n-

dreptă spre grupul ofiţerilor de la tejghea. Flăcăii mai aşteptară o vreme şi văzînd că nu e nevoie de ei, intrară în horă chiuind. Erau numai flăcăi tineri, fără armata făcută, dar care mai de care mai voinic, care mai de care cu umerii mai laţi şi mai lăsaţi în jos, cu palmele mari atîrnînd grele pînă la genunchi, cu ochii aprinşi şi cu fălcile musculoase. Avea fiecare cîte zece ani de muncă la năvod, pe baltă, avea fiecare chipul omului care trăieşte pe ape şi pe furtuni ; toţi cu ochii albaştri, strînşi, cu încreţituri la colţuri, cu feţele supte şi arse, cu cefele groase şi vînoase. Călcau clătinîndu-se ca raţele, rămînînd mult timp cu trupul aplecat cînd pe dreapta, cînd pe stînga : păşeau săltat, ca pe arcuri, arătîndu-şi fără să vrea legănările omului care merge puţin, dar care se-nţepeneşte pe loc în picioare şi-n mîini, la bobăici şi la opăcini. Ofiţerii de la comandament se uitau la ei ca la nişte sălbăticiuni şi-aveau o teamă instinctivă de cuţitele cu mînere de sidef, înfipte în brîiele roşii. Ofiţerul Ivancăi, galben ca ceara, se uita mereu de la tejghea, împungîndu-l pe Culae cu nişte ochi în care se citea limpede gîndul răzbunării. Abia acuma observase şi el că marinarul înalt, care se ivise în local, semăna ca două picături de apă cu fiecare flăcău din horă şi că uniforma marinărească îi ascundea puţin trupul, dar nu-i schimba mersul şi înfăţişarea de pescar. Unul dintre nemţii de la tejghea băuse mult şi striga către ofiţerul cu pricina :

— Bine-bine ! Logodnică-logodnică ! Deşi pun pariu pe cinci sticle de coniac că nu sînt logodiţi ! Dar cu respectul de grad cum rămîne, Kurt ? Ha-ha-ha ! Să te dezarmeze în public un marinar romîn ! Ha-ha-ha-ha !

Kurt se apropie de chefliu şi-i şopti la ureche :

— Tot îi găuresc ţeasta ! Stai să vezi ! Mai toarnă-mi şi mie.

— Nu te cred, Kurt ! Ai avut mare noroc cu individul ăla înalt, mai vîrstnic, că altfel te şi tăia marinarul ! Ha-ha-ha-ha !

Kurt lovi paharul şi-l răsturnă. Ceru să i se umple din nou şi privi ameninţător spre hora pescarilor, căutîndu-l din ochi pe Culae.

— Kurt ! strigă iar ofiţerul de la tejghea. Kurt, eu i-aş fi arătat mîrlanului ce înseamnă civilizaţie, ce înseamnă un ofiţer german ! Tu însă ne-ai făcut naţiunea şi gradul de rîs ! Îţi ordon să-l împuşti ! Ha-ha-ha-ha ! Te ajut şi eu ! Ha-ha-ha-ha ! Am trei încărcătoare la mine ! Ha-ha-ha-ha !

— Dacă mă scoţi şi tu din sărite, chiar o fac ! şuieră printre dinţi Kurt şi mai dădu pe gît un pahar cu coniac.

Peste un ceas, în mijlocul salonului se auziră ţipete. Fetele fugiră ca potîrnichile în toate părţile, muierile se năpustiră spre uşi, iar în salon se văzură două tabere de flăcăi cu cuţitele în mîini, repezindu-se unii la alţii, răcnind şi gîfîind. Ofiţerii duseră repede mîinile la tocurile revolverelor, dar năvala din salon îi împresură, amestecîndu-i şi bușindu-i de colo-colo. Nu se vedea care cu cine se bate, însă se vedea bine că ofiţerii erau tot pe jos, călcaţi şi izbiţi din toate părţile. Unul scăpă pe uşa din dos a salonului şi începu să tragă cu pistolul în sus. O lovitură în ţeastă îl lăsă înţepenit lîngă oblonul lui Chirpiz, unde şedea un cuţitar de caraulă. Înăuntru, încăierarea ţinu o jumătate de ceas, pînă cînd, cîte doi, cîte trei, ţîşniră afară toţi muşteriii, făcîndu-se nevăzuţi în noapte. Băieţii lui Chirpiz începură să-i tragă pe ofiţeri de picioare afară, înjurînd şi gîfîind, scuipînd şi mormăind ; se mai opreau lîngă uşă, îi mai scotoceau prin buzunare, îi mai pipăiau pe la piept şi iar îi tîrşîiau spre uliţă. După ce-i cărară pe toţi în curte şi-i înşiruiră ţepeni pe lîngă peretele cîrciumii, Tiţu, băiatul mai mare, veni cu o găleată cu apă şi cu un şomoiog de paie şi începu să-i şteargă de sînge, să le aşeze ţinuta, bombănind :

— Mamele voastre de cuţitari şi de colivari ! Ia uite ce le făcură !

— Ce e, Tiţule ? îl întrebă un glas gros din întuneric.

Tițu încremeni. Se întoarse încet și se uită îngrozit la umbra înaltă din spatele lui. Răspunse tremurînd :

— Ce... ce... să... fie, nea Tudore, nu știu ce să le mai fac, ca să nu se cunoască mîine că... la noi... în cîrciumă !

— Mai a rămas f-unu în cîrciumă ?

— Nu ! I-am scos pe toți !

— E, trăgeți-i și voi mai încolo și lăsați-i să mai doarmă ! zise Vetrineanu nepăsător și se depărtă pe ulița întunecoasă, fluierînd și gîndind cu ușurare : „Bine c-a ieșit așa ! Prea am mers la risc ! Da' oricum, nea Radu s-a arătat de partea neamțului ! L-a ferit de Culae ! Poate ne mai slăbește comandamentul din ochi ! Să vedem ! Să vedem ! Acuma, la urmă, în toiu' bătăii, văzură și ei că vream să-i oprim pe flăcăiași din încăierare ! Nu crez să fi simțit ei ceva... montat în toată aiureala care fuse astă-seară ! S-a nimerit bine c-a picat Culae ! Fără el nu prea aveam cum să începem !"

Băieții lui Chirpiz s-apucară să-i tîrască pe nemți încă cincizeci de stînjeni mai departe de local, pe ulița care da spre cheiul portului. Pe urmă pîndiră după obloane toată noaptea, privind cum nemții, dezmeticindu-se, se înălțau cîte unul, cîte unul în picioare, împleticindu-se, se uita fiecare o vreme la ceilalți și, încercînd să-și arate singur că nu face parte din grupul beților și bătuților, o lua pe toate cărările, spre comandament. Spre mirarea băieților lui Chirpiz, printre primii se ridicase grăbit ofițerul care băuse cel mai mult — locotenentul care-l necăjise pe Kurt. La ziuă nu mai era nici unul în apropierea cîrciumii și băieții lui Chirpiz răsuflară ușurați. Trecură din salon în casă și-ncepură să-și numere fiecare banii, obiectele și vînătăile. Nici unul nu scăpase neatins. Flăcăii cunoșteau locurile pe unde se piteau băieții cîrciumarului, și-ntotdeauna repezeau cîte un scaun, cîte o sticlă, cîte un picior de masă, pe sub tejghea, pe după rafturi, pe scările pivniței și chiar în geamurile ușii masive, ce dădea din salon în odăile cîrciumarului. Tițu — care

se lăcomise și se vîrîse printre picioarele pescarilor să-l tragă spre tejghea pe-un ofițer neamț, la care zărise atîrnat de gît un aparat de fotografiat — avea sub ochiul stîng o umflătură vînătă, cît un cartof. Chirpiz-tatăl se învîrtea în jurul băieților, jelindu-se și frîngîndu-și mîinile :

— Fir-ar al dracului să fie de război, că greu mai cîștigi o bucată de pîine ! Nu poți tu să vinzi un chil de vin fără mese frînte, fără scaune rupte, fără geamuri sparte și marfă neplătită...

Chirpiz se văieta totdeauna în fața copiilor, arătîndu-le că negustoria lui merge tot în pierdere ; se văieta, ca nu cumva băieții să-i ceară ceva din cîștigul cîrciumii, ci dimpotrivă să se socotească vinovați de mersul prost al prăvăliei. Chirpiz își lăsase negustoria în seama copiilor, mai mult de teama ca nu cumva să-l găurească din întîmplare sau dinadins vreun glonț nemțesc sau vreun cuțit pescăresc. Prea se țineau lanț bătăile din cîrciuma lui Chirpiz și prea se înrăiseră getuzenii în anii din urmă. Nu era cîștig, beau puțin și se băteau din fitece. „Din fitece ! Văz eu ce face Vetrineanu... da'... lacăt, lacăt la gură ! Nu știu, n-am văzut !" șoptea tainic cîrciumarul. Chirpiz băga de seamă rostul încăierărilor, dar nu îndrăznea nici să crîcnească, atît de teama cuțitarilor și colivarilor, cît și de teama nemților. Se făcea bolnav și nu se ivea de loc în cîrciumă, ca să nu răspundă de ce se întîmpla acolo și mai ales să nu mai vază lupta mută și ascunsă dintre băștinași și ocupanți, luptă care-l îngrozea.

Vetrineanu vedea limpede cum se gîndește negustorul și se mulțumea deocamdată că nu-nchide cîrciuma și că nu scoate nici o vorbă. Îl zărea cîteodată în casă dînd perdeaua la o parte și privind cu ochii holbați la hărmălaia din cîrciumă, dar atît, că tocmai atunci se găsea cîte un scaun care nimerea drept în geamul ușii și rămînea înfipt în cercevele. Chirpiz pierea pe după perdea și parcă nici nu era acasă. Băieții aveau fiecare încasări ascunse, se concurau între ei mutește și învățau meseria tatălui lor pe cont propriu, în condițiile noi ale răz-

boiului. Tițu avea îngropată în pămînt, în beci, între butoaie, o groază de parale, dar tot mai cobora după fiecare bal, dimineața, și-și mărea averea. De cîteva ori, în anul acela, cînd coborî să-și numere comoara, începu să scormonească pămîntul cu unghiile, din ce în ce mai adînc, începu să pipăie locul, să răsufle greu, să șoptească gîfîit, apoi să răcnească :

— Banii ! Banii ! Banii mei ! Banii mei !

Aviatorul, fratele cel mai mare, îi dibuise și-i cotelise iar bănetul. Aviatorul, de cîte ori pleca de-acasă, băga mîna fie în mălaiul din tejgheaua tatălui, fie în economiile fraților, pe care le dibăcea în pămînt, pe sub butoaie, pe sub dușumele, sau în ghețărie.

18

La ziuă, Culae nu mai dădu pe-acasă și plecă în grabă cu lotca lui Vetrineanu la pontonul pasagerului de Sulina. Cît merseră la vale, pe Dunăre, tăcură amîndoi, și abia aproape de pontonul pasagerului Vetrineanu deschise vorba pe ocolite, ca să nu-l întărîte :

— Ce vitejie și ce viteji și în războiul ăsta ! Unii luptă cu nemții, le-ajută, și alții în contra lor, îi pisează de cîte ori le vine bine ! Și cică sînt romîni și unii și alții !

Culae nu dormise de două zile și de două nopți ; băuse mult și după cum vedea și Vetrineanu, nu era în toane bune. Ședea la cîrmă, cu picioarele rășchirate, proptindu-și bocancii marinărești în crivacele lotcii. Se uită chiorîș la Vetrineanu și întrebă arțăgos :

— M-ai văzut tu pe mine luptînd ?

— Nu e vorba de tine ! Mă gîndesc așa, la lumea asta a noastră ! Da' nici cu tine nu e treaba prea

curată ! Faci nemților de patrulă cu monitorul pe Dunăre și ei îl torturează pe tat-to, așa bolnav cum îl știi ! Era să dea ortu' popii atunci... cînd cu șlepurile ! Vetrineanu se opri dinadins din vorbă. Oftă îndelung și zise cu glas mai moale și mai mirat : De chestia aia nici nu mai zic !

— Care chestie ?

— Aia de azi-noapte ! Ăla se dă la nevastă-ta, și tu îi patrulezi cu monitorul pe Dunăre !

Culae îl măsură pe Vetrineanu de sus pînă jos și un zîmbet de dispreț îi apăru în colțurile gurii bărbătești :

— Care nevastă ? N-o aperi tu dăstul ?

— Păi... o apăr eu, că tu... tu-ți faci poftele cu ea și pe urmă dai bir cu fugiții !

Culae rînji :

— Și tu o iubești și nu-ți faci poftele cu ea, nu ? Da' de ce ? Că nu vrea ea, nu ? Altfel ce-ai mai da năvală ! Privi pe deasupra Dunării și spuse încet : Dac-ar fi vorba de pofte, m-aș fi dus la ea în noaptea asta !

— Și-așa ai nenorocit-o pe viață !

— Ia-o tu și fericește-o ! De ce nu vine la tine ? C-am trimes-o de mult !

— Nu iubești o femeie pe care-o trimete la altu' !

— Da' nici nu se duce la altu', dacă nu-l iubește !

Vetrineanu se opinti mai tare în bobăici și lăsă capul în jos :

— Știu că nu mă iubește, nu e nevoie să-mi spui tu.

— Atunci ce te vîri în sufletul oamenilor, mă nea Tudore ? își ridică dintr-o dată glasul Culae. Vrei să-i faci bine, nu ? Știu eu binele ăsta. Cel mai mare bine al ei ar fi să te ia de bărbat pe tine, nu ? Eu zic să-ți vezi de treabă ! Ce vrei tu de la ea, adică dragoste, vrea ea de la mine, și eu mă port așa cum mi-e felul, auzi ? Culae începu să se caute de tutun. Poate că eu sînt mai amărît decît tine, dacă nu sînt în stare s-o iubesc așa cum ai vrea tu ! Da' poci să știi că nu-i plac așa !? Pesemne îi plac așa, dacă eu o gonesc și ea nu vrea să plece !

— Prea te crezi ! N-a cunoscut nici măcar încă un bărbat, ca să-şi dea seama că tu eşti mai grozav !

— Pesemne că cu tine s-a lămurit şi fără să te cunoască... se strîmbă Culae.

— Prea eşti sigur de ea şi nu se ştie pînă la urmă.

— Se ştie ! şuieră Culae, strîngîndu-şi dintr-o dată fălcile puternice, încît Vetrineanu îi auzi măselele scrîşnind în gură. Se ştie. Dacă se-nhăitează cu tine, p-amîndoi vă tai !

— Grozav eşti ! Crezi că numai tu porţi cuţit ?

— Aha ! Te baţi şi tu pentru fete ? Parcă ziceai că tu nu sări la cuţit ! E, dacă te baţi, atunci, ca să fiu mai sigur, o omor întîi pe ea şi pe urmă stăm de vorbă amîndoi ! Da' o să fie tot degeaba ! N-o să mai ai pentru cine te bate, dacă ea e moartă ! Ce te uiţi ? Nu crezi c-o omor dacă se lasă la tine ?

— Te ştiu în stare ! Da' asta însemnează că ţii la ea ! C-o iubeşti !

— Ţiu-nu ţiu, asta nu se spune la toată lumea ; tu nu te mai lega de ea. Ştie toată Getuza că am trăit cu ea, şi nu mi-e ruşine ; da' nu se cade din partea ta să te ştie toată lumea că te ţii după o muiere care iubeşte pe altu'. Am auzit şi am şi văzut c-o-mpingi în braţele nemţilor dinadins, ca momeală ! Că-i pui în pericol viaţa... Şi zici c-o iubeşti ! Noroc !

Culae sări din lotcă, iar Vetrineanu rămase multă vreme descumpănit de judecata şi mai ales de sentimentele flăcăului, care, fără să vrea, înfierbîntîndu-se, se dăduse în vileag. Vetrineanu simţea abia acuma c-o pierde pentru totdeauna pe Ivanca ; vedea abia acum cît de departe este de ea, de vreme ce mai repede poate fi el învinuit de purtarea lui, decît Culae. Se luă după marinar şi-l ajunse la debarcadere. Mai vorbiră cîte ceva şi se despărţiră cam străini, amintindu-i cu glas scăzut :

— Oricum, fă ce-oi face şi vino acasă. După Stalingrad, s-a-ntors frontul. Tremură toţi.

— O să viu. Mi-a spus şi nea Radu ! îi răspunse nepăsător Culae.

Își împinse bereta pe ceafă și se urcă pe acoperișul de tablă al cabinei pitice de la pupa vaporului. Din lotcă, urcînd spre Getuza, Vetrineanu îl căută cu privirea și, tîrziu de tot, îl zări culcat cu fața în jos pe marginea acoperișului negru al cabinei. Culae privea peste Dunăre malurile pustii și răzoarele strîmte și ascunse de pe dealurile viilor cu viță gheboase și dese ca niște mușuroaie verzi.

Urcînd pe lîngă ostrov, Vetrineanu se tot uita cu ochii închiși la soarele arzător care frigea a ploaie ca niciodată. În ultima săptămînă, spre apus s-arătaseră mereu nori grei și negri, amenințători, care n-ajunseseră însă pîn-acuma în nici o zi la Getuza. La Cotul Mic lăsă budurile bobăicilor din mîini, își suflecă mai mult mîneca stîngă la cămașă, își puse o țigară groasă la colțul gurii și începu să se caute prin buzunare de chibrituri. Aștepta cu inima oprită să răsune glasul cunoscut din ostrov și se gîndea cu teamă să nu fi schimbat locul de data asta. Nici o întîlnire nu dăduse pînă acuma greș. Ciocul dinainte al lotcii coti singur spre larg, întorcînd plutirea lină după voia curentului. Cînd întoarse lotca din nou cu bașul la deal, Vetrineanu auzi din marginea pădurii de sălcii un fluierat scurt și subțire, apoi un glas aspru care răsună pe deasupra apei liniștite, ca un lătrat :

— Hei, camarade, ce cauți p-aici ? Ia trage la mal !

Un grănicer romîn cu arma la umăr ședea, cu picioarele desfăcute larg, în marginea Dunării, și-i făcea semne lui Vetrineanu cu mîna să se apropie. Baioneta lungă și subțire a armei îi strălucea cu sclipiri schimbătoare și scurte deasupra capului.

— Trage la mal, n-auzi ?

Vetrineanu se uită cu atenție la soldat și, tot căutîndu-se prin buzunare, răspunse răgușit și arțăgos :

— M-am depărtat prea mult de mal ! Și am treabă. Nu mai viu îndărăt ! Poate dacă ai un foc !

Soldatul nu-i răspunse numaidecît. Se scormoni întîi prin buzunare, privind mereu spre pădurea din spatele lui, își potrivi arma pe umăr, apoi răspunse

grăbit, uitîndu-se spre lotca uşoară care aluneca prin faţa lui o dată cu apa netedă şi limpede a Dunării :

— Foc n-am ! N-am chibrituri ! Am numai o bucată de cremene ! Mi-a dat-o unu' de la Brăila, un muncitor bătrîn, concentrat, care-a venit iar să ne repare telefonu', că s-a stricat...

Vetrineanu apucă numaidecît budurile bobăicilor şi întoarse cu putere lotca, pe loc, spre mal. Cînd se apropie de dunga lată şi neagră de nămol din marginea ostrovului, unde îl aştepta grănicerul, potrivi lotca pe lat şi spuse fără să privească la ostaş :

— Eu am amnar şi n-am cremene ! Mare durere e şi cu tutunu' ăsta ! Am dus la pasager un marinar. Cînd l-am văzut cum se-ntristează şi se-ncruntă cînd se desparte de mine, mi s-a zgîrcit inimia ca o smochină. Pînă aici n-am avut cu ce-mi aprinde o ţigară, ca să mă mai domolesc. Lotca atinse uşor, cu coasta, malul de nămol şi se prelinse înainte, la deal, oprindu-se. Vetrineanu apucă bucata pestriţă de cremene pe care i-o întindea grănicerul şi scăpără repede pe ea cu amnarul, ca să-şi aprindă ţigara groasă din colţul buzelor. Curentul întoarse însă lotca cu ciocul spre larg, iar grănicerul, tot potrivindu-şi arma pe umăr, privea zîmbind în urma lui Vetrineanu, care pufăia din ţigară, ţinînd în mîini cremenea şi amnarul şi ştergîndu-şi sudoarea de pe faţă cu dosul palmelor. În spatele soldatului se ivi alt grănicer, unul înalt, lat în umeri şi cu faţa turtită, pe care Vetrineanu îl auzi vorbind gros de tot şi ursuz :

— Are hîrtie la mînă ăla ?

— Are. A dus un marinar la vapor ! răspunse cu glas slab, abia auzit, primul grănicer.

Printre trunchiurile de sălcii bătrîne, Vetrineanu mai văzu mişcîndu-se tunicile verzi ale celor doi grăniceri romîni, apoi o baionetă ţuguiată străluci ca o oglindă prin frunziş, trecînd pesemne prin dreptul unei raze rupte din soarele răsfirat printre crengile dese ale copacilor. Liniştea puse stăpînire pe pămînt şi pe ape, Vetrineanu se opinti cu putere în propteaua de la picioare, pînă la mijlocul Dunării unde lăsă bobaica dreaptă din mînă şi luă de pe

cataną cremenea pestriță, așezată lîngă el ; strîngînd-o cu putere în palmă, piatra lucioasă se desfăcu în două bucăți nu prea egale ; în cea mare se ivi, înfipt într-o crăpătură rotundă, un sul subțire de hîrtie. Vetrineanu își udă vîrfurile degetelor pe limbă și începu să desfacă încet, pe un genunchi, sulul subțire, curat, lung-lung și foarte îngust. Trăgea spre mal la bobăici, rar și de mîntuială, se apropia încetișor de pămîntul pustiu al Getuzei și citea cu glas tremurător scrisul tipărit nespus de mărunt și de citeț :

„Cîrdășia cu Germania hitleristă și participarea țării în războiul ei criminal de jaf și cotropire a avut ca rezultat pierderea Ardealului de nord, pierderea independenței țării și ocuparea ei de către hoardele hitleriste, acapararea industriei romînești de către plutocrații hitlerișți, întreaga vlagă a țării stoarsă pentru nevoile războiului lui Hitler, prefacerea poporului romîn în sclavi și iobagi ai bancherilor și plutocraților germani și, în sfîrșit, opt sute de mii de romîni morți, mutilați și prizonieri.

A sosit ceasul al unsprezecelea, poporul romîn trebuie să-și ia soarta în mîinile sale proprii și să se ridice la lupta hotărîtă pentru salvarea sa de la catastrofa națională iminentă...

Conștient de gravitatea istorică a momentului, Comitetul Central al Partidului Comunist propune tuturor partidelor și organizațiilor patriotice formarea unui comitet național de luptă pentru eliberarea țării. Comitetul național are ca sarcină să mobilizeze și să unească toate forțele naționale ale țării, fără deosebire de partid și religie, în frontul unic patriotic antihitlerist al poporului, pe baza următoarei platforme..."

Vetrineanu străbătu pe nerăsuflate întregul document și-abia pe urmă văzu data de sus : „iunie 1943" ; apoi răsuci la loc cu multă băgare de seamă fîșia de hîrtie și o adăposti între carapacele

de cremene, îmbucîndu-le strîns ca la început. Îşi răsuci încă o ţigară, o aprinse şi trase din răsputeri la bobăici spre mal. Lîngă abator, cînd sări pe uscat şi se aplecă să apuce restiga de funie căzută în apă, dădu drumul din mînă bucăţii de cremene în dreptul parului alb, cojit de curînd, de care-şi lega lotca. Valuri mici porniră vesele jur împrejurul locului unde căzuse cremenea, desfăcîndu-se într-un evantai rotund de sori şi stele, în care privind cu ochii mijiţi, Vetrineanu îşi repetă în gînd vorbele scrise cu creionul pe dosul sulului de hîrtie : „A zecea zi, încarcă. Atinge-i acolo, ca să-i doară şi mai mult în altă parte."

În port găsi aceeaşi linişte de lagăr, cu santinele care nu te lăsau să treci dincolo de găzărie, cu patrule în pas cadenţat pe chei, cu soldaţi cu picioarele crăcănate în faţa gheretelor de pe mal. Vetrineanu îşi lăsă lotca legată lîngă abator, acolo unde avea voie să acosteze, şi urcă pe malul apei pînă la baraca de lîngă Secăraşu. Se aşeză singur pe buştenii de la capul cheiului şi începu să urmărească înfăţişarea lumii dimprejur. Asfaltul cheiului, încins şi moale, se umflase ca o coajă de plăcintă. Făcea băşici negre care plesneau în dogoarea soarelui arzător. Pe drum, cîte un bătrîn neputincios, şchiop, tîrîtor, îşi grăbea mersul, căutînd să se strecoare prin locurile mai umbroase, mai răcoroase. Vetrineanu simţea cum căldura îl ia de la picioare : îi încingea şi-i ardea tălpile în opinci, îi năduşea pulpele, îi lipea cămaşa de spinare, îi orbea vederea şi-l moleşea, îl deşela de la mijloc. Muierile treceau la apă cu mîinile pe cobilie ; aveau părul de la subsuoară ud şi creţ, iar la unele era ras, lăsînd să se zărească doar fire scurte şi negre pe pielea albă, întinsă şi jilavă. Trecătorii se uitau în silă unii la alţii, se strecurau leneşi unii pe lîngă alţii, se ascundeau pe sub streşini, în locurile cu umbră. Nori rari, albi şi mititei abia se mişcau pe cerul albastru şi rareori slăbeau soarele pentru cîteva clipe, filtrîndu-l.

Vetrineanu zări o pescăroaică tînără, cu faţa ascunsă într-un ciumber alb, cu pieptul înalt şi mers

sprinten, care-l mai trezi din toropeală. Privi îndelung în urma fetei, pe urmă iar îl apucă blegeala, moleşeala, apăsarea. „N-am chef, n-am poftă de nimic!" Închise ochii şi rămase aşa nemişcat, în această pace organică, în această şedere şi amorţeală. Fu trezit de două glasuri piţigăiate şi tremurate. Două babe treceau încet, bîţîite, ţinîndu-se una de alta, prin cea mai mare căldură a drumului. Sîngele lor subţire, încetinit, trupurile lor scurse şi uscate, secate, nu se mai înfierbîntau pesemne la nici o temperatură. Vetrineanu răsufla silnic, se uita la ele cu ochii pe jumătate închişi şi încerca să rabde căldura nesuferită, gîndindu-se la altceva. Se văzu în Dunăre, în nemărginirea apelor reci, în valurile spumoase. Se scălda în imensitatea răcoroasă a fluviului, intra întreg la fund şi se lăsa în voia lumii dimprejur... Se trezi repede, mormăind : „Ras în cap, gol-goluţ, şi tot n-ai putea să rabzi multă vreme în arşiţa verii ăştia lungi şi grele ! Da, grele ! Aşa cum zici despre o iarnă că e grea din cauza gerului şi-a viscolului, tot aşa şi o vară poate să fie grea, din cauza căldurii ! D-aia fugiră copiii lui nea Radu şi ţaţa Miţica îndărăt în Colivari ! I-a copt tabla magherniţelor de la fabrică ! Păi ce, te joci ? Fără apă ! Fără Dunăre ! Auzi, dacă s-a mai pomenit ! Să mori de căldură cu apa lîngă tine ! Îţi vine să te tăvăleşti pe jos într-o băltoacă rece, noroioasă, ca bivolii ! Ptiu ! Vetrineanu scuipă pe jos, între picioare. Auzi ! Pe bivoli îi lasă să se scalde, şi pe noi nu !" Se uită mai bine spre ponton unde doi bivoli uriaşi, plesniţi cu biciul din urmă de un băieţel, se legănau leneşi în apa Dunării şi se prăvăleau, gemînd de plăcere. Mugeau surd, plescăindu-şi fălcile mari, mestecau cu boturile ridicate în sus şi lăsau să se scurgă, printre buzele roşii-albicioase, fire lungi de bale verzi.

Prin această zăpuşeală doborîtoare, Vetrineanu văzu ivindu-se dinspre găzărie, pe chei, cadîna nebună din mahalaua turcească. Mergea încet, cu mîinile la spate, cu paşi rari. Avea în picioare nişte pantofi negri de lac şi era îmbrăcată într-o rochie

albă de mireasă. În jurul gîtului purta o blană de vulpe argintie, iar pe cap un bariș înflorat. Cînd ajunse în dreptul barăcii, lîngă Vetrineanu, cadîna se rezemă de-un stîlp al cheiului și începu să privească încîntată pe Dunăre. Dioniţa lui Zbîrceabeţivul venea de la fîntînă cu un urcior cu apă rece în mînă. Se opri din drum, se uită o vreme la nebună, apoi se grăbi spre mazaua lui Ceafalan, unde ședeau mai multe muieri strînse la tors. Vetrineanu o auzi pe Dioniţa strigînd din drum :

— Ia veniţi, ţaţă Miţico, ia veniţi, să vedeţi minune ! Veniţi, zău ! În mazaua lui Ceafalan muierile lăsară furcile din brîu și se uitară neîncrezătoare la Dioniţa, fiindu-le teamă de vreo păcăleală. Dar Dioniţa le făcea semne grăbită : Veniţi, fa, odată, mai repede, să vedeţi o mireasă pe chei !

Muierile se îngrămădiră în uliţă, iar cînd dădură cu ochii de cadîna, Miţica se închină :

— Cine dracu' mai e și-aia ?

— Ce, n-o cunoşti ? se miră Dioniţa lui Zbîrcea. E cadîna aia nebună din Turci ! Ia staţi niţeluș, să vorbesc cu ea !

Dioniţa așează urciorul jos, puse palmele pîlnie la gură și strigă cît putu de tare :

— Heeei ! Heeei, mireaso ! N-auzi ? Cadîna se-ntoarse încet spre muieri. Mireaso, ce faci matale acolo ?

— Plimbarea ! răspunse cadîna.

— Păi, pe căldura asta, fa ? se miră Dioniţa. A dracului plimbare ! Bun timp ţi-ai mai găsit !

— Ce priveşti ! ? Superi cineva ? se strîmbă cadîna, întorcîndu-le spatele.

Muierile se ţinură să nu rîză, iar Dioniţa strigă :

— Nu superi, fa, da' rîde lumea de tine, zice că eşti nebună !

— Nebun eşti cine atîrnă de alt om ! strigă nebuna și rămase cu faţa la Dunăre.

— Las-o, Dionițo — zise Miţica, înduioșată de răspunsul sănătos al nebunei, și se închină din nou — zi doamne ferește ! Nu vezi că nu e ţicnită de tot !... E cum e mai rău ! Nici nebună, nici sănătoasă !

Las-o să nu ne-auză cineva, c-atuncea chiar că ne crede pe noi nebune ! Şi Miţica împinse muierile îndărăt în maza. Hai, fa, că e Vetrineanu în capul cheiului şi ne spune la Radu ! Hai în maza, la răcoare !

Nebuna şezu două ceasuri la baracă în soare ; dar o zăriră copiii din mahala şi-o purtară cu alai din spate, spre găzărie. Acolo, la găzărie, nebuna mai şezu o jumătate de ceas în soare, pînă ce norii negri, care de-o săptămînă se tot plimbau pe la marginea portului, se apropiară, rostogoliţi, şi începură să se scuture. Întîi căzură cîteva picături mari şi rare ; după puţin timp, ciuruiră picături mici şi dese, şi dintr-o dată văzduhul fu luminat de flăcări roşii, de parcă cineva îl spintecase cu cuţitul şi-i gîlgîia sînge din pîntece. La urmă, se puse pe-o ploaie mare şi aşezată.

Nebuna, simţind pesemne abia acum răceala ploii, o rupse la fugă spre hale şi, în rochie albă de mireasă, pătrunse în goană dincolo de linia nemţească, neţinînd seama de răcnetele santinelelor. Ismail, frizerul şchiop de lîngă hale, se repezi după nebună s-o tragă îndărăt, dar tocmai cînd ajunse lîngă ea, se auziră patru detunături de armă şi cei doi compatrioţi se prăbuşiră pe chei, în ploaia caldă care uda asfaltul. Veniră numaidecît o grămadă de turci din port şi ridicară cadavrele celor doi nevinovaţi, purtîndu-le în linişte spre mahalaua turcească şi tot uitîndu-se îndărăt cu frică, să nu tragă şi-n ei.

Privind în urma lor, Vetrineanu zîmbi într-un fel ciudat şi ochii îi scînteiară. Gîndul răzbunării îi înăbuşi durerea pe care o simţea văzînd cu ochii lui moartea perechii nevinovate : găsise clenciul la care se gîndise atîta după întîlnirea cu grănicerul. Îşi ridică faţa în sus şi mormăi, privind cerul vînăt şi neguros, de unde îi şuruia pe obraji răcoarea mult aşteptată :

— Ţine-o aşa, şi vorbim noi !

Şi parcă făcîndu-i-se pe voie, ploaia se-ntări, şi două zile şi două nopţi curse cu găleata, apa pătrunzînd pînă în aşternuturile getuzenilor. Podurile case-

lor erau pline cu ligheane şi tingiri, cu căni şi ţucaluri, cazane, oale, borcane, dar apa curgea peste tot, se strecura prin toate crăpăturile şi căscăturile acoperişurilor. Lumea scotea capul pe geamuri, alerga pe sub streşini, plescăia cu picioarele goale prin lacurile din uliţi, se împrumuta de cîte ceva. Mulţi getuzeni însă, flămînzi şi fără nici un rost, dormeau tun, ascunzîndu-se sub ţolurile calde, ca să n-audă trăsnetele de deasupra portului.

În cea de-a treia zi, ploaia se prăvăli din cer cu şi mai multă apă. Dunărea se umfla văzînd cu ochii, canalele şi derelele şuruiau, lotcile se afundau pline cu apă din ploaie. Faţa Dunării se înnegrise şi se urîţise din cauza murdăriilor şi gunoaielor pe care le cărau canalele de pe maluri. Întinderea fluviului se clătina în albia strîmtă, gata parcă să dea pe răscoare peste cheiul portului.

În a patra zi, pe la toacă, Vetrineanu îl zări pe Ceafalan coborînd în malul Dunării cu un sac vechi pe cap, cu cracii pantalonilor răsfrînţi pînă sub genunchi şi cu un mai de lemn în mînă. Ceafalan se urcă în lotca lui, bătu îndelung cu maiul în măciuliile albe ale parilor, îi încercă de cîteva ori cu mîna să vadă dacă sînt destul de întăriţi, pe urmă sări pe uscat şi urcă în grabă spre baracă, potrivindu-şi mereu sacul pe cap. Vetrineanu îi ieşi înainte, ascunzîndu-şi faţa cu sacul pe care-l purta peste şapca pescărească ; Ceafalan se opri pe chei, înţelegînd că Tudor are să-i spună ceva. Vetrineanu însă îi întinse mîna şi începu să se uite pe cer şi în jurul lui. Cercetă norii cenuşii şi plini de ploaie, cercetă malurile Dunării pe care curgeau derelele şi rămase cu ochii pe clădirea depozitului de armament al nemţilor. Se vedeau în cele patru colţuri ale clădirii santinelele cocoţate în cerdacele cu acoperiş, se zăreau clopotele de alarmă şi puştile mitraliere îndreptate cu ţevile în afară. Santinelele stăteau nemişcate la posturi, cu căşti de fier pe cap şi înfăşurate în foi de cort verzui, cu pătrăţele pămîntii.

— Prost loc şi-au mai ales ăştia pentru depozit de muniţii ! spuse Vetrineanu într-un tîrziu. Prea

aproape de chei şi de apă ! Poate oricine să s-apropie pe Dunăre şi să se uite acolo !

Ceafalan se întoarse spre clădirea de lîngă primărie, împrejmuită cu trei rînduri de sîrmă ghimpată prinsă în stîlpi noi-nouţi şi privi şi el la cele patru posturi de observaţie cu santinele în echipament de război. Se uită îndelung la ţevile puştilor mitraliere îndreptate spre chei, pe urmă îşi întoarse privirea aspră şi grea asupra lui Vetrineanu şi spuse tărăgănat :

— Ba e bun, Tudore, e cel mai bun loc pentru muniţie. Întîi şi-ntîi e aproape de debarcader ; poate să fie muniţia încărcată şi descărcată mai repede. Al doilea, e aproape de apă ; stingi numaidecît cu furtunurile dacă focu'... Ceafalan se opri şi se răzgîndi dintr-o dată : Nu ! Nu, Tudore, nu e bun locu' ales, să ştii, ai dreptate, e rău ! Cu focu' n-ai cum s-ajungi la magazii, da' apei ce-i faci ? Poţi să-mi spui ?

— Care apă ? se miră Vetrineanu, prefăcîndu-se că nu-nţelege.

— Apa ! Dunărea ! Tu nu vezi că ţine ploaia de-o săptămînă şi Dunărea vine grămadă ? Se umflă ca o băşică ! Creşte ca un aluat ! Dacă aluatul ăsta dă pe răscoare peste căpistre, peste albie, cine-l mai opreşte ?

Vetrineanu vedea în ochii întunecoşi ai lui Ceafalan strălucind gîndul care-l stăpînea pe el de atîtea zile. Înghiţi în sec, căutînd să se stăpînească, şi se strîmbă nepăsător :

— Nu poate să dea Dunărea pe răscoare ! Asta se întîmplă o dată la cincizeci de ani !

— Asta aşa e. Da' ce nevoie avem să dea pe răscoare ? Tu nu vezi c-o să spargă digurile ca acu' şapte ani ?

— Nu le sparge, că le-am întărit şi-acu' trei ani, şi-acu' un an !

Ceafalan răsuflă întîi adînc, pe urmă vorbi gros de tot, şoptit şi hîrîit, dar cu o hotărîre care-l înfioră pe Vetrineanu :

— Le sparge, Tudore, le sparge ! Şi ştii unde le sparge ? Uite colo, la hale, la deal de depozitele de

muniții. Dacă le sparge acolo, într-un sfert de ceas îneacă depozitele și s-a zis și cu cocioabele noastre !

— Și oamenii ? Oamenii ce-o să zică ? urmă Vetrineanu, ducîndu-l pe Ceafalan pe făgașul gîndirii lui.

— Ce-o să zică ? zîmbi Ceafalan. O să stea în lotci, ca acu' șapte ani ! Asta o să zică ! Numai c-o s-avem nevoie pe urmă de multă baligă și de paie, ca să ne lipim pereții la loc. Care s-o dărîma de tot, s-o dărîma ! O să-i dea vecinii o mînă de ajutor ! Facem rost de mălai pentru două săptămîni, de sare, de gaz...

— Și dacă ne cheamă să reparăm digul ?

— De unde să știe ei că noi putem să-l reparăm ? Și pe urmă, n-auzi că într-un sfert de ceas treaba noastră s-a făcut ?

— Știu. Da' dacă ne cheamă să-l reparăm ? o ținu Vetrineanu pe-a lui.

— Nu putem. Adică nu prea știm ce să-i facem ! ridică Ceafalan din umeri și-și șterse cu palma stropii de ploaie de pe mustățile lungi și răsucite în sus.

— Și oamenii ? Oamenii o să stea în lotci ?

Ceafalan tăcu, potrivindu-și pe cap sacul. Răspunse tîrziu de tot :

— Pînă o scădea Dunărea singură.

Vetrineanu se mai uită pe cerul apropiat și negru, se rezemă cu coatele de balustrada cheiului și vorbi dinadins rar, privind bășicile dese de pe fața Dunării :

— Măi nea Radule, matale știi că mîine îl îngroapă pe Ismail-frizerul în cimitirul turcesc ? Pe nebună a și îngropat-o !

— Știu.

— E, o să-l plimbe prin port, ca să mai vază o dată locurile pe unde a trăit ; o să treacă cu el pe lîngă hale și abia pe urmă o să-l ducă prin mahalaua turcească la cimitir.

Ceafalan își suflă cu zgomot nasul și întrebă grăbit :

— Mai ai trotil ?

— Berechet. N-am șalvari și fes.

— E, pă dracu' ! Şalvari şi fes ! Are a mea nişte stambă roşie cu buline albe ! Şi-am văzut aruncat în săliţă şi-un zăbun vechi, rămas de la Iusein, grăjdaru' lui Banu ! Ne-nfofolim noi ! Cu mîncarea o să stăm prost. N-avem cum şi cînd să-i sfătuim pe oameni ! Şi nici nu trebuie ! O să ne-adune din nou la anchetă, n-avea grijă...

Cei doi pescari trecură drumul, mergînd într-o parte, cu umărul drept înainte, cu cefele întoarse spre ploaie şi cu feţele ascunse sub glugile de saci vechi şi peticiţi.

19

A doua zi după-masă, cortegiul mut şi lung al înmormîntării ocoli tot portul şi trecu pe chei, pe la găzărie, îndreptîndu-se spre hale. În frunte de tot se afla coşciugul lui Ismail-frizerul, înfăşurat în pînză albă, purtat pe cap de patru turci înalţi, spătoşi, cu ochii împăienjeniţi, privind drept înainte, şi cu cefele ţepene, apăsate de greutatea din creştet. Păşeau cu grijă sfîntă, fără să simtă pîraiele de năduşeală ce li se prelingeau pe tîmple pînă sub bărbie, amestecîndu-se cu picăturile mari din ploaia care-i plesnea din faţă. Înăuntru, în coşciug, Ismail — înfundat cu bumbac în toate părţile şi înfăşurat ca un fişic, în pînză curată — nici nu bănuia că înmormîntarea lui turcească, liniştită, mută şi împietrită avea să fie cinstită cu bubuituri şi salve ca de tun, cu cutremurări ale pămîntului ca la învierea lui Isus Cristos Nazarineanul.

Cînd era în viaţă, Ismail-frizerul, om beteag din naştere, făcea de la Secăraşu pînă la hale o jumătate de zi. Acuma, mort, făcu mai puţin de-o jumătate de ceas. Cînd Ismail fu oprit în faţa halelor şi aşezat dinaintea prăvălioarei ca să-şi ia

la revedere, unul din turcii de la coada cortegiului, un uriaş, se făcu nevăzut pe gura canalului mare de sub pămînt. Alt turc puse capacul de fier la loc şi aşteptă îndelung, încremenit, cu faţa spre santinela nemţească din ghereta de pe chei. Cît zăbovi Ismail-frizerul în faţa prăvălioarei de la hale unde lucrase treizeci de ani, turcul avu timp să iasă din canal, lîngă peretele digului, şi să bage în patru crăpături adînci fişicurile groase de dinamită, scoase din şalvari. Dădu foc pe rînd fitilelor şi pieri pe gura largă a canalului. Alergă într-un suflet îndărăt şi ţîşni afară în drum, potrivind cu grijă capacul de fier la loc.

Ismail fu ridicat pe creştete şi începu să fie purtat la deal, spre malul înalt dinspre cimitirul turcesc. În urma lui, cadînele în şalvari pestriţi, cu feţele ascunse în barişe sau şaluri colorate, abia păşeau, fără să bocească, fără să verse o lacrimă, fără să-şi arate un dram de durere. În lumea spre care plecase Ismail era linişte, împăcare, tăcere, şi Coranul nu îngăduia credincioşilor să tulbure această nefiinţă, această lume încremenită. Dar Ismail n-ajunsese încă bine în lumea de dincolo, de sub pămînt, şi fu ajuns din urmă de cutremurul lumii de-aici. Malurile şi casele dimprejur se hîţînară din rădăcini, pămîntul se clătină îndelung, cerul se zdruncină deasupra capului, geamurile zornăiră, iar în geamia turcească se ivi bătrînul hogea, zbierînd către Alah. Cei patru bărbaţi care purtau coşciugul pe creştete se clătinară, dar rămaseră în picioare, cadînele încremeniră pe loc, aşteptînd să se oprească pămîntul de sub picioare, cortegiul lung şi mut se îndoia şi se strîmba, luptîndu-se din răsputeri să stea neclintit. Doar doi turci de la coadă se făcură nevăzuţi, pe o ulicioară strîmtă şi şerpuită din mahala. După a patra detunătură, pămîntul se-nţepeni din nou la locul lui, iar în vale, la hale, năvăli în port o şuruială ca de ploaie. Santinela din ghereta de lîngă dig o rupse la fugă spre comandament, trăgînd în sus şi răcnind la santinelele din observatoare. Acestea începură să bată clopotele de alarmă şi toate patru

îndreptară puștile mitraliere spre chei, de unde fugea santinela. Nici una din santinelele de la depozite nu vedea încă cine-i atacă.

Dunărea intra în port pe patru guri, lingea pereții clădirilor din rîndul întîi, îneca cheiul, mazalele, își strecura șuvoaiele, ca niște șerpi, pe uliță și se-ntindea în toată Getuza. Toaca din clopotniță începu să bată des și adînc ca niciodată. Pescarii se repeziră la lotci, femeile după copii, negustorii la tejghelele cu bani. Zvonul că a spart Dunărea digul de la hale și c-a intrat în Getuza ajunse în urma apei, care străbătuse centrul portului, pe deasupra cheiului, și începuse să iasă pe la abator, într-o cascadă uriașă, ce se prăbușea în prăpastia malului înalt.

Cînd auzi clopotul mare al bisericii, Mițica țîșni din odaie în curte, îl luă pe Ionică în brațe și ieși în poartă. Niculae venea în goană pe scări și-abia cînd ajunse lîngă ea putu să-i șoptească gîfîit :

— Mamă, strînge lucrurile din casă, a spart Dunărea digu' la hale și-a intrat în port !

Mițica îl apucă de mînecă :

— Unde e tat-to ?

— E devale, dezleagă lotca și vine aici. El a zis să strîngi. Nu te uiți că nu se mai zărește cheiul ?

— Stăi ! Un'te duci ? Șezi aici !

— Ce să șez ! Îi duc lui tăticu' edecul ! Lasă-mă !

Niculae se smuci din mîna mă-si și-o rupse la fugă pe scărița de piatră. Cînd intră în maza, apa era pînă la genunchi ; o pereche de bobăici mai vechi, plesnite, pluteau lîngă putina de varză, ispolul și edecul se clătinau pe apă, în fundul mazalei, printre niște doage de butoaie, și ele plutitoare. Niculae smulse edecul, plescăi cu picioarele prin apa rece, uită ușa mazalei deschisă și-o luă la goană spre Dunăre, săltîndu-și picioarele prin apă ca un bărzoi. Ceafalan aștepta în lotcă, privind la graba cu care oamenii își legau lotcile cu edecuri și mergeau de-a-ndăratelea spre casă.

La vreo cincizeci de stînjeni, mai la vale, Vetrineanu își dezlegase lotca de pari și urmărea cu încordare forfota oamenilor. Pescarii n-avură multă

vreme nevoie de edecuri, pentru că Dunărea își mută matca pînă la jumătatea uliței lui Buniță, iar ei se pomeniră cu lotcile pe lîngă garduri, prin curți, pe lîngă pereții caselor. Prima balustradă a cheiului pieri sub apă, iar a doua începu și ea să se lase în adînc, ca un vapor care se scufundă. Bineînțeles, nu balustrada se lăsa la fund, nu cheiul se scufunda, ci apa se urca peste chei, peste balustradă.

Tudor Vetrineanu, ajuns cu lotca în curtea casei părintești, privește acum cu ochi cercetători : Dunărea intră pe la hale și iese pe la abator. Brațul ei, născut din tunetele, fulgerele și trăsnetele ploii, adună în drumul lui tot ce-i iese înainte, mătură și spală în goana lui cheiul și mazalele caselor aflate în rîndul întîi, lîngă Dunăre, fură gunoaiele de pe uliță și schimbă locul lemnelor de prin curți. Puhoiul de apă tulbure se umflă văzînd cu ochii, ocolește pereții caselor, se vîră pe uliță, e gata să urce pe prispele oamenilor, e gata să intre în case. Apa se strecoară pe sub porți în curți, iar lotcile nu mai sînt legate jos de chei, ca altădată, ci sus de chei, de garduri, de stîlpii prispelor, de clanțele ușilor, de cercevelele ferestrelor. Ce-a fost mai însemnat s-a întîmplat în primul sfert de ceas al inundației. În depozitele cu armament și muniție și în clădirea comandamentului german, apa a ajuns în tavan. Nimeni nu poate să mai intre înăuntru, nimeni nu poate să mai salveze nimic. Lăzile grele, uriașe, stivuite cu dichis, nu se mai văd nicăieri. În comandament, nemții aleargă prin odăile de la etaje, țipă în telefoane, își așază pe cap fel de fel de căști și strigă toți odată după ajutor : „S-a spart digul Dunării în patru părți ! Aici Getuza ! S-a spart digul Dunării ! Inundație generală ! Pericol de înec ! Trimiteți vase ! Trimiteți șlepuri și remorchere ! Trimiteți bacuri să ne salvăm !“ Li se răspunde : „Salvați armamentul ! Salvați muniția !“ Ei zbiară răgușit : „Depozitele sînt pline cu apă ! S-a udat tot armamentul ! S-a udat toată muniția ! Depozitele sînt înecate !“ Li se răspunde : „Atunci nu mai aveți nevoie de vase ! Înecați-vă și voi !“

Ofiţerii, cu spume la gură, răcnesc la telegrafiştii neputincioşi, toţi se află într-o forfotă zadarnică, într-o spaimă care creşte pe măsură ce privesc pe geamuri în gospodăriile pescăreşti. Mulţi pescari îşi atîrnă boccelele cu lucruri în pomi, îşi cară calabalîcul în poduri, iar cei mai mulţi îl încarcă în lotci, îşi suie muierile şi copiii deasupra bagajului şi aşteaptă cu lotcile legate de garduri, de prispe, de streşini, revărsarea năvalnică a apelor.

Tudor Vetrineanu şi-a legat lotca de-un stîlp al prispei, şi-a aprins o ţigară şi ascultă la Vasila a lui Miu-cocoşatu, care se vaietă peste gard la Dioniţa lui Zbîrcea-beţivul :

— Aşa o fi fost, Dioniţo, pe vremea potopului !

— E, draci, şi matale ! Ăla, Noe, avea numai o corabie ! Noi o grămadă de lotci ! Bașca pămînt berechet, cît vezi cu ochii ! Şi destui bărbaţi cu noi ! Ar fi mai mare rîsu' să ne dezlipim taman acuma de case ! Nemţii atîta aşteaptă : să plecăm şi pe urmă să nu ne mai lase îndărăt !

Vetrineanu veni mai în capul prispei, se înalţă pe vîrfurile picioarelor şi începu să privească la casele din apropiere ; tencuiala pereţilor se înmuia şi cădea plescăind în apa neagră, chirpiciul, pămîntul galben cu paie şi baligă se umfla, se dezlipea de stinghiile încrucişate şi se prăbuşea şi pe dinafară, şi pe dinăuntru. Şi cu cît se lăţea Dunărea mai tare, cu cît creştea apa vijelioasă, cu atît se înmuia şi chirpiciul caselor, cu atît se descărnau şi pereţii. Se vedea prin ei. Casele repede începură să semene cu nişte oameni fără carne, cu nişte schelete negre, cu nişte ţarcuri cu parii bătuţi în pămînt.

Se lasă întunericul peste port şi apa creşte într-una, se urcă în casele oamenilor, curge în şuvoaie iuţi pe uliţe. Dinspre baracă răsună nişte ţipete de femeie. În cîrciuma lui Secăraşu apa a ajuns pînă peste capul omului, scaunele şi mesele din prăvălie plutesc izbindu-se de tavan, căutîndu-şi un loc de plutire deasupra. Dar apa creşte, peretele tavanului le apasă în adînc, iar ele se zbat în locul îngust, în

strîmtoarea ce se micşorează mereu : sînt împinse de jos şi bocănesc de dedesubt în podeaua camerei de sus, unde ţipă îngrozită nevasta lui Secărașu. Cîrciumarul deschide fereastra şi se uită cum urcă Dunărea mereu spre el, cum mugeşte canalul ; ascultă izbiturile adînci din podea şi crede că umblă prin cîrciumă pe sub ei, stafii. Şi apa se întinde într-una pe toate uliţele, se strecoară ca o şopîrlă vînătă şi uriaşă, tot mai înăuntrul portului, vîjîie pe deasupra cheiului nevăzut.

Vetrineanu se urcă în pod, îşi scoate capul pe gaura făcută în acoperiş şi priveşte casele din jurul lui. Pescarii, cocoţaţi în gurile podurilor, cu lotcile legate de streşini, se uită unii la alţii şi măsoară din ochi creşterea apei. Toţi pricepuseră de ce se rupsese digul tocmai în faţa depozitului.

— Vasile ! Mă Vasile ! Pînă unde a ajuns la tine, mă ? se interesă unul la Vasile Cîrnu, care trebăluia în lotcă, în faţa casei.

— Intră acuma pe ferestre ! răspunse Cîrnu, scoţînd o ferestruie din balamale şi aşezînd-o cu grijă lîngă el, în lotcă. Da' la voi ?

— Nu vezi ? A trecut de streşini ! Eu sînt mai la vale, tu eşti mai pe coastă !

— Ee, ce să-i faci — oftă Cîrnu — toate ca toate. da' vezi să nu te ude la tălpi, să răceşti ! Eu sînt fleaşcă la picioare ! Îmi smiorcăie !

— Am cizme de cauciuc ! răspunse pescarul.

— Aşa ? ! se miră Cîrnu. Atunci eşti ca şi scăpat de sinistraţie.

Pescarul, văzînd pesemne că nu poate să stea de vorbă serios cu Vasile Cîrnu, strigă la Miu-cocoşatu, care-şi legase lotca de streaşina casei şi umbla cu o cange în mîini :

— Măi nea Miule, mă, ce facem, mă ? Stăm aşa cu mîinile-n sîn pînă ne-o trece apa peste cap ?

— Da' ce vrei să faci, mă ? se răsti cocoşatul. Mie mi-a şi trecut de mult peste cap ! şi-i arătă cu mîna semnul ud de la cangea lungă cu care măsura apa. Eu, la noapte, mă duc înot la privată ! Cocoşa-

tul se-ntoarse cu spatele la pescarul care avea chef de vorbă şi strigă la Vasile Cîrnu : Vasile ! Măi Vasile !

— Ce ?

— Cum facem, măi Vasile, să luăm cîte una, cîte-o secărică, la Secăraşu ?

Cîrnu se uită la apa neagră şi adîncă dintre casa lui Miu şi casa lui şi răspunse, scărpinîndu-se în cap pe sub şapcă :

— Ia-o pe ţaţa Vasila de-a brăţetele şi treci pe la noi, că tot zice ea că n-o scoţi în tîrg cu anii !

— Făniţa ta merge ? strigă cocoşatul.

— Ea nu, c-o strînge pantofu' drept.

— Da' o fi deschis Secăraşu, mă Vasile ? o ţinu Miu-cocoşatu înainte. C-adineaura parcă ţipa nevastă-sa că se-neacă !

— Ee, scorneli ! Nu-l vezi că ne face semne din uşa prăvăliei ? Cică a făcut un leu cinzeaca şi cincizeci de bani ţoiu' !

Cocoşatul aruncă pe acoperişul casei cangea şi se răzgîndi ; sări din lotcă în gura podului şi strigă de-acolo :

— Eu zic să lăsăm azi ! Viu mîine, pe la toacă, la tine. Poate mai scade şi apa asta pîn-atunci.

— Cum vrei ! mormăi Cîrnu. O dată am vrut şi eu să-ţi fac cinste, şi matale te laşi greu !

Vetrineanu văzu că vecinii nu băgau în seamă sporovăiala celor doi pescari. Fiecare plutea cu lotca jur împrejurul casei şi urmărea îngrijorat cum creşte dunga udă pe pereţi. Toţi erau tăcuţi, ursuzi, şi răcneau din cînd în cînd la neveste şi la copii. Miu-cocoşatu scoase capul pe gura podului şi strigă :

— Măi-măi-măi ! Şi ce zăpuşeala şi uscăciunea dracului, măi Vasile ! Nu zăreşti tu, cît vezi cu ochii, măcar un firicel de apă ! Numai prăfărie, dogoare şi iar prăfărie ! Hopa ! I-auzi, tună ! Barem să mai dea o ploicică, să mai stingă prafu' ăsta !

Cîrnu arunca încet cu ispolul apa din lotcă. Ridică ochii spre cocoşat, se îndreptă din şale şi nu răspunse nimic. Dinspre răsărit răsunară frînturi de

tunete adînci ; cerul se despica mereu în două, spintecat pe pîntec de-un fulger frînt. Nori negri de catran se apropiau de port, rostogolindu-se în mare goană, lăsînd în urma lor o boltă vînătă-cenușie, norii cunoscuți de ploaie. Cîrnu se uită spre centrul portului, la depozitele de muniții : cele pentru santinele erau tot în observatoarele înalte, păzind în patru colțuri ale clădirii. Cîrnu privi ce privi într-acolo și dintr-o dată începu să rîdă cu hohote. Făniță ieși în gura podului și se uită la el :

— Ce dracu' te-a apucat rîsu', mă ? Ori ești nebun !

Cîrnu rîdea și arăta cu mîna întinsă la depozitul de armament.

— Ce e, mă Vasile ? strigă Miu-cocoșatu la el.

— Uită-te și tu, mă nea Miule, la santinelele alea ! Parc-ar pluti ca Isus Cristos pe deasupra apei. Și ce înarmați sînt ! Sînt gata să tragă în oricare s-ar apropia de depozite, ca să le dea foc ! Da, da ! Să știi, nea Miule, că e mare pericol de foc acuma la depozite ! Focul și apa ! Astea sînt moartea munițiilor. Na, c-a-nceput să pice iar ! Cîrnu întinse palma mare și neagră în aer, așteptînd să-l pice. Da, da ! Gata ! S-a zis ! Încă o ploicică-două, și-o să le trebuie o mie de hamali și de scafandri ca Zotea, ca să mai scoată ceva d-acolo ! Noi acuma, vorba aia, ce mi-e în casă, ce mi-e în lotcă ! Acu' două ceasuri, cînd se sparse digul, Făniță zicea că să plecăm la mă-sa, mai la deal, da' acuma, cînd a văzut că în pod e mai răcoare și e mai la vedere, îi place ! Cică parc-ar fi pe balcon !

— Mai taci ciorilor, mă, din gură și vino înăuntru ! strigă Făniță din pod la el. Nu mai tot trăncăni ! Lumea e înmărmurită și tie îți turuie gura ca la o rață ! Vino înăuntru, c-am răsturnat mămăliga !

— Auzi, nea Miule, ce zice Făniță ? strigă Cîrnu la cocoșat. Cică să veniți cu țața Vasila să mîncați la noi !

— Crezi că de mîncare ne arde nouă acuma, mă Vasile ? se plînse cocoșatul. Tu nu vezi ce vine de

la deal ? La noapte ne dăm drumu' la vale, vrem-nu vrem ! Intră şi în poduri, la sigur ! Să vezi !

— Ee, lasă că acuma tot un drac e ; numai de n-ar veni cineva să ne salveze, c-ar fi mai mare cinstea ! Ce zici ? Trimite statu' pă cineva ? Trebuie să trimeaţă ! Trebuie să pice acuşa cineva să ne salveze !

— Vine ! Vine ! La sigur ! Bîtu din groapă ! strigă Miu-cocoşatu din gura podului. Da' n-o să aibă în ce să ne încarce boarfele, măi băiete ! Atîta lume şi atîta calabalîc, unde dracu' să-ncapă ? !

Îndreptîndu-se spre gura podului, Cîrnu păşi legănat prin lotcă :

— Dacă vine cu un camion, încarcă lucrurile din mahala şi gata ! Noi, oamenii, o să mergem în urma lui, pe jos. Ee, nea Miule, s-a zis, a-nceput mai tare ! Eu mă duc să mă culc. Nici nu mi-e foame. Mă trage la somn, la puturoşenie, răpăiala asta. Am şi eu o dată motiv să nu umblu p-afară ! Dormi cum poţi, nea Miule, că eu m-am dus. Dacă auzi toaca, strigă şi la noi, că noi dormim cam greu, în neştire.

Cîrnu trecu din lotcă în gura podului şi se apucă de streaşină cu mîinile. Un fulger, fîlfîind, lumină de două ori văzduhul şi tunete iuţi alergară pe deasupra portului. Cîrnu se miră :

— Măi, ce se sparge pe sus, parcă ar trage cu ăla de 200 de mm ! Îşi mai aruncă ochii o dată spre casa lui Miu-cocoşatu şi strigă mai tare : Măi nea Miule, da' ce făcuşi, mă ? Mi se pare că ţi-ai legat casa de lotcă, nu lotca de casă !

Aşa şi era. Miu îşi legase lotca de streaşina casei, dar o legase şi de salcia din mijlocul curţii.

Se întunecase ; cerul se făcuse ca păcura. Cîrnu, după cum îi spusese cocoşatului, nu mîncă şi se culcă singur în fundul podului, învelindu-se cu boiul. Abia pe la miezul nopţii se auzi strigat prin somn. Ieşi în gura podului şi văzu o lotcă lipită lîngă a lui. La bobăici, întors spre el, moş Caraghios îi făcea semne să se apropie. Cîrnu sări în lotcă, lîngă bătrîn.

— Vasile, pune ceva gros pe tine și hai cu mine, se gîjîi moș Caraghios. Sîntem de caraulă. Vorbii cu Radu și cu Tudor. Ei cică să facem cu schimbul ; pînă acuma șezură ei, pe urmă îi trezim pe Buloi și pe Nache-lunganul.

Cîrnu se întoarse în pod, luă pe el o zdreanță de mușama și sări în lotca lui moș Caraghios.

— Ce dracu' să mai păzim, mă nea Tună ? Mai avem ce păzi ?

— Hai, măi băiete, că nu e glumă, tu nu vezi că nu mai are sfîrșenie ploaia ?

Cîrnu îl împinse pe moș Caraghios la cîrmă și se așeză el la bobăici. Porniră printre casele ascunse pe jumătate în apă, cotind pe ulițele înecate ale mahalalei. Moș Caraghios se uita pe cer și se mira :

— Curge și iar curge, măi Vasile ! De mult n-a mai fost așa potop ! Povestea bîticu că-n '880 tot așa s-a rupt digu' și-a ajuns Dunărea pînă în vîrful clopotniței. Cu lotcile cică umbla lumea după gaz și după mălai. Da' de data asta crez că trece și de clopotniță ! Aă ?

— Aș — se strîmbă Cîrnu în întuneric — pînă mîine începe să sece, să scază !

— Vezi să nu, Vasile ! Pui prinsoare p-un chil de secară ?

— Pui.

— Bate laba !

Moș Caraghios se codi :

— Ești prea departe și mă ud la manșetele de la izmene.

— Atunci ce te mai încontrezi ? Hopa ! Na ! Na, că-ncepe și mai tare ! se miră Cîrnu. Mi se pare mie c-o să fie cum zici matale, nea Tună ! N-a răsturnat Sfîntu Ilie atîta apă în capul nostru de cînd e el Sfîntul Ilie ! Șapte zile la rînd ! Prea de tot ! Taica, atunci cînd trăia, săracu', zicea că numai o zi pe an e ziua lui Sfîntu Ilie ! Atunci are și el voie s-alerge cu căruța prin cer și să-și bată caii cu biciul ; adicătelea să tune și să fulgere ! Cîrnu se căzni o vreme să-și amintească povestea pe care o auzise de la

tat-său și urmă cu glas gros, hîrîit și răguşit după somn : Cică... Sfîntu Ilie vine la Dumnezeu și întreabă :

— Cînd e ziua mea, doamne ?

— Mai e pînă atuncea, Ilie, mai e ! Îți spui eu cînd o să fie !

Trece o vreme și Sfîntu Ilie iar se duce :

— Cînd e ziua mea, doamne ?

— Mai e, mai e pînă atuncea, Ilie ! Îți spui eu cînd o să fie !

Și-l tot amînă așa, ca pe noi cînd avem de luat bani de la cherhana, pînă cînd într-o zi Dumnezeu îi spune mirat :

— Apăi acuşica vii, mă Ilie ? Unde ai umblat pîn-acuma ? Că ți-a trecut ziua !

Ee, și să vezi atuncea ! Să vezi atuncea Sfîntu Ilie ce face ! Odată răcnește :

— E, doamne, dacă e vorba p-așa, astăzi e ziua mea !

Se suie în căruță, dă bice cailor, și arde-i pe getuzeni cu o ploaie cu găleata !

— Ce fel de o zi a lui Sfîntu Ilie, mă Vasile — se miră moș Caraghios de la cîrmă — cînd plouă de șapte zile la fel !

— Ee ! Și-o fi prelungit Sfîntu Ilie cheful de ziua lui ! Nu-ți spusei cum șade tărășenia ? Anii trecuți n-a prea fost ploaie și pesemne vrea să-și scoată acuma pîrleala pe noi !

— Și-a și găsit cînd ! se gîjîi moș Caraghios. Popa Colacmare zicea altfel într-o zi la Secăraşu. Tot așa începuse o ploaie care nu mai avea sfîrșenie și popa zicea că ar fi umblat sfinții la robinete și că le-ar fi uitat deschise...

— Dă-l în mă-sa, măi nea Tună, de popă păgîn ! strigă Cîrnu de la bobăici. Ce te iei matale după el ! Ascultă ce-ți spui eu din bătrîni !

— Să știi că e păgîn, Vasile ! Eu îl întreb : „Părinte, unde-o sta, adicăte unde s-o adăposti Dumnezeu pe ploaia asta ?“ El zice : — „Ee, acolo nu plouă, Caraghiosule !“ — „Cum nu plouă, zic, pă-

rinte, nu cînți matale la biserică «Precum în cer și pe pămînt», adicăte tot ce se întîmplă în cer să se întîmple și pe pămînt? Trebuie, părinte, să plouă și-acolo, acuma!" — „Fugi, Caraghiosule, zice, te văz om în toată firea și cînd colo tu te iei după ce cînt eu la biserică! Eu sînt un liber-cugetător, un gînditor, Caraghiosule! Dacă vrei să știi, nici nu există cer!" — „Ee, pă dracu', părinte, zic eu, păi atunci unde șade Dumnezeu din cer, dacă zici că nu există cer?" Zice: — „Dacă mai dai o secară, Caraghiosule, că dădusem una, îți spui și secretul ăsta, măcar că nu e voie să-l știe toată lumea." — „Dau, părinte, dau și două!" zbier eu de bucurie c-o să aflu secretu'. Ce crezi, Vasile? A așteptat popa să aducă Secărașu secările și știi ce mi-a făcut? M-a ciocănit cu deștu' în frunte, acolo unde are Vetrineanu gaura după front, și-a zis: — „Uite-aici stă el, Dumnezeu, în căpățîna ta, Caraghiosule! D-aia știe el tot ce faci tu, și fiecare din noi, pentru că stă ascuns la adăpost, la fiecare în cap." Ee, a fost ceartă mare, Vasile, i-am spus că nu plătesc secara, că m-a păcălit. Aș, popa o ținea într-una p-a lui. Vetrineanu trecuse de partea popii; și Zbîrcea la fel. Radu Ceafalan zicea că „Precum în cer și pe pămînt" însemnează că oamenii să vîre bine la cap că dacă Dumnezeu pe pămînt ne ferește așa cum îi ferește p-ăia din cer, apăi e limpede că popa Colacmare nu-mi bea secara degeaba. Zbîrcea zbiera că dacă nu pricep nici ce spune Radu, să mai dau un rînd de secară. M-am făcut că înțeleg tot, de rușine, Vasile. Zic: — „Părinte Colacmare, ești dracu' pe uscat, nu popă!" Nu s-a supărat. Zice: — „Și dracu' pe uscat e tot în capul tău, Caraghiosule!" Atuncea am simțit eu că-l am în mînă. Zic: — „Păi, părinte, nu poate să fie dracu' pe uscat în capul meu, că eu trăiesc de cînd mă știu pe apă!" M-a mîngîiat pe creștet și mi-a zis: — „Pe apă, Caraghiosule, trăiești pe apă, nu în apă! Trăiești în lotcă! Care va să zică, tot pe uscat!" Pe urmă s-a rînjit la Zbîrcea. Zice: — „Zbîrceo, moș Caraghios mai dă un rînd, că tot

n-a înțeles !“ Zice : — „Ee, uite așa te costă, Caraghiosule, dacă nu-nțelegi ce este cu Dumnezeu ! Cu Dumnezeu ăsta al tău ajungi în sapă de lemn, măi Caraghiosule, și alții benchetuiesc după urma ta și nu-l bagă în seamă !“ — „Bine, părinte, zic, da' pă mine mă pui să plătesc numai pentru că nu înțeleg bine atîta lucru ?“ Zice : — „Înțelegi, nu-nțelegi, tot trebuie să plătești dacă vorbești despre el !“ Cu asta chiar că am pus-o de mămăligă. N-am mai scos o vorbă. Mi-a băut popa banii luați p-o văduviță de cinci chile, prinsă în dimineața aia la gura Geșului. Tu ce zici, Vasile, unde șade Dumnezeu ?

Cîrnu dădu mai mult din bobaica dreaptă, încercînd să cotească lotca spre biserica Colivari. Oftă îndelung și răspunse în silă :

— Unde șade Dumnezeu ? Acuma șade în lotcă cu noi ! Șade pe prispe, în poduri ! Dacă ne-necăm noi, se-neacă și el cu noi, ca un șobolan !

— Adică zici și tu ca ei ?

— Da ! Cîrnu se uită prin întuneric spre cîrmă, la moș Caraghios, și-și ridică glasul : Păi adineaurea ziceai că n-ai priceput ce-a cîntat popa Colacmare la Secărașu și-acuma văz că pricepuși dintr-o dată !

Moș Caraghios tuși și scuipă în apă :

— Ba mirosisem eu tot, de la-nceput, da' vrusei să văz dacă ție-ți lucrează mintea repede.

— Etete ! Ți-ai găsit ! se rînji Cîrnu. Uite cine s-a găsit să mă-ncerce ! Dacă vrei să știi, și popa Colacmare bate cîmpii. Dumnezeu nu este nici în capul oamenilor, dacă vrei să știi. Este în gura lor. Dumnezeu este o vorbă mare și-atîta !

— Da' vorba nu vine tot de la cap, mă ?

— Cum o să vie de la cap dacă o scoți din gît, pe gură ?

— Păi bă, o ai în cap și-o scoți pe gură. Tot ce ai în cap iese pe gură !

— Și scuipatul tot din cap vine ?

— Sigur ! Scuipi cînd nu-i place capului ceva !

— Și cînd scuipi sînge ?

— Ee, afară de sînge ! Ăla vine din plămîni.

— Le-ncurci, nea Tună ! Poate să vie și din gingii sîngele, sau de la dinți ! Da' oricum, omu' vorbește ce gîndește — spuse Cîrnu serios — asta vreau să zic.

— Oiliu ! sări moș Caraghios de la cîrmă. Dac-ar vorbi el ce-ar gîndi, i-ar lua statu' piuitu' cît ai zice pește !

— Asta e altceva.

— Ba e tot aia. Care va să zică, nu tot ce ai în cap iese pe gură și nu tot ce iese pe gură vine din cap. Este ?

— Este ! Și ? se strîmbă Cîrnu.

— Pe dracu' „și", c-am și uitat ce vream să-ți dovedesc ! Ba nu, așa, chestia cu Sfîntu Ilie și Dumnezeu ! Chestia cu ploaia ! Ploaia vine de la nori, de la natură, este apă. Pe vreme călduroasă, pe zăpușeală, se ridică în sus ca aburii și se plimbă așa pînă cînd dă de răceală și cade din nou în picături de apă, pe pămînt. Plouă ! Cînd tună, trăsnește și fulgeră, se cheamă că s-a-ntîlnit doi nori și că se tamponează așa ca două bacuri...

— Ho, ho, ho ! rîse Cîrnu de răsuna ulița pustie pe care pluteau. Da' ce, mă nea Tună, bacurile tună și fulgeră cînd se tamponează ? Se răstoarnă, se lasă p-o rînă, și-atîta !

— Măi Vasile, tu chiar că le bagi cam greu la cap! Tu ai auzit de pozitivu' și de negativu' ? Nu ? E, ăștia doi, cînd dă unu' de altu', tună și fulgeră, ca noi cu nemții, ca Ceafalan cu Borea ! Știi ce e trăsnetu' ? Nu ? E ăla care se scurge prin fierul ascuțit înfipt în acoperișul casei lui popa Colacmare. Îi zice paratrăsnet.

— Ia mai dă-le dracu', mă nea Tună, că mă doare creieru' cu prostiile astea ! Mi-ai făcut mintea calendar ! Mă doare moalele capului d-atîta învățătură. Știu eu unde bătea popa Colacmare, da' dacă ar fi să ne scoatem din cap, așa, cum vrea el, tot ce ne cășună nouă, apoi ce-ar mai fi atunci !?

— Nu tot, Vasile ! Cine a zis să scoți tot ? Nu tot ! Scoți numai minciunile și bagi în loc ce este adevă-

rat ! Adicăte îl scoţi pe Sfîntu Ilie şi pe Dumnezeu şi bagi în loc pozitivu' şi negativu', norii !

— Cum o să bagi, mă nea Tună, norii în cap ?

— Dă-te, mă, încolo că tu faci pe prostu-n porumb şi eu îmi bat gura degeaba ! Tu ai patru clase şi mă pui pe mine, care-abia cunosc slovele, să-ţi vorbesc despre ploaie !

Vasile Cîrnu se porni pe rîs. Îi plăcea că-l crede moş Tună Caraghios om cu clase primare, cînd el n-avea decît una netrecută. Moş Caraghios, după ce-l lăsă să se bucure în voie, se ridică în picioare şi în vreme ce Cîrnu cotea lotca în curtea bisericii, îşi trosni oasele şi rîse de sus, de la cîrmă :

— Mă uit la tine, mă Vasile, om cu patru clase, şi cînd vorbeşte omul cu tine nici nu ţi le dă !

Cîrnu dădu drumul bobăicilor, se scobi repede în nas şi se făcu că-i vine să tuşească :

— Lasă, că nici matale n-oi fi mai breaz ! Noroc că nu ne-aude nimilica ce vorbim, că cine ştie ce-ar alege de la noi !

Moş Caraghios puse vîsla în lotcă, se apropie de Cîrnu şi se aşează pe vine în fundul lotcii, căutîndu-se în buzunare de tutun.

— Acuma, n-oi fi vrut să stăm muţi, s-adormim şi să ne facem de baftă ! Ia uite, parcă s-a mai umflat şi s-a mai lărgit dereaua înspre Cuţitari ! Te pomeneşti că s-a mai rupt digul în vreun loc ! Prea multă apă intră în port, Vasile !

— Nu ! Nu intră ! Se luminează de ziuă şi ţi se pare dereaua mai gogonată şi mai largă. Da' oricum, dacă mîine dimineaţă mai găsim un perete de casă în picioare, să-mi tai beregata cu bîşcîia sau să mă întindeţi la bascîie...

Vuietul canalului începuse să slăbească ; s-auzea mai tare doar mugetul vărsării lui la abator. Ori se umflase şi se lărgise mai mult canalul din faţa portului, ori scăzuse Dunărea şi năvala apelor se prăbuşea acuma mai de la înălţime, ca o cascadă uriaşă. Căderea apei, şuierul nesfîrşit şi neîntrerupt lua parcă ceva din tine. Noaptea, care se lungea ca o

boală fără leac, noaptea, care se făcea cu atît mai neagră, mai urîtă şi mai grea cu cît aşteptai să treacă mai repede, îi învăluia de pretutindeni pe cei doi pescari, care legară lotca de gardul bisericii şi întinseră deasupra lor un coviltir de rogojină.

Cîrnu abia aţipise ascultînd murmurul şuierător al apei, cînd se simţi zgîlţîit cu putere :

— Vasile ! Vasile ! Scoală, mă, de te culcă ! Scoală, mă, că e prăpăd ! Se-ngroaşă gluma ! Ni se dărîmă casele !

— Fugi d-aici ! Lasă-mă să dorm !

— Ieşi, mă, afară, să vezi ! N-a venit niciodată Dunărea aşa mare !

Cîrnu se sculă cu mare greutate. Ieşi aplecat de sub coviltirul de rogojină, şi cînd dădu de lumina curată a dimineţii, se frecă repede cu pumnii la ochi, căscă şi zîmbi :

— Hă, hă ! Ia uite la casa lui nea Radu ! S-a-ntors cu faţa spre răsărit ! Acuma o să-i bată soarele drept în geamuri !

— Ce geamuri ? Nu vezi că are geamuri peste tot ?

— Pfuii ! fluieră Cîrnu a mirare. Aşa e, mă nea Tună ! Ce casă sănătoasă, şi-i căzură pereţii într-o noapte ! Apăi deh ! oftă Cîrnu aplecîndu-se deasupra apei, să se spele. Nu ne-am făcut-o cu mîna noastră? Cu mîna noastră ne-am făcut-o ! Da', tot cu mîna noastră o s-o dregem !

20

Şi una după alta, zilele şi nopţile se scurseră în şuruitul şi vîjîitul apei învolburate care plescăia şi străpungea pereţii căzuţi şi dezlipiţi ai caselor. Pescarii şedeau noaptea de caraulă pe uliţele strîmte şi pline de vîrtejuri asurzitoare, pluteau cu lotcile prin mahalale pustii şi înecate, vegheau somnul muieri-

lor şi copiilor înghesuiţi în poduri. Apa neagră lingea şi înmuia tencuiala pereţilor rămaşi în picioare, săpa la rădăcina caselor, şi pe cele mai şubrede şi uşoare le întorcea cu geamurile şi cu faţa încotro mergea Dunărea. Pe nimeni însă nu-l mai privea în ce parte doarme cu capul. Foamea ascunsese lumea în întunecimea podurilor, unde, învelită în boiurile pescăreşti, dormea în neştire, ascultînd trăsnetele şi tunetele de-afară şi căutînd să n-auză chiorăitul maţelor.

A şaptea zi dimineaţă, şalupa comandamentului german făcu un ocol larg prin faţa casei lui Ceafalan şi, încetinindu-şi viteza, se apropie de gura podului. Ceafalan văzu în ea doi ofiţeri înalţi, în echipament de război, cu căşti de oţel, şi trei soldaţi voinici înarmaţi cu pistoale automate petrecute pe după gît. Pînă să s-apropie nemţii de acoperişul casei înecate pe jumătate, Ceafalan o goni pe Miţica cu copiii în fundul podului şi-şi puse brîul şi cuţitul la repezeală. Nemţii ciocăniră mai întîi cu o cange în streaşină, strigară, fluierară ; pe urmă, văzînd că nu le răspunde nimeni, acostară încet lîngă acoperişul ţuguiat al casei şi rămaseră cu toţii în şalupă, în aşteptare. Ceafalan deschise uşa podului şi le ieşi înainte. Ofiţerul mai mare în grad îl recunoscu şi duse mîna la cască :

— Primiţi ?

— Ce să primim ?

— N-ai vorbit cu primarul ? Nu ştii nimic ?

— Nu vorbesc cu primarul de ani de zile. Ceafalan se uită la cei trei soldaţi înarmaţi pînă-n dinţi. Aveau şi cîte două grenade înfipte în cingători. N-am ieşit din casă de-o săptămînă. Păzesc să nu mi se înece copiii şi lucrurile din casă. Trăiesc în pod.

— Cît pretindeţi ca să reparaţi digul ?

— Nu e vorba de bani ! Cine are interes mai mare să-l repare ? Nu noi ? Se mai gîndi. Nu ! Nu e vorba de bani ! E vorba de timp şi de piatră. De canarale. Trebuie să ne daţi voie să urcăm cu lotcile la deal, pe Dunăre, la canarale, să încărcăm pietroaie mari. În trei zile, o sută-două de lotci o să îngrămădească

în spărturi cîteva, sau eu știu cîte, vagoane de piatră. Abia pe urmă batem stîlpii și-nnădim digul din nou. Și... Ceafalan se uită în ochelarii ofițerului, pătrunzîndu-i ochii măriți și lăcrimoși. Și... dacă ați putea să ne dați ceva pîine, conserve, ce-o fi, de mîncare, că toată ziua ne orăcăie copiii de foame. De noi, nu mai zic nimic. Oameni mari, în putere, și ne clătinăm de foame ! N-am pus în gură nimic de cînd cu ploaia asta !

Ofițerul se întoarse spre însoțitorul lui, un neamț mai vîrstnic, care avea pe mîneca stîngă vreo patru dungi negre, ca niște săgeți.

— Ce zici, plutoniere ?

— Dacă-l repară în trei zile, le dăm alimente ! Dar numai cît ține reparația ! Pe urmă, treaba lor !

— Așa am zis și eu ! ridică Ceafalan din umeri. Doar n-o să ne luați de suflet ! Ne hrăniți trei zile ca lumea, ca să putem să dovedim, și pe urmă, om face noi ce-om face. Nu vedeți ? Arătă cu mîna spre chei. Dunărea aleargă la vale ca un armăsar în spaimă ! O să urcăm la canarale cu cîte trei perechi de bobăici la fiecare lotcă. Nu e jucărie ! Flăcăii sînt cruzi, tineri, flămînzi ! Tăcu iar și se mai gîndi. Ca să așteptăm să se tragă apa singură îndărăt, iar nu e o socoteală ! Să nu vă uitați c-a mai stat ploaia aici ! Nu ! Asta n-are a face ! Digul nu s-a spart din ploaia de la Getuza. Apa d-aici s-a dus la vale ! Sînt ploi mari acolo, la deal ! Acolo cerul e tot negru ! Poți să știi că n-ajunge la noapte în vamă ! ? La etaj ?

Vama era clădirea comandamentului. Ceafalan puse palmele pe brăcinari, își potrivi brîul și cuțitul și se uită într-o parte, scuipînd prin strungăreață o țîșnitură subțire, între casă și șalupă, în apă. Ofițerul parcă se temea de ceva :

— Pot să contez pe discuția cu dumneata ? Adică o să vrea oamenii ? Pescarii ?

— Păi ei ce-așteaptă de atîta vreme ? Așteaptă să le dați învoire ! Ceafalan zîmbi trist : Ce v-a înecat dumneavoastră ? Fiare ? Lăzi cu fiare ? Lor le-a-ne-

cat casele ! Averea ! Ţipă copiii prin poduri ! Se usucă de foame !

— Cînd credeţi că e gata reparaţia ? Cînd opriţi apa ? Că trebuie să comunic...

— Poimîine.

— La ce oră ?

Ceafalan ridică din umeri.

— Ee ! Oră ! N-o să meargă chiar cu ceasul ! Da'... pe seară crez că e gata ! Dacă am trece acuma cu şalupa pe la oameni, să le spunem, ar fi şi mai bine...

— Poftim ! arătă ofiţerul cu mîna spre şalupă şi strigă la soldatul de la cîrmă să-i dea drumul. Ceafalan se întoarse, îi făcu semn Miţicăi cu palma deschisă să stea liniştită, pe urmă închise uşa podului cu grijă şi sări în şalupă.

Oamenii văzură şalupa comandantului acostînd la casa lui Ceafalan şi văzură şi cînd Ceafalan sări în şalupă şi porni prin mahala. Pescarii se pitiră care cum putură mai bine, speriaţi cu toţii de acelaşi gînd: „Iar ne-adună !". Începură să scoată capetele de prin poduri, de sub coviltire, din ţarcuri, abia cînd recunoscură în vocea groasă care striga prin pîlnia de comandă a căpitanului de şalupă glasul de bas al lui Ceafalan :

— Măi oameni buni, luaţi-vă cängi, tîrnăcoape, răngi, funii, edecurile, mergem cu toţii la canarale. Reparăm digul. Într-un ceas să fim la canarale ! Începem treaba ! Trebuie să umplem spărturile digului cu piatră, în trei zile. Puneţi cîte trei-patru flăcăiaşi la lotci. Hai, că ne dă şi mîncare ! încheie Ceafalan, arătînd cu mîna, soldatului de la cîrmă, pe care uliţă s-o cotească.

— Aşa da ! se gîjîi moş Caraghios, aflat în gura podului, la Vasile Cîrnu. Ce-ai spus la-nceput că trebuie să ne luăm, ştiam şi noi, măi Radule, da' tu cu ce-ai spus la urmă trebuia să începi, cu haleala ! Vasile ! Mă Vasile ! Ia scoală, mă, să-l vezi pe Radu cu pîlnia la gură ! Parc-ar fi pe coverta lui „Avram Iancu" ! Ba nu, pe „Sarmisegetuza", că ăla e aşa îndoit şi alb ca o lebădă !

Cîrnu dormise toată săptămîna, în afară de jumătăţile de nopţi pe care le făcuse de caraulă. Scoase capul ciufulit pe gura podului, se frecă o vreme cu pumnii la ochi, după obicei, clipi des şi se tot uită peste tremurul apei murdare.

— Unde e, nea Tună ?

Moşul intră în pod :

— Ee, păi pînă sări şi tu ! S-a dus ! A cotit după casa lui Miu-cocoşatu ! Moş Caraghios începu să-şi caute bastonul prin podul casei lui Vasile Cîrnu : Tu ce zici, Vasile ? Reparăm noi aşa spărturi în trei zile ?

— Intr-o jumătate de zi nici n-avem ce face !

— Păi atunci ce tot dracu' îi trage cu trei zile ?

Cîrnu se întoarse în fundul podului şi se lungi cu faţa în sus pe-o rogojină. Îşi tăie cu palma burta de-a curmezişul şi strigă de acolo răguşit :

— Ramazanu' ! Ramazanu', nea Tună ! Halim conserve şi ciucalată ! Ne îndopăm cu pesmeţi şi fumăm ţigări de gata ! Miroşi cum e treaba ? Ştie el, săracu' nea Radu, ce face ! E cu un ceas mai deştept ca noi ! Cîrnu trase un ţol deasupra capului şi vorbi de-acolo înfundat : Nu ştiu dacă nu ne-o da şi rom ! Că la ei aşa e masa : începe dimineaţa cu cafea cu lapte şi biscuiţi, sau ceai cu rom ; pe urmă, la două-şpe, urmează cu trei feluri de mîncare şi desert ; seara, alte feluri şi mîncăruri şi alte deserturi ; de ţigări, de ciucalată şi de fel de fel de conserve cu carne nici nu mai vorbesc ! Da' cu toată haleala asta, văz că tot îi dă îndărăt ruşii ! Tot îi luară la goană ! Se vede că sînt prea îmbuibaţi ! Le cade greu la burtă mîncarea şi luptă în silă ! Cînd eram la Sulina, vine un vas nemţesc încărcat cu alimente : zahăr, carne, şuncă, mezeluri...

— Taci, mă, dracu', din gură, că mi-am înghiţit tot scuipatu' ! strigă moş Caraghios plîngăreţ, căutîndu-şi bastonul pe sub ţolul pe care zăcea Cîrnu. Ce te tot tolăneşti şi trăncăneşti prostii ? Tu nu te găteşti ? Uite, oamenii urcă cu lotcile la deal, la canarale ! O să se supere Radu !

— Lasă că ştie nea Radu mai bine ca mine că nu e nici o grabă. Mergi şi matale ? Hai, că-ţi dă porţie !

— Eu ştiu, mă Vasile ? îşi îndulci glasul dintr-o dată moş Caraghios. Să nu mă vază că şez degeaba !

— Cum o să şezi degeaba ? Ţii cîrma ! Avem nevoie de cîrmaci buni !

— E, aşa da ! Aşa mai merge ! Mă iei cu tine în lotcă ?

— Te iau, dacă-mi dai jumate din ţigări.

— Un sfert îţi dau. Da' unde dracu mi-ai pus bastonu', mă ?

— Fie. Un sfert. Uite bastonu' colea ! De ce nu-mi spui ce cauţi ?

Cîrnu se ridică de pe rogojină şi începu să se-nvîrtească prin pod, îndoit de spinare. Făniţa se sculă binişor de lîngă copii, să n-o simtă, şi veni lîngă moş Caraghios, în gura podului :

— Neică Tună — îi şopti ea apucîndu-l de mîneca zăbunului ud şi peticit — ai grijă, dacă pleci cu el, să nu se lăcomească la băutură, dacă v-o da, şi să facă fo prostie !

— Ha ? zbieră moşul făcîndu-se că n-aude nimic. Făniţa se uită îndărăt spre Cîrnu, care venea aplecat din fundul podului tîrînd un tîrnăcop şi-o cange după el, şi se lăsă păgubaşă, aruncîndu-şi cu necaz mîna în jos.

— Of, nea Tună, de nimic nu mai eşti bun ! Nu mai auzi de loc !

— Asta s-o crezi tu ! rînji Cîrnu sărind în lotcă. Aude mai bine ca tine, da' numai cînd vrea şi cînd are interes.

De la hale, de lîngă spărturile digului, lotcile goale, trase de flăcăiaşi voinici, urcă pe lîngă malul înalt, spre canaralele de la marginea portului. Cînd şi cînd, pe la jumătatea drumului, îl vezi pe bătrînul pescar din frunte cîrmind lotca goală spre largul Dunării şi, lăsîndu-se să curgă încet la vale, îşi face de treabă pe fundul lotcii, pînă aproape de hale, unde trage spre mal şi intră în coada şirului de lotci goale, care urcă spre canarale. Lotca din frunte se dă mereu la

o parte, face un ocol larg şi s-aşază la coadă, lăsînd drum deschis şirului lung de lotci din urmă, care urcă într-una spre canarale. Puţini dintre pescari încarcă lotcile cu pietroaie, puţini cară la hale pietroaie şi le răstoarnă în spărturile digului ! Treaba, reparaţia, s-ar putea face într-o jumătate de zi, pescarii ar putea să repare digul în cinci ceasuri şi, dinadins, toţi caută numai coada şirului, toţi umblă mai mult cu lotcile goale. De pe mal nu se bagă de seamă dacă lotcile sînt pline sau goale. Pietroaiele aşezate pe fundul lotcilor nu se zăresc de pe uscat, iar cîrmaciul bătrîn îşi lungeşte mereu drumul dintre canarale şi dig, cît mai departe, cît mai spre larg, şi se întoarce şi mai greu, şi mai în silă, la deal, pe sub malul înalt din mahalaua turcească, la canarale, de unde trebuie să încarce.

Aşa a fost în prima zi. A doua zi, Ceafalan se înţelese cu Marin Buloi să stea la canarale şi să-nsemneze pe o hîrtie cîte drumuri face fiecare lotcă şi de cîte ori se lasă la vale neîncărcată. Şi aşa, încet, trăgînd chiulul cu rîndul, treaba sta mai mult pe loc. Dacă priveai însă de pe mal, vedeai pe Dunăre o grabă şi-o viermuială nespusă ; flăcăiaşii plesneau bobăicile pe deasupra apei, repezind lotcile înainte, cîrmacii răcneau afundîndu-şi cu forţă vîslele în apa tulbure, înjurau şi se îndemnau unii pe alţii şi părea că începuse să le placă tuturor acest joc copilăresc, acest du-te-vino neîncetat. Cînd se-ntîlnea lotcă goală cu lotcă goală, auzeai un strigăt îngrijorat şi batjocoritor :

— Mă nea Gane, că prea o faci de oaie ! Ai făcut un drum şi te-ai întors de patru ori gol îndărăt ! Păi dacă ar face toţi aşa, s-ar vedea cît de colo că-i şmecherim ! Sau vrei să ne taie raţia ? !

— Fugi, bă, că noi am făcut un drum, da' voi n-aţi făcut nici unu', n-aţi încărcat niciodată ! se apăra învinuitul.

La canarale, nemţii puseseră santinele care să nu lase nici un pescar să urce pe mal, în port. Încărcatul însă nu-l supraveghea nimeni. Aşa că nici aici

nu era mare grabă. Pescarii mîncau de trei ori pe zi şi primeau pe deasupra ţigări, pesmeţi şi cîte o cutie de conserve pentru fiecare cap de familie. Unii, cei care se duceau la comandament să primească alimentele, umblau pe ascuns cu sticle de rom şi coniac. Vasile Cîrnu se certase la cuţite cu moş Caraghios, care se lăcomise la băutură şi dosise două sticle din raţia cîrmacilor, văietîndu-se că primise mai puţin de la depozit. Cîrnu îl dăduse pe moş Caraghios jos din lotcă şi moşul ţinea acuma cîrma la lotca lui Tudor Vetrineanu.

Îl dăscălea pe Vetrineanu în fel şi chip, îl trăgea de limbă, îi scormonea sufletul şi mintea şi făcea cînd pe prostul, cînd pe isteţul. Vetrineanu îi spusese că Borea-primarul, şi altul ca el, face numai o politică, a omului avut, iar moş Caraghios se străduia din răsputeri să-l facă pe Vetrineanu să priceapă că Borea face mai multe politici, ceea ce la urma urmei era tot aia. Moşul se frămînta la cîrma lotcii şi se gîjîia holbîndu-se spre Tudor Vetrineanu :

— Tu nu ştii, Tudore, că pe vremea legionarilor Borea începuse să bată-n verde ? Borea e ca o bucată de stambă ! Îl pui într-un lighean cu apă, presări niţeluş limontuz, adicăte sare de lămîie, şi nici nu dă bine în fiert şi iese Borea din lighean albastru, galben, tricolor, în costum naţional, cum vrei, depandă de ce praf presări ! Şi nu dă niciodată prea bine în fiert. Nu ! Se boieşte el de fiecare dată în aşa fel, ca să iasă pe urmă la spălat coloarea ! Se boieşte mai spălăcit, ca să se cureţe şi să se boiască din nou ! Da, da, Tudore, Borea ăsta parcă ar fi Opa Mitică ! Ce partid vine, numai ce-i pune mîna pe creştet, îl culcă la pămînt şi-i spune ce-i spune, îi dă drumu', şi Borea al nostru odată sare-n sus, se clatină ce se clatină şi rămîne iar drept, pe picioarele lui. Ce s-o şoşoti Borea cu ăia, nu ştiu ! Eu zic că depune jurămîntu' c-o să ne jupoaie ca şi pîn-acuma! Moş Caraghios tuşi, se trase niţel de la cîrmă şi parcă îşi mai subţie glasul : Tudore, după războel crezi c-o

să mai intre el în cazan ? Adicăte vreau să zic, dacă se vopsește singur, o să mai ajungă primar ?

— Atunci n-o să mai fie primari.

— Aoleo ! Și ce ne facem noi fără primar ? Ne prăpădim sau ne pricopsim ? Deslușește-mă, Tudore.

— Nu e de glumă, nea Tună. Întîi și-ntîi să-i dăm pe nemți afară, și pe urmă o să stăm noi de vorbă mai mult. După ce-i aruncăm p-ăștia afară, Borea al vostru o să mai aibă încă o culoare, una cam galbenă, și gata ! Și culoarea asta o s-o mai aibă dacă nu pune mîna pe el pînă atuncea nea Marin Buloi sau nea Radu Ceafalan !

— Galbenă, mă ? ! Ăștia care dracu' mai sînt ? se miră moș Caraghios.

— Fără apă fiartă și fără sare de lămîie. La zdup. O să i se facă lui Borea burta, dinainte, ca un șorț. Și la față ca lămîia, gălbior.

— Așa ? ! Tu-mi lungești viața mie, măi Tudore ! Mă pui în ambiție s-aștept să văz ziua în care o să slăbească Borea și-o să mă-ngraș eu ! Aidade ! Asta-mi mai lipsește acuma, să șază lumea cu ochii pe mine, că i-am luat locu' lui Borea ! Că flămînzește din cauza mea !

— Tot te faci că nu-nțelegi ?

— Stai, măi Tudore, nu te supăra ! Stai că eu sînt mai bătrîn ca tine și-am auzit mai multe la viața mea. Tu nu vezi că oamenii se îngrașe pe rînd ? Dacă se îmbuibă unu' bine, asta însemnează că rabdă cincizeci !

— Nu e vorba aici de îmbuibare. Vetrineanu lăsă o bobaică să se lipească de marginea lotcii și întinse mîna spre moș Caraghios, vrînd să spună ceva, dar se răzgîndi și tăcu. Numaidecît însă repezi iar mîna dreaptă în sus cu necaz, încurcat de-un gînd care-l chinuia încă de la începutul discuției. Moș Tună Caraghios îl văzu că e nemulțumit de ceva și se miră nevinovat :

— Ce e, Tudore, ce te superi ? Ce pufnești în tine și nu spui tare, măi băiete ?

Vetrineanu îl ştia pe moş Tună dibaci şi viclean, dar se lăsă înmuiat de vorbirea lui moale. Îl privi în ochii spălăciţi şi începu să-i lămurească, în vorbe simple, mecanismul exploatării, mărturisindu-i c-a citit în multe locuri despre astfel de lucruri şi că ar putea să-l înveţe cîte ceva. Cînd se opri, moşul se lăsă pe spate la cîrmă, se căută repede de tutun şi se atîrnă numai de ultimele vorbe ale lui Vetrineanu.

— Aha ! Care va să zică tu ai citit undeva braşoavele astea ! Nu le spui din capu' tău ! Mă miram eu cum de-ţi merge ţie gura aşa ! Că prea le spuneai din carte ! Zi, citeşti în cărţi şi vii să te-ncontrezi cu mine, hai ? Păi, măi băiete, ăl de scrie în cărţi una scrie şi alta face ! Or noi una ştim şi una facem ! Să nu crezi tu că unu' d-ăla care scrie în cărţi e mai deştept ca mine ! Aş ! Tot de la noi fură ! Tot de la noi ciuguleşte ! Tot în gura noastră ascultă ! De unde crezi tu c-a scos-o şi p-asta cu răsucitu' lumii ? Cu întorsu' lumii ? E la mintea cocoşului că dacă tăbărîm într-o zi toţi pe Borea şi pe oamenii lui, pe negustorii din Getuza, îi tăiem pînă la unu' ! E, da' armata ! Da' statu' ! Ce, putem noi singuri să răsucim lumea ? Am auzit vorba asta şi la Radu ! El de ce crezi tu că mîrîie în dreapta şi-n stînga şi rabdă ? D-aia ! Tot aşa ceva coace şi el ! Or să ne-ntoarcem la vorba noastră, dacă tu ştii din cărţi ce ştii, însemnează că ce scrie în cărţi se loveşte de data asta cu ce ne trece nouă p'în cap ! Eu, unu', ce e drept, nu prea credeam ce scrie în cărţi pînă cînd, într-un an, la Slom, mă cheamă la pescărie, la birou, că am furat peşte din baltă ! Mă ia administratorul bălţii şi mă sucеşte, mă răsuceşte, mă-ntoarce pe toate părţile : că unde l-am pitit, că de ce ascunz, că de ce fur ! Mă pîrîse pesemne cineva, că prea se-nfigea în mine ! Noroc că de data aia nu luasem nici un solz şi mă simţeam cu inima curată. Zic : — „Păi, dom'le administrator, să vă spui drept, n-am furat, da' ar trebui să fur ! Uite, fă şi matale socoteala, noi scoatem peştele din baltă spetindu-ne muncind şi ni-l plătiţi la punct cu cincizeci de bani !

Dumneavoastră îl vindeți la piață, negustorilor, cu zece lei. Ăia și mai și, îl dă oamenilor cu cincisprezece lei !" Ce crezi, Tudore ? ! Un mucos de lîngă cocoană, că era și cocoana Prunteanca, proprietăreasa, de față, un mucos, un ăla scrobit și văcsuit, sare de la locul lui și strigă : — „Mamă, ăsta vorbește de explotare ! Ăsta e comunist !" Auzi, eu îi vorbeam de pungășiile pe care le făcea mă-sa și el sare la mine că sînt comunist ! Zic : — „Măi băiete, stăi niţeluș și nu te repezi așa ! Ce explotare te-a apucat ? N-auzi că mă învinuiește că am furat pește din baltă ?" El, mucosu', nimic ! Răcnește : — „Să-l dăm pe mîna jandarmilor, mamă ! Ăsta e comunist !" D-atunci sînt eu văzut cu ochi răi, măi Tudore, băiete ! Da' ce d-atunci ! Că ce spusesem eu acolo, că ne ia peștele cu japca, știam de cînd mă luase taica pe baltă, la pește ! Da' să mă-ntorc la vorba mea ! Ce scandal a-fost ! Mucosu' nu și nu, că să mă ridice jandarmeria ! Nu și nu, că să mă aresteze ! Hopa, numai ce se deschide ușa biroului și intră Radu Ceafalan înăuntru. Era atuncea Radu, măi băiete, mai tînăr, și cînd se uita la tine, ziceai că trece cu ochii dincolo, p'în tine ! Muierea, cocoana Prunteanca, proprietăreasa bălții, murea după el. Da' el, nimic ! Și avea o trecere Radu la ea ! Nu știu dac-o fi pus mîna pă ea f-odată ! Poate p-ascuns, că nu l-a văzut nimilica niciodată, măcar că era neînsurat ! Radu s-a uitat la cocoană, și cocoana odată și-a înmuiat glasu' ca o mierlă : — „Dă-i drumu' omului, administratore ! Ce te-atîrni de oameni nevinovați ? s-a miorlăit cocoana. Du-te cu Dumnezeu, moșule ! Ieșiți și voi !", a strigat la administrator și la fecior-so. Și a rămas cu Radu singurică în birou. — „Ia spune, Ceafalane, ce s-a-ntîmplat ?" am auzit-o că-i zice lui Radu cînd ieșeam pe ușă, afară. Mi-am lipit niţeluș urechea de gaura cheii și-l auzii pe Radu tușind așa, cam în silă, și șoptind : — „Nimic. Venisem după nea Tună Caraghios ! Că plecăm pe baltă !" A ! E diplomat mare Radu ăsta, măi Tudore ! Da' să te ferească sfîntu' cînd uită de diplomație,

cînd dă diplomaţia la o parte ! A ! e foc ! Foc scoate pe nări ! Ca armăsarii din poveste ! Eu, unu', Tudore, nu poci să zic decît că tu ai dreptate în idiile tăle, da' să-ţi spui şi eu una : nu te arăta niciodată mai ştiutor ca alţii, că e cîte un copoi mai vechi, mai bătrîn, cu miros mai bun, care simte şi trăieşte explotarea, care vrea să scape de ea şi care nu vorbeşte de explotare din auzite şi din citite. Nu zic de tine, că pe tine te ştiu de cînd te-a făcut mă-ta. Te-am ţinut şi-n braţe de rusalii. Era în 1905. Eu, toanta mea şi-alde tat-to ne-am vorbit să plecăm la bîlci...

Moşul vorbi încă două ceasuri despre fel de fel de lucruri, căutînd să nu-l mai lase pe Vetrineanu să continue. Vetrineanu nici el n-avea de gînd să-l lumineze şi se mira singur de mîndria bătrînului viclean care, din cînd în cînd, scotea din cuina lotcii o sticluţă rotundă cu rom, îi potrivea gîtul gros în gură şi înghiţea, înghiţea cu lăcomie, plimbîndu-şi şi umflîndu-şi omuşorul gîtului în sus şi-n jos, ca o burtă de ciortan abia scos din apă. Pe urmă plescăia din limbă, îndesa bine dopul sticlei şi-o băga la loc în cuină, cu grijă, strîmbîndu-se :

— Nu face doi bani, Tudore ! Rom ! Pişoarcă ! Nu e ca secara ! D-aia nici nu-ţi dau să guşti !

— Aaa ! Nici nu vreau, nea Tună ! Mă cam leşină la burtă ! Bea-l singur sănătos ! se grăbea să strige Vetrineanu de la bobăici, făcîndu-se că nu bagă de seamă calicia moşului, dar dîndu-şi seama mai bine de ce se certase Cîrnu cu moş Caraghios şi de ce-l gonise Cîrnu din lotcă pe bătrîn.

Ceafalan se făcea şi el că nu observă calicia oamenilor, pînă cînd, a treia zi la amiază, Marin Buloi se încăieră cu un cuţitar mai lacom, cu care se certase şi Cîrnu tot pentru rom. Şeful pichetului de pază, care se instalase la canarale, se vîrî şi el în ceartă, îndreptîndu-şi pistolul automat asupra lui Buloi. Buloi poate s-ar fi repezit la el, dacă nu se amesteca Ceafalan, lămurindu-l pe neamţ că cei doi pescari se ceartă din cauza digului, că flăcăul e bolnav şi Buloi îl sileşte să lucreze mai cu tragere de

inimă, ca să termine reparaţia a doua zi. Ceafalan chiar se urcă într-o lotcă cu şeful pichetului şi veni la comandament să anunţe că cincizeci-o sută de oameni s-au îmbolnăvit după foametea din ultima vreme şi că treaba merge nespus de greu. N-o să poată termina lucrarea în seara acelei zile, după cum promisese. Nemţii răcniră la el, îl ameninţară cu împuşcatul, dar Ceafalan îl arătă de martor pe şeful pichetului :

— Să vă spuie domnu' plutonier. Adineaura gata-gata să se taie doi între ei ! Aruncă vina unu' pe altu' că lucrează încet, şi cînd colo, spărturile digului sînt largi şi adînci ! Am aruncat în astea trei zile trei mii, dacă nu mai multe, de lotci cu pietroaie, şi tot nu se zăreşte nimic ! Intră apa în port ca la-nceput ! Muncim în gol ! Mai daţi-ne trei zile !

Ofiţerul care venise cu şalupa la Ceafalan îşi privi ceasul şi mîrîi ameninţător, scuipînd vorbele şi scrîşnind din dinţi :

— Dacă mîine la ora asta, la şase, nu este închisă spărtura, vă pun la zid pe toţi !

— La ce-o să folosească zidul ! se miră Ceafalan întorcîndu-se să plece. Ne-am apucat să facem o treabă şi ajungem la scandal ? Era mulţumit că mai storsese o zi. Să vorbesc cu oamenii, da' nu vă garantez că terminăm mîine ! Să vedem !

Ofiţerul se luă după el şi-i strigă din uşă :

— Mîine la şase !

— Să vedem ! ridică din umeri Ceafalan nepăsător.

Legate de stîlpul felinarului de la hale, două şiruri de lotci, una după alta, pluteau de-a lungul digului găurit. Ceafalan ajunse din lotcă în lotcă în dreptul spărturilor şi începu să măsoare apa cu o cange. Pescarii aruncaseră pietroaiele mai mult dincolo de dig, în Dunăre, decît în spărturi. „Ai dracului oameni ! O să intrăm în belea ! Cinci-şase metri de dig, în lăţime şi-n adîncime, e gol ! se miră Ceafalan tot măsurînd găurile digului cu cangea. Acuma trebuie să-i dea zor ! S-a zis cu tembeleala !"

Seara, cînd se întoarseră pescarii acasă, Ceafalan îl zări pe Vetrineanu în gura podului, la Miu-cocoșatu. Trase lotca aproape de tot și-i spuse gînditor :

— Mîine după masă, la șase, s-a zis și cu porția ! N-o să mai avem pentru ce ne bate !

— D-aia te-a purtat șeful pichetului la comandament ?

— Nu m-a purtat. Eu l-am luat cu mine. Asta e ! Mai gîndește-te și treci deseară „p-acolo"...

Vetrineanu răspunse repede :

— Nu, nu viu. Nu putem să ne întindem mai mult. Se cunoaște ? Ai pipăit cu cangea ?

— Ce să se cunoască ? Dacă astupăm bine cu piatră, nici dracu' nu mai găsește urmă de trotil. Pleci ?

— Da. Poate aduc niște mălai.

— Mergi sănătos. Ia-l și pe Cîrnu pînă la Balta, să-ți ție de urît.

Ceafalan propti bobaica în streașina casei lui Miu-cocoșatu și se depărtă pe uliță, trăgînd la bobăici rar, cam într-o parte. Vetrineanu îi privi mult din urmă spatele uriaș și avu o strîngere de inimă. Pentru prima oară Ceafalan îi purta de grijă ca unui lucru prețios, pentru prima dată îl îndemna să se păzească și i-l dădea pe Cîrnu ca un fel de gardă personală. Asta însemna că Vasile Cîrnu era în ochii lui Ceafalan un om mai de nădejde decît băgase el de seamă pînă atunci. Cîrnu ascundea în batjocura și firea lui de bețiv și muieratic o forță morală pe care Vetrineanu o simțise de multe ori instinctiv, dar nu se gîndise s-o observe mai de aproape. Se vede însă că Ceafalan, cu toate aceste vremuri nenorocite, se uita mai cu atenție în sufletele oamenilor și-i cunoștea mai bine în fiecare zi. D-aia-l ia cu el peste tot, își urmă Vetrineanu gîndul. Nea Radu nu poate să sufere oamenii slabi, plîngăreți, și mai ales nu poate să-i sufere p-ăia fricoșii, p-ăia care sînt cu gîndul întîi și-ntîi la pericolul ce-i așteaptă pe ei, și pe urmă la binele pe care l-ar aduce oamenilor prin

faptele lor. Vetrineanu avu din nou o strîngere de inimă şi înghiţi în sec, simţind un tremur în tot trupul din pricina acestui adevăr şi sentiment pe care-l încerca acuma, în preajma plecării lui la Balta.

— Tudore ! Măi Tudore ! s-auzi glasul lui Miu cocoşatu din fundul podului. Hai, măi Tudore, c-am răsturnat mămăliga şi se răceşte ! Zici că pleci mîine la drum, şi văz c-ai rămas acolo înfipt în gura podului ! Lasă-l pe nea Ţadu, c-aşa pune el pe gînduri omu', de nu mai ştii ce să crezi ! Ce ţi-a spus ?

Vetrineanu, aplecîndu-se, străbătu podul lui Miu şi ş-aşează turceşte la masa pitică şi rotundă. Rupse o bucăţică din mămăliga de pe capacul de lemn din mijlocul mesei, făcu cocoloşul în palmă şi-l înmuie în castronul de pămînt în care răsturnase Miu o conservă de carne cu orez. Răspunse tîrziu la întrebarea lui Miu :

— Nu-l pune pe gînduri, nea Miule, îl limpezeşte! Îi arată cîte un lucru mai greu de văzut de alţii ! Matale ce zici de Vasile Cîrnu, aşa, ca om ?...

— Hă, hă ! D-aia rămăseseşi pe gînduri, mă ? Păi... mă băiete, Cîrnu ăsta e omu' dracului ! Într-un fel seamănă cu Radu ! Dai în el şi tot tu cazi ! Ce ! Tu te uiţi că-i zice lumea „Muiercea" şi „Beţivul" şi c-o bate pe Făniţa ? Aş ! Făniţa rabdă, Tudore, şi cincizeci de bătăi de la Vasile, numai s-o mîngîie pe urmă o dată cum ştie el. Aşa le spune femeilor la fîntînă cînd s-atîrnă de ea c-o bate ; cică o giugiuleală de-a lui Vasile face cît cincizeci de bătăi ! D-aia rabdă muierea, ce crezi ! Miu suflă în cocoloşul de mămăligă din palmă, îl aruncă gol în gură şi înfipse mîna în orezul din castron. Da'... ce-a zis Radu de Cîrnu de întrebi de el ?

— Că e un om în care nu poţi să pui bază şi să te-ncrezi.

Miu îşi opri pumnul cu orez în dreptul gurii şi rîse cu poftă spre Vetrineanu, stropindu-l :

— Fugi, bă Tudore, c-a rîs de tine ! Radu ăsta e un om adînc, mă ! Te-ncurcă mereu ! Degeaba zici tu că te limpezeşte ! E greu să stai de vorbă cu el.

El mai mult pune mîna şi face. Nu crez să fi zis de Cîrnu aşa. O scorneşti tu, ca să mă tragi de limbă. Măi, ce-ţi poate capul şi ţie ! Mare politică învîrteşti şi tu p-aici ! Vezi să n-o scrînteşti ! Vorbeşte oamenilor mai pe faţă, Tudore ; Radu aşa face ; nu-i lua tu pe oameni cu şoşeli şi momeli, că te-ncurci. Noi aveam pe monitor un ajutor de şef de echipaj roşcat. Nostromul zicea că e negustor de meserie. Şi eu am zis pînă la urmă că tot negustor e. Măi băiete, niciodată nu ştiai dacă ce iese din gura lui e adevărul adevărat. Te punea, să zicem, de cart, şi te-ntreba : — „Tu ce neam eşti, mă ?“ — „Pescar“, ziceam eu şi scoteam pieptul mai afară. P-atunci n-aveam cocoaşă ; pe urmă, la o tragere, mi-a scăpat unu' o ghiulea în spinare şi-am rămas lat pe punte. Zice : — „Nu ce meserie ai, mă ! Ce neam eşti ! Ce naţie !“ — „Păi, zic, naţia noastră, d-aicea, romîn !“ — „Aşa ? Şi eşti mulţumit de mîncarea marinărească ? De traiul d-aici ?“ Zic : — „De, dom' plutonier, nici acasă nu e mai bine ! Nu poate statu' ăsta al nostru nici aici să ne apese cît putem noi să răbdăm.“ — „Aha ! Aşa e !“ zice el şi pleacă. A doua zi, mă cheamă comandantul vasului. Un ăla înalt şi frumos, cu mustăţi ca ale noastre, cu vîrfurile răsucite în sus. Zice ! — „Marinar Miu, care va să zică nu eşti mulţumit de viaţa de soldat şi nici de viaţa d-acasă“. — „Ba sînt, dom' căpitan, am auzit că la pifă, la infanterie, e şi mai rău !“ Zice : — „Trei zile de carceră pentru ponegrirea vieţii marinăreşti !“ — „Am înţeles, să trăiţi, şi vă mulţumesc, dom' căpitan !“ — „Ce-ai înţeles şi pentru ce-mi mulţumeşti ?“ se miră căpitanu'. Zic : — „Am înţeles, să trăiţi, dom' căpitan, că m-a pîrît şefu' de echipaj, negustoru', şi vă mulţumesc că m-aţi chemat să fac trei zile de carceră pe monitor în loc de, cine ştie, zece ani de închisoare ! Şi vă mai mulţumesc că ştiu cu cine am de-a face d-acuma încolo. Dacă mai mă întreabă o dată cineva ceva, o să-l trimet la dumneavoastră, că dumneavoastră ştiţi mai bine decît noi cum este viaţa noastră şi nu v-o ia gura pe dinainte“. Zice : — „Al dracului eşti tu,

Miule, o să te propun pentru avansare și decorare !" N-a apucat să mă propuie, că mi-a și căzut ghiuleaua în spinare : mi-a umflat carina spinării, mi-a ieșit cambura, și m-a reformat...

— Mănîncă, mă nea Miule, că se răcește și s-a făcut întuneric ! îl îndemnă Vetrineanu.

Miu își umplu gura cu orez și se miră, mestecînd:

— Ce dracu' o fi căutat ăla, cutra aia, la marină, pe monitor, ajutor de șef de echipaj, nu știu ! Că el nu făcea mai nimic. Se plimba printre noi cu mîinile la spate. Nu știa nici să-noate ! Miu se ridică de la masă și plecă spre fundul podului, ștergîndu-se la gură cu mîneca largă a flanelei. Vetrineanu se uită după el și strigă :

— Ce, nu mai mănînci ?

— Mănînc, da' să beau nițică apă. Miu trăncăni capacul căldării și începu să bea, înghițind tare, cu înghiorțăituri. Vetrineanu îi numără fără să vrea înghițiturile. Douăzeci și cinci. „Îl arde pesemne romul" — se gîndi Vetrineanu. Miu se întoarse cu o cană de tablă plină cu apă și-o puse pe masă, în fața lui Vetrineanu. Se așeză jos gemînd, plescăi din limbă, răsucindu-și mustățile în jurul degetelor arătătoare, și începu iar să care cu mîna orez din castron, în vreme ce vorbea cu mirare în glas :

— Al dracului neamț, cum știe el să trăiască ! Orez cu carne ! Orez cu bob mare și carne sănătoasă ca măru' ! Da' vezi că și mîncărurile astea bune, Tudore, nu-i priește oricui ! Trebuie să te-nveți cu ele ! A mea, Vasila, zace de ieri ! S-a stricat la maț ! I-a scărmănat burta carnea și orezul. Diarie și diarie ! Într-una ! Pesemne s-a lăcomit și i s-a-ntors mațele pe dos ! Te mirai de ce doarme și de ce nu se scoală la masă ! ? Nu ți-a spus ce are, de rușine ! Ea, cică nu-i e foame și e cam bolnavă, găinează ! Aș, zace de burtă, Tudore ! S-a stricat din orez cu carne ! Nici nu știu dacă se mai face bine curînd ! Ce zici ! Îi trecè diaria ?

— Dă-o dracu', mă nea Miule, mîncăm sau ce facem aici ? Acuma ți-ai găsit să vorbești d-astea !?

— Ce ? Ţi-e greaţă ? Mie, dacă mi-e foame, poţi să-mi întinzi masa şi peste o mortăciune, că eu tot mănînc !

— Dă-te-ncolo ! se strîmbă Vetrineanu. Eu îţi spui una şi matale-i dai înainte !

Vetrineanu se opri din mestecat şi simţi un fel de greaţă în gît. Înghiţi dumicatul din gură şi puse mîna repede pe cana cu apă de pe masă, în vreme ce cocoşatul vorbea nepăsător :

— Măi, ce mofturos eşti ! Stai să-ţi spui ! Că vorbeam de Cîrnu adineaura şi ne dădurăm în altă vorbă ! Atunci cînd i-a-necat Cîrnu pe ofiţerii germani şi l-a ţinut o săptămînă la comandament, cică îl băgase într-o menghină. El, Vasile, ce şi-a zis ? Şi-a zis aşa : „Dacă spui că i-am înecat dinadins, mă omoară ; dacă nu spui, o să mă strîngă, o să mă strîngă, şi tot o să mă omoare. Aşa că o să rabd. Rabd, poate am noroc ; că dacă sînt tare, nu mor eu din tortură, da' dacă sînt slab şi plesnesc, apăi aşa-mi trebuie, dacă n-am fost în stare să rabd !“ Tot aşa era un tunar la noi pe monitor, unu' Tîrteaţă Constantin. Ăsta de cîte ori ieşeam la manevră înjura. Pînă ce într-o zi l-aude nostromu' şi...

21

În zori, pe marginea Dunării, pe sub malul înalt de la hale, getuzenii se luară la întrecere spre canarale. Viermuiala din fiecare zi ţinu aproape pînă la douăsprezece, cînd se iviră din spărturile digului primele colţuri de piatră. Munca se înteţi încă patru ceasuri bune, şi măcar că începuse o ploaie ca-n primele zile ale săptămînii, pietroaiele se rostogoleau unul după altul în Dunăre, între spărturi, stropeau în părţi, ca nişte explozii de bombe, şi împrăştiau deasupra digului nişte felii late de apă neagră şi

îndoită. Pescarii își fereau cît puteau lotcile de blocurile mari care începuseră să-și scoată colții din apă.

Pe la toacă, Ceafalan, Marin Buloi, Cîrnu și Miu se dezbrăcară numai în izmene și s-apucară să așeze pietroaiele de deasupra digului, mai în linie, să le pipăie dacă sînt bine înțepenite, să le miște după nevoie. Mai aruncară în golurile rămase cîteva lotci cu piatră, pe urmă potriviră în fața spărturilor un rînd drept de blocuri mari, late și mai drepte. Într-un sfert de ceas, apa Dunării — ca și cînd n-ar fi fost. Din mahalaua Colivari răsunară chiote și țipete de veselie și, dintr-o dată, pe ulițele pustii și noroioase năvăliră femei și copii, în goană spre hale. Din clădirea comandamentului se iviră două patrule de nemți și întinseră pistoalele automate spre ei. Muierile și copiii o rupseră la fugă, îndărăt, uitîndu-se cînd la țevile automatelor nemțești, cînd la spărturile digului, deasupra căruia umblau oameni dezbrăcați, tot aplecîndu-se și ridicîndu-se, tot mutînd și așezînd blocurile de piatră.

Cheiul portului semăna cu un vapor scos de la fund de scafandri ; împotmolit, înnămolit, parcă putred și vechi, scurs ; de balustradele de fier atîrnau cărăci verzi și bușteni putrezi, măgari de tăiat lemne, putini sparte, butuci ; rigolul era plin cu lucruri cărate de prin curțile și mazalele oamenilor : lighene și crătiți sparte, cercuri de butoaie, pirostrii, căpisteri sparte, pui înecați, găini, cîini, bucăți de plasă cătrănită, strămchini, ceaune sparte, grinzi de prispe, tot, tot ce furase, tot ce tîrîse apa pînă în marginea rigolului și n-avusese putere să le ducă mai la vale, în Dunăre. Lotcile pescarilor rămaseră să plutească grupuri-grupuri dincolo de chei, așteptînd să termine treaba oamenii urcați pe dig.

Peste o jumătate de ceas, Ceafalan, încălțat în niște cizme de cauciuc, ștălăpăia prin noroiul drumului, urmat de șeful gărzii de la canarale și de Marin Buloi și Vasile Cîrnu. La intrarea în comandament, Ceafalan le făcu semn pescarilor să-l aștepte afară ; își scoase cizmele, le luă în mînă și urcă în

picioarele goale pînă la etaj, în biroul ofiţerului cu ochelari. Îl salută cu un deget în sus spre tîmplă :

— Noi am terminat ce-aveam de făcut. Acuma e rîndul specialiştilor : să bată pari groşi, să toarne beton sau să-l facă din blocuri de beton gata turnate. Cum o să vrea primăria ! Dacă ar fi fost digul de pămînt, ar fi fost uşure, l-am fi făcut şi noi, ca lipovenii, da' şi pentru asta trebuia să aşteptăm să scază Dunărea ! Apa tot mai trece, da' se scurge pe găurile cheiului şi pe gurile canalelor. Gurile canalelor trebuie să stea deschise...

Neamţul îl privea prin ochelari, cu ochii măriţi. Străbătu biroul, se uită lung pe fereastră şi, după ce se convinse că digul este astupat, se întoarse încet la birou şi zîmbi parşiv :

— De ce-aţi cerut încă trei zile ca să faceţi o treabă de-o jumătate de zi ?

Ceafalan se uită repede la cizmele din mîna lui, ca şi cînd neamţul despre cizme l-ar fi întrebat ; pe urmă îşi mută ochii la fereastra luminoasă şi zîmbi disprețuitor :

— Păi asta e treabă ce-am făcut noi într-o jumate de zi ? ! Am îngrămădit la noroc pietroaie peste pietroaie, într-o rînă, în picioare, strîmbe, culcate, fără nici o socoteală, şi zicem c-am reparat digul ?! Dacă ne-aţi fi lăsat încă trei zile, aşezam şi noi piatră cu piatră, cu dichis, făceam o treabă ca lumea ! Dacă mai ţine ploaia la deal o săptămînă, nouă iar ne îneacă curţile, mazalele, prispele şi casele ! Asta e ! Dacă nu stă ploaia la deal se umflă Dunărea mai mult şi iar sparge !

— Dumneata tot mai crezi că din ploaie s-a rupt digul ?

Ceafalan se uită drept în ochii bulbucaţi ai neamţului :

— Păi din ce ? Din trăsnet ?

— De ce nu s-a rupt într-un singur loc şi s-a rupt în mai multe locuri ? Şi culmea, în aceeaşi regiune ! Poţi să-mi spui de ce ?

Ceafalan ridică nepăsător din umeri :

— S-a rupt acolo unde a fost mai slab !

— Crezi că a fost mai slab exact în locul debarcaderului ? Exact unde specialiștii l-au făcut mai tare, mai rezistent ?

— Ee, nu știți dumneavoastră cum e treaba cu digul ăsta ! De șapte ani descarcă macaraua pe el cisterne, baloturi, fierărie grea, nu mai vorbesc de babalele mari de care sînt legate șlepurile ! S-a răscopt piatra la soare, s-a zdruncinat, s-a dogit și a plesnit ! S-a spart !

Neamțul îl privi de sus :

— Nu cred nimic din ce spui !

Ceafalan se întoarse spre ușă :

— Chemați specialiștii să vază !

— Acuma ? După ce-ați acoperit tot ?

— Ce dacă am astupat ! Putem să dăm piatra la o parte !

— Cum ? se miră neamțul.

— Cu cângi ! Din părți ! Ce, e mare lucru ?

— Și în cît timp ați face treaba asta ? întrebă ofițerul zîmbind.

— În două-trei săptămîni — răspunse Ceafalan fără să clipească.

— Și apa ?

— Apa intră iar !

— Intră iar din prima zi, nu ? Ce grăbit ești dumneata să vezi iar apa în port peste noi ! Tare proști ne crezi dumneata pe noi !

Ceafalan se strîmbă plictisit și cercetă nepăsător chipul alb, ras și lustruit al ofițerului :

— Nu e vorba de dumneavoastră aici ! E vorba de noi ! Nouă ni s-au dărîmat casele ! Nouă ni se usucă femeile și copiii de foame ! De două săptămîni de zile stăm cu pielea vîrîtă în saramură ! Și...

— Placă veche ! Am mai auzit vorbăria asta ! îl întrerupse ofițerul. Știți ce vă trebuie ! Știți ce ?...

Ceafalan bagă de seamă că neamțului îi stau pe limbă vorbele prin care să-i arunce bănuiala în față. Se-ntoarse iar să plece. Ofițerul însă se apropie repede și-i puse mîna pe umăr, încercînd să-l răsucească cu fața spre el. Ceafalan rămase neîntors și neamțul îi șuieră din spate, printre dinți :

— Curve de romîni ! Sîntem aliaţi, faceţi alianţe şi băgaţi baioneta prin spate ! Meritaţi să fiţi împuşcaţi toţi, toţi, pînă la unu', înţelegi ?

Ceafalan se întoarse dintr-o dată şi se uită nedumerit la ofiţerul care făcuse spume la gură. Îl privi cu asprime, dar nu zise nimic. Îl aşteptă să se mai răcorească, apoi se depărtă de el, vorbindu-i gros, liniştit :

— De ce ţipi la mine, domnu' căpitan ? Conduc eu ţara asta ? Nu vezi cum trăim ? Ne ia Dunărea casele la vale la doi ani, la doi ani ! Se uită iar la cizmele din mîna lui şi spuse tărăgănat, îndreptîndu-se spre uşă : Ne daţi porţia de seară pentru oamenii de la dig ?

— Nu vă mai dau nimic ! zbieră neamţul, scos din sărite.

— Nu şade frumos, domnu' căpitan, vorba e vorbă ! Oamenii se spetiră muncind de azi dimineaţă, ca să sfîrşească, şi-acuma abia aşteaptă să vîre ceva în gură ! Vă rămaseră ochii la dreptu' nostru ? Oamenii sînt afară ! O să mă ia pe mine în tarbacă ! N-am făcut noi doi înţelegerea ? !

— Mai taie-ţi din limbă ! Ieşi afară ! Du-te la depozit ! Nu sînt magazinerul vostru !

— Bună seara.

Ceafalan ieşi pe uşă abia călcînd. Afară îşi încălţă cizmele lîngă santinelă, făcu semn lui Cîrnu şi lui Buloi să vie după el şi porni înainte, spre colţul vamei, unde se afla magazia de alimente a nemţilor. Cu cît se apropia frontul, cu cît lupta devenea mai ascunsă şi mai crîncenă, cu atît se ascuţeau şi nervii lui Ceafalan ; sîngele rece de care dăduse dovadă toată viaţa, nepăsarea lui falsă, neînfricarea lui îl duceau la o înţelegere şi stăpînire de sine fără margini. Dacă l-ar fi luat acuma iar la tortură, dacă l-ar fi crestat iar cu bisturiul, ar fi păstrat aceeaşi nepăsare şi neştiinţă care-l turba pe cel mai grozav călău, făcîndu-l să ajungă, fără să vrea, la înţelegerea nevinovăţiei victimei.

Cînd cotiră spre magazia de alimente a nemţilor, Cîrnu îl trase de mînecă :

— Ne dă, mă nea Radule ? Ai vorbit ? Ce taci ?

— Să vedem pînă la urmă ! M-am ţigănit şi m-am milogit ca niciodată !

— Lasă că şi face, nea Radule ! se înveseli Cîrnu. Să mai mîncăm şi astă-seară ca pentru ultima dată în viaţă, şi pe urmă fie ce-o fi !

— Tu mănînci de la oricine. Mîncare să fie.

— Păi ce, mă nea Radule — se miră Cîrnu păşind mai aproape de Ceafalan — e rău că ne luăm dreptu' ! ? Ce, e rău că primim de la nemţi o mîncare muncită ?

Ceafalan îşi grăbi mersul, mormăind :

— E bine.

— Păi atunci ce mai vrei, dacă e bine ?

— Binele ăsta să nu-l mai apucăm în viaţa noastră.

Cîrnu se împiedică şi fugi cîţiva paşi înainte :

— Mă nea Radule, iar vorbeşti în doi peri ! Zici că e rău, şi zici că e şi bine ! Înseamnă că omul nostru nu prea poate să ştie ce e rău şi ce e bine în viaţa asta !

Buloi rînji în urma lor, iar Cîrnu se bucură de încurcătura în care-l pusese pe Ceafalan şi strigă încă o dată :

— Aşa e, nea Radule, că în lume nu prea ştie omul nostru ce e rău şi ce e bine ?

Ceafalan se uită la el dintr-o parte şi zîmbi strîmb:

— Nu ştiam că tu eşti unu' d-ăla care nu prea ştie ce e rău şi ce e bine la noi ! Dacă-ţi dau acuma o labă şi te-njur de mamă, dacă te pui la o treabă şi nu te plătesc, dacă viu la tine în casă peste nevastă-ta, e rău sau e bine ?

— Hă, hă, hă ! se auzi rîsul gros al lui Buloi din urmă, şi Cîrnu se opri să privească la Buloi.

— Ce rîzi, mă nea Marine, parcă eu nu ştiam că nu poţi s-o scoţi la cap cu el ? Da', oricum, conservele tot le luăm. Ai mei aşteaptă ca rîndunicile în gura podului...

Ploaia s-a oprit dintr-o dată pe la miezul nopţii. Burlanele caselor mai ţîrîiră o vreme pe sub streşini,

apoi începură să pice rar și rătăcit. Cerul se sparse drept deasupra Getuzei, arătîndu-se limpede și înstelat. La vale, deasupra Dunării, vuiau încă tunete adînci și îndepărtate, iar norii se tot duceau spre răsărit, purtați de un Gorneac rece și tăricel. Pînă în zori, curțile oamenilor se goliră cu totul de apă, dezvelind, de sus pînă jos, scheletele caselor. Pe canale se scurseră ultimele derele ale Dunării și dimineața, cînd getuzenii scoaseră capetele pe gurile podurilor, ulițele se zvîntaseră de-a binelea, iar nămolul de pe chei începuse să se usuce. Cu găleți și măturoaie, toți începură să-și spele locul de dinaintea casei, să-și care la Dunăre gunoaiele și scursurile apelor, să-și caute lucrurile pierdute.

Muierile și copiii curățiră ulițele pline de spurcăciuni și nămol, spălară cheiul cu gălețile, ca puntea unui vapor, iar pe la douăsprezece, cînd se iviră dinspre Dusui primele lotci cu pămînt galben, cu mic cu mare s-apucară să repare casele. Oamenii întăriră stîlpii și grinzile vechi, înnădiră șipcile pereților zdruncinați și, într-un ceas, începură să plămădească cu picioarele, în mijlocul curții, pămîntul galben cu paie. Chirpiciul se-ncleia repede, însă rămînea moale. Cînd muierea îl plesnea peste pereții dezgoliți, lutul subțire ieșea pe partea cealaltă, printre stinghii. Era prea fleșcăit și pereții erau prea goi. După cîteva ceasuri de chin și blesteme, se auziră din malul Dunării răcnetele lui Vasile Cîrnu :

— Haide, făăă, meșteriților, veniți la baligă ! Veniți cu căldările ! Vă dau cîte două găleți de om ! Vă dau cu porția, că e scumpăăă...

Muierile lăsară baltă treaba și o rupseră la fugă cu căldările în mîini spre marginea Dunării. Cîrnu, cu lotca plină cu baligă proaspătă, începu să umple căldările muierilor și să le dea la mînă :

— Ia, țață Codino, nu te sfii ! Ia-ți materialul de construcție și vezi, folosește-l mai cu păstru, că altu' nu mai am de unde aduce ! Na, țață Ghițo, să nu zici că sînt om rău ! Ține, lele Mario ! Hai să-ți dau și matale, țață Dobro, că am auzit că v-ați mutat în pod și vă căzură etajurile în cap ! Așa ! Așa cică

se vorbește pe la Balta, că v-ar fi căzut etajurile în cap !

Muierile își umpleau căldările cu balegă și plecau la deal grăbite, fără să zică nimic. Doar Dobra a lui Gane Opincă se uită chiorîș la Cîrnu și se răsti ascuțit :

— Tu de ce-i dăduși, mă, Ghiții două căldări ? Ce să facă cu ele ? Ei i-a căzut un perete și-i dai două căldări, și la mine te uiți prin pereții casei ca prin sîrmă și-mi dai tot două căldări ? !

— Ho ! Ho, că-ți dau patru ! Nu vezi c-ajunge la toată lumea ?

— Păi așa, zău ! se potoli muierea parcă rușinată. Și plecă la deal cu căldările în mîini, clătinîndu-și șoldurile cu multă ispită.

Cîrnu se uită ce se uită în urma ei și vorbi parcă dus pe gînduri :

— E foc ! Se cunoaște că e Gane la război ! Cîrnu s-așează pe cațană, să se mai odihnească, și scoase din buzunarul pantalonilor o tabachere ruginită, plină cu țigări nemțești.

— Nu-mi dai, bre, nea Vasile, și mie ?

Cîrnu se răsuci pe cațană, ca și cînd abia acuma o vedea pe Didina a lui Ceafalan. Se uită la ea mirat, îi zîmbi dulce, privind-o în ochii jucăuși, și se minună, închinîndu-se cu o cruce mare :

— Aoleo, fă Didino, da' ori te făcuși, ori la loc comanda ! Parc-ai fi Fecioara Maria, să n-am parte de copiii mei, auzi ? Da' cînd crescuși și te făcuși, fă Didino, așa mîndrețe de fată ? Ptiu ! Ce beleaua dracului ! Să-mi plesnească ochii că dacă n-ar fi Fănița și copiii la mijloc, mai-mai că te-aș cere de nevastă...

Fetei îi rîdeau ochii, dar se ținea să fie serioasă.

— Însemnează că nu-ți sînt aprinse călcîiele destul, nea Vasile, dacă te mai gîndești la nevastă și la copii !

— Pentru tine îi las, Didino ! zbieră Cîrnu, bătîndu-se cu palma în piept.

— Atunci cere-mă la tăticu', nea Vasile ! zise fata cu nevinovăție, ținîndu-se din răsputeri să nu puf-

nească în rîs. Că eu, știi, nea Vasile, nu ies din vorba lui tătic' !

— E, vezi cum ești, Didino ? Ce-l amesteci tu acuma pe nea Radu în vorba noastră ? !

— Atunci cum, nea Vasile ? Să fugim împreună fără să știe nimilica ?

— E, așa ar mai veni la socoteală, da' și-așa parcă tot mi-e milă...

— Cum ți-e milă ? se miră fata. De cine ți-e milă?

— De Zotea mi-e milă, săracu' ! De Gheorghe Zotea, scafandrul !

Didinei odată-i năvăli sîngele în obraji. Înghiți în sec, înecîndu-se, și nu știa cum să se ferească de privirile lui Cîrnu. Vasile Cîrnu o văzu că e cu adevărat tulburată și se-ntoarse cu spatele. Îi umplu căldarea, vorbind nepăsător :

— L-am văzut ieri, Didino, pe chei, îmbrăcat marinar. Grade, decorații, țoale marinărești noi, albe, da' cam slab, cam tras la față ! Cică din dragoste se usucă !

— Și cum mergea, nea Vasile ? se dezmetici Didina. Înota ? Că ieri cheiul era înecat !

Didina smulse căldarea din mîinile lui Cîrnu și-o rupse la fugă la deal.

— Mai vino o dată, Didino — răcni Cîrnu după ea — mai vino, că am să-ți povestesc ceva de dulce...

— Te spui la tătic', nea Vasile, să știi ! îl amenință Didina de departe.

— Haidade, nu fii răsucită ! Ce te iei tu după gargara mea ! Mai m-a înjurat ieri că m-am atîrnat de nemțoaica de la magazia de alimente !

Cîrnu mai așteptă în marginea Dunării pînă veniră muierile și-i goliră lotca de baligă, apoi se lăsă la vale, spre abator, pe sub malul viilor, de unde se vedeau pescarii urcînd cu lotcile pline cu pămînt galben.

— Unde te duci, mă Vasile ? strigă socru-său la el dintr-o lotcă.

— După furaje, după furaje ! Baliga abia s-a vîndut ! Nu prea a avut căutare ! Acuma mă duc să aduc paie ! Să vedem, îmi iese măcar de un tutun ?

Că m-am scîrbit de ţigările nemţeşti ! Nu sînt ele, colo, cu miros greu şi fum gros, să te facă să tuşeşti şi să te rîcîie pe gît...

— Zoreşte, zoreşte, Vasile — îl rugă socru-său — hai, că vreau să-mi ajuţi şi mie să cîrpesc ghimirlia. Mi-a căzut şi peretele din dreapta azi-noapte !

— Pe seară sînt îndărăt, socrule ! mormăi Cîrnu, opintindu-se la bobăici.

Pescarii urcară cu lotcile pînă în dreptul abatorului şi începură să care pămîntul galben acasă. Drumul la deal aluneca. Uliţa lui Buniţă, cea mai apropiată de chei, semăna cu albia secată a Geşului în lunile de zăduf ale verii. Se mai scurgea ici-colo cîte un fir de apă, se mai strecura pe lîngă rigolul cheiului cîte o şuviţă subţire şi tulbure. Secară însă curînd şi cele din urmă pîrîiaşe, lăsînd în urma lor doar dîrele lungi de nisip amestecat cu nori şi băltoace rare, ochiuri mici de apă prin care se bălăceau copiii mahalalei. Gardurile şubrede, lăsate în afară ori înăuntru, se îndreptau, împinse şi înţepenite de mîini pricepute, curţile rămîneau spălate şi netezite de palma apei. Soarele începu să dogorească tare ca înainte de ploaie şi să încingă acoperişurile de carton şi de stuf care se uscau văzînd cu ochii. Muierile alergau de colo-colo prin curţi, trebăluind şi aşezînd troacele pe la locurile lor. În mazale plutise orice lucruşor de lemn, se împotmoliseră toate borcanele, toate sticlele, toată fierăria, şi toate trebuiau spălate şi puse la locul lor. Bătrînii înjurau dînd ocol privăţilor astupate, copiii ţipau după jucăriile pierdute. Oricum, pînă cînd aveau să se usuce de tot pereţii odăilor, getuzenii aveau să doarmă tot pe prispe şi prin poduri.

Dintre negustori, numai Secăraşu, cîrciumarul, avusese pierderi. Numai el nu-şi construise casa pe postamente înalte de piatră, şi acuma Secăraşu lăcrima şi se văieta, frîngîndu-şi mîinile dolofane. Îşi rostogolise toate butoaiele afară, în drum, le pipăia şi le suna doaga, le încerca gustul vinului tulbure şi noroios. În plutirea şi înghesuiala din beci se frînseseră şi ieşiseră cepurile şi canalele butoaielor mari,

iar vinul se scursese o dată cu apa Dunării. Secărașu suspina și se învîrtea cu mare grijă în jurul unui butoiaș mic, care-i rămăsese neatins. Paguba lui Secărașu întrecuse cu mult paguba pescarilor din mahalaua Colivari. În săptămînile inundației, cel mai puțin pierduse cel mai sărac ; și dacă te-ai fi apucat să vezi care dintre getuzeni e mai sărac, ar fi fost mai lesne să-i cauți întîi și-ntîi p-ăia bogați.

Ca și negustorii din port, Borea-primarul nu pierduse nici el nimic, pentru că și el avea casa construită cu șapte stînjeni de piatră deasupra cheiului. La poarta lui se strînsese în dimineața de curățenie o liotă de copii din mahala, atrași de cearta de pe prispa lui Borea. Nevasta primarului, Veta-bondoaca, își certa odrasla mai mică, un băiat cu gîtul strîmb, aschimode și smiorcăit, la care zbiera cît o ținea gura :

— Tu n-auzi, mă, să bei toată cana cu lapte ? Bagă, mă, în tine, că l-arunc la cîine, să știi !

— Nu-mi place, ce ! Nu mi-e foame !

Copiii mahalalei se zgîiau, cu ochii sticlind, printre scîndurile gardului.

— Da' ce vrei, mă ? zbiera Veta-bondoaca. Ciucalată nemțească ? Na ! Na ciucalată nemțească atunci!

— Nu-mi place, ce !

— Da' ce vrei să-ți dau, mă, găsi-te-ar ? Pietre scumpe să-ți dau, mă ? Și Veta-bondoaca dădu dintr-o dată într-o tuse seacă, înecăcioasă. Își mai drese glasul și începu să-l roage pe băiat mai cu blîndețe: Hai maică, hai, papă lăptișoru' ori ciucalata ! Hai, că pe urmă îți dau bomboane și cozonac, vrei ? Hai mănîncă, maică, încet-încet, că vine tat-to de la primărie și te ceartă că nu mănînci !

Băiatul ședea cu capul întors într-o parte și-și ferea gura de mîna în care ținea Veta ciocolata. Copiii de afară se uitau prin crăpăturile gardului, le străluceau ochii și-și înghițeau scuipatul, șoptind între ei :

— Ia uitați-vă, băă, îl roagă să mănînce ! Nu vrea nici lapte, nici ciucalată !

— Nici bomboane ! Cică nu-i e foame !

— E sătul, bă !

— Cum, mă, sătul ? Sătul de lapte și de ciucalată ? !

— Păi ce te miri, mă ? Nu e tat-so primar ? Nu se plimbă toată ziua în trăsura nemților ?

De pe prispa primarului se auziră țipete. Vetabondoaca își pierduse răbdarea și-l luase pe copil la bătaie.

Unul din băieții de afară se trase îndărăt de la gard, se așeză pe vine ostenit și șopti :

— Ia uitați-vă, lume, ce minune ! Îl bate mă-sa ca să mănînce ! Și pe noi ne bate mama cu vătraiul ca să tăcem din gură, să nu mai plîngem de foame ! Să știi c-o să-i spui lui tăticu' să mă facă primar ! Să nu mai mă ia cu el la pește !

— Fugi, bă — rîse de el unul înalt și pistruiat — că nu s-a pomenit fiu de pescar primar ! Poate dacă n-ar fi avut Borea copii ! Da' așa, ăsta, Nuță, care nu vrea să mănînce, o să fie primar peste noi, cînd o fi mare.

— Cine, mă ? se zgîi unul întorcînd ochii de la crăpătura gardului. Aschimode ăsta să fie primar peste noi, mă ? Păi bag briceagu' în el d-acuma !

— Vezi să nu ! Te omoară tat-so în bătaie !

— Da' tăticu' ce-i face lui tat-so pe urmă, cînd vine după front ?

— Nu poate să-i facă nimic, că e primar.

— Ce vorbești, mă ? Îl despică pe burtă pe Borea ca p-un crap și-i scoate toate mațele !

— Lasă, mă — se strîmbă unul — că dacă-l despică, e dăstul ! Să-i lase mațele la loc, că mațu' de primar cică pute urît !

— De unde știi tu că pute urît ?

— Am auzit eu la baracă, la oameni, cică Borea pute tot, de viu ! Așa zicea nea Tudor Vetrineanu, că Borea-primaru' s-a-mputit de cînd e primar ; o să-l dea jos, o să-l dea afară din primărie, după ce-i gonim pe nemți.

— Taci, mă, că te-aude bondoaca ! Uite-o că vine spre noi !

Veta-bondoaca deschise poarta și zărind copiii cu fețele lipite de gard și cu nasurile înfipte între crăpături, începu să țipe :

— Ce vreți, mă dezbrăcaților ? Săriți ! Hoții ! Săriți ! Hoții !

Copiii o rupseră la fugă spre chei fără să mai privească îndărăt și fără să-și dea seama că nu furaseră nimic. Unul, înalt și pistruiat, rămas mai în urmă, își împinse cu degetul arătător de la dreapta nasul cîrn în sus, iar cu stînga își beli ochii în jos, schimonosindu-se și scoțîndu-și limba. La urmă, o împunse pe bondoaca cu niște ochi răi și începu să strige :

— Veta-bondoaaaca ! Veeta bondoaaaca ! Apoi repede, de trei ori : Bondoaca ! Bondoaca ! Bondoaca ! Se mai strîmbă o dată ca la început și pe urmă, mulțumit, porni spre chei cu pași rari și apăsați. Cînd și cînd întorcea capul să vadă ce face Veta-bondoaca, se ia sau nu se ia după el ?

— Semeni cu tat-to, Cîrnu-bețivu', fir-ai al dracului de lungan ! țipă Veta-bondoaca după el. Semeni cu tat-to, muieraticul și scandalagiul, găsi-te-ar de pistruiat și de găligan !

Băiatul se opri mirat.

— Da' ce, ca al tău, sfrijit și schilod, fă bondoaco ?! De ce nu-l lași afară să-i facem noi poftă de mîncare ? și-i arăta Vetii pumnul mare și osos.

Unul din băieți se întoarse și-l apucă de pumn :

— Las-o, mă Dușcă ! Ce știe bondoaca ? Dacă nu-l pune la nicio treabă, cum o să-i fie foame ? Eu știu un secret, Dușcă : dacă ți-e foame și n-ai ce să mănînci, fă gimnastică ! Hai devale că, uite, vine tăticu' de la Dusui, cu pămînt galben.

Dușcă, băiatul lui Vasile Cîrnu, se uită cu dușmănie la nevasta primarului și strigă cît putu de tare, făcîndu-i mereu în necaz :

— Bondoaco ! Bondoaco cu bărbat împuțit ! Bondoaco cu bărbat împuțit !

Veta nu prea înțelese ce striga băiatul lui Cîrnu și intră în curte blestemînd :

— Haimanalele dracului ! V-aţi înhăitat şi colindaţi prin curţile oamenilor după cotelit ! Staţi ca dobanii, ca trîntorii, toată ziua, şi rîmniţi la averea oamenilor ! Credeţi că am uitat cînd mi-aţi furat perdelele de dantelă de la geamuri şi-aţi dat cu ele la peşti, găsiţilor ?!

22

Cînd apele Dunării începură să mai secе, să scadă, gardul bălţii de la Cotul Mare se aplecă în afară. Mulţimea de crăpceni căpăţînoşi, simţind scurgerea apei, se proptiră berbeceşte cu capul în gardul şubred şi-l răzbiră în afară, în canal, spre Dunăre. Multă vreme viaţa în Getuza semănase cu hibernarea ursului în vizuină, aşa că acuma, cînd se schimbase ceva în preajma portului, vestea se împrăştie ca fulgerul în mahalale. Fusese adusă de santinelele de la marginea de apus a portului şi de nişte ciobani de pe lunca Tîrlogilor, care alergaseră la comandament, îngroziţi de năvala apei din baltă. Ceafalan fu repede găsit şi adus la comandament, în faţa ofiţerului cu ochelari. Întrebat dacă portul nu este iar ameninţat de pericol, Ceafalan îşi ridică umerii în felul lui şi-i răspunse ofiţerului că-l întreabă un lucru despre care ştie toată lumea. „Ce, domnu' Borea nu ştie ? Dumneavoastră nu ştiţi atîta lucru ?! Sigur că ne ameninţă ! Iese tot peştele din baltă o dată cu apa ! Adică a şi ieşit, crez ! Trebuie să legăm gardul, să-nnădim spărtura !"

— Eu te întreb dacă se umflă iar apa, Dunărea ! Dacă ne inundă ! strigă ofiţerul.

— Asta nu.

— Atunci de ce s-agită atîta pescarii ?

— Păi nu vă spusei ? Ca să le daţi voie să repare gardul ! Să mai apuce cîte-o mînă de peşte măcar !

S-a rupt gardul bălții mici de la Cotul Mare ! Rămîne balta fără pește ! Moare lumea de foame !

Ofițerul se plimba prin camera spațioasă, frecîndu-și una de alta mîinile albe și mici. Într-un tîrziu, vorbi cu asprime :

— Pe toți nu putem să vă lăsăm acolo ! Dacă află marele comandament, ne împușcă. Se mai plimbă prin odaie o vreme, apoi zise cu un glas îndulcit : Eu știu ! Poate noaptea ! Pe ascuns !

Lui Ceafalan nu-i venea să creadă :

— În patru ceasuri n-avem ce face ! La miezul nopții sîntem îndărăt !

— Bine. Vă duceți însă numai oameni serioși. Răspunzi de ce se-ntîmplă ?

— Răspund.

Și astfel, o dată cu noaptea, șase lotci trecură cu un năvod spre gura bălții de la Cotul Mare. Nemții le îngăduiră pescarilor să repare gardul rupt, să-și întindă de două ori năvodul, iar pe la miezul nopții să se-ntoarcă negreșit în fața portului. Cînd se rupea gardul bălții de la Cotul Mare, pe canalul strîmt și neadînc aproape că apucai peștele cu mîna, și năvodarii, bucuroși de libertate, își puseră în gînd să umple întîi și-ntîi lotcile cu pește și pe urmă să puie mîna cu toții să repare gardul de nuiele.

Cînd lotcile trecură pe întuneric spre forturi, un reflector puternic, dinspre mal, începu să se plimbe de-a lungul lor, numărîndu-le parcă de fiecare dată, luminînd într-una spațiul de la lotca din frunte pînă la lotca din coadă și de la lotca din coadă spre lotca din frunte. În prima lotcă era Tudor Vetrineanu cu Miu-cocoșatu. În lotcile din urmă, Ceafalan, Ivanca Graur, Vasile Cîrnu, Nache-lunganul — întors ciung de dreapta, de pe front — Marin Buloi, Nise Ispas și alți colivari și cuțitari tineri de tot. Miu-cocoșatu ținea cîrma lotcii lui Vetrineanu și se tot întorcea cu ochii după șipul gros de lumină al reflectorului, mirîndu-se cu glas tare :

— De ce dracu' tot umblă cu reflectoru' după noi, mă Tudore ? O să ne-amețească și-o să sperie tot

peștele din baltă, care și-așa e-nnebunit că rămîne pe uscat ! Le-o fi frică de noi ? Auzi ce bunătate la ei ! Să ne lase să reparăm gardul și s-aruncăm năvodul ! Pesemne că de cînd îi tot dă îndărăt, le-a intrat frica-n sîn ! S-o fi rupt frontul ! ? Tu nu știi nimic, Tudore ?

— E prăpăd.

— E !

— Zău ! Nu poate să-i mai ajungă din urmă. Nu știi că așa e neamțul ? E greu la întoarcere !

— Hă, hă ! rîse cocoșatul la cîrma lotcii. Parcă numai el ! Oricare ajunge înghesuit în țară străină, pe pămînt străin, e așa ! Da', oricum, ăsta e un neam care trebuie ținut numai cu mîinile-n sus, că altfel cum le lasă în jos, scoate ceva și trage !

— Nu e vorba de neam aici, nea Miule !

Cocoșatul schimbă vorba și-l întrebă în șoaptă :

— Auzi, Tudore, de ce-a luat-o Ceafalan pe Ivanca a lui Graur cu el ?

— O avea el fo socoteală !

Cocoșatul rîse cu poftă. Îi citi gîndul lui Vetrineanu dintr-o dată și-i spuse în față :

— Fugi, mă Tudore, că tu i-ai spus s-o ia ! Ai crezut că dacă plecăm noi din port, o s-o calce nemții, nu ? Sau că nemții ne lasă dinadins să legăm gardul, ca să rămîie muierile fără noi, nu ? Ca să rămîie Ivanca singură și să se ducă iubitul cu ochelari la ea, ăăă ?

— Da' ce, nu sînt și fără noi destui bărbați mai în etate în port ? Sînt !

Cocoșatul tăcu. Se mai gîndi o vreme, apoi iar îi șopti lui Vetrineanu :

— Mă Tudore, te pomenești că ăștia ne bagă în fo cursă ! Trebuie să fim cu ochii în patru ! Măcar că, după cum văz, o să reparăm gardul ca niciodată, la lumină electrică ! La reflector !

Cînd ajunseră în balta de la Cotul Mare, văzură că spărtura gardului era destul de mică, dar că apă în baltă rămăsese puțină. Marin Buloi, Ceafalan, Vetrineanu și încă vreo cinci flăcăiași se așezară cu două lotci de-a curmezișul gardului, se dezbrăcară în

pielea goală și în trei ceasuri, șuruitul apei, care ieșea în goană spre Dunăre, se opri. Pescarii care întinseră năvodul pe baltă îl scoaseră de două ori gol. Nici nu-l mai vîrîră degeaba a treia oară și, înjurînd, se pregătiră de plecare. Cînd ieșiră din baltă prin gura canalului și apucară la lărgime, pe Dunăre, reflectorul șalupei care-l luminase toată vremea se depărtă spre port și-i lăsă în întuneric. Se întinsese deasupra apei o ceață deasă și nu se mai vedea nici la trei stînjeni înaintea ochilor. Din cînd în cînd însă reflectorul îi găsea pe năvodari, le căuta și le număra lotcile, îi lumina o vreme și iar îi lăsa în beznă. Duduitul șalupei se auzea dinspre malul Getuzei și, după cum îi lumina din vreme în vreme, se vedea că șalupa merge o dată cu ei, pe lîngă mal. Într-un timp, reflectorul scăpă pe deasupra lor, spre Cotul Mare, și Vetrineanu zări lîngă forturi o namilă neagră, ascunsă în întunericul ostrovului de la cot. Șopti :

— Aha ! Vas de linie ! Vrea să le acopere retragerea !

— Ce zici, Tudore ? întrebă Miu-cocoșatu de la cîrmă.

— Nimic. Mi s-a făcut somn ! căscă Vetrineanu îndelung.

Ceața plutea pe deasupra apei, învăluindu-i în pînza ei deasă și sclipitoare. Buloi, la cîrma lotcii din frunte, își îndemna într-una flăcăii de la opăcini, grăbindu-i și zorindu-i, măcar că nu vedea mai nimic înaintea lui. Ținea cîrma după curentul apei și după bașul lotcii pe care-l bănuia mai mult în închipuirea lui. Flăcăii, cu gîndul la culcare, se opinteau cu sete în opăcini, repezind lotca înainte ca o săgeată. Din urmă se auzeau plesniturile de opacină ale năvodarilor care ieșiseră mai la urmă pe gura canalului și care veneau și ei pe mijlocul Dunării, drept spre Getuza. Pîcla deasă îl orbea pe Buloi. Simțea cum îi lăcrimează ochii și cum frigul îi amorțește picioarele proptite în crivacele lotcii. Un flăcău tuși scurt și mormăi ceva. Buloi zări atunci înaintea lui niște namile negre, înalte, strînse una lîngă alta ; pe-

reţii lor uriaşi îi înnegriră dintr-o dată tot golul dinaintea ochilor şi-l astupară cu întunecimea lor. Namilele negre călcară în cîteva clipe lumea de jos a lotcilor, şi răcnetele pescarilor se pierdură în adîncuri, înăbuşite. Lotca lui Buloi fu frîntă în două de la început şi nimeri chiar sub şlepul din mijloc. Pescarii din urmă, auzind răcnetele celor răsturnaţi, întoarseră lotcile cu başul la deal, căutînd să scape din raza şlepurilor mari, care, remorcate de un vapor puternic, veneau în urma lor, acoperindu-i din ce în ce mai mult cu umbra neagră a morţii. Două lotci, mai apropiate de a lui Buloi, fură frînte, răsturnate, vîrîte la fund, şi se pierdură, hîrşîindu-se şi trosnind, pe sub burţile negre ale şlepurilor. Trei lotci alergate din urmă, încercară să scape îndărăt spre mal, dar fură frînte cu zece stînjeni înainte de scăpare. O lotcă se aşeză în lungul şlepurilor, flăcăii scoaseră opăcinile, iar cîrmaciul încercă s-o strecoare prin golul mic ce-abia se întrezărea prin ceaţă ; dar namilele o înghiţiră dintr-o dată şi-o înţepeniră între burţile de fier. Lotca trosni din încheieturi şi se pierdu în adînc, pe sub şlepuri, o dată cu răcnetele oamenilor. Remorcherul se depărtă în mare viteză la deal, trăgînd după el grupul de fiinţe negre, lipite una de alta parcă dinadins. În urma lor se iveau capetele pescarilor abia scăpaţi de sub trupurile de fier. Apăreau o clipă ici-colo şi se făceau nevăzute. Aproape un sfert de ceas, nici unul din ei nu înotă spre mal ; fiecare se lăsa la fund, îşi lepăda brîul, îşi scotea cizmele, arunca tot de pe el, pînă la piele. Din întuneric se auzi glasul răguşit al lui Buloi :

— Tudore ! Mă Tudore !

Vetrineanu se apropie de Buloi, înotînd cu mîinile pe afară.

— Ce e, nea Marine ?

— Cum facem, mă, să ştim dacă s-a-necat cineva ?

— Vino după mine !

Buloi şi Vetrineanu înotară aproape o jumătate de ceas pe mijlocul Dunării, cercetînd prin întuneric fiecare frîntură de lotcă, fiecare otorac, fiecare bucăţică neagră, plutitoare. Nici o lotcă nu rămăsese

întreagă. Oamenilor nu le venea să plece spre mal fără lotci. Înotau de colo-colo, pipăind a zecea oară aceeași frîntură de lotcă, tresărind și sperînd fiecare să-și găsească lotca întreagă. Tîrziu începură să înoate cu toții spre mal, cîte doi, cîte trei, vorbind între ei. Apa nu era prea rece. Dunărea era netedă și lucioasă. Vîntul nu adia din nici o parte și glasurile groase se auzeau ici-colo, ca niște măcăituri răgușite de rațe, care se îndreaptă în cîrd spre mal.

Vetrineanu rămăsese în urmă de tot și înota în dreapta lui Ceafalan. Marin Buloi în stînga lui Ceafalan. Vetrineanu vorbea cu Buloi, Buloi cu Vetrineanu, îl întrebau cîte ceva și pe Ceafalan, dar Ceafalan, între ei, pufăia pe sub mustăți, scuipa din cînd în cînd pe deasupra apei și nu-i răspundea nici lui Vetrineanu, nici lui Buloi. Cîteodată se întorcea cu fața-n sus și rămînea așa, mai în urmă, privind ceața deasă prin care începuse să se întrezărească cerul vînăt. Ceafalan, cum se răsturnase, fusese izbit în frunte de-o fîșie nituită din ciocul șlepului, și nici acuma, tot pipăindu-se, nu credea că mai are capul întreg. Se lăsa mereu la fund, căutînd să-și răcorească fruntea, se lăsa moale în voia apei, plutind nemișcat și adunîndu-și puterile. Se pipăia la fruntea gogonată ca un pepene, își clătina capul în părți și-l smucea, încercînd parcă să-l aducă la loc. Simțea că o să-i plesnească ceva înăuntru și se întorcea cînd pe față, cînd pe spate, căutînd să se limpezească. Odată, cînd se întoarse pe spate, văzu că cineva abia înoată în urma lui, plesnindu-și palmele cu nădejde, dar rămînînd tot pe loc. Se opri și așteptă să se apropie omul.

— Miule ! Tu ești ?

— Io !

— Ce rămîi așa în coadă ?

— Mi-a spart șlepu' cambura a doua oară ! Nu mai poci de spinare ! Te pomenești că mi-a mai scos o cocoașă !

După felul cum înota, Ceafalan băgă de seamă că Miu n-arată a om frînt de șira spinării. Nu putea un om atins în șira spinării să-noate așa tare din mîini.

Altă parte a trupului îi atîrna mai grea lui Miu. Îl lăsă pe cocoşat să i-o ia înainte şi se băgă la fund în spatele lui, întinzînd mîinile şi pipăind. Ieşi repede afară şi începu să-noate mai tare, lăsîndu-l pe Miu-cocoşatu singur. Tîrziu, văzîndu-l că rămîne prea de tot în urmă, se opri şi strigă :

— Aruncă-le dracului, mă, c-o să te-neci ! Ce te lăcomeşti ?

Miu nu-i răspunse nimic. Rămînea însă tot mai departe, gîfîind. Ceafalan înotă îndărăt spre el şi-l întrebă aspru :

— Nu le scoţi, mă ?

— Acuma nu se mai poate, nea Radule ! sforăi Miu.

— Taie-le carîmbii ! Dă-le dracu' !

— Am pierdut cuţitu' cînd ne-am răsturnat !

Ceafalan se apropie de cocoşat şi-i întinse pe deasupra apei cuţitul lui.

— Na ! Multă minte-ţi mai trebuie şi ţie !

Miu se făcu nevăzut. Îşi tăie carîmbii cizmelor cît ţine fluierul piciorului şi scăpă repede de ele. La început Miu voise să-şi păstreze cizmele, pe urmă încercase de mai multe ori să scape de ele, dar, pline cu apă, cizmele nu-i mai ieşeau din picioare. De înecat poate nu s-ar fi înecat, însă cine ştie cum ar fi ajuns la mal. Îi întinse cuţitul lui Ceafalan şi, simţindu-se ca un fulg, se luă după oameni, grămadă. Pe urma lui, Ceafalan, cu faţa-n sus, se gîndea într-una la atacul piratesc al nemţilor, la lupta pe viaţă şi pe moarte care se încinsese pe ascuns. Nu, nu trebuiau să mai iasă pe baltă şi nici pe Dunăre, noaptea. Ceaţa şi noaptea neagră fuseseră de data asta de partea nemţilor, care se dăduseră de gol că de-acuma încolo au trecut la atacuri disperate. Ceafalan se răsuci şi se băgă la fund. Cînd ieşi, pufăi şi încercă să înoate pe faţă. „Şase lotci prăpădite !" Capul îl mai slăbise. Apa rece îi limpezea parcă tulburarea fierbinte care-i încingea fruntea. „Din prostia şi lăcomia noastră !" Începu să înoate cu braţele pe-afară, să despice cu pieptul lat apele netede

și întunecoase. Îl ajunse din urmă pe Miu-cocoșatu. apoi pe Vetrineanu :

— Tudore, ieșim cîte unu', cîte unu', fiecare în altă parte. Poți să știi că nu ne-așteaptă altă bucurie pe mal ? Ne întîlnim la abator.

— Le-am spus și eu oamenilor.

— Buloi unde e ?

— În frunte.

— Să nu facă fo prostie ! Ieșim noi întîi.

— A și făcut-o !

— Ce ? se miră Ceafalan întorcîndu-se iar cu fața la cer și pipăindu-și tîmplele.

— Păi... cu Nise.

— Ce-a avut cu el ? !

— I-a spus Nise că el e de vină că ne-am răsturnat !

Ceafalan simți o înjunghietură în amîndouă tîmplele odată. Înotînd pe spate, șopti mai mult pentru el :

— Dacă și-ăla nu tace și nu-și vede de treabă !

După un timp, întrebă mai tare :

— Și unde e Nise ?

— În frunte. I-a crestat mușchii la dreapta. Lasă-l, că n-are nici pe dracu' !

— Măi-măi-măi ! șopti iar Ceafalan. Ei nu bagă de seamă ce e pe lume ! Ei nu bagă de seamă cum încearcă ăștia să ne omoare ca pe niște cîini ! Se mai înjunghie și ei între ei ! Ceafalan avu o tresărire și întrebă repede, cu glasul ridicat : Da' Ivanca... Ivanca a ieșit de sub șlepuri, Tudore ?

— E cu ei, înainte.

Vetrineanu începu să înoate pe lîngă Ceafalan, ascultîndu-i răsuflarea șuierătoare și căutînd să priceapă de ce tot rămîne în urmă. Întrebarea atît de întîrziată despre Ivanca arăta că Ceafalan ascunde ceva. Vorbea cu un glas mai schimbat și înota aproape numai pe spate. Altceva deosebit nu vedea Vetrineanu în purtarea lui. Abia la mal, după ce oamenii se răspîndiră prin port, iar el, Ceafalan, Buloi și Ivanca ajunseră sub felinarul de la abator, văzu fruntea gogonată și vînătă a lui Ceafalan. Omul avea

privirile tulburi și rătăcite, deschidea din cînd în cînd ochii mari, îi închidea, rămînea cu ei așa strînși și deodată îi deschidea mai mari, mai lacomi, încercînd parcă să vadă mai limpede și să iasă la lumină. Își înghițea omușorul gros, clipea zbătîndu-și pleoapele umflate, răsufla adînc și mergea tot în urma lui Vetrineanu, a lui Buloi și a Ivancăi, ferindu-se de privirile lor. Se grăbiră toți patru spre casa lui Buloi.

În port era zarvă mare. Pescarii, femeile și copiii forfoteau pe ulițe, cîinii lătrau dușmănoși, umbre de-o clipă se arătau pe după garduri și se făceau nevăzute în întunéric. La poartă, nevasta lui Marin Buloi, zărindu-și bărbatul numai în izmene, urmat de încă trei oameni aproape goi, dete un țipăt ascuțit și-o rupse la fugă în casă, crezînd c-a văzut stafii. Buloi se luă după ea, o ajunse în odaie și-o zgîlțîi :

— Ce e zarva asta în mahala, fă ? Spune repede !

— Marine ! Marine ! Ce-ai pățit, Marine ?

— Spune, fă, repede, n-auzi, ce e zarva asta în port ?

— Pleacă, pleacă, pleacă nemții de la comandament, Marine, aproape toți ! Nici n-am apucat s-aținesc și vine Ghița a lui Istode la mine, cică : „Sări, lele Floareo, că pleacă șlepurile nemțești ! Nici nu mai le descarcă ! Șapte șlepuri, unu' lîngă altu', încărcate cu armament și oameni, pleacă la deal, grămadă ! Le trage un vapor cît toate zilele !"

Buloi se așeză pe marginea patului și-i făcu semn cu mîna să tacă :

— Va să zică alea fuseră !

— Le-ați văzut și voi, Marine ?

— Le-am văzut. Scoate niște țoale uscate. Zdrențe, rupturi, tot ce ai. Și-o rochie ! Buloi se ridică în picioare și smuci dintr-un cui o pereche de pantaloni peticiți. Îi trase pe el și începu să umble prin casă, apucînd din mîinile muierii cîte o cămașă ruptă, cîte o zdreanță de pantaloni, cîte un flanel peticit, aruncîndu-le grăbit afară, în curte.

Femeia se uita la el prostită și-o bănuială care o sperie încolți numaidecît în mintea ei chinuită. Abia

după ce aruncă afară îmbrăcămintea, Buloi se așeză din nou pe pat și se uită fioros la muiere :

— Ne despicară șlepurile nemțești pe toți, în două, la mijlocul Dunării ! Șalupa ne-a ținut ce ne-a ținut reflectorul în ochi și pe urmă șlepurile ne-a frînt lotcile la toți ! Sînt oameni goi afară ! O să-ți aducă zdrențele îndărăt ! Dă-i Ivancăi o rochie.

Muierea lui Buloi începu să-și frîngă mîinile și să se vaiete.

— Dă-i Ivancăi o rochie uscată, n-auzi ? răcni Buloi la ea.

— De unde rochie, Marine — șopti femeia îngrozită de cele auzite — mă știi tu pe mine plină de rochii ? Doamne ferește !

— Atunci scoate-o p-aia după tine, că tu rămîi aici, da' ea n-are cu ce ajunge pîn-acasă ! Scoate-o, n-auzi ?

Femeia își apucă numaidecît cu amîndouă mîinile tremurînde poalele rochiei și, aplecîndu-se, le trase cu greu peste cap. Cînd se-nălță din șale, Buloi ieșea pe ușă cu rochia în mînă. În curte se auziră mai multe glasuri groase, apoi oamenii se depărtară, trîntind poarta în urma lor. În uliță, Ceafalan, Vetrineanu și Ivanca se opriră o vreme și priviră peste întinsul Dunării. Departe, la vale, pe după ostroavele din dreptul Dusuiului, se zăreau, abia pîlpîind, mai multe luminițe așezate cruciș stingîndu-se și aprinzîndu-se ca niște stele îndepărtate.

— Hă, hă ! rîse Vetrineanu. Ia uite, nea Radule ! Monitoare romînești !

Ceafalan privea tot într-acolo.

— Le-a adus la iernat, măi băiete ? La adăpost ? Închipuiește-ți acum și tu cam pe unde trebuie să fie frontul dacă ăștia ajunseră să-și pitească vasele tuma' p-aici !

Dar sfîrșitul la care se gîndea Ceafalan mai cerea noi și noi sacrificii, mai făcea noi și noi victime, și-și răsucea ființa în lupte crîncene, storcînd vieții tot ce avea mai bun. Zi și noapte plecau din țară trenuri încărcate cu grîne și vite, zi și noapte gar-

nituri lungi, nesfîrşite, trase de locomotive puternice luau drumul Germaniei hitleriste. Ca o caracatiţă flămîndă şi lacomă, Germania trăgea cu ghearele spre ea, pe toate liniile de acces, mii şi mii de şiruri de vagoane tixite cu vite adunate de prin satele romîneşti, şi de prin abatoarele oraşelor romîneşti, mii şi mii de vagoane pline cu grîne abia strînse de pe cîmpiile mănoase ale Romîniei. Forfota mare era noaptea. Unele trenuri luau drumul răsăritului, ajungînd din urmă armata germană, golindu-se în cazanele veşnic pline ale unităţilor germane de pe front. Cele goale se-ntorceau grăbite să-şi ia încărcătura şi din nou goneau gîfîind afară din ţară, încercînd să umple fie groapa fără fund a foametei din Germania, fie stomacul pretenţios al unităţilor germane de pe front. Hrana diviziilor romîneşti din răsărit nu constituia o problemă pentru guvernul lui Antonescu, pentru că „romînul are şapte vieţi în pieptu-i de aramă" ; el cînd este flămînd luptă mai cu avînt şi mai cu patriotism ; el este învăţat cu sărăcia şi cu mizeria şi este singurul soldat din lume care se îngraşă la militărie. Cel mai bine o duceau însă unităţile germane de elită aflate în ţară. Răspîndite în toate oraşele Romîniei, aceste unităţi îşi lăsau ofiţerii şi soldaţii să cutreiere străzile şi magazinele, să petreacă zi şi noaptea prin localuri cu femei uşoare şi cu fete smintite, încîntate de ţinuta elegantă şi manierele reci ale ofiţerilor germani. În marile oraşe altfel se simţea războiul, şi lumea care avea petrecea ca înainte de moarte, bînd şi mîncînd, cîntînd şi dansînd, de parcă o făcea de fiecare dată pentru ultima oară în viaţă. Tîrfele erau la preţ mare, ele ştiind şi de data asta să-şi găsească parteneri de petrecere în străini — şi se părea că ele o duceau chiar mai bine în această perioadă în care bărbaţi ameţiţi de vîrtejul războiului, aşteptînd să plece pe front sau scîrbiţi de crimele pe care le săvîrşeau în serviciile secrete, îşi găseau clipe de desfătare şi uitare în braţele pricepute în înlănţuiri şi împerecheri cu gust de apă sălcie şi chemări de mincinoase plăceri. Acea lume de mult aşezată în apartamentele

Bucureștiului, învățată cu traiul bun și pricepută să se descurce în orice împrejurare, își găsise îndeletniciri multiple care-i aduceau cîștiguri mai mari decît în vreme de pace și, ca-ntotdeauna, benchetuia împreună cu „aliații" străini. Familiile „bune", înstărite, cu saloane deschise, îi primeau în vizită pe ofițerii germani stilați, mamele priveau cu admirație fiicele, devenite femei la cincisprezece ani, cum își strivesc sînii prea dezvoltați de pieptul ofițerului german, înfierbîntînd pînă la topire crucea de fier rămasă între cei doi încolăciți. Ce poți să-i ceri unui om care nu vede nimic în afară de ce nu este el? Fiecare bogătan se gîndea cum să-și învîrtească afacerile, iar dacă dădea cuiva ceva, asta numai în schimbul unui avantaj văzut sau nevăzut și negreșit mai mare decît serviciul pe care-l oferea. Altfel, se simțea înșelat, fără profit, și cum profitorii vieții, ai muncii altora, sînt adevărații viermi ai sufletului omenesc, tot ei se rugau și de prelungirea războiului, după cum tot ei lucraseră și la izbucnirea lui. Așa cum pe uscat se încrucișau trenurile lungi, cu santinele nemțești de pază la ușile vagoanelor sigilate, tot așa și pe Dunăre se încrucișau, mergînd în sus și-n jos, vapoarele, remorcherele în loc de locomotive, tîrșîind în urma lor șiruri lungi de șlepuri, în loc de vagoane, păzite și ele de santinele în uniforme albastre, cu zvastica neagră pe mînecă și la revere, cu casca de oțel verzuie îndesată pe ochi, cu cureaua pe sub bărbie ca la tichiuțele de copii, ca la motocicliști, ca la căștile de coloniali. Silozurile de la Balta, ca și cele din alte porturi dunărene, rămăseseră de mult goale, iar căruțele care veneau încărcate cu saci sau cu prelate nu mai descărcau grînele în silozuri, ci de-a dreptul în șlepurile trase la pontoane. Șiruri nesfîrșite de căruțe țărănești își așteptau rîndul la debarcadere, căruțe cu caii slăbiți, cu coastele îndoite în afară ca la schelete, mînați de femei cu ciumbere negre pe cap, sau de băiețandri galbeni și triști, cu căciuli ciobănești pe cap în vreme de vară.

Noua recoltă fusese adusă la debarcadere și la gări direct de la cîmp, ultimele vite fuseseră de mult transportate și sacrificate pentru „victoria asupra bolșevismului". Se trecuse de mult la selectarea cailor și nu puțini începuseră să regrete deja vremea cînd se mai găsea și salam din carne de cal. Trecuse vremea cînd nemțoaica de la magazia comandamentului german din Getuza ieșea înaintea mașinii încărcate cu pulpe de vacă, aduse de la abatorul portului, întindea lîngă mașină o prelată și, urmărind jumătățile și sferturile de vită, pe care hamalii le cărau în magazie, oprea din cînd în cînd pe cîte unul din drum, făcea cu un cuțit din baionetă o tăietură în halca din spatele omului și-i făcea semn s-o arunce jos, pe prelată :

— Nicht gut ! Alt !

Pe urmă, pulpele refuzate le încărca la loc în mașină și le trimitea îndărăt la abator, ca respinse, cerînd în schimb altele. Pulpele refuzate apăreau rareori în hala Getuzei și atunci era moarte de om și nebunie de cîini. Oamenii și cîinii laolaltă urlau, înghesuindu-se pentru un sfert de carne, și întotdeauna, și unii și alții, după ce nu mai rămînea nimic din ciolanele puse în vînzare, se încăierau între ei ca fiarele. Cei mai răbdători ședeau departe pe chei și priveau nepăsători bătaia din curtea halelor. „Mai bine lipsă !" își spunea fiecare și pleca acasă mut și înrăit : „Nu, că dacă se poartă cu noi așa, dacă ne-aruncă împuțiturile și ce nu le place lor, dacă am ajuns aici, însemnează că e sfîrșitul !" și, ciudat, Vetrineanu băga de seamă că mai mult lumea străină de port, lumea necunoscută se bătea la cozile de la hale, mai mult oamenii îmbrăcați orășenește. Pescari nu vedeai nici unul vîrît în mulțimea înnebunită de foame, și nici pescăroaice. Rareori zăreai cîte un ciumber negru, legat în colț, zbătîndu-se printre oamenii care răcneau, dar destul de repede îl vedeai țîșnind cu greu din hărmălaie, afară.

Într-o zi, Vetrineanu o văzu fugind din coadă pe Dionița a lui Zbîrcea, cu părul desfăcut pe spate ca

la o fată, cu ciumberul într-o mînă și cu un coșuleț gol într-alta. Strîngînd coșulețul între genunchi, Dioniția își făcu părul la repezeală coc și ieși din hală blestemînd cu glas pițigăiat :

— Fir-ați ai dracu' de nemîncați, că m-ați jumulit ca p-o găină opărită, găsi-v-ar să vă găsească de jagardele țigănești ! Vîrîți-vă și bateți-vă pînă v-o țîșni zerul din voi pe buric, găsi-v-ar de țîcniți la cap ce sînteți, da' lăsați omu' să iasă și să scape dacă i s-a urît să aștepte degeaba, damblagiilor, că parc-ați înnebunit ! Nu poate omu' s-apuce nimic de voi, mînca-v-ar să vă mănînce buba de venetici !

— Huo ! îi strigară cîțiva din coadă.

— Huo, ă ? Stați că v-arăt eu vouă „huo", stați că v-arăt eu vouă să vă mai hărtăniți ca dulăii după ciolane...

Dioniția se-ntoarse în hale și puse mîna pe-un furtun gros de pe jos, lăsat să curgă într-o gură de canal. Suflecîndu-și mînecile bluzei negre, astupă cu palma jumătate din gura furtunului, și apa începu să țîșnească la depărtare, unduind jetul în înălțimi. Dioniția potrivi furtunul drept asupra cozii pestriță și, fără să bage în seamă zbieretele disperate ale mulțimii, începu să ude adunarea de la cap spre coadă. Măcelarul pieri în prăvălie, iar oamenii de la coadă, țipînd și înjurînd, începură să fugă din fața furtunului în toate părțile, ca niște găini zgornite. Unul dintre codaci însă, rămas din întîmplare pe loc, ud leoarcă și zăpăcit, văzîndu-se singur, se repezi la ciolanele rămase pe tăietorul de afară, luă în brațe patru bucăți și-o rupse la fugă, gîfîind, spre porțile largi ale halei, urmărit din urmă de jetul de apă din furtunul Dioniței. Pînă să se întoarcă gloata îndărăt, Dioniția cumpără două ciolane pentru negustorul la care slujea în ziua aia, și pentru care venise la piață, și plecă mulțumită, tot uitîndu-se în coșulețul de papură din mînă. La ieșirea din hală, îi țîșni înainte un vlăjgan osos, un fel de vagabond al pieții, ud leoarcă și dîrdîind :

— Ce faci pe grozava p-aici ? Vrei să-ţi scuipi fasolea pe ciment ?

Dionița se făcu palidă şi privi în jurul ei, căutînd ceva s-apuce în mînă. Negăsind însă nimic, îi zîmbi drăgălaş vlăjganului şi arătă cu mîna spre chei, către Vetrineanu :

— Eu vreau să-mi scoţi matale dinţii, da' stăi să-l întreb şi pe fiu-meu ! Vino-ncoace, să-l întrebăm ! Şi-l apucă pe vlăjgan de mîneca ruptă, tîrîndu-l după ea.

Băiatul se smuci la disperare, uitîndu-se cu teamă la pescarul înalt, cu brîu roşu şi cuţit în stînga, care şedea nepăsător pe chei, privind la mulţimea ce se îmbulzea din nou în faţa măcelăriei.

Abia cînd nu se mai aduse nimic-nimic de mîncare la hale se linişti lumea cu totul, căzînd într-o muţenie şi liniște ca-n nopţile adînci de vară într-un sat fără cîini, cînd nici vîntul nu mai are putere să mişte frunza foşnitoare, cînd nici omul nu mai aude răbufnirile îndepărtate ale lumii de dincolo de zări şi nici ecourile închipuite ale auzului său treaz ; se răriseră pînă şi copiii pe uliţele Getuzei şi zăceau trîntiţi pe la umbră, pe prispele lipite cu pămînt galben pe jos, netezit de mîna aspră a gospodinei.

În capul cheiului se strîngea grămada de oameni fără treabă, şi-ntr-o tăcere desăvîrşită şedea fiecare cu faţa la Dunăre, pe şcondrurile groase şi lungi, aşezate unul peste altul. Priveau ceasuri întregi faţa netedă şi largă a Dunării, care strălucea în bătaia arzătoare a soarelui, sticlind şi clipind mereu în alte locuri şi purtîndu-şi în liniște la vale apele repezi şi nesfîrşite, zăceau în aşteptare de moarte, privind întinderea mişcătoare a apelor. Dar nu trecea un ceas şi de la Cotul Mare se ivea un remorcher negru, tîrşîind în urma lui zece-douăzeci de şlepuri încărcate pînă sus, cu trupurile grele ascunse în adîncul fluviului, şlepuri uriaşe, arătîndu-şi însă la faţa apei doar o fîşie lată de patru palme şi cabina cîrmaciului, albă şi plutitoare. Remorcherul scotea fum negru-cenuşiu pe coşul lung, despletindu-şi într-una în urma lui niște plete negre, zburătoare şi pieritoare,

spre cerul senin. Pompa de apă din dreapta țîșnea în Dunăre la fiecare stînjen, pe covertă se vedea cite un marinar cu flanel vărgat, legănîndu-se alene de colo-colo ; sus, pe coverta de comandă, căpitanul, gol pînă la brîu, dar cu șapca pe cap, ședea rezemat de peretele alb al cabinei și fuma, privind nepăsător spre malurile Getuzei. Nici n-apuca să treacă remorcherul prin fața portului, depărtîndu-se cu toată viteza spre gurile Dunării, și de la vale se ivea, încrucișîndu-se cu el, alt remorcher, mai puternic, care tîrșîia după el alte două șiruri de șlepuri tot atît de încărcate, dar urcînd mai silnic la deal, înnegrind și el cerul cu dîre lungi de fum negru, risipit în văzduhul încins de deasupra Dunării. Ochii pescarilor urmăreau încruntați încrucișarea remorcherilor și abia cînd cei doi căpitani se salutau trăgînd de sirenele cu țiuit gros și hîrîitor, cîte un pescar răsufla rînjind, scrîșnindu-și dinții :

— Se salută ! Sînt puși pe treabă ! Ce-o crede ei, c-o să ție mult căratu' ăsta ? Nu, o să se termine, nici o grijă ! Nici la noi nu e izvor ! Ia tu gaz, ia tu grîu, ia vite ! Nu e izvor, nu ! O să se termine !

Moș Caraghios se hlizi la vorbitor :

— Și voi ce așteptați, mă ? Că sînteți mai tineri ! Să care tot ?

— Nu ! Săr acușa în lotcă și mă duc și-i trag la mal, la noi, la Getuza, îi iau la remorcă ! se strîmbă pescarul, și el destul de vîrstnic. Ia uite, santinela nemțească îmi face semn să mă duc, să ne dea și nouă un șlep cu grîu !...

Supărat de batjocura pescarului, moș Caraghios mormăi ca pentru el :

— Atunci așteptați să care tot, că nici nu mai are mult ! Voi vă speriați de zece-cincisprezece vapoare pe care le vedeți pe zi ? Ia să vă uitați noaptea pe geam, să vedeți ce puhoi curge ! Eu cînd n-am somn mă uit la ele, și pe urmă nu mai dorm mai de loc ! Măi, da' ne-a sărăcit de tot, măi oameni buni ! se gîjîi dintr-o dată moș Caraghios, ridicîndu-se în picioare. Măi, să știți că d-aia a vrut Dumnezeu să izvorească Dunărea din Germania, ca să care din Ro-

minia griușoru' nostru, măi oameni buni ! Încarcă d-aici și duce la deal, în Germania ! Încarcă d-aici și duce la vale, pe front, pentru armata germană ! Îi hrănește p-ăștia din țară, o armată întreagă, și să fie al dracu' cu mă-sa care vă minte, mi-a spus un orășean ieri că în București și-n toată țara e o poștă dinadins pusă, o poștă militară care duce pachetele trimese de nemți în Germania, la neamurile lor ! Sînt plini de bani, auzi ? Intră în toate prăvăliile, cumpără tot, împachetează și direcția Germania, băiatule ! Cumpără vite și le vîră la cazan, cumpără porci, păsări, tot, tot !

— Bine că le cumpără și nu le ia cu japca !

— Ha-ha-ha ! rîse cu poftă moș Caraghios. Măi Miule, tu tot ca-n tinerețe ai rămas ! Tot cu minte de porumbel ! Măi băiatule, tu-ți vinzi lotca dacă-ți dă două mii pe ea ?

— Face patru mii.

— Eh, patru mii ! Dacă-ți dă patru mii o vinzi ?

— De ce s-o vînz, ce mă fac eu fără lotcă ! ?

Moș Caraghios se așează mai bine pe bila de lemn, între pescari, și zîmbi către Miu :

— Da' dacă-ți dă șase mii ? !

— O dau, și-mi fac alta ! Îmi rămîne cîștig !

— Nu-ți dă, măi Miule, ție neamțu șase mii pe lotcă ! rîse moș Caraghios, răsucindu-și vîrfurile mustăților în jurul degetelor arătătoare și urmărindu-și gîndul lui de la început. Nu-ți dă, mă, nici patru mii, că lotca nu se mănîncă, auzi ? E bună nițeluș la rechiziție, și atunci pe de gratis. Da' încolo n-are ce face cu lotca ta ! E, da' cu vitele e alta, măi băiete ! Lotca țăranului este vaca și pămîntu' ! Adicăte grîu' și lăptișoru' pentru copii ! P-astea le cumpără neamțu ! Și dă și mai mult pe ele, dacă dă ! Da' țăranu de unde-și cumpără altă vacă, dacă le-a strîns, le-a cumpărat și le-a tăiat pe toate ? De unde-și mai cumpără alta ? Poți să-mi spui ?

— Știu eu ce vrei să-mi toci matale mie, se strîmbă Miu-cocoșatu. Vede toată lumea ! Suferă ! Da' așa cum ți-am spus : o să se termine și la noi, și-atunci să vezi...

Moș Caraghios ceru o țigară de la un pescar de lîngă el, oftă bătrînește și-i răspunse lui Miu, mai potolit și cu părere de rău în glas :

— Tu o ții p-a ta, măi Miule ! Că „o să se termine", „o să se termine" ! Dacă stăm cu mîinile-n sîn și ne uităm la vapoare cum ni se plimbă pe dinaintea ochilor, sigur c-o să se termine bucatele !

— Da' ce vrei să facem, măi nea Tună ?

— Trage și tu cu urechea la oameni ! C-o să afli ce purtări trebuie să avem ! N-auzi că-n toată țara muncitorii din fabrici le vîră bețe-n roate ? Sînt speriați nemții !

— Lasă că nici noi nu i-am ținut și nu-i ținem în brațe ! Sînt alții mai deștepți ca noi, care o să ne facă semn cînd și cum ! Nu-mi veni matale cu anasîna !

— Eh, draci ! Viu eu cu anasîna ! mormăi moș Caraghios supărat. Vrusei și eu să te limpezesc, da' dacă zici că știi mai multe ca mine, tac !

Miu se ridică și veni lîngă moș Caraghios, vorbindu-i în șoaptă. Pescarii priveau mai departe curgerea largă a Dunării, petreceau cu uitături încruntate, cu pleoapele strînse și umflate, șirul șlepurilor care piereau după insulele de la Dusui. Unul dintre ei, asemănîndu-și pesemne gîndurile cu vorbele lui moș Caraghios, se ridică în picioare, potrivindu-și brîul și cuțitul, și zise privind cerul pustiu și albicios :

— Nu crez să fi trecut în anii ăștia pe cer atîția nori cîte vapoare nemțești, încărcate cu cereale de la voi, văzurăți ducîndu-se la deal spre Germania, sau la vale, spre front ! Da' să știți de la mine că degeaba-i îngrașă ! Dacă vine unu' sătul și voinic la mine în curte sau în casă să se facă stăpîn, să-mi ia tot, îl tai și-l curăț de pe fața pămîntului și așa nemîncat și uscat cum sînt ! Nu poate să mai ție asta mult ! S-a simțit de la început și se simte mereu că neamțu' a dat năvală pe nedrept peste om ! A vrut lărgime, a vrut pămînt și slugi care să facă traiu' boierilor și mai îmbelșugat, și o să piarză acuma și ce-a avut ! N-o să-l mai aibă ! Hă ! O să vedeți voi ! Aseară-mi spuse nea Radu Ceafalan că-i aleargă rușii pe nemți

cu tancurile din urmă, că ce spune la radio şi-n jurnale : „lupte crîncene", „inamicul a suferit pierderi însemnate", miroase cît de colo că i-a luat la goană. A venit al lui Ispas aseară, de pe front...

— Ee ! se miră moş Caraghios. Şi de ce nu iese la drum ?

— Cu ce ? Nu mai are picioare !

— Gheorghe, mă ? ! sări un pescar în picioare. Gheorghe al lui Ispas, mă ?

— Păi da' cine ?

— N-are picioare Gheorghe, mă ? se răsti aproape pescarul, înecîndu-se de mirare şi căutîndu-se prin buzunare de tutun.

Dar cel care vorbise nu-i mai răspunse la întrebarea plină de uimire şi durere. Tăcură cu toţii, adîncindu-se într-o linişte tristă şi grea, într-o muţenie dureroasă şi crîncenă ; pe feţele tuturor se vedea o strîmbătură de greaţă care le cutremura trupurile şi le înjunghia inimile chircite. În închipuirea lor se silea să intre imaginea de necrezut a flăcăului înalt şi vesel, Gheorghe Ispas, fără picioare, tîrîndu-se în mîini, cu ciotul trupului înfăşurat în zdrenţe, sprijinindu-se în două bucăţi de lemn strînse în pumnii mari şi grei, aşa cum văzuseră atîţi invalizi fără picioare, rămaşi din 1916. Dar fără voia lor, în închipuire le revenea tot flăcăul înalt şi zîmbitor, cu umeri largi şi legănaţi, cu palmele grele atîrnîndu-i în părţi, cu mers sprinten şi legănat de om de apă.

Tîrziu, pescarul care vorbise zdruncinînd atît de adînc sufletele oamenilor răspunse aproape în şoaptă la întrebarea care i se pusese. Glasul lui de bas însă îi era gros şi hîrîit, trist şi tremurător :

— A venit la spital, nu acasă. L-a văzut nea Radu. Nu trebuia să vă spui. Mă-sa nici nu ştie. Să tăceţi din gură. Îl crede întreg. Îi duce mîncare la pat şi crede că-i lipseşte numai o coastă. E rănit şi la subsuoară. Omul oftă şi ridică glasul către moş Caraghios : Ăsta e cel mai scump aliment pe care l-am dat nemţilor, neică Tună, şi încă pe de gratis ! Carnea de tun ! Omul scrîşnea fără să vrea din dinţi, schimonosindu-şi faţa încruntată şi tot potrivindu-şi brîul lat. Ne-a

vîrît copiii şi pe noi în foc ! Da ! Nu carnea de halit ! Carnea de om ! Ăsta e cel mai scump aliment pe care ni l-a luat neamţu' ! Oamenii ! Tineretu' ! Viaţa lor, neică Tună ! Şi dacă Antonescu şi Mihai, care dictează foamea şi omoru', n-o să intre amîndoi într-un coşciug, dacă n-o să-i vîre de-alde noi în groapă, să nu mi se mai întoarcă nici băiatu' din foc ! răcni sălbatic pescarul, om liniştit şi aproape mut de felul lui, ca şi cînd moş Tună Caraghios ar fi fost vinovat de toate relele războiului nemţilor şi de prelungirea lui.

Plecă la deal pe uliţa lui Secărăşu, lăsînd în urma lui o adevărată ceartă. Moş Tună Caraghios se silea să-i convingă pe pescari că el nu l-a supărat cu nimic pe Niculae Istode, omul care plecase.

— Alta e pricina supărării lui ! Ce dracu', voi nu ştiţi cu toţii că i-a murit ginerele pe front ?

Vetrineanu tăcea, făcîndu-se că nu vede privirile oamenilor îndreptate asupra lui. Îi lăsa pe oameni să-şi arate gîndurile şi simţirile, îi lăsa să se ciorovăiască între ei şi nu se băga în vorbă decît atunci cînd era nevoie, ţinîndu-se din răsputeri să nu vorbească nici atunci. Din cauza asta îşi luase obiceiul să umble întotdeauna împreună cu Ceafalan, cu Cîrnu sau cu moş Caraghios, şi chiar cu Buloi, oameni care erau respectaţi de pescari şi a căror vorbă avea greutate. Căuta însă în fiecare zi să nu stea cu mai mult de doi-trei oameni lalolaltă, iar cînd era nevoit să stea cu mai mulţi, ca acuma, nu vorbea nimic şi-l înghiontea pe Vasile Cîrnu să facă în aşa fel, să-l ia dintre oameni. Borea şi poliţia erau numai cu ochii pe el. Şi oamenii îl înţelegeau pesemne, căci de la o vreme nu se mai mirară că nu vine prea des între ei, ci dimpotrivă, îl ocoleau, salutîndu-l de departe, cu subînţelesuri, cu zîmbete conspirative, ca şi cînd între ei se stabiliseră termeni secreţi de care nu trebuia să afle nimeni.

La Getuza, cît căutară şi scormoniră autorităţile în cei trei ani de război şi cîţi agenţi trimise poliţia printre pescari, nu putură să afle nimic. Pescarii se cunoşteau prea bine între ei şi-l dibuiau cît de colo

pe străinul care se ivea la cîrciumă, la horă, sau în alte împrejurări : botezuri, bătăi, înmormîntări. Iar dintre pescari, cît se străduiră autorităţile în fel şi chipuri, nu reuşiră să cumpere nici unul din aceia care credeau ei că ar fi ştiut secretul, creierul care-i conducea. Despre muieri nici vorbă. Lasă că pescăroaicele nici nu ştiau nimic de la bărbaţi, dar nici nu s-ar fi încumetat să trăncănească ceva faţă de vreun străin. Ele între ele, pe întrecute. O singură dată încercase o femeie de la marginea portului să-l tragă de limbă pe Vasile Cîrnu, la beţie, şi fu găsită la treizeci de kilometri, după trei zile, plutind pe Dunăre, cu pîntecul mare ca de gravidă, plin cu apă, cu o vînătaie grozavă sub bărbie. Cînd veniră la Getuza autorităţile de la vale să se intereseze de ea, nici nu mai făcură prea multă zarvă cînd aflară că femeia n-avea pe nimeni în port şi că fusese liberprofesionistă la bordelul de la marginea portului, pe malul înalt, de unde, poate, beată, căzuse în Dunăre.

În vremea asta, soldatul din pichetul de grăniceri îşi ducea în voie activitatea, şi de cîte ori se întîlnea cu Vetrineanu, îi şoptea cu nerăbdare : „Abia aştept să ne eliberăm şi să cunosc de la om la om pe acest Ceafalan al tău, pe Buloi, pe Vasile Cîrnu, pe moş Caraghios, pe fata aia neînfricată pentru care spui că ai dragoste şi admiraţie ! Ee, ţi-am spus eu, oameni ca ăştia trebuia să-i aduci pînă acuma în partid !“ Vetrineanu zîmbea stînjenit : „Ai dreptate !... Da' tot eu îi aduc !“

Ca niciodată, pe faţa tristă a Getuzei se ivise în ultimii ani o aluniţă neagră, cu o cruce în vîrf şi cu o curticică în care se înşirară una lîngă alta, rînduri-rînduri de cruci albe din lemn tare, pe care şedea scris, cu vopsea cafenie, numele celor căzuţi departe de ţara lor, numele soldaţilor care purtaseră printre gloanţe căştile verzui atîrnate acuma în vîrful crucilor rînduite şi înghesuite una lîngă alta, împrejmuite cu stîlpi albi, ca nişte semne de kilometraj unite prin lanţuri groase şi noi : biserica „Eroilor“ ; o bisericuţă mică şi nouă, în faţa căreia

fură îngropate resturile primilor „căzuți eroic la datorie", biserica în fața căreia, după primele luni ale războiului, începu să se înfigă doar crucea cu numele celui căzut pentru „apărarea și propășirea neamului romînesc". Și în acea zi călduroasă de vară, cu cer senin și aprins de dogoarea soarelui, zi numită „Ziua eroilor", în care copiii sînt chemați la școală curat îmbrăcați, cu flori în mîini — zi de mai, cînd drumul, aerul miroase a merișor, mirosul înecăcios de mort — autoritățile portului se înfățișau pe podișca din fața primăriei ca să primească defilarea elevilor și, în vreme ce popa Colacmare, cu crucea aurită în mînă, împărțea în cele patru părți ale lumii cuvîntul slujbei, intonînd cu glas gros și tremurător un „Doamne miluiește" neobișnuit de înfiorător — înfiorător nu datorită artei lui preoțești, ci din pricina suspinelor nestăpînite ale mamelor îndurerate — alături, două grupe de grăniceri trăgeau salve scurte, răpăitoare, în cinstea celor căzuți. Atunci din piepturile tinere ale copiilor izvora acel cîntec ciudat și cutremurător, care părea curat și nevinovat, ieșind din glasurile subțiri și gingașe :

„Presărați pe-a lor morminte
Ale laurilor foi,
Spre a fi mai dulce somnul
Fericiților eroi."

Aflat în mulțimea din curtea bisericii, Vetrineanu se gîndea la aceste vorbe ale cîntecului : „Fericiților eroi".

Cît de fericit era căpitanul Pîslaru, bărbat ca bradul, căzut în luptele de la Țiganca, nu putea să mai știe el niciodată ! își spunea Vetrineanu. Cît de fericit și dulce își doarme somnul de veci, n-avea de unde să mai știe niciodată bărbatul lui Gherghina Gaman, care lăsase în urma lui cinci copilași nemîncați ; cît de fericit era caporalul Niculae Ispas, un flăcău din mahalaua Cuțitari, care-și lăsase nevasta tînără a doua zi după nuntă, n-avea să mai știe nici el niciodată. Oare tînăra nevastă a lui Niculae

Ispas şi nenorocita femeie a lui Gaman plîngeau din cauza fericirii bărbaţilor eroi ? Oare mama cernită şi înnebunită de durere a căpitanului Pîslaru plîngea de fericirea băiatului ei ? Oare omul atinge fericirea abia după ce nu mai poate să-şi dea seama de ea ? Oare numai alţii, şi mai ales după moarte, puteau să ştie despre fericirea celor căzuţi ?

„Dezveliţi tot adevărul
Şi le spuneţi tuturor
Cum muriră fraţii noştri
Pentru neam şi ţara lor..."

Nu, nu se potrivea de loc cîntecul „patriotic" cu soarta getuzenilor, îşi spunea Vetrineanu ; era tîmp şi zguduitor de ridicol şi batjocoritor pentru mintea şi sufletele oamenilor cu judecată. Care neam şi care ţară ? Luptele de la Moscova, Stalingrad şi Cotul Donului, lupte nenorocite pentru floarea tineretului romîn, erau pentru neamul romînesc şi ţara romînească ?

„Pe copii la sînul vostru
Alintaţi-i rînd pe rînd,
Povestindu-le cu fală
Al eroilor avînt."

Un strigăt de mamă stîrnea lacrimile şi suspinele mulţimii întregi. Şi în acea zi a anului 1943 sufletele mamelor şi ale nevestelor fură răscolite din nou ; în acea zi, pe uliţele pustii ale mahalalelor nu se mai văzu picior de om pînă noaptea tîrziu. Toţi se fereau de ţipetele şi răcnetele muierilor ascunse în case, toţi ocoleau gospodăriile pe care le ştiau rămase pustii, fără bărbaţi, toţi fugeau de bocetele care-ţi aduceau lacrimi în ochi şi-ţi înfiorau fiinţa de jalea fără de margini a bietelor mame şi neveste. Şi parcă vrînd să se întreacă în a-şi arăta durerea lor, muierile ai căror bărbaţi căzuseră pe front zbierau din toate puterile, din case, şi părîndu-li-se că neauzite de nimeni nu-şi potolesc durerea inimilor

zdrobite, țîșneau afară în curți, cu părul despletit și bluza sfîșiată la piept și începeau să răcnească în mijlocul bătăturii : „Ieși și vino îndărăăăt, Niculaeee, de unde ești ! Scoală și aleargă, Niculae, la copilașii tăăăi ! Vino și le dă demîncare, Niculaeeee... ! Cum te nimeri glonțu' taman pă tine, Niculaeee, c-a lui Botea plecă o dată cu tine și veni îndărăăt ! Ciung, fără o mînă, da' veni, Niculaeeee !“ Din altă curte îi răspundea o mamă răgușită de atîtea țipete, dar cu glasul destul de puternic ca să răzbată peste toată mahalaua mută și pustie : „Grigore al maichii, Grigoreee, ce flăcău harnic și voinic erai tu, Grigoreee, ce mîndrețe de flăcău te făcuseși tu, Grigoree, și prin ce locuri străine îți rămase trupșoru', Grigoreee, că ziceam să te-nsurăm cu a lui Ispas, Grigoreee, și uite acușa că ea s-a măritat cu a lui Sporea, Grigoreee ! N-a mai avut pe cine aștepta, Grigoreee ! Și cum îl lăsași tu pe tat-to, om bătrîn, să muncească, Grigoreee, ce-o să ne facem noi, doi neputincioși, Grigoreee ! Că ziceam să te așezi și tu la casa părintească, s-o aduci pe Maria în casă și să trăim cu toții în pace, Grigoree ! Și vă mîncă la toți capu' neamțu', Grigoreee !“

Duminica, cimitirele și bisericile erau pline cu femei îmbrăcate de sus pînă jos în negru, cu fețele galbene ascunse în ciumberele legate pe sub bărbie și cu mîinile aspre și zbîrcite pe tăvile cu colivă. Lui popa Colacmare îi mergea treaba ca niciodată. Se mai îngrășase, se ținea mai drept în anteriu și, ca tot omul căruia îi merg bine treburile, n-avea nici o nemulțumire și se ferea din răsputeri de certuri și discuții. Dacă-l oprea în drum cîte-o babă mai nepricepută în ale vorbirii și-i spunea de la obraz că face a doua zi maslu pentru băiat dar că n-are cu ce-l plăti pe popă ca să vie acasă, popa Colacmare îi zîmbea înțelegător, o mîngîia pe obrazul uscățiv și ascuțit și-i șoptea tainic și blînd : „Lasă, mamă Chivo, nu face nimic, eu tot viu să-i citesc băiatului, o să găsești matale odată și-odată o mîncare de pește, un oușor sau o pitișoară să-mi dai pentru pomenirea băiatului ! N-o să uiți matale să-i dai tocmai

părintelui ce i se cuvine după datină, după obiceiul creştinesc !"

Cu atîţia morţi şi pomeni i se dusese vestea de om cumsecade şi de înţelegere, şi gospodina, copleşită de bunăvoinţa lui sfîntă, îi ducea popii acasă mai mult decît i s-ar fi cuvenit după obiceiul bisericii. Curtea lui Colacmare era plină cu orătănii — tot ce crescuse într-o vară în cele două mahalale — iar culmile de sub streşinile casei îi erau pline cu şire lungi de sabiţă proaspătă, uscată sau abia îndulcită în sare, de ciortani despicaţi şi săraţi, de boblete mărişor cu burta gălbioară de grăsime. Popa Colacmare avea un om bătrîn care-i păzea curtea cu caişi din spatele casei şi acest moş se pricepea şi la păstratul peştelui ; şirurile mai vechi, cu peşte mărunt, le rînduise într-o putină largă şi uscată, în pod, iar peştele mai mare, crăpceanul şi văduviţa, îl întinsese, despicat în două, sărat bine şi uscat, în nişte copăi largi, învelite cu saci curaţi, prin care trecea numai cît aer era nevoie. Bătrînul paznic, care se îngrijea şi de peştele popii, se îmbătase într-o noapte la Secăraşu, împreună cu moş Caraghios, şi se spovedi că popa Colacmare are strîns în podul casei peste trei sute de oca de peşte sărat şi că urmează să vie de la Buzău negustorul care mai venise de cinci ori, să ridice peştele ; că popa Colacmare făcea bani peştele şi că strînsese pînă acuma o groază de parale. Paznicul grădinii îi mai mărturisi lui moş Tună Caraghios că el n-a pus în gură bucată de peşte de doi ani, dar că s-a-nvăţat să umble cu el fără să mai poftească ; că doar la început îi fusese mai greu.

În aceeaşi noapte, în vreme ce bătrînul cherchelit bea cu moş Tună Caraghios, care-l învăţa cum să facă mai bine ca să-i împută peştele popii, copiii din mahalaua Colivari culeseră toţi caişii copţi din grădina lui Colacmare. La ziuă, bătrînul pîndar nu mai fu primit în curtea popească, iar lumea uită repede lăcomia popii. Viaţa în port se liniştea două-trei zile, o săptămînă, cînd lumea parcă uita de războiul care se afla încă departe, dar care se apropia de ţară, şi dintr-o dată venea o veste despre moartea unui

ostaș, sau un ordin de chemare unui om trecut de patruzeci și cinci de ani, și atunci iar începea frămîntarea și jalea veche. Pescarul vîrstnic, care trebuia să părăsească neîntîrziat portul, se îmbăta dis-de-dimineață cu cel mai bun prieten, străbătea cîntînd cheiul de trei-patru ori, de la hale pînă la Secărașu, și cu sticla de secară în buzunar și cu prietenul de gît răcnea cît putea, privind cu ochii lărgiți locurile străbune :

„Foaie verde mărăcine,
Mai e azi și mai e mîine
Și plec, satule, din tine..."

Sau :

„Eu mă duc, mîndro, mă duc
La armată, nu la plug.
Mîndro, cînd te-oi mai vedea eu nu știu..."

La porți se iveau muieri speriate și șopteau închinîndu-se și minunîndu-se : „Vai de mine, i-a venit și lui Năstase Plînge ! Doamne, o să-i care și pe moși !", iar pescarul, destul de în vîrstă, beat mai mult de durere decît de secară, parcă le citea gîndul și zbiera către oamenii mai vîrstnici care-l priveau din porțile curților : „Mi-a venit și mie, măi nea Marine ! Atîta mi-a fost ! Aliluia ! Uită-te bine la mine, că poate n-o să mai mă vezi !"

Cînd se nimerea să vie două ordine odată, atunci cei doi pescari petreceau împreună toată ziua, cutreierînd portul, cu sticlele de secară în buzunar și cu nevestele plîngînd la trei-patru stînjeni în urma lor. De pomină rămăsese Tudorache Cîrnu, un bărbat falnic din mahalaua Cuțitari, care primise ordinul o dată cu prietenul lui cel mai bun din tinerețe, Niță Buloi. Băuseră o zi întreagă, străbătînd portul, cu nevestele plîngînd după ei, iar spre seară făcuseră din vreascuri și din gunoaie un foc mare în marginea Dunării, pe care-l stinseseră cu secara din sticle, înainte de a se urca în lotcă.

Lui Tudorache Cîrnu parcă i se făcuse un semn, parcă știa că n-o să mai vie acasă ; își luase adio de la toată lumea pe care o întîlnise în calea lui, se îmbătase și răcnise la disperare, sorbind din ochi fiecare colț de uliță al Getuzei, iar la urmă, cînd stinseseră focul cu secărică, șoptise din tot sufletul și cu osteneală și tristețe în glas : „E, Niță, mai rău ca așa nici că se putea să facem ! Sui-te-n lotcă ; trag io la bobăici, că tu poate o să mai ai parte !“ Și într-adevăr, Tudorache Cîrnu, om falnic ca bradul, nu se mai întoarse acasă ; căzuse pe pămînt străin. Se-ntorsese numai Niță Buloi, galben, galben ca ceara, tîrșîindu-se abia pe pămîntul cotropit al Getuzei, cu mîneca stîngă de la cămașă vîrîtă în brîu și cu un picior tîrîtor și moale ca o cîrpă. Cînd trecuse prin fața porții primarului Borea, se așezase ostenit pe banca de-afară, dar auzind dinăuntru, din casa lui Borea, cîntecul de la radio : „Să trăiești, tăticul meu de pe front“, se ridicase numaidecît în picioare și răcnise ca un nebun : „Oprește-l, Boreo, că-ți sparg geamurile !“ Și-ncepu să-și calce în picioare, în fața porții primarului, decorațiile care-i umpleau pieptul larg, dar ciung, fără o mînă.

Sufletul Getuzei se întrista în fața tabloului sumbru al războiului și suspina pe ascuns sau își îmbrățișa cu strigăte de durere și cu lacrimi în ochi oamenii care plecaseră întregi pe front, iar acuma se întorceau ciungi sau fără picioare, strîmbi sau schilodiți, orbi și desfigurați ; inima Getuzei se zgîrcea ca o ciupercă uscată, simțind cum zi cu zi își pierde fiii plecați în stepele îndepărtate ale Rusiei, inima ei se sfrijea de durere în fața telegramelor nenumărate care soseau de la unități, vestind moartea sau dispariția flăcăilor plecați de acasă. Getuza murea, iar cei rămași în mahalalele pustii priveau cu milă fața rece și mută a pămîntului pe care răsăreau cruci lîngă cruci cu morminte înalte, împodobite cu flori, cu căsuțe de tablă în care ardeau candele fumegînde, cu răzoare despărțitoare jur împrejur, deosebindu-le de mormintele alăturate — dar fără morți sub movilițele presărate cu flori și lacri-

mi, fără nici măcar coşciuge goale, cum soseau la începutul războiului, cu un pumn de ţărînă luat şi adus de departe, din locul unde căzuse ostaşul romîn. Mormîntul Eroului necunoscut, neîncăpător dintotdeauna, se făcuse acuma şi mai strîmt, iar sufletele noilor veniţi în el se înăbuşeau sub lespedea grea şi rece, strigau cu deznădejde afară că sînt cunoscuţi pe lume, că au părinţi şi fraţi, neveste şi iubite, prieteni şi copilaşi. Dar mama, mama tot venea la mormîntul fără mort şi-i aprindea ostaşului o lumînare subţirică, făcută în casă din sărăcie, dintr-un fir de bumbac cu ceară căpătată, mama tot îi făcea parastas şi pomeni de datină, ca să-şi uşureze sufletul înnegrit de durere şi să-i aline nemîngîierea celui căzut departe, cu numele ei pe buze. Mama privea în jurul ei umbrele negre, aplecate deasupra mormintelor proaspete, asculta murmurele şi şoaptele mamelor îngenuncheate în faţa crucilor noi şi parcă se mîngîia cu durerea celorlalte mame care ca şi ea, după ce nu mai aveau puteri să jelească, bolboroseau vorbe căutate în înţelepciunea şi filozofia moşilor şi strămoşilor : „Poate că aşa a fost să fie ! Să nu aibă el, băiatul, parte decît de douăzeci şi trei de anişori ! O să ne ducem şi noi curînd-curînd după el ! La ce mai vii pe lume ? Cine poate să ştie ! Eu, una, mai că aş intra d-acuma cu dragă inimă lîngă el, în pămînt ! Nu mai am ce face p-aici cu sufletul meu bolnav ! Nu, ţi-e scîrbă de viaţa asta ! Prea te batjocoreşte şi te chinuie ! Prea te schilodeşte ! Eee, să mă duc, că s-o fi sculat ăla micu' !"

Dar inima omului, oricît de neagră ar fi, începe iar să tresară la chemările lumii de afară, iar se-nvioreză ieşind înaintea lucrurilor mărunte, neînsemnate, triste şi, încet-încet, ca o floare ce răsare din pămînt, îşi deschide faţa rotundă şi roşie de petale, zîmbind sfios luminii şi soarelui de afară, clipind cu înţeles cerului mai albastru şi mai senin şi răsuflînd cu plăcere aerul curat al vieţii care se naşte în fiece zi şi-n fiece clipă. Cimitirul rămîne în urmă, stăpînit de umbra tăcerii, iar tu, mamă, cu

sufletul sfîrşit de durere, mergi pe uliţa strîmtă a locurilor unde te-ai născut şi, din amărăciune şi omenire, din milă pentru tine şi pentru ceilalţi muritori, îţi îmbunezi glasul şoptitor şi dai bineţe oamenilor de la porţi cu mai multă căldură, cu mai multă simţire în glas : — „Bună dimineaţa, lele Atino, te sculaşi ?“ — „Păi, Gherghino, ce să fac ! De la somn şi şedere îţi vine ceva ? Îmi pusesem în gînd d-aseară să dau o fugă pînă la Calea Caprei ; cică a crescut ştevia pe marginea drumului de două palme în sus ! Trecură o grămadă de muieri într-acolo, tu nu te repezi ? Că altceva ce-o să vîrîm în gură la douăşpe ?! Fuseşi la băiat ? La cimitir ? Hai, du-te şi primeneşte-te, ia-ţi o fustă mai ruptă şi vino, că te-aştept ; şi-aşa mă gîndeam cum să plec singură ca o nebună ?! Cică se plimbă nemţii prin vii şi s-atîrnă de neveste ! Da' dă dosa, Gherghino, că ne-apucă namiezile pînă ne-ntoarcem !“ Şi femeia se-nduplecă, şoptind pe gînduri : — „O să viu, lele Atino, sau dacă nu, o să-l trimeţ p-ăla micu' să-ţi ţie de urît“, şi pleacă păşind încet, cu capul în pămînt, ştergînd cu poalele lungi şi negre pămîntul neted şi curat, măturat cu grijă în faţa căsuţelor tăcute. Pe lîngă garduri, în urma ei, cîte una, cîte două, se-ntorc de la cimitir alte mame şi neveste îndoliate, mute în durerea lor fără mîngîiere şi grăbite să-şi ia treaba zilnică de la cap. Cîte un ţînc se iveşte somnoros şi ciufulit la poartă, s-aşază pe banca de lîngă gard şi, cu picioarele goale, atîrnate la două-trei palme de pămînt, începe să privească, cu ochii umflaţi şi închişi, strălucirea orbitoare a razelor de soare ce-neacă uliţa şi lumea care se întoarce de la cimitir. Cîte o femeie mai vîrstnică, cu inima mai tare, se opreşte şi-l mîngîie cu palma aspră pe obrazul fraged şi catifelat : — „Tu, nu dormi, măi Nicuşor ? Ce te sculaşi aşa de dimineaţă ? Dă fuga şi vîr-te-ndărăt sub duşec, că e frig, e răcoare ! Du-te de mai trage un puişor de somn, ca să creşti ! Hai că vine şi mă-ta acuşa de la cimitir, o văzui în urmă !“ Copilul întoarce faţa într-o parte, dînd semne să-l lase în pace şi, somnoros şi bosum-

flat, fuge din calea muierilor, care se scurg una după alta dinspre cimitir. Din cîte-o curte se iveşte un moşneag cu bobăicile pe umăr, îndreptîndu-se spre Dunăre, cîte-o fată iute, cu cobiliţa cu găleţi pe umăr, mişcîndu-şi grăbită şoldurile spre fîntînă. Cîntă cîte un cocoşel pricăjit, vestind cu disperare lumii despre neamul lui păsăresc, care pesemne lăsase în el ultimul supravieţuitor după comisiile şi paracomisiile ce colindaseră gospodăriile pescarilor, luînd şi cuibarele murdare rătăcite în paiele din coteţele pustii. Începea o nouă dimineaţă a vieţii din Getuza. Dar ce fel de viaţă, fără bărbaţi ? Fără cruce de voinic în casă ? Mîna de bărbat într-o gospodărie este ca ploaia cerească într-o vară de secetă cu arşiţă şi uscăciune, cînd puhoaiele binefăcătoare de apă rece se revarsă dintr-o dată asupra cîmpurilor şi începe să intre în crăpăturile căscate ale pămîntului uscat şi aspru, setos şi pustiit, răcorindu-i sufletul şi umezindu-i buzele arse de soare, potolindu-i setea şi înviorîndu-l, trezindu-l din leşin, ca să-şi reia puterile cerului care-l trezeau din nou la viaţă, la înflorire şi la rod bogat. Fără bărbat, gospodăria pescărească este ca o lotcă fără erchen pe un vînt prielnic, este ca un năvod fără oameni, întins pe mijlocul bălţii ; ca o vîrşe plină cu peşte, dar necăutată, neştiută şi lăsată în părăsire într-o margine de ostrovel. Şi cînd se aflau bărbaţii acasă, belşugul tot nu umbla fudul prin curţile getuzenilor ; şi cînd erau pescarii în Getuza, pe uliţele mahalalelor, tot nu mirosea a fripturi şi a purcei fripţi ; mirosea a mămăligă prăjită, a saramură de biban, a ciorbă de linte şi de fasole, a ştevie fiartă şi a ceapă prăjită, a usturoi pisat. Dar fără bărbaţi în port, viaţa mahalalei aducea cu liniştea din cimitirul de la margine, mirosea parcă a mormînt, aducea cu pustiirea din preajma mormintelor lăsate în părăsire şi bătătorite de picioarele trecătorilor nepăsători şi neştiutori, bătute de ploile toamnei triste şi reci, acoperite de zăpezile şi viforniţele iernii aspre dunărene. Fără mînă de bărbat, pescăria este ca un război fără soldaţi, iar pentru că şi acest război era făcut tot de bărbaţi, el

adunase din mahalalele pescărești ale Getuzei tot ce găsise parte bărbătească între douăzeci și cincizeci de ani și, schilodindu-i sau îngropîndu-i în depărtările străine și necunoscute ale răsăritului, lăsase acuma în seama muierilor grija copiilor și a pescuitului și în seama nimănui viața chinuită de dureri a muierilor încă tinere și a fetelor logodite sau nemăritate, cu sufletele și trupurile uscate de așteptare.

Hora de la Chirpiz se învîrtea fără vlagă ; se rotea pe dinaintea ochilor privitorului, fustă lîngă fustă, bluză lîngă bluză, basma albă lîngă basma albă, iar dacă se nimereau și flăcăiași în horă, pe ăștia îi numărai pe degete. Cîrciumile erau goale chiar și duminica ; în schimb, cele două biserici ale Getuzei erau pline de femei îmbrăcate în negru, îngenuncheate în fața altarelor și icoanelor, cu colive mari, aduse pentru sfințire, întru pomenirea flăcăilor pierduți departe în locurile străine, pentru feciorii rămași pentru totdeauna îngropați într-un pămînt pe care n-aveau ce căuta. Getuzenii bătrîni, pescarii vîrstnici și încercați se făcuseră mai răi și mai ursuzi ca mai înainte, mai aspri și mai pușI pe hartă ca altădată, nu te mai puteai apropia de sufletele lor în nici un fel și nu mai vorbeau nici ei între ei ca altădată. Loc în cîrciuma lui Chirpiz era destul, așa că îi vedeai șezînd despărțiți și muți cîte unul la o masă, cu cinzecile de secară înaintea lor și cu gîndurile ascunse, fie departe la băiatul de pe front, fie aproape la nemții din port, care nu-i lăsau să mai facă nici o mișcare. N-avea gratii pe margini Getuza, dar nu era nevoie de gratii ca să te simți închis, nu era nevoie de lanțuri ca să te simți legat și nu era nevoie de ochelari ca să vezi care sînt vinovații. Vetrineanu mergea la două, la două zile la vale, în marginea ostrovului de sălcii pletoase, da la tîrboc mereu în altă parte și mereu îl găsea soldatul zîmbitor, grănicerul din pichetul de patrulare de la marginea Dunării, muncitorul care-și făcea armata în pădure ; primea instrucțiuni și noutăți din țară și de pe front și comunica la rîndul lui starea

lucrurilor în Getuza, mișcările nemților, purtarea populației, comportările autorităților romînești și măsurile luate de comandamentul german. Venea pe seară îndărăt și-i da o mîncare de pește santinelei de la abator, îi arăta traista aproape goală și se plîngea, oftînd, către soldat :

— Nu mai mă duc ! Mai mare daraua decît ocaua ! Pierz o jumătate de zi degeaba ! E prea limpede apa ! Nu mai e vreme de tîrboc ! Cu cegarnița ar merge acuma, da' nu e voie la apă mai mare !

Mureau de necaz pescarii mai bătrîni, așteptînd și ascultînd povestirile repetate ale lui moș Tună Caraghios :

— PomenișI iar de Țiganca, Vasile ? Acolo și-a dat pielea tot regimentu' 6 Mihai Viteazu ! Acolo i-a rămas osu' și băiatului ăla frumușelu' de la poștă, care se plimba cu fata lui Ghiță Ispas ! Da ! La Țiganca a fost măcel mare ! I-a ținut în loc trei-patru luni, cică ! Povestea alaltăieri un țăran dintr-un sat de lîngă Tecuci, care venise la Balta la un neam, că la ei s-a auzit tunu' și explozia trei luni, că a ars focu' spre răsărit, acolo, la Țiganca, din iunie — cînd a comandat Antonescu : „Vă ordon, treceți Prutu' !" — pînă în septembrie-octombrie, în toamnă ! Ce, te joci ! Căpitanu' Pîslaru tot acolo cică a ajuns în linia rușilor și nici n-a apucat să sară în șanț, că a și căzut mort !

Moș Caraghios se opri din povestit și așteptă dinadins o vreme, scormonind cu bastoanele în pămînt, între picioare. Văzînd însă că nimeni din adunare nu are de adăugat nimic, se gîndi la cele aflate de la Vetrineanu și Ceafalan și vorbi tot el, gîjîit și rar :

— Acușa cică o să ne pice iar o mașină cu răniți d-ăia flămînzii de la București. Pe toți îi duce întîi și-ntîi la București să-i vază doamna Maria mareșal Antonescu ca să le dea cîte-o bucățică de ciucalată, și pe urmă îi împinge încoace, să-i hrănim noi, că la București e o foamete mareee, pe toți pereții și pe toate zidurile cică stă scris : „Antonescu și Mihai ne dă pîine cu mălai !" Aș, dac-ar fi și-aia ! Cică nu e haleală de loc. Și cît este, dă iama neamțu' în ea ;

ofiţerii cumpără, vîră la pachete şi dă-i drumu' în Germania, la ai lor, la neveste şi la copii ! La ei nu se mai găseşte nimicuţ de mult ! În noi le-a rămas speranţa ! La abatoare în Bucureşti cică auzi şi nechezat de cai, nu numai mugete de vite ; nu vedeţi că ne-adună şi dulăii, cîinii, toţi jegoşii, pentru săpun, pasămite ! Aş, eu crez că face conserve pentru front. Cît o fi ceasurile ? Nu ştiţi nici unu' ? Măi, parc-am trăi în cîmp ! Ziceam că să mă duc pînă la hale să văz ce se mai aude cu politica şi ne-a apucat noaptea aici, la taifas ! Mergi, Vasile ? Nu mergi ? Ziceai că mergi ! Măi, da' tu de cînd te-ai întors din Rusia parcă te-ai mai cuminţit ! Cum se face întuneric, hopa dai dosa să te vîri sub fusta muierii ! Să mă fi tăiat şi nu credeam s-ajungi tu subpapugiu la o etate mai mare !

Jignit în mîndria lui de bărbat, Vasile Cîrnu nu putea să primească în faţa oamenilor nici în glumă astfel de vorbe de-ale lui moş Tună Caraghios, mai ales că băgă de seamă că oamenii rîseră cu poftă de spusele bătrînului. Aşa că se ridică în picioare cît era de lung, îşi scuturâ îndelung cu amîndouă palmele turul pantalonilor şi strigă aspru şi plictisit, arătîndu-le oamenilor că ce spune moş Caraghios nu se potriveşte nici pe departe cu firea lui :

— Hai, mă nea Tună, la Chirpiz, că dau cîte una ! Aseară ai pierdut ! Am stat cu nea Niculae Gane pînă la ziuă albă. Dormi cam mult, te ţii de poalele ţaţii Codinii şi zici de alţii ! Mergi ? C-am plecat !

Atunci moş Caraghios îşi potrivi în pămînt bastoanele, se ridică grăbit în picioare şi, luîndu-se după Cîrnu, vorbi în urma lui, înghiţind în sec şi plescăind din limbă cu părere de rău :

— Aseară ? Ce vorbeşti, mă ? Şi-am stat cu tîmpa mea de vorbă toată noaptea, şi cu aia a lui Istode, că n-am prea avut somn ! Ne-a povestit aia petrecute şi nepetrecute ! Cică tot adevărat e că Gheorghe Ceafalan, contabilu', băiatu lui Radu, a căzut prizonier. Cică e cu fii-su la un loc. A aflat de la un rănit, la Balta. Ptiu ! Să nu dau eu o raită pe la Chirpiz ! Da' tu de ce nu te-ai repezit, mă, pînă-n mahala ?

— Eee, să mă repez ! N-auzişi c-a plătit nea Gane ! ? Dacă te nimereai acolo, bine, dacă nu te-ai nimerit, gata, te-ai ars ! Cînd am eu banu' meu în buzunar, ştii că viu eu şi te iau fără să-mi zici de la obraz !

— Eee, nu te supăra, acuşa ! Am zis şi eu de necaz ! Mai bine nu-mi spuneai ! Ştii că de la o vreme, dacă nu înghit măcar o cinzeacă la două-trei zile, simţ un fel de leşin, mi se-nmoaie picioarele şi abia mai mă tîrăsc pe drum ! Pîrîi şi scoţ fum ca motoru' şalupei „Mărăşti" cînd nu mai are benzină ! Să ştii că asta ne mai ţine în viaţă, Vasile ! Secara ! Bietu' taica, Dumnezeu să-l ierte, îmi spunea odată. Zice : „Mă duc io într-o sîmbătă la hale şi auz certîndu-se doi inşi, aşa, mai în etate, trecuţi de şaizeci de ani. Unu' se lăuda că are şaptezeci şi că se ţine tare ; al doilea rîdea de el şi zicea că el are şaptezeci şi cinci şi se ţine mai tare. Lumea se uita la ei, şi mă vîr şi eu în vorbă. Unu' din ăia doi se zgîieşte la mine şi mă rîcîie : — „Ei, să ajungi şi matale la anii noştri şi pe urmă să vorbeşti. Ai şaizeci ? Nici nu i-ai împlinit, nu ?" — „Nouăzeci şi cinci", zice taica şi zîmbeşte pe sub mustăţi. Ştii că el avea mustăţi lungi şi răsucite în sus ca la surugii. — „Nouăzeci şi cinci ? sare lumea din jur. Nouăzeci şi cinci ? ...Arată actele, că n-ai mai mult de şaizeci, rîzi de noi !" Şi a scos taica livretu' militar şi le-a arătat. Să moară ăia doi de necaz, măi Vasile. — „Cum ? Ai dumneata nouăzeci şi cinci de ani ? ! Poate că n-ai pus pe limbă băutură în viaţa matale ! Poate că n-ai avut muiere şi ai trăit ca ciobanii cu burta la soare toată ziulica !" — „Aş, zice taica, am şaisprezece copii, am ţinut patru neveste, trei am îngropat, da' alta mă ţine pă mine, sînt drojdier". — „Ce eşti ? a sărit o orăşeancă tînără, care pesemne vrea să rămîie şi ea în putere sau să-l ţie pe bărbat-so în putere ! Ce eşti, moşule ?" — „Drojdier ! a zis taica. Beau în fiecare zi, de cînd mă ştiu, o litră de drojdie înainte de masă". — „Vai ! Să n-aud de drojdie ! s-a strîmbat cocoana. Tăsică al meu se îngălbeneşte şi-i vine rău dacă gustă ţuică, iar eu leşin dacă miros adînc o dată !" — „Eeee, dacă

vă face rău, nu beți ! a zis taica. Da' dacă v-ar prii, de ce să nu beți ? Eu așa am pomenit de la taica, așa am făcut !" Vezi tu, Vasile, și așa a fost, măi băiete, asta a fost tăria lui ! Cum s-a mutat la fată la Balta, și-a dat duhu' într-un an ! A murit ! A murit de necaz că n-a mai avut băutură, măi băiete ! Ce să-i dea puturosu' ăla de ginere ! Dacă rămînea la mine, poate trăia și-acuma... Moș Caraghios se-mpiedică și icni, gata-gata să dea în nas în mijlocul drumului. Cîrnu întinse mîna și-l prinse la timp de ceafă, rîzînd cu poftă. Moșul se holbă la el prin întuneric :

— Ce rînchezi, mă ? Nu vezi, fir-ar mama lor a dracu cu camuflaju' lor, că nu mai poate omu' să vază pe unde merge ? Îți vîri deștele în ochi de întuneric ! Nu tu lampă, nu tu felinar, portu' ca un cimitir !

Intrară la Chirpiz ; moș Caraghios înainte, Vasile Cîrnu în urma lui. Cîrciuma era aproape goală și Chirpiz lipsea de la tejghea. Nu s-arătă multă vreme, pînă ce pescarii s-așezară la o masă mai în fund, lîngă doi flăcăiași din mahalaua Cuțitari. Unul din flăcăi, bine legat, cu umeri largi și ceafa groasă, le dădu noroc din spate, cu glas plin de voioșie :

— Noroc, nea Tună, noroc, nea Vasile !

Cîrnu își întoarse fața și duse mîna la cozorocul șepcii ; moș Caraghios, răsucindu-și trupul pe jumătate, se bucură și se lumină la chip, recunoscîndu-și în flăcăul zdravăn un nepot de soră :

— Hă, hă ! Noroc, măi Gore ! Ce faci, mă ? Te cinstești, te cinstești ? Ce mai face mă-ta ? De ce nu mai dă pe la noi ? A scris frat-to ?

— Am primit alaltăieri o scrisoare.

— Ei taci ! sări moș Caraghios întorcîndu-se cu totul spre flăcău. Și ce face, măi băiete ? De unde a scris ?

— Zice că înaintează spre răsărit.

— Zău ? Adicăte ce mă mir, c-așa e vorba lor !... Da'... ce ștampilă are scrisoarea ?

— Simferopol.

— Eee, lasă că dacă o să înainteze tot așa, într-o lună este în Romînia, o să vă scrie de la Galați !

Rîndul trecut zicea mă-ta c-a scris din Smolensk ! Tu n-ai primit ordin ?

— N-am împlinit douăzeci. Mai am !

— Nici să nu-i împlineşti, măi băiete ! Lasă-te mai greu cu anii ! Fă-te că nu-i bagi în seamă ! Mai sări şi tu din zile. Numără-le din două în două pînă trece prăpădu' !

— Le numără alţii pă toate, nea Tună !

— Lasă că şi lor, la ăştia „alţii", le sînt numărate ! Ce ziseşi, Vasile ? se întoarse moş Caraghios dintr-o dată spre masa lui, spre Vasile Cîrnu.

— Noroc, am zis ! mormăi Cîrnu, întinzîndu-i paharul pitic şi borţos, plin cu secărică groasă şi galbenă. Ai venit cu mine şi te-ai apucat la taifas cu alţii ! Lasă băiatu-n pace să vorbească despre fete şi despre pescărie, nu despre război !

Cîrnu ciocni cu moş Caraghios, ţuguindu-şi buzele cărnoase şi înseninîndu-şi mutra prelungă, bărbătească, aplecată deasupra mesei de lemn tare, cu crestături şi cioplituri de cuţit. Dar şi Cîrnu, şi oamenii din port nu vorbeau toată ziua decît tot despre război şi despre întoarcerea frontului, tot despre apropierea ruşilor şi înfrîngerea nemţilor.

23

Iordan Banu, de cîte ori venea la fabrică, încerca să glumească cu Vasile Cîrnu, pe care-l ştia cu gura mare şi-n stare să trăncănească pe faţă tot ce gîndea.

— Ce zici, Cîrnule, mai ţine, mai ţine războiul ?

Cîrnu trîntea cu barosul gros în plăcile de oţel, împingea cupa sub tamponul presei şi rînjea la Banu :

— De ce, domnu' Banu ? Ţi-e frică să nu te concentreze taman acuma, la sfîrşit ? Te pomeneşti că-ţi vine ordin şi n-ai uniformă care să te-ncapă, acolo ! Da-ţi faci d-acasă !

Banu, de fiecare dată, se supăra de la începutul discuției :

— Eu te-ntreb dacă mai ține războiul, nu dacă mă concentrează pe mine !

— Aa ! Așa ? se mira Cîrnu. Care va să zică, de concentrare nici vorbă ! Cîrnu se uita la indicatorul de atmosfere al presei de ulei și-și dădea cu părerea : Războiu' nu crez să se sfîrșească ! Nu ! Nu se mai sfîrșește ! E sfîrșitu' lumii, domnu' Banu ! Așa scrie la Biblie ! Că se sfîrșește cu lumea asta dreaptă, cu lumea asta plină de deștepți puțini ca dumneavoastră și cu proști mulți ca mine ! Da ! E sfîrșitu' ! Nu vezi, domnu' Banu ? Viu eu de pe front cu un picior mai scurt și uite de ce m-apucai ! Bat cu barosu' aici ! Și matale, care nici nu știi ce e aia front, te uiți la mine cum bat cu barosu' !

— Măi Cîrnule — vorbea dintr-o dată Banu, serios — cred că nu există în țara asta lucrător care să vorbească așa cu patronul ! Vrei să te dau pe mîna poliției ? Eu ți-am mai spus că te dau afară dacă vorbești scîrbos cu mine !

— E ! își îndulcea Cîrnu glasul. De ce te superi de pomană, domnu' Banu ?! Ce, parcă eu nu ți-am spus că plec singur dacă găsești alt prost în locu' meu ?! Mi-e dor de baltă, domnu' Banu ! Vreau să mai lucrez și pentru doamna Prunteanca, proprietăreasa bălții. Cel puțin acolo sînt pe apă, în soare și-n furtună. N-o văz plimbîndu-se pe lîngă mine, cu mîinile la spate, decît în cherhanea, cînd aduc peștele la cîntar. Aici, la fabrică, prea vine des boieru să ne vază, și mi-e frică să nu fac fo prostie taman acuma cînd e sfîrșitu' lumii de care-ți spusei că scrie la Biblie...

— Ascultă, Cîrnule, eu te dau pe mîna poliției, să știi !

— Adică cum, domnu' Banu, nu crezi ce scrie la Biblie ? Popa Colacmare spunea că ești cel mai credincios enoriaș din port ! Că dai pinca cea mai mare pentru hramu' bisericii ! Eu în locul matale...

Banu se depărta și lăsa baltă discuția. Niciodată nu putea să stea de vorbă ca lumea cu Vasile Cîrnu. Lunganul îi servea insulte și pilde pe un ton de

glumă, şi nimeni nu putea să-l ia în serios. Oamenii care-l cunoşteau mai bine se fereau de el, pentru că Vasile Cîrnu vorbea tare şi pe faţă despre toate şi despre toţi, şi mai ales în locurile unde trebuia să tacă. Te miri ce-l apuca să zbiere pe şleau în cîrciumă încît Ceafalan îl atingea cu piciorul : „Al dracu' om ! Ăsta te bagă în belea fără nici un folos !"

Tudor Vetrineanu, cînd venea la fabrica de ulei şi şedea îndelung de vorbă cu Ceafalan, în fundul curţii, dacă s-apropia Cîrnu de ei, zicea ce zicea şi pleca în port. Vasile Cîrnu băgase de seamă că Vetrineanu se fereşte de el, dar nu se supăra niciodată ; nu se supăra, pentru că afla cîte ceva de la moş Caraghios, care nu ştia mai nimic din ce puneau la cale Vetrineanu şi Ceafalan, dar care-i turna lui Cîrnu fel de fel de închipuiri. Într-o seară, Vetrineanu veni la fabrică cu Marin Buloi, cu moş Tună Caraghios şi cu Miu-cocoşatu şi puseră ţara la cale pînă noaptea tîrziu. Ostenit din timpul zilei, după ce-şi petrecu musafirii pînă la poartă, Ceafalan se întoarse în casă, se culcă şi căzu într-un somn greu. Auzea prin somn bătăi puternice în uşa de-afară, de la geamlîc ; cineva ciocănea dintr-o lume în care Ceafalan se zbătea să ajungă şi nu putea ; nu putea să se smulgă, să scape din lumea grea a somnului, nu putea să se trezească, măcar că-şi auzea mereu numele strigat, din curtea fabricii. I se părea că totuşi visează, că totul se petrece în somn ; dar bătăile de-afară se-ntăreau şi se repetau, geamurile zornăiau continuu, iar un glas înfundat striga într-una : „Nea Radule ! Nea Radule ! Mă nea Radule ! Ieşi, mă, odată !", şi iar ciocănea, iar hîţîna uşa, iar zornăiau geamurile.

Ceafalan coborî din pat, îşi trase pantalonii la repezeală şi ieşi în geamlîc. Strigătele şi ciocăniturile încetară. Ceafalan căută o pereche de galenţi şi se-ndreptă spre uşa geamlîcului. Prin geam îl recunoscu pe Chirpiz, cîrciumarul. „Ce dracu' o vrea ăsta la miezul nopţii !"

— Nea Radule ! Hai, bre, nea Radule, deschide mai repede !

Ceafalan crăpă uşa. Chirpiz-cîrciumarul, numai în izmene şi-n picioarele goale, dîrdîia din tot trupul :

— Nea Radule, hai, bre, că arde fabrica !

— Ce, măăă ?

— Arde fabrica ! A luat foc fabrica !

Ceafalan făcu un pas mare afară din geamlîc şi privi la clădirea fabricii. Trîmbe de fum negru-cenuşiu ieşeau de sub streşinile late şi urcau în aerul negru al nopţii, umplîndu-l cu umbre fantastice şi-un miros înecăcios. Trosnete de lemn tare, aprins, îi ajunseră pînă la urechi. Ferestrele erau luminate de-o flacără ascunsă, turtită, care n-avea loc să se-nalţe din pricina tavanului şi se prelingea pe sub pereţii încăperilor mici, fîlfîind închis. Ceafalan smulse legătura cu chei atîrnată în peretele geamlîcului şi alergă la uşa din spate a fabricii. Nu găsi cheia potrivită şi se trase niţel îndărăt, izbindu-se de Chirpiz care venea orbeşte în urma lui.

— Ferea, mă ! şi se năpusti cu umărul stîng înainte. Un val de fum negru se revărsă afară din clădire, făcîndu-l pe Chirpiz să fugă îndărăt, spre mijlocul curţii. Ceafalan pierise o dată cu uşa care sărise din balamale şi căzuse înăuntru. Fumul gros îl îneca şi-l orbea. Simţi dogoarea înăbuşitoare din odaia curăţitorului şi-l fripseră limbile de flăcări ale lemnului de fag uscat care ardea din duşumea pînă-n tavan. Curăţitorul, cea mai scumpă şi însemnată piesă a fabricii şi singura piesă din lemn, trosnea în flăcări. Ceafalan ieşi valvîrtej afară şi apucînd găleata unsuroasă care atîrna de stîlpul bazinului cu apă din curte, strigă la Chirpiz :

— Pune şi tu mîna p-o găleată, Ioane ! Să stingem măcar curăţitoru'...

Pe uşa geamlîcului ţîşniră afară băieţii lui Ceafalan, Miţica şi fetele, iar din drum năvăliră în curte bărbaţi, femei şi copii, cu găleţi în mîini. Niculae alergă în faţa fabricii, sparse geamul odăii în care-şi avea contabilul biroul şi, împins de alţi băieţi, intră jumătate pe fereastră, bîjbîind cu mîinile pe masa în flăcări. Apucă telefonul, îl scăpă de cîteva ori din mîini, se aprinse cămaşa pe el. Cineva aruncă o gă-

leată cu apă, de-afară, peste el, și Niculae se trase îndărăt, cu telefonul care nu mai funcționa...

Multă lume sări în ajutor să stingă fabrica, dar și mai multă se uita de peste drum, nepăsătoare, mută. Sergentul din post, de la Dănilă, fugi pînă la moara lui Calomfir și anunță prin telefon pompierii. Vasile Cîrnu alergă înaintea tuturor și sparse cu un tîrnăcop toate ușile ; așeză lumea pe două rînduri, din malul Dunării pînă la fabrică, și-o puse să poarte gălețile cu apă din mînă în mînă, pînă sub pereții clădirii. Dintr-o dată flăcările izbucniră afară și începură să lingă pe sub streșini, aprinzînd acoperișul, grinzile, pereții mînjiți de ulei. Valțul, presa și cazanele, toate îmbibate de ulei, ardeau cu limbi de foc lungi care se întîlneau cu cele de-afară, unindu-se într-o torță uriașă ridicată spre cer, luminînd toată mahalaua ca ziua. Sosiră și pompierii. Terminară apa de pe fundul cisternei și alta nu mai avură de unde lua. În timpul nopții uzina portului nu funcționa, gurile de apă erau uscate, iar peste malul abrupt al Dunării nici vorbă să-și soarbă apa. Săriră și ei să stingă cu lopeți și tîrnăcoape, cu scări și cîngi, dar mai mult stîrniră focul. Toată lumea se uita acuma la locuința paznicului, la încăperile de paiantă în care locuia Ceafalan. Odăile se aflau numai la trei stînjeni de colțul de miazănoapte al fabricii în flăcări. Cîțiva vecini de fabrică, speriați să nu se întindă focul și asupra lor, bătură în cuie pe tot colțul geamlîcului rogojini ude și, ajutați de mulțime, începură s-arunce găleți cu apă peste rogojini. Vasile Cîrnu răcnea la lume să se miște mai repede și el însuși lua gălețile din mîinile tuturor, răsturnîndu-le cînd pe colțul fabricii, cînd pe colțul locuinții lui Ceafalan. Lumea, ostenită și descurajată, începu să se împuținеze, să dea bir cu fugiții. Acoperișul fabricii se prăbuși, iar flăcările, dînd de aer, se-nălțară în văzduhul aprins. Ardeau grinzile, curelăria, lemnăria, turtele de floarea-soarelui din magazie, pereții, tot, tot.

Mițica alerga disperată de colo-colo și căuta să-și liniștească fetele și copiii, veghea să nu i se întîmple ceva lui Ceafalan. Cîțiva bărbați începură să le scoată

bagajele din casă, în curte, convinşi că pînă la urmă o să ia foc şi locuinţa de paiantă a paznicului. Dar Vasile Cîrnu răcni la ei să pună mîna pe găleţi şi oamenii se lăsară păgubaşi.

În malul Dunării, Niculae şi Ionică nu-şi mai simţeau braţele. Ei nu vedeau decît flacăra roşie care le lumina truda ce ţinea de trei ceasuri într-o încordare supraomenească. Muşchii braţelor amorţiseră, le tremurau picioarele, gîfîiau şi nu se lăsau. Umpleau din Dunăre şi dădeau în mîinile celorlalţi sute şi sute de găleţi cu apă.

Spre ziuă începu un vînt potrivit. Fabrica arsese pînă-n rădăcini, pînă-n pămînt, puţina cărămidă care se aflase în construcţie se făcuse scrum. La lumina zilei, ici-colo se mai ridicau fire subţiri de fum de la cîteva cuiburi de foc care mai pîlpîiau înfundat. Încolo, fabrica de ulei parcă nici n-ar fi fost.

Dinspre port, pe drum se ivi o maşină. Claxonă lung, să se dea lumea la o parte, şi se opri în faţa ruinelor fumegînde. Domnul Banu şi ginerele său, colonelul Tony, intrară în curtea fabricii şi s-apropiară de grupul oamenilor străini care se strînseseră de dimineaţă să privească dezastrul. Se uită la ei fără să spună o vorbă, apoi intră în locuinţa paznicului. Ceafalan se afla în geamlîc, la masă, cu mîinile împreunate, negru, cu mustăţile pîrlite, cămaşa ruptă, ochii roşii şi umflaţi, privirile pierdute afară, pe fereastră. Banu, palid, se plimbă o vreme cu mîinile la spate, prin geamlîc, se opri de cîteva ori şi, văzînd că Ceafalan tace, începu să se minuneze cu glas piţigăiat :

— Ce mi-ai făcut, măi Radule, măi ! Ce mi-ai făcut, măi ! Măi-măi, măi-măi ! Averea, măi Radule, măi, mi-ai ars averea, măi ! Clădire, maşini, turte, vagoane de turte, măi Radule, măi ! Bani, înţelegi ? Milioane ! Vagoane de turte, măi Radule ! Magazia plină !

— N-a fost nici o turtă în magazie.

— Taci, măi Radule, că nu ştii tu nimic ! Tu nu ştii nimic, măi ! Tu ştii doar atît : c-a ars pînă-n temelii şi c-a ars tot, tot, înţelegi ? Tot ! Tot ! Presă,

cazan, valţ, curăţitor, elevatoare, magazia, magazia plină cu turte, înţelegi ? Magazia plină cu turte, măi ! Înţelegi ? Asta e !

— Dumneata n-auzi că n-a fost nici o turtă în magazie ?

— Ce să mai vorbim, măi Radule, măi ! Că vezi ce mi-ai făcut, măi ! Hai să mergem, Tony dragă, hai să mergem !

Banu şi Tony se urcară în maşina elegantă cu care veniseră şi plecară în port. După trei zile, maşina se opri iar în faţa ruinelor fabricii. Din ea coborî delegaţia unei companii de asigurări, împreună cu Banu şi cu Tony. Delegaţii măsurară în fel şi chipuri terenul pustiu, socotiră şi calculară, apoi plecară cu maşina îndărăt în port. Peste alte trei zile, Banu începu construcţia unei clădiri noi, speciale, pentru o nouă fabrică de ulei. Sosiră piese noi de la Bucureşti, valţ, curăţitor, cazane şi presă nou-nouţă, iar cu piesele vechi, cele din fier — presă, cazane, motor — Banu montă încă o fabrică, la treizeci de kilometri de Getuza, în comuna Torea. Cu o parte din banii luaţi de la asigurări, Banu ridică în Getuza o clădire sănătoasă şi instală în ea o fabrică mult mai modernă. Restul îl împărţi cu reprezentanţii companiei de asigurări care făcuseră procesul-verbal de pierderi şi care petrecuseră în vila din port cîteva zile ca-n basme. Doamna Banu şi fata, tîrîturi cunoscute, sprijiniseră şi ele după posibilităţi această nenorocire.

După ce fabrica intră în funcţiune, Ceafalan se pomeni într-o seară cu Banu lîngă el, la curăţitor. Abia intrase în schimb :

— Bună seara, Radule ! Eşti de noapte ?

Ceafalan nu-i răspunse nici la salut, nici la întrebarea pusă de mîntuială. Banu se enervă :

— Ţi-ai găsit casă ?

— Găsesc eu.

— Trebuie să te muţi repede, auzi ? Dărîm. Dărîm tot. Fac magazii pentru turte. Dacă ardea şi la tine, luam încă atîtea despăgubiri, înţelegi ? Puteam să pretind că-n odăile tale fuseseră încă atîtea turte,

înţelegi ? N-ai lăsat să ardă ! Nu ştii nimic, măi Radule ! Eşti ursuz, închis ! Nu eşti om de afaceri ! Nu te pricepi !

— Nu.

— Nu ! se strîmbă Banu. Nu e destul să recunoşti. Mie-mi trebuie un om care să se priceapă, înţelegi ? Mie-mi trebuie un...

— Adu-l, că eu poimîine plec la baltă.

— Ce ? Cum ? Pleci la baltă ? Te dau în judecată ! N-am alt om priceput la curăţitor, la elevatoare !

— Adu-l p-ăla !

— Pe care, p-ăla ?!

— Ăla priceput în afaceri, de care zici.

Banu tăcu o vréme, se mai gîndi, şi începu cu glas mieros :

— Măi-măi-măi ! Ce repede te superi, măi Radule ! Se poate să mă laşi în plin sezon fără om la curăţitor ? Se poate ? Spune şi tu, se poate ?

— Dacă se poate să mă arunci pe drumuri cu cinci copii, după ce mi-ai promis marea cu sarea şi ţi-am slugărit cu copii cu tot, de ce să nu se poată şi să te las, cînd singur zici că nu mai ai nevoie de mine ?!

— Ei, lasă, măi Radule, nu fi aşa pripit, că nu te dau eu afară din casă ! Poftim, poţi să mai stai încă o lună ! Rămîi pînă în octombrie !

— Şi să mă mut în pragul iernii, nu ?! Poimîine plecăm la baltă — rări Ceafalan vorbele — eu şi cu Cîrnu. Coteţul ţi-l las gol, n-avea nici o grijă !

— Şi Cîrnu ? sări Banu. Dar ce-ai dumneata cu Cîrnu ? Cîrnu face ce vrea !

— Păi asta vrea. Vrea să plece la baltă. Şi-a făcut suma la dumneata : de cînd lucrează la fabrică şi-a vîndut nevastă-sa maşina de cusut de la mă-sa şi-a-nceput să spele pe la case străine şi privăţi, nu numai rufe. Ne-ai pricopsit, acuma ne ducem să tembelim la baltă...

— O să muriţi de foame dacă plecaţi de la mine.

— Nu purta dumneata grija noastră. Gîndeşte-te ce-o să te faci dumneata cînd n-o să-ţi mai curgă !

— Cum ? De ce să nu-mi mai curgă ?

— Întreabă-l pe Tony al dumitale, el ştie mai bine.

— Prostii !

— Așa nu credeai nici de fuga nemților ! De întoarcerea frontului ! Mi-e necaz că plec și n-o să am plăcerea să te dau afară din fabrică. Da' atunci nici n-o să mai vii matale p-aici. O să fugi din port ! N-o să mai știi pe unde să te-ascunzi...

— Spui toate astea de necaz !

— De necaz ? O să vedem noi al cui o să fie necazul mai mare ! Te crezi om deștept, afacerist, și nu-nțelegi nimic din politică ! Pui dinadins om care să-ți dea foc fabricii, să cîștigi din asta, și crezi că oamenii sînt proști, nu ?

— Pun om dinadins ? Tu-ți închipui că eu nu știu de unde a venit focul ? Știu și eu de unde, nici-o grijă ! Vetrineanu al tău ! El și-a băgat coada ! Da' uite că n-a nimerit-o. Am ieșit în cîștig. Măcar să muriți de necaz !

— Nu te bucura, că mai e timp ! Și nu da vina pe alții, dacă te-a apucat frica !

Banu își îngroșă glasul și se gîjîi răspicat :

— La mine nu mai lucrezi de mîine !

— Și d-acuma dacă vrei. Da'... de ce spun eu și de ce ți-e frică dumitale, tot n-o să scapi...

Lui Ceafalan îi veni dintr-o dată o scîrbă nespusă să mai vorbească cu Banu. Se urcă pe-o scară, slăbi un șurub la curățitor, și sitele începură să bîzîie și să bîțîie în neștire, aruncînd în odaia strîmtă nori albi de praf. Banu se-necă, începu să tușească și să-njure. Vru să mai zică ceva, s-atîrnă de glezna lui Ceafalan, se-necă de-a binelea și fugi în biroul din față. Se scutură de praf și-ncepu să discute cu contabilul Gherasim despre bunul mers al fabricii.

— În general — îi spunea Gherasim-contabilul scărpinîndu-se cu creionul în chelie — în general, la un sac de floarea-soarelui ciupim cel puțin o dublă. Asta în drum spre presă, adică în trecerea sămînței prin primul elevator, descojitor, valț, cuptoare, presă. Bașca ce putem să ciupim la cîntar și la jgheab, c-avem o scurgere sigură, secretă. Pe urmă, la ieșirea din valț luăm cîte-o găleată-două cu miez pisat, iar la ieșirea din cazane cîte-o gă-

leată-două cu miez gata prăjit. Cum să vă spun, domnu' Banu, în general ciupim de unde putem, numai d-acolo de unde pîndeşte ţăranul nu ne-atingem ; adică de la gura presei, unde se scurge uleiul în găleţi. Acolo ţăranul se uită cu ochii holbaţi să vază dacă acul indicator al presiunii atmosferice ajunge la 360 de atmosfere. Toţi ţăranii se roagă de Cîrnu să le stoarcă miezul mai bine, iar ţărăncile aşteaptă cu vasele pregătite în faţa presei...

Banu se făcea că e mulţumit de aceste secrete pe care i le vindea Gherasim-contabilul de fiecare dată cînd vorbea cu el şi venea în fiecare sîmbătă seara la fabrică să asiste la măcinatul sămînţei de floarea-soarelui furată în cursul săptămînii. Şi cît urmărea de încordat Banu drumul scurt al sămînţei prin instalaţii, lucrătorii tot furau şi ei jumătate din ce furaseră pentru stăpîn.

El, Banu, ştia, dar nu-i prindea niciodată. Nici Ceafalan nu cunoştea adevăratul secret al hoţiei, ci numai Marin de la coajă, omul lui Banu, care opera pe faţă şi în văzul tuturor.

O iarnă întreagă ţăranii din împrejurimi umplură cu căruţe curtea largă a fabricii, aşteptîndu-şi rîndul la presă şi vorbind între ei pe şoptite despre frontul care s-apropia rostogolind îndărăt valul năvălitor al armatei germane, o iarnă întreagă Iordan Banu le lua ţăranilor bătrîni şi neştiutori uiumul, banii, turtele şi ciupelile despre care vorbea Gherasim-contabilul, cîştiguri cu care în lunile ce urmară cumpără două rînduri de maşinării „Herdan" şi deschise încă două fabrici de ulei, una la Urleasca şi alta la Făurei.

24

Primăvară. Ultimul sloi de gheaţă străvezie şi-a luat adio de la viaţă, pierind în dreptul insulelor de la Dusui, topindu-şi ultimul bob strălucitor, ca o

piatră de grindină, în apele largi și aburinde ale Dunării. Trecuse cît pumnul de mare prin fața Getuzei, privind cu ochii limpezi malurile înverzite, și dintr-o dată, orbit de lumină, perpelindu-se vrăjit și înfiorat în căldura soarelui dogorîtor, își dădu suflarea în dreptul viilor de la Calea Caprei, dăruindu-și ființa necunoscută în marea îmbrățișare a naturii renăscute. Se limpezise și se luminase cerul lumii ; se-nviorară sufletele oamenilor, se încălzeau aerul și viața, se aprindeau ochii de dorinți și simțiri noi, dulci și înfiorătoare ca o chemare fără împotriviri, se-mbuna inima omului îndreptîndu-se spre frumuseți și dragoste, spre blîndețe și iubire, spre curățenie și noutate. Cîtă tristețe și regret pentru lucrurile pe care n-ai să le mai dobîndești niciodată, cîtă durere pentru cele neînțelese și nepetrecute încă.

Ivanca cobora cu cobilița cu căldări la marginea Dunării și punînd încet de tot pe nisipul moale și fin căldările de aramă, începea să privească tristă drept înainte, neclintită, pierzîndu-și privirile albastre pe fața scînteietoare a apelor, suspinînd fără să vrea de-o durere neașteptată, ștergîndu-și cu poalele șorțului înflorat boabele mici ce i se prelingeau pe obrajii aprinși de dorul ce-i învăluia sufletul și trupul. O cuprindea o moleșeală dulce, plină de vise și chemări, o cutremura o dorință atît de cunoscută, care o făcea să roșească și să-i fie rușine singură de ea, o îneca o patimă veche și aținătoare a primăverii.

În fața privirilor ei pline de lacrimi, ostrovul verde tăia lumea văzută în două părți, norișori albi și pufoși îi furau ochii mari și lacomi de lumină, aerul rece și curat îi mîngîia buzele deschise, strecurîndu-i în suflet tăria îmbătătoare a aerului primăvăratic. Pieptul i se înălța des o vreme, inima i se zbătea cu putere, pînă ce ființa tulburată se mai potolea — și atunci Ivanca începea să-și mijească ochii cu răutate în jurul ei, nemailăsîndu-se înșelată și chinuită de doruri care nu se puteau împlini încă, de gînduri și simțiri pe care n-avea cui să le dăruiască. Primăvara adusese lumii lumină și verdeață,

căldură şi flori, ape limpezi şi cer senin, toate cîte îi adusese şi ei, dar nu-i adusese omul iubit, despre care nu mai ştia nici măcar dacă undeva departe priveşte şi el soarele şi pădurea, apele vesele şi cerul albastru, şi dacă mai ales se mai gîndeşte vreodată la ea, la Ivanca, fata a cărei inimă nu se mai afla în pieptul ei ce tresălta acuma de spaima gîndului că el n-ar mai fi văzut cu ochii lui această primăvară neasemuit de tristă şi chinuitoare. Dacă zace undeva cu casca la căpătîi, cu numele şters de pe cruce, necunoscut şi neştiut de nimeni ? Dacă zace pe moarte într-un spital ? Dacă este fără picioare sau fără mîini ? Dacă a fost îngropat de viu ? Dacă... Da' cum poţi să te gîndeşti numai la asta, la rău ? Ivanca îşi întorcea cu supărare sufletul de la aceste gînduri negre şi se înveselea singură de alte gînduri şi închipuiri. Vedea un marinar rezemat de balustrada bacului tras de „Mărăşti", îl vedea dintr-o dată făcîndu-i cu mîna şi cu bereta, îi zîmbea nepăsător, ba nu, rîdea la ea cu toată gura arătîndu-şi şirul alb de dinţi puternici ca de lup, îi străluceau ochii aprinşi, măriţi către ea, iar Ivanca lăsa căldările, lăsa cobiliţa cu căldări şi o lua la fugă, spre ponton, ţinîndu-şi fusta ridicată pînă sus de genunchi, dîndu-i drumul în jos de ruşine, împiedecîndu-se şi iar prinzîndu-şi-o cu mîinile, dezvelindu-şi genunchii şi fugind ca o nebună să ajungă mai repede la el, în braţele lui. Ivanca îşi lăsă privirea în jos şi suspină înecîndu-se în plîns... „Am ajuns să trăiesc cu vedenii ! Dac-o veni, nu ştiu dacă s-o mai uita nici din milă la mine ! L-a înrăit războiul şi viaţa ! Gîndul lui numai la lupte şi... Da' ce-mi fac spaimă degeaba !"

— Bună ziua, Ivanco ! Ce faci ? Ce-ai înţepenit aici, în marginea Dunării ? Mă uit la tine de sus, din drum ! Nu te-ascunzi ? Auzi că iar zboară alea pe deasupra !

Ivanca se uită la femeia care-şi punea căldările jos, pe nisip, în marginea Dunării, şi-abia cînd se înălţă o recunoscu pe Miţica Ceafalan. Se zăpăci şi,

trezită din gîndurile ei, puse repede mîna pe căldare, aplecîndu-se spre apă :

— Aoleo, ţaţă Miţico, mă uitase Dumnezeu aici ! Ce mai faci ?

Ivanca, aplecîndu-se să-şi umple cu apă căldarea, îşi întoarse faţă udă de lacrimi spre Miţica. Femeia o privi iscoditor şi vorbi răstit, cu supărare în glas :

— Eu... bine... da' tu ce eşti aşa plînsă ? Ce te iei tu după ce spune lumea ?! Poate n-a murit ! Nu ştii că şi-al lui Gaman primise înştiinţare că e mort şi cînd colo era viu ?

Ivanca îşi lărgi ochii cu spaimă, buzele cărnoase i se desfăcură într-o disperare, iar pieptul i se opri :

— Cine ? Ori a primit înştiinţare ? abia şoptiră buzele ei uscate.

— Cum ! Tu... bolborosi Miţica.

— Cine, ţaţă Miţico, a primit înştiinţare ? Nu mă chinui... Şi Ivanca izbucni într-un plîns amar, de care Miţica se sperie şi, lăsîndu-şi căldarea jumătate în apă, veni grăbită lîngă fată, cuprinzînd-o pe după umeri şi zgîlţîind-o :

— Nu fi zăpăcită, Ivanco ! Vino-ţi în fire ! A venit înştiinţare despre Culae că e dispărut ! Fii la locul tău că eşti fată în toată firea ! Şi eu ce proastă ! Să nu bag de seamă că tu nu ştii nimic !

Cele două femei rămaseră multă vreme mute în marginea Dunării. Pe urmă urcară cu cobiliţele cu căldări pe umeri, cu ochii pe sus :

— Dacă nu miorlăie sirena, înseamnă că nu sînt străine ! spuse Miţica, numai ca să vorbească ceva. Dar Ivanca tăcea, tăcea, chinuită abia acuma de gîndurile şi presimţirile ei. Nici nu mai privea pe deasupra Getuzei, pe unde zburau huruind în văzduhul orbitor de luminos avioane strălucitoare, fără ţintă, în căutare parcă a ceva ascuns.

Frontul se apropia mai repede decît îşi închipuiau cei mai nerăbdători dintre oamenii care aşteptau ziua eliberării. Şi unul din semnele de disperare pe care-l simţiră mai de-aproape, semn dat de cei care nu mai vedeau nici o scăpare pentru armata lui Hitler şi a aliaţilor săi, fu zguduitorul bombardament din

4 aprilie de la București, cînd americanii și englezii, nemaivăzînd nici o speranță de salvare a Romîniei burghezo-moșierești, care le furnizase colosale profituri înainte de război și mai ales în timpul războiului antisovietic, s-au apucat să bombardeze Romînia cu nădejde. După bombardamentul din 4 aprilie 1944, la două, la trei zile, cerul Getuzei începea să tremure și să se cutremure, zguduit de hăuitul formațiilor de avioane grele americane, cu patru motoare, de bombardament, escortate de avioane de vînătoare englezești, care zburau înaintea, în dreapta și-n stînga celor mari de bombardament. Uriașele păsări strălucitoare cu aripile veșnic întinse, încremenite într-o nemișcare sinistră, se iveau dinspre miazăzi, dinspre Dobrogea, coteau chiar pe deasupra Getuzei și-și luau alene drumul Bucureștiului și Ploeștiului. Tîrziu, după ce le pierdeai din ochi pe cele din urmă și aveai încă în minte neclintirea rece și plutitoare, pămîntul începea să duduie, să se hîțîne, cutremurat departe, de primele explozii ale bombelor. Formațiile numeroase de bombardament își vărsau încărcătura într-un sfert de ceas și uneori se întorceau pe același drum, pe deasupra sau pe la marginea Getuzei. De cele mai multe ori însă, prin altă parte, nevăzute și neauzite de getuzeni.

În primele zile ale bombardamentelor, lumea din port, și mai ales bătrînele și femeile cu copii mici tremurau lipiți cu fruntea de pămînt, sub malul înalt al Dunării. Unii bătrîni se vîrau pînă la brîu în apă, așteptînd o explozie ca să se vîre cu totul la fund, iar alții se piteau de la început în tranșeele adînci din fundul curților. Școlile se închiseră la 9 aprilie, două luni și ceva mai devreme. Adevăratul dezastru al populației civile pe vreme de război, bombardamentele, începea abia acuma, la sfîrșitul războiului, cînd Armata Sovietică atinsese teritoriul Romîniei.

Spaima de la început pieri însă repede din sufletul getuzenilor și curînd nici nu mai intrau în tranșee și nici nu se mai piteau în malul Dunării, ci se strîngeau grupuri-grupuri la umbra sălciilor din fun-

dul curților și începeau să numere cu glas tare păsările călătoare care străluceau argintiu și fioros în bătaia soarelui primăvăratic. Formațiile de avioane care bombardau noaptea nu prea treceau pe deasupra Getuzei. Oamenii simțeau însă prin somn cum se clatină pămîntul de răbufniri grozave și îndepărtate și ieșeau numai în izmene și cămăși afară, privind cu ochii lipiți de somn spre nord-vest, unde vedeau sau li se păreau că văd cerul încins de flăcări roșii-albăstrui, presărat cu parașute luminoase, băși rotunde, roșii, în urma cărora izbucneau una după alta exploziile adînci și grele ale bombelor americane. După fiecare bombardament soseau veștl : dacă au bombardat Bucureștiul sau Ploeștiul, cîte ore a ținut prăpădul, ce instituții și clădiri au lovit, cîte avioane a doborît antiaeriana, cîte avioane fuseseră. Uneori getuzenii nu credeau veștile ce le-ajungeau la urechi, nu credeau că 90—100 de avioane pot s-aducă atîta prăpăd ; curînd însă se lămuriră că nu toate formațiile de avioane de bombardament americane trec pe deasupra sau pe la marginea Getuzei, și că mai sînt pe cer și alte căi către București și Ploești. Își lăsau treburile și căscau gurile spre cer, multă vreme după trecerea formațiilor de bombardament :

— Ce-ar fi să scape una din greșeală și la noi ! zicea cîte unul, privind cu nevinovăție albastrul albicios al cerului de la orizont, unde se pierduseră din fața ochilor ultimele grupuri de avioane. (Cît le simțise hăuitul sinistru deasupra capului tăcuse, iar acuma începuse să se gîndească cu nepăsare „ce-ar fi".)

— Io zic că dac-ar scăpa numai una lîngă biserica din Colivari, ne-ar întoarce mahalalele cu zgaibele-n sus ! Ar scoate morții afară și ne-ar vîrî pe noi în locul lor !

Ceilalți se uitau la el urît și se depărtau tăcuți. Întorcea cîte unul capul, din drum, și-i răspundea omului zăpăcit, care tot mai căsca gura spre cerul senin și învăpăiat :

— Ce-ar fi să-ți cază ție una în gură ! N-ai mai vorbi ca să nu taci ! Mușcă-ți limba !

Omul însă rămînea cu privirile căutătoare pe cerul luminos și se gîndea tot la închipuirea lui :

— Nu, că dacă ar cădea una la Getuza, chiar că praf ar face-o ! Ce vorbiți voi, am auzit că are și 1 000 de chile una ! Ce, te joci ! ? Ei, da' de ce să strice atîta material pe noi ! O bombă d-asta costă mai mult decît costă Getuza ! Ce dracu' să strice la noi !? Poate să omoare muierile și copiii, da-ncolo n-are ce distruge ! Rafinăriile ! Sondele ! Uzinele ! Alea sînt pentru ei însemnate ! Vorba lui Vetrineanu: cît le-a supt, le-a lăsat în plata domnului, acuma cînd le scapă din mîini, le bombardează ! Ori ale lor, ori de loc, să nu mai fie ! Frumoasă și cinstită socoteală ! Halal oameni ! Rușii mînă caii la galop ca să ne scape mai repede de nemți, și ei s-apucară să ne strice sondele ! Dac-ar fi mai pe jos, poate i-am nimeri și noi cu ceva ! Da' așa, cu ce dracu' ! Cu praștia ! Ha, ha, ha ! Pe d-o parte a dat iama-n boierii și-n mobilizații pe loc de la București !

S-aduna lume în marginea Dunării și privea forfota de pe apă.

Vaporul de pasageri „Principele Mircea", încărcat ochi cu refugiați de la vale, își purta cu greu trupul alb și lunguieț, adăpostind în cele două etaje încăpătoare familiile înstărite ale negustorilor fugiți din orașele de la gurile Dunării. Coverta largă de pe puntea din față a pasagerului era plină de copii îmbrăcați în costumașe de vară, copii grăsuni care jucau volei și se prăjeau la soare, simțindu-se ca-n excursie sau croazieră. Deasupra cabinelor de comandă se afla un post de mitralieră antiaeriană, și țeava scurtă a armei, minusculă față de trupul uriaș al vaporului, împungea cerul cu vîrful ei negru și amenințător. Nici un pasager nu-și închipuia că ar fi putut servi la ceva un astfel de pușcoci în cazul unui atac aerian, ci, dimpotrivă, în loc să încurajeze și să dea încredere pasagerilor, această mitralieră instalată în văzul tuturor mai mult speria, amintind

mulțimii pestrițe din cabine și de pe punți că s-ar putea aștepta oricînd la un atac aerian. Trecuseră puține zile de la bombardamentul din 4 aprilie. Totuși, marinarul trăgător de la mitralieră ședea lungit pe burtă deasupra cabinei și privea încrezător zările limpezi din depărtări; își întorcea fața negricioasă spre prova — unde se plimbau fetele negustorilor, îmbrăcate în costume din material puțin, în rochii scurte, cu spinările goale — apoi se răsucea cu fața în sus, privind cu ochii mijiți cerul senin și încins și făcîndu-și în gînd socoteala că dacă se ivește vreun avion de vînătoare care să se lase în picaj asupra vasului, primul lucru pe care ar trebui să-l facă ar fi să sară cu capul în jos în Dunăre și să-noate spre unul din malurile îndepărtate. Norocul lui însă era că acele cîrduri de păsări albe și ouătoare nu se nimerea să ajungă și să ocolească prea des prin părțile de jos ale Dunării, ci ele veneau, după cum începuseră să observe getuzenii, din țările calde, cotind într-un hău amenințător, care cutremura cerul și pămîntul, chiar pe deasupra Getuzei, și luînd-o apoi de-a dreptul spre București. Și asta se întîmpla cam înainte de ora prînzului, cînd „Principele Mircea" încă n-ajunsese la Getuza, sau se întîmpla noaptea, spre ziuă, cînd „Principele Mircea" își terminase cursa și se odihnea liniștit, acostat la pontonul vreunui port din susul Dunării. Bombardamentele de la București goniseră spre orașele și satele din provincie o mulțime de lume mai înstărită, și printre puținii refugiați care se iviseră și la Getuza, atraseră atenția două fete gemene, de o frumusețe rară, „trase ca prin inel", cum spunea moș Caraghios clipind șiret din ochii lăcrimoși, care viețuiau la Borea-primarul. Nimeni nu știa cum le cheamă și ale cui sînt, nimeni nu știa dacă-i sînt rude și cu ce se ocupă — căci erau destul de măricele, 21—25 de ani — însă toată mahalaua Colivari înnebunise după aceste două fete care de cîte ori treceau la plimbare spre hale scoteau din case și de prin curți, la porți, toate muierile și fetele curioase să le vază rochiile și pantofii, părul și cerceii, ochii

băcăniţi şi buzele vopsite. În fiecare joi seară şi sîmbătă seară, refugiatele, împreună cu fata primarului, dădeau jururi prelungite, la care invitau doar cîteva fete de negustori din port, necunoscute, iar duminica se dezbrăcau în costume de baie şi făceau plajă prea timpurie pe nisipul cald şi fin de pe marginea Dunării, dincolo de hale, în văzul oamenilor care şedeau de vorbă pe chei. Cineva scosese zvonul că ar fi fete de ministru şi din pricina asta nimeni nu se apropia de ele. Numai Vasile Cîrnu, care-şi făcuse de treabă într-o duminică pe-acolo, pe lîngă mal, se zicea c-ar fi luat-o pe una din ele în lotcă şi-ar fi plimbat-o pînă în insulele de la Cotul Mare, de unde se-ntorseseră tocmai seara, cu lotca împodobită cu crengi verzi de salcie înflorită, cu ramuri de plop cu frunze rotunde şi strălucitoare ca arginţii şi cu faţa veselă, fericită, cîntînd. Întrebat de Borea, căruia îi ajunsese zvonul la urechi, Cîrnu spusese că nici nu fusese în port în duminica cu pricina şi că nici n-auzise de fetele ministrului. Se mai iviră şi alţi bucureşteni în port, cei cu dragoste mai mare pentru viaţa lor, care răzbiseră pînă pe malul stîng al Dunării. Priveau de-aici împreună cu getuzenii cum, la două zile — la trei zile, dinspre malul înalt şi abrupt al Dunării, dinspre ţărmul dobrogean, începea să plutească deasupra văzduhului, sub cerul senin, un hăuit tremurător, care-ţi înfiora inima şi-ţi învăluia fiinţa în groază şi nebunie, cutremurarea în faţa prăpădului ce s-apropia. Sirena din clopotniţa bisericii Colivari miorlăia sinistru, iar lumea o lua la fugă de pe unde se afla, răsfirîndu-se pe malul Dunării, în fundul curţilor unde săpaseră tranşee, prin beciuri şi prin gurile canalelor ; muierile îşi piteau copiii sub fuste şi se închinau cu ochii la cer, aşteptînd cu inimile îngheţate să treacă cîrdurile albe şi strălucitoare ce pluteau pe sus, sus de tot, în bătaia soarelui arzător. Se depărtau neclintite, într-o rece ameninţare.

— Ehe ! Iar trecură păsările călătoare venite din ţările calde ! zicea moş Caraghios fumînd pe grămada de lemne din fundul curţii lui Vasile Cîrnu şi

uitîndu-se cu ochii lăcrimoşi în şanţul adînc săpat de Cîrnu, în care Făniţa se vîrîse tremurînd cu copiii în jurul ei, apărîndu-i cu mîinile în loc de aripi, ca o cloşcă. „Ieşi, Făniţo, că trecură ! Nu ne bagă ei pe noi în seamă ! Degeaba te-ascunzi ! La ce dracu' să strice bombele pe noi ! Pe cine să mai omoare, că ne luară toţi flăcăii pe front, toţi bărbaţii ! Şi p-ăia trecuţii ! Ha ! Acolo ! Acolo la Bucureşti este ce este ! Acolo a mai rămas ceva de stricat şi de omorît ! A aflat pesemne că acolo sînt cei mai mulţi scutiţi şi mobilizaţi pe loc ! Ştie el, americanu', nu te pune tu ! Hai, nu ieşi ? Ori te-ai înmuiat de tot ? Măi, ce slabe sînt muierile astea cînd e la o adică ! Încolo, ce gură e pă ele !..."

Făniţa tăcea trăind într-o încremenire şi spaimă ascunsă, pînă ce nu mai auzea hăuitul sinistru care-i înfiora inima slabă de femeie şi, tîrziu, ieşea cu copiii de mînă din tranşee, trimiţîndu-i la joacă. S-apropia de moş Caraghios şi s-aşeza lîngă el cu mîna pe piept, albă ca varul, abia bolborosind :

— Aoleo, neică Tună, cum nu ţi-o fi frică ?! Nu ştiu, zău, da' de cîte ori le văz, m-apucă groaza ! Ia uite cum îmi tremură mîinile, trupu', parc-aş fi damblagie !

Moş Caraghios se uita o vreme cu ochii tulburi şi spălăciţi la Făniţa şi-i vorbea serios şi bătrîneşte, îmbărbătînd-o :

— Ei ! Groază ! Mai taci şi tu cu prostiile, să nu te-auză copiii ! Nu sînt eu acilea ?! D-aia venii ! Tot într-o fugă venii ! Mi-a spus Vasile : „Nea Tună, cînd mă ştii plecat, cum le-auzi, du-te la Făniţa în goana goanelor ; du-te şi stai cu copiii şi cu Făniţa, că ea e udă de cîte ori le-aude pe deasupra ! Să te duci, că fac cinste !" Şi venii ! Venii şi de data asta, măcar c-o lăsai p-a mea singură în casă ! Auzi ? A mea cînd le-aude încuie uşa, trage clănţăul de fier, se primeneşte, se-mbracă toată ca de moarte, cu ţoalele din ladă, şi se vîră sub plapumă ! S-astupă, fără să zică nici „miau" ! Acuma dacă mă duc, nu-mi deschide uşa ! Nu-mi deschide decît peste un ceasdouă, după ce lasă ăia bombele şi crede ea că sînt

duşi îndărăt ! Acu' trei zile, îi zic : — „Fă toanto, de gătit de moarte hai să zic că te găteşti, ca să mori, aşa, gata aranjată, da' de ce încui uşa, fă ? Ce crezi tu că bomba intră pe uşă ?“ Cică : — „Lasă că ştiu eu ! Bomba nu-ţi cade drept în creştet ! Cade în curte şi-ţi intră bucăţele pe geamuri şi pe uşă !“ Ştie, şcrabia, şi ea ceva ! De săptămîni de zile, de cîte ori bombardează ăştia la Bucureşti, ea, chioamba, îşi face din odaie cavou. Ce crede ea că dacă o omoară eu o las acolo, gătită, în pat ? Nu, o scoţ ! O scoţ şi-o duc la cimitir ! Că în altă parte n-am unde să şez ! N-am alt bordei !

Într-o zi, cu puţin înainte de ivirea păsărilor călătoare din înălţimi, începu să se plimbe pe deasupra Getuzei un avion romînesc, un I.A.R. mic, cu aripi tricolore, care, zburînd pe deasupra caselor, vîrî întîi şi-întîi spaimă în tot muieretul necunoscător în ale aviaţiei, iar după ce cîrdurile de avioane strălucitoare trecură de port, micul I.A.R. ţîşni pe deasupra ostrovului de la hale şi tam-nesam îşi luă zborul drept în sus ca un erete, în sus, în sus, în urma păsărilor călătoare şi toată lumea care se uita după el auzi nişte pîrîituri scurte de mitralieră, apoi cea mai de pe urmă pasăre strălucitoare scoase întîi şi-ntîi pe coadă o dîră de fum albicios, pe urmă negru ca păcura, şi namila zburătoare se lăsă cu ciocul spre pămînt, într-un zbor strîmb, rănită parcă de moarte. Din ea ţîşneau, unul după altul, nişte gheme negre care rămîneau dintr-o dată smucite şi atîrnate de cîte-un balon alb şi rotund, care, purtat de vînt, s-apropia şi el de pămînt. „Paraşutiştii ! strigase cineva. L-a doborît !“ Şi-n vreme ce pasărea uriaşă venea într-un zbor şui spre pămînt, scoţînd fum negru pe coadă şi flăcări albăstrui pe cioc, I.A.R.-ul mic se-nvîrtea jur împrejurul ei, pe deasupra, şi, după cum aflară getuzenii mai tîrziu, îşi fotografia isprava. Pe urmă coborî dintr-o dată, pe jos de tot, la înălţimea acoperişurilor, şi pieri, pîrîind ca o maşină, spre miazănoapte.

Poate că tovarăşii de călătorie nici nu băgaseră de seamă moartea, prăbuşirea avionului cu patru

motoare, mare, de bombardament, care-şi răspîndi fierăria pe o sută de stînjeni pătraţi, la marginea pădurii de salcîmi, la zece kilometri de Getuza. Poate că nu băgaseră de seamă — mai ales că toţi privitorii recunoşteau că micul I.A.R. ţîşnise pe neaşteptate de la pămînt şi-şi alesese într-adevăr ultima pasăre argintie care plutea spre Bucureşti : îi trăsese sub motoare trei rafale scurte, şi-atît.

Zece kilometri sînt un fleac ca să vezi un avion american şi nouă paraşutişti, aviatori străini de peste mări şi ţări. Cu mic, cu mare, getuzenii ajunseră la locul cu pricina cu o jumătate de ceas înaintea comisarului Vlădeasa şi a poliţiştilor şi, bineînţeles, cînd autorităţile încărcară într-o căruţă calabalîcul mai de preţ şi aviatorii înalţi şi zîmbitori, se mulţumiră numai cu două paraşute din nouă, restul văzîndu-le peste o săptămînă-două, la horă, bluze bleu-pal pe trupurile pieptoase ale pescăroaicelor ai căror fraţiori fuseseră mai iuţi de picioare şi mai curajoşi. Niculae Ceafalan şi Nicu Graur, „Zgîrci", care alergaseră cu ochii pe sus la avionul care cădea şi ajunseră cu mult înaintea tuturor, aduseseră acasă cîteva pachete cu ciocolată, cutii cu ţigări, lame de ras, un cuţit cu arc şi-un sfert de paraşută. La sosirea lor, paraşutele rămăseseră lungite, desumflate pe cîmp, şi-abia cînd sosi grosul getuzenilor, care năvăliseră de la-nceput să sfîşie mătasea tare şi lucioasă, se repeziseră şi Niculae şi Zgîrci s-apuce de materialul fin. Florica şi Didina îşi făcură cîte-o bluză cu mîneci, şi lui Niculae două cămăşi ; Ivanca îşi făcuse o bluză strînsă ce se rotunjea în chip minunat peste pieptu-i frumos, iar lui Zgîrci trei perechi de izmene lungi, ca să umble în ele, şi-o singură cămaşă, pentru că el murdărea repede la gît.

Trei-patru zile nu se vorbi în Getuza decît despre vitejia şi priceperea aviatorului romîn, despre felul cum lovise şi prăbuşise uriaşul avion american cu patru motoare şi despre chipurile, îmbrăcămintea şi nepăsarea zîmbitoare a celor nouă americani aviatori, trimişi sub escortă specială la Bucureşti, unde aveau ei de gînd să ajungă cu avionul. Nu s-a mai

auzit și nu s-a mai știut nimic despre ei. Unii spuneau că le-a dat drumul numaidecît să se ducă pe jos în țara lor. Alții, că le-a dat statul un avion să ajungă mai repede. Și bineînțeles că getuzenii, ca toți oamenii de altfel, înclinau să asculte orice în legătură cu lucrurile despre care nimeni nu știa cu adevărat nimic. Încolo, inima Getuzei bătea neliniștită și nerăbdătoare, iar oamenii o pipăiau cu grijă, potolindu-i zvîcnirile și păstrîndu-și nepăsarea tristă și prefăcută dintotdeauna.

În ultima vreme, Ceafalan dormea mai puțin ca altădată : dormea puțin, ca să nu uite lumea și viața de-afară și ca să urmărească mai de-aproape urîtul ce învăluia ulițele pustii ale portului. Cînd se trezea din somnul scurt și plin de vise încurcate, se simțea mai odihnit și mai înviorat și pleca iar prin mahalalele tăcute, își purta iar pașii apăsați pe caldarîmurile pietroase, stăpînit de o singură teamă : să nu se fi întîmplat ceva în lipsa lui și el să nu fi aflat la timp. Făcea un fel de ronduri în fiecare dimineață și în fiecare seară, și abia după aceste plimbări îndelungi i se părea că este în curent cu lumea — c-a aflat tot ce se putea afla — chiar dacă sub ochii lui nu se ivea nimic care merita să fie luat în seamă, chiar dacă la urechile lui nu ajungea nici o noutate însemnată. Hotăra în fiecare zi să treacă mai rar pe la Vetrineanu, sau chiar de loc, dar în fiecare seară, la întoarcerea din rond, pașii lui, în loc să-l poarte spre casă, îl duceau pe ocolite spre căsuța veșnic întunecoasă, așezată în fundul unei curți lunguiețe, sub doi salcîmi uscați. Ciocănea într-un fel, întindea o mînă sub streașina unde știa că se află cheia și intra repede înăuntru, fără să mai aștepte vreun răspuns. De fiecare dată îl găsea pe Vetrineanu citind jurnale și mai ales comunicatele de război. Cu hîrtie albastră, școlărească, prinsă în pioneze de tocurile ferestrelor, Vetrineanu se apăra de lumea de-afară, prefăcîndu-se mereu plecat de-acasă, și totodată împiedica flacăra roșie și slabă a lămpii cu gaz să lumineze spre ulița întunecoasă și pustie. Așezîndu-se pe marginea patului lat și înalt, bătrî-

nesc, Ceafalan tăcea ca-ntotdeauna, privind în pămînt şi ridicîndu-şi din cînd în cînd sprîncenele stufoase, a mirare. Tuşea de formă, pregătindu-se parcă să-ntrebe ceva, se răzgîndea, îşi potrivea cuţitul în brîu şi iar se cufunda într-o tăcere supărăcioasă parcă. Vetrineanu nu se arăta niciodată stînjenit de venirea lui şi începea el să vorbească, despre lucruri neînsemnate, petrecute sau auzite în mahala, despre te miri ce năzbîtie a vreunui copil sau pescar, pînă cînd vorba — care ocolea ca o bilă masa de biliard — nimerea un popic mic şi-l lungea pe postav, dărîmînd cu el în cădere şi alte popice, toate însemnate şi frămîntate în gîndul şi inima lor de atîta vreme. Şi cînd vorbea cu Vetrineanu despre politică, Ceafalan era întotdeauna încruntat, supărat că i se limpezeau în cap lucruri despre care nici n-ar fi trebuit să-ntrebe sau ar fi trebuit să le priceapă singur, şi din cauza asta uneori se răstea morocănos şi cu glas gros, crezînd că l-a înghesuit pe Vetrineanu şi că găsise o nepotrivire în gîndirea lui. Îl supăra mai ales faptul că în discuţiile lor uita mereu adevărata cauză a „războiului sfînt" şi că şi-acuma, privindu-i într-adevăr sfîrşitul nenorocit, se mira strîmbîndu-şi faţa lată, bărbătească, cu mustăţi lungi, răsucite cu vîrfurile în sus :

— Măi, da' cum poate să fie atît de tîmp un conducător de stat, mă ? ! Cum a putut Hitler ăsta să s-apuce d-o treabă ca asta, cînd ştia că ăia sînt sute şi mii de gubernii, nu jucărie ? ! Auzi ! Să meargă la noroc ! Pe-ncercate ! Ce-a crezut el că merge pe-ncercatelea ? ! Na, acuma o să-şi piarză şi scaunul şi viaţa...

— Şi ce, îţi pare rău, nea Radule ?

Vetrineanu ştia că nedumeririle lui Ceafalan sînt meşteşugite, provocări la discuţii, ştia că din mîndrie Ceafalan are un fel al lui iscusit de a-l îmboldi la vorbă, ca să vadă ce crede el, Vetrineanu, despre toate cîte se petreceau în lume. Aşa că Vetrineanu lăsă jurnalul din mînă şi-o luă pe-ndelete ca şi-altădată. Îi arătă pe larg, şcolăreşte, cum în primăvara lui 1940, în Romînia, Hitler a concentrat trupe care

puțin mai tîrziu, cu concursul guvernului fascist bulgar, au trecut Dunărea în Bulgaria și-au atacat de-acolo Iugoslavia și Grecia, îi aminti cum, după terminarea operațiunilor militare în Iugoslavia și Grecia, aceste trupe au fost masate la granița Uniunii Sovietice, pregătindu-se de invazie, și cum la 11 iunie 1941, la întîlnirea dintre Hitler, Ribbentrop și Antonescu, s-au pus definitiv la punct planurile criminale de agresiune împotriva țării sovietice.

— Care va să zică — îi demonstra el, Vetrineanu — Germania ca și Antonescu, care s-a bazat pe ajutorul ei, a urmărit să ocupe pămînturi străine, țări și popoare străine, ca să le stoarcă și să-și îmbogățească boierii din Germania și din Romînia. Asta una la mînă. Al doilea, a vrut să distrugă primul stat socialist din lume, U.R.S.S., putere mare a muncitorilor și țăranilor, care luptă pentru libertate și pentru pace între țări și între neamuri. Asta e cauza războiului — lăcomia, jaful de la alții, exploatarea pe spinarea muncitorului!

Ceafalan făcea semne cu mîna, căutînd să-l oprească din vorbă; își freca grăbit nasul puternic cu palma și iar îi făcea semne cu mîna într-o parte că înțelege, le știe p-astea. Dîndu-și seama că o luase prea de departe, că pornise de la lucruri cunoscute lui Ceafalan, Vetrineanu veni drept la întrebarea pe care o aruncase Ceafalan în discuție: bombardamentele. „De ce tuma acuma începură ăștia cu bombardamentele?"

— Tot din cauza asta începură și bombardamentele! Pînă acuma, englezii și americanii nu bombardară societățile întreprinderilor petrolifere, pentru că pînă acuma fură ale lor, pentru că pînă acuma capitaliștii englezi și americani se-ntîlneau cu agenții lor germani, adică cu mijlocitorii lor, în Elveția, și-și încasau cîștigurile grozave despre care ți-am mai spus. Ei, da' acuma cînd văzură că planul ăla al lui Churchill, de debarcare în Balcani, cade din cauza înaintării Armatei Sovietice, începură bombardamentele! După ce-i povesti pe larg despre colaborarea trusturilor anglo-americane și a burgheziei

romînești cu imperialiștii germani în timpul războiului antisovietic, Vetrineanu încheie : Așa că asta este : bogătașii, burghezii și moșierii caută să păstreze regimul de la noi și să împiedice clasa muncitoare și partidul comunist să folosească condițiile favorabile de acuma, caută să împiedice partidul să conducă lupta maselor populare care sînt pornite să doboare regimul burghezo-moșieresc și să cucerească puterea politică. Citește să vezi.

— Hă ! se strîmbă Ceafalan, zîmbind strîmb și aruncîndu-și capul puternic pe spate. Ceafa vînoasă i se răsfrînse peste dunga strîmtă a cămășii fără guler cînd privi în tavan și vorbi rar, ca pentru el : Știi că... regele David, împăratul evreilor, sau al cui a fost... cică dormea între două fete tinere, focoase și fierbinți, ca să-i încălzească mijlocu', că suferea de reumatism. L-a-ncălzit ce l-a-ncălzit, pîn-a murit ! Se uită la Vetrineanu și părîndu-i-se că n-a-nțeles tîlcul vorbelor lui, Ceafalan mormăi morocănos : Mortu' de la groapă nu se mai întoarce. Ce ziceai că avem noi de făcut ? Asta e principalu' !

— Știi matale !

Ceafalan se foi pe marginea patului, își potrivi brîul pe mijloc, încruntîndu-se, și vorbi gros :

— Și ce, te doare gura să mai spui o dată ?

Vetrineanu zîmbi :

— Ți-am spus că știi, pentru că... noi avem de făcut ce-am mai făcut și pîn-acuma ! Nemții în retragere aruncă în aer căile ferate și industria petroliferă, aruncă în aer poduri, tunele, clădiri, locomotive, vagoane, strică liniile de comunicație, telefoanele, telegraful, dărîmă locuințe sătești, spitale, școli, clădiri publice... Aici... la noi, nu prea are d-astea ! Poate cocioabele ! Da' dacă-i lăsăm să treacă nevătămați, o să distrugă în altă parte, în Dobrogea, în Bulgaria, pe unde o să treacă ! Știi care este misiunea noastră ? Aici să le rămîie osu' ! Aici, unde ne-a călcat în picioare și ne-a mîncat viața trei ani !

Glasul lui Vetrineanu deveni tremurător ; mușchii fălcilor îi jucau. Ceafalan se ridică în picioare și micșoră mucul lămpii :

— Ho ! Ho ! Poți să spui și mai încet ! Nu te-nfierbînta înainte de vreme !

Vetrineanu oftă îndelung, s-așeză pe marginea patului și puse mîna pe spinarea lui Ceafalan, vorbindu-i dintr-o dată liniștit și în șoaptă.

Afară începuse să plouă. S-auzea țîrîitul burlanului de sub streașină și ropotul picăturilor dese pe acoperișul de carton cătrănit. Glasul lui Vetrineanu curgea limpede și neșușotit, ca apa largă și netedă a Dunării :

— Este dat la 1 Mai de partidul comunist : „Popor romîn ! Salvează-te de la catastrofă ! Părăsește războiul criminal nemțesc ! Doboară clica trădătorului Antonescu de la cîrma țării ! Luptă pentru pace ! Alungă cu arma în mînă pe cotropitorii hitlerişti de pe pămîntul pîngărit al patriei ! Luptă pentru eliberarea fraților din Ardealul de Nord ! Alătură-te Armatei Roșii, eliberatoarea popoarelor iubitoare de libertate !".

Într-o seară, după un vînt care ținu o săptămînă, Ceafalan urcă ușurel scara scîrțîitoare din spatele casei lui Vetrineanu, se ivi în gura podului și ciocăni încet în scîndura neagră și putredă. Fără să aștepte vreun răspuns, intră de-a bușilea în întunericul dinăuntru și păși în patru labe, binișor ca o pisică, spre fundul podului.

— Noroc, Tudore ! Ce faci, măi băiete ? Ce hibernezi ca un urs și te-ascunzi ca o cucuvea ?

— Noroc, nea Radule ! Șezi colea ! Șezi ! Nu m-ascunz !

Ceafalan dădu la o parte un urcior cu apă, își făcu loc mai larg și se așeză turcește pe scoarța vărgată pe care ședea întins Vetrineanu. Privi jur împrejur și vorbi liniștit, rar, cu glas gros și nepăsător ca-n totdeauna :

— E-e-e, am răbdat și-n primăvara asta... Și iacătă că vine și vara. Se opri și iar privi jur împrejurul

lui la grinzile podului întunecos. Da' să zicem bodaproste că n-am prea fost în ochii lor ! I-ai văzut cum se vîntură ? ! Într-una se vîntură ! Unii pleacă, alţii ne pică-n musafirlîc ! Ce e la pontoane ! Cică ruşii sînt colea, tot în ofensivă ! Îmi spuse Vasile Cîrnu adineaura...

Ceafalan începu dintr-o dată să tuşească greu şi urît, parcă dinadins. Vetrineanu îşi spunea în gînd că bagă mîna-n foc că pescarul venise cu altă treabă la el. Îl lăsă o vreme să-şi facă ocolul obişnuit din vorbire, iar cînd Ceafalan se opri, Vetrineanu se ridică repede de pe scoarţă şi începu să se îmbrace.

— Pleci ?

Vetrineanu nu-i răspunse, ci întrebă cu mirare în glas :

— Da' de unde cunoaşte Cîrnu cum merge frontul ? De unde le scoate el ? Spunea că nu vrea să mai audă de front, că nu vrea să mai audă de război şi de concentrări !

Ceafalan nu răspunse numaidecît. Se gîndea parcă la altceva. Într-un tîrziu, vorbi tărăgănat :

— Dracu-l ştie pe unde umblă şi află ? ! Nu l-am văzut la ochi toată iarna şi toată primăvara ! Cică-i îngheaţă şi-l înjunghie picioru' ! Da'... de vreo două săptămîni se-nfundă în cîrciumă la Secărăşu, scoate cîte-un jurnal din buzunar şi-ncepe să citească cu glas tare. Citeşte ce citeşte, termină ce are de citit şi pe urmă, cu ochii tot pe jurnal, s-apucă să le spuie oamenilor de la el. Îşi îngroaşă glasul şi parcă ar da comunicate ! Ceafalan se uită să vadă dacă Vetrineanu îl ascultă şi-şi întinse mîinile mari înainte, ca şi cînd ar fi ţinut un jurnal : „Sînt la Prut ! Ne dădură armistiţiu ! Antonescu nu l-a primit, armistiţiu' ! Tot mai aşteaptă, împreună cu Maniu şi cu Brătianu, să intre americanii şi englezii în Balcani înaintea lor, a ruşilor... Da' aşteaptă degeaba !"

Vetrineanu, care-şi înfăşura la repezeală brîul roşu şi lung, îşi înălţă umerii laţi :

— Asta aşa e !

Ceafalan ridică ochii la el.

— Da' nu scrie în jurnal, mă Tudore ! L-am tras deoparte și l-am luat din scurt : — „De unde știi tu, Vasile, veștile, zvonurile astea ?“ S-a rînjit : — „De la nevastă !“ Zic : — „Mă Vasile, sînt cam vechi brașoavele tăle !“ — „E-e-e, nea Radule, vechi-noi, astea sînt ! Vrei mai noi ? Vrei noi de tot ? Ascultă atunci să-ți citesc !“ A îndrugat o grămadă de socoteli ! Zic : — „Nici p-astea nu le scrie în jurnalu' din mîna ta, mă Vasile !“ Se uitau oamenii din cîrciumă la noi cu gurile căscate. S-a rînchezat iar : — „E-te-te și la matale ! Parcă trebuie să scrie în jurnal ca să fie adevărat ? !“ Ceafalan tuși iar înfundat și puse mîna pe urciorul cu apă de lîngă el. Îl duse la gură încet, înghiți de cîteva ori și-l așeză la loc, strîmbîndu-se : Cam sălcie ! Mi se pare mie că Dioniția a lui Zbîrcea o trage de limbă pe nevasta lui Borea ; pe urmă îi suflă Făniții ! Că din altă parte de unde să știe el d-astea ? ! N-a minții cînd mi-a spus că știe de la nevastă-sa !

Potrivindu-și cuțitul în brîu, Vetrineanu rîdea cu hohote. Podul răsuna și hăuia, ecoul rîsului gîlgîit îți spărgea urechile. Văzîndu-l gata-mbrăcat, Ceafalan își apăsă sprîncenele groase peste pleoapele umflate și vorbi parcă ursuz :

— Stăi, mă, nu rîde, că cu altă treabă venii eu la tine ! P-astea, ce spune alde Cîrnu, le știm noi mai bine ! Alta vreau să vorbesc eu cu tine ! Afară e frumos, nu mai bate vîntul, a stat. Știi ce-am văzut adineaura în ostrov ?

Vetrineanu se întoarse și zîmbi :

— Vasul nemțesc de la Cotul Mare !

— Ăla e una la mînă ! Mai e și alta ! Ceafalan vru să se ridice în picioare și se izbi cu capul de acoperișul casei. Înjură și-l trase de mînă pe Vetrineanu spre ușa podului. După ce ajunseră amîndoi de-a bușilea afară, îi arătă cu mîna : Uite, colo, în dreptul Dusuiului, la vale ! Vezi ? În stînga, mă, lîngă pădurea de plopi ! Nu ziceai că-l aștepți ? Că ți-a spus soldatu... grăniceru nostru...

— Fu-ui ! fluieră Vetrineanu și-l împinse pe Ceafalan pe scară. Monitor romînesc ! Să n-am parte

de ce-am mai scump dacă nu e monitor romînesc ! Va să zică a şi venit ! Hai să mergem mai repede, nea Radule ! şopti Vetrineanu coborînd scara în urma lui Ceafalan. Se repezi pînă în casă şi ieşi valvîrtej cu un felinar în mînă : Crezi că e numai un monitor sau sînt mai multe ? Eu să ştii că văz mai multe catarge cu lumini ! Ce zici ?

— Vedem noi... Ce-ai în mînă ?

— Un felinar cu lumină vînătă, dacă ai mai pomenit ! Să vezi ce fel de înţelegere avem ! O să ne umfle pe sus !

Vetrineanu şi Ceafalan o luară pe cele mai întortocheate uliţe ale portului, pînă ajunseră dincolo de marginea Getuzei, lîngă abator. Se suiră într-o lotcă străină, aprinseră felinarul şi se lăsară la vale, spre luminile scînteietoare care pluteau pe deasupra Dunării. După felul cum se aprindeau şi se stingeau, Ceafalan, care şedea la cîrma lotcii, desluşi repede catargele înalte, luminate, ale monitoarelor romîneşti. Cînd se mai apropiară de primul monitor, băgă de seamă că vasele şedeau parcă pe loc, unul după altul, sau chiar dacă înaintau, înaintau nespus de încet. Făcură cu lotca un ocol, cînd, dintr-o dată, se ivi între monitor şi lotcă o umbră vînătă, o vedetă rapidă, de pe puntea căreia s-auziră două somaţii. Vetrineanu vru să strige ceva, dar o şalupă micuţă răsări din spatele lor şi, lipindu-se de slai, se pomeniră în lotcă cu doi marinari cu automatele îndreptate spre ei. Vetrineanu şi Ceafalan fură urcaţi în şalupă şi predaţi pe monitorul lat şi strălucitor în bătaia lunii, „Transilvania“. Doi marinari înarmaţi îi purtară pe căi ocolite, îi plimbară pe culoare întunecoase, pînă ajunseră sub puntea de comandă, în sala maşinilor. Le ieşi înainte un marinar bătrîn, cu mîinile negre de unsoare, ştergîndu-se pe un ghem de cîlţi murdari. Zîmbea. Făcu un semn marinarilor înarmaţi şi aceştia se făcură nevăzuţi, călcînd în vîrful bocancilor grei. Zîmbind într-una, bătrînul marinar îşi puse ochii mici, cu creţuri în părţi, în ochii lui Ceafalan, tot mici şi

strînşi, cu creţuri pe la colţuri, şi vorbi destul de tare, răzbătînd peste pufăielile maşinilor :

— V-am adus pachet ! Adică... aţi venit singuri ! Aşa ne-a fost înţelegerea ! Ce veşti ? A venit ? E acolo ?

— Ne uităm de-aseară la el, răspunse Vetrineanu, aşezîndu-se pe marginea unei cutii cu cărbuni. De trei ceasuri a ancorat. Are tunuri şi blindaje. Noi n-avem cum s-ajungem la el, să ştii ! E departe de mal, la două-trei sute de stînjeni, poate...

Bătrînul marinar îşi frecă cu palma unsuroasă, peste flanelul vărgat, pieptul lat, şi glasul lui abia s-auzi peste uruitul maşinilor.

— Bine c-aţi venit să ne spuneţi. Asta ajunge. Vasul ăsta este şi culegător de mine. Se plimbă pe Dunăre cum vrea, urcă o dată cu frontul, sprijină retragerea, dispare ! Ziceţi că l-aţi văzut cu ochii voştri ? Puteţi să ne duceţi pînă la el ?

Vetrineanu se uită la Ceafalan. Ceafalan ridică nedumerit din umeri şi răspunse cu mirare în glas, privindu-l pe mecanic în ochii mici şi negri ca păcura :

— De ce nu ? La ce-am venit aici ?

— Dacă vasul nemţesc sare în aer în noaptea asta, mîine dimineaţă unităţile nemţeşti în retragere sînt şi ele în aer. Nu mai are cine le sprijini de-aici, din mal. Noi, monitoarele, plecăm, avem altă misiune, mai la deal, spre Cernavodă, înţelegi ? Marinarul, vorbind, întinse amîndouă mîinile odată, ca pentru sprijin, spre pescari, una pe umărul uriaş al lui Ceafalan, alta pe pieptul larg al lui Vetrineanu, şi spuse cu glas şoptit şi tainic : Nu-i lăsaţi singuri. Plecaţi cu ei odată, le arătaţi unde se află vasul, pe urmă vă lăsaţi la vale pînă la Getuza. Să fiţi în port, în pat, cînd o să sară vasul în ţăndări ; adică nu, mai bine afară, printre oameni, la vedere, printre curioşi. Se uită tot timpul la Ceafalan. Îşi schimbă privirea vie către Vetrineanu şi spuse tot zîmbind : Veniţi încoace ! Ocoliră pe după maşinile lucioase cu nenumărate pistoane în mişcare, deschise o uşiţă de metal şi ajunseră într-o cabină mică, goală, sub punte. Se aplecă

sprinten, căutînd grăbit sub o plăcuţă de fier a duşumelei, şi-i întinse lui Vetrineanu o hîrtie împăturită în patru : Citiţi pînă mă-ntorc ; citiţi în linişte, că nu vine nimeni. Ieşi închizînd uşa cu cheia. Cei doi pescari începură să-şi plimbe ochii peste scrisul mărunt de maşină.

Pe puntea monitorului, mecanicul întîrzia de vorbă cu marinarii. Noaptea era liniştită şi senină, cu lună plină şi lumină ca ziua ; în ostrov s-auzea orăcăit de broaşte şi cîntec de privighetori. Pe puntea vasului răsunau fluierături subţiri ca de greier, scurte, tremurate şi prelungi, ropote de bocanci urcînd şi coborînd scările, răsunînd ca nişte clopote sparte.

Mecanicul se îndreptă spre un marinar aflat în capătul punţii şi, privind cu grijă în jur, vorbi cu glas potolit :

— Să ştii că nu este vorba de un înot obişnuit. Este vorba de înot pe la fund. Trebuie să stai la fund cel puţin un minut şi să parcurgi în acelaşi timp cel puţin 50 de metri pe sub apă... Tu cît stai la fund ?

— Rabd cît numeri rar pînă la o sută.

Mecanicul se gîndi o clipă :

— Hm ! Adică un minut şi jumătate. Ascultă, Torlac, ştiu pe cineva, în flota fluvială, care rabdă mai mult decît tine.

— Îl ştiu şi io. Gheorghe Zotea. Din Getuza. Ţi se urăşte cît rabdă. E în spatele nostru, pe „Bucovina". Culae arătă cu capul în spatele monitorului, în direcţia de unde ştia că-i escortează „Bucovina".

— Da-da-da, repetă pe gînduri mecanicul, punînd mîna pe umărul lui Culae. Îl bătu de cîteva ori pe spate şi-l trase spre prova monitorului, vorbindu-i prietenos şi în şoaptă : Torlac, e o misiune foarte grea. Trebuie să băgăm sub coada vasului german care sprijină retragerea şi fuga trupelor germane fitile cu dinamită. E plin cu explozibil şi muniţie şi cred că sare în sus şi cu un băţ de chibrit. Trebuie ca cineva să se apropie de el pe sub apă, nesimţit de santinele, să dinamiteze şi, după ce se depărtează de vas distanţa necesară, al doilea om, de pe mal, să ră-

sucească mînerul instalației de dinamită. Vasul e ancorat la forturi. Sînt aici oamenii din Getuza despre care ți-am vorbit, doi pescari care o să meargă cu o lotcă înaintea voastră, să vi-l arate unde se află. Așa că vă duceți cu o barcă, prin umbra ostrovului, pînă la circa o sută-două de metri de el, apoi unul dintre voi, mai mult pe la fund, se duce la el și-l dinamitează. La ora unu trebuie să sară în sus. Ce părere ai ?

Lui Culae îi rîdea toată fața :

— Sînt aici nea Tudor Vetrineanu și nea Radu Ceafalan ?

— Sînt. Ee, ce părere ai ?

— Să mă duc cu Zotea.

— Vino-ncoace. Mecanicul porni spre puntea de comandă și-l împinse pe Culae într-o cabină. Stai aici pînă mă-ntorc. Deschide geamul și fă exerciții de respirație. Te încui pe dinafară.

Apoi mecanicul se duse în sălița de radiotelegrafie și comunică mecanicului „Bucovinei" : „Trimite-mi numaidecît pe marinarul Zotea Gheorghe !"

După un timp, Culae auzi bîzîitul înfundat al unei șalupe care se dezlipea de monitor. Peste un sfert de ceas, mecanicul îl împinse în cabină pe Gheorghe Zotea. Îi lăsă singuri o vreme ca să-și spună de-ale lor, apoi îi chemă într-o încăpere specială, în care un sergent vîrstnic le explică marinarilor mecanismul aparatului de dinamitat ; le indică locul în care trebuiau introduse fitilele, le arătă cum trebuiau să fie legate și cum și cînd trebuia să fie răsucit mînerul. Nu era mare filozofie, dar îi puse de cîte trei ori pe fiecare să repete operația, pînă cînd se convinse și mecanicul, și specialistul că marinarii înțeleseseră ce au de făcut. La urmă, sergentul vîrstnic aduse de pe punte două găleți cu apă, le așeză în mijlocul cabinei și, tam-nesam, le făcu semn marinarilor :

— Ia încercați !

Văzînd nedumerirea lui Culae și a lui Zotea, mecanicul spuse cu blîndețe :

— Hai să încercăm, să vedem cît stați la fund !

Culae şi Zotea îşi vîrîră capetele în găleţi, iar mecanicul începu să-şi privească ceasul mare de buzunar, legat cu lanţ de o gaică de la brîu a pantalonilor. Specialistul în dinamitaj rîdea cu mîinile la burtă, se perpelea pe-un scaun şi-şi ştergea lacrimile cu mînecile flanelei vărgate, marinăreşti. După un minut şi trei sferturi, Culae scoase capul afară, pufnind şi înjurînd :

— E cu capu-n jos şi-mi intră apă în nas ! Dă-o dracu' de găleată ! Nu se potriveşte apa din Dunăre cu apa din găleată !

Mecanicul îi făcu semn să tacă, privindu-şi cu atenţie ceasul. Zotea stătea liniştit cu capul în găleată. Îşi pusese mîinile la spate ca la plimbare, şi cînd şi cînd se scărpina cu dreapta pe spinare. La două minute, văzînd că Zotea n-are de gînd să-şi scoată capul din găleată, mecanicul îl bătu încet pe spate şi-l trase de ceafă afară :

— Ajunge, m-am lămurit cu cine am de-a face.

La miezul nopţii, o lotcă pescărească se depărtă de „Transilvania", apropiindu-se de cotul ostrovului, unde era ancorat vasul german. Urcă pe malul stîng al Dunării, tîrşîindu-se pe pata lată de umbră a pădurii de sălcii. Vetrineanu trăgea la bobăici în mare linişte, privind malul întunecos, tainic. Ceafalan, la cîrmă, ferea cît putea lotca de bătaia razelor argintii ale lunii şi privea îndărăt la monitor. Se opriră după un cot ascuţit al Dunării, fără să tragă la mal.

În vremea asta, la pupa „Transilvaniei" fu lansată o bărcuţă cu o pereche de vîsle, în care săriră Culae şi Zotea. Culae scoase repede cuiele de fier în formă de iadeş şi vîrî altele de lemn tare, pregătite de el dinainte. Legă vîslele cu ujbe de piele moale, unse ca să nu scîrţîie şi, făcîndu-i semn lui Zotea să treacă la cîrmă, se depărtară cu barca de monitor, pînă în umbra cea mai neagră a sălciilor. Prin întuneric, numai prin întuneric, trecură de cotul ascuţit şi lăsară monitorul mult în urmă. Înaintea lor, lotca pescărească se prelingea pe lîngă mal. Curentul era

slab, Dunărea crescuse în ultimele luni, și ei urcau ușor, lin, abia lăsînd lopețile în apa netedă și adîncă. Malul era abrupt și, cînd și cînd, cîte o bucată de pămînt se rupea și plescăia în apa liniștită. Culae trăgea la lopeți și se uita mereu la ceasul lucitor pe care i-l pusese mecanicul în mînă. Mai rămăsese puțin pînă la ora hotărîtă. Zotea îi șopti de la cîrmă : „Mai încet !" Culae se răsuci cu tot trupul pe cațană și zări la trei-patru sute de stînjeni, la deal, o umbră mare de forma unui monitor, fără coșuri. Lotca din fața lor pierise. Culae începu să tragă rar, adînc, uitîndu-se mereu în spatele lui, la umbra de care se apropiau. Curînd, silueta vasului se lămuri clară în lumina lunii. Era un vas mai mult lat decît lung, ancorat la vreo sută-o sută cincizeci de stînjeni de mal, cu botul turtit și cu două tunuri uriașe la pupa. Pe bord nu ardea nici o luminiță, nu se zărea nici un om. Era și prea departe. Mai urcară pe sub mal pînă ajunseră în dreptul vasului, față în față. Făcîndu-și socoteala din ochi, Culae recunoscu repede că n-ar putea să meargă pînă acolo pe la fund. Cine știe ! Poate din două sau trei răsuflări. Zotea îi făcu semn să tragă mai repede, mai la deal. Urcară cam încă o sută de stînjeni și traseră la mal. Culae legă restiga de-un buștean și, tiptil, pe brînci, începu să cerceteze împrejurimile și tufele din ostrov. Pînă să se-ntoarcă el, Zotea pregătise trusa de cauciuc închisă etanș, plină cu dinamită, și se dezbrăcase. Nu hotărîseră care dintre ei să meargă la vas. Culae înțelese însă că Zotea văzuse cît de mare e distanța pînă la vasul german și că-și luase singur asupra lui răspunderea. S-apropie totuși de el și-i șopti :

— Zoteo, te duci tu ? Sau mă duc eu ?

— Păi n-a spus mecanicu' cine ?

— Nu, a zis că să ne-nțelegem noi !

— Atunci spune tu cine se duce ! Că tu comanzi !

— Eu știu ?!

— Atunci ce mai întrebi ? se supără Zotea. Doar n-am venit aici ca să mă uit la tine ! De ce m-ați chemat de pe „Bucovina" ?

Zotea își încinse trusa pe mijloc, își suflă cu grijă nasul, se scobi în el cu degetele ca să aibă loc aerul să treacă în plămîni, apoi se apropie și se uită la ceasul din mîna lui Culae. Răsuflă adînc și păși afară din barcă. O boare de vînt mișcă frunzișul sălciilor. O pasăre bătu din aripi prin întuneric, în desiș, și-și luă zborul foșnitor și fîlfîit. Culae se luă după Zotea la deal, pe marginea Dunării, purtînd cu el doi colaci de cablu subțire și o cutiuță lunguiață din care ieșea afară un mîner în formă de T. La o depărtare de șaptezeci-optzeci de stînjeni de barcă se opriră. Zotea s-așeză pe-o tulpină de salcie trîntită la pămînt și măsură cu ochii îndelung distanța de la ei la barcă, distanța de la barcă la vas și distanța de la ei la vas, apoi șopti tainic :

— Prima dată o să ies mai repede, ca să văz cît m-a scurs apa la vale și cît mai am pînă la vas ; a doua oară o să ies lîngă vas, în umbra lui. Tu să-mi lași mereu slab, pînă ți-oi smuci eu firul, semn că atîta mi-ajunge. Auzi ? Nu prea mult cablu, ca să nu mă-ncurc în el. Pe urmă, în vreme ce eu leg dinamita, tu să te lași cu lotca la vale, cam pe unde crezi c-o să ies eu...

Zotea intră pînă la piept în apă, îl salută cu mîna pe Culae și se făcu nevăzut. Vălurele mărunte și dese, împrăștiate de trupul lui, alergară în părți și se pierdură departe ; pe urmă, apa se făcu netedă, lucie și strălucitoare în bătaia lunii. Culae ținea colacul de fir pe mînă, lăsîndu-l să se desfășoare atît cît îl trăgea Zotea din adînc. Cablul subțire se desfăcea văzînd cu ochii, împuținîndu-se și întinzîndu-se spre larg. Nu s-auzea, în tăcerea de pe mal, decît plescăitul ușor al fiecărui laț căzut de pe mînă. Ochii lui Culae se plimbau cercetători pe deasupra Dunării, pe deasupra apei care se scurgea într-o sclipire mută și iute. Departe, cam la sfertul drumului dintre mal și vas, Culae abia zări cîteva clipe un punct negru, mai mic decît un cap de om, dar punctul pieri repede la fund, furîndu-i din ce în ce mai mult cablu de pe braț. A doua așteptare fu pentru Culae de două ori mai lungă decît prima. O dată

crezu că Zotea o să iasă dincolo de vas, sau sub vas, şi-atunci s-a zis cu treaba lor. Mai avea pe braţ cincizeci-şaizeci de stînjeni de fir, cînd în faţa vasului, mult înaintea lanţului de la ancoră, zări punctul negru, mic, cît un cap de măciucă. Pieri iar într-o clipă, însă Culae înţelese că Zotea ieşise mult mai la deal de vas, şi tocmai bine. Simţi o smucitură a cablului, apoi întinderea lui puternică din pricina curentului. Zotea se prinsese de vas. După puţin, Culae simţi încă o zvîcnitură şi mai lăsă cîţiva stînjeni de fir. În sfîrşit, ajuns la cîrma vasului, Zotea trase de trei ori de cablu, semnalînd c-a ajuns. Se strecură la cîrma vasului, intră în camera largă a elicelor şi se opri. Aici era adăpostit şi împotriva curentului, şi împotriva gloanţelor, şi împotriva luminii. Numai motoarele dacă ar fi pornit, l-ar fi tăiat elicele în bucăţi. Îşi propti ceafa în peretele vasului şi-şi urcă picioarele pe axa elicei mai apropiate. Jumătate din trup îi atîrna în apă. Se mai înălţă din umeri, pînă ajunse într-o poziţie în care putea să stea mai multă vreme. Atîrnă trusa cu dinamită de elicea din mijloc şi începu să lucreze încet, cu siguranţă, fără nici o grabă. Avea timp. Jumătate din încărcătură o lipi pe partea de deasupra a axei elicei, la rădăcina aripilor, iar jumătate mai sus, pe pîntecul vasului, sprijinită de elice şi împinsă de alte pachete tot cu dinamită, puse în picioare. Cînd termină lucrul, mai controlă o dată legăturile, lăsînd mai slab un stînjen de fir şi făcînd un nod pe după o aripă a elicei, ca să reziste curentului laţul lung dintre uscat şi vas. Apucă trusa. Îi alunecă din mînă şi căzu în apă, plescăind. O simţi trecîndu-i pe lîngă picioare, zgîriindu-l şi ducîndu-se la fund. Zotea se opri şi ascultă. Deasupra se auziră cîteva bocănituri, şi paşi grei mişcîndu-se de colo-colo. Santinela se opri, porni din nou, se apropie de marginea vasului şi strigă ceva răstit. Zotea rămase nemişcat. Curînd auzi o zdupăitură în barca legată de marginea dinspre mal a pupei şi-un alt glas, mai gros, strigînd ceva în nemţeşte ; barca se lăsa la vale spre cîrmă. Un om cerceta pesemne spatele vasului, iar altul îl ţinea

de funie. Zotea trase de trei ori de cablu, semnalînd că lucrarea e gata, şi se lăsă la fund, cît mai la fund, înotînd cu mare forţă spre malul ostrovului. Braţele trăgeau apa în lături şi puţin în sus, ca nişte lopeţi, picioarele zvîcneau o dată cu braţele, repezind trupul înainte. Apa îi vîjîia pe la urechi, măsurîndu-i viteza cu care mergea. Gîtul i se încorda berbecește, inima îi zvîcnea cu putere ; tîmplele se zbăteau ca nişte inimi speriate. Cînd îşi dădu seama că nu mai are aer, Zotea s-apucă să-şi numere braţele şi nu se lăsă pînă nu împinse apa în urma lui încă de douăzeci de ori ; şi ca să fie sigur că nu e prea aproape de vas şi că strică tot ce făcuse pînă atunci, Zotea mai numără încă douăzeci de braţe, şi încă zece. Simţea că tot sîngele i se urcase la cap, simţea că ceva o să se rupă în el. Începu să dea din mîini şi din picioare mai rar, mai încet, lăsîndu-se să urce spre suprafaţă. Deodată îi veni un gînd : dacă mersese numai în contra apei şi se afla tot pe lîngă vas ? Coti mai în voia apei şi începu să înoate cu forţă. Aer nu mai avea de mult, dar Zotea pentru prima oară în viaţa lui era pus să rabde cît putea la fund, şi de asta depindea acum îndeplinirea misiunii. Zotea înota într-una, dîndu-şi seama în fiecare clipă că ceva o să plesnească în el, ceva o să-l trăsnească, şi atunci, mort fiind, n-o să mai iasă la suprafaţă, chiar dacă s-ar afla în apropierea vasului.

Dintr-o dată îl rîcîi ceva pe spinare şi simţi curentul apei slăbind. Rămase atîrnat de ceva tare şi rotund. Îi trecu prin minte că e cîrma vasului sau o parîmă şi că înotul lui fusese numai în jurul navei nemţeşti. Mîna îi alunecă de pe mînerul rotund şi se pomeni cu faţa îngropată în ceva moale, lipicios, rece. Zotea scoase încet capul afară din apă, gura lui se căscă largă, cu disperare, şi supse aerul îndelung, îl înghiţi ca o supapă, scoţînd în tăcerea dimprejur doar un şuierat prelung ca o sorbitură de moarte. Ochii lui Zotea sticliră într-un întuneric necunoscut. Mîinile îi erau înfipte în mîlul cleios al malului, iar ceafa şi spinarea gîdilate de cîteva crengi desfrunzite, de salcie. Ieşi din apă şi ascultă

cu atenție ce se întîmplă pe vasul nemțesc. Barca era trasă la locul ei, la pupa, iar pe punte s-auzeau strigăte și comenzi, fluierături scurte și subțiri. „Ori găsiră dinamita, ori s-a dat deșteptarea!" se gîndi Zotea. Dintr-o dată, bubuituri sparte zdruncinară ostrovul, clătinară apele netede și înecară liniștea lumii din ostrov; vasul nemțesc se cutremură deasupra Dunării, ca o jucărie, și sări în sus, în bucăți mari, negre, care se revărsară ca o ciupercă uriașă deasupra apelor pustii, apoi se împrăștiară în corpuri mici-mici de tot, zburînd ca niște stoluri de vrăbii speriate peste întinderea argintată a Dunării. De pe pămînt, de departe, răsunară alte bubuituri. Acestea erau dese, repetate, adînci. Zotea auzi o trosnitură în spatele lui și în aceeași clipă simți o mînă pe umăr.

— Ce dracu' faci aici, mă Zotea?

— Nimic!

— Cum nimic? Eu aștept să te văz pe unde ieși și tu... Pe unde ai ieșit?

— P-aici!

— Păi nu te-am văzut! De cîte ori ai răsuflat d-acolo pîn-aici?

— N-am răsuflat. Am nimerit aici cu nasu-n noroi...

Culae rămase cu gura căscată, privind prin întuneric cînd la Zotea, care rămăsese dezbrăcat în mal, cînd la locul unde fusese vasul german. Îl prinse de mînă pe marinar și-l ajută să urce pe malul alunecos. În barcă, în vreme ce Zotea se îmbrăca dîrdîind de frig, Culae începu să rîdă.

— Ce rîzi, mă? Mi-e frig! Ce vrei! Dîrdîi! mormăi Zotea.

— De altceva rîz eu, mă Zoteo! Cum dracu' ai ieșit, mă, tocmai d-acolo?!

Zotea îi povesti cum îl simțise santinela de pe vas și-i mărturisi că dacă nu nimerea malul, poate n-ar mai fi ieșit niciodată afară, de teamă să nu strice tot. Își pusese flanelul vărgat, dîrdîia și nu-și nimerea cracii pantalonilor. Culae rîdea cu hohote.

— Păi n-am știut eu cu ce om plec la drum ?!

— Și eu am văzut ! mormăi Zotea clănțănindu-și dinții.

— Ce ? Ce-ai văzut ? sări Culae.

— Cu ce om am plecat la drum !

— Ce om, mă ? Ce om ?

— Păi ce, mă Culae, tu crezi că eu sînt prost ? vorbi rar Zotea, așezîndu-se la vîsle. Tu crezi că eu n-am băgat de seamă că tu ai răsucit de mîner fără să știi dacă am plecat d-acolo sau nu ?

— Așa e, mă Zoteo — recunoscu cinstit Culae — n-am prea simțit semnele tăle ! Da' ce vreai să fac ? Fără tine mă-ntorceam pe monitor, da' cu misiunea neîndeplinită nu mai mă-ntorceam, nu mai dam ochii cu mecanicu' nostru.

— Uite monitorul ! zise Zotea încheind discuția și arătîndu-i lui Culae că nu e supărat.

Pe partea ostrovului s-apropia încet un trunchi de metal de culoare închisă, vînătă, un colos care înainta fără nici un zgomot. S-auzea doar fîșîiala ușoară a apei sfîșiate, îndoită în părți, la prova, și se vedeau doar mustățile albe de spumă, ridicate și lăsate în jos ca la somotei — valurile tăiate de ciocul gros al monitorului care spinteca Dunărea. Culae cîrmi spre vas și întoarse barca pe-o coastă, lipindu-se cu dibăcie, în lung, de peretele „Transilvaniei". Cînd săriră pe punte, fură întîmpinați de mecanic și împinși repede pînă sub punte, în sala mașinilor :

— Repede ! Echiparea și sus pe punte ! Am fost chemat la comandant ! V-am așteptat cu sufletul la gură ! De mult mi-a dat comanda să dau presiune la mașini ! Și eu v-am așteptat. Zoteo, rămîi la noi, avem nevoie de tine. Am aranjat cu „Bucovina".

În noaptea aceea, pentru prima dată, cerul parcă răsuna de niște bubuituri adînci și îndepărtate, care veneau cînd de sub pămînt, cînd de deasupra pămîntului, din văzduhul nevăzut și necuprins. Ceva se clătina în depărtările zării, la răsărit, fîlfîind roșiatic, cu răbufniri de flăcări și tunete tot mai apropiate. Și lumina care se aprindea acolo, fulgerele ei

roşii şi repetate, tunetele şi bubuiturile ei răbufneau pînă aici, în ostroavele de la Getuza, unde sălăşluia ca-ntotdeauna o linişte tainică, o viaţă ascunsă şi necunoscută.

25

Cam la o săptămînă după scufundarea vasului german, ajunse la Getuza zvonul că Torlac a murit pe front. După încă o săptămînă, un ostaş aduse vestea că e rănit în spital. Prin port, întîi se vorbi că-i tăiase un picior de la şold şi că rămăsese, pe lîngă şchiop, şi schilod, din cauza coastelor pe care i le scosese din partea dreaptă a pieptului. Pe urmă, lumea scorni că i-ar fi tăiat amîndouă picioarele de la genunchi şi că merge el, dar merge înhămat în nişte fiare, în nişte picioare legate în curele şi-n stinghii de oţel. Pînă la urmă — pentru că nu se mai auzi nimic despre Culae şi pentru că alte întîmplări noi veniră sub ochii lor — getuzenii se-ntoarseră tot la primul zvon : că murise într-un atac la baionetă. Şi-l uitară cu totul pe Culae. În acele zile, deasupra portului Getuza plutea un cer deschis şi limpede. Nu se mai simţea vîntul din nici o parte. Dunărea seca încet-încet, topită sub apăsarea căldurii de deasupra, iar dimineaţa, din locurile mai răcoroase, din largul ei se ridicau fire de aburi albicioşi, fini, curaţi şi subţiri, răsfirîndu-se în aerul de vară ca nişte caiere veşnic încurcate într-un zbor fără ţintă. Vremea se ţinea frumoasă şi oamenii începură să-şi lase grijile şi nevoile şi să zîmbească soarelui care s-arăta în fiecare dimineaţă mai roşu şi mai fierbinte. Drumurile de ţară erau desfundate, dar ţăranii se răriseră pe la fabrica de ulei a domnului Banu. Ceafalan se scula de dimineaţă, îi striga pe Cîrnu şi pe mecanic peste gard, „măcina“ ţărani-

lor strînşi în timpul nopţii, apoi se adunau în biroul contabilului, întinzîndu-se la vorbă. Într-o dimineaţă, după ce nu mai avură ce vorbi, Vasile Cîrnu se ridică în picioare şi, aşezîndu-şi brîul pescăresc pe talia-i subţire, strigă răsunător :

— Hai, nea Radule, hai cu toţii la Chirpiz ! Hai, că dau un chil de vin !

— De unde dracu' iar chil, mă ?! se miră Ceafalan ridicîndu-se.

— Ei, n-ai văzut că ţăranu' ăla roşcovan, care se ţinea după mine, nu m-a lăsat pînă nu mi-a dat un pol ?! Mi-a dat un pol ! Pe urmă se uita la acul de la atmosfere al presei, ca la cîntar ! Cînd a ajuns la 360 de atmosfere, i se-nroşise mutra, parcă el storcea miejii ! Strîngea din pumni şi se scremea ! Lacomă arătare ! Hai ! Hai să mergem că e douăşpe şi te pomeneşti că-nchide Chirpiz farmacia.

Mecanicul şi „Marin de la coajă" se ridicară şi porniră în urma lui Cîrnu. Iubita mecanicului, o femeie de serviciu angajată de curînd, şi contabilul nu se mişcară de la locurile lor. Cîrnu strigă întorcîndu-se spre ei şi rînjind :

— Voi, dacă rămîneţi, aveţi grijă...

Ceilalţi rîseră, îndreptîndu-se spre cîrciuma lui Chirpiz. Cînd să intre înăuntru, dinspre Dunăre se ivi fata mai mare a lui Ion Barac, cuţitarul de peste drum de fabrică. Ducea în fugă cobiliţa cu găleţi şi-şi clătina şoldurile într-un joc drăcesc. Lui Cîrnu îi sticliră ochii şi-i şopti tainic :

— Ce faci, fă Mario ? Ce te ţii aşa mîndră ? Nu te mai măriţi şi tu odată ?

— Cu cine să mă mărit, nea Vasile ? se miră fata, oprindu-se şi rîzîndu-şi ochii la el. N-am cu cine ! Că m-aş mărita !

— Eh ! Mărită-te şi tu cu unul care să te lase repede, c-avem noi grijă pe urmă ! Nu te lăsăm noi să mori de dor !

— Eh ! — rîse fata — în nădejdea matale, mai bine rămîi aşa, fată !

— Vai-vai-vai, ce urît vorbeşti, Mario ! Eu te-ntreb serios şi tu cum răspunzi ?! Auzi ! Nu se sperie nici

de unul ca mine ! Atuncea nu mai e nici o scăpare, să ştii, Mario ! Trebuie garantat să-ţi găseşti un iubit ! Te ia, nu te ia de nevastă, trebuie să-ţi găseşti unul ; altfel e păcat de Dumnezeu să te stafideşti şi s-ajungi ca aia a lui Ispas, ţicnită, smucită !

Fata o luase la fugă, cu cobiliţa pe umăr, şi rîdea singură, alergînd pe uliţă. Din cîrciumă s-auzi glasul mecanicului :

— Hai, mă Vasile, ce te-ai apucat la vorbă ? Sau ne-ai adus aicea degeaba !

Cîrnu se uită îndelung cum fata lui Barac intră pe podişcă, clătinîndu-şi trupul subţire în chip ispititor. Maria îşi aruncă ochii în urmă, spre uşa cîrciumii, şi Cîrnu îi făcu semn cu degetul. Ea pufni în rîs şi dădu năvală pe poartă, hîltîciind apa din căldări şi stropindu-se toată. Cîrnu intră la Chirpiz şi strigă trecînd pe lîngă tejghea :

— Două chile de vin, nea Ioane ! Cu apa separat ! şi s-aşeză la masă, zîmbind către Ceafalan : Nea Ion Chirpiz a luat iar negustoria în mîinile lui !

Abia acuma observă că Ceafalan, mecanicul şi Marin şedeau tăcuţi şi stînjeniţi. Întoarse capul şi zări la masa apropiată din spatele lor pe primarul Borea cu şeful poliţiei, comisarul Vlădeasa, şi cu încă doi oameni de vază din port : moşierul Calomfir, care avea moară, pămînt şi pogoane în faţa primăriei, şi Ispas, proprietar de batoze şi orezării. În cîrciumă fu linişte pînă cînd se nimeri să intre Ion Barac, cuţitarul din faţa fabricii, cu nevasta. Barac era făcut bine. Îl sprijinea de braţ nevastă-sa, Codina, o femeie zdravănă şi grasă care-i ţinea mai totdeauna tovărăşie la beţie. S-aşezară la o masă, în fundul cîrciumii, şi cerură o jumătate de secară. Ion Barac striga cît îl ţinea gura, vorbea singur, se răstea la nevastă şi răcnea într-una :

— Am băut ? Ei, ce dac-am băut ? Dac-am băut, am băut banii mei şi case noi tot îmi fac în Getuza !

Borea-primarul se întorcea spre el, îl ţintuia cu ochii şi se arăta tulburat şi nemulţumit de gălăgia pe care o făcea cuţitarul. Răbdă ce răbdă răcnetele lui Barac şi dintr-o dată se răsti arţăgos :

— Ia mai taci, mă, din gură ! Ce-am venit aici ca să te-ascult pe tine ?

— Da' de ce să tac, domnule Borea ? zbieră Barac răgușit. Ce, sînt în biserică ? Sînt la cîrciumă ! Aicea se bea și se cîntă ! Aicea d-aia vine lumea ! Să bea și să cînte ! Cine vrea să vorbească să se ducă la primărie ! Acolo e locul vorbăreților !

Borea se-nvineți la chip ; se ridică și veni la masa lui Barac, răcnind :

— Și locul tău e la poliție, bețivanule ! Auzi ? Bețivanule !

— Du-te, mă, în... de primar cu poliția ta cu tot ! Mă mir că mai deschizi gura să vorbești cînd știi bine că rușii sînt colea la doi pași !

În cîrciumă răsunară două lovituri înfundate și Ion Barac alunecă pe dușumea. Nevastă-sa, Codina, amețită de băutură, nu zise nimic. Își ridică însă bărbatul în picioare și-l împinse spre Borea. Borea îl apucă pe Barac de gît și-ncepu să-l zgîlțîie, să-i care pumni, să-l dea cu capul de pereți. Barac, beat cum era, răbda fără să zică o vorbă. Dintr-o dată, nevastă-sa începu să țipe prostită și să se-nvîrtească pe lîngă el neputincioasă. Ceafalan se ridică de la locul lui și veni lîngă cei doi încăierați. Puse o mînă pe umărul lui Borea și-l întoarse cu fața spre el. Borea, cu spume la gură, ridică pumnul și lovi. Brațul îi rămase însă înțepenit și primarul se simți ridicat pe sus și purtat pînă-n odaia din fundul cîrciumii, unde nu era nimeni. Ion Barac horcăia și înjura atît de tare, încît nici unul nu putu s-audă ce se petrece dincolo. Răsuflară mai ușurați abia cînd îl văzură pe Ceafalan aducîndu-l pe Borea îndărăt, tot așa pe sus cum îl luase, numai că Borea ținea capul căzut pe piept și sforăia ca un cal. Ceafalan îl așeză pe scaun lîngă șeful poliției, care se holba înmărmurit, și-i spuse ăstuia încet :

— Dumneata ar trebui să faci liniște aicea, nu eu ! Umbli cu toți bătăușii după dumneata...

Comisarul Vlădeasa, morarul Calomfir și moșierul Ispas îl luară pe Borea de subsuori și plecară cu toții spre locuința primarului. Lumea se uita la ei și cre-

dea că Borea se-mbătase de frica frontului care s-apropia. Curînd însă se-ntinse vestea că domnul Borea-primarul mîncase prima bătaie din viaţa lui, de la „ăla de la fabrică."

Cînd Ceafalan s-aşează la masă din nou, mecanicul se uită la chipul lui nepăsător şi izbucni într-un rîs stînjenit, întinzîndu-şi ciupiturile de vărsat de pe faţă. Vasile Cîrnu însă, care-l cunoştea mai bine pe Ceafalan, tăcu o vreme, şi-abia tîrziu, după ce mai băură cîteva pahare în tăcere, zîmbi către Ceafalan :

— Zi aşa, nea Radule, ai început să faci ordine ?! Şi-ai început cu primaru' !

Lui Ceafalan nu-i trecuse tulburarea. Privi pe fiecare în ochi şi vorbi gros :

— Voi nu vedeţi, mă, că ăştia de ani de zile se poartă cu noi de parcă ei ar fi dumnezei şi noi scîrbe ?! Ăsta mai ales s-atîrnă de oameni, le dă bătaie ! Parc-ar fi numai el singur pe lumea asta ! Nu, trebuie învăţat să se poarte în lume Borea ăsta ! A doua oară îl ating în văzul lumii, dacă nu s-astîmpără ! E leac şi pentru d-ăştia...

— Să vedeţi dacă nu vine mîine în control, la fabrică — zise mecanicul — să vedeţi !

— Poate-l bag cu capu-n cazan ! mormăi Marin de la coajă.

— Nu ! De ce în cazan ! se miră Cîrnu. Lăsaţi-mi-l mie în presă, la 360 de atmosfere ! Dacă nu storc din el toată dragostea lui pentru nemţi, să mă scuipaţi ! Hai noroc ! Cîrnu se răsuci şi strigă la Chirpiz care-şi făcea de treabă pe sub tejghea : Ia mai dă-ne două chile, cu apa separat, măi nea Chirpiz ! Apoi se-ntoarse spre fundul cîrciumii şi, ca şi cînd acuma îi vedea pe soţii Barac, strigă : Ha-ha ! Noroc, nea Ioane ! Noroc, ţaţă Codino !

— Noroc, Vasile ! îi răspunse Ion Barac, parcă mai trezit din beţie. Codina, lîngă el, răspunse şi ea noroc şi-şi îndemnă bărbatul să bea mai repede, ca să meargă acasă. Ea, Codina, şedea pe scaun dreaptă, neclintită, cu mîna pe pahar, şi clipea din cînd în cînd din ochii tulburi şi împăienjeniţi. Sughiţa şi se ştergea repede cu palma la gură. O apucase somnul

și, de cîte ori i se părea c-o s-adoarmă, își căsca ochii mari, speriată să nu-i rămînă închiși. Pînă la urmă, se ridică, își apucă bărbatul de ceafă cu o mînă și plecă așa cu el, spre casă, fără nici o sforțare. fără să se clatine, de parc-ar fi dus de ceafă o javră mică, neputincioasă...

— Tare muiere, măi oameni buni ! se miră Cîrnu în urma lor. Ține mai mult decît nea Ion la băutură ! Fănița mea cînd aude de secară, începe să verse ! Și asta, țața Codina, dacă-i storci pieptul țîșnește secară ! Hă, hă ! Ia uite, nea Radule, credeai că ne uitase ! I-a și apucat doru' de noi !

Pe ușa cîrciumii păși'ră doi oameni vîrstnici de-ai lui Borea-primarul, urmați de alți doi și de încă doi, mai tineri. S-așezară la mese, perechi-perechi, așa cum veniseră, și cerură secară. Intră și Borea, cu șeful poliției, cu notarul, urmați de încă trei perechi de oameni tineri, vlăjgani din port, cu bastoane în mîini și ciomege sub mîneci. Cîrciumarul, Ion Chirpiz, începu să-și strîngă sticlele de prin rafturi și să le pitească pe sub tejghea. Speriat însă de privirile noilor sosiți, se repezi la masa primarului, să ia comanda. Își ștergea fără rost mîinile de șorțul soios, atîrnat dinainte, și se înclina slugarnic, abia bolborosind :

— Cu ce vă servim, dom' primar ?

— Drojdie ! Drojdie, n-auzi ? răcni Borea la el, deși cîrciumarul nici nu repetase întrebarea, ci alergase într-un suflet spre tejghea.

— Eh-h-h ! oftă Cîrnu, care sta cu spatele la masa primarului. După cum văz eu se lasă cu ceață, nea Radule, și n-avem ce ne trebuie la noi !

Ceafalan înghiți de două ori din paharul cu vin negru, se căută la brîu și scoase un cuțit lat, îmbrăcat frumos într-o teacă de piele neagră. Îl puse pe masă în fața lui Cîrnu :

— Tu ce umbli cu mîinile goale, mă, printre tîlharii ăștia ?

Cîrnu îi împinse cuțitul îndărăt :

— D-ăsta am şi eu, mă nea Radule, da' eu mă gîndeam la barosul de la presă ! Privi spre uşă şi tresări. Ia staţi ! Ia uitaţi-vă !

În cîrciumă intrară doi marinari înalţi, neobişnuit de laţi în umeri şi, după mersul clătinat, de raţă, foarte cunoscuţi lui Cîrnu. Primul îşi plimbă ochii mari, albaştri, pe deasupra meselor şi dintr-o dată, dînd cu ochii de Cîrnu, răcni de răsună cîrciuma :

— Uite-i, Zoteo ! şi se repezi cu mîinile întinse la masa lucrătorilor de la fabrică. Să trăieşti, mă nea Radule ! Hai noroc, mă nea Cîrnule ! Noroc ! Noroc ! Noroc !

Toţi ai mesei se ridicară în picioare şi strînseră mîinile marinarilor. Cîrnu aduse repede două scaune şi-i pofti pe marinari :

— Şedeţi ! Şezi, Culae ! Şezi, Zoteo ! Măi, ce bucurie ne făcurăţi ! Nea Chirpiz ! Nea Chirpiz ! Măi nea Chirpiz ! Mai adu, mă, două pahare mari !

Culae se aşeză în faţa lui Ceafalan şi-i zîmbi, arătîndu-şi dinţii albi şi deşi. Pe urmă, învăluindu-i pe toţi ai mesei într-o privire caldă, răsuflă adînc şi vorbi către Ceafalan :

— Te-am căutat acasă, nea Radule, adică... aicea, în curte, la fabrică, şi mi-a spus Florica să viu aici, la cîrciumă. De ce staţi la fabrică şi nu vă mutaţi îndărăt, în Colivari ?

Ceafalan se scutură ca de friguri :

— Tu n-ai trecut prin port ?

— Nu. Am venit drept aici.

— Măi băiete, ce să mai lungesc vorba. La început ne-am mutat, da' mai la urmă ne arseră casele nemţii. Ăia de la depozitul de muniţii, de la vamă, cînd se cărară. Lui Marin Buloi, lui Cîrnu şi mie.

Culae se întunecă la chip :

— Şi nea Petrache, ţaţa Atina, unde sînt ? Da' nea Gheorghiţă, contabilul ?

— Ei, nu ştii că sînt la Balta, mai dinainte, cu Titilina a lui Mitcu ? Ceafalan răsuflă adînc şi privi faţa trasă a lui Culae. Gheorghe a căzut prizonier în Rusia. Da'... de Zbîrcea voi nu ştiţi nimic ?

Culae zîmbi :

— Crez că e sănătos ! A fost cu Zotea pe „Bucovina", tunar. S-a îmbătat de vreo două ori și l-a trecut la cazan, ajutor-bucătar.

— Da' Mitcu ? Frati-meu ?

— Tot pe „Bucovina". Nu știu la ce unitate o fi căzut pe urmă, cînd ne-a vărsat la detașamente de infanterie. E-e-e ! oftă Culae, strîngîndu-și fălcile supte și musculoase. Zi, vă arseră casele, ă ? E, lasă, c-acuma nici lor n-o să le fie bine ! Da' Vetrineanu pe unde e ? Vreau să vorbesc două vorbe cu el...

— P-aici ! îi răspunse Cîrnu în locul lui Ceafalan. Are tot acte de ofticos și de reformat. Le stă mereu în coastă nemților. Ăla dacă are nevoie, scoate și acte de mort ! Cîrnu ridică paharul și strigă către marinari : Hai noroc și bine-ați venit, băieți ! Bilete de voie aveți ? Sau sînteți fugiți ? Marinarii se priviră și nu răspunseră nimic. Ciocniră, băură, trîntiră paharele pe masă și plescăiră din limbă. Cîrnu se uită la Culae și la Zotea și se miră de-adevărat : Mă, da' ce vitejii ați făcut voi, mă, de v-a dat vouă învoire tuma acuma. Ați băgat la fund rușii ?

— Nu ! rîse Culae. I-am aruncat în aer pe...

— Ce vorbești, mă ?! Ca și noi ! șopti Cîrnu tainic. Numai că mie tot dincolo, în Rusia, mi-a rămas un picior mai scurt cu un deșt'-două ! Era să mi-l taie de tot, da' cînd i-am spus doctorului că sînt pescar și că aș rămîne pe baltă ca un bărzoi înalt, într-un picior, de care să rîză pescarii, și-a dat toată silința și mi-a cioplit doar două dește din el. Voi n-ați fost răniți ?

— Zotea a fost — răspunse Culae — da' i-a mai trecut. Era să dea ortu' popii. Din prima zi i-a netezit nițel burta o schijă de proiectil de aruncător. Mie mi-a rupt numai două coaste ! E prăpăd ce e acolo !

— Ce vorbești, mă ? șopti Vasile Cîrnu. Voi d-acolo veniți ? Ați luptat în contra rușilor ?

— Nițel, acuma la urmă, ce era să facem ?!

— Cum ce era să faceți, mă ?! Țara plină, ocupată de nemți, și voi ați plecat să vă bateți cu rușii ?!

— Da' matale unde ai fost rănit, nea Vasile ? se miră Culae.

— Aa ! Așa e că și eu tot acolo am fost rănit ! Și Cîrnu izbucni într-un rîs gîlgîit care-i molipsi pe toți. Măi Culae, nici nu știi ce bine picarăți voi ! Nici nu știți ce bucurie mare v-așteaptă ! La țanc ați venit ! Îl vedeți p-ăla de colo ? Și-a pus în gînd să ne bată !

— Care ? Culae se-ntoarse, privind în spatele lui. A-a-a, domnu' Borea al nostru ?! Domnu' Vlădeasa ?! Culae rîse, arătîndu-și dinții. Lasă-i, mă nea Vasile, că ce caută o să găsească, dacă-i mănîncă ! Ia spune, ce face țața Fănița, Dușcă, ăia micii ?

— Ce să facă, măi Culae ? Sînt sănătoși. Dușcă e la școală. La toți le rupe gulerele. Știe să citească și să scrie. A-nvățat-o și pe mă-sa. Ăia micii, să-i vezi, seamănă ca bibilicile între ei ; nici nu știi pe care cum îl cheamă ! Mai ales că-i îmbracă la fel ; adică-i ține goi mai mult ! Numai băieți ! Și Fănița-i încurcă ! Ieri a spart Vasile urciorul, și Fănița l-a bătut de l-a rupt pe Ghiță ! Cînd și-a luat seama, l-a bătut și pe Vasile, măr. Uite-așa petrece cu ei toată ziua. Parcă ar fi la circ ! Și se miră că dau p-acasă numai noaptea, și-atuncea afumat ! E, hai noroc, că nu se știe dacă mai ieșim vii d-aici. S-a strîns lumea afară ca la moși. De ce s-o strînge lumea asta așa cînd vede o bătaie ?! Dac-ai chema-o la o treabă, nu-ți vine ! Ia uitați-vă ce e afară ! Nea Chirpiz ! Ia mai dă-ne, mă, un chil, cu apa separat !

Ion Chirpiz-cîrciumarul turnă vin dintr-o cană roșie, borțoasă, într-o măsură de-un kilogram, și se repezi spre masa lui Cîrnu. La jumătatea drumului, primarul Borea îl apucă de mînă și-i făcu semn să puie măsura cu vin pe masa lui. Cîrnu se și ridicase în picioare și făcuse un pas înainte. Atunci cîrciumarul smulse sticla de pe masa primarului și alergă cu ea la masa pescarilor. Primarul, palid ca un mort, se ridică în picioare și s-apropie de Cîrnu. Era înalt aproape cît Cîrnu, însă mai burduhănos și mai roșu.

Încăierarea ținu cam mult, Borea dovedindu-se mai voinic decît părea și pus pe scandal mare.

După ce-l aruncară afară din cîrciumă pe primar împreună cu oamenii lui, pescarii băură pînă pe seară, cînd trebuiră să-l lase pe Chirpiz singur ca să-şi pregătească localul pentru balul obişnuit de sîmbătă.

După trei ceasuri de somn, Culae şi Zotea veniră la bal. Erau treji şi nici măcar nu miroseau a secară. Cum pătrunseră în salon, intrară în vorbă cu fetele lui Ceafalan, cu Florica şi Didina. Florica se uita cu sfială şi cu teamă în ochii lui Culae şi din cînd în cînd lăsa privirea în jos, parcă ostenită de ochii lui. Înghiţea în sec frămîntîndu-se pe bancă şi-l asculta fără s-audă şi fără să-nţeleagă nimic din tot ce-i spunea marinarul cu grade de sergent. Lîngă ei, Didina izbucnea în hohote de rîs şi privea cu coada ochiului la Zotea, care şedea lîngă ea, mut şi fără gînd să-şi iasă din muţenie. Didina rîdea într-una şi-l tot îndemna pe Zotea la vorbă, punîndu-i fel de fel de întrebări :

— Ia spune, Zoteo — că zici c-ai fost şi la Constanţa — cum e marea ?

— Stă pe loc, nu merge ca Dunărea.

— Hi-hi-hi ! rîdea Didina, uitîndu-se la pieptul gogonat al lui Zotea, pe care se afla o decoraţie micuţă prinsă cu o panglică vărgată. Da'... de ce te-a decorat, Zoteo ?

— Aşa.

— Cum aşa? Spune-mi şi mie! Hai, zău, spune-mi! Spune-mi că mă supăr altfel, să ştii !

Zotea se uită la Didina lung şi vorbi stînjenit :

— Cică rabd la fund cel mai mult din flotă ! Şi... am ieşit întîi la o întrecere nautică de ziua marinii.

— Hi-hi-hi ! Şi nu ţi-a fost frică, Zoteo ?

— Nu.

Zotea iar tăcu şi începu să privească la picioarele dansatorilor, urmărind cu interes mişcările legănate, domoale şi răsucirile cam greoaie ale trupurilor. Didina se hihii din nou :

— Hi-hi-hi ! Zoteo, astăzi aşa... pe la douăşpe, ai fost şi tu aicea ? Cînd v-aţi bătut cu primarul ?

— Îhî.

— De ce v-ați bătut, Zoteo ?

— El a sărit la noi.

— Hi-hi-hi ! Și voi ? Voi atît ați așteptat, nu ?

Muzica începu un tango. Zotea se ridică în picioare, înalt și pieptos, și se înclină în fața Didinei în semn de invitație. Didina rămase cu gura căscată, ca trăsnită. Se dezmetici însă repede și țîșni în sus, apropiindu-se cu teamă de trupul puternic al marinarului. Zotea îi cuprinse încetișor mijlocul subțire, o înlănțui cu grijă și începu s-o conducă printre perechi cu dibăcie. Călca numai în vîrfurile bocancilor, aluneca sprinten și clătinat, învîrtindu-se cu fata cînd spre dreapta, cînd spre stînga. Didina se lăsă mai ușoară în brațele lui și simțind că picioarele i se-nmoaie și-o amețeală dulce o culcă la pămînt, își petrecu dintr-o dată brațul pe după gîtul bronzat al marinarului. Cînd se mai obișnui cu apropierea lui, îl întrebă aproape în șoaptă, ca o taină :

— Zoteo, de unde știi tu să dansezi ?

— De la armată.

Didina îl privi cu sfială în ochi și glumi cu gingășie :

— Nu cumva pentru asta ți-a dat decorația ?

Zotea se posomorî :

— Se dă și pentru asta, da' nu la armată, nu pe front !

— Da' unde, Zoteo ?

— La circ, la teatru, la cinema...

După un sfert de ceas, Didina zise cu îndrăzneală :

— Hi-hi-hi ! Zoteo, de ce dansezi numai cu mine ?

— Așa-mi place.

— Hi-hi-hi ! Da' acasă ai curaj să mă duci, Zoteo ?

— Sigur că am.

— Hi-hi-hi ! Știi că acuma sînt o fată din cuțitari, Zoteo, și n-are voie nici un colivar să mă ducă acasă ! Tu zici că ai curaj, da' dacă te taie cuțitarii ?

— Nu e prima dată.

După un timp, Didina se lipi de el :

— Știi ce, Zoteo, să nu mă duci acasă ; nu vreau să te taie.

Zotea o privi în ochii-i jucăuși :

— Nu mă taie. Nu e voie să dai în haina militară.

— Cine? Cuțitarii? Poate nu știi ce-a pățit un ofițer săptămîna trecută, Zoteo! A-a! Ia uite, Zoteo! se miră Didina, care în brațele lui Zotea uitase de lumea din jurul ei. Ia uite, Zoteo! Dansează nea Culae cu Florica! Și ce frumos! Parc-ar ști de cînd lumea!

— Didino, nu e frumos să te uiți la alții, așa drept, și să te miri!

— Zău? Asta tot de la militărie, tot de la marinari ai învățat? se bosumflă Didina.

— Tot.

— Și ce mai știi d-acolo?

— Să-mi cer iertare dacă te-am supărat cu vorbele mele.

— Nu m-ai supărat, Zoteo! De ce rîzi?

— Că mie-mi zici „Zoteo", și lui Culae „nea Culae"; și noi sîntem un leat!

— Păi și Florica îți zice ție „nea Zoteo", măcar că e mai mare ca mine, și lui nea Culae îi zice „Culae"!

Zotea o strînse pe fată mai aproape și începu să caute locurile mai ferite din salon. Toate perechile însă încercau să iasă mai la lărgime, toate se fereau de înghesuială, și pînă la urmă se frecau una de alta, înfierbîntate, simțind cum li se preling pîraiele de năduşeală pe şira spinării, pînă la glezne.

Pe margini, pe bănci, şedeau grupuri-grupuri şi perechi de pescăroaice mai bătrîne, vorbind despre tinerii care se învîrteau pe lîngă ele. Lîngă o uşă a salonului, în fund, ţaţa Vasila a lui Miu-cocoşatu o asculta pe Făniţa a lui Cîrnu, care se plîngea de cîte năzbîtii fac copiii în fiecare zi. Ţaţa Vasila, care ştia netraiul din casă al femeii, îi privea cozile gălbioare făcute coc, îi admira pielea curată a feţei, ochii strălucitori şi limpezi, şi se mira de frumuseţea acestei femei rămasă tînără şi pietroasă ca o fată, măcar că crescuse, numai ea ştia cum, un cîrd de copii, şi-şi pierduse o fetiţă pe fundul Dunării. O întrebă cu blîndeţe:

— Da' al tău pe unde-şi mai aleargă calul, Făniţo ? S-a mai cuminţit ?

Făniţa lăsă capul în jos şi răspunse cu tristeţe :

— În groapă, ţaţă Vasilo, în groapă o să se cumin-ţească ăsta ! Acu' mai ales, de cînd cu plecarea nemţilor şi cu fabrica, nu-l mai prinzi p-acasă să dai cu tunu' !

— Am auzit că s-a-nhăitat cu nevasta poliţaiului ! S-a săturat pesemne de-ale noastre ! Sînt prea mun-cite ! A-nceput să i se scurgă ochii şi să-i pice mucu' după cocoane ! Ce crede el, că mai e pe vapor, să fie toată lumea a lui ? Mult e stricat omu ăsta al tău, Făniţo ! Ce i-aş face eu în locu tău... Eu nici nu l-aş mai primi p-acasă !

Făniţa tăcea, tristă, iar Vasila, după ce-şi netezi cu palma fusta pestriţă, începu să se mire cu aceeaşi blîndeţe în glas :

— Auzi, fă Făniţo ? Eu stau aşa şi mă gîndesc cîteodată : ce-i faci tu omului ăsta al tău, nebun, cînd vine noaptea de la altele ?

— Da' ce nu-i fac şi ce nu-i zic, ţaţă Vasilo — se plînse Făniţa cu tristeţe în glas — că m-am săturat şi eu de cîte-i fac şi cîte-i zic ! Aş ! Vorbeşte dacă ai cu cine ! A doua noapte face la fel ! Cînd nu e băut şi vine de la f-una, umblă ca o pi-i-isică, de nici nu s-aude pe unde calcă ; intră, se dezbracă pe-ntuneric, se vîră ca un mieluşel lîngă mine şi-ncepe să sforăie de parcă doarme de cînd lumea ! E ! Mai zi-i ceva dacă poţi ! Toţi sînt aşa, dă-i încolo !

— Ba nu, nu ! Nu sînt toţi aşa, Făniţo ! N-ai avut tu noroc, biata de tine ! Trebuie să ştii să-l struneşti pe bărbat !

— Pe cine să struneşti, ţaţă Vasilo ? Mă mir, zău, de mintea matale ! Ai pe cine să struneşti ? Păi parcă e turbat, aşa se poartă ! Nu-i zici nimic, şi el la tine : „Stai să te căsăpesc, frumuseţeo !", şi cu satîrul în mînă după mine : „Stai să te toc, fir-ai a dracului de bucătăreasă ; afumi mămăliga, ai ? Vrei să ne otrăveşti, ai ?" Şi zor-nevoie după mine, cu satîrul, pînă la poartă, de-mi iau cîmpii în noaptea aia ! Cînd e băut bine, nu mai vorbesc, că de mult eram moartă

dacă nu știam să mă feresc ! Ăsta e traiul meu, țață Vasilo, și-l știe toată lumea, ce să mai vorbim ! Neamul prost, tot prost : ce-a-nvățat de la tat-so aia face ; că ăla cică pînă nu și-a văzut muierea fără suflare, întinsă în bătătură, n-a slăbit-o din bătaie ! D-aia a-nfundat ocna, sămînța dracului de oameni ce sînt ! Și prietenie ! Prietenie la toartă cu moș Caraghios ! Ăla, om bătrîn și-l asmuță, îi arată de cine să s-atîrne !

Fănița suspină îndelung și tăcu. Muzica începu o sîrbă. Țața Vasila a lui Miu-cocoșatu se chinui o vreme să nu vorbească, să nu povestească despre ce-i adusese aminte Fănița. Se strîmbă cu scîrbă, pufni în ea, se mai frămîntă și pînă la urmă tot izbucni :

— Fă Făniță, ori eu sînt făcută otova, ori lumea e făcută otova, de te scîrbește cu apucăturile ei. Că pomenișî de moș Caraghios ! Nu-ți spusei ?! Azi dimineață iar îmi pieri un pui ! Caut încoace, caut încolo, nu e ! Parc-a intrat în pămînt ! Mă sui pe lemne și-mi arunc ochii în curte la alde Caraghios ! Ce crezi, Făniță ?! Să te miri și să te crucești, nu alta : moșu', așezat sub gard, pe scăunel, cu o undiță cu bob de porumb în cîrlig, ședea la pîndă ! Mă uit ce mă uit la el, nu mai poci să rabd și-i zic cu respect : — „Bine, coflecitule, șontorogule, n-ai mai apuca să-nghiți pînă-n douășpe, aicea dai matale la pește ?“ Ce crezi, împuțitu' ?! Sare holbat : — „Ptiu, fir-ai a dracului de scorpie, că mă speriași ! Și cu mîna la piept, în partea dreaptă : Ia te uită cum îmi mai ticăie inima ! Nu vezi că mă joc, dihania dracului, ce țipi ?!“. Auzi, se joacă, Făniță ! Într-o săptămînă mi-a pescuit toți puii ! Bun vad și-a găsit puturosu', că dacă-l spui lui Miu, îi rupe șira spinării în bătaie și iese iar ceartă cu ăia tinerii, cu ginerii, ca astă-vară ! A-a-a, uite-așa, Făniță, eu nu mă-ndur să tai un pui și să-i așez lui Miu dinainte, la masă. Zic : „Să-i las s-ajungă mai mărișori“, și alde Caraghios de trei săptămîni mănîncă numai ciulamale din puișorii mei, apuca-i-ar țîfna pe toți să-i apuce, să-i văz bînd apă cu glicerină, și pe moșu o moarte ca

să-şi ia gîndu' de la pescărie pe uscat, că-mplineşte suta la iarnă şi nu mai crapă, blestematu' !

Toată seara, Culae cu Florica şi Zotea cu Didina dansară. Marinarii le invitară pe fete la bufet, le dădură să bea limonadă, le povestiră lucruri de pe front, iar pe la spartul balului se strecurară pe uşa din faţă a salonului, printre cuţitari, şi-o luară către fabrica de ulei. Miţica, aşezată pe banca de peste drum, îşi văzu fetele ieşind cu doi marinari şi plecă repede spre casă, tot întorcînd capul îndărăt să vadă cine sînt marinarii. La lumina felinarului chior din dreptul puţului îl recunoscu pe Culae mai mult după mers şi intră liniştită în casă, să se culce. Fetele mai întîrziară o vreme în poartă şi Miţica ascultă ca prin vis rîsul înfundat al Didinei, apoi adormi.

Despărţindu-se de Florica, Culae strigă la Zotea, care s-aşezase cu Didina pe banca de peste drum, în faţa casei lui Barac :

— Mergi, Zoteo ?

— Mai şez. Vreau să-i spui Didinii povestea cu maimuţa...

— Eu am plecat, să ştii. Noroc ! Treci mîine pe la mine. Spune-i Didinii să rîză mai încet, c-o aude nea Radu şi-i pune pielea pe băţ mîine...

Culae se depărtă, ascultînd rîsul Didinii. Se opri în dreptul puţului, scăpără un chibrit şi-şi aprinse ţigara, apoi se pierdu pe sub zidurile întunecoase ale caselor. Coti dintr-o dată, pe furiş, pe uliţa lui Chirpiz şi ajunse la malul Dunării. Florica, aşteptîndu-l în întunericul cheiului, şopti îngrijorată :

— Te-a văzut Didina ?

— Nu ! N-are ea vreme de noi ! Crez c-o s-o ia pe coajă de la cuţitari Zotea, în seara asta !

Dar Zotea, pe bancă, în întunericul porţii lui Barac, zărise de mult furişîndu-se pe partea cealaltă, pe lîngă gard, umbre de oameni pitiţi, aplecaţi şi ascunşi. Nu-i spuse nimic fetei. Şezu cu ea cît avu chef să şază, se despărţi în poarta fabricii şi trecu repede pe mijlocul drumului. Păşea grăbit şi cu ochii în patru pe amîndouă părţile. Umbrele se strecurară pe lîngă garduri, se furişară înaintea şi în urma lui.

Zotea le urmărea mișcările, gata la orice atac din întuneric. Cîinii, liberi de lanțuri, se repezeau de la porți asupra lui, dar se-ntorceau îndărăt, schelălăind și strănutînd de cîte ori se făcea Zotea spre ei. În dreptul morii lui Calomfir, Zotea sări gardul înalt și pieri pe malul Dunării, spre mahalaua colivarilor. Din curți s-auzeau bătăi dese de aripi, urmate de cîte-un cucurigu de cocoșel răgușit, abia trezit din somn. În zare, spre miazăzi, parcă începuse să se albească cerul cu o geană de lumină îndepărtată. Stele nu prea mai erau pe cerul rotund, ci numai luceferi palizi, îndepărtați de priviri dar apropiați de orizont, de pămînt, de apus. Zotea pășea spre casă, privind cu încîntare minunăția nopții dunărene și ascultînd ca dintr-o lume tainică, ascunsă, rîsul chemător al Didinei...

În malul Dunării, Florica tremura și se bîlbîia, ferindu-se de privirile lui Culae.

— Nu știu, zău... mi-e și rușine să-ți spui ! De cîte ori mă uit în ochii tăi, te văz acolo, în marginea Dunării, în marginea ostrovului, de mînă cu țața Ivanca...

— Ce-ți trece prin cap, Florico ! Nu mi-aduc aminte eu, și-ți aduci aminte tu !

— Nu-ți aduci aminte ?! șopti Florica zîmbind cu tristețe. Lumea spune c-ai iubit-o d-adevărat și că te-ai mai cuminții din cauza ei !

— Tot ar fi bine și-așa, Florico ! Să mă cuminț esc din cauza ei, să pricep niște lucruri pe care nu le pricepeam înainte și să mă port acuma cu tine așa cum ar fi trebuit să mă port poate cu ea ! Culae își lăsă ochii în pămînt. Vezi tu, Florico, e adevărat că lumea spune că eu sînt un om stricat, da' nu din cauza asta am lăsat-o pe Ivanca !

Culae oftă tremurat și clipi des, lăsîndu-și capul în pămînt. Fata parcă simți o picătură caldă căzînd pe mîna ei și se sperie. Îi ridică încet, cu mîna, fața spre ea și privindu-i umezeala strălucitoare din ochi, izbucni într-un hohot de plîns nestăpînit. Culae o cuprinse în brațe și-o lăsă încet, cu capul pe pieptul

lui, să-şi uşureze sufletul. Tîrziu, îi ridică faţa în sus, căutîndu-i adînc în ochii mari şi senini :

— Florico, eu ca lîngă tine nu mi-am simţit niciodată sufletul mai moale, mai... bun, eu ca lîngă tine niciodată n-am simţit ce simţ. Cum să-ţi spui... ca să fiu mai drept, dacă e vorba de Ivanca, spre ea m-a împins întîi şi-ntîi trupul, carnea, dar la tine viu, uite, cu sufletu' în palmă, să mi-l vezi cum e, pentru că şi eu îl citesc, îl văz şi-l simţ p-al tău cum se zbate. Eu... eu n-o să-ţi mai spui niciodată vreo vorbă despre... despre...

Culae nu mai putu să urmeze. Din ochii Florichii se scurgeau pe obrajii albi lacrimi lungi şi subţiri, rostogolindu-se pînă în capul bărbiei. Îl privea drept şi cu neţărmurită credinţă, buzele îi tremurau ca nişte frunze roşii, iar pieptul plin îi sălta des, de parcă fugise ; nu mai putea să stea în picioare ; căzu gemînd uşor pe umărul lui Culae şi-şi întoarse faţa în sus, închizînd ochii şi scoţînd prin gura fierbinte şi întredeschisă scîncete de chemare. Cînd Culae îşi apăsă gura pe buzele ei calde, fata scoase un geamăt prelung, lipindu-se şi topindu-se în braţele lui, într-o dăruire necunoscută pînă atunci.

Tăcuţi şi îmbrăţişaţi, merseră privindu-se în ochi pînă la marginea Dunării şi săriră într-o lotcă străină. Culae dezlegă restiga şi, cu un otorac în mînă, începu să iasă în larg. Coti spre Dusui, îi făcu semn Floricăi să vie lîngă el şi-o aşeză în partea dinspre ostrov. Pe mal nu se zăreau oameni ; era întuneric şi apa îi ducea singură la vale într-o plutire lină şi ameţitoare. Dincolo de abator, unde nu mai avea cine să-i zărească, Culae mai împinse de cîteva ori apa cu otoracul, apoi îl puse în lotcă, lăsîndu-se în voia Dunării. Florica tremura, îşi muşca buzele prin întuneric, răsufla greu înălţîndu-şi pieptul plin şi aştepta plăcerile necunoscute ale dragostei, rugîndu-se lui Dumnezeu s-o ierte c-o face fără cununie. Fata se gîndea speriată că Culae pleacă din nou pe front şi că poate ea o să se bucure şi mai puţin decît alte femei de plăcerile pămînteşti ale dragostei.

După miezul nopții se-ntoarseră cu lotca pe lîngă mal, împingîndu-se, cu un arac lung, pînă la abator. Traseră lotca pe uscat și porniră pe jos, amîndoi, de mînă, spre casă, fără să vorbească nimic, fără să se gîndească la nimic. Mergeau amîndoi strînși și tăcuți, supuși unul altuia, legați prin șoapte tainice, știute numai de ei.

În zori, Miu-cocoșatu, după ce căută înjurînd prin tot portul, își găsi lotca tocmai la abator, trasă jumătate pe uscat și cu un arac lung în ea, înăuntru. Încolo, zdravănă, negăurită, cu toate otoracele, așa cum o lăsase el de cu seară; numai că în alt loc, cu aproape un kilometru mai la vale.

— Mare minune și mare noroc c-am găsit-o ! se miră cocoșatul, uitîndu-se cu duioșie la lotca veche și pipăindu-i cu palma aspră slaiul înnădit și crivacele putrede. O mîngîia ca pe-o ființă pierdută, regăsită, ca pe-un cal nedespărțit, ca pe-un cîine credincios.

26

A doua zi, Ivanca Graur se mută acasă la Tudor Vetrineanu. Peste două zile, se mută Vetrineanu la ea, iar peste încă o zi amîndoi îndărăt la Vetrineanu. „Ce tot dracu' se plimbă ăștia de colo-colo, fă, și nu-și mai găsește nici unul locul ?! se mirau muierile. Nu e lucru curat cu ăștia de n-au astîmpăr ! Oamenii care sînt în dragoste s-așază oriunde, numai să fie împreună, și ăștia ce tot dracu' se freacă de colo-colo ?!" Lumea șoptea că Ivanca s-a dus la Vetrineanu din răzbunare, și tot lumea recunoștea pe ascuns că pentru Ivanca nici nu se putea o pereche mai potrivită ca Vetrineanu, care e mai de treabă decît Culae. Multe muieri erau împotriva lui Culae : „Ce ! Nici n-a luat-o cu cununie, nici nimic ! Face mofturi, afurisitu' ! Ce să-l mai aștepte ! Cum veni, s-atîrnă de Florica ! Nici n-a-ntrebat de ea, de

Ivanca, măcar o vorbă ! Îi trece fetii tinereţea ! Da' bine că n-a lăsat-o cu un plod în braţe ! Şi să vedem pînă la urmă, o s-o mai bage în seamă şi pe Florica ? Sau s-atîrnă de alta ! Că cu unu' ca ăsta, niciodată nu-i dai de căpătîi şi niciodată nu ştii bine ce vrea ! Un stricat ! Ia cîrciumele la rînd ! În fiecare cîrciumă face un scandal şi din fiecare cîrciumă pleacă cu un semn : Dă-l la dracu' de zurbagiu şi de zbanghiu ! D-aia zace acuma ! D-aia a dat boala în el şi i-a dat drumu' în conced !"

Altele s-atîrnau de Ivanca : „A luat-o din loc rău de tot fata asta ! Calcă strîmb de tot ! E-e-e, dacă trăia mă-sa era altă treabă ! Păi aşa, n-are nici un stăpîn şi nici un căpătîi ! Şi parcă şi-a schimbat şi rîsul ! Rîde din gură, nu mai rîde ea ca altădată, din inimă, din suflet ! Da' oricum, dacă Vetrineanu n-a luat-o cu cununie, nici el nu poate să se laude c-a ţinut-o."

Vetrineanu însă nu prea se ţinea de legătura cu Ivanca. Umbla singur prin port, făcîndu-şi fel de fel de planuri şi socoteli şi cerceta cu mare atenţie debarcaderele Getuzei, unde unităţi izolate ale armatei germane în retragere răsăreau peste noapte şi piereau pînă în zori peste Dunăre. Încă din primăvară plecase grosul nemţilor din port, dar venise şi se instalase într-o şcoală un fel de companie de geniu, înarmată pînă-n dinţi, care, după cum băgase de seamă Vetrineanu, avea de gînd să rămîie pe loc şi să ajute micile unităţi puse pe fugă să treacă Dunărea. Pînă la 15 august se scurseră o grămadă de maşini prin port, peste Dunăre, fără să poată cineva să le oprească. Cocoţat pe acoperişul casei, Vetrineanu le văzuse ivindu-se pe şoseaua şerpuită, pe lîngă vila lui Borea-primarul, şi gonind într-un nor de praf pînă în malul Dunării, unde se urcară drept în bacurile lui Calomfir, care se grăbiră să le treacă dincolo, la Balta, în Dobrogea. La 21 ale lunii însă, într-o după masă, se ivi în port un bac cu motor, un fel de feribot, care acostă lîngă gheretele pustii de lîngă fostul spital de la marginea Getuzei. Seara, compania de geniu, unitatea nemţească instalată în şcoală

începu să fie în mare fierbere. Delegația marinarilor de pe feribot nu întîrzie nici un sfert de ceas înăuntru, în școală, și nemții, care pesemne așteptaseră pregătiți o astfel de vizită, începură să iasă numaidecît pe poarta școlii și să se încoloneze în mijlocul drumului, patru cîte patru, fără arme, în mare liniște ; compania de geniști, formată numai din bărbați vîrstnici, se alinie în fața școlii și porni spre centrul portului, în pas cadențat. Lumea înșiruită pe marginile drumului, de la școală pînă la debarcader, șezu cu gura căscată pînă se scurseră pe feribot ultimele rînduri de nemți grăbiți.

În vremea asta, în curtea lui Gaman din spatele școlii era o forfotă mută. Peste gardul pitic și putred, fură trecute patru branduri nemțești, patru lăzi cu muniții, două mitraliere și peste o sută de pușți. Gaman alerga cînd în fundul curții, să le-arate copiilor unde să ducă puștile, cînd la gardul școlii, să apuce armamentul pe care îl căra Vasile Cîrnu din curtea școlii. În cealar nevastă-sa tremura ca apucată și privea îngrozită la doi băieți care astupau cu pămînt santinela cu beregata tăiată. Vetrineanu și Ceafalan se tocmeau înăuntru, în școală :

— Eu zic c-ajunge, mă Tudore, că dacă se bagă de seamă, ni le dibuie și p-alea pe care le-am luat !

— Nu mai e vreme să ne caute, nea Radule ! Mai lăsăm arme, da' muniția o luăm toată ! Trebuie să mai cărăm și să le ducem acuma pe poziție, la canarale. Le punem bine. Da' asta ce dracu' e ?

Vetrineanu ținea în brațe un fel de stropitoare cu țeavă mai lungă.

— Dă-o pe fereastră ! zise Ceafalan. E bună. Crez că știe Miu-cocoșatu să umble cu ea ! Ăla se pricepe la toate !

— Știu și eu ! zîmbi Vetrineanu, îndreptîndu-se cu stropitoarea spre fereastră. E aruncător de flăcări.

— Măi, ce de armament avură ăștia la ei ! se miră Ceafalan. Tudore, ia mai pune mîna și pe lada asta, și gata ! Plecăm ! Nu te lăcomi ! Să nu dea cineva peste noi taman acuma la spartu' tîrgului !

Vetrineanu apucă lada de toarta din streang împletit și nu putu s-o miște din loc. Ceafalan se uită la el.

— Ce faci, mă ? Pune amîndouă mîinile, că nu e jucărie ! Hai acuma, odată ! Culae de ce n-a venit ?

— E cam bolnav... Are bilet fals. Trebuie să stea mai ferit cîteva zile... Găinează acasă. Zotea a plecat.

După ce urcară lada pe fereastră, Ceafalan arătă cu ochii spre ea :

— Cu asta o să le spargem căpățînele ! Știi ce are înăuntru ? Ghiulele de brand ! Să vedem cine dracu' o să tragă cu ele !

Vetrineanu pipăi încuietoarea :

— Nu purta matale grija asta ! Știe Marin Buloi, știe Cîrnu, știe Miu-cocoșatu. Toți care am făcut armata în marina fluvială. Treaba e ca la tunul de pe monitor. Doar că îi vîrî ghiuleaua pe gura din față a țevii în loc să i-o îndeși prin spate.

Cîrnu se ivi afară, la fereastră, în curte. Întinse mîinile în sus, spre fereastră, apucă lada cu muniții și șopti gîfîind :

— Ho-ho ! Țineți ! Țineți ! Țineți bine, nu-i dați drumu', că-mi cade pe picioare ! Săriți jos și voi ! Hai c-a venit camionul ! Mergi cu noi, nea Radule ?

— Păi doar n-o să mă las în nădejdea voastră, să-mi faceți vreo ispravă !

— Cum, mă nea Radule ! se supără Cîrnu. Te-am făcut eu de rușine f-odată, cînd a fost vorba de-o treabă ca asta ?!

— Du-te singur atunci. Știi unde să le așezi !

Cîrnu și Vetrineanu străbătură curtea școlii și trecură lada grea prin spărtura gardului, în gospodăria lui Gaman. Ceafalan închise fereastra cu grijă, ocoli clădirea școlii și rămase după colțul peretelui, pîndind mersul santinelei de la poartă. Ostașul, a doua santinelă, se plimba de colo-colo cu arma la umăr, se oprea dintr-o dată, privea parcă în întunericul din fundul curții și iar începea să se plimbe.

Într-un sfert de ceas, curtea lui Gaman rămase pustie și de oameni, și de armament. Ceafalan se

strecură prin gardul școlii, pe lîngă casa lui Gaman, apoi ieși pe portiță, în ulița liniștită. Prin întuneric abia deslușI o umbră uriașă, care se depărta pe mijlocul uliței. Porni pe urma ei, mirîndu-se cît de repede înainta acea umbră uriașă spre marginea portului. Cîrnu, Vetrineanu, Buloi, Miu și încă vreo treizeci de cuțitari și colivari împinseră pînă la abator camionul încărcat cu muniție și numaidecît Ceafalan auzi un zumzet înfundat de motor. Camionul coti pe drumul de țară care ducea la canarale, făcîndu-se nevăzut în întunericul nopții care se lăsase. Curînd nu se mai auzi nici zumzetul înfundat și totul se stinse în tăcerea de la început. După un sfert de ceas, cînd Ceafalan ajunse în mahalaua Cuțitari, lumea ieșise în uliță și pe la porți și în toată mahalaua era o forfotă nespusă.

Dintr-o dată, pe deasupra caselor, începu să mugească sirena din clopotnița bisericii Colivari. Getuzenii aflați cu treburi prin port o rupseră la fugă pe ulițele strîmte și pustii. Copiii și fetele, tinerii și bătrînii, îmbulzindu-se și înghiontindu-se, fugeau care încotro, ca potîrnichile. Zvonul că o brigadă germană de tancuri „Tigru" s-a oprit la marginea viilor și că bombardează Getuza îi înnebuni și mai mult pe fugari. Sirena miorlăia într-una ca un cotoi îndrăgostit, iar lumea se luase la întrecere mutește. Cuțitarii fugeau cel mai tare pentru că tancurile, venind dinspre Dusui, treceau negreșit întîi și-ntîi prin mahalaua Cuțitari. Getuzenii care mai aveau de mers pînă acasă se tîrau de-a bușilea pe malul Dunării, ca și cînd ar fi fost sub focul inamicului ; muierile, mai sperioase, se strecurau în curțile și casele străine, cerînd îngăduință să se adăpostească pînă trece pericolul.

Se lăsase întunericul și toți așteptau dintr-o clipă într-alta să izbucnească focul. Un vîntuleț rece se porni dinspre răsărit, făcîndu-i pe oamenii din șanțuri să se zgîrcească în cămășile de pînză subțire. În curînd un huruit adînc, care cutremura pămîntul, se apropie, zdruncinînd lumea dimprejur. Inimile getuzenilor se strînseră înfiorate, ochii li se căscară spre

întunecimea dinaintea lor. Clătinările pămîntului se-nteţiră şi dintr-o dată, dinspre Dusui, se ivi o matahală neagră, rostogolindu-se spre port şi, spre mirarea tuturor, se-nţepeni în faţa cîrciumii lui Chirpiz. Se lăsă o linişte apăsătoare, nimeni nu mai mişca în şanţuri. Dintr-o curte ţîşni în fugă un bărbat negricios şi mărunt şi le strigă oamenilor pitiţi în şanţuri :

— E camionul lui Calomfir, măi oameni buni ! S-a-ntors de la Dusui ! A cărat nişte făină !

Stăpînul camionului, gras cît un butoi de zece vedre, coborî în drum şi porni spre cîrciuma lui Chirpiz ; camionul, cu motorul duduind, coti în curtea morii, pe porţile largi veşnic deschise.

Borea-primarul, care aşteptase nerăbdător toată vremea la întretăierea drumurilor, îl salută pe Calomfir cu respect şi-i făcu loc să treacă spre uşa cîrciumii. Apoi, luîndu-l pe comisarul Vlădeasa de cot, rînji cu părere de rău către getuzenii care se arătau cîte unul-cîte doi, neîncrezători, din şanţurile de pe marginea drumului :

— N-a fost cine a trebuit să fie, că le-arătam eu lor, mîrlanilor, luptă antifascistă...

La răsărit fîlfîiau îndelung, unul după altul, fulgere dese, luminînd cerul acolo unde abia puteai să ajungi cu ochii. Lumea şedea la pîndă cu urechea trează şi fiecare uruit neînsemnat de pe drum o făcea să-şi încordeze auzul şi să iasă afară. Curţile getuzenilor erau totuşi pustii, ferestrele întunecoase, oamenii şedeau în odăi, cu lămpile stinse. Pe sub streşini se strecura cîte-o muiere îmbrăcată în negru, cu ciumberul tras pe ochi, acoperindu-şi faţa speriată ; intra la cea mai apropiată cuscră şi începea să se sfătuie în şoaptă şi să-şi spună una alteia noutăţile adevărate sau neadevărate. La baba lui moş Caraghios venise Făniţa a lui Cîrnu, căinîndu-se că „acuşi-acuşi pică nemţii peste noi şi el n-a dat p-acasă de ieri dimineaţă", dar speriată de uitătura neobişnuit de cruntă a lui moş Tună Caraghios, care şedea lungit, îmbrăcat, pe laviţă, Făniţa îşi luă în

brațe copilul cu care venise în ospeție și plecă repede, șoptindu-i babei Codina în poartă : „Auzi, lele Codino, cică cu toții și cu toatele, cu mic, cu mare trebuie să ieșim înaintea lor, dacă vrem să scăpăm cu viață ! Cică armata nemțească arde și pustiește mai rău ca niciodată pe unde trece ! A uitat cît a mîncat de la noi, nu mai ține seama de nimicuț ! Al matale ce stă îmbrăcat, gata de plecare, acușa noaptea ?

— Dracu-l știe, șontorogu, ce-mi spune el mie ceva ? Eu sînt bună să-i fac crăpelniță și să-i spăl împuțitele, arde-l-ar focu odată ca să mai răsuflu ! Cică așteaptă să-l cheme cineva, auzi ! El o să îndrepte lumea ! El o să schimbe lumea ! El o să-i oprească pe nemți ! A uitat ce-a pățit acum trei ani ! Vrea pesemne să ne vîre iar în Dunăre ! Te duci ? Baba se uită cum se depărtează Făniță, pășind încet cu copilul de mînă, și-i strigă din urmă răstit : Și tu ce umbli pe drum singurică, noaptea ? Șezi la noi dacă ți-e frică singură acasă ! Vino cu copiii !

— Aș ! șopti Făniță, înlăturînd cu mîna într-o parte acest gînd — cum o să viu la matale cu cinci după mine ?! Lasă, că nu mi-e frică ! Am vrut să știu numai dacă neica Tună e acasă ! Dacă a auzit ceva de Vasile !

Baba se-ntoarse în casă și se rățoi la moș Caraghios, care aproape adormise cu fața drept în sus, cu o mînă pe bastoanele de lîngă el, rezemate de marginea patului.

— Nu răspunzi, mă ? Unde e Vasile Cîrnu ?

— Hai ? M-a strigat cineva ? sări moș Caraghios, încercînd să-și ridice trupul în capul oaselor.

— Ai surzit ? N-auzi ce te-ntreb ? Nu știi nimic de Vasile al Făniții ? Pe unde umblă ? strigă baba înfuriată.

Moș Caraghios se lungi pe pat, oftînd îndelung, șuierător, și mormăind ca pentru el :

— Voi sînteți nebune amîndouă ! Zău că sînteți nebune ! Auzi ! Nu știe ea, muier-sa, și să știu eu ! Altă treabă n-am eu decît să-i țiu tira lui Vasile Cîrnu ! Cine știe la ce muiere s-a adăpostit ! Sau în

ce cîrciumă zace ! Eee ! Nu mai sînt eu în putere, că n-aş mai sta eu aici ca-ntr-o închisoare ; ai umbla şi tu după mine să mă cauţi ! Moş Caraghios oftă cu regret, prefăcîndu-se mai departe că nu ştie nimic despre ce se pregătea în port.

Dar lucrurile luară o întorsătură neaşteptată. Portul fu ocupat peste noapte de o unitate germană în retragere, care-i strînse din case pe toţi pescarii getuzeni, daţi pe listă de Borea-primarul. Vasila a lui Miu-cocoşatu dădu fuga la Făniţa a lui Vasile Cîrnu şi începu să se vaiete de la poartă, frămîntîndu-şi mîinile, sugrumată de plîns.

— Da' cum de îi dibuiră ei, Făniţo, pe toţi ?! Cum de strînseră ei taman toată fruntea portului ?! Tot oameni unu' şi unu' ?! C-abia picară, găsiţii, azinoapte ! De unde să-i ştie ei ?! A-a-a ! Nu e treabă curată asta, Făniţo ! A lătrat Borea ! I-a dat cu mîinile legate, săracii ! P-al meu mi l-a luat din aşternut, Făniţo !

Vasila a lui Miu-cocoşatu se înecă în plîns şi începu să-şi şteargă faţa înlăcrimată cu poalele şorţului.

— P-al meu nu tot aşa, ţaţă Vasilo ! suspină Făniţa şi dintr-o dată nu mai putu să se ţie tare şi izbucni într-un plîns amar.

Mirarea muierilor crescu şi mai mult cînd în grupul arestaţilor împunşi cu baionetele spre comandament îl văzură şi pe Culae Torlac, abia venit în permisie şi luat ca din oală de patrulele nemţeşti. Pescarii acuzaţi de crime împotriva unităţilor germane aflate în retragere sau în cantonament în Getuza fură ţinuţi un ceas în celulele fostului comandament german, în clădirea vămii, două ceasuri în beciul poliţiei şi numaidecît, prin înţelegerea noului comandament german cu poliţia, se hotărî să fie judecaţi la Balta de un tribunal militar. Pînă unaalta, nemţii îşi instalară o garnizoană întărită în centrul portului, lîngă debarcadere, dar se vedea cît de colo că sînt tot pe picior de plecare. La urma urmei, de „crima" deţinuţilor nici nu era nevoie pentru ca o unitate germană în retragere să împuşte

oamenii şi să ardă totul în calea ei. Aceste formaţii rătăcite, scăpate cu fuga de dezastru, erau, după cum vedeau toţi oamenii, mai mult nişte părticele de unităţi de care blindate şi autocamioane, care n-aveau răgazul să se oprească prea mult în Getuza, ci-şi căutau scăpare în trecerea pe malul drept al Dunării, fugind paralel cu frontul, dar la o distanţă mai mare de el. Toate aceste unităţi se fărîmiţau în goana lor din faţa Armatei Sovietice, ajungînd pînă la o formaţie restrînsă de tancuri, la cîteva care blindate, cîteva maşini, sau chiar oameni singuri rămaşi pe jos, speriaţi, căutîndu-şi un loc în alte unităţi în trecere. Cînd se aflau însă în formaţii mai mari de luptă, altfel le era purtarea.

Pe mal, lîngă şalupa care trebuia să-i care pe deţinuţi la Balta, aştepta un cordon mare de soldaţi cu pistoalele automate atîrnate după gît. Pe la amiază, în curtea poliţiei începură să iasă din beci, cîte doi, cîte trei, toţi pescarii arestaţi, aşezîndu-se, în rînduri de cîte patru, în faţa plutonului de escortă, care făcu numaidecît în jurul lor un zid ţepos de baionete strălucitoare, de netrecut. Lumea se înghesui spre poliţie, rudele se apropiară cu teamă, iar copiii mai curajoşi priviră pe ascuns printre scîndurile gardului. În rîndul întîi se aflau Tudor Vetrineanu, Radu Ceafalan, Vasile Cîrnu şi Marin Buloi, aşezaţi după înălţime, ca la militărie. Toţi patru erau atît de înalţi şi de laţi în spate, încît pescarii din rîndurile următoare nu se mai zăreau. Doar capul lui Culae Torlac se întrevedea puţin în rîndul al doilea. Porţile de fier ale poliţiei se dădură larg în părţi, scîrţiind, şi pescarii porniră în silă afară, păşind încet, cu picioarele goale, legănîndu-se în părţi. Soldaţii răpăiau pe lîngă ei, cu cizmele grele, cu baionetele întinse. Drumul spre debarcader era lung şi lumea se înşirase pe marginile uliţei, ca la defilare, înghesuindu-se să-i vadă pe arestaţi. Copiii, muierile, fraţii şi surorile mergeau pe de lături, o dată cu plutonul de soldaţi. Cîte-o fată, cu inima mai slabă, se oprea după vreun gard, începea să suspine pe ascuns şi iar se lua după coloană. Pescarii dintre

baionete nu priveau în părți, nu vorbeau între ei, nu zîmbeau, dar nu erau nici triști — ochii lor erau ficși, ațintiți drept înainte — păreau doar nepăsători, cu gîndurile parcă în altă parte decît la situația lor. Mai ales Vetrineanu, Ceafalan, Cîrnu și Buloi, cei din rîndul întîi, parcă se duceau spre Dunăre să-și dezlege lotcile și să plece la pește. Numai Vetrineanu se uita cînd și cînd, pe furiș, în dreapta lui, la Ceafalan, căutînd să-i ghicească starea adevărată a sufletului, încercînd să înțeleagă ce simte și ce crede Ceafalan despre soarta lor ; dar Ceafalan, deși se simțea observat, rămînea tăcut și nepăsător.

Aproape de primul debarcader, Ceafalan îi văzu pe Niculae și pe Zgîrci urcați într-o salcie înaltă, pe sub care trebuia să treacă deținuții. Cînd Ceafalan își ridică ochii la băieți, Vetrineanu îl surprinse și se uită și el. Băieții le făceau cu mîinile încet, abia văzut, zîmbeau nevinovați și încrezători. Vetrineanu le zîmbi și el și clipi spre ei într-un fel anumit, cu ochiul. Ceafalan îi făcu semn lui Niculae să coboare de-acolo și băiatul, după ce-și flutură mîna spre Culae, care mergea încruntat în rîndul al doilea, începu să sară din cracă în cracă spre pămînt. Zgîrci îl urmă și amîndoi, îmbrîncind cu coatele lumea din drumul lor, se luară după coloană.

La debarcader, pe uscat, aștepta cordonul de soldați înșiruiți jur împrejurul pontonului. O șalupă albă, încăpătoare, acostase lîngă ponton și sirena ei subțire fluiera prelung, anunțîndu-și plecarea. Cînd ultimul deținut trecu pasarela, marinarii scoaseră parîmele de pe babale și săriră pe punte, ținîndu-se cu mîinile de balustrada subțire de deasupra cabinei. Pe chei se făcuse o liniște nespusă. Lumea privea mută și împietrită la șalupa albă care se depărta încet-încet de ponton, alunecînd ca o lebădă spre largul apei. Motorul dudui încetișor și trupul lunguieț își îndreptă pupa spre ostrov, făcu ocolul obișnuit împotriva curentului, apoi începu să fugă prin fața portului, spre Balta. Rudele deținuților alergară pe mal pînă la abator, se opriră ostenite, neputincioase și se așezară pe marginea Dunării, privind

cum se depărtează punctul alb, cum se pierde dintr-o dată după insulele de la Dusui. În urma lui, Dunărea rămase pustie, pustie ca și inima getuzenilor de pe mal. Portul însă nu mai intră în tăcerea lui din fiecare zi, cheiul Dunării nu se mai goli de lumea adunată, ci se umplu de grupuri-grupuri de oameni vîrstnici, care ședeau de vorbă și umblau de colo-colo neliniștiți și porniți.

Niculae nu se duse nici el acasă; colindă toată după-masa pe ulițele portului, plînse pe ascuns pe sub gardurile oamenilor și tîrziu de tot, pe înnoptate, se strecură pe poarta casei și intră în tindă nesimțit de nimeni. Trase un țol de sub salteaua patului și se lungi pe rogojină, învelindu-se pînă peste cap. Adormi dinadins repede, ferindu-se să-l întrebe surorile ceva, ferindu-se să vorbească cu Miția. Pe la miezul nopții se trezi și-i simți și pe frățiori lungiți lîngă el pe rogojină. Se ridică, privi patul în care dormea Miția singură și ieși afară, sub șopron. Miția îl auzi că pleacă, dar crezu că se duce în altă parte. Tîrziu, cînd văzu că băiatul nu se mai întoarce, se grăbi afară și-l găsi rezemat de poartă, privind strălucirea necontenită a Dunării, sub razele lunii.

— Ce faci tu aicea, mă, singur?! Hai de intră-n casă! Ori ești somnambul?!

Niculae se ridică, intră încet în odaie și se vîrî la loc sub țolul lui, separat de frați. A doua zi dimineață îl trezi Miția cu sila:

— Niculae! Tu de ce nu te scoli odată, mă? Ce-mi tot găinezi tu d-aseară-ncoace? Ia vezi! Asta-mi mai lipsește acuma, să te îmbolnăvești și tu! Scoală și fugi de te-aruncă în Dunăre să-ți fugă moleșeala asta! Hai, du-te, du-te și te răcorește!

Miția vroia să se ție tare, dar se îngîna să plîngă, privind schimbarea băiatului. Niculae se ridică anevoie și plecă spre Dunăre cu un mers silnic de om bolnav. În urma lui, Miția se plînse Florichii, încercînd să pară mai bărbată, de teamă să nu-și sperie și să-și îmbolnăvească copiii:

— Mi-e frică, Florico, să nu se strice copilul ăsta la inimă ! D-aseară-ncoace tot fuge şi s-ascunde ! Ce boleşniţă o mai fi şi-asta ? ! Pe urmă, întorcîndu-se şi ştergîndu-şi lacrimile cu mîna, se miră suspinînd : Inimos ce-a ieşit ! Ce vrea el ? ! O să-i întoarcă el îndărăt ? Ea însăşi fugi de lîngă fată şi se ascunse în odaia din fund, plîngînd cu hohote.

Dunărea, apa tulbure şi largă, îi strecură lui Niculae în suflet o şi mai mare pustiire. Se simţea ca un cîine rămas fără stăpîn. Se simţea atît de singur şi de slab, că-i venea să sară în apa noroioasă şi să rămîie acolo, la fund, să nu mai iasă afară. Privirile îi rătăceau pe mal, prin lotci, pe chei, căutîndu-şi acel prieten aspru şi nespus de puternic care-i dădea lui încrederea vieţii, acel prieten care-l făcea şi pe el mai tare şi mai viteaz decît toţi copiii din Getuza. Cînd cineva îl arăta în port şi spunea : „Uite băiatul lui Ceafalan", Niculae simţea o mîndrie şi-o forţă care izvora din acest nume, simţea o fală care izvora din puterea uriaşă pe care o avea acest nume. Tatăl lui să fie luat între baionete şi dus la închisoare ? La judecată ? La moarte ? Asta n-o putea înţelege Niculae. Cum putea să stea un om ca tatăl lui între ziduri mucegăite şi gratii ruginite, păzit de paznici pe care, dacă ar pune mîna afară, i-ar omorî cu un pumn ? Cum să stea la închisoare un om ca nea Marin Buloi, la care ţi-e frică să te uiţi ? Cum să stea la închisoare un om ca nea Tudor Vetrineanu ? Ca nea Culae Torlac ? Ca nea Vasile Cîrnu ? Nu. Nu putea să înţeleagă Niculae. Ieri, după plecarea şalupei, se tot uitase în jurul lui, aşteptînd ca cineva să strige : „Bă, a sărit şalupa în sus !", sau : „Bă, s-a scufundat şalupa şi au scăpat numai pescarii !", sau : „Uite-i, bă, le-a dat drumu' de frică !", dar n-auzise nici un astfel de strigăt.

Acuma, lîngă ponton, se strînsese o mulţime de muieri şi vorbeau tare, toate odată, despre plecarea pescarilor arestaţi la Balta. Una singură cît putea că-i împuşcă din ordinul regelui. Alta, că-i împuşcă fără judecată, iar alta că-i împuşcă după le-

gea războiului şi după poftele lui Borea-primarul. Toate vorbeau numai de împuşcare şi nici una de scăpare.

Niculae nici nu se mai dezbrăcă. Potrivindu-şi bretelele de la pantaloni pe umeri, plecă la deal pe uliţa lui Buniţă, să-l caute pe Nicu Graur. I se părea că Graur ştie mai multe decît el. Şi chiar ieri, la despărţire, cînd Niculae, cu lacrimi în ochi, îi şoptise : — „Dacă-i împuşcă, bă Niculae ?", Graur se uitase la el chiorîş şi se zborşise : — „Pă cine, bă, să-mpuşte ? Are coraj ? ! Păi tat-o nu vrea, bă, da' cu un pumn dărîmă toată paza lor ! Tu nu vezi că dinadins se lasă ? O să vezi tu ce-o să păţească pînă la urmă nemţii şi Borea ! Crezi că n-are fiecare cuţite ascunse ? Cîte două şi tot are !" — „Vezi să nu ! Tu crezi că nu i-a scormonit la comandament şi la poliţie ?" — „Fugi, mă, că cîte unu' tot le-a rămas !" — „Unde ?" — „E-e ! Ce ştiu eu ? ! Şi ce, parcă numai cu cuţitu' trebuie să-i atingă !? Cu pumnii şi tot îi cotonogeşte !"

Atunci, cînd cu şlepurile cu armament aruncate în aer, cînd scăpase Ceafalan de tortura de la comandament, în noaptea ce urmase, Niculae se trezise din somn şi-o văzuse pe baba Stanca a lui Graur lîngă pat, oblojindu-i tatăl şi minunîndu-se singură de rănile nemaivăzute de pe trupul lui. Tatăl sufla greu, cu faţa în perne, şi cînd şi cînd se ridica, îndepărtînd-o cu palma pe babă, să-l lase, să-l mai slăbească din dureri. La lumina lămpii cu mucul abia ridicat, Niculae văzuse o clipă chipul însîngerat al tatălui şi se speriase, vîrîndu-şi capul sub duşec şi începînd să tremure. „Dacă-l jupoaie şi-l crestează şi-acuma la fel ? Dacă-i vîră iar mîinile la menghine ? Dacă-i scoate unghiile şi-i frige carnea ? Dacă-i strînge tîmplele în cercuri de fier ?" Aceste gînduri îi secau inima lui Niculae şi-l încleştau într-o ură de moarte. Auzise de tortură, văzuse pe chipul şi pe trupul uriaş al tatălui ce înseamnă tortura şi i se părea că cea mai laşă şi criminală faptă pe care o poate face omul este să lege

în fiare pe cineva sănătos, să-l schingiuiască și să-l batjocorească niște călăi pe care cel legat i-ar zdrobi c-o lovitură dac-ar fi liber. Pe călăii ăștia, dacă i-ar strînge și i-ar aduce la Getuza, le-ar arăta lor getuzenii cît le poate capul.

Niculae urcă pe ulița lui Buniță, vorbind singur și tot pipăindu-și tîmplele care-i zvîcneau să-i plesnească. La poarta lui Graur se întîlni față-n față cu Ivanca. Ieșea pe poartă cu o găleată în mînă. Cînd îl văzu, își lărgi ochii frumoși, îl luă de mînă repede și-l trase după ea în curte, pe prispă, pînă în casă. Îl așeză repede pe marginea patului, se lăsă pe vine în fața lui și-l cuprinse cu brațele peste mijloc, privindu-l cu lacrimi mari în ochi, rugîndu-se parcă s-o ierte. Se căznea să-i spună ceva, dar nu putea să înceapă. Își înghițea omușorul și-și petrecea mereu vîrful limbii peste buze. Cu greu, începu aproape în șoaptă :

— Nicușor... Nicușor... spune-mi, o să scape, Nicușor ? Și deodată izbucni într-un plîns sfîșietor, ascunzîndu-și fața udă în poala băiatului, cutremurîndu-se din tot trupul tare și tînăr.

Niculae nu mai putu să se ție. Îi picurau lacrimile peste părul ei și-o mîngîia pe umerii puternici, pe gîtul plin și ars de soare, o cuprindea cu brațele lui mici, căutînd s-o liniștească. În el se trezi însă dintr-o dată bărbatul și, înghițindu-și lacrimile ce i se prelingeau pînă pe buze, îi ridică Ivancăi între palme capul frumos, o privi adînc în ochii mari, albaștri, plini de ape limpezi și strălucitoare și, sughițînd se pomeni că-i spune și el cuvintele ei, cu voce tremurătoare, dar mult mai aspru, mai amenințător, mai hotărît :

— O să scape, țață Ivanco... o să scape !... să vezi ! O să scape ! Mi-a zîmbit. Ne-am urcat în salcia de lîngă ponton și ne-a văzut. Ne-a zîmbit și ne-a făcut cu ochiul...

— Cine ?

— Nea Tudor Vetrineanu !

Ivanca lăsă pleoapele în jos și din ochii ei se scurseră pe obraji alte șiruri de lacrimi, care nu

mai aveau loc în sufletul ei chinuit. Abia șopti, parcă rușinată de întrebarea ei :

— Da' el ?

Niculae, ștergîndu-și fața, își dădu seama că greșise, își dădu seama că Ivanca de altcineva întrebase, și răspunse repede :

— El ? El era încruntat. În rîndul al doilea. Semăna la față cu nea Marin Buloi, cuțitaru'. Mi-a arătat pumnu'.

— Pumnu' ? ! Ție ? Ce vină ai tu ?

Niculae zîmbi și răspunse sughițînd :

— Nu mi l-a arătat mie ! Pumnu' lui înseamnă că o să vază ce-o să pățească ăia care sînt în contra noastră !

Ivanca își șterse ochii cu podul palmei și se ridică în picioare, ștergîndu-i și lui Niculae obrajii cu poalele șorțului :

— Vrei zarzăre uscate, Nicușor ? Băiatul dădu din cap că nu vrea. Sau o bucățică de candel, Nicușor !

— Nu vreau ! Am venit după Nicu ! Unde e Nicu ?

— Vine-acuma, l-am trimis pînă la găzărie. Țața Mitica ce zice ?

— Ce să zică ? ! Vorbește singură la cuptor !

— Să-i spui, Nicușor, să treacă pe la mine că am să vorbesc ceva cu ea. Stai, nu acuma ! Unde te duci ?

— Să-i ies înainte lui Nicu. Niculae vru să plece, dar își aduse aminte de ceva și se opri. Auzi, țață Ivanco, matale n-ai niște nasturi de sidef ? Că-ți dau pe ei alții de os !

Ivanca zîmbi trist și-și spuse în gînd : „Tot copil a rămas !" Pe urmă se dezvinovăți cu căldură și părere de rău :

— N-am, Nicușor ! Zău n-am, că ți-aș da ! Da' lasă c-o să-ți fac eu rost ! Mai treci p-aici că-ți fac eu rost. Treci ?

Niculae porni spre ușă și spuse amărît :

— Trec, măcar că... cineva mi-a spus să nu mai trec p-aici.

Ivanca îl prinse de mînecă şi ochii ei s-aprinseră dintr-o dată de o ură neascunsă :

— Cine ? Care cineva ?

Niculae se smulse încet din strînsoarea ei şi-i răspunse ieşind pe uşă :

— Nu el.

Ivanca rămase singură în odaie, căutînd să se liniştească. Tîrziu pricepu că băiatul a jurat pesemne să nu spună, sau a înţeles singur că nu trebuie să spună. Începu să deretice prin casă, şoptindu-şi singură gîndurile triste. Îşi aminti de luminişul verde din ostrov, unde şezuse cu el de vorbă ultima dată, îşi aminti de leagănul de funie, de privirile lui încruntate, de ochii iscoditori care i se plimbau pe faţa ei roşie şi se opreau din cînd în cînd pe deschizătura dintre sîni ; îşi aminti de vorbele lui rare şi-n doi peri, de nepăsarea lui obişnuită în faţa pericolului de care-i vorbise, de siguranţa şi hotărîrea cu care-o săgeta spunîndu-i printre dinţi : „Adică vrei să-mi fie mie frică de ce nu-i este frică lui Vetrineanu ? Sau lui nea Radu ? Tu nu vezi c-am ajuns să ne împuşte pe faţă ? N-am cu cine, da' într-un ceas nu mai vezi în Getuza picior de neamţ ! Ce răbdare ! Ce tactică ! Tăiaţi pînă la unu' ! Aia e! Adică nu ! Nu pînă la unu' ! P-ăla al tău ţi-l lăsăm ! De ce să-ţi stricăm inima ? Dragostea e dragoste..." Ea atunci nu mai putuse să se stăpînească. Sîngele îi năvălise în obraji. Îi încolăcise gîtul cu braţele şi se aruncase la pieptul lui, şoptind înnebunită : „Nu ! Nu ! Nu ! Nu mă chinui şi tu, Culeo !" Tremura, abia mai răsufla, se topea de dorinţă şi dragoste, iar el, el o înţelese poate pentru prima oară cît de mult suferise, cît de mult suferă încă, cît de mîndră este această femeie în faţa lumii şi cît de pierdută este în braţele lui. O iubise ca prima dată, cu grijă, cu înlănţuiri calde şi neduşmănoase, cu sărutări şi mîngîieri de recunoştinţă, de milă, de dragoste, de simţire adevărată care-i cutremura trupul, făcînd-o să plutească în acel vis pe care-l avusese noapte de noapte, zi de zi, aşteptîndu-l. Ivanca, retrăind acel vis, recunoştea că-l va trăi

întotdeauna și că nu va scăpa niciodată de el. Așa cum îl iubea ea pe Culae n-avea să mai iubească niciodată pe nimeni, și nici n-ar fi vrut, și nici n-ar fi putut. Așa cum știa el s-o facă pe ea să-l iubească însemna mai mult decît dragostea pe care ea ar fi putut-o stîrni în sufletul lui bărbătesc. Așa credea și simțea ea.

Pe la toacă, o trezi din gînduri tot Niculae Ceafalan, care dădu buzna pe ușă, zbierînd :

— Fugi, țață Ivanco, că vine o patrulă să te ia ! Te-a pîrît primarul Borea! Fugi, n-auzi? Sări gardu'! Ivanca nici nu se clinti. Fugi, țață Ivanco — zbieră băiatul — fugi că șalupa cu alde tăticu' s-a și întors de la Balta ! A bătut toba nea Gane să se strîngă lumea pe chei, că-i împușcă pe toți astăzi, în malul Dunării !

Ivanca se făcu mai albă ca varul și-și puse repede mîinile pe obraji, privind la băiat încremenită. În ochii mari, albaștri, Niculae văzu o groază, o strălucire de nebună care-l speria și-o rupse la fugă afară, sărind gardul prin fundul curții. Patrula intră în curtea lui Graur și, după puțin, oamenii o văzură pe Ivanca dusă din spate la comandament. Judecata ținu puțin sau nici nu fu judecată. Cu Ivanca se-ntîmplase pesemne ca și cu pescarii din ajun. Șalupa care plecase spre Balta nici nu acostase în port, ci îi plimbase pe deținuți pe lîngă malul apei, după cum primise dispoziții de la început, și se-ntorsese la Getuza cu niște hîrtii după care pescarii fuseseră judecați la Balta de foruri superioare, iar nemții din Getuza erau însărcinați să execute numaidecît sentința dată.

Pe înserate, lumea umplu cheiul. Pentru prima oară avea voie pe chei atîta lume, și asta numai pentru că trebuia să vadă ce soartă îi așteaptă pe cei care îndrăznesc să se atingă de unitățile armatei germane în retragere.

Cînd se iviră deținuții, aproape goi, iar Ivanca numai într-o cămășuță subțire de borangic, plînsetele muierilor se ridicară către cer cutremurînd

mulțimea de pe chei și punînd în gîtlejurile bărbaților noduri mari, care încercau să-i înece.

Plutonul de execuție se așeză în linie pe mal, iar pescarii, numai în izmene, fură împinși în Dunăre, pînă la brîu în apă. De sus, de pe chei, s-auzeau răcnetele muierilor înnebunite de durere. Fiecare mamă, soție, soră era sprijinită de subsuori de rude și vecine mai tari la inimă, fiecare mamă, soție sau soră zbiera răguşit, lăsîndu-se moale în brațele femeilor care o susțineau, fiecare mamă, soție sau soră se zbătea din răsputeri să ajungă la condamnați. Făniţa a lui Vasile Cîrnu, Vasila a lui Miu-cocoşatu, ţaţa Ştefana Torlac, Miţica şi fetele, mama lui Nache-lunganul, nevasta lui Marin Buloi răcneau toate odată, strigîndu-şi pe nume bărbaţii sau feciorii, îşi ţipau toate odată ultimele cuvinte de dragoste sau durere. Numai după Ivanca şi Vetrineanu nu plîngea nimeni. Zgîrci şi Niculae îşi lipiseră obrajii uzi de balustrada neagră şi ruginită a cheiului, închideau ochii înecaţi de lacrimi şi iar îi lărgeau lacomi spre rîndul pescarilor din Dunăre. Niciodată Niculae şi Zgîrci nu se gîndiseră că viaţa putea să-i lase atît de singuri, atît de slabi, să-i lase fără cei mai puternici oameni din port, fără fruntea bărbaţilor din port, fără fala Getuzei. Zgîrci se înea şi şoptea hîrşîindu-şi dinţii tineri de balustrada de fier a cheiului :

— Să-l omoare pe nea Radu Ceafalan ? ! Pe nea Tudor Vetrineanu ? ! Pe nea Marin Buloi ? ! Pe nea Culae ? ! Pe ţaţa Ivanca ? !

Zgîrci izbucni într-un plîns zguduit şi încrîncenat. Dar suspinele lui, ca şi glasurile femeilor deznădăjduite, fură astupate dintr-o dată de ţipetele Miţicăi :

— Cu cine mai rămînem noi pe lume, Radule-e-e ! Unde vă duceţi voi toţi odată, Radule-e-e ! Unde-e-e, Răducule-e-e ? ! Fugiţi, Radule, nu vă lăsaţi împuşcaţi ca nişte cîini, fugi-i-iţi, Răducule-e-e ! Răducule-e-e !...

Plîngea şi lumea mai străină, suspina şi-şi ştergea lacrimile toată mulţimea de pe chei, iar nemţii întîrziau dinadins execuţia, ca să vadă bine oamenii adunaţi ce-i aşteaptă dacă mai îndrăznesc să-i atace. Fe-

meile şi copiii condamnaţilor se mutau de colo-colo pe chei, schimbau locurile, izbeau în cordonul nemţilor cu baionetele întinse şi se căzneau, plîngînd, să ajungă la condamnaţi. Pescarii însă şedeau răspîndiţi cît mai departe de muierile care boceau ; încremeniseră, rezemaţi rari, singuri şi muţi, de balustrade. Trăgeau din ţigări, răsuflau greu şi cînd şi cînd, la cîte-un ţipăt mai sfîşietor al muierilor, se pipăiau de cuţite la brîu. Strîngeau în pumni mînerele calde, se clătinau ca păliţi după ceafă, se căscau cu ochii împăienjeniţi la pescarii din Dunăre.

Ţaţa Ştefana Torlac întindea mîinile spre ape şi strigătele ei umpleau oamenilor ochii cu lacrimi :

— Culae-e-e ! Culăiţă, maică-ă-ă ! Ce făcuşi tu, Culăiţă-ă-ă ! De ce venişi tu, Culăiţă, taman acuşa acasă ! De ce veni-i-işi ? ! Ca să te omoare ăştia, maică-ă-ă ? Ca să te împuşte ? Noi te aşteptam să vii să te-nsori, Culăiţă-ă-ă ! Noi te aşteptam să te aşezi şi tu la casa ta, maică-ă-ă ! Şi Ivanca te-a aşteptat, cu sufletu la gură, Culăiţă-ă-ă ! Tu să ştii că e fată bună şi cuminte, maică-ă-ă, tu să nu te iei după lume ! Te-a aşteptat, fata, maică, te-a aşteptat, şi-acuma ce făcurăţi voi, Culăiţă-ă-ă ? ! Şi tu, Tudore, nu e păcat de tinereţea ta, Tudore-e-e, că nu mai puteaţi cu ambiţia voastră, care s-o ia pe Ivanca, şi uite acuma, Tudore-e-e, vă mănîncă ăştia capu' la toţi trei odată-ă-ă, la toţi trei odată, maică-ă-ă ! Aoleo-o-o, doamne, ce mîndreţe şi tinereţe prăpădeşti ! Doamne, doamne-e-e ! Culăiţă-ă-ă, Culăiţă-ă-ă ! Întoarce-te, Culăiţă-ă-ă, măcar o dată cu faţa, ca să te mai văz ! Întoarce-te, maică-ă-ă, măcar o dată, nu şedea aşa cu spatele-e-e ! Şi tu, Ivanco-o-o ! Ivanco-o-o ! Ivanco-o-o, n-auzi ? De ce plecaşi şi tu de la noi, Ivanco-o-o, că poate nu te ridica, maică ! Să-ţi fi văzut colo de treaba ta, că tu eşti fată tînără, ce te băgaşi tu în politică, Ivanco-o-o ? Ivanco-o-o, fetico, unde te duci tu numai în cămăşuţă şi cu cine laşi tu pe lume băiatu' ăla-a-a, maică-ă-ă ! Numai pe tine te mai avea şi el, daică-ă-ă ! Auliu-u-u ! Auliu-u-u ! Auliu-u-u ! Sări, doamne, sări şi fă o minune-e-e...

Ţaţa Ştefana Torlac se înecă şi căzu într-un plîns ostenit şi neputincios. După chei se înălţară zbieretele nevestei lui Marin Buloi :

— Marine-e-e ! Marine-e-e ! Fugi, Marine, fugi şi nu te lăsa, Marine ! Marine-e-e ! Marine-e-e ! Marine-e-e ! Marine-e-e !

Muierea lui Buloi nu putea să-şi spună nici un gînd şi-şi striga mereu bărbatul pe nume rugîndu-l să fugă, să nu se lase împuşcat. Buloi şedea neclintit între Ceafalan şi Vetrineanu. În stînga lor se afla Vasile Cîrnu, Nache-lunganul, Culae, Ivanca, şi la urmă Miu-cocoşatu şi încă vreo cinci flăcăiaşi. Toţi şedeau cu spatele la mulţimea de pe chei, toţi parcă erau încremeniţi. Ofiţerul din marginea Dunării dădu o comandă, şi nemţii din plutonul de execuţie îşi crăcănară picioarele, luînd armele în cumpănire. La a doua comandă, duseră armele la ochi, iar la a treia comandă, Ceafalan şuieră printre dinţi : „Gata" şi trupurile celor din Dunăre se îndoiră care mai devreme, care mai tîrziu, o dată cu trosniturile salvelor repetate, care hăuiră în ostrov. Se mai văzu cîte-o mînă zbătîndu-se în sus, un picior aruncat, o izmană umflată, şi apa se linişti, presărată doar din loc în loc cu băşici şi bolboroace de aer scăpat din pieptul celor prăbuşiţi în adînc.

O dată cu trosnetele armelor, vaietele se ridicară la cer, cuprinzînd mulţimea într-un vacarm sfîşietor. Numele celor căzuţi erau strigate cu o disperare de moarte, de parcă gloanţele ar fi nimerit în cei de pe mal. Femeile ridicară mîinile în văzduh, le întinseră spre Dunăre, îşi lărgiră ochii ca nişte nebune, apoi se lăsară în braţele celor care le sprijineau, aproape leşinate, moarte. O vreme durerea fu prea mare, şi nici una nu mai putu să scoată un strigăt ; apoi, tîrîte spre casă, începură să răcnească, trăgînd îndărăt, spre Dunăre, ca să se mai uite măcar o dată în locul unde-l văzuse căzînd, ca să-l mai vază măcar o dată locul unde pierise. Nevasta lui Marin Buloi, cu glasul ei puternic, s-auzea pe deasupra ţipetelor tuturor :

— Marine-e-e ! Marine-e-e ! Marine-e-e, nu erai tu om de împuşcat, Marine-e ! Cu cine mă lăsaşi, Marine-e-e ? Cum o să cresc eu singură copilaşii, Mar-i-ine ! Că trăiai tu şi nu ne-ajungeam, Marine, da' acuma, cu ce-o să-i hrănesc eu singurică, Marine-e-e ? Dintr-o dată femeia îşi ridică glasul şi începu să zbiere un singur gînd care-i străbătea închipuirea : Unde eşti, Mari-i-ine ? Pe fundu' Dunării ? Unde eşti, Mari-i-ine-e-e ? Pe fundu' Dunării ? Ieşi, Marine, d-acolo, ieşi afară să vezi în ce jale m-ai lăsat, Mari-i-ine-e-e !...

Şi toate femeile, îmbrăcate în negru ca la înmormîntare, plîngeau sprijinite la mijloc de rudele morţilor : Miţica plîngea între Florica şi Didina, Făniţa a lui Vasile Cîrnu se afla între mă-sa şi-o soră mai mare, ţaţa Ştefana a lui Torlac între nea Ştefan şi moş Caraghios. Pe Vasila a lui Miu-cocoşatu o sprijineau nişte rude de departe. Zgîrci şi Niculae, lîngă balustradele cheiului, rămăseseră muţi, privind apa neagră a Dunării, privind locul unde căzuseră condamnaţii. Mulţimea se apropie de chei împingîndu-se şi retrăgîndu-se de-a-ndăratelea, ca valul întins al Dunării : se urca pe mal, atîta cît îl lăsa stavila albiei de pămînt, se rostogolea îndărăt de pe mal, atîta cît îl lăsa mişcarea plinului de ape. Şi plîngeau toate muierile şi rudele odată, ţipau şi strigau copiii înspăimîntaţi, se înălţau spre cer rugile şi blestemele către Dumnezeu, încît nu se mai înţelegea nimic. Plînsetul şi ţipetele unei muieri porneau dintr-o dată ţipetele şi plînsetele altor muieri, şi tot malul era un bocet care-ţi ridica părul şi-ţi dădea lacrimile.

Numai Făniţa lui Vasile Cîrnu nu scotea o vorbă. Rămăsese împietrită, mută, cu ochii ficşi pe faţa netedă a Dunării, aşteptînd nemişcată ca un stîlp de pe chei, de piatră. Văzînd-o aşa, încremenită, mama şi sora nici n-o traseră îndărăt şi-o lăsară să privească în voie liniştea şi curgerea apei de deasupra celor care se zbăteau în străfunduri. Nemţii strînseră cordonul şi începură să gonească mulţimea în sus, spre uliţe, ţipînd : „Weg ! Weg ! Weg ! Weg ! Nach Haus ! Weg ! Nach Haus ! Weg ! Nach Haus !“ şi toţi

înţeleseră aceste vorbe pe care le strigau de ani de zile santinelele cînd te apropiai de sîrma ghimpată a depozitelor de la hale, toţi pricepură aceste răcnete pe care le auzeai de cîte ori treceai pe lîngă pichetele de pază de pe marginea Dunării. Dintr-o dată s-auzi o comandă nouă şi nemţii începură să împingă mulţimea la deal, silind-o să se împrăştie pe uliţe şi pe caldarîmuri. Femeile întorceau capetele, strigau sfîrşite, se trînteau şi se tăvăleau pe jos căutînd cu ochii pe deasupra Dunării, se holbau lacome la apele mute şi pustii, rudele şi copiii trăgeau de ele, le tîrau cu sila departe de Dunăre, dar ele se zbăteau tot îndărăt, tîrşîindu-se de-a buşilea spre malul tulbure şi împînzit de umbrele înserării. Nemţii forfoteau într-una de colo-colo, gonind ultimii oameni care mai rămăseseră încremeniţi pe malul execuţiei...

27

Un om care se-neacă iese de trei ori la faţa apei : prima oară îşi arată ochii holbaţi, gura căscată, lacomă după aer, şi bîţîiala cîinească din mîini ; a doua oară îi vezi doar capul pe jumătate şi bălăceala disperată, neputincioasă ; a treia oară îi mai zăreşti creştetul capului şi mîinile ridicate în sus, clătinîndu-le, ca şi cum şi-ar lua la revedere de la cineva închipuit, care-l priveşte îngrozit sau nepăsător de pe mal. Pe urmă, abia după trei zile, după ce-i plesneşte fierea, iese afară şi-ncepe să plutească. Un om care e mort înainte de-a se-neca iese şi el afară după trei zile ; dar, după obicei, i se leagă o greutate de picioare, marinăreşte, ca să rămîie pentru totdeauna acolo, în străfunduri, dacă aşa i s-a ales înmormîntarea.

Getuzenii căzuţi în faţa plutonului de execuţie nu-şi arătară capetele sau mîinile şi nici bălăceala

disperată sau zbaterile morții, ci rămaseră de la început numai înăuntru, la fund, zbătîndu-se la vale, pe sub apa neagră a Dunării. Tîrziu, tîrziu de tot, după puterea plămînilor, își scoase fiecare afară doar gura lacomă, sorbind pe furate aerul și căzînd din nou în adîncul nevăzut. Prima oară, pescarii sorbiră aer dincolo de Colivari și se făcură nevăzuți ; a doua oară, răsuflară aproape de abator și pieriră la fund, iar a treia oară, cînd sorbiră viața de deasupra apei, își deschiseseră mai bine și ochii, străpungînd văzduhul pîclos și tulbure al înserării. Zăriră ultima santinelă nemțească la o sută de stînjeni în urma lor, dar tot nu-și scoaseră capetele cu totul, ci doar niște guri roșii și strîmbe, înghițind ca peștii aerul de deasupra Dunării, sau furînd ca rîndunicile apa — dintr-o atingere nevăzută a suprafeței fluviului. Și-atît. Nache-lunganul, Ceafalan, Buloi, Vetrineanu, Culae, Cîrnu și încă trei flăcăiași se iviră dincolo de abator, în vii, înotînd mai mult pe la fund și zărindu-și unii altora capetele dispărînd și apărînd tot mai la vale, după fiecare treizeci-patruzeci de stînjeni. În urma lor răsări tîrziu deasupra apoi și capul pletos al Ivancăi. Lîngă ea, răbufni Miu-cocoșatu. Înotau și ei pe la fund, numai că Ivanca, ostenită de primele afundări, se ivea mai des, iar cocoșatul rar de tot și mai aproape de mal, după grupul oamenilor din față. În vii, la Calea Caprei, cînd întunericul nopții pusese în fața ochilor stavila neagră și greu de pătruns, pescarii ieșiră cîte unul, cîte unul din Dunăre și se făcură nevăzuți pe sub vițele viilor, tîrșîindu-se pe răzoare, spre o colibă aflată sub un nuc uriaș. Ivanca, numai în cămașă, rămase afară, tremurînd toată. Se așeză la rădăcina unei viți și ascultă șoaptele bărbaților din colibă, gîndindu-se cum să-și acopere goliciunea și cum să-și astîmpere tremurul nestăpînit. Pe după colibă se ivi o umbră. Îl recunoscu pe Culae, care se apropie de ea. Ivanca se strînse ghem, încercînd să-și acopere pieptul aproape gol. Ochii îi scînteiară prin întuneric și trupul începu să-i tremure și mai

tare. O teamă necunoscută o cuprinse, zgîlțîindu-i toată ființa. Culae veni lîngă ea și-i șopti :

— Vanco, scoate-ți repede cămașa !

— Fugi încolo ! se apără ea, întinzînd mîinile înainte, spre el, să se apere.

— Ho ! Că nu mă uit ! Scoate-ți cămașa și îmbracă-te cu astea ! Na ! îi întinse o zdreanță de haină, o pereche de pantaloni rupți și o șapcă veche, pescărească.

— Ce sînt astea ? De unde ?

— Eh, ce mai întrebi ? ! Am dezbrăcat sperietoarea de ciori din vie. Ia-le, că sînt uscate. Scoate-ți cămașa, că n-avem cu ce să-i legăm pe nea Radu și pe nea Marin Buloi. I-a atins glonțu' !

Ivanca fugi repede după niște viițe mai înalte și se lăsă pe vine, scoțîndu-și cămașa. Se îmbrăcă cu haina jerpelită, abia găsindu-i mînecile, își trase pantalonii, în care nimeri și mai greu, și după ce-i aruncă lui Culae cămașa, începu să-și potrivească mai bine zdrențele pe ea, trăgînd cînd de mînecile hainei rupte, cînd de cracii pantalonilor prea scurți și strîmți. Se așeză lîngă o viță, își acoperi fața cu palmele și începu să plîngă încet, cu suspine ascunse, cu lacrimi de fericire, cu sughițuri și cutremurări nefirești ale trupului. Scăpase ! Scăpase ea, și scăpase și el ! Doar doi flăcăiași nu mai ieșiseră din fundul Dunării. Doamne ! Deodată sări în sus și, uitînd cum este îmbrăcată, năvăli pe ușa colibei, nimerind prin întuneric peste niște mogîldețe întinse pe jos. Cineva scăpără numaidecît un chibrit și Ivanca zări pe-un pătuc de frunze uscate trupul mare al lui Ceafalan, răsturnat cu fața în sus. Vetrineanu, aplecat deasupra lui, îi apăsa sînul drept cu un ghemotoc de cîrpă însîngerat, încercînd să-l lege cu fîșii subțiri din cămașa ei jur-împrejurul pieptului lat și păros. Flacăra mică din mîna lui Culae se stinse, apoi în colibă se făcu iar întuneric-beznă. Ivanca se apropie și șopti abia auzit :

— Mai ai vreun băț, Culeo ? S-aduc de-afară niște uscătură, să ațîțăm un foc...

— Du-te că mai am trei beţe ! Le-am găsit sub grinda colibei.

Ivanca fugi afară. Se-ntoarse curînd c-un braţ de frunze, cu nişte viţă uscată şi-o buturugă. La lumina pîlpîitoare a focului, feţele celor aşezaţi pe jos se arătară zîmbitoare. În fundul colibei, Ivanca îl văzu pe Vasile Cîrnu în genunchi, aplecat deasupra lui Marin Buloi, pe care-l îngrijea dojenindu-l :

— Cînd ţi-am spus să stai mai într-o parte, că eşti prea lat şi te nimereşte, nu m-ai ascultat ! Na acuma ! Suferă ! Nu te strîmba !

Buloi ofta şi tuşea, răstindu-se la Cîrnu :

— Du-te, mă, la dracu' şi n-apăsa aşa că-mi storci tot sîngele din mine ! Ce mă judeci de pomană ? ! Pe nea Radu cum l-a atins ? !

— Păi şi el o fi stat tot ca tine, pe lat ! O vreme, în colibă nu vorbi nici unul ; pe urmă s-auzi iar glasul lui Vasile Cîrnu : Vezi că tot mai bine e să fii mai subţirel ! Te nimereşte mai greu plutonul de execuţie ! Da' eu, drept să vă spui, nici n-am auzit bine trosniturile ! Cînd a răcnit ăla a treia oară, eu căzusem la fund ! Păcat de flăcăiaşii ăia doi ! I-a nimerit în plin !

De sub el, Marin Buloi se rugă gîfîind :

— Vasile ! Ia taci, mă, niţeluş, că-mi vîjîie urechea şi vreau să văz dacă mai auz cu ea ! Buloi se ridică pe jumătate de pe pămîntul rece al colibei şi-şi pipăi capul cu mîinile. Glonţul îl atinsese în ceafă, îi trecuse pe sub sfîrcul urechii şi-i ieşise pe sub falcă. Toată partea dreaptă a capului — falca, tîmpla, urechea — îi amorţise. Buloi auzea doar un vîjîit adînc şi continuu care-i împuia capul. Legîndu-l strîns în jurul urechilor, Cîrnu se întoarse spre foc. se uită la Ivanca şi mormăi, căutînd să-l împace pe Buloi :

— Lasă că nu e nici o pagubă, nea Marine, dacă nu mai auzi ! Văzu', ăsta e la om principalu' ! Ia întoarce-te şi matale niţeluş, s-o vezi pe Ivanca cum s-a schimbat la costum ! Parc-ar fi paparuda-ruda ! Şi ce bine îi şedea în cămaşă ! Eee ! Orice-ar face ea d-acum încolo, eu tot n-o uit cum era în cămăşuţă !

Ivanca, cu un beţişor în mînă, privea şi scormonea vreascurile care se mistuiau în foc. La fîlfîitul flăcărilor care se jucau în mijlocul colibei, Cîrnu văzu cum i se luminează faţa cînd îi răspunse cu un glas sfios :

— Parcă matale, nea Vasile, arătai mai bine în izmene ? ! Semănai cu un scalaen !

— E-e, vezi, Ivanco ! Vezi cum vorbeşti fără respect cu oamenii mai în etate ca tine ! Eu îţi zisei că semeni cu paparuda-ruda, care va să zică cu oameni vii, şi tu îmi zici, că seamăn cu un scalaen, care va să zică cu un mort, cu o bucată de pămînt pocit !

De-afară răzbătură şoaptele celor trei flăcăiaşi adăpostiţi sub nuc.

Ceafalan, Vetrineanu şi Culae se ridicară şi ieşiră de-a buşilea în vie, şi o vreme în jurul colibei s-auziră glasuri potolite, înfundate, groase ca nişte buhaiuri îndepărtate. Marin Buloi n-avu răbdare să mai stea singur şi ieşi pe brînci, căutîndu-şi tovarăşii. Miu-cocoşatu îşi frecă niţel palmele deasupra focului şi pieri pe urmele lui Buloi. După plecarea lor, Cîrnu se apropie de foc şi-i spuse Ivancăi cu tristeţe :

— Dacă mi-ar da cineva o ţigare acuma, m-aş lăsa găurit de un glonţ şi-n picioru-ăla bunu' ! La mine, Ivanco, dragostea ca dragostea, mă mai lipsesc de ea ; ei, da' de tutun mai greu ! Ivanca tăcea, privind serioasă chipul acestui om neschimbat. Cîrnu, cînd văzu că-l ascultă, plescăi din limbă şi-şi mişcă sprîncenele în sus şi-n jos, cu mirare : Ce ? Nu crezi că de dragoste mă lipsesc, da' de tutun nu ? !

Ivanca îşi miji ochii, ţinîndu-se să nu pufnească în rîs :

— Am văzut şi eu, nea Vasile, c-ai fost cuminte cît ne-a ţinut închişi ! O să-i spui ţaţii Făniţii !

— Degeaba, că tot nu te crede ! Nici aşa nu te crede ! Ea ştii ce zice ? Ea cică eu m-atîrn de nemţi ca s-ajung mai aproape de magazioneră ! Zi şi tu dacă ai mai văzut picior de magazioneră la comandament !

— N-am văzut, de ce să mînii pe Dumnezeu !

În fața colibei se ivi o umbră gheboasă, care-și vîrî capul și gîtul scurt înăuntru. Miu-cocoșatu, văzîndu-i pe Cîrnu și pe Ivanca în fața focului, se închină :

— Voi nu mergeți, mă, la canarale ? ! Ce dracu' faceți aici amîndoi ? ! Doamne ferește ! se-nchină Miu a doua oară. Voi parcă trăiți pe altă lume ! Sculați-vă ! Hai, sculați-vă, că m-a trimis Radu după voi ! Hai, că începe distracția ! Ce v-ați lipit aicea la căldurică ?

Cocoșatul se făcu nevăzut în întunericul din vii, iar Cîrnu o apucă pe Ivanca de mînă, o dezlipi de lîngă foc, trăgînd-o afară din colibă și pornind pe răzoare, spre port :

— Hai, paparudo, cu scalaenu' ! Hai, că văz că iubiții te lăsară amîndoi singurică ! Ce să știe ăștia ce e aia muiere, fă Ivanco ! Ăștia sînt sălbatici, fă ! Da ! Sălbatici ! Ce, așa trebuie să se poarte bărbatu' cu o fată ca tine ? ! Păi eu în viața asta, Ivanco, cu două lucruri mă port frumos și le țiu cu sfințenie în palmă : cu paharu' și cu muierea. D-aia mi-a și ieșit numele ! La mine, Vanco, nu există să te răstești la muiere sau să ridici mîna la ea ! Nu ! Doamne ferește ! Cum să mai trăiești tu în casă cu o muiere în care dai ? Este ? Da ! Eu țiu la muiere de cînd mă știu și mă port cu mănuși cu ea !

— Îmi spunea mie mereu țața Făniță ! Și știe tot portu' ce frumos te porți matale cu muierea, nea Vasile ! Ce să mai vorbim ! spuse Ivanca, lăsîndu-se dusă de mînă pe răzoare ca un copil.

— Ee, vezi, iar mă tachinezi ! se supără Cîrnu. Păi spune și tu, Ivanco, că ai fost de față ! Spune și tu acuma ! Ai auzit-o tu adineaurea, cînd eram în fața plutonului, ai auzit-o tu pe Fănița mea strigîndu-mă ? Bocindu-se ? Văicărindu-se ? Ai auzit-o tu că-și ia la revedere de la mine ? Spune ! Ai auzit-o ? Aș ! Draci ! Ne striga pe rînd țața Mițica, săraca ! Ne striga țața Vasila a lui nea Miu-cocoșatu ! Ne striga mereu muierea lui Buloi, de unde și pînă unde, și altele mai străine ! Ee, da' glasu' ei, al Făniții, al nevestii, eu nu l-am auzit ! Tu l-ai auzit ?

Spune drept acuma ! Ei, păi vezi ? Ce fel de muiere este ea atuncea dacă nu-şi plînge bărbatu' la moarte ? Cîrnu oftă şi îşi îngroşă dintr-o dată glasu : Să vezi ce-i fac eu acuma, la întoarcere ! Să vezi ce mi-o drăgostesc eu în noaptea asta după învierea mea din morţi !

Ivanca îşi trase mîna din mîna lui şi vorbi în şoaptă, suspinîndu-şi parcă ceva din sufletul ei, din experienţa ei amară :

— După mine, nea Vasile, nu ăla care-şi strigă cel mai tare dragostea iubeşte mai mult. Ştie toată lumea că sînt şi altfel de oameni ! Nu le auzi glasul, e adevărat, da' ce foc şi dogoare le arde sufletul...

— Păi ce, tu o să ţii cu mine ?! zbieră Cîrnu şi-o apucă iar de mînă ca pe-un copil, trăgînd-o după el pe răzoare şi dăscălind-o.

Aproape de abator îl ajunseră din urmă pe Miu-cocoşatu. Şedea pitit sub un gard de nuiele, la întuneric, şi le făcea semne să se pitească şi ei. Dintr-o dată, pămîntul începu să se hîţîne încoace şi-ncolo şi un huruit greu, rostogolit, începu să se prăvălească dinspre şoseaua viilor spre Dunăre. De unde şedeau ei ascunşi, Cîrnu, Miu şi Ivanca văzură lumea din mahalaua Cuţitari ţîşnind afară din case şi năpustindu-se pe uliţe. Copiii începură să-ncalece pe garduri, femeile să dea fuga la porţi. Oamenii, numai în izmene şi cămăşi, răbufneau cu toţii în uliţe şi, speriaţi, uimiţi de cutremurul pămîntului, îşi strîmbau gîturile către vila lui Borea-primarul, de unde se simţea că vine urgia. Totul încremeni însă ca la început, lumea se ascunse în case şi-n liniştea nopţii nu se mai auzi decît ţîrîitul greierilor de sub gardurile negre. Ivanca, strînsă lîngă Vasile Cîrnu şi Miu-cocoşatu, privi la santinela nemţească din ghereta de la hale şi i se păru că o umbră uriaşă s-apleacă deasupra ei, o îndoaie şi-o împinge în gheretă. Închise ochii şi iar îi deschise, privind mai bine într-acolo. Nu mai văzu nimic şi rămase liniştită, aşteptînd şi uitîndu-se cu lăcomie la lumea din jurul ei, la întunericul şi lumina tremurătoare de deasupra ei. Noaptea era liniştită şi nemişcată ca o

mare într-un tablou, cerul era mai senin decît ziua ; stelele străluceau feeric, iar portul era învăluit într-o tăcere tainică. Apele Dunării, luminate argintiu de luna plină, se prelingeau pe lîngă maluri, şopotind. Păduricea de sălcii pletoase din malul apei foşnea la fiecare adiere ce se pornea dinspre miazănoapte. O boare caldă rămînea în urma fiecărei izbucniri de vînt. Ivancăi parcă i se făcu dintr-o dată frică şi-l prinse pe Miu-cocoşatu de mînă, şoptind :

— Ce facem, nea Miule ? Ce stăm aicea nemişcaţi ?

— Sst ! — o linişti cocoşatul — nu pricepuşi că de ani de zile încoace acuma e prima dată cînd trece un getuzean dincoace de cordon, în zonă, lîngă depozite ? Şezi cuminte, că sîntem înecaţi ! Trecurăm împuşcaţi şi înecaţi ! Să vezi ce-o să iasă acuma ! Ne cheamă acuşica alde Vetrineanu şi pe noi ! Întîi să-i opereze ! Mai stăi niţeluş ! Avem nevoie de armament pentru aici, în vii ! Ăla pe care l-am luat atunci de la şcoală, de la nemţii genişti, e la canarale !

Într-un sfert de ceas, Vetrineanu, Ceafalan, Culae, Buloi şi cei trei flăcăiaşi, tîrîndu-se pînă la gherete, dădură gata santinelele şi corpul de gardă de la depozite. Nici nu terminară bine treaba şi dinspre Dusui răzbătu iar cutremurul rostogolit care zdruncinase adineauri portul din încheieturi. În partea de apus a Getuzei s-auzeau huruituri îndepărtîndu-se.

— Să ştii, nea Radule, că o luară la goană ai noştri din garnizoană ! şopti Vetrineanu către Ceafalan.

Ceafalan, tîrînd după el o ţeavă de aruncător, spuse din mers :

— N-avea grijă ! N-o să le ducem lipsa ! N-auzi ? S-apropie alţii !

De sub pămînt şi din cer s-auzeau tot mai tare tunetele adînci şi un hăuit ascuns, care clătinau văzduhul rece al nopţii. Pescarii cărară afară din odăi fel de fel de arme, îngrămădindu-le în curtea întunecoasă a depozitului. Cînd s-auziră a doua oară tunetele apropiate şi cutremurul rostogolit, Vetrineanu îl prinse de mînă pe Ceafalan şi-i şopti îngrijorat :

— Nea Radule, eu zic să luăm muierile și copiii cu noi în vii, afară din port. E loc mai ferit. E altă socoteală. Acolo, la matale, în ostrov, la canarale... eu știu... dacă... scapă... și cine scapă...

Ceafalan se miră morocănos :

— Măi, da' grea soartă ne-ai ales ! Tu pleci la o treabă și te gîndești întîi și-ntîi la moarte ? !

— Păi nu ziceai și matale, mai devreme, că să punem răul înainte ?

Ceafalan ieși în curtea întunecată a depozitului, tîrșîind după el ultima țeavă de aruncător. Se-ntoarse la Vetrineanu și-i spuse cu înțelegere :

— Am terminat. Așa facem, cum zici. Vream să-ți spui d-aseară ! Împărțim lumea în două. Jumate la canarale, în ostrov, cu mine, jumate în vii, cu tine. Luați muierile și copiii cu voi, în lotci. Îi puneți pe toți la treabă, că și-așa sîntem puțini ! Doar n-o s-aștepte cu mîinile-n sîn să-i omoare nemții ! Auzi-i cum s-apropie ! Dacă-ntr-un ceas nu ne pomenim cu ei în Getuza, să mă scuipi ! Gata, duceți-vă și porniți lumea ! Restul lotcilor legați-le de parii de la apă și băgați-le la fund.

În uliță, Ceafalan bătu palma cu Vetrineanu, cu Buloi și Culae și rosti ca pentru toți :

— Apăi, Tudore, se zice că ce ți-e scris în frunte ți-e pus, da' ce-o să facem noi în noaptea asta, să știți că singuri ne scrim în frunte ! Noaptea asta e noaptea de apoi ! Du-te, Tudore, și trage cu brandurile așa cum ne-am înțeles, că altfel degeaba ne-am șoșotit ! Noroc !

Vetrineanu, Culae și Buloi se mai sfătuiră o vreme în uliță, apoi se despărțiră și ei ; Buloi o luă spre cuțitari, Culae spre colivari, iar Vetrineanu urcă în grabă pe uliţa lui Buniță, pierzîndu-se în întunericul nopții. Pășea mai mult pe lîngă garduri și șoptea fără să vrea vorbele lui Ceafalan : „Auzi ce-i iese din gură... Ne scrim singuri pe frunte ce-o să facem în noaptea asta !... Noaptea de apoi !... În loc de ziuă de apoi ! Ce răstălmăcire ! Și le-a turnat așa, parc-ar fi spus : Dă-te mai încolo să șez și eu !" Tot gră-

bindu-şi mersul şi vorbind singur, Vetrineanu izbucni dintr-o dată într-un rîs nestăpînit : „Ce prietenie ciudată ! Radu Ceafalan şi Marin Buloi ! Nu schimbă trei vorbe pe zi, da' se ţin unu' după altu' ca nişte tineri îndrăgostiţi abia căsătoriţi !"

Vetrineanu rîse singur prin întuneric şi începu să-şi facă planurile. Acuma colivarii sînt la canarale şi cuţitarii în vii, dincolo de abator. Fiecare mai aproape de casa lui. Vetrineanu îl întrebase pe Ceafalan unde vrea să se ducă cu oamenii şi Ceafalan îi răspunsese dinadins cu glas tare, ca s-audă şi Buloi : „Noi ne ducem, Tudore, la canarale, în ostrov, că e mai pericol ! Îi iau şi pe Marin Buloi şi pe Culae cu mine. Tu du-te mai repede, că ăia te-aşteaptă, Cîrnu, Miu şi Ivanca, sub gard, la abator !" Vetrineanu îşi încetini mersul ; „Mi se-nmoaie inima cînd mă gîndesc la ce-i aşteaptă ! Sînt prea legat de ei ca să rămîi nepăsător sau să mă uit cu sînge rece la noaptea asta de apoi. M-a speriat uitătura lui Buloi ! N-aş vrea să fiu în pielea nemţilor şi să caz în mîinile lui ! E crunt şi pornit ! Şi ce bate tunul ! Parc-ar vrea să despice cerul ! Şi fulgerele fîlfîie şi despică văzduhul ! Din ce în ce mai aproape ! Din ce în ce mai tare ! Se simte tirul apropiat al lumii d-acolo ! Se scurtează tirul artileriei pînă la apropierea de inamic ! Şi cînd n-o să mai fie tirul, n-o să mai fie nici inamicul !"

Într-un ceas, Tudor Vetrineanu ajunse cu jumătate din omenirea portului — bărbaţi, muieri şi copii — în partea de răsărit a Getuzei, în viile de la Calea Caprei. După ce instală aruncătoarele în gropi, Vetrineanu împărţi armamentul şi muniţia, îi trimise pe Vasile Cîrnu şi pe Miu-cocoşatu la canarale, la Ceafalan, unde era mai multă nevoie de oameni, iar el, împreună cu oamenii lui, se puseră s-aştepte în mare linişte pe poziţie, cu ochii sticlind spre şoseaua viilor, de unde s-auzea cutremurul neîntrerupt. În partea de apus a Getuzei, Ceafalan, cu bărbaţi mai mulţi şi cu armament mai mult, ocupase o poziţie de apărare pe linia digului de la hale, în dosul canaralelor, într-un ostrov. În mijlocul taberelor,

între Vetrineanu și Ceafalan, portul Getuza rămăsese mut, singur și pustiu.

În partea de apus, în ostrov, Ceafalan trecea printre trunchiurile groase ale sălciilor și asculta fără să vrea frînturi din vorbele oamenilor care, întinși în iarbă, pe o lungime de 50 de stînjeni, așteptau pe poziție, întorși cu fața la Dunăre. Ceafalan se plimba de colo-colo și trăgea cu urechea la zumzetul de sub pămînt, care aci s-apropia, clătinînd și luminînd văzduhul, aci se depărta, întunecîndu-l și liniștindu-l. De la o vreme, zumzetul se pierdu cu totul. Ceafalan, călcînd apăsat cu tălpile goale pe iarba jilavă și înaltă, ajunse la marginea ostrovului. Un glas batjocoritor și pițigăiat de muiere se înălța deasupra tuturor murmurelor din pădure :

— Fă-ă ! Da' ție-ți trebuie un car de ani, fă, ca să ajungi să-nțelegi din nou vorba bătrînească „cînd doi se ceartă al treilea cîștigă" ! Ce tot ai tu de vorbit cu el ? ! Bună-ziua, bună-ziua ! Și-atît ! El e om de 60 de ani ! Ce te bagi tu pe el ? Lasă-l în plata lui ! Ieri, nu ți-am spus, i se vîrîse copilu' în scîrba aia de apă de la Gaman ! Strînsă din ploaie ! Și cine să i-l tragă d-acolo și să i-l spele, că eu n-am timp d-ai mei ! Și ce crezi, iar a vrut să s-atîrne de mine ! Zor-nevoie că de ce îi îndemn copilu' la năzbîtii, că de ce...

Ceafalan ajunse la prima mitralieră din dreapta canaralelor. Cineva, cu un glas adînc și gros de bărbat, vorbea rar :

— Dacă apa e prea limpede, îi vezi pietrele din fund ! Dacă te gîndești prea limpede, ți se vede piatra din cap, din conștiință ! Dacă conștiința e prea limpede, ți se vede negreala din ea ! Așa e cu conștiința ! Adică nu : dacă vezi lumea limpede, trebuie să fii orb ca s-o iei de bună așa cum este, și gata ! Noi nu...

Ceafalan nu înțelese prea bine de cine și de ce se plînsese muierea din marginea ostrovului, dar vorbele omului răgușit le pricepu și se miră singur : „Mă, da' care să fie filozofu' ăsta !" și trecu

mai înainte. Glasul filozofului fu astupat de un gungurit subţirel de copil mic :

— Ba-ba-ba-ba...

— Baba-baba, maică — îl îngîna mă-sa.

— Ma-ma-ma-ma, bolborosea copilul.

— Mama-mama, maică — îl încuraja şi mă-sa.

— Ăsta seamănă cu tine, fa — spuse o muiere — că toată ziulica gîngureşte !

— Aşi ! Pe dracu' seamănă cu mine ! Seamănă cu tat-so ! E coflecit şi molîu ca tat-so ! Nu vezi c-abia bolboroseşte la şapteşpe luni ? Învaţă greu să vorbească ! Cît a stat mama la mine l-a-nvăţat să spuie cîteva vorbe şi să mănînce mai frumos ! Acuma a uitat tot ! S-a prostit iar !

— Ee, lasă-l, că are tot timpu' să-nveţe ! Stăi să-ţi spui ! O văzui acu' o lună pe fata lui Borea : părul lung pe spate, negricioasă şi boccie ca mă-sa ; da' ce bluziţă pe ea, Gănuţo, albă ca spuma ! Semăna cu un fluture ! Ce cu un fluture ! Mai repede cu un înger cu aripile întinse aşa, deasupra noastră...

— Dăţi-o dracu', fă, cu bluza ei ! ţipă altă muiere. Poate să aibă şi aur pe ea, tot pocită rămîne ! Acu' fo zece zile...

Ceafalan se depărtă mai repede şi se înfundă în desişul ostrovului. Tăcerea dimprejur şi ţîrîitul repetat al greierilor, răcoarea nopţii din pădure şi cîntecul în triluri al privighetorilor îl chemau mai înăuntru ; susurul apei şi foşnetul ei pe lîngă sălciile pletoase îl chemau ca un vis frumos, îl îndemnau să se culce în iarba jilavă a nopţii. Doar o pasăre apropiată avea un cîntec mai scîrţîit, mai sîcîitor, şi Ceafalan se depărtă, alegîndu-şi alt loc s-asculte. Cineva se mişcă în dosul unui trunchi uriaş de copac şi se răsti gros la Ceafalan :

— Ce te-a apucat plimbarea, bă ? Treci la post ! Treci la locul tău ! Tu n-auzi că s-apropie musafirii ? !

Ceafalan nu-l băgă în seamă pe paznic. Mai merse ce merse printre sălciile groase, se lăsă pe vine într-o poiană şi se lungi pe spate în iarba înaltă şi

rece. Vedea frînturi de cer printre crengile sălciilor şi cîteva stele palide licărind slab şi des ca nişte licurici din altă lume. Luna ieşea pe după un nor negru care aluneca o dată cu ea, acoperindu-i mereu faţa palidă cînd pe sfert, cînd pe jumătate, cînd toată. Ceafalan auzi glasuri care veneau ca de sub pămînt. Cele patru aruncătoare erau îngropate pe-aproape şi oamenii, aşteptînd întinşi în ostrovel, s-apucaseră la tală. Cineva rîdea cu hohote şi s-auzea cum îşi plesneşte genunchii cu palmele. Ceafalan se apropie de-a buşilea, pe nesimţite, şi se lungi iar pe spate, ascultîndu-l pe vorbitor :

— ...că într-o seară vine şi mă caută în port. Eu la Secărăşu, cu nea Vasile Cîrnu şi cu Torlac, cu zăpăcitu' de Culae... Cînd a intrat înăuntru, Culae zice : — „Uite-o, bă, p-aia bălana, gălbioara d-acu' un an !" Mă uit la ea, se uită ea la mine şi mă recunoaşte. Pe mine mă căuta... E-e-e-e, după o săptămînă, se uita mama la mine ca la un bolnav care gata, se duce, se curăţă. Zice : — „Mă Gheorghe, maică, tu ce te usuci aşa, mă ? Din dragoste ? Spune-mi, maică, cine şi care e, s-o peţim ; da' eu zic să mai aştepţi, Gheorghiţă, măcar pînă vine frat-to după front, ca să-mi rămîie şi mie mînă de bărbat în casă, că singurică pe ce pui mîna nu merge, maică ! Mai aşteaptă niţeluş, că ştiu bine că acasă n-o s-o aduci, o să te duci tu la ea, că aici, la mine, ce să mîncaţi, în ce să vă culcaţi, şi unde ? Uite, trece toamna şi noi n-am pus nici murături, noi n-avem peşte sărat, şi nici măcar o sticlă de bulion ! Cine e, maică, aia de te stoarce aşa la faţă ?" — „E-e-e, mamă, zic, e una de la Tîrlogi, pe care am văzut-o acu' cinci ani la bîlci". — „Aoleo, maică, se miră mama, d-acu' cinci ani şi tot nu-ţi trece ? Semeni lui tat-to, Gheorghiţă, că el s-a ţinut după mine şapte ani şi pînă la urmă tot m-a-ncurcat ! Tot mi-a pus piedică ! N-avea nici el izmene în fund, ca tine ! Eu, trei liulele ! Asta are ceva ?" — „Are, mamă, zic, are 15 pogoane, 3 perechi de boi şi casă cu şase odăi..." — „Aoleo, a început să se vaiete

mama, ţin-te de ea, Gheorghiţă, că poate scapi şi tu de sărăcie ; barem tu să ieşi din casa asta blestemată, barem tu să ai noroc, maică. Ţine-te de ea, băiatule !“ — „Mă ţiu, mamă, da' sufăr !“ — „E-e, mai rabdă şi tu, tat-so ce zice ?“ — „Vrea şi tat-so.“ — „Da' mă-sa ?“ — „E moartă.“ — „Păi atunci ce mai aştepţi, mă ? Ori nu vrea ea ? !“ — „Ea vrea, mamă, ea vrea din toată inima, da' nu poci eu să scap de ea !“ „Cum să scapi de ea, mă ? ! Că zici că moare după tine !“ — „Ba eu vreau să scap, mamă, că m-am săturat de ea ! Vezi, matale, mamă, după cum văz, umbli după avere, şi eu, cum să-ţi spui, am luat o moştenire !“ — „Aoleo ! a ţipat mama odată. Ia uită-te în ochii mei ! Aoleo, găsite-ar să te găsească de stricat, tu ai o boală lumească, mă, şi-ţi baţi joc de mine cu însurătoarea, fir-ai al dracu' de dulău, te-ai înhăitat cu Cîrnu şi cu Torlac şi te-ai coptoroşit, trămîndăule, găsi-te-ar...“ Măi, şi m-a apucat atunci un rîs ! Auzi, măi oameni buni, cum dracu' i-a brodit p-amîndoi cu care fusesem, în seara aia ! Parcă ar fi fost acolo, de faţă ! A-a, ce vorbiţi voi, muierea are un miros, măi oameni buni, că dacă şi-ar pune mintea, ar lăsa copoii să moară de foame. Acu' un an tot aşa, mă duc la ostrov după nişte crăci uscate. Ploua...

Ceafalan se ridică în picioare şi porni iar prin ostrov, călcînd cu picioarele goale printre trunchiuri şi copaci prăbuşiţi, printre crengi frînte şi întoarse în felurite chipuri, printre tufe ţepoase de mure. Nu se mira de loc că-n ceasurile grele de faţă oamenii ăştia vorbesc despre lucruri neînsemnate, despre amintiri năstruşnice, despre tot ce le trecea atunci prin cap. Ceafalan se opri la marginea ostrovului, într-un luminiş. Un trosnet de cracă uscată îl făcu să se răsucească dintr-o dată, ducînd mîna la brîu, la cuţit. Cineva se tîra de-a buşilea spre el. Îl vedea bine, oprit lîngă o tufă, sticlindu-şi ochii ca de pisică. Ceafalan se aşeză pe-o buturugă din apropiere şi aşteptă, întors cu spatele. Un foşnet uşor şi-o trosnitură abia simţită îl vestiră că omul pornise

din nou la drum, dar cu mai multă băgare de seamă. Ceafalan îi auzea genunchii tîrşîindu-se prin iarbă, palmele pipăind pămîntul dinaintea lui, răsuflarea pierdută şi deasă. Parcă jucîndu-se, Ceafalan adună cîteva vreascuri uscate şi le împinse cu grijă în faţa omului care s-apropia. Le dădu foc. Flacăra ţîşni în sus şi lumină locul din poiană, aproape trei-patru stînjeni în urmă. Omul de pe pămînt rămase cu ochii zgîiţi la limbile de flăcări, căutînd să se tragă de-a-ndăratelea. Ceafalan se uită la el şi spuse nepăsător :

— Ce faci, mă Vasile ? Te joci de-a v-aţi ascunselea ?

Vasile Cîrnu oftă adînc, mai rămase o vreme lungit cu burta pe iarbă, apoi se ridică silnic în picioare, mormăind supărat :

— Am pus prinsoare pe trei chile de secară cu nea Miu-cocoşatu că m-apropii de matale fără să mă simţi şi că-ţi pui mîna-n gît...

De lîngă aruncătoare răsunară hohote puternice de rîs. Miu-cocoşatu zbiera mulţumit :

— Trei chile, băiete ! Secara, Vasile ! Trei chile !

Cîrnu se apropie de Ceafalan, scuturîndu-se cu palmele de pantaloni. Bombăni cu părere de rău :

— Adevărat om însemnat, fi-i-ar cocoaşa a dracu' să-i fie... Şi eu, ca prostu', mă pui cu el !

Cîrnu tăcu şi s-aşeză lîngă Ceafalan, pe buturugă. În spatele lor s-auziră alte glasuri apropiindu-se gălăgioase. În poiană se ivi o umbră înaltă :

— Hai mă, facem o bătaie cu cuţitele ? Ia uite ce lună ! E lumină ca ziua !

— Da' ce, Culae, n-ai crestat pe nimeni de mult ? se miră Nache-lunganul din Cuţitari, venind în luminiş pe urma lui Culae Torlac.

— Nu e vorba de asta, da' nu vezi cum stăm degeaba ? Parcă am păzi mortu' !

— Păi nu păzim mortu' ? Ce păzim ?

— Stai întîi să-l omorîm !

— E ca şi mort ! E mort de viu ! Se mai zbate niţeluş încoace şi-ncolo, şi gata ! Hai să ne tăiem,

Culae — strigă Nache-lunganul — da' să nu dai la boaşe, că-mi rămîne averea fără moştenitori !

— Cu stînga sau cu dreapta ? întrebă Culae scoţîndu-şi cuţitul.

— Sigur că cu stînga ! mormăi Nache-lunganul, care se întorsese de pe front ciung de dreapta.

— Cu stînga-a-a ! Aşa-a-a ! Care crestează întîi, are dreptu' să schimbe cuţitu' şi-n dreapta ! încercă să-l necăjească Culae. Gata ? Nu-ţi scoţi brîu' ?

— N-am nevoie ! Ferea ! strigă Nache-lunganul. Hă, hă ! Încă niţel şi-ţi crestam buza de la-nceput ! Te-apuci de-o treabă şi parc-o faci cu mîinile altuia ! Nache-lunganul îl ocoli pe Culae din dreapta şi dintr-o dată strigă iar : Ferea ! Ferea ! Apoi, îngroşîndu-şi glasul : Bu-u-un, bu-u-un ! Stai ! Ţi l-am înfipt adînc ? Ia uită-te, e tăietura adîncă ?

— D-un deşt ! răspunse Culae privind în bătaia lunii rana de pe braţul lui.

Cîrnu îl înghionti pe Ceafalan, care privea cu mare atenţie lupta cu cuţite din luminiş, şi-i şopti la ureche :

— Să vezi, nea Radule, că pînă la urmă ăştia se iau la bătaie şi se taie de-adevărat !

Ceafalan nu-i răspunse. Privea neclintit la flăcăii din poiană şi-i asculta cum se-ntărîtă singuri unul pe altul.

— Zici că eşti gata ? strigă Culae, păşind după Nache.

— Gata !

— Na atunci !

— Na şi ţie !

Nu s-atinseră. Culae mîrîi :

— Gata ?

— Îhî !

— Ferea atunci ! Ferea, mă ! E-e-e ! Eu strig şi tu stai de lemn !

— Dă-te dracu' ! se strîmbă Nache. Ştiam eu că acuma o să mi-l înfigi de necaz că te-am crestat eu întîi !

— Ha, ha, ha ! rîse Culae. Te-am lăsat dinadins, mă Nache, ca să ai voie să schimbi cuțitu' și-n dreapta ! Mai faci ?

— Mai fac o dată, da' să nu te lași, cum te lauzi ! Gata ?

— Gata !

— Fereşte-te ! Te fereşti ? Na ! Nu te-ai ferit ! Ia sucește-te ! Fui ! fluieră Nache. Te-am tăiat rău de tot !

— N-are nimic ! zise Culae nepăsător. Gata, Nache ?

— Gata, Culeo !

— Ferea, Nache !

— Ferea, Culeo !

— Na, Nache !

— Na, Culeo !

— Na ție !

— Na și ție ! Acuma ferea ! Ferea, mă, cînd îți spui ! Ia întoarce-te ! Ptiu ! Mai bine nu ne-apucam, Nache !

Se așternu tăcerea.

— Hai lîngă oameni, să nu ne-ntărîtăm ! zise Nache într-un tîrziu, strîngîndu-și brațul crestat și pornind spre locul unde îngropaseră oamenii aruncătoarele. S-apropie ăia și trebuie să fim zdraveni ! I-auzi ce frumos cîntă aia, mînca-i-aș guriță !

Din pădure s-auzea un cîntec de fată.

Culae se luă după Nache, ținîndu-și strîns brațul stîng, sus de cot. Cămașa îi era sfîșiată și udă de sînge. Brațul îi tresărea ciudat în afara trupului, parc-ar fi vrut să-i iasă din umeri.

— Să știi că mi-ai atins fo vînă, Nache, că prea tresare mușchiu' ! Nu e drept că ne-am oprit. Hai în luminiș, să mai facem !

— Nu mai vreau. Și-așa ne-am făcut iar de baftă. Ne-a văzut nea Radu Ceafalan. Era pe-o buturugă la marginea luminișului.

— Ce vorbești, mă ? Și de ce nu mi-ai spus ?

— E-e ! se miră Nache-lunganul, pipăindu-și brațul însîngerat. Să zici pe urmă că mi-e frică de tine ?

28

Aşteptarea în ostrov a getuzenilor fu scurtă. N-apucară să li se urască în pădure — lungiţi la întuneric în iarba înaltă şi jilavă — că pe şoseaua viilor, pe lîngă vila lui Borea-primarul, se iviră primele umbre negre şi uriaşe, rostogolindu-se spre malurile fluviului, zgîlţîind pămîntul Getuzei din încheieturi şi încreţind apele liniştite şi strălucitoare ale Dunării. Huruitul frînt şi cutremurător ocoli portul din trei părţi şi se opri la marginea de miazănoapte a aşezărilor pescăreşti. Ţevile lungi şi negre ale tunurilor se lăsară spre suprafaţa fluviului, se aplecară spre casele micuţe şi pustii ale getuzenilor, şi pe gurile largi şi rotunde ţîşniră primele şipuri groase de flăcări. Bubuitul apropiat şi repetat al tunurilor grele hăui sinistru în ostroavele apropiate, asurzindu-i şi pe getuzenii lungiţi în iarba înaltă din pădurea de la canarale, şi pe getuzenii ascunşi în viile de la Calea Caprei. Bătrînii, copiii, muierile cu sugacii în braţe săriră în picioare şi alergară în marginea Dunării, de unde se vedeau mai bine ţevile lungi ale tunurilor, care executau un bombardament nimicitor asupra portului părăsit. Casele din mahalale zburau în sus ca nişte jucării mistuite de flăcări şi se prăbuşeau în faţa ochilor măriţi de groază. Nimeni nu ştia a cui este casa care zbura în sus, nimeni nu credea că este a lui. Muierile îşi strîngeau sugacii la sîn şi-şi lărgeau ochii lacomi spre flăcările mahalalelor, căutînd să ghicească al cui acoperiş a luat foc, al cui perete a sărit în ţăndări, a cui casă se face una cu pămîntul. Nemţii trăgeau în plin, retezînd de la pămînt clădirile şubrede, uşoare, cu pereţii aproape uzi. Ocheau într-o cocioabă şi se prăbuşeau după ea încă trei-patru, una după alta, deschizînd în faţa ochilor orizontul lumii de dincolo de Getuza, Dunărea. Casele, sprijinite una de alta sau clădite una lîngă alta, ca nişte ju-

cării de copii, se zdruncinau mai întîi la fiecare lovitură de tun, apoi, izbite la rădăcină sau retezate de la mijloc, se făceau nevăzute într-un nor de fum și praf negru, care se întindea, se lățea și se așeza pe pămînt. Cînd flăcările țîșneau mai aproape de clopotnița bisericii Colivari, oamenii șopteau toți odată : „Asta a fost în Colivari !“ Cînd li se părea flacăra mai departe, spre abator, șopteau din nou : „Asta a fost în Cuțitari !“. Cînd ghiuleaua cădea mai în mal și arunca în aer cîte-o frîntură de gard, getuzenii strigau mai tare : „N-a nimerit bine !“ Cînd ghiuleaua cădea în apă, strigau și mai tare : „Fleoșc ! N-a nimerit de loc !“ Dintr-o dată însă o frămîntare mută puse stăpînire pe ei și ochii li se holbară. Tirul tunurilor nimeri malul Dunării unde-și țineau getuzenii lotcile rînduite. Bucăți mari de scîndură cătrănită, de crivace îndoite și sferturi de lotcă începură să zboare în văzduhul Dunării. Inimile getuzenilor se luară la întrecere într-o bătaie nebună, suflarea le deveni gîfîită și șuierătoare, chipurile li se schimonosiră. Înghițeau în sec și-și lungeau gîturile spre port, încremeniseră cu gurile căscate și uscate. În mintea lui Marin Buloi se opri un singur gînd, cel mai scump și cel mai drag ; pe buzele lui se opri o singură vorbă, cea mai caldă și dulce, cea mai scumpă și iubită :

— Lotcile ! Lotcile ! Ne frînge lotcile ! Îmi frînge lotca !

Ceafalan se apropie de el, îi puse palma grea pe umăr și strigă răgușit către toți :

— Sînt ceamnițele vechi din dreptul pescăriei, măi oameni buni ! Lotcile sînt băgate la fund d-aseară ! N-am vorbit eu cu Vetrineanu ? ! Ce vă faceți spaimă degeaba ?

— Adineaura a nimerit și-n apă, peste ele ! șopti Buloi cu ochii ațintiți spre exploziile apropiate din marginea Dunării.

— Și ce dacă a nimerit ? ! se miră Ceafalan. O să facă o gaură cît pumnul, și-atît ! Ce mare pagubă

poate să facă o ghiulea în apă ? Nu ! Lotcile sînt scăpate !

Focul tunurilor se mută în mahalaua Colivari. Toţi văzură clopotniţa bisericii lăsîndu-se într-o rînă, apoi casele, cîte trei, cîte patru zburînd de la locurile lor, ca nişte popice bine ochite. De la stînga la dreapta, mahalaua Colivari începu să se culce cu faţa la pămînt, ridicînd deasupra ei praful şi scrumul, ca un suflet uriaş care mai rămînea şi se-nălţa din trupurile caselor ucise. Şi tot aşa, metru cu metru, stînjen cu stînjen, nemţii ajunseră în mahalaua Cuţitari, pe care o aşternură şi pe ea în coşciugul uriaş al dezastrului Getuzei, lăsînd, numai într-o jumătate de ceas, din portul amărît doar o pată lată şi neagră de scrum plutitor, care se aşternea încet-încet deasupra dărîmăturilor de pretutindeni. În picioare rămaseră doar clădirile mari de piatră din centrul Getuzei. Acuma, de sus, de unde se opriseră tanchetele, din marginea de miazănoapte a portului, se zărea destul de bine apa liniştită şi largă a Dunării. Asta vruseseră şi nemţii. Să vadă că pînă la Dunăre nu le mai stă nici o piedică în cale, să fie siguri că din cocioabele albe care le împiedicau vederea spre debarcadere nu-i mai ameninţă nici un pericol. Nu putuseră să se îmbarce în grabă, lăsînd în spatele lor atîtea căsuţe tainice, tăcute, şi-atunci le şterseseră din calea lor.

Coloana de tanchete, care blindate, maşini, motociclete trecu de-a dreptul peste ruinele pitice ale caselor şi se-ngrămădi în faţa debarcaderelor din faţa portului, spre cele trei bacuri mari care pluteau goale, acostate la pontoane. Din cabinele şalupelor ieşiră, mai mult morţi decît vii, şi ridicară mîinile în sus, cei doi mecanici ai lui Calomfir. Dintr-o maşină mică coborîră trei ofiţeri şi începură să ţipe la oamenii înlemniţi, care, neînţelegînd nimic, dădură din capete prosteşte, în semn că sînt în stare să facă tot ce le comandă. Ofiţerii vorbeau toţi trei odată, arătînd cu mîinile dincolo, peste Dunăre, iar mecanicii dădeau şi ei amîndoi odată din capete, arătîndu-şi înţelegerea. Treaba, îmbarcarea, începu îndată

şi poate că s-ar fi făcut în ordine deplină dacă dinspre Dusui n-ar fi început să bubuie nişte tunete adînci, care nu semănau nici cu tunetele prevestitoare de ploaie, şi nici cu tunetele care stăruiseră deasupra Getuzei pînă atunci. Prea se clătina sub picioare pămîntul, ca să crezi că se clatină din pricina unor frămîntări nevăzute de deasupra cerului limpede şi albastru, prea s-apropia un zvon şi-o lume de flăcări care încingea tot răsăritul. Şi bubuiturile, după zarva care începu la debarcadere, pesemne nu erau prea departe. Zguduirile pămîntului făceau să se încreţească faţa apei, aşa cum se încreţise în timpul tragerilor nemţeşti, hîţînările malului clătinau şi hîltîcîiau apa Dunării, ca un cutremur apa dintr-o căldare. La orizont, spre răsărit, ţîşneau spre cer una după alta, şi mai multe deodată, linii lungi de foc şi, totdeauna în urma lor, se auzeau tunetele acelea adînci care-ţi înfiorau inima şi-ţi mişca pămîntul de sub picioare ca de-un cutremur. Cu cît se-nghesuiau nemţii la debarcadere, cu atît creştea şi neliniştea pescarilor de la canarale.

— Mai aşteptăm, mă nea Radule — scrîşni Marin Buloi în spatele lui Ceafalan — nu vezi că-i avem în mînă, grămadă ? !

Ceafalan se întoarse spre cuţitar. Prin întuneric văzu în ochii lui Buloi o strălucire care parcă-i îngheţa şi lui sîngele în vine. Buloi avea o uitătură neomenească ; îi săreau muşchii fălcilor şi-i tresălta pieptul uriaş. Ceva crunt şi sălbatic, gata să se năpustească, abia mai stăruia în Buloi.

Ceafalan oftă şi căută să-l îmblînzească, uitînd de căldura care-l înăbuşea şi pe el. Ura sălbatică a lui Buloi parcă-l potoli. Ceafalan pufăi aerul pe sub mustăţi şi vorbi încetişor :

— Nu-i avem încă în mînă, măi Marine ! Roagă-te să se-mbarce, dacă vrei să vezi ce n-ai văzut de cînd eşti ! Ne şterseră bordeiele de pe faţa pămîntului, ne retezară portul, da' am rămas noi ! Ceafalan îşi puse palma pe spinarea lată a lui Buloi. Uită-te la ei bine, Marine, că de ce le e frică nu scapă ! Ai răb-

dare, să vezi ce circ iese d-aici ! Unu', numai unu' din ei trebuie să lăsăm viu, care să povestească ce ne făcură ei nouă şi ce le-am făcut noi pe urmă lor, ca să nu fie cu supărare !

Îmbarcarea se făcea în mare grabă. Comenzile scurte ale nemţilor străpungeau întunericul, pîrîitul motocicletelor şi duduitul maşinilor zdruncinau malul Dunării. Un bac de-al lui Calomfir nu putea să-ncarce mai mult de zece-cincisprezece camioane, şi cearta care se încinse la debarcader întîrzia îmbarcarea. Din urma camioanelor şi maşinilor urcate pe traverse veneau alte şi alte camioane, alte şi alte maşini mai mici, se scurgeau motociclete şi oameni pe jos, care se-nghesuiau duduind şi lungind coloana nerăbdătoare. Soldaţii din camioanele din urmă, cînd văzură înaintea lor apa, strălucirea Dunării, nu mai putură să rabde şi săriră în debandadă, grăbindu-se în goană spre debarcadere. Întunericul ascundea nedisciplina şi spaima fiecărui om care căuta să se salveze, noaptea şi groaza îl făceau pe fiecare să uite de disciplina cunoscută. Speriaţi de încăierarea din mal, oamenii lui Calomfir, de la bacuri, s-aruncară în apă, înotară ce înotară pe la fund, mai scoaseră de cîteva ori capul să vadă dacă sînt urmăriţi şi ieşiră nevăzuţi, mult la vale, în viile în care pîndea Vetrineanu cu o parte din getuzeni.

Nemţii se împărţiră în trei coloane şi începură să se scurgă pe cele trei pontoane, umplînd bacurile pînă la refuz. Apăsate de greutatea tanchetelor şi a camioanelor, bacurile dispărură în adînc, lăsînd la suprafaţa apei o dungă neagră, cătrănită, de patru palme. Pesemne se nimeriseră printre nemţi şi geniști-pontonieri, pentru că prea fură încărcate cu dibăcie camioanele, prea se tixiră unul lîngă altul în mare ordine. Un singur bac rămase gol-goluţ, dar la o comandă scurtă, pe ponton începură să răpăie cizmele soldaţilor, care, parcă alergaţi din urmă, umplură numaidecît puntea strîmtă.

Ca să aibă loc mai mulţi, toţi se înghesuiră în picioare, unul lîngă altul, lipiţi, drepţi, înţepeniţi. Cei

de la margini urlau, gata să fie aruncaţi peste balustradă, cei din mijloc căutau să se strecoare spre margini, ca să găsească un loc mai larg, mai sigur.

Duduitul şalupei de la debarcader răsună încetişor pe întinderea apei şi, ca prin minune, oamenii amuţiră, ascultînd bătaia motorului ca pe o mare taină. Remorca de sîrmă se întinse, şi primul bac cu tanchete şi camioane începu să se depărteze de ponton, să urce încet-încet de-a lungul malului. A doua şalupă, care trăgea două bacuri, abia se urni spre larg, cînd începu să duduie şi motorul şalupei a treia, care remorcase bacul cu oameni. Atunci se aşternu o linişte deplină, fiecare soldat aşteptînd cuminte, ca un copil mulţumit că are în mînă jucăria dorită.

Nemţii care conduceau şalupele — măcar că nu ştiau unde se află debarcaderele de la Balta — cînd se văzură îmbarcaţi, o luară drept dincolo, căutînd să traverseze întîi şi-ntîi Dunărea şi cotind la repezeală spre păduricea de la marginea portului, dincolo de hale, drept în faţa canaralelor.

Vetrineanu aştepta în viile portului şi i se părea că n-o să aibă norocul să tragă în nemţi. Duduitul şalupelor răsuna în liniştea nopţii, ca motorul de la orezăriile lui Calomfir în nopţile de vară. La canarale, Marin Buloi, Vasile Cîrnu, Nache-lunganul şi Miu-cocoşatu, ochitorii de la branduri, fură apucaţi de-un tremur necunoscut. Ceafalan se întoarse spre ei :

— Tot nu. Mai aşteptaţi. Nu sînt destul de departe. Da' dacă nu-i nimeriţi cînd v-oi spune eu, să ştiţi că de rîs ne-am făcut !

Nache-lunganul, Vasile Cîrnu şi Miu-cocoşatu se tot învîrteau în jurul aruncătoarelor, pipăiau mereu ţevile, potriveau înălţătoarele. Ceafalan se apropie de ei şi le spuse nepăsător, ca şi cînd el nu răspundea de nepriceperea lor :

— Eu v-am spus ! Dacă nu nimeriţi, s-a zis ! Ne-a scăpat vrabia !

— Taci, mă nea Radule ! se rugă Vasile Cîrnu, ridicîndu-se de lîngă aruncător. Cine dracu' mai poate să ochească dacă-l tot baţi la cap ? ! Tremur

tot ! Nici nu mai știu dacă am ochit bine ! Dacă am potrivit bine înălțătoru' ! Mereu mi se pare că nu l-am potrivit bine !

— Păi da ! Așa e ! se plînse și Nache.

— Da' ce, ochiți cu arma, mă, ca să vă tremure mîna ? ! se miră Marin Buloi de lîngă aruncătorul lui. Ce faceți pe nebunii ! Ce, vă tremură mîna să fixați distanța ? ! Că de băgat ghiulele, bagă și copiii ! Marin Buloi se apropie de Ceafalan și-i vorbi în șoaptă : Dă-i la o parte de lîngă aruncătoare, că ăștia sînt în stare să ne facă fo poznă ! Ori nu văzură în viața lor aruncătoare, ori uitară tot de frică ! Lasă că le potrivesc eu pe toate ! Nu bagi de seamă că și din ochi se vede la ce depărtare este inamicu' ? Terenu' e neted ! E ca-n palmă ! Apă ! Ei doar să tragă bine cînd o fi de tras !

Buloi se plimbă pe la fiecare aruncător, verificîndu-le în mare grabă. Pescarii potriviseră bine înălțătoarele.

Ceafalan se mai uită de cîteva ori pe Dunăre, ridică dreapta în sus și cînd bacurile, unul după altul, ajunseră în fața canaralelor, la o sută cincizeci-două sute de stînjeni în larg, răcni răgușit, lăsînd mîna în jos :

— Dați-i drumu' ! Acuma !

Proiectilele ieșiră pesemne odată, pentru că se auzi numai o bubuitură lungă și întretăiată, ca de tun. A doua oară, trosniturile aruncătoarelor se-ncurcară și flăcările se văzură pe rînd. A treia oară, numai două lovituri se nimeriră să fie una după alta, rare, întîrziate și scurte. Pe apă, bacul cu oameni se lăsă într-o parte, aducînd spre mal răcnete de groază. Bacul se aplecă întîi într-o rînă, strălucindu-și muchiile lucioase în bătaia lunii, pe urmă se răsuci pe-o coastă, arătîndu-și viermuiala de pe punte, apoi începu să se facă mic, mic, mai mic și deodată răbufni mare de tot afară, deasupra apei învolburate jur împrejur.

— S-a-ntors cu fundu-n sus ! zbieră Cîrnu, dînd fuga spre Ceafalan. Măi, ce ocheala dracului ! Care din noi l-o fi nimerit ? Taman p-ăla care trebuia !

Ba nu, uite că și-ăla dinainte se lasă-ntr-o parte ! Aha ! Aha ! S-aruncă tanchetele, mașinile în apă ! S-a rupt balustrada !

— Du-te, mă, la brand ! îl împinse Ceafalan, privind cu atenție mișcările și plutirea șalupelor de pe Dunăre. Bacul cu oameni se vedea mare, negru și lăsat la vîrfuri. Cîteva umbre se cocoțaseră deasupra lui și, tîrîndu-se pe trupul lucios, întors cu fundul în sus, răcneau spre șalupă și bîțîiau din mîini.

— Aha ! Aha ! Așa, taică, acușica dați din mîini și din picioare ! se gîjîi moș Caraghios, țopăind în bastoane pe o canara. Așa ! Așa ! E-e, da' dați nițeluș mai tare, cum am dat și noi acu' trei ani ! Ce ? Nu puteți ? E-e, păi ce să vă fac eu, că n-am nici-o putere ! Cine vă băgară acolo ? Hitler ? E-e, atunci strigați la el ! Cum ? Strigați și nu v-aude ? E departe, la adăpost ? ! E, păi atunci chiar că nu mai știu ce sfat să vă dau !

Bacul se răsucise, dar șalupa rămăsese liberă și se depărta spre ostrov în goană. Nemții din cabină dăduseră drumul remorcii la timp, aruncaseră la timp în apă sîrma care-i legase de bac și fugeau să scape ei. Pe mal, la canarale, intrară atunci în funcțiune două mitraliere, ochind numai în șalupa care încerca să se depărteze de Getuza. Șalupa o luă însă drept la vale și ieși din raza focului de la canarale. Atunci, din partea de răsărit a portului, din vii, începură să trăsnească aruncătoarele lui Vetrineanu.

— Ha-ha ! se gîjîi iar moș Caraghios de sus, de pe canara. Stați pe loc, nu fugiți ! Ho-ho ! I-auzi la Vetrineanu cum mai trage ! Așa, așa ! La mir ! Ședeți, ședeți ! Unde dați dosa ? Mai zăboviți nițeluș !

Bubuiturile înfundate ale aruncătoarelor îngropate în vii s-auzeau în serie de cîte două-trei, dese și repetate, umplînd văzduhul cu tunete scurte și șuierături lungi. La canarale, în spatele unui aruncător, Zgîrci se miră către Niculae :

— I-auzi, bă Niculae, ce des trage aruncătoru' lui nea Tudor Vetrineanu !

— Sînt două, bă !

— Două-două ! Da' noi avem patru ! Tu nu vezi cum aruncă ghiulelele ? Una după alta ! Una după alta ! Parc-ar fi automat !

Miu-cocoșatu se ridică de lîngă aruncătorul lui și se strîmbă la băieți :

— Ce tot vă minunați atîta, bă ? S-o fi nimerit f-unu dintre ei care a făcut la aruncătoare ! Na, că s-a oprit ! Cocoșatul le făcu semn băieților să se apropie. Știți ce ? Mai chemați trei băieți încoace și veniți și voi. Puneți-vă la rînd cu cîte-o ghiulea în mînă și dați-le drumu' pe gura țevii ! V-arăt eu vouă cum se trage la aruncător !

Zgîrci pieri după canarale și se-ntoarse repede cu cîțiva băieței și cu ochii sticlind de plăcere și dorință. Niculae le arătă lada cu ghiulele, iar băieșașii, după ce luară cîte-o ghiulea în mînă, se așezară în șir lîngă aruncătorul lui Miu. Cocoșatul potrivi înălțătorul și le făcu semn. Fluieratul scurt al proiectilelor care țîșniră spre largul fluviului îi ameți pe copii. Miu privi la bacurile plutitoare și mai trase un rînd de ghiulele. Aruncătoarele lui Buloi, Cîrnu și Nache trăgeau totuși mai des decît aruncătorul lui Miu-cocoșatu. Pe Dunăre se vedea apa plescăind cînd în dreapta, cînd în stînga bacurilor, prin apropiere, dar bacurile curgeau liniștite la vale, sub focul iute și repetat al aruncătoarelor din ostrovel.

Îngroziți de focul viu de pe mal, nemții o luară în mare viteză la deal și, dintr-o dată, șalupa care remorca cele două bacuri nescufundate își lăsă remorca și se repezi singură în susul apei, împotriva curentului, lăsînd bacurile încărcate cu mașini să plutească la întîmplare. Atunci moș Caraghios începu să zbiere răgușit, de pe canara :

— E-e, gata, ajunge, unde fugiți, că nu mai e vreme acuma ! Aici rămîneți ! N-ați vrut să faceți bază aici ? N-ați vrut să rămîneți aici ? Stați acușa acolo ! ! ! Unde o roiți ?! Stați acolea, pe fund ! Sedeți liniștiți, că e loc destul pe fundul Dunării ! Mă mir, zău, de voi, ce atîta grabă ? Măi Radule, mai dați-le, mă, niște ghiulele, că ăla cu șalupa și-a pus în gînd să scape !

Ceafalan îi strigă să se dea jos de-acolo şi veni în grabă şi aşeză o mitralieră la înălţime, pe canaraua unde ţopăia moş Caraghios. Şalupa care fugea din gura aruncătoarelor lui Vetrineanu făcu un ocol scurt şi începu să gonească la deal, încercînd să-şi păstreze trupul mai mult în lung, cu ciocurile spre maluri. Ceafalan trase întîi mai multe rafale scurte de cîte două-trei cartuşe, apoi o rafală lungă, ochind niţel deasupra apei, la înălţimea ochiurilor de geam din partea de dinainte a cabinei. Atinsă la motor, şalupa îşi încetă duduitul. Trupul ei alb alunecă puţin la deal, pe urmă se opri şi începu să curgă încet, o dată cu Dunărea. Brandurile o nimeriră numaidecît. A doua şalupă, care trăgea cele două bacuri cu camioane şi motociclete, se îndepărta însă în mare viteză spre ostrov. Bubuiturile de la canarale şi din vii se înteţiră şi Ceafalan văzu cum aproape de sfertul Dunării şalupa sare în ţăndări, dispărînd sub luciul apei.

Bacurile rămaseseră să curgă singure, apropiindu-se de abator, în dreptul getuzenilor din vii. Brandurile lui Vetrineanu bubuiră îndelung, plescăind apa din jurul lor, pînă cînd un proiectil nimeri bacul care plutea mai pe urmă. Maşinile se rostogoliră una după alta şi una peste alta în Dunăre, iar bacul se făcu nevăzut, trăgînd după el botul celui de-al doilea, din care începură să sară camioanele pe rînd. Avalanşa de maşini se-mpiedecă însă de-un camion atîrnat în chip ciudat de marginea aplecată a bacului plutitor şi se înţepeni. Şi aşa, strîmb, apăsat de greutatea camioanelor şi tras în străfunduri de remorca celui scufundat, bacul se duse la vale, urmărit de proiectilele de brand care nu-l mai nimereau. Se lăsa însă singur din ce în ce într-o parte, aluneca tot mai greu, pe măsură ce apa îi pătrundea în pîntecul negru şi uriaş. Curînd se făcu nevăzut, în dreptul Dusuiului, iar Dunărea rămase netedă şi liniştită din mal în mal, purtîndu-şi mai departe apele strălucinde în lumina lunii. Nemţii, ca şi cînd n-ar fi fost.

29

La debarcadere s-auzi huruitul unui motor de camion, o comandă scurtă şi totul căzu din nou in tăcerea care abia se aşternuse. Urechea lui Ceafalan prinse însă forfota mută de la debarcadere. Urcat cu mitraliera pe canaraua înaltă de la hale, Ceafalan zări lîngă pontonul mare un şir de camioane din care săreau nenumărate umbre îndoite, desfăşurîndu-se pe o lungime de 300 de stînjeni, din malul Dunării pînă spre clopotniţa frîntă a bisericii Colivari. La lumina lunii le străluceau căştile de oţel şi ţevile armelor în cumpănire. Era un atac adevărat asupra getuzenilor de la hale. Ceafalan sări de pe canara, trase mitraliera jos şi s-apropie de aruncătorul lui Buloi :

— Marine, cheamă-i şi p-ăilalţi şi veniţi încoace ! Se urcă iar pe canara şi începu să privească desfăşurarea nemţilor.

Buloi, Cîrnu, Culae, Miu şi Nache veniră într-un suflet şi se urcară lîngă Ceafalan. Rămaseră cu gurile căscate. Ceafalan le spuse liniştit :

— Noi tragem ca nebunii în ăia de pe Dunăre şi ia uitaţi-vă ! Nici n-am auzit că ne veniră alţii ! Ne atacă ! Întoarceţi brandurile, mitralierele, puştile, tot ce avem, întoarceţi-le spre ei. Răspîndiţi-vă cît ţine digul, spre hale. Nu iese nici un om dincolo de dig şi de canara. Îi lăsăm să s-apropie sub nasul nostru. N-au de unde şti cîţi sîntem ! Noi ştim. Şi Ceafalan începu să numere cu glas tare : Două, patru, şase, opt, zece camioane ! Atinge-le, Marine, cu brandurile ! Fă-le bucăţi ca să-i avem pe oameni sigur la mînă ! Da' băgaţi de seamă, cînd începem să tragem, să tragem, să nu ne jucăm, ca să ne-auză Tudor din vii şi să-i ia din spate. Nache, treci prin faţa portului, înot, pînă în vii, şi spune-i lui Vetrineanu că ne-atacă zece maşini de nemţi. Să-i ia din urmă, pe la abator, repede ! Ai ajuns ? Mergi mai mult pe la fund ! Ceafalan se-ntoarse către pescari. Ei, voi, gata ! Pe poziţie ! Culae, ia vino mai aproape !

Buloi, Cîrnu și cu Miu-cocoșatu săriră de pe canara, iar Culae se urcă mai aproape de Ceafalan. Tot privind desfășurarea nemților de la debarcadere, Ceafalan îl întrebă pe Culae :

— Cîte mitraliere ai ?

— Două, da' una e stricată ! E înfundată ! Nu știu ce-are ! Cît am umblat eu cu ele pe front, da' la asta nu știu ce dracu' să-i fac !

— Așa ? ! Ceafalan se gîndi o vreme. Știi ce faci tu, Culae ? Pui mitraliera stricată în dreptul canaralei, sus pe dig, să i se vază țeava, și-o pui p-aia bună colea, în stînga, tot pe dig, da' să nu se vază ! Tu rămîi aici cu oamenii și-o să tragi la asta bună. Eu mă duc și trag cu un pistol automat pe sub țeava mitralierei stricate. E limpede ? Du-te !

Culae nu se clinti. Se frămîntă o vreme pe loc, nemulțumit, apoi îl apucă pe Ceafalan de mîneca zăbunului :

— Nea Radule, mă duc eu la mitraliera stricată ! Eu... matale ai copii !...

Ceafalan se uită la el urît :

— Ce amesteci tu copiii în treaba asta, mă ? ! Cînd ne băgară în Dunăre cu ei cu tot, nu-i aveam ?

Culae se încăpățînă :

— Mai e și altceva, nea Radule ! Oamenii... adică Borea și ai lui cică noi te-mpingem la toate și noi stăm la adăpost !

Culae își lărgi dintr-o dată ochii, în chip neasemuit, mirat singur de ce-i ieșise din gură și începu să se foiască în spatele lui Ceafalan, gîndindu-se cum să-și tragă îndărăt vorbele scăpate pe negîndite. Se temea de-o izbucnire a lui Ceafalan sau de-o mutenie cunoscută. Îi veni inima la loc abia cînd îi auzi glasul tărăgănat și clar :

— Măi, ce prostii ai și tu în cap ! Unde e Borea și unde sînteți voi ? ! Ei, alde Borea fugiră la Balta, și noi ! Noi unde sîntem ? Mai la adăpost ca Borea nu stă nimilica, măi Culae ! Și pe urmă, chiar dacă aș fi împins din spate la treburi pe care ar trebui să le fac singur, asta iar ar fi o rușine ! Știi cum

sînt oamenii ăştia de care zici tu ? ! Alde Borea ai tăi ? Sînt ca nişte melci băloşi care-şi arată coarnele după ploaie. E destul să-i atingi sau să-i iei niţeluş în mînă, că-şi şi vîră coarnele la loc !

Culae se uită spre debarcadere :

— Uite-i că se-apropie, neaʼ Radule, ce ne mai cîrîim atîta ! Fă-mi hatîrul ăsta şi lasă-mă pe mine la mitraliera stricată ! Eu şi-aşa...

— N-ai copii, nu ? !

— Păi aşa e ! N-am copii ! N-am nevastă !

— Şi să te duci să mori în locu' meu, nu ? ! Ce vorbeşti, mă ? De unde ai mai scos moda asta, că nu te-am auzit pînă-acuma ? ! Uite că ne-atacă ai noştri mai repede decît credeam ! Stai ! Unde fugi ? Culae ! Culae, n-auzi ?

Culae, cu ochii la linia de atac a nemţilor, sări de pe canara şi, rostogolindu-se pînă la gura canalului de lîngă dig, se făcu nevăzut sub pămînt. Ceafalan rămase cu ochii ţintă pe locul unde cu o clipă înainte îi flutura o mînă mare, în semn de noroc.

Nemţii se apropiară tîrîş pe burtă, căutînd să împresoare canaralele. Brandurile duduiră, făcură maşinile bucăţi şi deschiseră focul asupra lor, oprindu-le înaintarea şi scormonind din nou pămîntul portului fără case. Pe urmă tăcură. Nu mai aveau proiectile. Nemţii mai aşteptară un timp la pămînt, apoi porniră tîrîş la atac. Mitraliera din stînga getuzenilor tăcea. Mitraliera din dreapta trăgea rar şi înfundat. De sub ţeava ei ţîşneau flăcări scurte şi palide, însă dese şi regulate. Culae, culcat în spatele mitralierei, trăgea cu un pistol automat serii scurte şi rare, ochind de fiecare dată cu multă grijă şi bîţîind din cînd în cînd în sus ţeava mitralierei stricate. Culae aştepta să-i atace nemţii mitraliera, să încerce să-l scoată din luptă şi în clipa cînd avea să-l socotească pierdut, el să se tîrască cîţiva paşi îndărăt, să intre pe capacul canalului şi să iasă la a doua mitralieră, unde era Ceafalan gata pregătit.

Încă de la început, nemţii se tîrîră pe burtă spre el, grăbiţi, mirîndu-se de focul slab şi împrăştiat al mitraliorului, pe care-l credeau rănit de moarte.

Dacă nu s-ar fi îngînat cu răpăitul mitralierelor nemțești așezate pe chei, fiecare soldat și-ar fi dat seama că focul deschis de Culae în fața lor nu e foc de mitralieră. Din cînd în cînd, atacatorii rămîneau întinși la pămînt și se fereau de rafalele mai lungi ale pistolului automat din mîinile lui Culae. Țeava mitralierei era descoperită și se vedea deasupra digului ca o țeavă de tun. În spatele aripilor protectoare, Culae trăgea ce trăgea, se oprea, mai trăgea o vreme și iar se oprea, înjurînd și vorbind cu glas tare :

— Abia se tîrîie ai dracu' viteji ! Așteaptă pesemne să ne sculăm noi în picioare, ca să ne-mpuște pe toți de la depărtare și pe urmă să se ridice și ei la atac ! Sau așteaptă să ne pierdem răbdarea și să sărim noi la ei ?!

Culae se opri din mormăit. Mai trase cîteva serii scurte, tăcu un timp, trase iar cîteva focuri, din ce în ce mai rare, și-i făcu pînă la urmă pe nemți să înțeleagă tot ce trebuia să înțeleagă. Grăbindu-și înaintarea, nemții se tîrîseră destul de aproape de mitralieră ca să-și dea seama că mitraliorul, care nu mai trăgea de loc, ori zăcea mort de-a binelea, ori nu mai avea muniții. Pe creasta digului începu să alerge atuncea, în salturi, o umbră neagră care se trîntea din zece în zece stînjeni și se grăbea să ajungă la mitraliera lui Culae. Nemții întoarseră repede automatele asupra umbrei de pe dig, încercînd s-o împiedice să ajungă la mitralieră. Umbra însă, în ciuda focului deschis asupra ei, se ridică în picioare, alergă aplecată o vreme, căzu pe burtă, se ridică numaidecît în picioare, alergă din nou aplecată și iar căzu pe burtă. Odată rămase atît de mult la pămînt, încît nemții crezură că o nimeriseră ; dar umbra țîșni iar în sus și fugi împleticită și strîmbă spre mitraliera lui Culae. Nemții se ridicară de la pămînt și se năpustiră asupra mitralierei mute, să ajungă înaintea omului de pe dig. Atunci omul căzu și nu se mai ridică. În stînga canaralelor, la gura canalului, începu să răpăie mitraliera bună, secerînd linia de atac ridicată în picioare. Pînă să se dezmeti-

cească nemții, destui se prăbușiră răpuși de gloanțe, și mulți căzură răniți la pământ. Atunci, de la hale, s-auziră urale nemaipomenite de atac. Pe deasupra digului se iviră în goană umbre multe, încercînd să se strecoare peste creasta înaltă de piatră și să sară peste nemți. Umbrele se ridicară, căzură, dar se iviră altele din urma lor, alergînd, în ciuda gloanțelor care le vîjîiau jur împrejur. Unele se opriră din fugă, încremeniră în picioare, se clătinară gata să se prăbușească, se mai zbătură o vreme și iar se ridicară, alergînd pe deasupra digului. Dintr-o dată, în urale de atac asurzitoare, apărură alte siluete alergînd, trîntindu-se la pămînt și înaintînd.

Nemții deschiseră un foc nimicitor și nu auziră apropierea lui Vetrineanu, care le căzu din spate cu getuzenii din vii. Măcelul ținu un sfert de ceas și-abia cînd ajunseră getuzenii lui Vetrineanu dincolo de dig, în tabăra de la hale, văzură la lumina lunii niște oameni lungiți pe jos, în diferite chipuri, călcați în picioare și nebăgați în seamă. Vetrineanu și Ivanca se aplecară spre unul din ei și ghiciră că n-are față. Vetrineanu se lămuri repede, dar Ivanca își puse arma deoparte și pipăi cu palma fața netedă și moale a mortului. Scăpără un chibrit să-l vază mai bine și rămase tot nedumerită. În spatele ei se ivi Zgîrci. Venea dinspre gura canalului, purtînd în brațe un astfel de mort. Zgîrci aruncă povara lîngă mortul la care se uita Ivanca și strigă gîfîind către Ceafalan, care se lungise pe marginea digului, lîngă Buloi :

— Să fie a dracului cu mă-sa de sperietoare, nea Radule, că mi-a scos sufletu' ! Mai bine alergam eu pe dig decît s-o bîțîi pe ea ! Cîrpă-cîrpă, da' grea a dracului ! Graur se lăsă pe vine răsuflînd adînc și strigă la Niculae, care zăcea întins, odihnindu-se sub digul înalt : Niculae, hai, mă, să le numărăm găurile, să vedem a cui are mai multe ?

— Nu se vede nimic, acuma ! E întuneric ! răspunse Niculae ridicîndu-se.

Ivanca s-apropie de ei și-i întrebă mirată :

— De unde le-ați luat ?

Zgîrci se hlizi la ea :

— Aseară a nimerit o ghiulea de tun drept în croitoria lui Iţu şi-a aruncat toate manechinele aici, în malul Dunării ! Da' ştii ce le găuriră nemţii ?!

Băieţii s-aşezară pe jos şi-ncepură, pe pipăite, să numere găurile pe care le făcuseră nemţii în manechinele plimbate de ei pe dig. Ivanca se depărtă de copii, zîmbind şi închinîndu-se. Îl auzi pe Ceafalan strigînd răstit :

— Marine ! Măi Buloi ! Tudore ! Ia veniţi, mă !

Ivanca se apropie şi ea, curioasă, şi se lungi pe marginea digului, lîngă pescari. Vetrineanu şi Buloi nu ziceau nimic. Ceafalan arătă cu mîna în dreapta, spre mahalaua colivarilor :

— Ee, vedeţi că nu s-a terminat treaba noastră ? Mă miram eu să fie ei chiar aşa de proşti ! Uite că ne-atacă alţii dinspre biserică, prin învăluire ! Ce-ai făcut cu muierile şi cu copiii, Tudore ?

— Sînt în vii, la adăpost ! Nu le duce grija !

— Pe dracu' la adăpost ! Ai venit cu o grămadă de muieri după tine ! Ceafalan arătă cu capul spre Ivanca.

— Lasă că sînt bune, nea Radule, astea sînt pricepute la ochit ! Măcar să mai fi avut ca ele ! Cîţi nemţi crezi că mai sînt vii ?

— Dăstui ! mormăi Ceafalan. Aşază mitraliera ta colo, în capul de la deal al digului. Trimete pe cineva. Primim atacul, da' nu se ridică nici unul din noi în picioare, că şi-aşa sîntem puţini ! De scăpat, tot nu mai scapă ei d-aici ! Ia ascultă !

Dinspre răsărit s-auzeau răbufniri tot mai apropiate, bubuituri îndepărtate de tun care cutremurau orizontul, luminîndu-l spre răsărit cu fîlfîiri roşii şi dese. Totuşi era linişte, şi aburii subţiri ai nopţii pluteau pe deasupra Dunării, umbrindu-i puţin sclipirea apelor netede şi lucioase. Curînd însă apele nu se mai zăriră, nori întunecoşi se îngrămădiră deasupra Getuzei, iar între maluri rămase o groapă vînătă, ca o prăpastie goală şi fără fund, căreia nu-i mai vezi nici malul de dincolo, nici malul de-aici. O ceaţă deasă acoperea toată lumea dimprejur.

— Ptiu ! scuipă Ceafalan cu necaz. P-așa vreme cine dracu' să-i mai ochească ?! Nu ne rămîne decît să-i pîndim pe unde putem și să le dăm la cap ! Se-ntoarse către Marin Buloi : Auzi, Marine ? Să se lungească toți pe muchia digului. Uite-i c-abia acuma ne-atacă drept !

Buloi se făcu nevăzut, dar se-ntoarse repede, lungindu-se pe burtă și șoptindu-i lui Ceafalan :

— S-a făcut !

Ceafalan se uită la Vetrineanu :

— Să știi că ăștia, Tudore, s-apropie prea mult de noi ! O să avem de muncă cu ei, nu jucărie !

— Ce mai muncă ! Îi căsăpim și gata ! îi răspunse Buloi, strîmbîndu-se. Buloi se întoarse către Vetrineanu : Voi mai aveți gloanțe, Tudore ?

— Destule !

— Mai dați-ne și nouă, că zăpăciții ăia abia așteaptă să le spui „foc", și parcă-i apucă nebunia ! Goliră aproape toate lăzile !

— Păi nu așa, măi Marine — îl dojeni Ceafalan — nu așa, aiurea ! Trasu' are și el o socoteală !

— Nu aiurea, nea Radule, că o luase cordonu' nemților spre noi ! Da' le place să tragă ! Toți se uită să rămînem fără gloanțe și să iasă la cuțit ! Noroc că l-ai trimis pe Nache după Vetrineanu și n-a fost între ei, că ăla sărea pîn-acuma din șanț și ne strica tot planu' ! Acuma abia a venit și începură să se șușotească între ei ! Trage Nache cu arma, da' gîndu' lui tot la cuțit este !

— Seamănă cu matale, nea Marine ! zise Vetrineanu, privind desfășurarea umbrelor dinaintea lui.

Buloi se așeză mai bine pe marginea digului și se uită cu coada ochiului la Ceafalan. Ceafalan tăcea, sprijinindu-și bărbia puternică pe piatra netedă a digului. Șapca pescărească, cu cozoroc mic și șnur galben, și-o lăsase pe ochi și încerca să străpungă întunericul, să înțeleagă rostul bubuiturilor îndepărtate și ale fulgerelor neobișnuit de lungi și roșii care luminau cerul spre răsărit. Buloi se mai liniștise. Se simțea și mai puternic lîngă acest om cu care se bătuse în tinerețe și pe care-l respectase în-

totdeauna pentru firea lui dreaptă, cinstită, pentru judecata lui adîncă și limpede. Buloi aproape se ferea să-l întrebe ceva sau să-l încontreze cu ceva, ca nu cumva Ceafalan să întoarcă în așa fel vorba și să-l facă vinovat pentru dușmănia veche dintre cuțitari și colivari, pentru orbirea lor în fața nemților, pentru nenorocirile din trecut. Ceafalan se uita înainte și căuta în gîndul lui răspunsurile mari, înțelegerile și adevărurile adînci care se desprindeau din întîmplările anilor din urmă. Privea încruntat peste dig ; privea sfîrșitul celor care mîncaseră viața atîtor oameni, bătrîni, femei, copii, privea sfîrșitul celor care schilodiseră atîta lume la minte și la trup. În clipele astea, Ceafalan îl simțea mai aproape pe Buloi, dar tocmai asta îl tulbura, tocmai forța omului ăsta puternic care știa să urască și să omoare și care-l întărîta și pe el taman acuma cînd trebuia să răspundă nemților cu sînge rece. Buloi, ca și el, n-avusese în viața lui parte să se bucure, n-avusese parte de dragoste și de căldură sufletească, nu fusese niciodată vesel. N-avusese nici de ce, n-avusese nici vreme pentru așa ceva. Buloi nu putea să fie și să se poate altfel. Ura lui Buloi venea din viața lui, din viața lui Ceafalan, a lui Vetrineanu, a lui Cîrnu, a lui Culae, a lui Miu, Nache, a colivarilor și cuțitarilor, a getuzenilor. Ura lor venea din viața lor, care fusese dintotdeauna strîmtă, rea, urîtă, și ei se făcuseră ca ea. „Să-l schimbi pe Buloi ? Să-i schimbi pe getuzeni ? Să-i potolești ? Să-i împaci ? Ca să-i împaci, trebuia întîi și-ntîi să le schimbi viața. Vrei să-i schimbi pe colivari și pe cuțitari ? Schimbă-le întîi și-ntîi traiul ! Nu lăsa neam străin să vie peste ei și să-i omoare ! Da' cine să le schimbe traiul ? Care e legea aia ? Păi atunci mi se pare că taman aici e legea ! Singuri ! Văzură și ei că din cer n-o să le pice altă viață ! Și d-aia, de iertat nu iartă pe nimeni ! Nici p-ăștia care dădură năvală peste noi, nici p-ăia care-și băturâ joc toată viața de noi. Asta se vede în ochii lui Buloi, în ochii colivarilor și cuțitarilor, asta simt eu în inima mea !" Ceafalan puse mîna pe umărul lui Buloi și-i șopti :

— Tu vezi, Marine, o mogîldeață, colo, tîrîndu-se înspre noi ?

— Văz.

— Ia-o pe lîngă dig și pune mîna pe ea din spate.

După puțin, Buloi îl aduse aproape tîrîș pe moș Tună Caraghios și-l lungi cu sila pe marginea digului. Vetrineanu se miră :

— Ce e, neică Tună ? Ce cauți p-acolo ?! Te rătăciseși ? Nea Radu îmi spuse că mai devreme țopăiai pe canara și-arătai cu bastonu' la nemți ! Acuma... cu atacurile astea... nu prea te văzui ! Mi se pare că stai în locuri mai ferite !

Moș Caraghios se sprijini în bastoane și țîșni în picioare :

— Io să m-ascunz ? Să moară mă-sa, Tudore, dacă n-am vîrît ghiulele în aruncătoru' lui Buloi ! Întreabă-l, că e de față ! Mereu m-a gonit să văz de răniți, da' eu nu m-am dus... că nu prea rabd sînge dinaintea ochilor ! Asta e treabă mai mult muierească ! Pe urmă i-am ajutat Ivancăi ! Am reparat cu ea mitraliera aia stricată ! Acuma, noroc că puse Buloi mîna-n ceafa mea, că nimeream la nemți ! Vream să viu încoace, la voi, să vă-ntreb ce e liniștea asta, și mă pierdusem ! Nu vezi că-ți vîri deștele în ochi de întuneric ?!

Vetrineanu rîse :

— Unde vezi matale întuneric, nea Tună ?! E lună ! E lumină ca ziua ! Du-te îndărăt, nea Tună. Du-te îndărăt, în dreapta digului, și pune mîna p-o pușcă. Da' repede, că ia uite ce vine peste noi ! S-a zis cu liniștea de care te-ai speriat ! S-a zis ! Ia ascultă ! Ce i-o fi apucat ?!

Mitralierele nemțești răpăiră toate odată, dar focul lor era îndreptat numai într-un loc, spre Dunăre.

— Aha ! se lămuri Vetrineanu. Ia uite, nea Radule ! Caută să ne dărîme steagul !

Ceafalan se întoarse și privi cu încordare. Ivindu-se din marginea Dunării, un steguleț mic, de lotcă, pescăresc, se strecură încet-încet de-a lungul digului înalt și porni în goană, urmărit de focul mitralierelor nemțești, care-și plimbau tragerea după

stegarul nevăzut. Curînd, steagul ajunse sus, în dreapta apărării getuzenilor, și rămase înălțat, fluturînd. Focul armelor automate se întări și steagul căzu la pămînt. Cineva îl ridică numaidecît și-l înfipse strîmb, într-o parte. Steguleţul însă căzu repede și nu se mai înălță. Lîngă canarale, Tudor Vetrineanu se sculă și dădu să plece într-acolo. Ceafalan îl apucă de umăr și-l trase îndărăt :

— Lasă-l, măi băiete, că s-o găsi cineva, mai p-aproape, să-l ridice ! Cine s-a dus să-l înfigă ?

— Băiatul lui Graur ! Nicu ! Zgîrci ! L-a atins glonțul, nea Radule, nu vezi că nu mai mișcă ? Vetrineanu se ridică de pe marginea digului și porni spre steag. Se-ntoarse numaidecît și se lungi la loc, lîngă Ceafalan, vorbind mai liniștit : Uite că se tîrăște cineva într-ocolo !

Locul steagului era pe-un dîmb destul de înalt, unde n-aveai cum să te fereşti de gloanţele nemțești decît dacă ședeai lungit pe burtă și dac-aveai și-atunci norocul să nu te muște nici unul din gloanţele care scormoneau piatra în jurul tău. Mitralierele nemțești trăgeau într-una, iar Ivanca se tîra spre frate-său, lipindu-se una cu pămîntul ; se tîrșea gîfîind, se întindea cît putea pe piatra colțuroasă, însă pieptul plin și înalt o ținea la o jumătate de palmă deasupra digului, și fata încerca să-și turtească sînii pietroși, așternîndu-se mai bine pe netezimea pietrei și ferindu-și mereu trupul de gloanţele care fluierau jur împrejur, șfichiuind piatra și aerul. Îl vedea pe Zgîrci la trei stînjeni înaintea ei, țeapăn. Băiatul ședea nemișcat, cu trupul răsturnat, cu mîinile întinse spre steagul de lîngă el. Ferindu-și capul pe după trupul fratelui, Ivanca apucă repede steagul și-l înfipse bine în crăpătura digului. Mitralierele își întăriră focul. Ivanca, tîrîndu-se de-a-ndăratelea, purtă după ea trupul micuț al fratelui și, trăgîndu-se pînă lîngă marginea digului, se rostogoli într-o parte și puse mîinile pe mînerele mitralierei. Atunci, numaidecît, focul automatelor nemțești își schimbă linia de ochire. Ivanca trase o bandă întreagă, apoi

lăsă mitraliera și se tîrî într-un suflet spre frate-său. Cineva, care era aplecat deasupra băiatului, îi strigă în ureche :

— L-a atins în creștet. I-a retezat țeasta. Da' e viu ! E numai detunat ! Îl duc eu în ostrov, Vanco, văz eu de el, Vanco, n-ai nici o grijă ! Își vine el în fire !

Ivanca recunoscu glasul unei codane din cuțitari, vecină cu Marin Buloi. Întinse brațele spre ea și-i cuprinse gîtul, apropiindu-și buzele de obrazul fetei, sărutînd-o apăsat, cu dragoste. Fata se desprinse încet din înlănțuirea ei și se depărtă prin întuneric, purtîndu-l pe Zgîrci mai mult pe jos decît în brațe. Din spate s-auzi pîrîitul mitralierelor și-al armelor automate. Nemții plecaseră la atac. În fața lor, din doi în doi stînjeni, înșirați pe marginea digului, pescarii începură să tragă rar, ochind cu grijă și cu răbdare. Marin Buloi, în capul de sus al digului, lîngă Ivanca, trăgea cu un automat nemțesc ; în partea dinspre Dunăre, aproape în mal, trăgea Culae la o mitralieră ; Vetrineanu și Ceafalan, cu altă mitralieră, la mijlocul digului. Nemții se apropiau. Cuțitarii și colivarii înjurau gros, răgușit, și scuipau cu scîrbă peste dig de cîte ori, cu toată ocheala lor, glonțul nu-și nimerea ținta mișcătoare care se arunca la pămînt. Nache din Cuțitari se lungise lîngă Vasile Cîrnu, trăgea și vorbea singur. Trăgea ce trăgea, mormăia ceva, se oprea și începea să înjure, pe urmă iar trăgea repede de cîteva ori și iar se oprea înjurînd. Lîngă el, Vasile Cîrnu țintea rar, arma îi detuna scurt și se mira către Nache :

— Iar l-am nimerit ! Măi Nache, să știi de la mine că e o tărășenie și cu ocheala asta ! Tu degeaba înjuri ! Știi de ce nu-i prea nimerești ? Ți-e drag de ei ! Îi ai tu cît de cît la inimă dacă nu-i nimerești ! Ia bagă de seamă nițeluș la mine !

Cîrnu începu să vorbească rar și să privească drept înainte, nemișcat :

— Eu, Nache, mă uit la inamic și zic în gînd : „Mai ții tu minte, Vasile, cînd ne vîrîră ăștia, acu'

trei ani, în Dunăre ? Ţii ? Bine ! Mai ţii tu minte, Vasile, ce păţişi la comandament cînd cu stîlpu' ? Ţii ? E bine dacă ţii ! Da' capu' fetiţei, mai ţii tu minte, Vasile, cine-l mîncară ?" Şi trag ! Arma lui Vasile Cîrnu detună scurt, smucindu-i umărul îndărăt. Cîrnu se-ntoarse către Nache-lunganul şi se rînji fălos : Este că l-am nimerit ? Se cheamă că tu nu urăşti inamicul şi d-aia nu-l nimereşti.

Nache-lunganul fierbea :

— Lasă-mă dracu', mă nea Vasile, şi matale ! Taman d-aia nu nimeresc, că nu ne batem după ură ! Ce, nu vezi că stau aici de şapte ceasuri cu puşcociul ăsta în mînă şi dărîm cîte unu' pe care nici nu-l văz la faţă ? Eu zic să ieşim la ei, la cuţit ! Ce, să stăm noi pe loc şi ei să ne-atace ?

Cîrnu puse arma la ochi şi vorbi batjocoritor :

— Păi dar cum, mă Nache ? N-a fost aşa joaca de la început ? Ei ne atacă şi noi ne apărăm ! Acuma ce vrei tu ? Să ieşim peste dig, la cuţit, şi să le-arătăm că sîntem mai proşti decît viteji ? Că avem mai multă prostie decît coraj ? Arma lui Cîrnu trosni parcă mai lung şi-i aruncă şapca spre ceafă : Iar l-am nimerit, Nache ! Sînt ca iarba, mă ! Zece camioane ! Omorîm la ei d-aseară şi nu se mai termină ! De armament şi muniţie nici nu mai vorbesc ! Sînt înarmaţi să lupte cu un regiment ! Şi tu vrei, ca Gîgă, să sărim cu cuţitele la ei ! E-e ! Hopa ! Ia uite, Nache ! Se ridică iar tot şiru' ! Trage acuma şi tu ! Uite unu' înalt şi gras ! Trage în ăla ! Ocheşte la un stînjen de el dacă atunci cînd ochişti drept nu-l nimereşti. Sau trage între doi, că unu' tot trebuie să cază ! Două detunături lungi cutremurară marginea digului din faţa lui Cîrnu. Şapca îi sări pe spate şi se rostogoli la pămînt, în întuneric. Doi ! Doi am picat, Nache, din două focuri ! Tu, pesemne, ai armă cu bătaia mare, măi băiete ! Ivanca a lui Graur a scăldat în gaz mitraliera aia stricată şi trage de două ceasuri cu ea, colo lîngă steag, şi tu, tu nu ştii să umbli nici cu o puşcă ! De ! Asta însemnează instruire în pripă ! În timp de război...

Nache-lunganul se ridică în genunchi, privi mai bine lanțul de trăgători care s-apropiau de getuzeni și, tîrîș, pe burtă, se mută de lîngă Vasile Cîrnu cu trei oameni mai încolo. Simțea că Vasile Cîrnu îl tulbură și-l face să ochească și mai strîmb. Nache uitase că are dreapta ciungă. Nemții porniră la atac, sprijiniți de focul mitralierelor instalate în marginea Dunării și pe chei. Cînd ajunseră mai aproape de dig, mitralierele tăcură. În liniștea nopții s-auzi un glas răstit, ca o comandă, apoi încă două vorbe scurte, aruncate ca un semn de întrebare. Vetrineanu se întoarse către Ceafalan :

— Ce strigă ăla ?

Ceafalan privi în bezna dinaintea lui și zîmbi ciudat. Fără să-i răspundă lui Vetrineanu, strigă și el ceva în nemțește. Glasul de dincolo se piți din nou, iar Ceafalan îi aruncă numaidecît cîteva vorbe, cu glas gros, potolit. Se așternu iar liniștea și tăcerea. Ceafalan începu să privească în jurul lui, căutînd parcă ceva de care-și adusese aminte. Se tîrî de-a bușilea în spatele digului și-abia după ce se-ntoarse lîngă Vetrineanu spuse liniștit :

— Știi ce-a strigat ăla ? „Predați-vă că altfel pe toți vă curățăm ! Ați auzit ?“ Eu i-am răspuns : „Am auzit. Așteptați un sfert de ceas să-l întreb pe comandant dacă ne predăm sau nu“ ! „Cinci minute !“ a răcnit el. Zic : „Zece, că e departe comandantul, în urmă, e rănit !“ E, ce zici ?

— Unde-ai fost ? Ce-ai căutat îndărăt ? se interesă Vetrineanu.

Ceafalan pipăi cu mîna în urma lui și trase lîngă Vetrineanu un fel de stropitoare de vie :

— Am adus răspunsul comandantului ! Da' nu știu cum o să li-l dăm, că digu e înalt și ei sînt cam departe, în vale ! Te curăță cu mitralierele cît ai bate din palme !

Tudor Vetrineanu se gîndi o vreme, privind îndelung digul înalt după care ședeau lungiți getuzenii. Își fixă bine în minte poziția nemților, depărtarea Dunării, apoi se trase de lîngă dig și-și înhămă stropitoarea în spinare, șoptindu-i lui Ceafalan :

— Nea Radule, eu mă duc tîrîş pînă în Dunăre şi ies cu aruncătorul de flăcări în dreptul nemţilor. Cînd crezi c-am ajuns la ei, strigă-le c-aşteptăm atacul lor, că aşa a zis comandantul. Şi începeţi să trageţi !

Vetrineanu se grăbi de-a lungul digului şi se vîrî îmbrăcat, cu aruncătorul în spinare, în Dunăre. Ieşi spre larg, pînă la apa în gît, se lăsă la fund şi începu să meargă pe sub apă, la vale, spre debarcadere, mai mult tîrîndu-se pe fundul Dunării decît înotînd. Îşi scoase gura afară cam după vreo treizeci de stînjeni, răsuflă încet, cu grijă, ca un oftat ascuns, şi iar se lăsă la vale, tîrîndu-se pe fundul apei, apăsat de greutatea aruncătorului din spinare. Simţea că merge încet, dar nu se grăbea ; îşi încetinea dinadins mersul. Cînd, după socotelile lui, crezu că ajunsese în dreptul liniei de atac a nemţilor, întinse picioarele, făcu cîţiva paşi spre mal şi scoase încet-încet capul afară din apă ; digul de la hale se întindea în stînga, dinspre miazăzi spre miazănoapte ; getuzenii se apărau cu faţa spre răsărit ; nemţii înaintau spre apus, cu Dunărea în stînga lor. Pe mal, Vetrineanu nu zări nici o mişcare. Se lăsă la fund şi apucă mînerul aruncătorului, îndreptîndu-i ţeava către uscat. Îşi scoase gura afară, luă aer şi iar intră la fund să aştepte.

Într-un tîrziu, cînd ieşi să răsufle, auzi împuşcături dese pe dig şi văzu lanţurile de nemţi tîrîndu-se la atac spre poziţia de apărare a getuzenilor. Curînd, împuşcăturile pescarilor slăbiră, iar nemţii se ridicară şi năvăliră înainte. Atunci, din apa netedă a Dunării ţîşni un jet gros şi lung de flăcări roşii care luminară pămîntul, năpădindu-l şi pîrjolindu-l cu tot ce se mişca deasupra lui. Răcnetele de groază şi moarte hăuiră pînă în ostroavele de la Cotul Mare ; mitralierele nemţeşti amuţiră, iar limbile de foc se scurtară, pierind în apele liniştite ale fluviului. Nemţii îşi întoarseră frontul spre marginea Dunării şi-ncepură să înainteze în salturi, spre apă. Dintr-o dată, limba groasă de foc ţîşni spre cer, se lungi din adîncul Dunării şi începu să lingă în toate părţile

uscatul, pîrlindu-l și umplîndu-l cu vaietele morții. Mitralierele nemțești aflate mai în urmă își îndreptară focul într-acolo, dar furtunul de flăcări pieri de pe fața apei. Nemții iar își întoarseră frontul spre dig și iar se năpustiră în salturi asupra getuzenilor, măcar că din stînga, de pe crestele digului, se porni un foc îndrăcit, care le izbi linia de atac din coastă.

Mitraliera Ivancăi pîrîia ca un motor pornit. Fata simțea gust de sînge în gură, dar își strîngea dinții și s-atîrna de mînerele mitralierei, potrivindu-i mai bine țeava spre rîndurile mișcătoare dinaintea ei. Trupul îi tremura o dată cu mitraliera fierbinte, care-i zdruncina brațele și umerii, zgîlțîind-o la fiecare rafală de foc. Se opri să mai răsufle. Nemții țîșniră de la pămînt și se repeziră spre ea, alergînd aplecați. Mitralierele lor de pe chei și din mal le sprijineau înaintarea. Ivanca își adună puterile și începu să tragă în plin, rănindu-le rîndurile care goneau fără să mai cadă la pămînt. Prima rafală i se păru nesfîrșit de lungă. O tuse seacă îi aduse în gură o năvală de sînge, tăindu-i și înecîndu-i răsuflarea. O sfîrșeală îi cuprinse trupul din toate părțile, leșinînd-o. Se strînse ghem și începu să tragă, întorcînd mitraliera spre stînga, de unde se rostogolea alt val de oameni. Pîrîitul mitralierei se frînse de cîteva ori ; se mai auzi o vreme, rar, ca o zbatere de moarte, pe urmă tăcu. Ivanca văzu ca prin vis cum lanțurile de trăgători se ridică mai mari în fața ei și cum aleargă asupra digului, peste ea ; tot atunci o fîșie groasă de flăcări cuprinse pămîntul dinaintea ei, luminîndu-l în toate părțile, ca un curcubeu roșu revărsat din marginea Dunării pînă sub cheiul portului. Ivanca se întoarse cu fața-n sus și ultimul ei gînd fu că o îneacă pe nări și pe gură un miros greu de carne arsă.

Pescarii din mijlocul digului întoarseră capetele spre locul unde trăsese Ivanca. Ceafalan simți în coșul pieptului junghiul cunoscut și-l strigă pe Buloi să treacă la mitraliera lui. Începu să se tîrască pe marginea digului spre cuibul de mitralieră al Ivancăi, ferindu-se de gloanțele care-i piuiau pe deasu-

pra capului. Pesemne îl zărise trăgătorul de la mitraliera nemţească din capul cheiului şi încerca să-l oprească din drum.

Ceafalan ajunse tîrîş lîngă Ivanca şi-o întoarse spre el, căutîndu-i rana. Dincolo de dig ţîşniră a treia oară flăcările din apa Dunării, cuprinzîndu-i pe nemţi din toate părţile. Ceafalan o luă pe fată încet în braţe şi-o purtă mai la vale, la adăpostul digului. Fluieră scurt de trei ori în urma lui şi dinspre marginea Dunării, alergînd cu o armă în mînă, veni Niculae. Cînd îl văzu pe Ceafalan aplecat asupra mogîldeţei negre, nemişcate, se opri gîfîind :

— Cine e, tăticule ? A murit ?

— Tîrăşte-o îndărăt, în ostrov. Nu aşa. N-o smuci. Ţine-o cu faţa-n sus că-i curge sînge din gură şi din piept !

Niculae o recunoscu pe Ivanca abia cînd ajunse cu ea în păduricea din ostrovul de la hale unde erau întinşi getuzenii răniţi. O pipăi pe tot trupul, cu nepricepere, cu mîinile tremurînde, şi tîrziu de tot îşi aduse aminte de vorbele tatălui. O aşeză pe Ivanca pe-o piatră netedă şi-i privi chipul nemişcat, împietrit şi alb ca hîrtia. Prin colţurile gurii, Ivancăi i se scurgeau firicele subţiri de sînge, mai mult negru decît roşu. Fata deschise ochii şi-ncepu să vorbească ceva. Niculae nu înţelegea ce spune, dar vedea că, vorbind, Ivanca îşi îngroaşă şi mai mult firele de sînge care i se prelingeau pe bărbie, pe gît, pînă pe piept. Înţelese cu mare greutate şoaptele ei ; se sperie şi-i dădură lacrimile :

— Cum să-l chem, ţaţă Ivanco, trage la mitralieră ! Nemţii sînt colea, lîngă dig !

— Cheamă-l, cheamă-l, Nicuşor, că eu mor...

Niculae simţea cum îl strînge cu putere de mînă şi încerca să scape din strînsoarea ei ; dar şoaptele gîlgîitoare ale Ivancăi se porniră din nou, iar ochii începură să i se închidă, pierzîndu-şi strălucirea. Neştiind ce să-i facă, Niculae o rupse la fugă spre marginea Dunării, înecîndu-se în plîns, gîfîind şi împiedicîndu-se mereu. Alergînd, vedea cum izvo-

răşte din cînd în cînd din Dunăre un sul gros de foc, ca un furtun de apă roşie, care stropea cu flăcări lungi partea de dincolo de dig, şi tot de-acolo auzea răcnetele de moarte care răsunau după fiecare stropeală.

Culae Torlac, care trăgea la mitraliera din capul cheiului, auzi un fluierat scurt şi ascuţit. Îl lăsă la mitralieră pe Vasile Cîrnu şi se tîrî de-a buşilea spre Ceafalan :

— M-ai chemat ?

— Stăi niţel lîngă mine să vedem ce-o să iasă !

Culae se întinse pe marginea digului şi privi mogîldeţele negre care se tîrau spre ei.

— Nea Radule, cine dracu-i pîrleşte aşa din Dunăre ?! A-ă ? Că doar n-o fi submarin !

— Taci, că mi se pare că l-a-mpuşcat ! E Tudor !

Culae îşi înălţă niţel capul şi privi mai bine în întuneric. Fluieră prelung :

— Fui-i-i ! Ia uite-i cît sînt de-aproape, nea Radule ! În partea mea, spre Dunăre, sînt mai departe ! De ce nu tragi în ei ?

— Cu ce ? Cu boabe de linte ? Mai am cîteva benzi ! D-aia te chemai. Fugi la Buloi şi spune-i să nu cumva să iasă la cuţit peste dig, că s-a zis cu noi ! Să-i lase pe nemţi să sară peste noi, dacă le dă mîna ! Să-i lase pe ei întîi să treacă digul ! Du-te ! Dă fuga !

Culae se repezi în întuneric. Rîndurile răspîndite şi înjumătăţite ale nemţilor se întoarseră spre dig, ca la-nceput. Din Dunăre izvorî iar jetul gros de flăcări ţîşnitoare, care învăluiră şi mistuiră şirurile mişcătoare. Lumina orbitoare se frînse însă repede de data asta şi Ceafalan apucă cu nădejde în palme mînerele mitralierei.

— Ori l-a atins, ori s-a terminat încărcătura aruncătorului ! Sau şi una şi alta...

În genunchi, pe fundul Dunării, Vetrineanu îşi aruncă din spinare aruncătorul de flăcări şi începu să alunece pe lîngă mal, spre digul getuzenilor. Se tîra cu burta pe pietrişul mărunt, se înălţa din cînd în cînd în picioare şi scotea gura pe furiş afară ;

trăgea adînc aer în piept și iar pierea la fund, înotînd la deal, împotriva curentului. Ieși de trei ori la fața apei, ferindu-se de gloanțele care-i fluierau pe deasupra capului. A patra oară, un glonț șfichiui apa și-i reteză obrazul. Alte gloanțe piuiră jur împrejur, căutîndu-l. Mitralierele și automatele nemțești trăgeau numai asupra lui, numai asupra punctului negru care se ivea din adîncul fluviului. Vetrineanu se lăsă la fund și nu mai ieși la fața apei decît la deal de dig, în spatele liniei de apărare a getuzenilor. Îl zări Culae Torlac, care trăgea tot la mitraliera din marginea Dunării. Culae strigă răgușit, întorcînd țeava mitralierei spre el :

— Care ești, mă, că-ți vîr trei boabe-n burtă !

— Om bun ! Om bun ! răspunse Vetrineanu cu glasul schimbat, apropiindu-se prin apă tîrîș, plescăind și clătinîndu-se.

Culae îl recunoscu. Întoarse țeava mitralierei înainte și-ncepu să tragă în rafale scurte, bine țintite, asupra umbrelor care s-apropiau. Cînd termină banda de cartușe, se uită îndărăt. În malul Dunării, jumătate în apă, jumătate pe nisip, se zbătea o mogîldeață neagră, care încerca să ajungă pe uscat. Culae alergă într-un suflet și-l trase pe Vetrineanu afară din apă, întorcîndu-l cu fața în sus, zgîlțîindu-l și răcnind la el :

— Nea Tudore ! Nea Tudore ! Măi nea Tudore ! Scoală, mă, că nu e vreme acuma de leșin ! De moarte ! Ne-atacă iar !

Îl tîrși în grabă mai pe uscat și-l întinse cu grijă pe nisipul moale, pipăindu-i trupul ud și luîndu-i capul în palme. Abia acuma simți pe mîinile lui ceva cald și lipicios, ceva care izvora de pe fruntea lui Vetrineanu și se prelingea încet pe fața albă și parcă împietrită. Îl tîrî mai pe mal și începu să-l lege jur împrejurul frunții cu brîul lui roșu și lung.

Vetrineanu vorbea într-una, cu mai puține puteri, cu glas răgușit :

— Nu-i slăbiți, Culae. În zori, poate acușa, într-un sfert de ceas, intră în luptă armata romînă, știu eu bine... știe și nea Radu... Și oamenii... le-am spus

eu... o să vie armată să ne-ajute, să-i mai întrebăm pe nemți o dată ce caută pe pămîntu' nostru. Nu vă lăsați... Culae... spune-i lui nea Radu să-i ție sub foc de mitralieră. Sînt mulți, i-am văzut cu ochii. Trăgeți întîi toată muniția, pe urmă ieșiți la cuțit, muriți cu ei de gît... Să nu scape nici unu' din ei. Mîine, în zori, ocupați poșta... Întîi poșta și poliția, pe urmă vama... vama, în ea e armament și muniție. Eliberarea a-nceput la București... I-a arestat pe Antonești... pe capii guvernului... și-acuma ocupă instituțiile... însemnate. Armata romînă s-a dat de partea poporului... luptă în contra nemților. Vezi dacă... mai e ceva... în aruncătoru' de flăcări... Poate s-a stricat, că n-a mai mers. Sau poate e gol... Nu mă trage, nu mă mișca d-aici ! Du-te.... du-te repede la mitralieră. Du-te... du-te...

Pieptul lui Vetrineanu se înălță, rotunjindu-se ca un cimpoi umflat, apoi se lăsă dintr-o dată în jos, turtindu-se, și rămase nemișcat, de parcă sorbise cu răsuflarea adîncă din urmă aer pentru o viață. Mîinile i se înfipseră ca niște gheare în crăpăturile pămîntului tare și scorojit din marginea Dunării, și încleștarea îi era atît de dușmănoasă și de îndărătnică, atît de disperată și caldă, încît se vedea că omul ăsta n-are să fie desprins niciodată dintr-o astfel de îmbrățișare, n-are să fie smuls niciodată pămîntului deasupra căruia se naște și trăiește, chiar într-o lume plină de priviri lacome și de cotropire. Vetrineanu nu murea, ci îmbrățișa nesățios primele clipe ale pămîntului pe care-l și vedea eliberat, strîngea din dinți, scrîșnea și-și înfigea unghiile în adîncul pămîntului, săruta cu buzele pline de sînge locul umed și lipicios de sub trupul lui întins și, cu mîinile și picioarele răschirate, își apăra peticul de țărînă de sub el. Auzea pîrîitul mitralierelor nemțești, împușcăturile rare ale pescarilor, iar printre ele, clipoce ușoare ca niște clopoței subțiri, susurul moale al apei, valurile pitice care se răsfrîngeau în goană spre mal, izbindu-se de tălpile lui goale, înfipte pe jumătate în marginea Dunării ; apa se strecura ca o șopîrlă pînă la genunchii lui Vetri-

neanu, îi răcorea picioarele înţepenite şi-i înmuia din nou pantalonii aspri, lipiţi de pulpe, apoi se întorcea cîteva clipe îndărăt, sugîndu-şi trupul moale şi sclipitor, şi iar se vîra ca o nevăstuică curioasă pe sub trupul întins şi nemişcat al pescarului, înviorîndu-l. De sus, de pe digul albicios ce-şi întindea trupul şerpuit ca un balaur de două sute de stînjeni, s-auzi o detunătură ca de grenadă, urmată de răcnete de moarte, care spintecară ca nişte trăsnete liniştea statornică din malul apei.

Atacul nemţilor se dezlănţui prin învăluire dinspre biserica Colivari. Valuri-valuri, în salturi, nemţii s-apropiau de dig, sprijiniţi de mitralierele şi puştile mitraliere care ţăcăneau din părţi. Cînd şi cînd s-auzea un răcnet de durere şi pescarul atins de moarte cădea cu fruntea pe marginea digului de piatră. Fură tîrîţi morţi, în păduricea din spate, Ghiţă Ispas, Vasile Istode, Gheorghe Saregard şi încă şapte pescari mai vîrstnici. Alţii, peste douăzeci de inşi, gemeau răniţi lîngă ei, tîrîndu-se singuri de-a buşilea şi zbătîndu-se ca nişte păsări tăiate.

Lanţurile de trăgători se repeziră cu încrîncenare peste pescari. Getuzenii, care mai aveau puţine muniţii, începură să tragă rar, şi mai rar, ochind numai şi numai de-aproape şi ferindu-se de rafalele mitralierelor nemţeşti care băteau din părţi. Bărbaţi, femei, fete şi copii, ascunşi cu toţii între pietroaiele mari ale canaralelor şi lungiţi pe muchia înclinată a digului, primiră atacul trăgînd numai în plin. Miu-cocoşatu, care trăsese toată noaptea la o puşcă mitralieră, auzi, printre pietroaiele înalte unde era ascuns, un glonţ fluierînd ca un cîntec subţire de pasăre şi-l simţi înfundîndu-i-se drept în pieptul lui. Pescarul icni şi scăpă puşca mitralieră din mîini, aplecîndu-se peste ea. Trupul se încordă dintr-o dată, într-un geamăt prelung, se înălţă şi se prăvăli cu faţa în jos. Din spate se iviră Zgîrci şi Niculae, în goană. Zgîrci, legat în jurul capului cu o cîrpă neagră, s-aşează la puşca mitralieră şi-ncepu să tragă. Niculae îl tîrşi pe Miu-cocoşatu mai la o parte şi-l întoarse cu faţa-n sus :

— Nea Miule ! Nea Miule ! Unde te-a atins, bre ?

Îl privea nedumerit, aşteptînd să deschidă ochii, sau să scoată o vorbă printre buzele întredeschise.

— Nea Miule ! Bre, nea Miule ! Deschide ochii bre, nea Miule !

Miu îşi răşchiră picioarele lungi şi se întinse dintr-o dată nepăsător în braţele lui Niculae. Chipul lui îşi schimbă înfăţişarea. Parcă rîdea pe ascuns de întrebarea pe care-o punea Niculae unui om care nu mai e silit să răspundă la nimic. Niculae îi simţi trupul ţeapăn zvîcnind o dată şi încă o dată şi şopti bucuros :

— Nea Miule, spune, bre, unde te-a atins ? Că nu găsesc locu' !

Miu-cocoşatu, ca şi cînd ar fi auzit, deschise puţin ochii, mijindu-i aşa cum ochise la puşca mitralieră, şi faţa lui bărbătească împietri într-un fel aspru, încruntat, supărat parcă de ce-i trecuse ultima dată prin gînd.

Ceafalan s-apropie de el şi-i desfăcu repede cămaşa, pipăindu-i pieptul păros şi gogonat. Glonţul îi intrase prin coşul pieptului şi-i ieşise prin cocoaşă. Ceafalan se uită la buzele vinete şi întredeschise ale cocoşatului şi, întorcîndu-şi faţa spre Dunăre, se răsti la Niculae :

— Şi-acuma ce-l ţii în braţe ? Trage-l îndărăt, colo, sub mal, unde sînt răniţii !

Niculae îl luă pe Miu-cocoşatu de subsuori şi începu să-l tîrască printre pietroaie. Cînd şi cînd, un picior de-al mortului rămînea înţepenit între crăpăturile canaralelor. Niculae îi lăsa încet capul pe jos, se ducea şi-i scăpa piciorul şi iar se-ntorcea şi-l lua pe cocoşat de subsuori. Privind după ei, Ceafalan şopti ca pentru el : „Bine că nu se nimeri Vasila aici, că trezea şi pietrele cu zbieretele ei !“ Dar Ceafalan se răzgîndi repede : „Da mai bine s-ar fi nimerit să fie ! Că acuma cine să-i spuie ?! Eu, unu', n-am inima aia ! Lasă cinci copilaşi pe urma lui !“

Niculae se întoarse repede şi s-aşeză lîngă Zgîrci, la puşca mitralieră, smiorcăindu-se pe furiş, şter-

gîndu-şi nasul umezit şi ochii plini de lacrimi. Ceafalan se răsti la amîndoi :

— Duceţi-vă, mă, şi chemaţi-l pe Cîrnu ! Ce credeţi c-o să trageţi voi la puşca mitralieră ? Unde vă sînt armele ?

Băieţii se ridicară vinovaţi, îşi luară armele rezemate de-o canara şi plecară după Cîrnu.

Nemţii porniră un atac disperat, încercînd să treacă peste digul apărat de pescari. Focul nimicitor al getuzenilor începu să-i culce din nou la pămînt. De la canarale, din partea stîngă a digului, veni în goană Niculae Ceafalan şi-l apucă de picior pe Culae Torlac, care trăgea la mitraliera de pe muchia digului :

— Nea Culae ! Sări, nea Culae ! Sări c-a-mpuşcat-o pe ţaţa Ivanca ! Vino ! Te cheamă ! E colo, lîngă răniţi, în ostrovel ! Mi-a spus de mult să te chem, da' te-am lăsat la mitralieră ! Acuma... moare ! Te cheamă !

Culae se lăsă tras de mînă printre canarale şi ajunse la marginea digului unde zăcea mort Miu-cocoşatu şi de unde s-auzeau murmure şi gemete înăbuşite. Lîngă Miu-cocoşatu zăcea Ivanca, întinsă pe-o piatră lată ca un catafalc. Îşi flutura mîinile în părţi ca nişte zbateri de aripi, iar cînd îl văzu pe Culae, începu să bolborosească :

— Acolo... acolo... Culeo... în sufletul tău, acolo... am vrut... am vrut... să ajung... şi ... m-am păstrat curată... pentru tine... Nea Tudor... nu s-a atins de mine. El este... el m-a făcut să te iubesc mai mult. Tot... din dragoste m-a ajutat... dar din altfel de dragoste, el e un om... Fericită... femeia care... l-o iubi. Începură să-i tremure buzele şi îngăimă, răsuflînd greu : Eu n-am putut din cauza ta... sînt vinovată că am încercat din răzbunare... pentru tine... ca să te încînt... da' tu eşti... am aşteptat o minune... şi n-a venit...

Culae nu-i asculta şoaptele întretăiate. O purtă pe braţe mai departe de canarale, mai încolo de gemetele răniţilor, şi-o lungi pe iarba umedă din ostrovel. Cu înfrigurare îi dezveli pieptul alb şi zări pe sînul

stîng mustind două izvoare roșii care se prelingeau pe lîngă ascuțimea rotundă și neagră din mijlocul sînului. Rana era deasupra inimii ; Glonțul îi străpunsese sînul prin mijloc, prin adînc. Ivanca răsufla des, își înălța pieptul rotund și se uita lacomă la Culae, parcă vrînd să plece din lumea asta cu chipul lui bine întipărit în minte. Durerea sfîșietoare o speria și-i sleia cele din urmă puteri. Gîndul morții o îngrozi dintr-o dată și rămase cu gura căscată. Încercă să mai vorbească, să strige, dar printre buzele tremurătoare se iviră doar fire de salivă spumoasă și roșie.

Culae se așeză lîngă ea și-o ridică pe jumătate în poala lui. Îi apăsa goliciunea pieptului cu ceva tare, șoptindu-i aspru :

— Nu încerca să vorbești ! Nu vorbi !

— Culeo...

— Taci, taci că-ți trece repede ! Ce ești așa sperioasă ? !

Ea închise ochii și grăi cu căldură și recunoștință :

— Nu sînt din cauza glonțului... sau a morții... sînt din cauza ta, Culeo...

— N-auzi să taci ? Acuma te-a găsit dragostea ? Nu vezi că ne-atacă iar ? Stai nemișcată că mă-ntorc după ce respingem atacu'...

O întinse încet pe iarbă, îi ținu o clipă palma mare și grea pe frunte, apoi se făcu nevăzut printre canarale. Peste cîteva clipe se-ntoarse grăbit și se mai uită o dată la ea. La lumina zorilor îi zări pleoapele umflate, tari, bătute, zbătîndu-se deasupra ochilor albaștri. Trupul tînăr, pietros și subțire se-ndoia într-o încordare mută și neputincioasă. Ivanca deschidea ochii mari spre el și se căznea să-i șoptească ceva. El își apăsă gura pe buzele ei fierbinți și-o rugă cu căldură :

— Taci ! Taci ! Taci, că tu tot cu mine o să trăiești pe lumea asta !

Se întoarse în goană la marginea digului, puse mîinile pe mînerele mitralierei și începu să tragă în coloana rară care se ridicase iar în picioare. La treizeci de stînjeni în dreapta lui s-auzea focul neîntrerupt

al mitralierei lui Ceafalan. Lumina zorilor şi a răsăritului zilei de august, gonind întunericul nopţii, începu să se ridice deasupra ruinelor Getuzei. Zgîrci şi Niculae, cocoţaţi pe canaraua de unde trăseseră toată noaptea asupra nemţilor, îşi înălţară capetele pe deasupra baricadei şi ochii lor tineri şi iscoditori deslușiră cei dintîi soldaţii romîni opriţi la marginea malului înalt de la hale, fremătînd în jurul unui aruncător. Ostaşul, care privea de sus prin binoclu, aproape că-l şi auzi pe Niculae cînd strigă, arătînd cu mîna întinsă în sus, spre el :

— Ai noştri, tăticule ! Tăticule, ai noştri !

Ceafalan îşi înălţă fruntea. Faţa îi era scăldată în sînge. Luîndu-şi o clipă ochii de la cătarea mitralierei, i se păru că cerul s-apleacă într-o parte, pămîntul se răstoarnă cu fundul în sus şi lumea rămîne aşa, întoarsă, cu cerul dedesubt şi pămîntul deasupra. Ca-ntotdeauna însă, i se răsturnă la loc închipuirea, cerul se întoarse tot deasupra pămîntului, iar el îşi încleştă palmele mari pe mînerele tremurînde ale mitralierei, aţintindu-şi privirile însîngerate înaintea lui.

Redactor responsabil : C. GHEORGHIU
Tehnoredactor : C. TĂNASE

Dat la cules 21.12.1962. Bun de tipar 18.02.1963. Apărut 1963. Comanda nr. 6226. Tiraj 15.160. Broşate 13 100+legate 2060. Hîrtie velină de 63 g/m² 540×840/16. Coli editoriale 30. Coli de tipar 35. A. T. 4436. C.Z. pentru bibliotecile mici 8(R).

Tiparul executat sub comanda nr. 30.041 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

Vol. I şi II Lei 27,50

[redacted]

EDITURA TINERETULUI